

"לא רואה את עצמי בסרט הזה":

פנטזיה ומציאות

בצפיית גברים בפורנוגרפיה

חיבור לשם קבלת התואר "דוקטור לפילוסופיה"

מאת

דן פולק

היחידה ללימודים בין תחומיים, התכנית ללימודי מגדר

הוגש לסנט של אוניברסיטת בר-אילן

טבת תשע"ט

רמת-גן

**עבודה זו נעשתה בהדרכתה של ד"ר ליאת פרידמן, מרצה בכירה,
ראש התכנית לתואר שני למדיניות ולתיאוריה של האמנויות,
בצאל, אקדמיה לאמנות ולעיצוב.**

שלמי תודה

ראשית לכל אבקש להודות לגברים שחלקו עמי את סיפוריהם. הסכמתכם להקדיש זמן ולספר, בכנות ובגילוי לב, על חייכם, על התפתחות המיניות, מן הילדות לגיל ההתבגרות ולגיל הבגרות, אפשרה לי לחקור לעומק נושא חשוב ומשמעותי, שאין מרבים לדבר בו. אני תקווה כי הנושאים שמצאתי כמרכזיים בתיאורכם והאופן בו למדתי מדבריכם על חוויות, מחשבות, רגשות ותפיסות, ימצאו הד בקרבכם ובקרב רבים נוספים. באמצעותכם, אנו מוסיפים ידע משמעותי הנוגע בחייהם של גברים רבים ונשים רבות.

תודה גדולה ומיוחדת לד"ר ליאת פרידמן, מורת-דרך מעמיקה ונעימת-סבר. בתואם מדוייק למהות העשייה הפמיניסטית, הרגשתי מוזמן לשוחח איתך תמיד בגובה העיניים. פתחת והצעת לי כיווני חשיבה ודרכים לחקירת הנושא ולכתיבה עליו, בלי לכפות מעולם את דעתך. הדרך הזו, שעלולה להיות קשה ומפרכת, היתה בזכותך נעימה ומרתקת על אף שהיתה גם, בו-זמנית, מלאת אתגרים.

תודה מעומק הלב לד"ר עדי מורנו, על זמינותך, חכמתך ודיוקיך, שחלקת עמי במקצועיות ובנדיבות רבה. כל קריאה שלך בעבודתי אפשרה לי לחדד את ההבנות שלי ואת האופן בו ניסחתי והעברתי אותן לקוראים.

תודה לחברותיי, הקולגות למסע הדוקטורט, אורנית רמתי דביר וגייל סוסקין. הקבוצה הקטנה שיצרנו למען עצמינו, קידמה את המקצועיות שלנו כחוקר וחוקרות, והועילה מאוד כשנדרשו לנו עידוד ותמיכה. בלעדיכן הדרך הזו היתה לבטח קשה הרבה יותר ונעימה הרבה פחות.

תודה לילדיי, נועה, אמיר ושקד, על הסבלנות שלכם, ועל שאתם מאפשרים לי להתפתח במקביל לגדילה שלכם. אתם אושר גדול בחיי.

ותודה שאין גדולה ממנה לאשה שאיתי, לשולי. בלעדייך כל זה לא היה אפשרי. לא רק המחקר. החיים עצמם. הסבלנות שלך, הפנאי שאפשרת לי, הנשיאה בעול, החיוך וההכלה הענקית, תבונתך והמבט העמוק שהתברכת בו – כל אלו הרעיפו טוב וברכות על ראשי ועל ליבי. אני מודה לך ואוהב עד מאוד.

הבעת עמדה בסוגיית הפורנוגרפיה

ויסלבה שימבורסקה (בשבח החלומות, עמ' 133).

אין לך פריצות גרועה מן החשיבה,
שובבות שמתרבה כעשב שוטה
שרוח זרעו בערוגת פרחי-מרגנית.

לחושבים דבר אינו קדוש,
קריאה חצופה לדברים בשמם,
אנליזות שחיתות, סינתזות נאפופים,
מרדף אחר העובדה העירומה, פראי והולל,
מישוש חמדני של נושאים רגישים,
השרצת השקפות – זה תענוגם.

ביום בהיר או בחסות הלילה
הם חוברים לזוגות, משולשים, מעגלים,
בלא הבדל מינם וגילם של השותפים
עיניהם בורקות, לחייהם בוערות,
חבר מדיח חבר,
בנות משחיתות את אביהן מולידן,
אח מסרסר באחותו הקטנה.

פירות עץ הדעת האסור
יערבו לחיכם יותר
מעכזים ורודים בשבועונים,
על הפורנוגרפיה הזאת, תמימת-הלב,
בספרים שמבדרים אותם אין תמונות.
הגיוון היחיד – משפטים מסויימים
מסומנים בציפורן או בעיפרון צבעוני.

תוכן עניינים

א	תקציר	1
1	מבוא	1
1	1.1 ההיסטוריה של הפורנוגרפיה	1
3	1.2 נורמטיבי אך לא לגיטימי	3
5	1.3 שאלות המחקר	5
7	1.4 אוכלוסיית המחקר	7
7	1.5 פורנוגרפיה וטיפול מיני	7
11	1.6 חקר הפורנוגרפיה	11
11	1.6a הדגשת הנזק הנגרם מן הפורנוגרפיה	11
12	1.6b המחלוקת הפמיניסטית	12
14	1.6c חקר הפורנוגרפיה בשדה התרבותי-חברתי	14
16	1.7 תוכן פרקי המחקר	16
22	2. שיטת המחקר	22
22	2.1 מחקר איכותני פרשני (קונסטרוקטיבי) ותפיסה מחקרית פמיניסטית	22
25	2.2 איתור מרואיינים, מהלך המחקר ואיסוף הנתונים	25
31	2.3 כלי המחקר	31
31	2.3a ראיונות מובנים-למחצה	31
32	2.3b Rapport	32
35	2.3c לראיין גברים	35
37	2.4 ניתוח הנתונים	37
41	2.5 תוקף ומהימנות	41
45	2.6 רפלקסיביות	45
48	2.7 סיכום	48
49	3. "הפורנו הוא ספריית הדמיון שלי": קשרים בין פורנוגרפיה לפנטזיה	49
49	3.1 הקדמה	49
52	3.2 יתרונות וחסרונות הפנטזיה והדמיון - ספרות	52
55	3.3 חסרונות הפורנוגרפיה ויתרונותיה - ספרות	55
58	3.4 בין אוננות ופנטזיה לאוננות וצפייה בפורנוגרפיה	58

62.....	Use it or Lose it? 3.5
70.....	3.6 יתרונות וחסרונות הפורנוגרפיה והפנטזיה בחוויות המרואיינים
70.....	3.6a יתרונות הפורנוגרפיה (על פני חסרונות הפנטזיה)
75.....	3.6b יתרונות הפנטזיה (על פני חסרונות הפורנוגרפיה)
80.....	3.7 מגוון של חוויות
82.....	3.8 מניפה של אפשרויות
86.....	3.9 סיכום
90.....	4. "אמיתי כאילו": פורנוגרפיה – מציאות או דמיון ומשחק
90.....	4.1 הקדמה
94.....	4.2 משחק-דימיון ומציאות
102.....	4.3 פורנוגרפיה כ-Make-Believe Play
103.....	4.3a "אמיתי במאה אחוז" - Realification
106.....	4.3b "נראים הכי אמיתיים" - Identification
107.....	4.3c "באמת, אוהב להאמין שהם נהנים" - Playfulness
108.....	4.4 פורנוגרפיה – דמיון-משחק ומציאות מעוגנים בשדה
113.....	4.5 סיכום
118.....	5. אי-זוגי: השתקפויות של זוגיות במסך הפורנוגרפיה
118.....	5.1 הקדמה
124.....	5.2 מתאם בין צפייה בפורנוגרפיה לזוגיות בקרב משתתפי המחקר
125.....	5.3 התבגרות
126.....	5.4 אינטימיות
128.....	5.5 מונוגמיה היא רק אפשרות אחת
130.....	5.6 זוג או פרט, או שאולי
131.....	5.6.1 לא מסתדר לי
146.....	5.7 סיכום
151.....	6. גבריות מפוצלת: כינון מיניות גברית בחסות הפורנוגרפיה
151.....	6.1 הקדמה
157.....	6.2 חברות פורנוגרפית
158.....	6.2a "בואו, תראו! הולכים, רואים."
163.....	6.2b בשם האב

168.....	6.3 פּוֹרְנוֹת – "או שאני לא מאונן או שאני מאונן עם פורנו"
171.....	6.4 כינון גבריות על בסיס של פיצול.....
173.....	6.4a כינון גבריות כפיצול הנשיות ושילתה.....
179.....	6.4b כינון גבריות כפיצול בין סקס לאהבה ובין ליכלוך לטוהר.....
184.....	6.4c כינון גבריות כפיצול מחלקים הומוסקסואליים.....
187.....	6.5 Gay Porn - ייצוגים של גבריות אחרת.....
200.....	6.6 סיכום.....
204.....	7. סיכום.....
204.....	7.1 תפוצה ושכיחות.....
205.....	7.2 כתיבה ומחקר על פורנוגרפיה.....
207.....	7.3 יתרונות הצפייה בפורנוגרפיה.....
208.....	7.4 הַסְטָקָה.....
210.....	7.5 מהלך הפרקים.....
210.....	7.5a מפיצול ונתק לאינטגרציה.....
212.....	7.5b זליגת הפורנוגרפיה למציאות.....
216.....	7.5c שליטה, אינטימיות וזוגיות.....
218.....	7.5d מניפה של פרקטיקות.....
220.....	7.6 שפה לפורנוגרפיה.....
221.....	7.7 מגבלות המחקר והצעות למחקרי המשך.....
224.....	7.8 השלכות המחקר.....
227.....	8. ביבליוגרפיה.....
255.....	9. נספחים.....
255.....	9.1 טופס הסכמה להשתתפות במחקר.....
256.....	9.2 רשימת המרואיינים.....
257.....	9.3 שאלות מנחות לראיון מובנה למחצה בנושא פורנוגרפיה ופנטזיה.....
I	תקציר באנגלית.....

"לא רואה את עצמי בסרט הזה":

פנטזיה ומציאות בצפיית גברים בפורנוגרפיה.

תקציר

צפייה בפורנוגרפיה הופכת נפוצה מאוד והשימוש בה הולך וגובר במהירות, ככל שהשימוש הופך זמין ונוח יותר (Cooper, 1998; Attwood & Smith, 2014). גם בקרב נשים הצפייה בפורנוגרפיה מתפשטת ומתרחבת, אך יותר גברים מנשים צופים בפורנוגרפיה, ובין הצופים, גברים צופים באופן אינטנסיבי יותר מנשים (למיש, ריב"ק ואלוני, 2009; מור 2012; הברון והברון, 2017). אפשר להסביר פער זה, למשל, בהרשאה החברתית לעונג מיני, הנחווית באופן שונה בקרב גברים ונשים (Hardy, 2004), או בעובדה שמרבית התסריטים הפורנוגרפיים הנפוצים מתאימים למאפיינים של תשוקה גברית ומיניות גברית (זיו, 2013).

שאלות המחקר: מחקר זה מונחה על ידי השאלה כיצד הצפייה בפורנוגרפיה נחווית על ידי גברים וכיצד גברים תופסים את ההשלכות של הצפייה על חייהם. מתוך כך נגזרו שאלות המחקר הבאות: 1. איך תופסים גברים את השפעת הפרקטיקות השונות לאוננות-צפייה בפורנוגרפיה ופנטזיה- על חייהם וזו על זו? 2. איך תופסים גברים הצופים בפורנוגרפיה באופן אינטנסיבי את התכנים הנצפים, על הסקאלה שבין דמיון למציאות? 3. אלו תפיסות מתקיימות אצל גברים הצופים בפורנוגרפיה באופן אינטנסיבי בנוגע למערכת יחסים זוגית מתמשכת? 4. איך מתקשרת הצפייה בפורנוגרפיה לתהליך כינון הגבריות?

שיטת המחקר: בהתאם לעקרונות המחקר האיכותני, המתבסס על החוויות הסובייקטיביות של המרואיינים ורואה בהם את בעלי הידע (Lincoln & Guba, 2000; Schwandt, 2000; Smith & Hodkinson, 2005; שקדי, 2014)¹ המרואיינים הם שהגדירו עצמם, על-פי החווייה הסובייקטיבית שלהם, כצופים אינטנסיביים בפורנוגרפיה. מחקרים רבים בחנו ובוחנים את הצפייה בפורנוגרפיה, ובעת האחרונה יותר מבעבר, אולם מחקרים מעטים בלבד נעשו ונעשים בשיטת המחקר האיכותני. במחקר השתתפו 25 גברים, שהתנדבו לראיון מובנה למחצה שנמשך כשעה וחצי. קולותיהם חושפים את הפרקטיקות, את התפיסות ואת עולמות התוכן, הרגש והחוייה של גברים רבים שצופים בפורנוגרפיה כדבר שבשגרה. מחקר זה נשען על מתודות המחקר האיכותני הקונסטרוקטיבי. המשמעות היא כי מתוך דברי המרואיינים חולצו, בשיטת "תיאוריה מעוגנת בשדה" (Glaser & Strauss 1974; Strauss & Corbin 1998), תימות שהפכו משמעותיות. הפעולה הפרשנית שלי כחוקר יצרה מן הידע שלהם, בשילוב הידע שלי ומחקרים של אחרים, ידע חדש.

¹ על סובייקטיביות כבסיס למחקר, ראה פירוט בפרק "שיטת המחקר", בעמ' 22.

25 המרואיינים, בני 21-53, גויסו באמצעות מודעה שפורסמה ברשת אינטרנטית חברתית², ובשיטת "כדור-שלג" (Deacon et al. 1999; Warren, 2002, p. 88), דרך רשימת התפוצה בדואר האלקטרוני שלי.

ממצאי המחקר:

המתאם והקשרים בין עולם הפנטזיה המינית לצפייה בפורנוגרפיה: נמצא כי גברים משתמשים בפרקטיקות שונות לאוננות, בהקשר לשימוש הנעשה בצפייה בפורנוגרפיה או/בפעולת פנטזיה. החשש שצפייה אינטנסיבית בפורנוגרפיה מצמצמת או אף מכחישה את היכולת לפנטז פנטזיה מינית מעוררת נמצא מוצדק רק בנוגע לחלק מן הגברים. אחרים תיארו שימוש בפנטזיה גם במקביל לצפייה בפורנוגרפיה, או שימוש לסירוגין בשני האופנים. מן התיאורים עלתה ונפרשה מניפה של 7 אופנויות שונות לאוננות - בליווי של צפייה בפורנוגרפיה בלבד, פנטזיה בלבד, ואפשרויות שילוב שונות ביניהן.

תפיסת התכנים הפורנוגרפיים כמציאות: התברר כי צופים בפורנוגרפיה תופסים את הפעילות המינית המוצגת בסרטונים כמציאותית, כדמיונית, או כממוקמת בנקודות שונות על פני הסקאלה שבין תצוגת מציאות לסרט דמיוני (מבוים). נמצא גם כי בין הצופים יש שמעדיפים באופן מכוון סוגות שנתפסות בעיניהם כמציאותיות יותר. הצורך בתפיסות השונות מתהווה, ככל הנראה, בעיקר מתוך הצורך ליהנות הנאה מינית מספקת מן הצפייה, הנאה שמושפעת גם ממידת המציאותיות שמייחסים הצופים לתוכן הנצפה. העדפה של סוגות הנתפסות כמציאותיות יותר מאחרות הוסברה גם בהקשר הנסיון של צופים מסויימים לנטרל ביקורת עצמית על הנאתם מצפייה בנשים מנוצלות.

תפיסות בנוגע לזוגיות: חלק מן המרואיינים תיארו את האתגר ליצור זוגיות המשמרת לאורך זמן קרבה רגשית והנאה מינית כמשימה בלתי אפשרית. בעבורם, זוגיות נתפסת כקשה ואף בלתי מושגת. מתוך כך, תוארו גם נסיונות מגוונים ל"פתרונות", חתרניים בחלקם, לקשיים בזוגיות ולהיעדרה בחייהם.

תהליך כינון גבריות בחסות הפורנוגרפיה: מרואיינים רבים סיפרו כי התחילו לצפות בפורנוגרפיה עם חבריהם, או בעידודם, ואף חוו את אביהם או/גברים מבוגרים אחרים כמעודדים לצפייה. נמצא כי חוויית החיברות לגבריות מתחזקת ומועצמת גם באמצעות הצפייה בפורנוגרפיה, ובעבור רבים הפורנוגרפיה מהווה מרכיב משמעותי בתהליך כינון המיניות הגברית, כחלק מכינון הגבריות. מחקר זה האיר את התנועה הדו-סיטרית: מחד גיסא – מרבית הפורנוגרפיה מיוצרת בעבור גברים ותסריטיה נוצרים בהתאם למה שנחשב כמאפיינים של מיניות גברית, ומאידך גיסא – הפורנוגרפיה "משחקת", תרתי משמע, תפקיד משמעותי בכינון הגבריות ובעיצוב המיניות הגברית. אצל נערים וגברים רבים הגבריות מתפוננת על יסודות של

² על הרשימה האינטרנטית, ראו בפרק "שיטת המחקר", בעמ' 25-26.

פיצול (למשל, בין החווייה הגופנית לחווייה הרגשית), ומתיאורי מרואיינים רבים נמצא כי צפייה אינטנסיבית בפורנוגרפיה עלולה לחזק ולהעמיק יסודות אלו.

עוד נמצא כי צפייה של גברים הומוסקסואלים בפורנוגרפיה עלולה להעמיק חוויות של פיצול ותיסכול -כשמתחילים לצפות בפורנוגרפיה הטרוסקסואלית, עם חברים, בעת שעדיין לא השלימו עם או הכריזו על נטייתם, ומאידך -כשמתחילים לצפות בפורנוגרפיה הומוסקסואלית- הצפייה מחזקת גם חוויות הרשאה לעצם היותם, מתוך שמנרמלת את המשיכה המיוחדת אותם.

סיכום: צפייה אינטנסיבית של גברים בפורנוגרפיה מתקשרת באופנים משמעותיים לפרקטיקות המשמשות אותם לאוננות, עם וללא פנטזיות במקביל לצפייה, לתפיסותיהם ביחס למציאות וביחס לזוגיות ולתהליכי כינון גבריות. תיאוריהם של המרואיינים מציירים תמונה מורכבת ומרתקת הנוגעת לחייהם של גברים רבים כיום, ורלוונטיים גם לחיי נשים - בנות-זוג, פרטנריות ליחסים מיניים ונשים בכלל. ניתן לומר כי כיום המדיה הפורנוגרפית והרגלי הצפייה בפורנוגרפיה מתכתבים עם התרבות והחברה באופנים מהותיים. לפיכך, גברים ונשים, חוקרים בתחומי הפסיכולוגיה והסוציולוגיה, מטפלים רגשיים, זוגיים ומיניים ומחנכים למיניות, ימצאו עניין בהעמקת ההיכרות עם ההקשרים הללו.

1. מבוא

הפורנוגרפיה היא מרחב של רפלקסיביות וביקורת, משחקיות ועונג, גועל ותשוקה. פיונה אטווד, 2010, *Porn.Com*, עמ' 2-241.

1.1 ההיסטוריה של הפורנוגרפיה

דימויים של מיניות הופיעו משחר ההיסטוריה האנושית, בכל התרבויות ובכל קצוות העולם, החל מצירי מערות בני עשרות אלפי שנים, דרך תבליטים בני אלפי שנים ממסופוטמיה, תדפיסים יפניים מסורתיים, תחריטים על מקדשים הינדים, אמנות אירופאית מימי הביניים, פסלים סיניים בני מאות שנים וכלה באיורים, ציורים, צילומים, תוצרי דפוס מוקדמים ועוד (Barss, 2010). עם זאת, הדימויים המיניים שהופיעו לאורך ההיסטוריה עד תחילת המאה ה-19, לא היו מופרדים מתמות ייצוג אחרות כפי שנהוג כיום (Hardy, 2007), לא נחשבו כקטגוריה בפני עצמה, אלא התלוו לרעיון נוסף על מנת לתמוך במסר (Hunt, 1996). באירופה המודרנית המוקדמת של השנים 1500-1800, הזעזוע שיצר הדימוי המיני היה אמצעי (חתרני) נוסף לביקורת על הממסד הדתי או/ו הפוליטי (Hardy, 2007). הקטגוריות המופרדות של פורנוגרפיה וארוטיקה הינן תולדה של הבנייה מודרנית, אך הפורנוגרפיה קיימת עוד טרם הפכה לתחום דעת נפרד, לקטגוריה תרבותית מובחנת (פוקו, 2008).

. המילה "פורנוגרפיה" עצמה מוכרת רק מאמצע המאה ה-19, מבוססת על המילים היווניות "פרוצה" (*pornoi*) ו"לכתוב" (*graphein*), ומשמעותה המקורית - כתבים שתיארו פרוצות ומעשיהן (Borgatta & Montgomery, 2000; Sigel, 2005; Hardy, 2007). על פי ההגדרה המוכרת כיום, המונח "פורנוגרפיה" מתאר הצגה של דימויים מפורשים של איברים מיניים ופרקטיקות מיניות, במטרה ליצור תגובה ועוררות מינית וקהל היעד העיקרי שלה הוא גברים (Hunt, 1996; Jensen, 1998; Borgatta & Montgomery, 2000).

תמונות מפורשות וכתובה שנועדו להיות מעוררות הופיעו כבר בתקופת הרנסאנס, אך מאז ועד סוף המאה ה-18 הביטוי האמנותי, שנתפס כמיני, "זכה" להתקפות מצד רשויות דתיות ופוליטיות (Hardy, 2007). רשויות אלו טענו שהפורנוגרפיה משחיתה את המוסר (בעיקר של מי שנחשבו כאוכלוסיות רגישות במיוחד, כמו צעירים ובלתי משכילים).

עליית כוחה של הנצרות והכנסייה גרמה לירידה דרסטית בצירי ופסלי עירום במערב. במשך מאות שנים, העירום היחיד כמעט שהותר היה, למעשה, רק באמנות דתית, בתיאורי אדם וחיה וקדושים אחרים, וגם הם לעתים קרובות "נעטפו" בדיסקרטיות. עירום באמנות שימש אז כמסמן של בושה, או, כמו במקרה של צירי השטן בגיהנום, כהומור. צנזורה זו היתה

ממוקמת בפער גדול מן התצוגה הפתוחה והתכופה של גופות עירומים ומושלמים שהוצגו ביוון העתיקה להנאת הצופים (Graves, 2003)³.

תיאורים של תשוקה, ארוטיקה, מיניות ואפילו דימויים מפורשים של איברים מיניים ופעילות מינית, ניתן למצוא לאורך כל ההיסטוריה, אך הפורנוגרפיה, במובנה המודרני, הפכה לנפוצה רק במאה ה-19. הפצתה להמונים החלה מתאפשרת גם אודות להתפתחות טכנולוגיית הדפוס (Hunt, 1996). המצאת מכונת הדפוס קידמה את עלייתה של התרבות המודפסת והנגישה תכנים רבים לקהלים שונים ממעמדות סוציאקונומיים מגוונים. לצד התפתחות הדפוס, ביסוסה של הכלכלה המודרנית, האורבניות שיצרה ריכוזים של גברים, מועדונים וחברות וההערכה הגוברת לסאטירה וחתרנות פוליטית היוו גורמים נוספים שתרמו להתפתחות הפורנוגרפיה במובנה המודרני (Sigel, 2005).

לקראת אמצע המאה ה-19 חלו שלושה שינויים משמעותיים: החפיפה בין התכנים הפורנוגרפיים והתחום הפוליטי החלה להתפורר, יוצרי פורנוגרפיה החלו להתמקד יותר במוצרי צריכה, ומדינות שונות במערב החלו לעסוק בניטור מוסרי של נתיניהן (Sigel, 2005). כך, במהלך המאה ה-19 הפכה הפורנוגרפיה למוצר צריכה פופולארי (Hardy, 2007), מגמה שהתגברה עם המצאתו של הקולנוע (בשנות ה-90 של המאה ה-19) ותחילת הייצור של סרטים פורנוגרפיים. יוצרי הקולנוע הצרפתיים היו מחלוצי הקולנוע הפורנוגרפי, אך עמיתיהם הגרמנים והאיטלקים מיהרו ללכת בעקבותיהם ויצרו סרטים אילמים שהסירו מחסומי שפה והפכו לבינלאומיים (Sigel, 2005).

לאחר מלחמת העולם הראשונה, העיסוק בגוף העירום התפתח כתגובה למלחמה, לדיכוי ולבעיות החברה המודרנית האורבנית (Sigel, 2005). אמנים, אינטלקטואלים ואידיאולוגים ראו בגוף העירום סמל מרכזי למצב האנושי והשתמשו בו בכדי ליצור ייצוגים של התדרדרות חברתית או עליונות תרבותית. בשנות ה-30 של המאה ה-20 ראו משטרים פשיסטים בתגובות הליברליות לפורנוגרפיה עדות להרסנות הנובעת מעודף ליברליות, אך עם זאת, לא יכלו להתעלם מכוחה (Sigel, 2005).

דווקא השנים שלאחר מלחמת העולם השנייה, אשר בתודעה הכללית התאפיינו בשמרנות מופרזת, היו השנים שבהן החלה הפורנוגרפיה לחלחל לתרבות המיינסטרים האמריקאית (Sarracino & Scott, 2008). השפעות אלו חילחלו גם לאירופה, כחלק מהמגמה הכללית של התפשטות התרבות האמריקאית והביאו עמן מגזינים כדוגמת "פלייבוי" ואת תעשיית הסרטים האמריקאים (Sigel, 2005). ב-1957 פסק בית המשפט העליון האמריקאי כי בהתאם לתיקון הראשון לחוקה, כחלק מחופש הביטוי, יש לצמצם את המגבלות על

³ מישל פוקו מאיר את הפעולה שיצרה הכנסייה במקביל לכיסוי ולהשתקה, את מה שהוא מכנה "הסתה לשיח" (פוקו, 2008). חובת היודי-המפורט- על כל מחשבה מינית, קל וחומר פעולה מינית, שאינה לצורך פיריון ובמסגרת משפחתיות זוגית, היא עדות, לשיטתו, לפעולתו של הכוח החברתי-תרבותי על חירות היחיד.

הפורנוגרפיה (Coopersmith, 2000). בעקבות זאת, בעשורים שלאחר מכן חלה עלייה בתפוצה של תכנים בעלי אוריינטציה מינית בכל סוגי המדיה. המגמה הליברלית הגיעה לשיאה בדו"ח של וועדת ארה"ב על פורנוגרפיה ותועבה, שפורסם ב-1970, דו"ח שהכיל סדרה מרכזית של מחקרים אמפיריים, והגיע למסקנה שהאפקט החברתי של פורנוגרפיה הוא שפיר (Hardy, 2007).

תעשיית הפורנוגרפיה גדלה מאוד עקב התפתחותן של טכנולוגיות חדשות (Sigel, 2010; Barass, 2005). המצאת הווידאו הביתי, בשנות ה-80 של המאה ה-20, גרמה לכך שהצופים לא נדרשו עוד להגיע לבתי קולנוע מפוקפקים ולהסתכן כי ייחשפו. עלויות ההפקה פחתו ובהתאם עלה מספר הצרכנים. גם כניסתה של הטלוויזיה בכבלים העלתה את הזמינות של תכנים פורנוגרפיים על פי דרישה.

ההשפעה הגדולה ביותר על תפוצת הפורנוגרפיה היתה המצאת האינטרנט, בשנות ה-90 של המאה ה-20. האינטרנט הפך את הפצת הפורנוגרפיה לקלה יותר והוביל גם לירידה במחירים שמוטטה את המגבלות הכלכליות (Sigel, 2005; Dines, 2017). כיום, הצפייה במרבית האתרים הפורנוגרפיים אינה כרוכה בתשלום, התפתחות הטכנולוגיות הוירטואליות הגבירה מאוד את הנגישות והזמינות של הפורנוגרפיה והצפייה בה הפכה פופולארית ושכיחה מאוד בחברה המערבית המודרנית (Cooper, 1998). מחשבים, טלפונים ניידים ומכשירים אחרים בעלי גישה לאינטרנט מאפשרים לצעירים ולמבוגרים לצפות, לצרוך, להפיץ (ואף לייצר) בקלות תכנים בעלי אופי מיני (Owens et al., 2012). מספר המבקרים באתרי אינטרנט פורנוגרפיים הינו גבוה ממספר המבקרים באתרים של Netflix, Amazon ו-Twitter ביחד, כאשר לאתר Pornhub לבדו היו 21.2 מיליארד כניסות בשנת 2015 (Dines, 2017). במחקר שנערך בישראל ב-2015 (הברון והברון, 2017) דיווחו 71% מן הבנים בגילאי 18-19 (ו-13% מהבנות בגילאים אלו) כי הם צופים בפורנוגרפיה כל יום, או פעמים מספר בשבוע. מחקרים אשר בדקו את שכיחות השימוש באינטרנט לצפייה בתכנים פורנוגרפיים בחברות לא מערביות, מצאו כי בעוד שהאינטרנט אכן משמש גם שם לצריכה של פורנוגרפיה, אחוזי הצופים הינם נמוכים מאשר בחברות מערביות, אולם מצויים בעלייה עקבית לעומת מחקרים בעבר (Ma & Shek, 2013; Chen et al., 2013).

1.2 נורמטיבי אך לא לגיטימי

צפייה בפורנוגרפיה ובעיקר צפייה של גברים בפורנוגרפיה, הפכה זה מכבר לפרקטיקה נורמטיבית. סימנים רבים מעידים כי היא חוצה גבולות ומגזרים וכי כמעט כל הגברים, ויש הטוענים כל הגברים⁴, המתבגרים החיים בחברות חילוניות ומודרניות, מתנסים בצפייה

⁴ ראה מחקרו של Lajeunesse (2009), בעמ' 151, 6.1, במבוא לפרק "גבריות מפוצלת".

אינטנסיבית בפורנוגרפיה כדבר שבשגרה, לפחות בתקופות מסוימות בחייהם. פיונה אטווד (Atwood, 2010) החוקרת את הפורנוגרפיה מהיבטים שונים, מכנה בשם "PornoNormativity" (שם, עמ' 237) את התכנים המקובלים במדיה הפורנוגרפית ואת העובדה שהצפייה בה כה נפוצה. כמו כן היא מדגישה כי בשל העובדה שמדובר בתופעה שכיחה ביותר, יש לחקור אותה כתופעה חברתית ותרבותית מודרנית.

מזה כשני עשורים, בעולם המערבי המודרני, הצפייה בפורנוגרפיה, מגיל ההתבגרות המוקדם ואילך, הופכת נפוצה מאוד, בעיקר בקרב גברים (Stack, Wasserman & Kern, 2004). היעדר חובת התשלום, הטכנולוגיות המתפתחות, הנגישות והזמינות, הופכות את הצפייה בפורנוגרפיה לפופולארית ושכיחה יותר ויותר (Cooper, 1998). כוח המשיכה שלה פועל גם על גברים שאינם מעוניינים לצפות בה, או מעוניינים לצפות פחות מכפי שצופים בפועל. בעבור רבים הצפייה בפורנוגרפיה הופכת הרגל, ומלווה את האוננות החל מראשיתה, בתחילת גיל ההתבגרות, ולמשך שנים ארוכות. מדובר בהתנסויות רבות מיני ספור, שגרתיות, מתמשכות ומצטברות, שהופכות למרכיב חשוב בחייהם של גברים רבים (Putnam, 2001; Garlick, 2012).

הרולד לייטנברג וכריס הנינג (Leitenberg & Henning, 1995, p.491) טוענים לקשר בין העובדה שגברים צופים בפורנוגרפיה יותר מנשים לבין ההתאמה המתקיימת בין תוכן הפנטזיות המיניות השכיחות של גברים (אקטיביות, דומיננטיות, ריבוי משתתפים ופעילות מינית ברורה ומוחשית) לתכנים הפורנוגרפיים השכיחים. במחקר שנערך בישראל בשנת 2015 (הברון והברון, 2017) 71% מבני 19–18 דיווחו על צפייה בפורנוגרפיה מספר פעמים בשבוע או אף כל יום. לעומתם, רק 13% מהנערות בנות אותו גיל דיווחו על שכיחות צפייה דומה. 43% מהבנים העידו כי נחשפו לראשונה לפורנוגרפיה בגיל 10-12, ו-43% נוספים בגיל 13-15. עיון במחקרים קודמים שנעשו בישראל (למיש, ריב"ק ואלוני, 2009; מור, 2012) מלמד על עלייה עקבית ומשמעותית במספר הצופים בפורנוגרפיה, בישראל כמו בעולם, ועל פער עקבי בין צפייה של גברים לצפייה של נשים.

הממצאים בנוגע לצפיית גברים נשואים בפורנוגרפיה לעומת צפיית רווקים משתנים מעט לאורך השנים: אל קופר ועמיתיו (Cooper, 2002) מדווחים כי 43% מצופי פורנוגרפיה במחקרם היו נשואים; ג'ולי אולברייט (Albright, 2008) מצאה כי שכיחות הצפייה בפורנוגרפיה של גברים נשואים פחותה ב-20% מאשר אצל רווקים; דן בראון וג'ינגס בריאנט (Brown & Bryant, 2012) מדווחים כי 85% מהרווקים לעומת 71% מהנשואים צופים בפורנוגרפיה; וטרה אמרס-סומר ועמיתותיה (Emmers-Sommer et al., 2013) טוענות כי גברים נשואים צופים בפורנוגרפיה במידה דומה לצפייה של גברים רווקים. בהשוואה בין גברים המצויים בזוגיות לנשים בזוגיות, נמצא כי גברים צופים בפורנוגרפיה בשכיחות גבוהה יותר (Carroll et al., 2016).

מחקרים בנוגע לצפיית הומוסקסואלים בפורנוגרפיה מצאו כי הם צופים לפחות כמו הטרוסקסואלים, וחוקרים מעלים האפשרות כי יתכן מאוד שאף הרבה יותר מהם (Thomas, 2000; Duggan & McCreary, 2004; Rosser et al., 2013; Burke, 2016).⁵ אם כך, מדובר בפרקטיקה גברית נפוצה מאוד, ולפיכך - נורמטיבית, אך אני משער כי היא עדיין נחשבת בעיני רבים, לרבות בעיני חלק מן הצופים עצמם, כלא לגיטימית. הצפייה בפורנוגרפיה נתפסת כשלילית מסיבות רבות ובהן: אופן הייצור של הפורנוגרפיה שהוא פוגעני כלפי נשים; ההצגה הפטריארכלית והשוביניסטית של היחסים בין המשתתפים, אם אכן מדובר ביחסים, ובפרט יחסים מיניים; פגיעה אפשרית בדימוי העצמי המיני של הצופים והצופות המשווים את עצמם ואת ביצועיהם לנעשה על המסך; ניסיונות סרק לחקות בחיים הממשיים יחסי מין דומים לאלו המוצגים; העדפת פעולת היחיד והמדומה על פני פעולות ממשיות בחברת אחר/תים; ובשל ההשלכות של כל הגורמים הללו ואחרים.

1.3 שאלות המחקר

הנושא המוביל ביציאה למחקר היה **המתאם וההקשרים בין עולם הפנטזיה המינית לצפייה בפורנוגרפיה**. דולף זילמן וג'נינגס בריאנט (Zillmann & Bryant, 1989, 2009) טוענים שפנטזיות מיניות מקדמות עוררות מינית ושביעות רצון ממיניות וכי הגירוי המיני שחווים מפנטזים גדול משל צופים בפורנוגרפיה. הם קובלים על היעדר ספרות מחקרית בנושא השפעות הפנטזיה על ההתנהגות המינית. גם קלווין קולרוסו (Colarusso, 2012) מצביע על היעדר מצער של מיקוד ודיון בפנטזיות מיניות בספרות הטיפולית ובמחקר⁶, אף שגם לדעתו לפנטזיות האוננות יש משמעות חשובה, בכל גיל. קולרוסו מייחס לפנטזיות האוננות תפקיד חיובי בהסתגלות אדם למציאות, בשל יכולתן ליצור מענה מהנה המגשר על הפער בין דחפים ותשוקה למציאות המגבילה את פורקנם.

מחקר זה נועד להתחיל לענות על שאלות שלא נחקרו ומביא לידי ביטוי את הקשרים והיחסים כפי שהם נחווים על ידי גברים צופים שסיפרו על הצפייה האינטנסיבית שלהם בפורנוגרפיה ועל הפנטזיה והדמיון בחייהם. בין היתר נבחנו השאלות הבאות: אלו פרקטיקות משמשות אותם לאוננות? איך הם משתמשים בפנטזיה שהם מייצרים באופן עצמאי (self-made), בדמיונם, ולעומתן בסצנות שיצרו אחרים (ready-made), בפורנוגרפיה? האם ואיך הם משלבים בין השתיים? אלו חוויות תפיסות ומשמעויות מתחברות לפרקטיקות השונות? אלו הקשרים מתקיימים בין המדיה הפורנוגרפית לעולם הפנטזיה והדמיון?

מתוך הכרה בחשיבות הפנטזיה והתועלות הגלומות בה (Klein, 1975a, 1975b); אריקסון, 1963; ויניקוט, 1971, 1995; נוי, 1999; מיטשל, 2002; פרל, 2007; אוגדן,

⁵ ראו נתונים מפורטים יותר בעמ' 188, בתת-פרק 6.5 Gay-Porn.

⁶ על נושאים הקשורים לפנטזיה והקשריה לפורנוגרפיה שכן נחקרו, ראו בעמ' 15.

2011)⁷, המחקר בחן וחשף כיצד נחוה עולם הפנטזיה המינית והדמיון של הצופים, אלו שינויים חלים בעולם זה במצב שבו הפורנוגרפיה מאפשרת סיפוק קונקרטי ומתמיד, והאם, לתפיסתם, מתייטר לעתים הצורך והרצון לפנטז פנטזיות מיניות או נפגעת היכולת לכך? במחקר איכותני זה עשיתי שימוש בראיון מובנה למחצה ובניתוח הנתונים בשיטת תאוריה מעוגנת בשדה (Glaser & Strauss, 1974). מניתוח דברי המרואיינים עלו והתגבשו שלושה נושאים נוספים: תפיסות בנוגע למציאות, תפיסות בנוגע לזוגיות וכינון גבריות בחסות הפורנוגרפיה.

תפיסותיהם של הצופים על הקרבה והמרחק בין החומרים שבהם הם צופים ובין מה שהם חווים כמציאות נמצאו כמשמעותיות. נבחנו שאלות ובהן: **איך נחוות ונתפסות הסצנות הפורנוגרפיות הנצפות- כתיאור של מציאות, כפרקטיקות מנותקות ממציאות או כפרקטיקה הממוקמת בין מציאות לדמיון?** מה הן המשמעויות והחוויות הנחוות בעת שמתייחסים לפורנוגרפיה כמציאות וכאמת? ומה הן המשמעויות והחוויות כשנחוות כדמיון? אלו צרכים נענים כשמתייחסים לפורנוגרפיה כמציאותית וכדמיונית? כיצד תפיסתם של הצופים לגבי מיקום התכנים הפורנוגרפיים בטווח שבין דמיון למציאות, משפיעה על חוויותיהם?

תפיסותיהם של הצופים בפורנוגרפיה בנוגע לזוגיות התבררו אף הן כנושא מרכזי. רבים מן המרואיינים לא התנסו, או התנסו לפרקי זמן קצרים בלבד, בזוגיות מונוגמית קונבנציונאלית. כתיבה תיאורטית ומחקרית רבה עוסקת ברובה בהשפעות הצפייה בפורנוגרפיה בעיקר על מערכת יחסים זוגית קיימת, ועל הקשר שבין הצפייה לפגיעה באינטימיות, במערכות יחסים וביחסי מין (Bergner & Bridges, 2002; Stack et al., 2004; Featherstone, 2005; Bridges & Morokoff, 2011). ניתוח הראיונות במחקר זה העלה כי יתכן שבעבור גברים רבים מתקיימים הקשרים משמעותיים ורחבים נוספים. מדברי המרואיינים עלו שאלות כגון איך, לדעתם של המרואיינים, משפיעה הצפייה שלהם בפורנוגרפיה על תפיסותיהם בנוגע ליכולתם ולרצונם במערכת-יחסים זוגית מתמשכת?

כבר ב-1948 טענו אלפרד קינסי ועמיתיו (Kinsey et al., 1948), במחקרם על מיניות הגבר, כי פורנוגרפיה מהווה בעבור מתבגרים מקור ידע משמעותי על מיניות. כיום עולה מן המחקר (Mesch, 2009; הברון והברון, 2017) כי עובדה זו נכונה אף ביתר שאת. הזמינות והנגישות של הפורנוגרפיה מאפשרות ומובילות לכך שנערים מתבגרים רבים מאוד בחברה חילונית ומודרנית צופים בפורנוגרפיה כדבר שבשגרה. חוויות הצפייה על שלל משמעויותיהן שלובות באופנים שבהם הם מכוננים חלק משמעותי בגבריות שלהם, המיניות הגברית. בניתוח הממצאים נבחנו התייחסויות רבות של המרואיינים לשאלה: מה, אם כן, לומדים מתבגרים צעירים על מיניות, כשזו מתפתחת במקביל לצפייה בפורנוגרפיה? ואיך הדבר מתקשר לצורך

⁷ ראו 3.2 "יתרונות וחסרונות הפנטזיה והדמיון – ספרות (עמ' 52–55).

המתהווה להגדיר את עצמם כגברים? משום כך, תהליך כינונה של גבריות במקביל לצפייה שגרתית בפורנוגרפיה הפך גם הוא לנושא מרכזי במחקר זה. הממצאים מעלים תשובה אפשרית לשאלת האופן בו צפייה בפורנוגרפיה מעורבת בתהליך התברות לגבריות. מחקר זה מתייחס לפורנוגרפיה ככלל, ואינו בוחן את הרגלי הצפייה של המרואיינים במאות הסוגות השונות הנכללות בה. זהו מחקר תוכן עצום ורב, שעשוי להיות מחקר המשכי מועיל.

לסיכום, מחקר זה מונחה על ידי השאלה כיצד הצפייה בפורנוגרפיה נחווית על ידי גברים וכיצד גברים תופסים את ההשלכות של הצפייה על חייהם. מתוך כך נגזרו שאלות המחקר הבאות:

1. איזה שימוש עושים גברים לצורך אוננות בצפייה בפורנוגרפיה, בפנטזיה, ובשילובים ביניהן? איך נחוות ונתפסות בעיניהם הפרקטיקות השונות? איך הם תופסים את השפעת הפרקטיקות השונות עליהם וזו על זו?
2. איך תופסים גברים הצופים בפורנוגרפיה באופן אינטנסיבי את התכנים הנצפים, על הסקאלה שבין דמיון למציאות?
3. אלו תפיסות מתקיימות אצל גברים הצופים בפורנוגרפיה באופן אינטנסיבי בנוגע למערכת יחסים זוגית מתמשכת?
4. איך מתקשרת הצפייה בפורנוגרפיה לתהליך כינון הגבריות?

1.4 אוכלוסיית המחקר

במחקר השתתפו 25 גברים. 9 מהם היו בני 21-30 בעת שהתקיים הראיון, 11 בני 31-40 ו-5 בני 41-53. 6 מהמרואיינים היו נשואים לאשה, רובם (למעט המבוגר שבהם) במשך כ-3-5 שנים, אחד היה בזוגיות מתמשכת (פרק ב') ואחד היה נשוי לגבר. 2 מהמרואיינים היו בזוגיות שכינו אותה "לא יציבה", "התחלתית" וכדומה, ו-15 מהם לא היו בעת הראיון במערכת יחסים זוגית. ל-19 מהמרואיינים לא היו ילדים. 12 התגוררו באיזור ת"א רבתי, 5 בירושלים ובקרבתה, 5 בצפון ו-3 בדרום. 21 הגדירו עצמם כחילוניים, שניים מסורתיים, דתי אחד וחרדי אחד. 20 הזדהו כהטרוסקסואלים ו-5 כהומוסקסואלים.

1.5 פורנוגרפיה וטיפול מיני

עבודתי מזה שנים רבות כמטפל מיני וכמטפל באמנות מפגישה אותי בכל יום עם גברים, נשים וזוגות שפונים ומבקשים סיוע בתחומים של מין ומיניות. גברים רבים מאוד מספרים לי על חוויות ועל התנסויות רבות מאוד של צפייה בפורנוגרפיה, מגיל ההתבגרות המוקדם ואילך. הם מתארים כי גם בבגרותם, וגם כשהם חיים בזוגיות, הם ממשיכים לצפות

בפורנוגרפיה אשר מלווה ברוב המקרים את האוננות שלהם כדבר שבשגרה. יש פונים שכבר עם בואם לפגישה תולים בהרגלי הצפייה שלהם בפורנוגרפיה את האשמה בקשיים המיניים והזוגיים שבגינם פנו לטיפול. אחרים מתארים את הקשיים ואת הצפייה כשני עניינים נפרדים לחלוטין. מבחינתם, הצפייה מסבה להם עונג והנאה, והיחסים או/ו המין הם הבעייתיים. לאחר זמן, וכשהקשר הטיפולי מעמיק והם חשים בטוחים, גם גברים מן הקבוצה השנייה יכולים לבחון מחדש את מקומה ואת משמעותה של הפורנוגרפיה בחייהם. אז הם בוחנים בחשש ובדאגה את האפשרות שבעיותיהם במערכות יחסים עם בנות זוג וביחסי מין אקראיים או מתמשכים קשורות, ואולי אף נובעות מהצפייה האינטנסיבית שלהם בפורנוגרפיה.

ג'ון פנה לטיפול כשהיה בן 28. בתחילה, לא קישר בין הרגלי הצפייה בפורנוגרפיה לקשיים בגינם פנה לטיפול. הוא סיפר על קושי ליצור ולשמר זוגיות, ותלה זאת בתפקוד מיני שאותו הגדיר כלקוי: קושי להשיג או לשמר זקפה בקשריו המיניים עם בנות זוג קבועות. לעומת זאת, תפקודו המיני עם בנות זוג מזדמנות השביע את רצונו. גם באוננות הוא תיאר את איברו ככזה הנענה לרצונו בקלות. כחלק מאיסוף הנתונים הראשוני (intake) שאלתי אותו אלו פנטזיות מיניות מלוות את האוננות. ג'ון הופתע: "פנטזיות? בשביל מה? אני מאונן עם פורנו, מול מסך המחשב." לדבריו מאז החל לאונן, בגיל 12 בערך, הוא משיג עוררות ופורקן באמצעות צפייה בפורנוגרפיה. ביקשתי אותו לדמיין, ליצור פנטזיה, ולספר לי עליה במפגשו הבא. בשבוע שלאחר מכן דיווח שהתקשה ליצור לעצמו פנטזיה מינית שתגרום לו התרגשות ועוררות. שאלתי אם הוא מבין מדוע זה קשה לו וג'ון מיהר להסביר.

ג'ון⁸: זה כמו חבר שלי, מקורס טיס, שהיינו מנווטים בעיניים עצומות. בשבוע שעבר, כשניסיתי להסביר לו איך להגיע לזכרון-יעקב, אמר שלא יצליח להתמצא בכבישים. אתה יודע למה? כי הוא שם GPS באוטו, זה למה. Use it or lose it!! אין אפס! אם אתה לא משתמש בזה, זה לא נשאר. בשביל זה אני לא שמת GPS, ואין לי בעיה לנווט, אבל פנטזיה קשה לי לייצר. רק כילד פנטזתי, וכבר שנים שלא עשיתי את זה. כבר אין לי את זה.

ג'ון העיד על עצמו כי במקרים רבים קשה לו לפנטז ולעתים הדבר אף בלתי אפשרי. היה לו פשוט להסביר מדוע קשה לו. מבחינתו הסיבה מובנת מאליה. ההרגל רב השנים לצפות בפורנוגרפיה מצמצם ואף מנטרל את יכולותיו לדמיין, לפנטז ולחוות עוררות מינית והנאה באמצעים אלו. ג'ון היה הראשון בשורה ארוכה של גברים, מטופלים אשר מהם שמעתי על הקושי לפנטז. חלקם קישרו זאת לצפייה הרבה שלהם בפורנוגרפיה המלווה אותם מזה שנים. בשל הצפייה המרובה, כך טענו, לא פיתחו כלל יכולת לפנטז פנטזיות מיניות, ואם פיתחו אותה בגיל ההתבגרות, היא הצטמצמה בהמשך או אבדה להם.

גילה ברונר, מנהלת השירות הסקסולוגי בבית החולים שיבא, טוענת (ברונר / גולן, Ynet, 18.3.17) כי כיום לא מעט גברים צעירים חווים קשיים בתיפקוד מיני, קשיי זיקפה

⁸ נספח 9.2, בעמ' 256, מציג את המראיינים, בשמותיהם הבדויים ומביא מספר פרטים על כל אחד מהם. בכל "מפגש" עם מראיין חדש – ניתן לעיין בטבלה, על-מנת "להכיר".

וקשיים באורגזמה. לדבריה, אלו קשיים שהיו בעבר בעיקר מנת חלקם של גברים מבוגרים יותר. ברונר מסבירה כי תופעה זו היא בין היתר תוצאה של צפייה ממושכת ואינטנסיבית בפורנוגרפיה. אחת ההמלצות שלה למטופלים אלו היא להפחית את הצפייה בפורנוגרפיה, או אם ניתן אף להימנע ממנה. לדבריהם של ברונר וצחי בן-ציון (Bronner & Ben-Zion, 2014), לצפייה אינטנסיבית בפורנוגרפיה עלולות להיות השלכות שליליות על התיפקוד המיני של הצופים. מחקר זה מבקש לבחון סיבה אחת והיא האפשרות כי צפייה אינטנסיבית בפורנוגרפיה מצמצמת את היכולת לפנטז. הנחת המוצא היא שפנטזיה כשלעצמה חיונית להשגת שביעות רצון והנאה ממיניות. "היעדר פנטזיות מיניות", טוענים לייטנברג והנינג, "עלול לתרום לדיספונקציות מיניות" (Leitenberg & Henning, 1995, p. 469). בניגוד לדעתו של פרויד, לייטנברג והנינג טוענים שפנטזיות מיניות אינן מתקשרות לפתולוגיה. הממצאים שלהם (שם, עמ' 490) דווקא הפוכים: מי שפינטזו יותר פנטזיות מיניות, דיווחו על פחות בעיות מיניות ויותר שביעות-רצון מחיי המין שלהם. מחקרה של טרייסי טילקה (Tylka, 2014) מלמד על מתאם בין צפייה בפורנוגרפיה לירידה בדימוי העצמי ולירידה בשביעות רצון מיחסי מין וממערות יחסים זוגיות. אף שהסיבה עשויה להיות הפוכה, כלומר בהיעדר שביעות רצון מיחסי מין וממערות ומזוגיות פונים גברים לפורנוגרפיה, ידעתי כי אצל רבים הצפייה בפורנוגרפיה מתחילה בגיל מוקדם בהרבה מן הגיל בו מתחילים קשרים זוגיים ויחסי-מין. בכל מקרה, ביקשתי לבחון את ההקשרים בין צפיית גברים בפורנוגרפיה לתפיסותיהם ולחיייהם.

פאול רייט ועמיתיו (Wright et al. 2017), בחנו 50 מחקרים על צפייה בפורנוגרפיה (שבוצעו ב-10 ארצות, בין השנים 1978 ל-2016). מן הניתוח שלהם עולה כי ביחס לשביעות רצון בין-אישית מחקרים רבים מצביעים על השפעה שלילית יותר לגברים. אחד ההסברים המובאים לפער בין המינים, לדברי החוקרים, נעוץ בכך שגברים צופים בפורנוגרפיה בדרך-כלל ביחידות, בעוד נשים צופות יותר עם הפרטנר/ית שלהן. גם התוכן הפורנוגרפי (אי-זוגי, מחפץ, סטריאוטיפי מגדרי ומיני) מוצע כסיבה לכך ששביעות הרצון מיחסיים, מזוגיות וממיניות של צופים גברים מושפעת באופן שלילי יותר. רייט ועמיתיו מגלים כי הנתונים המצטברים מן המחקרים שנתחו מדגימים קשר שלילי משמעותי בין צריכת פורנוגרפיה ושביעות רצון בין-אישית, שביעות-רצון מיחסיים, מזוגיות וממיניות.

על אף העובדה שצפייה של גברים בפורנוגרפיה נפוצה עד מאוד (מידע אמין על מין, 2016), בשיח החברתי תרבותי הרווח הפורנוגרפיה נתפסת כראוייה בעיקר לביקורת ולגינוי. יתכן כי הסכנה לפגיעה בתיפקוד מיני ובשביעות רצון מיחסיים וממיניות, היא הסיבה המרכזית לכך. בשל סכנה זו יתכן שהפורנוגרפיה איננה רק נפוצה מאוד, כי אם גם נפוצה.

ג'ון היה הראשון ממנו למדתי על חיבור אפשרי בין צפייה בפורנוגרפיה להיעדר פנטזיות. בעיניו של ג'ון הקושי שלו לפנטז נובע מהרגלי הצפייה התכופה בפורנוגרפיה⁹. אחריו למדתי גם מגברים נוספים על הקושי שלהם לפנטז. גברים לא מעטים שסיפרו לי על גיל ההתבגרות, על הרגלי האוננות שלהם, על הפנטזיות המיניות ועל צפייה בפורנוגרפיה שליוו ומלוות את האוננות, העלו את המחשבה על האפשרות כי צפייה בפורנוגרפיה כובשת ומחליפה לעתים את הפנטזיות. יש מי שדיווחו כי אינם מפנטזים כלל, או כמעט ואינם מפנטזים, לצורך השגת עוררות מינית. גם מהם ביקשתי לנסות לשוב ולפנטז (בביתם, בין המפגשים שלנו) ולאונן ללא צפייה בפורנוגרפיה. רבים סיפרו כי אינם מצליחים בכך. לדבריהם, הפנטזיות אינן "מחזיקות" ואינן גורמות להם עוררות מינית בעוצמה המאפשרת להם להגיע לאורגזמה.

לאור עדויות אלו עלו בי לאורך השנים שאלות על האופן שבו גברים הצופים בפורנוגרפיה באופן תדיר חווים ותופסים את הקשר בין הצפייה בפורנוגרפיה לעולם הפנטזיה שלהם ולחיייהם. כמטפל באמנות וכאדם יוצר אני מכיר בחשיבות הרבה שיש לפנטזיה, ליצירתיות ולדמיון בחייו של אדם. האפשרות כי תחומים אלו מצטמצמים בחייהם של גברים (רבים) הצופים בפורנוגרפיה באינטנסיביות הטרידה אותי. שאלות אלו הניעו אותי לצאת למחקר זה.

לדברי אטווד (Atwood, 2010), צפייה בפורנוגרפיה הפכה זה מכבר לפרקטיקה תרבותית, "PornoSphere" (שם, עמ' 6) בלשונה. לצד מחקרים כמותניים שנערכו בעבר ונערכים גם כיום, בנוגע להשלכותיה של הפורנוגרפיה על היחסים הזוגיים ועל התיפקוד המיני, אטווד מזמינה לחקור ולהעמיק גם בחוויות הפנימיות של הצופים. בעקבות מפגשים עם גברים רבים, מטופלים, מכרים, הצופים בפורנוגרפיה וחווים את השלכותיה בחייהם, ביקשתי לעשות במחקר זה בדיוק זאת: להעמיק לחקור את החוויות שחווים גברים הצופים בפורנוגרפיה באינטנסיביות.

ככלל, גברים מתקשים להעמיק בשיח ובדיאלוג רגשי ופתוח (Wong & Rochlen, 2005), ודאי כשמדובר בנושאים רגישים¹⁰. הם ממעטים לדבר לעומק ובכובד ראש על הרגלי הצפייה שלהם בפורנוגרפיה (Antevska & Gavey, 2015), גם בינם לבין עצמם. הדיבור הגברי הנוכח הוא בעיקר מתבדח ולעתים משפיל ו"דחקאי". במחקר זה הזמנתי גברים לדיאלוג רציני ומעמיק. בראיונות בחנו בצוותא מהן המשמעויות של הצפייה שלהם בפורנוגרפיה בעבורם.

⁹ ראו ציטוט נוסף של ג'ון בעמ' 63.

¹⁰ ראו בפרק המתודולוגי, 2.3c, לראיין גברים, עמ' 35.

1.6 חקר הפורנוגרפיה

שלושה דיונים מרכזיים ניתן למצוא בחקר הפורנוגרפיה העכשווי: הראשון מתמקד בתפיסה של מחיר ונזקים; השני מציב דיון בשדה המחקר הפמיניסטי, בין השוללות פורנוגרפיה מכל וכל (גישת ה"אנטי-פורנוגרפיה") ובין מי שרואות בחלקה גם הזדמנות לשינוי לטובה (גישת ה"אנטי-אנטי-פורנוגרפיה"); והשלישי מתמקד במחקר של משמעויות רחבות, בשדה התרבותי והחברתי.

1.6a הדגשת הנזק הנגרם מן הפורנוגרפיה

רוב הטענות המוקדמות התמקדו בהשפעות השליליות של הפורנוגרפיה על המוסר החברתי (Attorney General's Commission on Pornography, 1986) ועל נשים. הביקורת היתה כנגד ניצול ופגיעה במשתתפות בעל כורחן בתעשיית הפורנוגרפיה (Dworkin, 1993), וכנגד פגיעה בנשים באשר הן באמצעות הסללתם של גברים צופי פורנוגרפיה ליחסי-כוח מיניים זוגיים (MacKinnon, 1987; Baker, 1992). טענה זו התבססה על ההנחה כי פורנוגרפיה מעצימה את המבנה החברתי הפטריארכלי ומחזקת את היחס המפלה כלפי נשים (Cowan & Dunn, 1994; Barak & Fisher 1997). הצפייה בפורנוגרפיה נקשרת לא אחת לעלייה בפגיעה בנשים ולאלימות מינית (מור, 2012).

מיכאל גולדשטיין והרולד קנט (Goldstein & Kant, 1974), מציגים בספרם *פורנוגרפיה וסטייות מיניות*, גישה שלילית ונחרצת שרווחה בעת פירסום ספרם. אין ספק כי שם הספר מעיד על תוכנו ועל מסריו: פורנוגרפיה היא סטייה והצופים בה סוטים. גולדשטיין וקנט אינם בוחנים אפשרויות חיוביות הנוגעות לפורנוגרפיה ונמנעים מלחקור את כוח משיכתה העז, הפועל על "סוטים" רבים לאורך ההיסטוריה. הצופים בפורנוגרפיה נחשבים למיעוט בעייתי, שלא לומר פתולוגי באופן קיצוני. רגשות אשמה סביב מיניות, לדבריהם של גולדשטיין וקנט, מנבאים השפעה על צופים בפורנוגרפיה לכיוון התנהגות מינית תוקפנית. המחברים בוחנים את קיומו או היעדרו של קשר סיבתי בין צפייה בפורנוגרפיה להתנהגות מינית תוקפנית, אך מבין השורות עולה הנחה על קיומו של קשר כזה. בין היתר, נבחנת השאלה האם הצפייה בפורנוגרפיה מייצרת את האלימות המובילה להתנהגויות אלו, או "רק" גורמת לאלימות שכבר קיימת בנפש הצופים טרם הצפייה, להתפרץ ולהתבטא בהתנהגות מינית תוקפנית. "האם הפנטזיות המיניות שלנו נובעות מן האירוטיקה שאנו צופים בה או שאנו מחפשים לצפות באירוטיקה התואמת את הפנטזיות שיש בנו עוד טרם הצפייה?" שואלים גולדשטיין וקנט (שם, עמ' 11). האפשרויות כי צפייה בפורנוגרפיה לא בהכרח מייצרת או "משחררת" אלימות אינה נבחנת בהעמקה. האפשרות כי צפייה בפורנוגרפיה עשויה אף להפחית סיכון להתנהגות

אלימה¹¹ כמעט ואיננה מוזכרת, ובודאי איננה נידונה בהעמקה. "השאלה הבסיסית שלנו [היא] האם השימוש בפורנוגרפיה מהווה פצע לחברה, אם לאו" מסבירים המחברים (שם, עמ' 3) והמינוח שהם בוחרים להשתמש בו, "פצע לחברה", מלמד על עמדת המוצא שלהם.

1.6b המחלוקת הפמיניסטית

עמליה זיו (2004) מיטיבה לתאר את המחלוקת שהתגלעה בין שתי תפיסות שונות בשיח הפמיניזם: התפיסה המכונה "אנטי-פורנוגרפיה" וזו המכונה "אנטי-אנטי-פורנוגרפיה". ייצוגים מיניים היו נתונים להגבלה ולצנזורה מאז המאה התשע-עשרה מתוקף חוקי התועבה שנועדו להגן על המוסר. מהפכותו של הטיעון האנטי-פורנוגרפי טמונה בעצם הפיכת המאבק בפורנוגרפיה לנושא פמיניסטי, למאבק שנועד להגן על נשים, ולא על המוסר. קולותיהן של קתרין מקינון (MacKinnon, 1987, 1990) ואנדראה דבורקין (Dworkin, 1981, 1993) בולטים כמייצגים עמדה פמיניסטית כנגד הפורנוגרפיה. דבורקין (Dworkin, 1981) טוענת שהפורנוגרפיה היא אחד מכלי הנשק המרכזיים בידי גברים לצורך שליטתם בנשים. הפורנוגרפיה היא אמצעי להבנייה של מיניות: מיניות הגבר כשולט ותוקפן, ומיניות האישה ככנענת, כנחדרת, כקורבן, ואף כמי שרוצה להיות כזו. מבחינה חברתית ותרבותית הפורנוגרפיה מגבירה את הסובלנות כלפי התעמרות בנשים ופגיעה בהן. צפייה בפורנוגרפיה לדבריהן של מקינון ודבורקין, מעצימה את החפצת הנשים (אובייקטיפיקציה) בעיני הגברים, ומגדירה אותן כנחותות מן הגברים וכפופות להם.

גברים מתייחסים לנשים בהתאם לאיך שהם תופסים מהן נשים. הפורנוגרפיה מבנה את התפיסה הזאת. הכוח של גברים על נשים פירושו שהאופן בו גברים רואים נשים מגדיר מי נשים יכולות להיות. הפורנוגרפיה היא האופן הזה. (MacKinnon, 1987, p. 196)

הפורנוגרפיה היא אמצעי להבנייה החברתית של המיניות ... היא [הפורנוגרפיה] מבנה נשים כחפצים לשימוש מיני ומבנה את צרכניה להשתוקק נואשות לנשים שמשותקות נואשות לבעילה, לאכזריות ולאובדן צלם אנוש. (מקינון, 1990, עמ' 389)

על-פי תפיסה זו, הפורנוגרפיה לא רק משקפת את ההיררכיה בין המינים, אלא גם מבנה אותה ומגבירה עד מאוד את ניצולן ואת הפגיעה בהן ביחסים המיניים השגרתיים, במערכות היחסים הזוגיים, ואף בקשרים בין-אישיים חברתיים, בין כפרטים ובין כקבוצה. בין היתר, הפגיעה בנשים באמצעות הפורנוגרפיה מתהווה מתוך ההבנייה המתקבעת שסקס הוא פעולה שהגבר עושה לאישה ולא פעולות ששניהם עושים ביחד בעצמם, לעצמם ולאחרים ולהנאת כל הצדדים. דמות האשה מתקבעת כאובייקט של תשוקה מינית ולא כסובייקט פעיל. לעומתן הדוגלות בגישה הפמיניסטית האנטי-אנטי-פורנוגרפית (Stern, 1982; Echols, 1983; Califia, 1994; זיו, 2004, 2013) מבקשות להימנע מחבירה אל ומהסתמכות על גורמים שמרניים, דתיים בדרך כלל, וחבירה לגורמים אלה, שמלחמתם כנגד

¹¹ ראו, למשל, דבריו של הרדי (Hardy, 2004), בעמ' 57.

הפורנוגרפיה אינה נובעת כלל ועיקר מתוך רצון להגן על נשים ועל עצמאותן. מדובר בגופים ובמוסדות מדכאים, פונדמנטליסטים ואולטרה שמרנים הנוקטים עמדות אנטי פמיניסטיות במובהק בנושאים כגון זכויות נשים על גופן, החופש לבחור להפסיק הריון, שיוויון זכויות לנשים ושיוויון זכויות אזרחיות בכלל. לטענתן, אלו גורמים חסרי סובלנות שהמניעים שלהם דתיים וקנאיים, הם מתנגדים לחופש הביטוי, ובשם המוסר והצניעות הם מבקשים להטיל הגבלות על נשים ועל מיניות נשית.

חולשתו של הטיעון האנטי-פורנוגרפי לטענת הגישה האנטי-אנטי-פורנוגרפית, נעוצה בעיקר בהיותו גורף ובלתי מבחין בין ייצוגים פורנוגרפיים מגוונים. ההתנגדות הגורפת לפורנוגרפיה לטענתן של המתנגדות לה, מבוססת על תפיסות מסורתיות וסטריאוטיפיות של גבריות ונשיות, ובכללן אפיון המיניות הגברית כקומפולסיבית ואלימה והמיניות הנשית כמושתקת. לדעתן של כותבות מן הזרם ה"אנטי-אנטי-פורנוגרפיה" יש להתרחק מעמדה מקוטבת זו של מיניות נשית וגברית, מכיוון שהיא משעתקת את ההבנייה הפטריארכלית של מיניות נשית.

גייל רובין (Rubin, 1984), כנציגה בולטת של תנועת האנטי-אנטי-פורנוגרפיה הפמיניסטית, דוחה את הצגת המיניות כולה כאתר של סכנה וקורבנות של כלל הנשים, ומדגישה את הצורך בשחרור נשים, כולל שחרור מיני לנשים. לדבריה, הפורנוגרפיה על הסטיות הגלומות בה, נתפסת כפריבילגיה גברית, ועל נשים לנכסו במקום להכחידו. נשים הודרו מן הייצור והצריכה של תעשיית המין והורשו להשתתף בה רק כעובדות. נשים נתפסות כקבוצה מקופחת מינית, ועליהן ללחום ולהשיג זכויות ארוטיות מלאות. רובין טוענת שהחברה המערבית כולה מדוכאת מינית ויש לשנות זאת. על פי עקרונות התפיסה הפמיניסטית של האנטי-אנטי-פורנוגרפיה, כותבת זיו (2004), "הנאה מינית היא תכלית אנושית בסיסית, שחרור מיני הוא שאיפה אישית וחברתית וביטוי מיני הוא פרוגרסיבי מבחינה פוליטית" (שם עמ' 186). זיו מכוונת לכך שנשים ייצרו בעצמן ולמען עצמן, פורנוגרפיה שתהיה משוחררת מההטיה ההופכת אותה לטריטוריה גברית, ותחזקנה את הסוכנות (agency) ואת הסובייקטיביות המינית שלהן (זיו, 2013). גישת האנטי-אנטי-פורנוגרפיה מסרבת לשתף פעולה עם תסמונת הקרבן, ומזמינה הבניות חדשות של מיניות נשית גם באמצעות פורנוגרפיה של נשים ולמען נשים¹².

¹² מחקר על פורנוגרפיה פמיניסטית, של נשים ולמען נשים, שערכה עמית שר (2015) העלה תוצאות מעניינות. לדבריה של שר, גם בפורנוגרפיה המוצהרת כפמיניסטית, עדיין ניכרות מאוד השפעותיהן של הבניות ממגדרות, גבריות ופאלוצנטריות, והדרך לייצוג מיניות של נשים כסובייקטיבית ועצמאית עדיין ארוכה.

1.6c חקר הפורנוגרפיה בשדה התרבותי-חברתי

אחת הטענות המרכזיות של המתנגדים לפורנוגרפיה, כאמור, גורסת כי צפייה בה מגבירה תפיסות שוביניסטיות והתנהגות מחפצה ואלימה כנגד נשים. הטענה היא שפורנוגרפיה עלולה להפעיל, לעודד ולנרמל התייחסויות לנשים כנחותות, ואף תוקפנות מינית, בשל ההחפצה המאפיינת את מרבית התכנים הפורנוגרפיים וההתייחסות לנשים בה כנשלטות ונכנעות. יש הטוענים (Malamuth et al., 2000; 2012; Fisher & Barak, 2001) שהקשר הוא דו-כיווני: גברים עם נטייה לאלימות צופים בחומרים פורנוגרפיים המותאמים לנטייה זו ואז הצפייה מעודדת את המבנים הקוגניטיביים ודפוסי ההתנהגות שמאפיינים אותם מלכתחילה. לדברי פישר וברק (Fisher & Barak, 1991; 2001), אין הוכחות מחקריות תקפות המאפשרות להסיק כי הצפייה בפורנוגרפיה -כהכללה- היא המובילה גברים הצופים בה לאלימות כנגד נשים. גם טיילור קוהוט ועמיתיו (Kohut, Fisher et al., 2017) מנסים לאתגר את הטענה המקובלת במחקרים רבים, המקשרים בין צפייה בפורנוגרפיה לתוצאות שליליות. לדבריהם, בחינת משתנים כמו מגדר, תוכן הפורנוגרפיה הנצפית וצפייה משותפת בניגוד לצפייה ביחידות, מעלים גם מתאמים להשלכות חיוביות של הצפייה בפורנוגרפיה (למשל, נשים, הצופות עם בני-זוגן, מדווחות על תחושות קרבה ביחסים והגשמה מינית גבוהות יותר). בכל מקרה, הפורנוגרפיה על שלל היבטיה טעונה משקל רב של משמעויות מבחינות ציבוריות ופוליטיות, תרבותית וחברתית, ומבחינות אישיות -רגשית, גופנית, זוגית ומינית, ובשנים האחרונות הולך ורב המחקר אודותיה. ג'ניפר וויק (Wicke, 2004) מבקרת את התרחבות הדיון האקדמי בפורנוגרפיה והמחקר לגביה, בטענה כי דיון ומחקר שכאלו הם כשלעצמם "אורגיה של פרסומים" (שם, עמ' 176) המעודדים הרשאה וקבלה חברתית של הפורנוגרפיה, על אף הנזקים שבה. למרות זאת נדמה כי ככל שעולה תפוצתה של הפורנוגרפיה וככל שהשימוש בה נעשה נרחב יותר, עולה במקביל גם נפח הדיון ומתרחב טווח השאלות המעסיקות את החוקרים.

בשנת 2014 נוסד המגזין האקדמי "*Porn Studies*" המוקדש כולו לתחום מחקר מתפתח זה. במאמר המבוא בגיליון הראשון של המגזין מביאות עורכות המגזין, פיונה אטווד וקלריסה סמית' (Attwood & Smith, 2014) גם את הקולות המתנגדים להתפתחות והרחבת העניין האקדמי בפורנוגרפיה. למול קולות אלו הן טוענות כי השימוש ההולך וגובר בפורנוגרפיה אינו תוצאה של המחקר האקדמי על אודותיה, כי אם תוצאה של "סקסואליזציה" של התרבות" (שם, עמ' 1), המתבטאת במישורים רבים, ולא רק בסוגה המוגדרת כפורנוגרפיה. הפורנוגרפיה לטענתן של אטווד וסמית', הופכת לגורם נוכח ומרכזי בשדה התרבותי חברתי, ולכן ראוי שתהפוך לנושא מרכזי גם במחקר אקדמי של שדות אלו. לדבריהן, בשנים האחרונות הפורנוגרפיה מוצגת כגורם משפיע, אולי אף מרכזי, בהפיכת אורח החיים של רבים בתרבות המערבית המודרנית לממוקד באירוטיקה ובמיניות. העולם האקדמי מנסה לבחון בצורה

משמעותית את ההתפתחויות בתחום ולשאלו שאלות בדבר משמעות הייצוגים הפורנוגרפיים בחברה. החל משנות התשעים, טוענות אטווד וסמית' (שם), נפתח חקר הפורנוגרפיה לאפיקים חדשים. תשומת הלב מופנית כעת גם לחקר ההיסטוריה של הפורנוגרפיה והאסתטיקה שלה, לניתוח תוצריה ואופני הצריכה שלה, לבחינת משמעותה בעבור קהלים ספציפיים ומקומה בתרבות המודרנית.

מחקרים בנוגע לקשרים בין פנטזיה לפורנוגרפיה מעלים נושאים רבים, כגון: השפעה לכיוון התנהגות בעבור מי שמתקשה להבחין בין פנטזיה למציאות (Fisher & Barak, 1991); הבדלים בתוכן הפנטזיות בין גברים לנשים, שגם הם מובילים לכך שגברים צופים בפורנוגרפיה יותר מנשים (Leitenberg & Henning, 1995); ההשפעות שיש (או אין) לפורנוגרפיה על תכני הפנטזיה והשפעות הפנטזיה על ההתנהגות הזוגית והמינית (Brown & Bryant, 2012; Griffin, 2015; Fradd, 2017); הבילבול הנוצר בין הדימויים למעשה המיני עצמו (Kibby & Costello, 2001); והיותם של סרטונים פורנוגרפיים תחליף או תוספת לפנטזיות (Shapiro, 2008). עם זאת, מחקרים על תפיסת הרצון והיכולת של הצופים בפורנוגרפיה (גם) לפנטז, ועל התפיסות המתפתחות בחסות צפייה אינטנסיבית, עדיין חסרים. זילמן ובריאנט (Zillmann & Bryant, 1989, 2009) וקולרוסו (Colarusso, 2012) מציינים את חשיבות הפנטזיה המינית ומדגישים החסר במחקר אודותיה, בכלל ובהקשר לפורנוגרפיה בפרט. מחקר זה נועד להתחיל לגשר על הפער המחקרי הקיים בתחום זה.

מחקר זה מתכתב בעיקר עם התפיסות הרואות בצפייה בפורנוגרפיה תופעה חברתית תרבותית נפוצה, וקוראות לחקור את החוויות והמשמעויות של הצפייה גם באמצעות מחקרים איכותניים, המתמקדים בצופים כבעלי הידע¹³. המחקר נשען על תפיסה מחקרית קונסטרוקטיבית פמיניסטית, ואינו מתיימר להוכיח השפעה כזו או אחרת של הפורנוגרפיה על הגברים הצופים בה, כי אם לתאר חוויות ותפיסות שלהם המתקשרות לצפייה השכיחה. לאורך כל שלבי המחקר השתדלתי להשאר מודע לידיע המקצועי שלי, כמטפל מיני הנחשף בעיקר לתוצאותיה השליליות של הצפייה האינטנסיבית בפורנוגרפיה, לנטרל במידת האפשר את השפעותיו של ידע זה ולהעדיף את הפריזמה הסקרנית הנכונה לחוקר, המייצג את חוויות נחקריו. תיאוריהם של המרואיינים ופרישה של תפיסותיהם בנושאים של פנטזיה, מציאות, זוגיות וגבריות, המובאים בפרקי הממצאים, מתקשרים למערכות היחסים שבין גברים לבין עצמם, בינם לבין גברים אחרים ובינם לבין נשים, בתוך מבנים תרבותיים וחברתיים מקובלים יותר ופחות.

¹³ ראו ציטוט של מיטשל בפתח פרק 2, בעמ' 22.

1.7 תוכן פרקי המחקר

מחקר זה יצא מנקודת הנחה כי צריכת פורנוגרפיה הפכה זה מכבר לפרקטיקה מינית מרכזית ומשמעותית בקרב גברים רבים, בני נוער ומבוגרים. הנושא הראשון שהעסיק אותי והנחה אותי ביציאה אל המחקר היה היחס בין עולם הפנטזיה המינית לצפייה בפורנוגרפיה. בשל היותו מחקר איכותני נעשה שימוש בראיון מובנה למחצה ובניתוח נתונים בשיטת תאוריה מעוגנת בשדה (Glaser & Strauss, 1974). מדברי המראיינים עלו שלושה נושאים מרכזיים נוספים: תפיסותיהם של גברים הצופים בפורנוגרפיה בשכיחות בנוגע למציאות, תפיסותיהם בנוגע לזוגיות ותהליכי כינון גבריות בחסות הצפייה בפורנוגרפיה. כל ארבעת הנושאים מהווים מוקדים מרכזיים במחקר זה.

פרק 2, "שיטת המחקר", סוקר את המערך המתודולוגי של המחקר: מציג את שאלות המחקר, את השאלה שהעסיקה אותי בצאתי למחקר והשאלות שעלו מניתוח תמתי של דברי המראיינים; מתאר את הדרכים בהן איתרתי מראיינים למחקר ואת האופן בו התקיימו הראיונות עצמם; מפרט את כלי המחקר, ראיונות עומק מובנים למחצה, והתאמתם למחקר בנושא זה; מתאר את ה-rapport שביקשתי ליצור עם המראיינים ואת האתגרים שניצבו בפניי בהשגתו, בשל הרגליי המקצועיים כמטפל ובשל האתגרים המייחדים ראיונות עם גברים בכלל ובנושאים אישיים ואינטימיים בפרט. הפרק מתאר גם את אופן ניתוח הנתונים: ניתוח תימתי, מתתי-קטגוריות לקטגוריות-על, ומסביר כיצד וידאתי את תוקף המחקר ואת מהימנותו. בסיום הפרק, וכדי להוסיף נדבך חשוב למהימנות המחקר, מתואר האופן בו פעלתי ומה חוויתי כחוקר. כחוקר המכיר בכך שאינני "לוח חלק", ומחייב חשיפת מיקומו של החוקר בשדה המחקר, אני מתבונן על עצמי לכאורה מבחוץ ומתאר את העמדות, התפיסות והרגשות שהיו בי בתחילת המחקר ובמהלכו.

פרק 3, "הפורנו הוא ספריית הדמיון שלי", עוסק בהקשרים ובמקומם שבין הצפייה בפורנוגרפיה לפעולת הפנטזיה ומשמעותה. מתוארים בו הבדלים בחוויות הפיזיות והרגשיות הנקשרות בדעתם של הצופים בפורנוגרפיה לפרקטיקות השונות: אוננות וצפייה בפורנוגרפיה מחד גיסא, אוננות עם פנטזיה (עצמית ועצמאית) בלבד מאידך גיסא ופרקטיקות נוספות שבין השתיים הללו.

הפרק מציג גישות שונות (פרויד, 1988; Winnicot, 1965, 1971; Klein, 1975b; אוגדן, 2001), המעריכות כי פנטזיות חיוניות להתפתחות ומועילות לחיים נפשיים בריאים, בין היתר משום שמעניקות סיפוק חלופי לחסכים במציאות. במחקר זה נבחנו חוויות הצפייה וחוויות הפינטוז של גברים שצופים בפורנוגרפיה באופן אינטנסיבי. שאלות מרכזיות שנבחנו ביחס לקשר שבין הפורנוגרפיה לפנטזיה היו: מה הן הפרקטיקות שגברים עושים בהן שימוש באוננות? כמה הם צופים בפורנוגרפיה וכמה מפנטזים? באלו פרקטיקות נוספות משתמשים

לגירוי עצמי? מה הן האיכויות, היתרונות והחסרונות של הפרקטיקות השונות, על פי דעתם וחוויותיהם? אלו משמעויות גברים מעניקים לשימוש בפנטזיות שהם מייצרים באופן עצמאי בדמיונם (self-made)? מה הן המשמעויות של צפייה בסצנות שיצרו אחרים (ready-made)? בפרק מתואר האופן בו בחנתי השערה מוקדמת עמה יצאתי למחקר: השערה כי היכולת לפנטז מצטמצמת או אף נכחדת אצל גברים הצופים בפורנוגרפיה באופן אינטנסיבי. מתוך תיאוריהם של המרואיינים, מראים הממצאים כי השערה זו התאמתה באופן חלקי בלבד, ולצדה נחשפים ומתוארים גם הקשרים נוספים, ומגוון גדול של פרקטיקות לצפייה בפורנוגרפיה, לפעולת פנטזיה ולאוננות ולחוויות שונות בגינן.

בפרק מפורטים היתרונות והחסרונות של הצפייה בפורנוגרפיה מחד גיסא ושל פעולת הפנטזיה מאידך גיסא, כפי שהם באים לידי ביטוי בכתיבה התיאורטית הקיימת ובדברי המרואיינים. מובאים תיאורים שונים ומנוגדים של מרואיינים שונים על יתרונות הפרקטיקות השונות ועל חסרונותיהן, והללו מעידים על כך שמדובר בחוויות מגוונות ובתפיסות אישיות וייחודיות. ניגודים וסתירות שנמצאו בין תיאורים שונים של מרואיין יחיד, תופעה שחזרה על עצמה אצל מספר מרואיינים, מלמדים על האמביוולנציה שחווים רבים ועל האופנים המורכבים (Plummer, 1995) שבהם אנו מספרים, לעתים גם לעצמנו את הסיפורים אודות החיים המיניים שלנו.

פרק 4, "אמיתי כאילו", בוחן את תפיסותיהם של המרואיינים בנוגע לתכנים פורנוגרפיים שבהם הם צופים ביחס למרחק (או לקרבה) ממה שהם עצמם תופסים כמציאות או כדמיון. מתברר כי מידת המרחק ממה שנתפס כמציאות עשויה להשליך על עוצמת החוויה והעוררות המינית שחווים הצופים כתוצאה מהצפייה. רבים מהצופים תיארו כי הנאתם גדלה ככל שהתוכן שהם צופים בו נחוה בעיניהם כמציאותי יותר. בפרק מתוארות המשמעויות והחוויות המתחברות לתפיסתם של המרואיינים את התכנים הנצפים כמציאות, כדמיון, או כממוקמים בטווחי הביניים שביניהם.

בפרק נבחנת משמעותו של המונח "מציאות" על פי גישות שונות, ומתוארים המהלכים המביאים צופים שונים לייחס מידה כזו או אחרת של "מציאותיות" לפורנוגרפיה שבה הם מעדיפים לצפות. מובאים דבריהם של מרואיינים המלמדים כי הצורך והרצון להפיק הנאה מינית מספקת מן הצפייה, כלומר עוררות במידה שתאפשר אורגזמה, הם מהסיבות המרכזיות המביאות אותם כצופים לתפוס סוגות פורנוגרפיות שונות כמציאותיות יותר מאחרות ולהעדיפן. בנוסף, הפרק מציג כיצד תחושתם של הצופים כי הם מתבוננים בהתרחשות אמיתית, שהשותפים בה נהנים באמת, עוזרת להם להחליש קולות ביקורתיים הפוגמים בהנאה בשל הידיעה כי המצולמים, ובעיקר המצולמות, למעשה נפגעות ומנוצלות. העובדה כי הצפייה בפורנוגרפיה צמודה לפעולת הגוף והחושים, באוננות ובאורגזמה, מתוארת גם היא כתורמת לתחושה ולהמשגה של הצופים את החוויה כמציאותית.

התפיסות השונות של מרואיינים שונים ביחס לסוגות מועדפות ושונות של פורנוגרפיה מתוארת בפרק כאופנים שונים של תפיסת מציאות. אופנים אלו מתוארים בהתאמה לכלי הניתוח שפיתחה גלילה אורן (Oren, 2003) בנוגע להתפתחות ילדים, המקבילה להתפתחות משחקים. מבלי לכנות אף אחד מן האופנים הללו כפתולוגי מתואר בפרק גם החשש, שרבים מן התיאורטיקנים (Kernberg, 1984; שטרנגר, 1999; מיטשל, 2002) מתארים, והוא, החשש מביטול ערכה של המציאות ועליית מדרגה בקושי לתפקד בה בעת שהדמיון הולך וכובש לו מקום כמציאות חלופית.

העדפותיהם של חלק מן המרואיינים מציגות השתלשלות שונה של הרגלי צפייה של גברים בפורנוגרפיה מזו המתוארת כ"מדרון חלקלק" (מור, 2012). מונח זה מתאר את הצורך של גברים הצופים בפורנוגרפיה באופן שגרתי, לצפות בתכנים שהופכים קיצוניים, ביזאריים ואלימים יותר ויותר, כדי להמשיך ולהשיג את העוררות המינית הנוטה לדעוך בהיעדר חידושים. מתיאורי המרואיינים המובאים בפרק מתברר כי אף שהשתלשלות כזו קיימת, מתקיימים לצדה גם תהליכים הנראים כהפוכים, המביאים חלק מן הצופים לחפש ולהעדיף דווקא את הסרטונים המציגים את מה שהם חווים כשגרתי, רגיל, יום יומי ומציאותי. מתוך תיאורים אחדים של מרואיינים, החווים את הפורנוגרפיה שבה הם צופים כ"הכי אמיתית שיש" מהדהד המונח שטבע ז'אן בודריאר (2007) – "סימולקרה", שהיא חיקוי ללא מקור, או חיקוי הנדמה בעיני המתבוננים בו כאמיתי יותר מן המקור.

פרק 5, "אי-זוגי", בוחן ומתאר את תפיסותיהם של המרואיינים בנוגע לקשרים אפשריים בין חוויות צפייה שכיחה בפורנוגרפיה לבין יכולתם לבסס מערכת-יחסים זוגית מתמשכת ומספקת ורצונם בכך. עיון בנתונים שמסרו המרואיינים על עצמם העלה כי רובם הגדול אינם מצויים במערכת יחסים זוגית או/ו מונוגמית. מארק באטלר ועמיתיו (Butler et al., 2017) מציגים קשרים מובהקים ופוזיטיביים בין שימוש בפורנוגרפיה לחוויית בדידות. אנדראס פילארטאו ועמיתיו (Philaretou et al., 2005) מתארים השפעות של צפייה בפורנוגרפיה על מערכות יחסים זוגיות או מיניות קיימות בשל רגשות אכזבה ושביעות רצון נמוכה מהן.

מקריאה מעמיקה בדבריהם של המרואיינים המובאים בפרק מתברר כי רבים מהם אינם מאמינים כלל ביכולתם למצוא זוגיות מתמשכת ומחוייבת, לשמר אותה ולחוות במהלכה סיפוק רגשי ומיני לאורך זמן. מתברר גם כי לא רק שלתפיסתם הם אינם יכולים, אלא שגם עצם האפשרות של שניים, כל שניים, לקיים זוגיות כזו מוטלת מבחינתם בספק גדול. חשוב להדגיש כי כמחקר איכותני, אין בממצאיו משום טענה לקשר סיבתי בין צפייה בפורנוגרפיה לתפיסות "אי-זוגיות", כי אם הארה על מתאם והקשרים אפשריים. יתכן גם כי הצפייה בפורנוגרפיה נובעת מן התפיסות הרואות בזוגיות אתגר בעייתי (ואיננה תוצאה של הצפייה), אף כי ברוב המקרים הצפייה בפורנוגרפיה מתחילה בגיל צעיר בהרבה מהגיל בו התחילו

המרואיינים להתנסות בחיים זוגיים. בפרק תוארו גם סגנונות חיים שונים שהמרואיינים נוקטים בהם, בשל הקשיים שהם חווים, או מניחים שקיימים, ביצירת זוגיות ובהחזקתה. יתכן שחלקם מסמנים בתיאוריהם כי עבר זמנו של מבנה הזוגיות הבלעדית, המונגמית וההטרונורמטיבית כאופציה חברתית תרבותית יחידה.

לטענת ג'והן גיליס ועדי מורנו (Gillis, 1996; Moreno, 2016), מודל הזוגיות ההטרונורמטיבי של שניים, גבר ואישה, עומד עדיין בראש סולם העדיפויות של הסדר החברתי. בפרק מצוטטים מרואיינים המסמנים אפשרויות ובחירות אחרות. מתוך הספק בדבר היתכנות של זוגיות מתמשכת ומספקת, או מתוך ביטחון שזו לא תיתכן, נמצא כי בנוסף לזוגיות קונבנציונאלית, גברים הצופים בפורנוגרפיה מתפצלים גם בין שתי אפשרויות אחרות, המאתגרות מבנים חברתיים מקובלים. אפשרות אחת שמתוארת היא ויתור על זוגיות, מתוך עמדה הגורסת כי זוגיות אינה מתאימה לגברים ואולי גם לא לנשים, ולכן גם אינה רצויה ואין טעם לנסות לממשה. אפשרות שנייה שמתוארת היא ניסיון למצוא ולבסס מערכות יחסים המושתתות על יותר משני משתתפים, פוליאמוריה בסגנונות שונים.

הקשרים שונים מתוארים בין הרגלי הצפייה בפורנוגרפיה של המרואיינים ובין תפיסותיהם בנוגע לזוגיות. בין היתר מובאות התייחסויות לצפייה בפורנוגרפיה כמכשיר למידה על הצורך של גברים בריבוי וגיוון, או כתחליף לקשר זוגי ומיני. הסיפוק המיני התכוף, המושג בקלות, ללא תחרות וללא חשש מדחייה, מתואר על ידי מרואיינים שונים ככזה המחליש את הצורך לחפש סיפוק מיני ורגשי בקשר ממשי.

פרק 6, "גבריות מפוצלת", בוחן את האפשרות כי בשל בשל היות הפורנוגרפיה כה נפוצה, נערים וגברים צעירים מכוננים את גבריותם בחסות צפייה מתמשכת בה. חוויות הצפייה על שלל משמעויותיהן שלובות, כך נראה, באופנים שבהם הם מכוננים חלק משמעותי בגבריות שלהם, המיניות הגברית. רבים מהמרואיינים תיארו מה הם לומדים על עצמם, על מיניות ועל גבריות שמתפתחת במקביל לצפייה בפורנוגרפיה והתייחסו לגבריות המתהווה במקביל לצפייה השגרית. כך, תהליך החברות לגבריות וכינונה של גבריות במקביל לצפייה בפורנוגרפיה, הפך גם הוא לנושא מרכזי במחקר זה.

גם בישראל מעידים מחקרים (מור, 2012; מידע אמין על מין, 2016) כי רוב מוחלט של נערים וגברים מתנסים בצפייה בפורנוגרפיה לאורך שנות התבגרותם ובגרותם, ולרבים מהם הצפייה הופכת להרגל ולשגרה. הם מתחילים לצפות בדרך כלל בגיל ההתבגרות עם תחילת ההתבגרות המינית, וממשיכים בכך לאורך גיל ההתבגרות והבגרות.

במחקר זה נמצא כי רבים מהמרואיינים החלו לצפות בפורנוגרפיה עם חבר או חברים. לפיכך, הפרק בוחן את האפשרות כי תחילת הצפייה בפורנוגרפיה בגיל ההתבגרות, מתרחשת לעתים כפרקטיקה חברתית, לא פחות ואולי אף יותר מאשר מתוך מניע ודחף מיני, כפי שטוענים סיימון הרדי וסיימון לינדגרן (Hardy, 2004; Lindgren, 2010). מרואיינים מספרים

גם על אבות שהיו המקור לחומרים פורנוגרפיים ראשוניים שאליהם נחשפו. החשיפה לפורנוגרפיה באמצעות האבות והמסגרת החברתית שהניעו מרואיינים רבים להתחלת הצפייה בפורנוגרפיה, מובילה לבחינת הצפייה כאקט מתמשך של חִבְרוּת לגבריות, כחלק משמעותי בפרויקט כינון הגבריות. פרקטיקות אלו, של "חבר מביא חבר" או/ו "העברת הלפיד מאב לבנו" עשויות לשמש הסבר נוסף לנתונים בדבר ההיקף העצום של השימוש בפורנוגרפיה, מעבר להסבר המוכר של נוחות השימוש העולה ככל שהטכנולוגיה האינטרנטית מתקדמת. פרק זה בוחן את המשמעויות הטמונות בתהליכי התבגרות וחִבְרוּת לגבריות ולמיניות גברית, שבהם פורנוגרפיה ואוננות משמשות פרקטיקות שכיחות ומרכזיות.

בפרק מתואר גם הזיווג המקובע בין צפייה בפורנוגרפיה לאוננות, באופן כזה שבעבור רבים מהגברים מדובר בפרקטיקה אחת. זו פרקטיקה שאכנה בשם "פּוֹרְנָנוּת". בפרק מתואר כי לא פעם הצפייה איננה מתרחשת לאחר שהתעורר חשק מיני, אלא מקדימה אותו ומייצרת את העוררות, כפי שטוען גם מיטשל (2002).

חמישה מתוך 25 המרואיינים הגדירו עצמם כהומוסקסואלים, ובמחקר תוארו חוויותיהם ותפיסותיהם בהקשר החִבְרוּת לגבריות במקביל לצפייה בפורנוגרפיה. חלקו האחרון של הפרק מתאר, מזכרונם, את ההתנסות החברתית והצפייה בפורנוגרפיה בצוותא של נערים הומוסקסואלים. מתוארות "הצפייה החברתית בפורנוגרפיה" שלהם והחוויות והמשמעויות שהיא מייצרת בעבורם. בהקשר זה תוארו בעיקר מורכבויות הנלוות לצפייה בפורנוגרפיה הטרנסקסואלית, עם חברים הטרנסקסואלים וחוייה הומוסקסואלית לטנטית, לעומת חוויות שיחרור ולגיטימציה שסיפקה פורנוגרפיה הומוסקסואלית, כשצפו ביחידות או/ו בגיל מאוחר יותר. תיאוריהם מתכתבים עם גישת האנטי-אנטי-פורנוגרפיה¹⁴ וחושפים חוויות של אישור ולגיטימציה למשיכה החד-מינית באמצעות הצפייה בפורנוגרפיה. בפרק מתוארות התנסויות ותפיסות אלו, שבחלקן דומות לאלו של נערים וגברים הטרנסקסואלים ובחלקן שונות מהן.

בדבריהם של מרואיינים רבים הנוגעים בגבריות ובמיניות הגברית נמצאו מרכיבים מרכזיים של פיצול: גבריות כפיצול מרכיבים נשיים, כפיצול בין סקס לאהבה ובין ליכולך וטוהר, וכפיצול מרכיבים הומוסקסואליים. פיצול והרחקה של חלקים בנפש הוא מרכיב מוכר בכינון גבריות והפרק מלמד כי צפייה אינטנסיבית בפורנוגרפיה עלולה לחזק מרכיבים אלו בתהליך. ההנחה, הנתמכת במחקרים כמותניים, כי בחברה המערבית המודרנית תהליך כינון הגבריות, מגיל ההתבגרות ואילך, כמעט לעולם מלווה בהתנסויות רבות של צפייה בפורנוגרפיה מחזקת הקשרים אלו.

¹⁴ ראו בעמ' 12.

פרק הסיכום, מתאר את הקושי האינהרנטי במחקר ובכתיבה מחקרית על צפייה בפורנוגרפיה, בעיקר במחקר המחוייב למודעות והתייחסות למיקומו של החוקר בשדה המחקר. בפרק מתוארות התייחסויותיהם של מרואיינים אל עצם הראיון כפעולה תרבותית חתרנית, שמטרתה לקעקע את מה שהם חווים כהשתקה של הדיבור על הצפייה בפורנוגרפיה באמצעות הכתרתה כסטייה (למרות היותה כה נפוצה). המונח **הֶסְטָקָה** מוצע כדי לתאר את ההשתקה באמצעות הכתרת הצפייה כסטייה, כמו גם ההכתרה כסטייה באמצעות ההשתקה. השפה המשמשת אותנו בשיח על פורנוגרפיה מתוארת בפרק, כשפה המבטאת אמביוולנטיות, שמקורה בעיקר בביקורת שגם הצופים בפורנוגרפיה חווים כלפיה, ולמעשה כלפי עצמם. במקביל, מוזכרים גם יתרונות של הצפייה בפורנוגרפיה, כפי שתוארו ונחווים על ידי המרואיינים.

הפרק מתאר את התנועה של המדיה הפורנוגרפית לעבר המציאות, את ההקשרים בין הצפייה למרכיב האינטימיות שבזוגיות, ומנסה ליצור אינטגרציה בחווייה שרבים בה הפיצולים. קופר (Cooper, 1998) תולה את הפופולריות של השימוש הנרחב בפורנוגרפיה בשלושה גורמים, אותם הוא מכנה "The Triple A Engine" (שם, עמ' 187). שלושת הגורמים הם: הגישה הנוחה (access), העלות הנמוכה (affordability) והאנונימיות (anonymity) למשתמש. אטווד וסמית' (Attwood & Smith, 2014) מסכימות כי התפתחויות טכנולוגיות מואצות אכן תרמו לכך שפורנוגרפיה הפכה לחלק חשוב בחייהם של אנשים רבים יותר ויותר, ובהם נערים רבים יותר מנערות וגברים רבים יותר מנשים, אך הן מדגישות כי המשמעויות של חלק חשוב זה בחייהם של רבים כל כך עדיין לא נחקרו במידה המתאימה לשכיחותה ולחשיבותה של הצפייה.

מחקר זה מבקש לענות בדיוק על צורך זה: לבחון את משמעויותיה של הצפייה בפורנוגרפיה בעבור גברים הצופים בה באופן אינטנסיבי, ולחלץ מדבריהם ומתיאוריהם תמונה של המשמעויות החשובות בעיניהם.

2. שיטת המחקר

העמידות המדהימה של הפורנוגרפיה כבידור אנושי נובעת בחלקה ודאי מכמיהה מצינית לגלות מהו מין עבור אחרים: והאכזבה החוזרת ונשנית מפורנוגרפיה נובעת מהגילוי-מחדש הנצחי כי לעולם לא נדע. החווייה המינית, על אף או שמא בשל עוצמתה, ניתנת לידיעה רק מבפנים.

סטיוון א. מיטשל, 2002, האם יכולה אהבה להתמיד? , עמ' 77.

2.1. מחקר איכותני פרשני (קונסטרוקטיבי) ותפיסה מחקרית פמיניסטית

מחקר איכותני מבוסס על עמדה הגורסת כי המציאות הינה מורכבת, מרובדת ורבת פנים. לפיכך, המחקר האיכותני חוקר, מעמיק ומכוון לחשוף ולתאר מציאות סובייקטיבית, כפי שטוענות יעל איילון ונעמה צבר בן-יהושע (2010). אנשים שונים חווים את המציאות בדרכים שונות, ולכן המחקר האיכותני מכוון להאיר ולהסביר חוויות ופרשנויות שונות של המציאות כפי שהיא נחווית על ידי הסובייקטים הנוטלים בה חלק, ואת תפיסותיהם המגוונות לגביה. במחקרים כמותניים מתמקדים בקריטריונים הנחשבים אובייקטיביים, ואובייקטיביות נתפסת כחיונית, כעובדה וכאמת (Kirk & Miller, 1986). לעומת זאת, במחקרים איכותניים, הממוקדים במרואיינים, ונוצרים בגישה קונסטרוקטיבית-פרשנית, החוקר, כפי שכותב אשר שקדי (2014) "מבקש לראות את התופעה הנחקרת מבעד לעיניהם של אלה שחוו אותה". במחקרים אלו, קובע שקדי, "הנכון, העובדתי והאמיתי - הוא בהכרח סובייקטיבי" (שם עמ' 145). המחקר הקונסטרוקטיבי נשען על הנחה כי תפיסות של ידע ותהליכי הערכה של ידע מתהווים בתוך ומתוך מערכת המושגים של המרואיינים ושל המראיינים, ועל כן לא יתכן כלל תיאור אובייקטיבי (Lincoln & Guba, 2000; Schwandt, 2000; Smith & Hodkinson, 2005). הפעולה הפרשנית היא פעולה יוצרת, המתארת את המציאות ומכוננת אותה בזמנית. מחקר זה אם כן, איננו עוסק בגילוי או בחשיפה של אמת אובייקטיבית אלא תר אחר חוויות חיים שניתנות לתיאור. משום כך, המרואיינים במחקר זה הם שהגדירו עצמם כ"צופים אינטנסיביים" בפורנוגרפיה, ולא אמת מידה כל שהיא, מכלילה (ומדירה) ואובייקטיבית, לכאורה. בהקשר זה חשוב לזכור כי החברה והתרבות שבה אנשים חיים ופועלים היא גורם משמעותי הבא לידי ביטוי באופן שבו הם חווים, ממשיגים ומתארים את חוויותיהם ותפיסותיהם. מסיבה זו, גם אם אחדים מהמרואיינים צפו או צופים בפורנוגרפיה פחות מאחרים (למשל, על פי תיאורי המרואיין הדתי והמרואיין החרדי, הם אכן צפו וצופים פחות מרוב החילוניים), עדיין החווייה הסובייקטיבית שלהם את עצמם כצופים אינטנסיביים, גורמת להכללתם בקבוצת המרואיינים, ואף מרחיבה את מגוון הקולות שמחקר איכותני מתאמץ לבטא.

וויליאם פישר ועזי ברק (Fisher & Barak, 2001) שוללים טענות על תגובות אוטומאטיות, בסגנון "קופים רואים - קופים עושים" (שם, עמ' 320), וטוענים כי השפעת

הצפייה בפורנוגרפיה על עוררות, רגשות, חשיבה והתנהגות תלוייה בצופים עצמם, באופן אינדבידואלי. פישר וברק מציעים לחוקרים להתחקות אחר העוררות, הרגשות, החשיבה וההתנהגות המינית של נחקרים בשלב בו טרם צפו בפורנוגרפיה. זאת משום שלדעתם השפעות הצפייה על ההתנהגות (באיזו מידה יאמצו הצופים התנהגויות "פורנוגרפיות" בחייהם המיניים) תלויות במידה רבה גם בתפיסות והתייחסויות מוקדמות שיש לצופים, למשל כלפי נשים ומיניות, בגישה, חיובית יותר או פחות, לעצם הצפייה, ובעוררות המינית הנגרמת להם בגינה. פישר וברק מציעים מערך מחקר שבו קבוצת נחקרים בני 18-65, ייבחנו בנוגע לעמדותיהם והתייחסויותיהם למיניות, רגילה ופוגענית; אחר-כך יקבלו הרשאה לגלישה חופשית וצפייה בלתי מוגבלת בפורנוגרפיה, שתנוטר באמצעים טכנולוגיים ע"י החוקרים, במשך שנה או שנתיים; ובאמצע התקופה ובסופה "ייבחנו" שוב בנוגע לעמדותיהם והתייחסויותיהם. רק כך, לדבריהם, תתקבל תמונה אמينة של השלכות והשפעות הצפייה. ברור שכיום, בעת שמרבית בני הנוער מתחילים לצפות בפורנוגרפיה בגיל צעיר מאוד (הברון והברון, 2017), עוד בטרם גיבשו (ככל הנראה) עמדות ותפיסות בנוגע למיניות, כשהם אינם זקוקים להרשאה מאיש על-מנת לצפות כרצונם, וקשה מאוד לנטר את הצפייה שלהם, מערך מחקרי שכזה הוא בלתי-אפשרי לביצוע¹⁵. ואולם, מתוך קבלת הגישה על האינדבידואליות הרלוונטית לתהליכים המדוברים, בחרתי במתודת המחקר האיכותני, המתחקה אחר תפיסותיהם של הצופים באמצעות ראיונות עומק בהם נפרשות גם חוויות ילדות והתפתחות, עוד בטרם החלו לצפות בפורנוגרפיה.

אופן חשיבה הבנייתי-קונסטרוקטיביסטי, הלוקח בחשבון את ההשפעות הסביבתיות ואת הצורך "לנרמל" גם תחושות של ייחוד ושונות שבמקרים רבים נתפסות כבעייתיות, הוא מרכזי בעבודה היום-יומית של מטפל מיני. רבים מהפונים לטיפול יכולים להיעזר, לפני כל התערבות אחרת, בהרשאה לחוות את המציאות והחיים כפי שהם חווים אותה, ברשות לנהוג כפי שהם נוהגים, ובזכות של כל אדם להגדיר כ"נורמאלי" את כל התנהגויותיו שאינן פוגעות באחרים. בדומה, המחקר האיכותני מניח את קיומם של אופנים אישיים וסובייקטיביים בהם אדם חווה את התנסויותיו, חושב עליהן, מבנה וממשיג את המשמעויות שלהן לגביו. גם הצפייה בפורנוגרפיה, הרגל שכיח ביותר בקרב גברים, מייצרת מגוון רב של חוויות, רגשות, מחשבות והמשגות, בקרב הצופים. המתודה האיכותנית, בזכות המיקוד בחוויות אישיות, ותיאורי ההתנסויות כפי שנחווות ומומשגות באופנים אישיים וסובייקטיביים, מתאימה ביותר לחקר התפיסות של גברים צופי פורנוגרפיה בנוגע לצפייה.

הפורנוגרפיה וצרכניה, גברים בעיקר, נחקרו לא אחת במתודות מחקר כמותני (Barker, 2014; Ward, 2016) ומחקרים רבים התמקדו בהשפעות, מרביתן שליליות, של

¹⁵ ראו בעמ' 151, נסיונו הכושל של לה-ז'אנס (Lajeunesse, 2009), לאתר גברים שלא צפו בפורנוגרפיה.

הצפייה על הערכה עצמית (Morrison et al., 2006) ועל מערכת הקשרים האינטימית, הזוגית והמינית בין בני זוג, הטרוסקואליים בדרך כלל (Brown, 2009 ; Braun-Courville & Rojas, 2009). לעומתם טוענת פיונה אטווד (Attwood, 2005) כי מחקר איכותני מתאים ביותר לחקר צרכני הפורנוגרפיה, מכיוון שתכנים מיניים מפורשים נחווים ומובנים במגוון דרכים ומעוררים תגובות חזקות, אשר לעתים סותרות האחת את השנייה. המחקר האיכותני ממוקד באדם עצמו, בחוויה האישית של הגבר הצופה (או הגבר שנהג לצפות) בפורנוגרפיה ובאופנים השונים שבהם הצופה עצמו ממשיג את החוויה, את איכותיה וחסרונותיה וכן האופנים שבהם הוא ממשיג את השפעת הצפייה עליו.

כדברי איבונה לינקולן ואגון גובה (Lincoln & Guba, 2000), תפישת המחקר האיכותני הקונסטרוקטיבי מכוונת לחקירה של מצבים ותופעות באופן מקיף, שלם והוליסטי. הנחת יסוד, לדברי הלן סיימון (Simon, 1996), היא כי תוך כדי התנסויותיו, אדם מעבד את החוויות האישיות לכדי משמעות. ואולם, הבניית המשמעות היא כשלעצמה סוג של פעולה חברתית-תרבותית. במחקר זה חיפשתי להכיר מקרוב ולהבין את המשמעויות האישיות שמפיקים הגברים, אותם ראיינתי, מן ההתנסויות הרבות והמתמשכות שלהם בצפייה בפורנוגרפיה, משמעויות אישיות המובנות על רקע מטענים חברתיים-תרבותיים המשותפים (אולי) לרבים. חוויות והמשגות אלו מתאימות לבחינה במחקר איכותני, בו החשיבות והערך טמונים בחוויה הסובייקטיבית של היחיד ובמבנה החברתי-תרבותי המשפיע על עיבוד החוויה לכלל משמעות.

מחקר זה מחוייב לאפיסטמולוגיה ומתודולוגיה פמיניסטית, המכירה בכך שלכל מאפייני ומרכיבי הזהות שלנו (בהם, מין ומגדר, מוצא, מעמד כלכלי וחברתי, נטייה מינית, ועוד), הן של המרואיינים והן של המראיין, יש השפעה על יישום הידע המדעי ומיקומו (DeVault, 1999). רזלינד אדוארדס (Edwards, 1993) טוענת כי שיטת איסוף מידע דרך ראיונות עומק מתאימה וקשורה למחקר פמיניסטי, משום שבבסיסה ההנחה שידע מצוי בידי הסובייקטים (קרי – המרואיינים, החווים אותו), והיא מכוונת את החוקר לחלץ את הידע מתוך דבריהם. כך גם לטענת גבריאלה ספקטור-מרזל (2010), המצדדת בעמדה פלורליסטית של החוקר, שאיננו רואה עצמו כבעל סמכות, ידע או אמת בלעדיים, אלא כמי ש"מרים תרומה להבנת הקליידוסקופ של המציאות", בעזרת מרואייניו (שם, עמ' 65). תומס אוגדן (Ogden, 1997), מדגיש את החשיבות ואת החיוניות בשימוש בשפה שתחתור תחת עצמה, בשפה המניחה שאין ידיעה מוחלטת ואין ודאות. כל אמת היא טנטטיבית וזמנית. למעשה, זו היא גישה מרכזית ומחייבת גם במחקר איכותני פמיניסטי.

בהיותי מטפל מיני, תפיסת הקשר בין פנטזיה לפורנוגרפיה עניין אותי כחוקר עוד טרם צאתי למחקר. ביקשתי להעמיק ולבחון זאת, לצד היבטים נוספים כגון פרקטיקות, חוויות, ותפיסות שגברים הצופים בפורנוגרפיה קושרים לצפייה. מתוך דבריהם ותיאוריהם של

מרואיינים רבים עלו הקשרים נוספים שנמצאו משותפים לרבים, ובהם תפיסות בנוגע לזוגיות, תפיסות בנוגע למציאות ותהליכי כינון גבריות. אלו הפכו לנושאים מרכזיים במחקר. שיטת המחקר האיכותנית נבחרה כי היא מכוונת לבחון ולסקור תפיסות וחוויות של מרואיינים.

2.2 איתור מרואיינים, מהלך המחקר ואיסוף הנתונים

בחרתי לראיין גברים בלבד משום שהם צופים בפורנוגרפיה יותר מנשים. גם מספרם של הגברים הצופים בפורנוגרפיה גדול ממספר הנשים הצופות, וגם גברים צופים יותר זמן (במהלך יום, שבוע, חודש) מכפי שנשים צופות (Regnerus, Gordon, & Price, 2016); מידע אמין על מין, 2016). הנחתי שיהיה לי קל ונוח יותר לראיין גברים, ולגברים יהיה קל ונוח יותר לדבר על הנושא עם מראיין גבר. מן הראיונות למדתי כי כישוריי כמטפל הועילו לא פעם אך הרגליי גם הקשו מעת לעת. גברים, בשל תהליכי החיברות המגדרית, טוענים יואל וונג ואהרון רושן (Wong & Rochlen, 2005), מפנימים מסרים "הכוללים גם את העמדה שביטוי רגשי הוא אינדיקציה לנשיות וחולשה ולכן יש להמנע ממנו או לצמצמו" (שם, עמ' 62). במקרים רבים, גברים מתקשים יותר מנשים לדבר בפירוט ובאופן אישי על נושאים רגישים (ועל כך ארחיב בהמשך הפרק).

לצורך איתור מרואיינים שלחתי פעמיים מודעה לרשימת התפוצה של הדואר האלקטרוני שלי. ביקשתי מכל מכרתי להמשיך ולהפיץ את המודעה לרשימות התפוצה שלהם. זוהי שיטת דגימה לא הסתברותית, ודרך הפצה המכונה שיטת "כדור-שלג" (Deacon et al., 1999; Warren, 2002, p. 88). שיטה זו מבוססת על הפצה הולכת וגדלה, החל ממעגל האנשים המוכרים לחוקר, ודרכם אל מעגלים הולכים ומתרחבים, הממשיכים להפיץ הקריאה למעגל המוכרים להם ומבקשים אף הם להמשיך בהפצה. כך המודעה מגיעה אל קהל הולך וגדל. ואמנם, הגיעו אליי פניות רבות בעקבות פירסום המודעות. כששאלתי את הפונים היכן או על-ידי מי נחשפו למודעתי נוכחתי כי במקרים רבים הגורמים המפנים לא היו מוכרים לי.

לצורך איתור מרואיינים נוספים, פרסמתי שתי מודעות, בפער של כשנה וחצי זו מזו, באינטרנט, ב"גיליסט"¹⁶, רשת חברתית מקוונת ומרובת משתתפים, שאני חבר בה. ב"גיליסט" מתפרסמות בכל יום כ-20 מודעות, מגוונות מאוד מבחינת תחומי הבקשות. זהות הכותבות והכותבים הטרוגנית, כמו גם המיקום הגאוגרפי שלהם, מצבם המשפחתי וטווח הגילאים. הרשימה מאופיינת בעזרה הדדית ומקובל לבקש ממנוי הרשימה להעביר בקשות הלאה. אני אכן ביקשתי זאת, ועל-ידי כך הגדלתי את התפוצה הפוטנציאלית של הבקשות.

¹⁶ כתובת אתר האינטרנט של "גיליסט" היא: <http://gilist.net>

על-פי האמור באתר, "ג'ליסט היא קהילה חברתית ורגשית שתומכת בעצמה ללא פרסום חיצוני, מתוך רצון לייצר ולשמר אווירה מאפשרת. חברי הקהילה מוזמנים לבקש כל בקשה ולחלוק מידע שחשוב וקרוב ללבם, כשהבקשות והמידע הם לעיתים אישיים, רגשיים וחברתיים." משום כך בחרתי לפרסם תחילה ברשימה חברתית זו את בקשתי. מספר הנמענים, מנויי הרשת, ופרטים עליהם, לא ידוע לי, משום שמנהלת הרשת מסרבת -כעיקרון, וכחלק מההבטחה לשמור על הרשימה כ"מרחב בטוח"- למסור כל פרט על החברים ברשימה. רשימות התפוצה מן הדוא"ל שלי ושל מכריי ("כדור השלג") סיפקו לי את מרבית המרואיינים, ומן התגובות לפרסומים ב"ג'ליסט" בחרתי 5 גברים נוספים. לשמחתי, בשום שלב לא חסרו לי מרואיינים, ומשום כך לא פרסמתי את בקשתי באמצעים נוספים. נוסח המודעה הראשונה היה כדלקמן:

למחקר איכותני לדוקטורט, בנושא צפיית גברים בפורנוגרפיה,
דרושים גברים, בני 21-40,
שצופים או צפו בפורנוגרפיה באופן אינטנסיבי,
ומוכנים להקדיש כשעתיים מזמנם, לראיון בנושא.
לפניותיכם אודה, **דן פולק**, מטפל מיני ומטפל באמנות,
danpo@bezeqint.net ; 052-4564383

במודעה הראשונה פניתי לגברים בני 21-40 שצפו או/ו צופים בפורנוגרפיה באופן אינטנסיבי. הפנייה לטווח הגילים האמור נבעה מתוך מחשבה שבני הגילים הללו, יותר מגברים מבוגרים מהם, התבגרו בעת שהפורנוגרפיה כבר הפכה לזמינה ונוחה לשימוש. למרות הגבלה זו, התקשרו אליי גם גברים מבוגרים יותר, ביקשו להתראיין, וניסו לשכנע אותי שאין זה נכון לתחום את הגיל כלפי מעלה. פונים אלו, בני 50 ואף יותר, הזכירו כי פורנוגרפיה היתה קיימת מאז ומעולם, וגם הדגישו כי צפייה אינטנסיבית עשוייה ועלולה להפוך להרגל גם בגיל מאוחר יותר מגיל ההתבגרות. משום כך, במודעה השנייה פניתי לגברים בני 21 ומעלה, בלי הגבלת גיל. בסופו של דבר, 5 מבין 25 המרואיינים במחקר זה הם בני למעלה מ-40. פמלה פאול (Paul, 2006) ראינה לצורך ספרה *Pornified* למעלה מ-100 צופים בפורנוגרפיה, 80% מהם גברים, וכולם הטרוסקסואלים. פאול מספרת שלא חיפשה מראש מאפיינים דומים, אלא דווקא מגוון, ובאופן שלא הפתיע אותה גם לא מצאה מאפיינים דומים. לטענתה, אין פרופיל מצוי לצופי הפורנוגרפיה, פשוט משום שישנם כאלו, ואף רבים כאלו, בכל אוכלוסייה. כמקובל במתודת המחקר האיכותני, אשר מלכתחילה אינו מכוון או מתיימר להיות מייצג של כלל האוכלוסייה, פניתי גם אני לכלל הגברים בגיל המתאים, שהקריטריון היחידי שהתבקשו לענות עליו הוא שהם צופים, או צפו, בפורנוגרפיה באופן אינטנסיבי. מאחר שגם ההגדרות היו, כאמור, סובייקטיביות, גברים שהתקשרו ושאלו "מה זה אינטנסיבי?" נענו ב:"יותר מכפי שאתה רוצה, או רצית". כך, למעשה, המרואיינים הם שהגדירו עצמם כמתאימים למחקר.

הנחתי כי ריבוי קולות ייטיב לאיסוף הנתונים והידע, ולכן לא ניסיתי לכוון להומוגניות בגיל הנחקרים, במוצאם האתני, במעמד הכלכלי, בהשתייכותם למגזר חילוני או דתי ובבחירות המיניות שלהם. עם זאת חששתי כי שיטת "כדור-השלג" ובמידה מסויימת הפירסום ברשימה חברתית אחת באינטרנט, יובילו להומוגניות רבה מדי של קבוצת הנחקרים. משום כך, שמחתי שפנו אליי גברים בני גילים שונים, בעלי עיסוקים מגוונים, ממוצא וממעמד חברתי וכלכלי שונה, במצבים משפחתיים שונים, במידת חילוניות ודתיות שונה, ובעלי נטיות ובחירות מיניות שונות. זכרתי טענת מרג'ורי דה-וולט (DeVault, 1999) כי הצטלבויות אלו ואחרות של זהויות, משפיעות בהכרח על האופן שבו הם חווים את חייהם ועל הדרך בה הם מבנים משמעות ומספרים את סיפורם.

על פי המתודה המחקרית האיכותנית, מחקר זה אינו מתיימר ליצור ולהציג פרופיל מייצג של גבר צופה פורנוגרפיה ממוצע או רגיל וגם לא לקבוע קטגוריות שייחשבו הכרחיות ומרכזיות בהתנסותם של כלל הגברים הצופים בפורנוגרפיה. הנסיון הוא לתאר דרכים שבהן נחווית הצפייה בפורנוגרפיה בעבור גברים מסויימים ולבחון את ההקשרים הנוגעים להם, לתפיסותיהם על פנטזיה, זוגיות, מציאות וגבריות.

הנחתי מראש שתהיה היענות למודעות. שיערתי כי גברים רבים מעוניינים ואף זקוקים לדבר על הרגליהם המיניים באופן פתוח ורציני, דווקא משום שבדרך-כלל חסרות להם הזדמנויות כאלו (Antevska & Gavey, 2015). עם זאת, קולגות שלי הביעו חשש (שמעט ממנו חילחל לתוכי) מכך שההמנעות של גברים מלדבר בכלל ומלדבר על נושאים אינטימיים בפרט, תהיה בעוכריי. לשמחתי, לא נתקלתי בקושי לאתר מרואיינים. גברים רבים נענו למודעות, רובם יצרו קשר טלפוני ומיעוטם פנו דרך הדואר האלקטרוני. חלק מן הפונים פנו מתוך עניין בלבד, אך רבים אחרים הביעו במהירות רבה הסכמה ואף רצון להתראיין. הראיונות התקיימו בשלושה "גלים", ובסך הכל ערכתי 25 ראיונות. הראיון הראשון ששימש כפיילוט למחקר, נערך במרס 2011. 8 ראיונות נוספים נערכו עד יוני באותה שנה. 13 ראיונות התקיימו החל ממוחצית 2014 ועד ינואר 2015, ו-3 ראיונות אחרונים התקיימו בסוף 2014 ובתחילת 2015. פרקי הזמן שבין "גל" ראיונות אחד לבא אחריו, איפשרו לי להקשיב לראיונות שהוקלטו ולתמלל אותם. העבודה ב"גלים" אפשרה למחקר להתפתח כ"רצף מעגלי" (איילון וצבר-בן יהושע, 2010, עמ' 360). תוך כדי ההתקדמות -איסוף וניתוח הנתונים- התאפשר לי למקד ולדייק את שאלות המחקר ואת הספרות הרלוונטית (Marshall & Rossman, 1989). בנוסף, פרקי הזמן שבין "גל" ראיונות אחד לבא אחריו, איפשרו לי להקשיב לראיונות שהוקלטו ולתמלל אותם. מן ההקשבה ומן הקריאות החוזרות למדתי על כישורי ועל מגבלותיי כמראיין ושכללתי את יכולותיי במתודה המחקרית של ראיונות עומק. למדתי תוך כדי התפתחות המחקר להיות מראיין נינוח וקשוב יותר. למדתי להיות מכון פחות ופתוח יותר לרעיונות וכיוונים חדשים של העמקה וחקירה. כך קרה שמתוך הראיונות החלו עולים נושאי חקירה ועניין נוספים שלא

חשבתי עליהם בצאתי למחקר. את עיקר עבודת ניתוח הראיונות עשיתי לאחר תום הראיונות, ואף על פי כן הראיונות המוקדמים, השפיעו על האופן שבו נערכו הבאים אחריהם, והללו על האחרונים.

רוב הגברים שראיינתי (20) היו בטווח הגילאים שחיפשתי במודעה הראשונה דהיינו 21-40. תשעה מרואיינים היו בני 21-30 בעת שהתקיים הראיון, אחד-עשר בני 31-40 וחמישה היו בני 41-53. רובם היו ללא זוגיות כלל, או בזוגיות שהם כינו אותה "לא יציבה", "התחלתית" וכדומה. 19 מהם ללא ילדים. 20 הזדהו כהטרסקסואלים ו-5 כהומוסקסואלים. 12 התגוררו באיזור ת"א רבתי, 5 בירושלים ובקרבתה, 5 בצפון ו-3 בדרום. למעט שניים מסורתיים, דתי אחד וחרדי אחד, כל היתר (21) הגדירו עצמם כחילוניים. יתכן כי דרכי הפירסום הביאו לכך שהמודעות לא הגיעו כלל לאוכלוסייה דתית וחרדית, וגם אם הגיעו לידיהם, אפשר להניח כי גברים באוכלוסייה הדתית, ובוודאי החרדית, הצופים בפורנוגרפיה, חשים בושה ואשמה במידה רבה יותר מגברים חילוניים, ולפיכך רובם אינם מעוניינים "לפתוח" את הנושא ולדבר על כך.

25 המרואיינים מתחלקים כך:

גיל	צעירים 21-30	ביניים 31-40	בוגרים 40 ומעלה
מצב "משפחתי"	ללא זוגיות	בזוגיות (רופפת)	נשואים
	9	11	5
ילדים	ללא ילדים	עם ילדים ובזוגיות עם האם	עם ילדים ולא בזוגיות עם האם
	16	2	7
העדפה מינית	הטרסקסואלים	הומוסקסואלים	אחר
	20	5	---
איזור מגורים	ת"א והשרון	איזור ירושלים	צפון דרום
	12	5	3
אורח-חיים	חילוני	מסורתי	דתי חרדי
	21	2	1

להערכתי רוב גדול של המרואיינים ממוקמים מבחינת מצבם הסוציו-אקונומי במעמד בינוני עד בינוני-גבוה ואין בקבוצת המרואיינים פרישה רחבה של מיקומים בהקשר זה. הערכה זו אינה מבוססת שכן לא שאלתי את המרואיינים על כך והם לא פירטו מיוזמתם. הערכה זו נשענת על כך שכמעט כל המרואיינים הם בעלי תעודת בגרות, חלקם בעלי תארים אקדמאיים, או מתכוונים ללמוד לתארים אקדמאיים, והם עוסקים או מתכוונים לעסוק במקצועות "צווארון

לבן". זאת יש לזקוף לחובת דרכי ההפצה של המודעות: רשת חברתית אינטרנטית, ו"כדור שלג" שיצא מרשימת התפוצה שלי.

לצורך המחקר בחרתי שלא לראיין מטופלים, למעט אחד שעליו אפרט בהמשך, כי אם גברים אקראיים. מניסיוני ידעתי כי גברים רבים שפונים לטיפול מיני טרודים במחשבות על התנסויותיהם בתחומי הזוגיות, המין והמיניות, ובמקרים רבים אינם שבעי רצון מהתנסויותיהם אלו. לא שאלתי את הפונים האם היו או עודם מטופלים, ונתון זה נותר עלום. ובכל-זאת ניסיתי להמנע ממי שנשמעו לי כמי שהנושא מטריד אותם עד מאוד, ובודאי ממי שתיארו את עצמם כמכורים לפורנוגרפיה, או למין, ונשמעו לאוזניי המקצועיות כפתולוגיים. כמו כן נמנעתי מלראיין חברים אישיים אף שרבים התנדבו להתראיין, בשל הקרבה וההיכרות שחששתי שימנעו ממני מלשאל, ומהם מלענות, באופן פתוח המתאפשר בין זרים. בנוסף, סיננתי ונמנעתי מלראיין גברים שנשמעו לי, או שהעידו על עצמם, בפנייתם אליי, שהם חוששים ועצורים מאוד¹⁷, וגברים שגילם היה מתחת לגיל 21.

רציתי להגיע לגברים בוגרים מכלל האוכלוסיה, אלו שאינם פתולוגיים בעיני עצמם או בעיני אחרים, ומי שהנחתי וקיוויתי שאוכל ליצור איתו דיאלוג פתוח, קולח וזורם. בדומה להמלצתן של רות'-אלן ג'וסלסון ועמיה ליבליך (Josselson & Lieblich, 2002) למחקר איכותני שמבוסס על ראיונות בלבד, תיכננתי תחילה לראיין 30 גברים. ואולם, כבר לאחר הגל השני של הראיונות, לאחר שכבר ראיינתי 22 גברים, כששבתי וקראתי את תמלילי הראיונות, ובמקביל עסקתי כבר בניתוח הראיונות, התחילו התימות המרכזיות במחקר לצוף ולעלות, ונוכחתי כי הן חוזרות על עצמן. הבנתי כי הקטגוריות, הנתונים והממצאים מתחילים למצות את עצמם, והמחקר מגיע לנקודת רווייה, ל-Theoretical Saturation (Hutchinson, 1988: 158; Strauss and Corbin 1998: 137).

שרה בייקר ורוזלינד אדוארדס (Baker & Edwards, 2012), עסקו בשאלת מספר המרואיינים הדרוש למחקר איכותני ראוי. בחיבור שערכו השתיים - How many qualitative interviews is enough? חוקרים וותיקים יותר ופחות נדרשו לשאלה. החוקרים הכותבים באסופה נוקבים במספרים שונים כתשובה לשאלה, החל מ-50, וכלה ב-1 (ובעיקר בין 14 ל-20), אך בייקר ואדוארדס מדגישות בשם כמעט כל הכותבים את החשיבות באיתור נקודת הרווייה, "כשהעדויות חוזרות על עצמן", כנקודה בה "אין עוד צורך להמשיך" (שם, עמ' 5). לשם כך, הן מדגישות, יש לראיין ולנתח במקביל, ולא כשני שלבים נפרדים. כך, כשניתוח הראיונות מגלה כי קטגוריות דומות שבות ועולות, והן מתגבשות כמרכזיות למחקר, ניתן לאתר את נקודת הרווייה ונכון לעצור את המשך הראיונות. צ'ארלס רג'ין מנסח זאת כך: "עליך להפסיק

¹⁷ יהל (שם בדוי), למשל, התקשר מספר פעמים, בשעות מאוחרות מאוד, וטען שהוא בן 23. לי הוא נשמע צעיר הרבה יותר. יהל לחש גם כשביקשתי להגביר את קולו, ונשמע עצור ומהסס עד מאוד. לעיתים אף גימגם, ולי היה נשמע שעצם השיחה הטלפונית מלחיצה אותו מאוד. הודיתי לו בנימוס, אך ויתרתי על מפגש עמו.

לראיין כשכבר אינך לומד דבר חדש" (שם, עמ' 34). מסיבה זו, לאחר שערכתי וניתחתי 22 ראיונות, אף שהיו באמתחתי עוד שמות של רבים שהתנדבו להתראיין, וויתרתי על המשך הראיונות, מתוך הבנה כי הגעתי לנקודת הרווייה.

אף על פי כן, גם לאחר שהשתכנעתי שהגעתי לנקודת הרווייה, ראייתי בהמשך שלושה גברים נוספים. את רועי רציתי לראיין בשל גילו המתקדם, 53, והיותו חרדי יחיד מבין המרואיינים, זאת על אף שתחילה דחיתי אותו, מכיוון שהיה סטודנט שלי. רועי שב ופנה אליי שנתיים מאוחר יותר, לאחר שלא הייתי עוד מרצה שלו, והסביר שחשוב לו להביא גם "קול של גבר חרדי, כי גם גברים חרדים צופים בפורנוגרפיה, אף שלא יודו בכך". הסכמתי כמובן, לצורך ריבוי ומגוון הקולות החיוני למחקר איכותני (Strauss & Corbin, 1994). את דני, שהוא אמן המציג מיצירותיו פגשתי באחת מן התערוכות שלו אחרי ששמעתי אותו ב"כיתת אמן" מתייחס להשפעות הפורנוגרפיה על יצירתו. הצגתי את עצמי ואת המחקר והוא שמח להתראיין. המרואיין האחרון היה ג'ון, מטופל שלי לשעבר, שהיכרותי עמו העלתה את הרעיון הראשוני למחקר¹⁸. פניתי אליו 3 שנים לאחר שהטיפול שלו הסתיים וביקשתי להתראיין. ג'ון היה הגבר האחרון שראיינתי לצורך המחקר, והראיון עמו היה בעבורי סוג של "סגירת מעגל". כך הגיע מספרם של הגברים המרואיינים ל-25.

ג'ניפר מייסון מדגישה כי "איכות המחקר האיכותני נשענת על מורכבות, עומק ועושר הפרטים שיש לנסות ולהפיק בראיונות עצמם ובניתוח שלהם, יותר מאשר על ממצאים הנשענים על הגיון סטטיסטי [רב-]מספרי" (Baker & Edwards, 2012: p.29). מייסון מדגישה את הפער בין המחקר הכמותני לאיכותני הן במספר הנבדקים והן במאפיינים שלהם. במחקר האיכותני, לדבריה, מאפיינים מגוונים (כמו גיל, נטייה מינית, מידת חילוניות או דתיות, למשל, במחקר הנוכחי) הם יתרון, כי מאפשרים ללמוד מן הפרטיקולרי על האופן בו חוויות נתפסות ומוכנות, וזאת מבלי לטעון כי היחיד מייצג בהכרח קהילה, אלא מתוך נסיון לתאר אפשרויות להבנייה של תפיסות.

פמלה פאול (Paul, 2006) ראינה לצורך ספרה *Pornified* למעלה מ-100 צופים בפורנוגרפיה, 80% מהם גברים, וכולם הטרוסקסואלים. פאול מספרת שלא חיפשה מראש מאפיינים דומים, אלא דווקא מגוון, ובאופן שלא הפתיע אותה גם לא מצאה מאפיינים דומים. לטענתה, אין פרופיל מצוי לצופי הפורנוגרפיה, פשוט משום שישנם כאלו, ואף רבים כאלו, בכל אוכלוסייה. כמקובל במתודת המחקר האיכותני, אשר מלכתחילה אינו מכוון או מתיימר להיות מייצג של כלל האוכלוסייה, פניתי גם אני לכלל הגברים בגיל המתאים, שהקריטריון היחידי שהתבקשו לענות עליו הוא שהם צופים, או צפו, בפורנוגרפיה באופן אינטנסיבי. מאחר שגם ההגדרות היו, כאמור, סובייקטיביות, גברים שהתקשרו ושאלו "מה זה אינטנסיבי?" נענו

¹⁸ ראו פירוט על כך בעמ' 8.

ב: "יותר מכפי שאתה רוצה, או רצית". כך, למעשה, המרואיינים הם שהגדירו עצמם כמתאימים למחקר.

2.3. כלי המחקר

אם לשאול מלשוננו של עמנואל ברמן, המתאר את האידאה של זיגמונד פרויד (כמטפל), ניסיתי ככל שיכולתי לאפשר למרואיינים "להפוך מאובייקטים נחקרים לסובייקטים מדברים" (ברמן, 2007, עמ' 17). כעצתה של ג'וסלסון (Josselson, 2004), כיוונתי וניסיתי להקשיב למרואיינים באופן שעודד אותם להתבטא באותנטיות. כנהוג בראיון מובנה למחצה שאלתי שאלות פתוחות, אפשרתי למרואיינים להעמיק ולהגיע בתשובותיהם גם לכיוונים שהפתיעו אותי, והקשבתי הקשבה פעילה (Kvale, 1996), כזו שהקלה עליהם, לתחושת, לספר את סיפורם במילים שלהם.

2.3a ראיונות מובנים-למחצה

ראיון פיילוט שערכתי, חיזק את ההרגשה כי מחקר איכותני וראיון מובנה-למחצה (Smith & Osborn, 2003), מתאימים למחקר בנושא הנחוה כאישי כל-כך. כמקובל בראיונות מובנים-למחצה, הצגתי למרואיינים שאלות כלליות ופתוחות (לדוגמא: ספר על ילדותך, על פנטזיות שהיו; ספר על התפתחותך המינית בהתבגרות ובבגרות), כדי לאפשר להם לספר על עצמם ועל חוויותיהם באופן זורם, תוך התערבויות מינימליות ככל שאוכל. ניסיתי לשמוע, להבין ואולי אף להרגיש, כיצד המרואיינים, כסובייקטים, יוצרים משמעויות אינדיבידואליות מתוך החוויות שהם חווים.

ככל האפשר עודדתי את המרואיין לספר באופן ספונטני על חוויותיו בתקופת הילדות, ההתבגרות והבגרות. בדרך כלל חשתי בצורך שלהם להרחיב ולספר ושאלתי גם שאלות ספציפיות וממוקדות, כדי לשמוע, או להוסיף ולשמוע עוד על נקודות חשובות שלא עלו, או סופרו בקצרה, בדבריהם.

שאלתי למשל¹⁹: אלו אסוציאציות עולות בדעתך בהקשר לפנטזיה, לדמיון וליצירתיות? איך הגיבו ומגיבים סביבך על פנטזיות שלך, על היותך מפנטז? ספר על הרגלי הצפייה בפורנוגרפיה; מה היא פורנוגרפיה בעבורך? איזה מקום יש לפורנוגרפיה, לפנטזיה, לדמיון וליצירתיות בעולמך, בעבר וכיום? מה מזין ומה מצמצם את עולם הפנטזיה והדמיון שלך?

הבחירה להשתמש בראיון מובנה-למחצה, בשיחה פתוחה, חופשית ומתעניינת במרואיינים ובתאוריה מעוגנת בשדה לשם חילוץ הממצאים ולניתוחם, נעשתה בין היתר, כדי להגביל את השפעת הנסיון האישי שלי (Reinhartz 1992; Edwards 1993), כגבר, בצפייה בפורנוגרפיה, כמו גם כדי להגביל את השפעת הדעות המוקדמות שלי שמקורן בידע המקצועי

¹⁹ ראו נספח 9.3: "שאלות לראיון מובנה-למחצה על צפייה בפורנוגרפיה", בעמ' 257.

שצברתי. מטרתו היתה לצמצם ככל הניתן את נקודות העיוורון האפיסטמולוגי שעלולות היו להתרחב ולהפריע, אילולא הייתי מודע לסכנה הקיימת בנקיטת עמדה ידענית ומגובשת מדי. הריאיון המובנה למחצה אפשר למרואיינים לדבר בעד עצמם, ולתפיסות שלהם להתגבש ולבוא לידי ביטוי בראיונות ובניתוח הממצאים.

כדי לאפשר שיחה נוחה ואינטימית, הצעתי למתקשרים להתראיין בביתם, במועד שנוח להם, או להגיע לקליניקה שלי, בביתי, לצורך הריאיון. לא נעניתי להצעות להיפגש בבתי-קפה או במקומות הומים אחרים. ניסיון שערכתי בראשית הדרך לערוך ריאיון בבית-קפה התברר כלא מוצלח בעליל, שכן שנינו הרגשנו קושי לדבר בפתיחות על נושאים כה אינטימיים במקום ציבורי. בנוסף, איכות ההקלטה הקולית התבררה בדיעבד כבלתי אפשרית לפיענוח, מכיוון שרעשי הרקע והדיבורים מסביב נשמעו בעוצמה גבוהה יותר מאשר הדיאלוג שלנו. בשני מקרים בלבד הסכמתי לראיין במקום ציבורי פתוח וזאת לאחר שלא נמצאה אפשרות אחרת. באחד משני הראיונות הללו הופתעתי לפגוש גם את בת-הזוג של המרואיין, ולהתמודד עם נוכחותה לצידו לאורך מרבית הראיון. שניהם עמדו על כך שהיא תישאר. העמדה המוצהרת שהציגו השניים היתה ש"היא יודעת הכל", אף כי לעיתים חשתי כי בין השורות מסתתר מידע שלא נחשף. כמובן שלא ניסיתי לעמת ולאמת את התחושה הזו.

רוב הראיונות נמשכו כשעה וחצי. הקצר מכולם נמשך קרוב לשעה והארוך מכולם - כשעתיים וחצי. אף שראיינתי רק גברים שרצו להתראיין, נוכחתי כי רבים מהם נזקקו לדירבון, לעידוד, ולשאלות רבות כדי להעמיק ולהרחיב בתיאוריהם. ארחיב על כך כשאתמקד בנושא "לראיין גברים"²⁰.

Rapport 2.3b

כדי לאפשר פתיחות ותחושה של ביטחון, פתחתי כל ריאיון בהבטחת חיסיון המידע וקיבלתי מן המרואיין הסכמה מפורשת להקליט את השיחה ולהשתמש בחומר הריאיון לצרכי המחקר. הבהרתי לכל מרואיין שבכל עת, בין אם במהלך הראיון ובין לאחריו, הוא יכול, אם לא ירגיש בנוח, להפסיק את הריאיון, או לחזור בו מההסכמה להשתמש בדבריו. הבחירה לראיין גברים בלבד, בנוסף לעובדה שהם נחשבים לצרכנים אינטנסיביים של פורנוגרפיה, התבססה גם על הנחה שהקשר והתקשורת, ה-rapport, שיווצר בשיחה עמם, כגבר אל גבר, ישפיעו לטובה. כמטפל, אני פוגש מדי יום גברים רבים ומנסה ביצירת תקשורת עמם. בשדה הטיפולי-הפסיכולוגי קיים שיח ער ועמוק על חשיבותו של הקשר הנוצר בין מטפל למטופל ומחקרים עדכניים מצביעים על כך שכאשר נוצר קשר חיובי ועמוק, הוא הופך לגורם האפקטיבי ביותר ליעילות הטיפול, לדעתם של מטופלים (Clemence et al., 2005). תומס

²⁰ 2.3c, בעמ' 35.

אוגדן (2010) אף טוען שנוצרת מהות מיוחדת בין מטופל למטפל, מהות אותה הוא מכנה "השלישי האנאליטי" (שם, עמ' 24) ולה תפקיד משמעותי ומכריע. להבנתי, "השלישי" הלז הוא בעיקר קשר בטוח ופתוח המאפשר הבעה אותנטית של שני המשתתפים במפגש. קשר מאפשר כזה ניסיתי לייצר במהלך הראיונות.

הנחתי כי הנסיון כמטפל, המיומנויות והפרקטיקות שברשותי יועילו ליצירת קשר ותקשורת, rapport חיובי. אולם ניסיון מקצועי זה, כך התברר לי, עלול להפוך גם למגבלה. בהקשבה לראיונות המוקדמים, גיליתי עד כמה מיהרתי "לעזור" לבני שיחי להשלים משפטים ש"נתקעו". בהמשך הראיונות השתדלתי להמנע מכך. אחדים שאלו אותי שאלות בנוגע למיניות ולזוגיות שלהם (למשל, האם העובדה שהם צופים בפורנוגרפיה מעידה על זוגיות בעייתית; כמה צפייה תיחשב ל"צפייה נורמאלית", וכיו"ב). בשני מקרים בהם הרגשתי גלישה לשיח טיפולי, הצעתי שנקדיש זמן לשאלותיהם לאחר תום הראיון ולאחר שאכבה את מכשיר ההקלטה. לשם כך, אף שביקשתי מן המראיינים לפנות בין שעה וחצי לשעתיים לצורך הראיון, אני הקפדתי לפנות לעצמי 3 שעות. עם הבודדים שרצו בכך, המשכתי לשוחח לאחר שהסתיים הראיון, ועזרתי כמיטב יכולתי. כמובן, לא הפכתי להיות מטפל של אף אחד מהמראיינים, ושאלותיהם לא העידו בהכרח על קשיים מיניים. שאלותיהם נבעו מסקרנות ומן הנושאים שעלו בראיון והעידו, לעניות דעתי, על כך שהשיחה היתה גלויה וכנה, ועל כך שהם התעניינו במחקר ובעצמם בו זמנית. בעיניי זה מעיד על rapport טוב שנוצר ואני רואה בכך חוזקה מתודולוגית. קרול גיליגן (1995) כותבת על הנטייה לרצות שעשויה לבוא לידי ביטוי בראיונות ובמחקרים. זכרתי כי מראיינים עשויים להשתדל לרצות את המראיין על ידי הצגה עצמית קונפורמית לחברה ולתרבות. בכך, הם עלולים לטשטש נתונים ומידע שנתפשים בעיניהם כבלתי-נאותים או בלתי מתאימים ל"מקובל" ולכיווני החקירה. ניסיתי לזהות נטייה כזו, ובמידת האפשר, לצמצם או לנטרל אותה. לשם כך, הצגתי את מטרת הראיון בשיחה הטלפונית המקדימה ולא בתחילת הראיון עצמו. עשיתי זאת בקצרה ובאופן פתוח מאוד, ללא "כותרות" של נכון ולא-נכון, רצוי, ראוי ומקובל. כאמור, קנה המידה היה סובייקטיבי ולא אובייקטיבי, כמקובל במחקר איכותני (Smith & Lincoln & Guba, 2000; Schwandt, 2000; Hodkinson, 2005; שקדי, 2014), ולכן גברים שפנו אליי ושאלו "כמה עלינו לצפות, על-מנת להיחשב מתאימים למחקר?" נענו כי הקריטריון הוא אישי, תלוי חוויה והמשגה שלהם את עצמם. "אם אתה מרגיש שאתה צופה (או צפית), יותר מכפי שאתה רוצה (או רצית) – אתה מתאים".

במהלך הראיונות השתדלתי שלא לכוון את הסיפור ל"כיוון רצוי" כלשהו ולא להכתיר התנהגות כזו או אחרת כראויה ונורמטיבית, ודאי לא כלא-ראויה ולא-נורמטיבית. בתחילת הראיון, כשהצגתי את עצמי כמטפל מיני, וגם במהלכו, הדגשתי לא פעם את הלקח העיקרי

שהפנמתי משנות עבודתי בתחום זה: הבחירה האישית של כל אדם בדרכי ביטוי וסיפוק משל עצמו היא לגיטימית. סיפרתי שחווית הצפייה מוכרת לי גם באופן אישי, מתקופות שונות בחיי. במהלך הראיונות ובשלב ניתוח הממצאים, השתדלתי לשים לב להשתקפויות המוסכמות החברתיות בדברי המרואיינים. מישל פוקו (2008) טוען כי בחברה ובתרבות שלנו הדיבור אודות המיניות טוען ממדים של וידוי על חטא ולכן מייצר חוויה של בושה, אשמה, ואף סטייה. כבר בראיון הראשון במחקר, עם אדי, רווק בן 30, נוכחתי בכך.

אדי: אני חושב שהחוסר דיבור על מין היום, והתכתיבים המיניים וכל הדברים האלה, אני מוצא אותם מאוד מדכאים. אני חושב שדיבור על זה ופתיחות על זה – זה יכול לעשות הרבה יותר טוב ... בעיקר מה שאני רואה על אחרים, אבל גם עליי, ז'תומרת ... האי-דיבור ... על סטיות מיניות. (*אדי מדגיש מרכזיות פאולאנו "סטיות מיניות"*) כאילו סטייה מינית זה משהו שלכולנו יש ... כן, מה מוגדר כסטייה? מה זה סטייה בריאה ומה זה סטייה לא בריאה? ז'תומרת דברים ש...שווה לדבר עליהם.

מדבריו אלו של אדי, ושל רבים מהמרואיינים אחריו, התחדדה בי ההבנה כי שיח בין חוקר ו"נחקר", בנושא אינטימי ורגיש כמו מיניות, וטעון בביקורת וגינוי כמו צפייה בפורנוגרפיה, עלול להפוך את הראיונות לוידיויים של המרואיינים על ההרגלים והמיניות שלהם. השתדלתי להשמר מפני אפשרות זו ולהגיב בסקרנות ובפתיחות לדברים שסופרו לי. נדמה לי כי על-ידי כך אפשרות זו הצטמצמה. בהקשר זה, היו מי שהסבירו כי הסכמתם ורצונם, לדבר איתי על צפייה בפורנוגרפיה, נובעת מן הצורך לדבר על מה שאין מדברים עליו בדרך כלל. הם תיארו תחושתם כי עצם הדיבור על כך נחוזה על ידם כפעולה חתרנית כנגד הדיכוי, ההשתקה, וההתנווה של הצפייה בפורנוגרפיה כסטייה, ושל הצופים כסוטים. בניתוח הראיון הראשון שערכתי, ריאיון הפיילוט, מצאתי כי נכון לקרוא לכך **הֶסְטֵקָה**: המשגת הפרקטיקה כסטייה באמצעות השתקת הדיבור עליה, והשתקה באמצעות הכתרתה כסטייה. השתדלתי להמנע מלהפוך את השיח על מיניות לרפואי או קליני, ומשיח הירארכי המתייחס לצפייה כהתמכרות שלילית בלבד שיש הכרח להפטר ממנה. ניסיתי לאפשר למרואיינים להתבטא באופן פתוח וחופשי על הרגלי הצפייה שלהם, ועל מה שהם חווים שמתרחש בעולמם בכלל ובעולם הפנטזיה והדמיון שלהם בפרט. ביחד ניסינו לבחון האם ואלו שינויים חלים כשמשתנה האינטנסיביות של הצפייה.

נתתי לעצמי ולבני שיחי, כפי שמציעה פיונה אטווד (Attwood, 2010), את החופש לבחון לעומק את הפרקטיקה של הצפייה האינטנסיבית בפורנוגרפיה ואת כלל משמעויותיה בעבורם. הדיאלוג בינינו נשען על עירעור הדיכוטומיה -נורמאלי ולא נורמאלי- וההבניות התרבותיות שכבר ניצבו איתן, גם בליבי, סביב הפורנוגרפיה ונגדה. במהלך הראיונות "שקלתי מילים" בעת ששאלתי את הגברים על חוויות הצפייה בפורנוגרפיה וייצרתי שיח קשוב וסקרן. בדרך כלל הרגשתי שבני שיחי ואני מצליחים ליצור דיאלוג כן ופתוח. ברגעים של מבוכה, המתנתי בשקט, חייכתי, הבהרתי כי אין הכרח לספר הכל, אלא רק מה שמתאים

"ורוצה להיות מסופר". לעיתים הצעתי לדלג לשאלות אחרות ולשוב לעניין בהמשך, או מזווית אחרת.

ביני לבין עצמי קרה, אם כי מעט באופן יחסי, שהרגשתי בביקורתיות שלי כלפי מרואיין מסויים וכלפי חלק מן הדברים שנחשפו בפניי. בעיקר חשתי בזאת במפגש עם מרואיין שסיפר על אלימות שמעוררת אותו מינית, ובהאזנה למרואיין שתיאר פרקטיקות מיניות וזוגיות שאני חוויתי כמשפילות, שוביניסטיות ומיזוגניות. כך גם במקרים שבהם תוארו פרקטיקות פורנוגרפיות בלהט ובשכנוע עמוק, כתיאור מציאותי של יחסי-מין ויחסים זוגיים כפי שמתקיימים, או כפי שצריכים להתקיים. במקרים אלו ניהלתי דיאלוג פנימי עם עצמי, כשם שאני עושה לעיתים במקביל לשיחה עם מטופלים. מטרתו של דיאלוג זה היא להזכיר לי כי כולנו מתפתחים כפי שאנו מתפתחים מתוך חוויות חיים אינדיבידואליות, חיוביות ושיליות, חוויות של קיום ושל היעדר, חוויות של מלאות לעומת חוויות של חסכים. שיח פנימי זה עזר לי לנטר ולנטרל את השיפוטיות שהתעוררה בי, לפתח אמפטיה גם כלפי מי שתיארו תפיסות ופרקטיקות שהרגשתי ביקורת כלפיהן ולהמשיך להקשיב להם, להתעניין בהם ולהתייחס אליהם ואל סיפוריהם, כרלוונטיים, ראויים וחשובים.

2.3c. לראיין גברים

בחרתי לראיין גברים, משום שצופים בפורנוגרפיה יותר מנשים (הברון והברון, 2017), ומתוך תקווה ליצירת קשר נוח עמם במהלך הראיונות. אולם נסיוני המקצועי לימד אותי, וזו כמובן הכללה, כי לנשים קל יותר מאשר לגברים להעמיק בשיחה על הפרטים המרכיבים את השלם ואל מחוזות הרגש המניעים את ההתנהגות. סטפני שילדס (Shields, 2002) טוענת ש"נשים בתרבות המערבית...זוכות לתבניות שמתוות דרכים לביטוי רגשי, בעוד שגברים נידונים לחוסר ביטוי רגשי" (שם, עמ' 14-15). לפיכך, בחירתי לראיין דווקא גברים ורק גברים, הייתה מהולה גם בחששות. קיוויתי שהמרואיינים ידברו איתי כגבר אל גבר, אך מזה בדיוק גם חששתי: שידברו איתי כגבר אל גבר, ושהשיחות תשמענה כפי שבמקרים רבים נשמעות שיחות של גברים: תמציתיות, קצרות, ומהולות בציניות רבה ובשטחיות. חששתי מנכונות, מוטיבציה ויכולות מוגבלות של גברים להעמיק בשיחה, ושלי לאפשר להם להעמיק, למרות הקושי. חששתי שלא בקלות יוצר rapport חיובי ונינוח, ובעיקר כזה שיאפשר שיתוף מפורט ולעומק, ביני לבין המרואיינים.

גברים מחונכים מילדותם להיות מעשיים יותר מדברנים, ואם היה או יש להם ערוץ פתוח לשיחות מעמיקות עם אחד ההורים – ברוב המקרים ערוץ זה מתקיים עם האם, ובמיעוטם עם האב (קינדלון ותומפסון, 2001). גם בשל סיבות אלו, גברים רבים מתקשים להעמיק בשיחה אישית, בעיקר כשמדובר בשיחה עם גבר אחר. אלכס ברום, קלי הנד ופיליפ טוביי (Broom, Hand, & Tovey, 2009) מתארים את המגדר, הדומה או השונה, של

מראיינים ומרואיינים, כמשאב וכגורם מגביל. לדבריהם, הדינמיקות הבין-אישיות המתפתחות בין מראיינים למרואיינים עשויות להיתרם מ"העברה מגדרית" חיובית, ועלולות להיות בעייתיות בשל "העברה מגדרית" שלילית. "העברה מגדרית" הוא מונח שאני מפתח, תוך שאני שואל אותו ממקורו בשדה הטיפול הפסיכולוגי. הוא מבוסס על המונח "יחסי-העברה", המתאר השפעה חיובית או שלילית, של מערכות-יחסים המתקיימות מחוץ למפגש הטיפולי, ובדרך כלל מוקדמות ממנו, על מערכת היחסים הנרקמת בין מטפלת/ת למטופל/ת (ראקר, 2010). הן המטפל והן המטופל, ולענייננו המראיין והמרואיין, עשויים ועלולים להיות מושפעים ממערכות יחסים שמחוץ למפגש שלהם. אלו מקדמים או מעכבים יצירת קשר בין אישי פתוח, בטוח ואוטנטי.

מרגרט סלי ופרנק האריס (Sallee & Harris, 2011) מדגישים כי יש לתת את הדעת על המגדר של המראיין, במיוחד בעת שהוא שואל גברים על גבריות. לדבריהם, מרואיינים עלולים, שלא מדעת, להשיב לגברים תשובות שיתאימו יותר לגבריות ההגמונית, בעוד שכלפי נשים מראיינות יתכן שיהיו משוחררים יותר מן הצורך הזה. עם זאת, ג'ני גיילי ואריאן פרוהסקה (Gailey & Prohaska, 2011) מציינות את האתגרים המיוחדים העומדים בפני חוקרות המראיינות גברים על מיניות, ובעיקר כשהראיונות נוגעים גם בפרקטיקות מיניות הנחשבות פוגעניות בעבור נשים רבות.

סטיב רוברטסון (Robertson, 2006) מדגיש את הדיון הרפלקסיבי של חוקרים גברים המראיינים גברים וטוען שהוא אינו ניטרלי, אלא "נגוע" בפוליטיקה מגדרית, שאין מנוס מפניה. יחסי הכוח מצויים בכל, ובוודאי התבטאו גם בראיונות שקיימתי לצורך מחקר זה, על אף ניסיונותי להמנע מכך. עשיתי כל מאמץ לשוחח עם המרואיינים שלי "בגובה העיניים", כ"גבר אל גבר", ועדיין עצם המעמד של איש אקדמיה, מטפל, מראיין, יחיד, למול מרואיין, משתתף במחקר, אחד מרבים, מייצר הירארכיה מובנית. לפיכך, כחוקר המחוייב למחקר איכותני ופמיניסטי, היה עליי להכיר ביחסי הכוח, להיות מודע להם, ולתת להם ביטוי ושקיפות וזאת כדי להפחית מכוחם ומהשפעתם. את יחסי הכוח ניסיתי לערער באמצעות הכבוד שחשתי והבעתי כלפיהם, כשותפיי למחקר, וכלפי הנראטיבים שפירטו באוזניי ובאמצעות תיאור עשיר של דבריהם בפרקי הממצאים.

מייקל שלבי ומישל וולקומיר (Schwalbe, M. & Wolkomir, 2001) מתארים את האתגר והקשיים בראיונות עם גברים. הקשיים נובעים מתוך האיום על תחושת הגבריות שעלול לחוש המרואיין מעצם המעמד, כמו גם בשל הקושי של גברים רבים לבטא ולחלוק רגשות. הם מציעים, מלבד אסטרטגיות מילוליות שונות, להתייחס גם לפעולות המרואיין (שפת-גוף למשל) כנתונים, ולא להניח מראש דמיון ושותפות עם המרואיין. לטענתם, יש לסמוך על מהלך הריאיון שיחשוף את האינדיבידואליות. כשמדברים עם גברים על נושאים מיניים, אומרים סלי האצ'ינסון, וויליאם מרסיליו ומרק כוהן (Hutchinson, Marsiglio & Cohan, 2002), יש לזכור

שרבים מהם מדברים מתוך צורך בהתפעלות השומעים. משום כך לדבריהם, בראיונות עם גברים בנושאים כמו מיניות, נדרשות תשומת-לב והשקעה רבה כדי שיווצר rapport מוצלח. בעיניהם, אם המרואיין משתף פעולה, מבטא בדבריו או בהתנהגותו נוחות שחש בריאיון, מספר גם על רגשותיו ולא רק על מחשבותיו ופעולותיו, משיב בפירוט ואינו מסתפק בתשובות לאקוניות, ולעיתים רואה במראיין מן יועץ, הרי שהושג rapport (שם, עמ' 55).

לתחושת, במרבית הראיונות הושג בתהליך איטי ועדין rapport מוצלח, למרות האתגרים המובנים במעמד הריאיון של מראיין גבר עם מרואיין גבר, למרות החוויות האישיות מאוד שבהן עסקו הראיונות, ולמרות הקשיים של גברים להתבטא בפירוט ובאופן רגשי. ניסיוני כמטפל, על אף האתגר הייחודי שלא לגלוש מבלי משים להתייחסות טיפולית, הועיל וסייע ליצירת חוויה נינוחה, להבעת התעניינות סקרנית ואמפטית וליצירת קשר נעים ולא פעם אף מהנה. במהלך הראיונות למדתי להמתין בסבלנות ולהמנע מלהשלים משפטים שנקטעו. סבלנות זו אפשרה למרואיינים להוסיף פרטים רבים יותר, ולתאר את ההתנסויות שלהם באופנים שנחו אצלי כאותנטיים יותר. בראיונות הראשונים קבלתי ביני לביני, על תשובות קצרות מדי לשאלות ארוכות מדי, על היעדר "גושים של ביטוי", על דיבור מצומצם, לאקוני בסגנון צבאי לכאורה, או דיבור גברי קלאסי על מיניות בכיסוי של הומור וציניות ועל צימצום בהבעת רגשות. איפיונים אלו הלכו ופחתו ככל שהתקדמו הראיונות, גם משום שהסובלנות שלי כלפיהם התפתחה, כמו גם יכולתי לראות בהם דרכי ביטוי מועילות, המבטאות בדרך גם רגשות ומעמקים.

2.4 ניתוח הנתונים

המחקר בוצע באופן המכוון ליצור ידע מעוגן בשדה המחקר על-ידי שימוש בשיטת ניתוח נתונים המכונה "תיאוריה מעוגנת בשדה" (Glaser & Strauss 1974; Strauss & Corbin 1998). בשיטה זו התיאוריה עולה וצומחת מתוך עיון מדוקדק בדבריהם של המרואיינים, ומתוך חילוץ תימות משותפות מדברים שנאמרו ומנתונים שהתקבלו. "ניתוח הנתונים במחקר האיכותני הוא תהליך אנליטי, בדרך-כלל לא סטטיסטי, עם יסודות או מאפיינים אינטואיטיביים, שמטרתו מתן משמעות, פרשנות והכללה לתופעה הנחקרת" (גבתון, 2001, עמ' 195).

אף שהמחקר יצא מתוך גישות ותיאוריות קיימות על פנטזיות ותפקידיהן, על מיניות ובעיקר על פורנוגרפיה, במהלכו התפתח המחקר והעמיק, בהתאם לידע שנאסף מן המרואיינים ולכיוונים שאליהם הובילו דבריהם. על פי התמות שנאספו והתגבשו בראיונות המוקדמים, נבחנו גישות ורעיונות נוספים והתפתחו גם הראיונות המאוחרים יותר. דבקתי בתאוריה מעוגנת בשדה (Glaser & Strauss, 1974) גם בנייתו המאוחר שבסיומ שלב הראיונות. באופן זה התמות המרכזיות התגבשו מתוך ניתוח דבריהם של כל המרואיינים ומתוך

המשמעויות המרכזיות שתוארו בדברי רבים מהם. מדברי המרואיינים כפרטים, בדרך של ניתוח תמתי, למדתי ומצאתי משמעויות החבויות בטקסטים, בשפה, בדימויים ובין השורות (שקדי, 2003). בקריאות הרבות של תמלילי ראיונות ובניתוחם הייתי "קשוב" לסיפור המסופר ולזה שאינו מסופר. יישמתי את עצותיה של ג'וסלסון (ג'וסלסון, 2010): מחד גיסא, "לתת עדיפות ל"קולו" של המשתתף ולהציג את המשמעויות כפי שהועלו בראיון" (שם, עמ' 234), ומאידך גיסא, "לקרוא בין השיטין ולחפש משמעויות נסתרות". כפי שהבנתי את העצה השנייה, הקשבתי גם לשתיקות של המרואיינים, לאופן שבו אמרו את דבריהם, לשפה המילולית ולשפת-הגוף שבה השתמשו, וניסיתי להבין גם אותן.

גבריאלה ספקטור-מרזל (ספקטור-מרזל, 2010) מסבירה כי המחקר האיכותני מגוון ועשיר בחומרים המשמשים כנתונים. אלו כוללים את דברי המרואיינים, התנהגויותיהם והאינטראקציות עם החוקר, וכן שיטות רבות לאיסוף ולהפקה של הנתונים ודרכי הניתוח שלהם. ספקטור-מרזל עוסקת במחקר נרטיבי, שלדבריה "מחוייב להדרש לא רק למה שמסופר אלא גם לאיך מסופר: מה הודגש ומה הושמט, איזה "נפח" קיבלו הנושאים השונים" (שם, עמ' 60-61). "הסיפור", טוענות רבקה תובל-משיח וגבריאלה ספקטור-מרזל (תובל-משיח וספקטור-מרזל, 2010), "משפיע באופן אינטר-סובייקטיבי הן על המספר והן על המאזין – מבחינה רגשית, מחשבתית ולעיתים התנהגותית – והשפעות אלו מעצבות בתורן את הסיפור המתהווה" (שם, עמ' 19).

מטרתי היתה למצוא את המשותף ולהמשיגו. בה בעת ביקשתי לכבד ולהציג גם את המורכבות, הניואנסים והייחודיות של הסיפורים השונים (ליבליך, זילבר ותובל-משיח, 1995). העמקתי לחקור ולהתייחס לקטגוריות ולהכללות שנמצאו משותפות לרבים מהמרואיינים. הריבוי איפשר להתייחס לתיאוריה שהופקה מהן כעמידה וכמעוגנת בשטח ובשדה המחקר. לאחר תימלול הראיונות העליתי אותם בשלבים לתכנת מחשב Atlas. באמצעות התכנה התחלתי לקודד את הטקסטים של תמלילי הראיונות. הקידוד נעשה באמצעות קריאות חוזרות ונשנות של הראיונות. משפטים וקטעים שנחוו לי כחשובים ומשמעותיים סומנו וקיבלו שם קוד (למשל: אוננות ראשונה, צפייה ראשונה, זוגיות וכדומה). שם הקוד שימש כותרת המסמנת מיקוד המשפט והקטע המסומן. רשימת הקודים, התמות והכותרות הלכה והתארכה ככל שקראתי ראיונות נוספים. בשלב שני, התחלתי מאתר קשרים בין הכותרות השונות, וקיבצתי כותרות משנה תחת כותרות-על. למשל, בקבוצת הפורנו אוגדו כותרות משנה כגון פורנו-התחלה, פורנו-עם חברים, פורנו-בזוגיות, פורנו-שורט, פורנו-ויצירתיות, פורנו-עוזר, ועוד. בהתבוננות ובהעמקה בכותרות המתרבות ובתהליך איגודן לכותרות-על החלו מתגבשים הנושאים המרכזיים של מחקר זה. ככל שכותרות-העל איגדו כותרות-משנה רבות יותר וציטוטים רבים יותר מכלל הראיונות, הרי שהיוו עדות לחשיבות ולמרכזיות הנושא בעבור מרואיינים רבים. הכמות לא היוותה מדד יחיד. גם החשיבות שהוקנתה לנושאים השונים

בדרכים שבחרו המרואיינים להדגיש והחשיבות שאני כחוקר ייחסתי להם, הובאה בחשבון והשפיעה על התגבשות הנושאים המרכזיים למחקר.

המחקר האיכותני אינו מניח כי "הטקסט מדבר בעד עצמו". קן פלאמר (Plummer, 1995) מדגיש כי המראיין, כמו המרואיין, לעולם איננו אובייקטיבי וניטרלי. הטקסט הוא מעין סיפור, שאותו מספר המרואיין למראיין, וככזה יש לזכור שהטקסט המתקבל והסיפור שסופר, הם טקסט "ייצוגי", לעיתים פרפורמטיבי (Butler, 1993) שסופר בהקשר המסויים של הריאיון ולקהל מסויים. לפיכך, כל חוקר ידלה מן הטקסטים ציטוטים שונים, יתן להם חשיבות אחרת, ויפרש אותם בדרכו (Plummer, 1995; Chase, 2005). ניתוח הנתונים במחקר האיכותני הפמיניסטי, קידוד הטקסט לתמות משנה ואחר כך לתמות מרכזיות, הם תהליכים אינטרסובייקטיביים המושפעים גם מעולמו הפנימי של החוקר. תהליך זה של קידוד וחילוף התמות המרכזיות העלה כי מלבד קשרי גומלין בין פנטזיה לפורנוגרפיה, שהיו הנושא בגינו התחלתי את המחקר, התגבשו שלושה נושאים מרכזיים נוספים: קשרי גומלין בין צפייה בפורנוגרפיה לתפיסות בנוגע למציאות, לתפיסות בנוגע לזוגיות ולכיוון גבריות.

מכיוון שהראיונות הפכו עשירים בתוכן, גם אם לא מיד ולא בקלות, ניתוחם הביא לפתחי תמות רבות מכפי שיכולתי לנתח ולהעמיק לחקור בהן. גאלצתי לברור את הנושאים עליהם אני מבקש להאיר בעבודה זו. ברירה זו מטבעה היא ערכית ושלובים בה שיקולים הנוגעים להערכת חשיבותם של דברי המרואיינים, זאת לצד שיקולים הנובעים מהערכה אישית סובייקטיבית שלי כחוקר. לדוגמא: שאלות שחתרו למיקוד ההבדלים בחווייה בין אוננות עם פורנוגרפיה לבין אוננות עם פנטזיה, הובילו מספר מרואיינים לתיאור המאמץ הכרוך בפעולת הפינטוז. תחילה הערכתי כי המאמץ יהפוך גם הוא לתמה מרכזית, לתת-פרק, בדיון המשווה בין פנטזיה לפורנוגרפיה. אולם בקריאות חוזרות עלו נושאים אחרים והפכו מודגשים יותר בעיניי, חשובים יותר למרואיינים וחשובים בעיניי. לפיכך סוגיית המאמץ לא נכללה לבסוף.

מרואיינים רבים אמרו דברים מורכבים, לעיתים אף כאלו הנשמעים כסותרים, בעת שסיפרו על עצמם, על חווייתיהם ועל תפיסותיהם. מורכבויות אחדות זיהיתי רק בעת ניתוח הראיונות, ובדיעבד ניסיתי להבינן. עם זאת במקרים בהם זיהיתי במהלך הריאיון את המורכבות ואת האופנים השונים שבהם מוצגים רעיונות מסויימים, שקלתי באלו מילים להשתמש בשאלות שהצגתי. המחקר הפמיניסטי (Reinhartz 1992; Edwards 1993) מכוון להקשבה מקבלת ובלתי שיפוטית כלפי המרואיינים והוא מחוייב להתייחס באופן מכבד ומכיל גם במקרים של עמדות אמביוולנטיות, אשר נתפסות לעיתים באוזני החוקר כדברים והיפוכם. חוקר איכותני פמיניסטי מתייחס לכך כנתונים ומידע שעליו לנסות להבין את משמעותם. על פי גישה זו בעת ניתוח הנתונים נכון למזג בין הרמנויטיקה של אמון לבין הרמנויטיקה של חשד (Josselson, 2004). הקריאה החשדנית לכאורה מכוונת לבחון מה מסתירים הדברים הנאמרים? מה לא נאמר ומדוע? איך הרצִייה החברתית מנסחת את דברי המרואיינים ובונה

את הדרכים שבהן הם מספרים את סיפורם? כמו כן, "נתונים" שאינם מתיישבים זה עם זה נתפשים כמרמזים על קונפליקטים פנימיים ועל פער בין החוויה האישית האוטנטית להבניות חברתיות תרבותיות. המחקר האיכותני הפמיניסטי רואה בנתונים מנוגדים מעין חידות השלובות בסיפור השלם המסופר. הן מעוררות ומזמינות עניין, סקרנות, בחינה ובדיקה של החוקר. על החוקר לנסות להבין את תרומתן לחוויה ההוליסטית של המרואיינים והתרבות בה הם חיים.

כמטפל וכאדם הנחת היסוד שלי היא שכולנו אנשים מורכבים, ולכן גם האופן שבו אנחנו חושבים, זוכרים, חווים ותופסים את חיינו, במקרים רבים אינו עקבי, אינו קוהרנטי ויש בו סתירות. כחוקר, אימצתי ויישמתי את מתודת המחקר הפמיניסטי (Reinhartz 1992), הדוגלת בהקשבה לא שיפוטית, ללא ביקורת ובחינה, מתוך קבלת התיאור המלא, עם הסתירות הכלולות בו, כשיקוף של חוויות מורכבות של המרואיינים, שותפיי למחקר.

אחת הדוגמאות הטובות לכך מצוייה בדבריו של גיל²¹. גיל מצייין בשלב מוקדם בריאיון שכיום אינו יכול עוד, כפי שהיה יכול בעבר, ואף בהנאה רבה, לאונן ללא צפייה בחומר ויזואלי (פורנוגרפי).

גיל: אין לי שום מושג. לא יודע. לא יודע. אני רוצה להאמין שלא הדחקתי. כי אני לא אוהב לחשוב על עצמי במונחים של מדחיק, למרות שכולנו בני אדם. אנחנו מדחיקים דברים כאלה ואחרים, ואין מה לעשות. אבל אני, אני פשוט מתקשה להאמין היום, כאדם בוגר, שאוננתי בלי חומר ויזואלי, משהו לא מסתדר לי, הרי היום אני לא יכול לאונן בלי חומר ויזואלי.

בהמשך הריאיון, גיל מכריז את ההיפך הגמור מכך, ומעיד על כוח הדמיון האקטואלי שלו.

גיל: אני יכול להפעיל את האוננות שלי בצורה נפלאה רק מהדמיון. אני יכול להגיד לך שהפורנו עוזר לזה, תומך בזה, אבל להגיד לך שאני צריך את זה? לא. תן לי עכשיו לשבת עם עצמי ואני בעזרת הדמיון הפרוע שלי אחרמן את עצמי לדעת עכשיו, בלי שום בעיה.

גיל איננו יוצא דופן בעניין זה וגם מרואיינים אחרים אמרו דברים מורכבים, לעתים כאלו הנשמעים כסותרים, בעת שסיפרו על עצמם, על חוויותיהם ועל תפיסותיהם. חלק מן המורכבויות זיהיתי רק בעת ניתוח הראיונות, ורק בדיעבד ניסיתי להבין. עם זאת גם ברוב המקרים שבהם זיהיתי במהלך הריאיון את המורכבות והאופנים השונים שבהם מוצגים דברים מסוימים, בחרתי שלא לשאול על כך. הנחתי שמתוך היותנו אנשים מורכבים, גם האופן בו אנחנו חושבים, זוכרים, חווים ותופסים את חיינו, איננו תמיד עקבי, קוהרנטי ונטול סתירות.

פלאמר, בספרו *Telling Sexual Stories* (Plummer, 1995) מסביר שתחומים רבים בחיינו, בתוכם גם מיניות, מורכבים וטעונים רגשית. משום כך, לדבריו, אנו "בוני סיפור", בעבור עצמנו ובעבור אחרים. זהו סיפור המציג אותנו באור חיובי. סיפור הזה, או סיפורים אלו, סותרים לעיתים זה את זה, ואת הפרקטיקות של חיינו בפועל. הנראטיב של בני-אדם הנחשף

²¹ ראו על כך גם בפרק 3, בעמ' 65-67.

בראינות ובמחקרים איכותניים, מכיל מטבעו גם סתירות ותמיהות. בוני צימרמן (Zimmerman, 1990) טוענת כי "כשאנשים מדברים על חייהם, הם משקרים לעיתים, שוכחים לא מעט, מגזימים, הופכים מבולבלים, וטועים. ועדיין הם חושפים אמת... הם נותנים לנו את האמת של ההתנסויות שלנו" (שם, עמ' 26). "לאט לאט", אומר פלאמר (Plummer, 1995), "הגעתי לכדי אמונה כי שום סיפור איננו אמת מוחלטת לכל זמן ומקום: אנו ממציאים את סיפורינו בלהט, הם אמת נכונה לעכשיו, אנו עשויים לדבוק בהם, והם עשויים להפוך להיות חיינו, ואז – אנו יכולים לנוע הלאה" (שם, עמ' 170). אל הסיפורים שאנו שומעים מהמראיינים שלנו, טוען פלאמר, יש להתייחס "לא כאמת היסטורית, אלא כאמת נראטיבית" (שם, עמ' 171). המיקוד, לדבריו, יהיה בהתאמת דבריהם של המראיינים לכאן ועכשיו, לעיתוי שבו הם מספרים את סיפורם. הדאגה והמחויבות של המראיין ומנתח הסיפור איננה לאמת מדעית, אובייקטיבית לכאורה, שהרי אובייקטיביות איננה קיימת כלל, כי אם לבחון את ההשלכות והתוצאות של סיפורה של אמת חלקית תחת נסיבות חלקיות. בכך טמון עיקר כוחו של ניתוח הסיפורים. "לאחרונה", טוען פלאמר, "החלו מספר כותבים, מכיוונים אקדמיים שונים, להתכנס סביב רעיון דומה: אנו מספרים סיפורים על חיינו, על מנת לכוון את עצמנו" (שם, עמ' 72). כך התייחסתי לדבריו של גיל, ולדבריהם של מראיינים אחרים: כאל פיסות שונות המרכיבות פאזל בלתי מושלם, שלא כל חלקיו משתלבים בנוחות. באופן זה מרכיב אדם ומבנה את התפיסה שלו לגבי עצמו וחווה ומתאר את הנראטיב של חיינו. מתוך עמדה מתבוננת וחוקרת זו, אפשר וקל יותר, כך מכל מקום היה לי, להבין את הסתירות לכאורה בסיפורו של גיל ובסיפורם של גברים אחרים שהתראיינו למחקר זה. בשל הצורך של המראיינים לכוון את עצמם באמצעות הסיפורים שסיפרו לי כחוקר ואף לעצמם, הם מייצרים לאורך דבריהם וחייהם מהלכים מחשבתיים ורגשיים, המאפשרים להכיל את המורכבות של ההרגלים ומשמעויותיהם, את האמביוולנציה והניגודים הנובעים למשל מן ההתמדה בהרגלי אוננות מסויימים וצפייה אינטנסיבית בפורנוגרפיה, למרות הביקורת העצמית על הרגל זה, ועל אף ש(חלקם) תופסים את הפנטזיה (שלא כוללת צפייה בפורנוגרפיה) כאיכותית, עדיפה ואף ראוייה יותר.

2.5 תוקף ומהימנות

המתודולוגיה האיכותנית שוללת את האובייקטיביות כנקודת מוצא, ומציעה לה חלופות, כגון סובייקטיביות (שקדי, 2014; Smith & Lincoln & Guba, 2000; Schwandt, 2000). משום כך, כאמור, המראיינים היו אלו שהגדירו עצמם כצופים אינטנסיביים, בלא שנדרשו לעמוד בבחינה אובייקטיבית לכאורה שהגדירה מה היא צפייה "רגילה" ומה היא צפייה אינטנסיבית. כפועל יוצא מן הבחירה בסובייקטיביות כנקודת מוצא, חוקרים איכותניים מציעים מושגים חלופיים גם כאמות מידה לאיכות המחקר, כגון "ראוי לאמון" (Arksey & Knight, 1999; Guba & Lincoln, 2005; שקדי, 2014).

המידה בה מחקר הוא "ראוי לאמון" (trustworthiness), דהיינו מחקר שניתן לסמוך על תוצאותיו (Lincoln & Guba, 1985), ניתנת להערכה באמצעות בחינה של ארבעה מרכיבים: אמינות (credibility) המתבטאת בפירוט של תהליך המחקר; יכולת העברה (transferability) המתבטאת באפשרות לעשות שימוש במסקנות המחקר ובממצאיו בהקשרים אחרים; היכולת לסמוך (dependability) המתבטאת בחשיפה וצמצום של הטיית החוקר; והיכולת לאשר (confirmability) המתבטאת במנגנוני בקרה שהפעיל החוקר במהלך עבודתו וברמת תיעוד הפרספקטיבה שלו ותהליך המחקר. כל זאת משום שמטרת המחקר האיכותני-קונסטרוקטיביסטי, כאמור, היא לבחון תופעות ומשמעויותיהן בתוך הקשרים קונקרטיים, ואין הוא מתיימר לייצג אמת מדעית שלמה, מקיפה, אובייקטיבית ואבסולוטית.

מימדים אחרים לבחינת תוקף ומהימנות של מחקר איכותני (Kirk & Miller, 1986) הם "תוקף אינסטרומנטלי" המתבטא בתקינותו של תהליך המחקר, "תוקף נראָה" המתבטא בסבירות הממצאים, ו"תוקף תיאורטי" המתבטא בביסוס התיאורטי.

בהתאם לכך, נשענתי במהלך המחקר על בסיס ידע מחקרי רחב, תיעדתי את שלבי העבודה, את הדילמות שעמן התמודדתי ואת ההחלטות שקיבלתי, וכללתי אותם בדו"ח המסכם. בפרקי המחקר כללתי מידע על המרואיינים, על ההקשרים השונים הרלוונטיים לחייהם ולתפיסותיהם, וציטוטים נרחבים, "תיאור עשיר", "thick description" (גירץ, 1990), שמאפשרים לקוראים להבין את שיקול דעתי, לעקוב אחר הפרשנות הנוצרת, ולבחון את סבירות הטענות. גם ריבוי ומגוון של קולות (Strauss & Corbin, 1994) מגביר את מהימנותו של המחקר, ולפיכך נעניתי בשמחה למרואיינים בעלי רקעים מגוונים (בגילאים שונים, ולאוו דווקא חילוניים, למשל). השתדלתי לכלול במחקר מגוון של קולות, עמדות וחוויות, והקשבת בריכוז וברגישות לדמיון כמו גם לדקויות ולהבדלים שבדברי המרואיינים.

כדי לנוע בחופשיות יחסית במרחב שבין תאוריות קיימות לתמות שעלו מדברי המרואיינים, בחרתי להתחיל בראיונות פילוט, בניתוח פרשני שלהם, באיתור הידע התיאורטי הקיים המתכתב עמם. אחר כך המשכתי לראיין, לתמלל, לקרוא את יתר הראיונות, לקודד ולנתח אותם (Charmaz, 2006). תהליך הניתוח כלל קריאות חוזרות ונשנות של הראיונות, קריאות איטיות ומעמיקות. ניסיתי ליצור אינטגרציה בין הידע המוקדם וההשערות המוקדמות ובין הידע החדש שהצטבר מן הראיונות ומן הקריאה בספרות. התנועה הלך ושוב, כספירלה, מן הפרספקטיבה המושגית, אל הנתונים, מן הנתונים אל הממצאים, וחוזר חלילה, מחזקת את התוקף והמהימנות של המחקר (שקדי, 2003). משום כך, בשלבי ניתוח הנתונים, נעתי משדה המחקר, הראיונות ותימלוליהם, אל הגישות והתפיסות השונות המצויות בספרות המחקרית, ומשם בחזרה לראיונות ולתמות שהתגבשו מתוכם. באמצעות כל אלו ניסחתי הכללה והמשגה. ניתוח הממצאים במחקר הקונסטרוקטיבי נעשה כניתוח פרשני (Stanley & Wise, 1990) הנבנה מתוך דברי המרואיינים ודרך ההבנות וההמשגות שלי כחוקר. התהליכים

הקונסטרוקטיביים, הפרשניים, מעצימים חשיבות מיקומו המסויים (Harding, 1996), הסובייקטיביות המובנית, של החוקר. את השפעתם צימצמתי באמצעות חשיפה ושקיפות של מיקום זה. הנחתי קיומן של אמיתות רבות, נכונות לשעתן, ריבוי תהליכים, התרחשויות, חוויות ומשמעויות.

ניתוח הראיונות נשען על תיאוריה מעוגנת בשדה (Strauss & Corbin, 1998). הכללה נעשתה באמצעות מיפוי אמירות חוזרות בראיונות השונים ובאמצעות זיהוי קטגוריות שהפכו מובחנות, בשל אופנים דומים שבהם מרואיינים שונים דיברו עליהן. שראן מריאם ווויליאם פיירסטון סבורים שלא ניתן להכליל ממצאים איכותניים ורואים בזאת מגבלה של השיטה (Merriam, 1985; Firestone, 1993). אחת הביקורות המקובלות ביותר כלפי המחקר האיכותני, אפילו בין תומכיו, טוען אשר שקדי (2003), גורסת שהאתגר להכליל ממצאים איכותניים על אנשים שונים ועל סביבות שונות מאלו שבהן התבצע המחקר הוא קשה ביותר. ברור כי השימוש במונח "הכללה" אינו בגדר הצהרה כי כל הגברים הצופים בפורנוגרפיה שותפים לחוויות המתוארות ומעניקים להן את אותן המשמעויות. המחקר המוצג בעבודה זו נעשה ונכתב כמחקר איכותני קונסטרוקטיבי, השולל קיומה של מציאות אחת ומעדיף התייחסות למציאויות שונות, המובנות בחייהם ובדבריהם של המרואיינים, כסובייקטיבים שונים, המייצרים נראטיבים מגוונים (Guba & Lincoln 1989). מציאות אחת, נכונה לכל, איננה קיימת ולפיכך גם איננה נחשפת באמצעות מחקר זה. המחקר אינו חושף מציאות כי אם תפיסות של מציאות והתייחסות אליה. מדובר בתיאור של חוויות של מציאויות, מסויימות ומיוחדות, כפי שנחוו על ידי חלק מן הגברים הצופים בפורנוגרפיה וכפי שהם מתארים אותן. הקטגוריות שנמצאו כמובחנות, בשל חזרתיות בדברי מרואיינים רבים, הובנו (מלשון – הבנייה) על-ידי, כחוקר. מן התמות הרכבתי מחדש את התכנים לכדי המשגה חדשה. המחקר המוצג הוא קונסטרוקטיבי, וככזה, המשגות בו נוצרו מן הבחירות שלי ומן הפרשנויות שלי לדברי המרואיינים. המשגות אלו מספרות את סיפורי הצפייה של גברים אלו בפורנוגרפיה, כפי שסופרו לי וכפי שהבנתי אותם. ההכללות המוצעות בממצאי המחקר, תהיינה אפשריות למי מן הקוראים והקוראות שיחושו הזדהות, הידהוד ותחושה של היכרות (לעיתים אישית) עם האופנים שבהם מבנים אחדים מן הגברים את המשמעויות לחוויות ולהתנסויות שלהם בצפייה בפורנוגרפיה.

אחת ממטרות האנליזה של הטקסטים שיצרו המרואיינים היתה לחקור, לחשוף ולגלות פרה-דיספוזיציות תרבותיות. ביקשתי להבין מה חושבים המרואיינים שמצופה מהם לומר בהקשר לצפייה שלהם בפורנוגרפיה; מה הן הנורמות המתקשרות לפרקטיקה זו? מה הם הערכים המשותפים והמיוחדים שהמרואיינים מחזיקים בהם ונעזרים בהם ליצירת קוהרנטיות (בדיבור שלהם את התופעה)? איך הם חווים ומייצגים את הקונטקסט שאיתו ונגדו מיוצר הנארטיב שלהם בהקשר לצפייה? (Linder, 1993; Benjamin & Ha'eilyon 2004; Zilber)

(et al. 2008). הקטגוריות והתמות שנוצרו משמשות כאבני בניין לקריאה המוצעת לסיפורי הצפייה האינטנסיבית של גברים בפורנוגרפיה.

לצורך ניתוח הראיונות השתמשתי בתכנת Atlas. השלב הראשון בניתוח היה קידוד הפתוח לתמות רבות, באמצעות זיהוי וקריאה בשם לתופעות ולתת-קטגוריות. בהמשך, קודדתי שוב את תתי-הקטגוריות באמצעות חיבור של תת-קטגוריות שנראו לי כקשורות הדדית. ניסיתי להבין הקשרים ביניהן ולמצוא מושג תואם לקטגוריות-על. הקשר בין תתי-הקטגוריות היה לעיתים קשר של דמיון זו לזו, קשר של גיוון, או הפכים. קשרים אלו הדגישו את האופן המורכב וההטרוגני שבו חווים המרואיינים את התנסויותיהם. תתי-הקטגוריות שהתקשרו זו לזו והפכו לקטגוריות-על, מהוות את הנושאים הגרעיניים והמרכזיים למחקר. אלו הפכו לציר המרכזי, לנארטיב, של המחקר כולו. במקביל לתהליך של קידוד תתי-הקטגוריות ואיסופן לכדי קטגוריות-על, שבתי ופניתי לספרות מקצועית. הרחבתי את היקף מעגל הנושאים הראשוני, בהתאם להרחבת מעגל הנושאים שהפכו רלוונטיים למחקר, עם הקטגוריות וקטגוריות-העל שנוספו והפכו מובחנות. דגש רב הושם על זיהוי והמשגה של התימות המרכזיות, כמטרה מרכזית של התיאוריה המעוגנת בשדה.

תקפות ומהימנות המחקר מתבססות גם על התייעצות קבועה עם קבוצת עמיתות (Merrick, 1999), ועל הערכה של אחרים (peer debriefing) (Lincoln & Guba, 1985). משום כך, ובנוסף לפגישותיי עם המנחה לדוקטורט²², התייעצתי בקביעות גם עם עמיתות²³, העוסקות גם הן במחקר איכותני. עם קבוצת העמיתות אימתתי את מהלך המחקר, את התפיסות שגיבשתי מן הנתונים, ואת הממצאים. עמיתותיי שמעו את ההקלטות וקראו את התימולול של חלק מן הראיונות. בפגישותינו, גם הן הציעו פרשנויות משלהן לחומרים שלהם הן האזינו ואותם קראו. הן ביקשו להבין איך חילצתי את "הסיפור", וביחד חידדנו את הבנת המהלכים שבאמצעותם הסקתי מסקנות מן הראיונות ומן התימולולים. בפגישות ובכתיבתי ייצגתי בשקיפות את תהליכי החקר שהובילו מן הנתונים אל הממצאים, לתיקוף מהימנות המחקר וממצאיו.

תיאוריה מעוגנת בשדה כשיטה איכותנית, מחייבת (הן מלשון חובה והן מלשון חיובי) חשיפה, בחינה והתייחסות גם למיקום החוקר המגיע לשדה כשבליבו עמדות מוצא מגוונות (Merrick, 1999). חשיפה כנה של עמדותיו ומיקומו של החוקר ביחס לנושא הנחקר מוסיפה אף היא נדבך מועיל לתיקוף המחקר ומיהמנותו. זאת עשיתי במהלך הראיונות, הניתוח והכתיבה, תוך התייחסות למיקומי כגבר מחד וכמטפל מיני ומחנך למיניות מאידך.

²² ד"ר ליאת פרידמן, מרצה בכירה בתכנית ללימודי מגדר באוני' בר-אילן (לשעבר), ראש תחום לימודי "ביקורת תרבות" ב"בצלאל", ירושלים.

²³ ד"ר עדי מורנו, פוסט-דוקטורנטית באוני' ת"א, וג'יל סוסקין ואורנית רמתי דביר, דוקטורנטיות עמיתות.

תהליך הניתוח כלל תימלול מלא של כל הראיונות והאזנה חוזרת ונשנית לראיונות בעת ניתוח הממצאים. עשיתי זאת בשל הערך הגבוה שייחסתי לשמיעה חוזרת של הראיונות ולתיעוד מחשבות ראשוניות וסימני שאלה שעלו בי במהלך ההקשבה. ניסיתי להאזין גם לשתיקות, ולמה שנאמר (ולמעשה, אינו נאמר) "בין השורות". את התמלול השתדלתי לבצע בסמיכות לראיון, במטרה להשלים מידע חסר תוך השענות גם על זיכרון החווייה והמפגש. דרך עבודה זו עזרה לי לצמצם את הפער בין הניתוח והפרשנות לבין הראיונות עצמם, ותמכה בתהליך הרפלקסיבי שחוקר איכותני נדרש לו במחקר מסוג זה (מוצפי האלר, 1997).

2.6 רפלקסיביות

בתחילת שנת 2017 אני פוגש קבוצה של 13 מתבגרים בני כ-15, תלמידי חטיבת-בנינים בפריפרייה של תל-אביב, למפגש של חינוך מיני. במפגש נידונות שאלות אנונימיות שקיבלתי כשבוע לפני המפגש. הם שואלים "האם הזרעים נגמרים?" ואני (מרגיע ו) מסביר שלא. אני מוסיף ומסביר שבכל פעם כשמאוננים ונפלט זרע, זרע חדש מתחיל להיווצר באשכים. "אז איך זה שיש גברים עקרים?" שואל אחד מהם. אני משיב שזה קורה אם בנוזל הזרע חסרים תאי זרע, או שהתנועתיות של הזרעים הקיימים חלשה מכדי להגיע לביצית. "איך יודעים אם זה המצב?" הם מתעניינים. אני מסביר שבודקים במעבדה, ושצריך לשם כך למסור דגימת זרע. לשאלתם, אני מסביר שאין מביאים דוגמת זרע מהבית, אלא נכנסים לחדר פרטי במעבדה, שם מאוננים ואחר כך מוסרים הדגימה לבדיקה. "יש בחדר פורנו?" הם שואלים. אני משיב (בטעות, כך למדתי מאוחר יותר) שאין. "אז איך גומרים?" הם שואלים. "מפנטזים", אני משיב, "מקרינים בדמיון סיטואציה מינית מעוררת, מאוננים, וגומרים." תחילה איש מהם לא מבין כלל על מה אני מדבר. "איך זה יתכן? ... אתה לא רציני, נכון?". משהבינו, הם אינם מאמינים! הם לא מאמינים שאפשר לאונן, ליהנות, "עד הסוף", ללא פורנוגרפיה, רק באמצעות הדמיון. אני מתקשה להאמין שבקבוצה של 13 מתבגרים בני 15, אף אחד לא התנסה מעולם באוננות ללא פורנוגרפיה. עצוב לי שהם לא מנסים לדמיון ולפנטז, ואין בעולמם ובחיייהם התנסויות של פנטזיה הנחוות כחיה ויוצרת עוררות והנאה. בעיניי, בהיעדר התנסויות בפנטזיות מיניות, הם מפסידים טווח רחב של התנסויות נעורים, שיש בהן פוטנציאל להנאה ולהנעה רבה.

דרך העבודה שלי, כמטפל מיני ומטפל באמנות, נשענת, בין היתר, על יצירה ויצירתיות, פנטזיה ודמיון. אני עוזר למטופליי להשתמש ביכולותיהם לדמיון, לפנטז וליצור, ובאמצעים אלו להבין טוב יותר את רגשותיהם, להביע את צרכיהם (צור, 2003), ואף להתחזק ולפתור חלק מן הבעיות עמן הם מתמודדים. הדמיון, היצירתיות והפנטזיה הופכים כלי מרכזי בטיפול, לצורך העצמה וריפוי במתודה המדגישה אמנות כטיפול (McNiff, 1992).

מזה 10 שנים ויותר אני עוסק, בין השאר, גם בטיפול מיני. שמעתי לא אחת ממטופלים בוגרים, על הרגלי צפייה אינטנסיבית בפורנוגרפיה, מאז שהחלו לאונן בגיל ההתבגרות, ועל כך שאינם מפנטזים. חלקם מעולם לא פינטזו. בעיניי, מי שאינו מפנטז ומדמיין מפסיד חלק חשוב, חיוני, מהנה ומועיל בחיים אנושיים. זו הייתה הרגשתי ועמדתי עם צאתי למחקר. אני שומע מפי נערים ונערות, בעיקר במסגרות חינוכיות, על צפייה אינטנסיבית בפורנוגרפיה. הם מתארים תפיסות מגדריות בעייתיות בהקשר של זוגיות, יחסים, מין ומיניות, עוד בטרם הם מתנסים בזוגיות וביחסי-מין. מפי מטופלים ומטופלות בוגרים אני שומע כי תפיסות אלו שרירות וקיימות לעתים גם בעת שהם כבר מצויים במערכות יחסים זוגיות ומקיימים יחסי-מין, או כשהם מנסים ליצור מערכת-יחסים. המידע הזה לא איפשר לי לצאת לדרך המחקרית נטול עמדה.

ידעתי כי נערים וגברים רבים צופים בפורנוגרפיה באופן אינטנסיבי. ידעתי כי הצפייה הזו, ובעיקר כשהיא מתחילה בגיל צעיר, ואף צעיר מאוד, גורמת לגברים רבים קשיים כגון דימוי עצמי, גברי ומיני נמוך, בעיות וקשיים ביחסים זוגיים, תיפקוד מיני לקוי, ושביעות רצון נמוכה מיחסי-מין. הערכתי, ואני עדיין חושב כך, שצפייה אינטנסיבית עלולה לחזק תפיסות של עליונות גברית כלפי נשים ולחזק עמדות שוביניסטיות ופוגעניות.

את העמדות הללו ואת הביקורת שלי כלפי הצפייה, בשל השלכותיה הידועות, "הנחתי בצד", ככל שהדבר ניתן. ניסיתי להתחקות אחר החוויות האישיות שחווים גברים שצופים או צפו בפורנוגרפיה באופן אינטנסיבי. ביקשתי להבין את העמדות, המחשבות, והתפיסות המתפתחות בהקשר לצפייה. רציתי ללמוד על המציאות כפי שהם חווים אותה במקביל לצפייה. קריאה על הנושא וחקירתו, ראיונות העומק עם גברים שהסכימו לשתף אותי בממדים אלו של חייהם וניתוח הראיונות לצורך כתיבת המחקר, הפתיעו אותי בכך שעלו מתוכם נושאים שלא חשבתי עליהם כמרכזיים טרם תחילת המחקר.

כפי שציפיתי נמצא כי צמצום היכולת לפנטז ולדמיין, והנאה מופחתת מכך, מאפיינת חלק מן הגברים הצופים. בניגוד להנחה המוקדמת שלי, מצאתי כי צפייה ופנטזיה משמשות גם במקביל, בפרקטיקות מגוונות, בעבור חלק אחר מן הגברים. בנוסף, נמצא כי תפיסותיהם של גברים בנוגע להיתכנות ולכדאיות של מערכת יחסים זוגית מונוגמית מתפתחות ומשתנות במקביל לצפייה אינטנסיבית. למדתי כי חלק מהגברים משעים, כמו מרצון, את תפיסותיהם ואבחנותיהם בנוגע למציאות. הבנתי כי הצפייה בפורנוגרפיה משולבת באופן מרכזי בכינון הגבריות המודרנית. הופתעתי ללמוד כי תופעת הצפייה האינטנסיבית שכיחה אף יותר מכפי שהנחתי, ותחילתה בגיל מוקדם מכפי שידעתי. באופן כללי, נותרה על כנה ואף התחזקה בי עמדה ביקורתית כלפי הרגלי הצפייה האינטנסיבית בפורנוגרפיה, שהיא כה שכיחה בחייהם של נערים וגברים כה רבים.

אוכלוסיית ההומוסקסואלים (5 מתוך 25 מרואיינים) הציגה בפניי גם פן אחר, חיובי, של צפייה בפורנוגרפיה. בעבורם, משהחלו צופים בפורנוגרפיה של הומוסקסואלים, הצפייה

היותה גם סוג של אישור ותיקוף לעוררות המיוחדת שחוו. היא אפשרה להם חוויה שיש גם להם מקום בעולם בו הם חיים. בחוויה שלהם, הצפייה בפורנוגרפיה של גברים בלבד, הפחיתה מעומס ההתוויות השליליות בנוגע למיניות ההומוסקסואלית וקידמה את היציאה לדרך שהובילה בסופה לחוויה של "נורמאליות".

אני עובד כמטפל באמנות מזה כ-20 שנה וכמטפל מיני מזה כ-10 שנים. זו היא הכשרתי המקצועית ובתחומים אלו אני גם מדריך ומרצה. נכון להיום, כמטפל, אני עובד עם מתבגרים ומבוגרים, נערים וגברים, נערות ונשים, וכן עם זוגות, הטרוסקסואלים והומוסקסואלים. הנושאים המרכזיים במרבית הטיפולים מתקשרים למיניות ולמין: זהות מינית, העדפה מינית, תפקוד מיני וניסיון להתמודד עם קשיים בתחומים אלו ולהגביר את שביעות הרצון מתחומים אלו בחיים. בעקבות המחקר התחדדה בי תחושה כי התמזל מזלי על שבגרתי בתקופה שבה הפורנוגרפיה עדיין היתה נגישה פחות מאשר בשנים האחרונות, ולכן אני סבור כי המיניות שהתעוררה בי בגיל ההתבגרות העצימה את הפנטזיה, את הדמיון ואת הכוחות היצירתיים שבי. לאלו משקל וערך רב בחיי האישיים והמקצועיים. לשמחתי צפייה בפורנוגרפיה מעולם לא הפכה לחוויה משמעותית ולהתנסות אינטנסיבית בחיי. בשל העמדה הביקורתית כלפי רוב השפעות הפורנוגרפיה, כפי שחשבתי עליהן, נדרש לי זמן מה, ונדרשו מספר ראיונות, לפני שיכולתי ליישם באופן מקצועי את עמדת החוקר האיכותני. נדרש לי זמן לזנוח את התפיסות הראשוניות ואת ה"ידע" המוקדם שעמם יצאתי למחקר, ולהחליפם בסקרנות ופתיחות ל"ידע" חדש, שילך ויצטבר, ילך ויבנה, בכוחות משותפים, של המרואיינים ושלי.

כך, למשל, בראשית הדרך²⁴ החזקתי בדעה כי קיימות שתי פרקטיקות מרכזיות ודיכוטומיות שגברים עושים בהן שימוש לצורך אוננות: פנטזיה ללא צפייה בפורנוגרפיה, שאותה כיניתי Self-Made, ולעומתה צפייה בפורנוגרפיה ללא פעולת פנטזיה, שאותה כיניתי Ready-Made. עד מהרה גיליתי, באמצעות הקשבה למרואיינים שלי, כי קיימות מגוון פרקטיקות שגברים משתמשים בהן, וחלקן מערבות צפייה בפורנוגרפיה ופנטזיה בו זמנית. את המגוון הזה²⁵, ה"קליידוסקופ" העשיר, בלשונה של ספקטור-מרזל (ספקטור-מרזל, 2010, עמ' 65), הייתי עלול להחמיץ אילולא נקטתי בגישה הפולרליסטית. גישה זו תרה אחר ידע חדש, הנוצר בתוך, בין החוקר ל"נחקרים". חוקרים איכותניים אינם מנסים לאשש השערות או להפריכן, אלא לגבש תפיסה ותיאוריה על בסיס הנתונים הנצברים בשלבים. זהו תהליך דינאמי של "רצף מעגלי", לדבריהן של איילון וצבר-בן יהושע (איילון וצבר-בן יהושע, 2010, עמ' 360). בעת שהאזנתי ותימללתי את הראיונות הראשונים, חשתי כי לא תמיד הייתי מספיק פתוח וסקרן לידע חדש זה. באופן מודע ומכוון עשיתי ככל שיכולתי "להניח את הידע עמו באתי בצד" ולהפתח באמצעות הקשבה סקרנית ומכילה שמבקשת ללמוד. כך, בהמשך הראיונות החלו

²⁴ כמתואר בפרק 3, בעמ' 82.

²⁵ ראו תיאור מניפה של אפשרויות, בפרק 3.8, בעמ' 82-84.

נאספים נתונים חדשים, ידע חדש הלך וחילחל, ואני יכולתי להפתח, לשאול ולהקשיב יותר. בדרך זו זכיתי לקבל תשובות מפורטות יותר, ובאמצעות המשגתן התפתחה התיאוריה. כמטפל, עמדו לרשותי מיומנויות ליצירת שיח, להקשבה ולאמפטיה. אלו עזרו בדרך כלל ליצירת קשר מהיר וטוב עם המרואיינים. לצד זאת, היה עליי לשנות מהרגלי להתערב, על מנת להקל על המספר לבטא את שלעיתים היה קשה לו לבטא. השתדלתי לזכור כי מטרת של מחקר שונות ממטרות טיפוליות. למדתי להניח בצד את "הידע" הטיפולי שלי בדבר השפעותיה של החשיפה האינטנסיבית לפורנוגרפיה. נתתי דעתי להשפעה התרבותית המעמיסה תחושת פתולוגיה וחוויית בושה על הצופים בפורנוגרפיה וניסיתי לנטרל השפעה זו באמצעות הקשבה אמפטית ולא שיפוטית ושאלות שמנוסחות בפתיחות. בהתאם לרוח המחקר האיכותני הפמיניסטי, עשיתי ככל יכולתי להיות מודע ליחסי הכוח הטבעיים בעמדת המרואיין כלפי המראיין ולנקוט בגישה פתוחה וסקרנית, כדי להמנע מיחס הירארכי ויודע-כל כלפי המרואיינים וסיפוריהם.

2.7 סיכום

לדברי דוד בנאי (2016), חלקים נרחבים מן הכתיבה המקצועית על פורנוגרפיה נכתבים מתוך התיאוריה ולא מתוך הפרקטיקה וההתנסות, שבוודאי מוכרת גם לרבים מן החוקרים, הכותבים. לכן גם הכתיבה התיאורטית על הנושא, בחלקה הגדול, לוקה בתיאורטיזציה וריחוק הנובעים מפיצול החוויה והרגש מן המחשבה וההמשגה. לדבריו, כותבים רבים משימים עצמם כמי שלא התנסו מעולם בצפייה, ומגבשים תיאוריה מחקרית הנשענת לכאורה על נסיונם של אחרים בלבד. נקודת המוצא של מחקר זה היא כי "הסיפור המדעי שהמחקר האיכותני מציג הוא בבחינת סדרה של מפגשים בין עולם ההבנות של החוקר לבין תפיסת המציאות של נחקריו, המפרנסים ומשנים אלה את אלה" (חזן, 2001, עמ' 10). בכתיבתי השתדלתי ליצור מפגשים לא רק בין עולם ההבנות שלי עם תפיסות המציאות של המרואיינים, כי אם גם עם החוויות, ההתנסויות והתפיסות שלי בנוגע לצפייה בפורנוגרפיה, עם אלו של שותפיי למחקר, המרואיינים. אני מקווה שעלה בידי להמנע מהפיצול או לכל הפחות לצמצם את הפיצול, בין מחשבה והמשגה לחוויה ורגש, המאפיין, לדברי בנאי (2016), כתיבה מחקרית על פורנוגרפיה.

בעבורי, מחקר זה הוא סיפור של מסע אל עולם שגברים רבים מצויים בו באינטנסיביות רבה, ואף על פי כן קולותיהם לגביו מהוסים ומהוססים. שיטת מחקר איכותני, קונסטרוקטיבי ופמיניסטי אפשרה לי לפגוש גברים שיכולים (היו) להיות חבריי, או חברים של ילדיי, ולתת לקולם להשמע מבעד למסך הכבד של מוסכמות חברתיות ומוסר חברתי מקובלים. המפגש עמם ותיאוריהם הנפרשים בפרקים הבאים מאפשרים לפתח הבנה לחלק מהמתרחש בעולמם ובחיייהם של גברים הצופים בפורנוגרפיה באינטנסיביות.

3. "הפורנו הוא ספריית הדמיון שלי": קשרים בין פורנוגרפיה לפנטזיה

וככה המשכנו, נטע. בעיניים עצומות. כששולחן מפריד בינינו. בהתחלה זה היה רק מילים ריקות ואת שומעת את עצמך מהצד ובא לך לפרוץ בצחוק, אבל לאט-לאט המילים הופכות לתמונות והתמונות לתחושות. איך אני אסביר לך (אולי עשית פעם דבר כזה ואני לא צריכה להסביר?), זה לא כמו הדבר האמיתי. אבל אם נכנסים לזה (ולי אף-פעם לא היתה בעייה לשגות בדמיונות) התחושה מאוד חיה. הגוף מגיב כאילו באמת נוגעים בו. כשאומרים "גב" את מרגישה את הגב. כשאומרים "ציפורניים" את מרגישה את השריטה. אשכול נבו, 2015, *שלוש קומות*, עמ' 147.

3.1 הקדמה

נקודת המוצא למחקר נמצאת במפגש עם גברים רבים שפנו לטיפול מיני. המפגשים חשפו את העובדה כי בשנים האחרונות גברים רבים יותר ויותר צוברים מאות ואף אלפי שעות צפייה בפורנוגרפיה. מתברר כי גברים אלו אינם מתנסים כלל, או כמעט ואינם מתנסים, באוננות ללא צפייה בגירוי חיצוני, כלומר אוננות שבה הגירוי מושג בעיקר באמצעות הפעלת הדמיון ויצירת פנטזיה. כשביקשתי מהם לספר על פנטזיה מינית, כחלק מאיסוף מידע בתהליך הדיאגנוסטי, היו שאמרו שקשה להם, או אף שאינם יכולים, ליצור פנטזיה מינית וליהנות ממנה. הפסיכואנליטיקאי הבריטי ברט קהאר (Kahr, 2007), שחקר היבטים שונים של פנטזיות מיניות כותב: "אני מחשיב את היכולת לפנטז כנורמלית לחלוטין... למעשה, הייתי מאוד מודאג אם הייתי פוגש מטופל שלא יכול לפנטז, שכן זה עשוי להצביע על צימצום והפחתה במימדים של תפקוד נפשי" (שם, עמ' 15). פנטזיות, לדידו של קהאר, הן (גם) "דרך יצירתית להתמודדות עם החיים ועם רגשות חזקים" (שם, עמ' 388), ולפיכך ברור מדוע הוא מביע דאגה מהאפשרות של צימצום או הכחדה של היכולת לפנטז. מחקר זה נועד, ביו היתר, לתאר את התפיסות של גברים הצופים בפורנוגרפיה ביחס ליכולותיהם ליצור פנטזיה מינית ולשאוב ממנה הנאה. לדבריו של קולרוסו (Colarusso, 2012) לפנטזיות האוננות יש משמעות חשובה גם בגיל ההתבגרות וגם בבגרות, והוא מבקר את היעדר המיקוד והדין בהן בספרות הטיפולית המקצועית. כמטפל באמנות שהדמיון והפנטזיה הם כוח ומשאב עבורי, הרגשתי שחשוב לחקור משאב זה ואת השינויים החלים בו נוכח השינויים בהרגלי האוננות של גברים רבים. כמי שהתבגר בעת שהפורנוגרפיה הייתה שכיחה פחות וזמינה ונגישה הרבה פחות, ולאור עדויות חוזרות ונשנות של מטופלים בדבר הרגלי צפייה מקובעים וקושי לשנותם, חשתי סקרנות עצומה לבחון הרגלים אלו גם בקרב קבוצה מקרית של גברים, מתוך כלל האוכלוסייה ולא דווקא כאלה שפנו לטיפול. לצורך המחקר בחרתי אם כן שלא לראיין מטופלים (או לפחות לא כאלו שידעתי שהם מטופלים, כעת או שהיו בעבר). הנחתי שלאוכלוסיית הגברים שהיו או שהם מטופלים בטיפול מיני אפשר לייחס קשיים אינהרנטיים בתחום המיניות, שאולי נגרמו בשל צפייה מרובה בפורנוגרפיה, או הובילו לצפייה מרובה בפורנוגרפיה. עם זאת גם לא פסלתי

מראש כל מי שהיה בטיפול בהקשר זה. רק שלושה מתוך 25 גברים שראיינתי סיפרו שפנו בעת זו או אחרת לטיפול בהקשרים של מיניות וזוגיות.

בחנתי את התפיסות הנלוות לפרקטיקות השונות לגירוי ולאוננות של גברים אלו, שלא בהכרח חווים קשיים בתחום המיניות: האם גם הם, חלקם או רובם, מעידים על העדפה בולטת ומתמשכת של שימוש בפורנוגרפיה לצורך גירוי מיני, אוננות ואורגזמה? איך הם ממשיגים לעצמם את הסיבות להעדפה זו (או אחרת)? האם מדובר בשתי אפשרויות דיכוטומיות, פנטזיה או צפייה בפורנוגרפיה, או שגם שילובים שונים ביניהן הם פרקטיקה מקובלת ושכיחה? איך גברים שונים חווים וממשיגים לעצמם את היתרונות והחסרונות של הפרקטיקות השונות שסיגלו לעצמם בעת שהם מאוננים? אלו מחשבות, תחושות ורגשות נוספים מתקשרים לפרקטיקות השונות?

כטענתה של אטווד (Attwood, 2005), מחקר איכותני מתאים לחקר צרכני הפורנוגרפיה, מכיוון שמיניות נחווית באופנים מגוונים ומעוררת תגובות חזקות ואף סותרות לעיתים. מחקר איכותני, הממוקד בחוויה האישית של הגבר הצופה (או הגבר שנהג לצפות) בפורנוגרפיה ובאופנים השונים שבהם הצופה עצמו ממשיג את החוויה, את איכויותיה וחסרונותיה וכן האופנים שבהם הוא ממשיג את השפעת הצפייה עליו.

לדוגמא, יובל בן ה-26, אשר בהווה משתדל למעט לצפות בפורנוגרפיה ובמקביל משתדל למעט גם לאונן, מדגים בדבריו את המשא ומתן הפנימי הנוגע לערכים ולהנאה המתקשרים בדעתו, כמו בדעתם של מרואיינים אחרים, לפנטזיה מצד אחד ולפורנוגרפיה מצד אחר.

יובל: אני זוכר שבראש זה היה הרבה, זאת אומרת זה היה יותר טוב, אבל, זה בדיוק, זה נושא שאני בעצמי גם חקרתי, כל הקטע של הפורנו, וזה היה תחילתו של תהליך תלות שהתחלתי ליצור לעצמי, שלדעתי הרבה גברים, אולי גם נשים יוצרות לעצמן, זה היה תהליך שבו אני הופך, שלדעתי, אחרי שגם טיפה חקרתי את זה, עיוותתי את מה שאמור להיות. לדעתי תמיד בדמיון זה היה יותר טוב, ואמור להיות יותר טוב, אבל זה היה התחלה של שינוי, שבו אני בעצם יוצר לעצמי איזושהי תלות, שבה אני תמיד ימצא את עצמי יותר נהנה כשיש פורנו.

יובל מרגיש וחושב שההרגל לצפות בפורנוגרפיה, עיוות ושינה את החוויות שהיו טובות עבורו. בהתחלה, הוא זוכר, את הפנטזיות כחוויות טובות, ובהמשך הפורנוגרפיה תפשה את מקומה. הוא מעיד על החוויה האישית הזכורה לו - "בראש... בדמיון זה היה יותר טוב", מרמז גם על הערכיות התרבותית במילים "אמור להיות יותר טוב", וחש שבבחירתו בפורנוגרפיה, עיוות את "מה שאמור להיות". דבריו מציגים למעשה את הדרך שעוברים גברים רבים כפי שהם מעידים במחקר: מעבר משימוש בעיקר בפנטזיה, לשימוש בעיקר בפורנוגרפיה לצורך אוננות, ואת האופן שבו הם חווים את המעבר הזה ומעריכים את יתרונותיו וחסרונותיו.

פרק זה מתחקה אחר הרגלי הצפייה בפורנוגרפיה והשימוש בפנטזיה מינית (בנפרד או במקביל), כחלק מפרקטיקות אוננות של גברים. בפרק נבחנות התפיסות של גברים הצופים

תדיר בפורנוגרפיה באשר ליכולותיהם לפנטז ולדמיין, ובאשר לאפשרות שיכולות אלו משתנות במקביל להרגלי הצפייה המתקבעים לעתים.

ביחס לצופים אינטנסיביים בפורנוגרפיה, המן (Hamman, 2017) טוען כי העין הפכה ל"איבר החישה" (Taussig, 1993, p. 20) והצפייה החליפה את הפנטזיה כמקור לגירוי. לדבריו, בתרבות האינטרנט של היום, העין (הצפייה) היא הפרקטיקה השכיחה לאוננות והפנטזיות נדחקות. המן מצטרף לקהאר (Kahr, 2007), מביע דאגה רבה בשל שכיחות הצפייה בפורנוגרפיה והיות האוננות "מנותקת מתשוקה מינית ומפנטזיה" (Hamman, 2017; p.26) ומצדד נחרצות בשימוש בפנטזיה, "עשירה בחיים" כלשונו, לצורך אוננות.

נורמן דוידג', בספרו "המוח הגמיש" (2009) מדגיש את חשיבותן של "התקופות הקריטיות בהתפתחות הפלסטיות המינית", בילדות (דוידג', שם, עמ' 105), ו"תקופה קריטית נוספת... כשמוחו של המתבגר עובר תהליך של ארגון מחדש" (שם, עמ' 107). לדבריו, "מוחנו הניורופלסטי, אחרי שביצע רה-אירגון של החיבורים, מפתח טבע חדש, שהוא ביולוגי לכל דבר כמו הטבע המקורי" (שם, עמ' 108). המוח, האחראי לחוויות גופניות ורגשיות כאחד, ביניהן דמיון, פנטזיות ותשוקות, איננו קבוע ויציב. לשיטתו של דוידג', המוח דינמי ומשתנה לאורך חייו ולאור התנסויותיו והרגליו. צריכה אינטנסיבית של פורנוגרפיה לדבריו "ממלאת את כל התנאים המוקדמים אשר דרושים כדי לחולל שינוי ניורופלסטי" (שם). על-פי התרשמותו של דוידג', המתמקד בשינויים החלים בקרב מכורים לפורנוגרפיה בתחום הטעם המיני, התשוקות והתפקוד המיני, "כל שביב של יצירתיות מינית בגברים אלו דעך ככל שהתמכרו לפורנו ברשת" (שם, עמ' 111). דוידג' טוען כי צפייה רבה בפורנוגרפיה מפחיתה ואולי אף מכחישה את היכולת ליצור ולהשתמש בדמיון ובפנטזיה. "במוחנו, העובד לפי חוק קיום תלוי-שימוש, לא יתקיים מה שאינו בשימוש, אפילו כשהמדובר בתשוקה מינית ובאהבה" – הוא קובע על סמך ממצאי מחקרים קליניים (שם, עמ' 136). משמעותו של חוק הקיום תלוי השימוש שמנסח דוידג' פשוטה ולדבריו: "לא יתקיים מה שלא משתמשים בו" (שם). אני הערכתי שאכן כך קורה, אך פגשתי ואציג גם מרואיינים התומכים בדעה זו וגם אחרים המתנגדים לה, או מנהלים אתה מעין משא-ומתן מורכב ודיאלקטי.

בניגוד לדוידג' בחרתי במחקר זה שלא לעסוק בהתמכרות לפורנוגרפיה שכן נושא זה נחקר ונבדק לא מעט בשנים האחרונות (Griffiths, 2004; Hilton, 2013), ובעיקר בהקשר להשפעות הצפייה בפורנוגרפיה על מיניות וזוגיות (Dines, 2010; Döring, 2009). בשל שכיחות הצפייה בפורנוגרפיה ובשל חשיבות הפנטזיה העדפתי לבחון בין היתר, האם וכיצד משתנות פרקטיקות הפנטזיה והדמיון ומשתנה היכולת לדמיין ולפנטז בקרב גברים הצופים בפורנוגרפיה כדבר שבשגרה. אחת מהנחות המוצא במחקר זה היא כי הפנטזיה והדמיון חשובים ומועילים לחיים בריאים מבחינה מנטאלית, נפשית (Pelaprat & Cole, 2011)

והאפשרות כי הללו משתנים, מצטמצמים, או אף נכחדים, עשויה להיות משמעותית בחייהם של הצופים בפורנוגרפיה בשכיחות.

עוד הנחתי כי גברים מאוננים עושים שימוש באופן דיכוטומי, באחת משתי האופנויות: צפייה בפורנוגרפיה או פנטזיה, בזו או באחרת. שאלות רבות שהצגתי למרואיינים התבססו על הנחה מקדמית זו שהתבררה בדיעבד כהנחה פשטנית. ניתוח דבריהם של המרואיינים בשלבים המאוחרים של המחקר, ולאחר שסיימתי את שלב הראיונות, לימד אותי כי בין שתי האפשרויות הללו ישנן פרקטיקות רבות נוספות לאוננות של גברים, וביניהן גם כאלו העושות שימוש בשתי האופנויות גם יחד. בחלק מקטעי הראיונות שיובאו להלן אפשר להבחין בכך "בזמן אמת", כשאני, כמראיין, שואל על אפשרויות דיכוטומיות: פנטזיה או פורנוגרפיה, והמרואיינים משיבים ומפרטים גם על אפשרויות ביניים מגוונות.

פרק זה הפותח את המחקר, יעסוק בנושאים הבאים: הצגת המחקרים והתאוריות בדבר יתרונות הפנטזיה והדמיון ויתרונות הפורנוגרפיה; תיאור הדומה והשונה בין שתי הפרטיקות הללו; בחינת טענתו של דוידג' (2009), כי היכולת לדמיון ולפנטז מצטמצמת, או נכחדת, במקביל לשימוש תדיר בפורנוגרפיה; ותיאור היתרונות והחסרונות של הפורנוגרפיה ושל הפנטזיה כפי שהם מתוארים על-ידי המרואיינים. כמו כן יפורטו מגוון החוויות של הנבדקים, ולבסוף, יתוארו אופנויות שונות של שימוש שכיח בשתי הפרקטיקות לצורך אוננות של גברים. בנוסף אנסה להציע פשר ומובן לשכיחות ולפופולאריות המובהקת של פרקטיקת האוננות תוך כדי צפייה בפורנוגרפיה גם בקרב המצדדים ביתרונות מובהקים של פנטזיה ללא צפייה. אנסה להציג את הסיפור שגברים מספרים לעצמם על בחירותיהם המיניות, וכן להציג את התייחסותם להרגלים ולקבעונות שלהם בהקשר זה. לבסוף אציג את הנראטיב המתהווה, נבנה ומובנה, ביחס לפרקטיקות של המיניות האוטו-אירוטית, המלווה גברים מגיל ההתבגרות ואילך.

אתחיל בתיאור היתרונות והחסרונות של הפנטזיה והדמיון, ולעומתם תיאור החסרונות והיתרונות של הפורנוגרפיה כפי שאלו מוזכרים בספרות.

3.2 יתרונות וחסרונות הפנטזיה והדמיון - ספרות

במאמרו "מעבר לעיקרון העונג" מתאר פרויד (1988ב) את נכדו הפעוט, שלהפתעתו אינו בוכה כשאמו יוצאת מן הבית. פרויד מתבונן בנכדו, שעדיין לא רכש שפה, כשהוא זורק ממנו והלאה את צעצוע הרכבת שנתן לו סבא, בהשמיעו צליל שפרויד מזהה כ-"Fort" (שפירושו "אין" או "נעלם"), ומחזירו אליו בקוראו "Da" (שפירושו "הנה" או "פה"), ומסיק מכך את משמעותה של הפנטזיה. לדידו, הפעוט משתמש בחפץ כדי לחוש שיש לו שליטה (הוא הזרק, הוא המחזיר), וכך עוזר לעצמו להתגבר על חוויות הגעגוע והחרדה שחוה כשאמו, שאין לו שליטה עליה, יוצאת ועוזבת אותו. באמצעות המשחק, הפנטזיה על שליטתו בה, הוא

משתכנע שתשוב ומרגיע עצמו. זהו, לדעתו של פרויד, התפקיד המרכזי של הפנטזיה הוא פיצוי על חסך במציאות.

סוזן איזקס, במאמרה "על הטבע והפונקציה של הפנטזיה" (Isaacs, 1952), טוענת שפנטזיות מהוות חומר בסיסי לתהליכים נפשיים ותומכות בהסתגלות למציאות. לדבריה, "לפנטזיות השפעות אמיתיות, לא רק בעולם הפנימי אלא גם בעולם החיצוני" (שם, עמ' 112) והן "מחברות בין דחפים של האיד למנגנוני האגו" (שם, עמ' 104).

מלאני קליין (Klein, 1963) נשענת על המשגתה של איזקס וטוענת שלפנטזיות תפקיד פרשני ביחס למציאות הפנימית, ומטרתן התאמה והסתגלות למציאות החיצונית. לדבריה של קליין, גם בבגרות (ולא רק בינקות) המציאות החיצונית מתווכת על-ידי פנטזיות, אשר מעניקות משמעות למציאות הפנימית. קליין מייחסת חשיבות רבה לפנטזיה ומתארת אותה (Klein, 1975a) כייצוגים ראשוניים של מחשבה, המקדמים גם רכישת ידע ומאפשרים משחק. לדבריה, הפנטזיה איננה רק תוצאה של תסכול או דרך להימנע ממנו, אלא היא מקבילה לדחפים ומולדת כמותם. קליין מרחיבה את תפקיד הפנטזיות בחיי הנפש ומתארת אותן כמאגר של דמויות וידע בלתי מודעים הנמצא ברשותו של הילד או האדם ומשמשות לא רק כתחליף אלא כליווי לסיפוק ממשי. הינשלווד ורובינסון (Hinshelwood & Robinson, 2006) טוענים כי קליין מחשיבה את הפנטזיות כבסיס ותשתית לחיי הנפש וכמלוות קבועות של פעולותיו והתפתחותו. ניתן לומר כי עבור קליין הפנטזיה מאפשרת את איחוי ה"אני" לשלם.

לפנטזיה חשיבות חיונית וחיונית הן בתהליכי התפתחות והתבגרות והן בחייו הבוגרים. דונלד ויניקוט (1995) טוען כי בפסיכואנליזה המסורתית יש חלוקה דיכוטומית בין מציאות פנימית ומציאות חיצונית, ולכן הציע והמשיג אזור נפשי שלישי, מרחב הביניים, שאותו כינה "מרחב פוטנציאלי". זהו אזור המתקיים בין המציאות החיצונית לפנימית, שטח נפשי שבו מתרחשת החוויה הסובייקטיבית, בו מתחיל הסובייקט להיווצר, ובו מתהווים כישוריו המאפשרים לו לשחק, לחלום, ליצור ולפרש סמלים. למעשה, מרחב הביניים הוא סוג של (פעולת) פנטזיה, ולדבריו של ויניקוט, הוא מרחב חיוני להתפתחות רגשית ונפשית. אוגדן (2011) טוען כי היכולת ליצור חלומות ולהתחבר אליהם, לדמיין ולפנטז, היא אמצעי חיוני ביותר לקיום נפשי.

חוקרים רבים נדרשו לדיון בתועלות הפנטזיה. אריקסון (1963) מצא כי ילדים משתמשים בפנטזיה כדי לפתור מצבים מעוררי כעס. קליין (Klein, 1975b), ויניקוט (1971), Winnicott, 1965) ואוגדן (2001) מאירים ומדגישים תפקידים חיוביים שונים לדמיון ולפנטזיות, וצרכים שונים שעליהם יכולה הפנטזיה לענות, כגון: נחמה והקלת כאב ומצוקה, סיפוק של חסכים וחסרים מציאותיים וקידום תכנון והשגת מטרות בחיים.

פנחס נוי (1999) מניח כהנחה יסודית כי לכולנו צורך ויכולת מולדים לפנטז, לדמיין וליצור, גם אם הצורך והיכולת שונים מאדם לאדם ומשתנים לאורך חייו. לדבריו דמיון

ויצירתיות הם שפה ראשונית שמטרתה יצירת ה"עצמי", ה-Self, צמיחת האישי ושימור הזהות העצמית שלנו. הדמיון, היצירתיות, הפנטזיה, האמנות והמשחק הם תהליכים ראשוניים המפעילים מרכזים שונים במוח, וגורמים לנו חוויות של הנאה והנעה. סטיבן מיטשל (מיטשל, 2002) מסביר כי "הפנטזיה מעשירה ומעצימה את המציאות" (שם, עמ' 104). מיטשל מביע עמדה ברורה בעד פנטזיות ותועלתן לחיים בכלל ולחיי האהבה בפרט, גם ובעיקר כאשר מדובר בזוגיות ארוכת-טווח. פנטזיות הן "אמצעי דרכו העולם מתעורר לחיים עבור כל אחד מאתנו באופן אישי ומלא חיות" (שם, עמ' 103).

קהאר (Kahr, 2007) מונה משמעות רבות -חיוביות ברובן- לפנטזיות מיניות: מאפשרות חווייה של הגשמת משאלות, נוחות לשימוש עצמי (ללא תלות באחר/ת), מזמנות התנסויות ורכישת ניסיון (בזהויות אישיות ומיניות), מאפשרות פיתוח של המשחקיות הילדית, מקדמות התפתחות של יחסי אובייקט, גם בשל היותן סוג של חפצי מעבר ותופעות מעבר (המסייעות להתפתחות מנטאלית), היותן ייצוגים לסכסוך פנימי בלתי מודע או בלתי מנותח, מגנות נגד פחדים מאינטימיות ומיזוג (היבלעות), מאפשרות פריקת תוקפנות, מפחיתות כאב בשל מציאות בעייתית, תורמות לשליטה בטרואמות (כמו גם בבושה ובאובדן), ועוזרות בהשגת שיווי משקל של ה"עצמי", כחלק מן היכולת היצירתית. כאמור, קהאר מביע דאגה מפני האפשרות שאדם יאבד את יכולתו לפנטז.

"פנטזיות מיניות הן חלק אינטגרלי מקיום אנושי יומיומי, ועשויות להיות להן השפעות קליניות וחברתיות משמעותיות", קובעים לייטנברג והנניג בסיכום מחקרם "פנטזיות מיניות" (Leitenberg & Henning, 1995, p. 492). אסתר פרל (2007) מצדדת אף היא בפנטזיות המיניות והאחרות אשר לדבריה טמונים בהן גם רמזים למחסור שאנו מרגישים, אך הן "ניחנו גם בכוחות ריפוי ורענון כמעט מאגיים" (שם, עמ' 174). פרל מעריכה בפנטזיה את "האנרגיה שלה, את יעילותה הדמיונית, את תכונות הריפוי שלה ואת עוצמתה הפסיכולוגית" (שם). באמצעות פנטזיה, לדבריה, ניתן לחוות עוררות מינית ממשית ומהנה, ביחידות ובזוג, וזו עשויה לתפקד כהשלמה וכ"תיקון" למציאות שבה חווים מחסור או קושי. מיכאל ביידר (Bader, 2002) מסביר כי פנטזיה מאפשרת לנו מרחב נפשי מוגן, התמודדות והתגברות על עכבות ופחדים ופריצת גבולות שנכפים עלינו בצל התרבות שבה אנו חיים ובשל הדימוי העצמי שגיבשנו. ביידר ופרל מתמקדים אמנם ביחסים הזוגיים והמיניים, אך שניהם מתארים את יתרונותיו של העולם הפנטסטי כחוויה אנושית חיובית וחשובה המשפיעה על חיינו גם בתחומים שונים ואחרים. משום כך, שניהם מצדדים בחקר הפנטזיות, כחלק מתהליך טיפולי. כמותם, גם ג'קו המן (Hamman, 2017) על סמך מחקרו של קהאר (Kahr, 2007), טוען ש"עלינו להבין את עצמנו יותר עמוק, משימה שלא סביר שתתרחש אם לא נחקור את הפנטזיות הבלתי מודעות שלנו ואת המשאלות הגלומות בהן" (שם, עמ' 19).

חסרונות הפנטזיה קשורים בעיקר למצבים שבהם היא "כובשת" ומשבשת את החוויה המציאותית וההתנהלות התפקודית במציאות של המפנטז. התפתחות תקינה מחייבת איזון בין עיקרון העונג הראשוני לעיקרון המציאות המתפתח בעקבותיו (פרויד, 1988א). אנה פרויד (1977) מסבירה כי "האני של הילד ... פונה עורף למציאות" שאינה נוחה לו, "מכחש בה, ובדמיונו – הוא מטיל היפוך על העובדות שאינן רצויות". זהו, לדבריה, "שלב תקין בהתפתחותו של האני הינקותי, אבל אם הוא חוזר בחיים שלאחר כך, הדבר מעיד על מחלת נפש שהיא בשלב מתקדם" (שם, עמ' 57). לשיטתה, שלא כמו אצל ילדים, לתפקוד הבוגר חשובה מאוד "היכולת להכיר מושאים בצורה ביקורתית ולבחון את ממשותם" (שם), ולכן שימוש מוגזם במנגנון הדמיון, אף שעשוי לשמש ילדים ביעילות, מסוכן לבוגרים.

כאשר המציאות קורסת לתוך הפנטזיה, טוענת ליאת אפל (אפל, 2013) - "מצב המאפיין אנשים בעלי תהליכי חשיבה פסיכויטיים, האובייקטים שבפנטזיה נחווים כדברים שלעצמם, ולא ניתן להפרידם מהמציאות החיצונית." (שם, עמ' 16) בהקשר זה, של תפיסת המציאות בעיני צופי הפורנוגרפיה, אפרט יותר בפרק "אמיתי כאילו"²⁶. הסיכון הוא ממצב שבו הפנטזיות משתלטות ומכסות על יכולותיו של אדם להכיר במציאות ולפעול בתוכה ובשל כך נפגע תפקודו. בלשונו הצורנית של מיטשל "נוירוטים חולמים בהקיץ על ארמונות חול בשמיים; פסיכויטים גרים בהם" (מיטשל, 2002, עמ' 92).

3.3 חסרונות הפורנוגרפיה ויתרונותיה – ספרות

לדעת גרינפילד, אורזק ורוס, יאנג, קופר ואחרים, שימוש אפיזודי בפורנוגרפיה הופך לא פעם לשימוש תדיר, לשימוש מוגזם, ואף להתמכרות (Young, 1998; Cooper at al.,). במקביל, מתרחשות ומתעצמות לא פעם השלכות שליליות, כגון: בדידות ובידוד חברתי, בושה, שעמום, דיכאון, דיספונקציות בתיפקוד המיני, הידלדלות כוחות, חרדות והימנעויות.

הביקורות על הפורנוגרפיה רבות וידועות גם מהכיוון הפמיניסטי וממניעים הומניסטיים כלליים. אנדראה דבורקין (Dworkin, 1993) מדגישה את הפגיעה הפיזית המתמשכת של ה"שחקניות" המשתתפות בתעשייה בעל-כורחן, נשים שלמעשה נסחרות, נאנסות שוב ושוב, להנאתם הסדיסטית של הצופים בהן. קתרין מקינון (MacKinnon, 1987) טוענת כי גברים הצופים בפורנוגרפיה מנצלים נשים. לדבריה, הסלחנות החברתית-תרבותית למול הצפייה האינטנסיבית, נעוצה בתחושת העליונות הפטריארכלית הגברית. לדבריהן צפייה בפורנוגרפיה מעצימה את החפצת הנשים (אובייקטיפיקציה) בעיני הגברים, ומגדירה אותן כנחותות וכפופות לגברים. הפורנוגרפיה לא רק משקפת את ההיררכיה בין המינים, אלא גם מבנה אותה,

²⁶ ראו עמ' 90–117.

ומגבירה עד מאוד את ניצולן והפגיעה בהן ביחסים המיניים "השגרתיים" במערכות היחסים הזוגיים, ואף בקשרים בין-אישיים חברתיים, בין כפרטים ובין כקבוצה. הסיכונים המוזכרים מתמקדים באפשרות שרבים מהגברים הצופים עלולים לראות בסצנות תיאורים מציאותיים, או לנסות ליישם במציאות חייהם ובקשריהם המיניים. בהקשר זה נטען כי קיים קשר בין צפייה של גברים בפורנוגרפיה ליצירתן של עמדות פטריארכליות ולחיזוקן (Ward, 2016), ואף שצפייה בפורנוגרפיה מגבירה את הסיכון לחתירה ליישום של פרקטיקות מיניות אגרסיביות ואף לאליומות של גברים כלפי נשים (מור, 2012). עוד נטען כי צפייה בפורנוגרפיה, ובעיקר צפייה רבה, עלולה לגרום לקשיים ביצירת זוגיות או בשימורה (Tarver, 2010), ואף לקשיים בתיפקוד מיני, יחידני או זוגי (זילברגלד, 2006). ואולם, לא מצאתי בספרות המקצועית התייחסות ישירה לקשרי גומלין בין הצפייה בפורנוגרפיה לפעולות הפנטזיה והדמיון.

כיום, בעידן שבו לכל ילד יש מחשב ובתקופה שבה ברשותו של כל נער כמעט מצוי מכשיר טלפון חכם הפורנוגרפיה זמינה ונגישה מאוד, ולכן נעשה בה שימוש נרחב על-ידי רבים ומגיל צעיר ביותר. קופר (Cooper, 1998) מסביר כי הגישה הנוחה, העלות הנמוכה והאנונימיות למשתמש²⁷ גורמות לכך שהצפייה בפורנוגרפיה הפכה כה נפוצה. בעבר כאשר השגת חומרים פורנוגרפיים דרשה מאמץ ותחכום, השימוש בה היה מועט ורנדומאלי בגיל הצעיר והתגבר במידה כשהמשתמשים התבגרו. גם כיום, כמו בעבר מתחילים הורמוני המין לפעול בגופנו את פעולתם הנמרצת בגיל ההתבגרות. ואולם, בניגוד לעבר, בשל הנוחות למשתמש, כיום מתבגרים רבים מתחילים לצרוך פורנוגרפיה בהיקף נרחב, וחלקם אך מתרגלים להשתמש בה על בסיס יום-יומי, וזאת בחסותה של "תרבות פורנוגרפית", "Pornosphere" בלשונה של פיונה אטווד (Attwood, 2010, p. 6).

יש הטוענים (Askew & Ross, 1988; Cooper et al., 2000; Durkin, 2004; Griffiths, 2004; Sanders, 2008) כי אספקטים מסוימים של פורנוגרפיה עשויים להיות יעילים וחיוביים. סביבה (מינית) וירטואלית עשויה לספק מקור לידע מיני, נחמה קצרת-טווח ועוררות נטולת מגבלות. הצפייה מאפשרת לעיתים דרך להשתחרר מעכבות מיניות ומשמשת כהסתת-דעת מבורכת. צפייה אינטנסיבית בפורנוגרפיה מקושרת גם לסקרנות מפותחת וגילוי, לתשוקה, למגוון וחיידוש, להרחבת אופקים וקשרים מיניים, לעונג מיני ולתחושת העצמה שצופי פורנוגרפיה נוטים לדווח עליה (Weinberg et al., 2010; Reid et al., 2011).

בקרב כותבות פמיניסטיות יש המצדדות (Rubin, 1984; Califia, 1994) בזכותה של פורנוגרפיה (מסוימת) להתקיים, והן אף טוענות בעד האפשרות לנצל אותה לטובה ככלי לביטוי חופשי, המעצים את הסובייקטיביות המינית של נשים. אין מחלוקת על כך שהפורנוגרפיה הקונבנציונאלית ברובה הגדול ואולי אף ברובה המוחלט, פוגענית כלפי נשים, אך "הצורך להגן

²⁷ בלשונו של קופר, "the Triple A engine". ראו פירוט בעמ' 21.

על נשים מפני ניצול ומפני הפיכתן לקורבנות בשדה המיניות, והצורך להבנות נשים כסובייקטים מיניים חושקים ואוטונומיים, שניהם פרוייקטים פמיניסטיים חשובים, שאינם חייבים לעמוד בסתירה זה לזה" – טוענת זיו (2004, עמ' 191). זיו מניחה כי "טקסטים פורנוגרפיים מרג'ילניים מציבים אלטרנטיבה של ממש ליחסי המבט שמכוננים בזרם המרכזי של הפורנוגרפיה" (זיו, 2013, עמ' 190). מבלי לסתור את הנזקים שהפורנוגרפיה ה"מרכזית" עלולה לגרום ואף גורמת לנשים, זיו טוענת גם בעד השימוש האפשרי ב"שיח הפורנוגרפי עבור הפרויקט הפמיניסטי של ניסוח סובייקטיביות נשית" (שם, עמ' 215).

אטווד (Attwood, 2010), טוענת כי יש לבחון את הפורנוגרפיה לא רק מהזווית השמרנית והמוכרת של הסכנות הטמונות בה. לדבריה (שם, עמ' 3) הפורנוגרפיה מייצרת גם הרחבה חיובית בחופש המידע, באופני הביטוי העצמי ומרחיבה את גבולות ההרשאה החברתית של ייצוגים מיניים ופרקטיקות מיניות. אטווד מציינת כי תפיסות עדכניות של פורנוגרפיה אינן רואות בה סכנות בלבד והן מקושרות להתפתחות הרואה במיניות מרכיב חשוב בתרבות צרכנית המחשיבה בילוי ופנאי. המשמעות של מין ובכללו אוטו-ארוטיות, משתנה בעידן המודרני, טוענת אטווד, וכיום הם מתקשרים גם לשיח של צריכה, סגנון, תרפיה, נהנתנות וחושניות בזרימה חופשית.

דברים דומים מעלה גם הרדי (Hardy, 2004). לדעתו, בבואנו לבחון את ההשפעה של הפורנוגרפיה בכללותה, נטעה אם נתמקד אך ורק בסיכונים שבה. לדבריו, בפורנוגרפיה יש גם ממדים חיוביים של חינוך והתפתחות אישית (שם, עמ' 16). על בסיס מחקרים איכותניים, מסיק הרדי כי גברים צעירים הסובלים מתסכול עקב תיאבון מיני שאינו מסופק, עשויים למצוא פתרון בפורנוגרפיה, שבלעדיה השפעות התסכול היו מסוכנות ומסכנות יותר. חשוב שנזכור, טוען הרדי, כי רק משום שגברים רבים נהנים לצפות במין ובמיניות, בדימויים הגבריים והנשיים, כפי שהם מוצגים בפורנוגרפיה, אין הדבר אומר שהם בהכרח משתכנעים שכך הם פני הדברים במפגשים המציאותיים שבין גברים לנשים. לטענתו, בדיוק כפי שאנו יכולים לצלול בהנאה לקריאה של ספרות בדיונית בלי שנאמין כי זהו תיאור של מציאות ממשית, כך ניתן גם ליהנות מפורנוגרפיה בלי לנסות לחקות אותה במציאות.

מבלי לסתור את טענת הסיכון, הרדי טוען כי בפורנוגרפיה טמונים גם סיכוי ואפשרות לתועלת. לדבריו, הצפייה בפורנוגרפיה עשויה להפחית מן החסך המיני שחשים גברים רבים, ולתעל תסכולים ואגרסיות לחוויית פורקן במקביל לצפייה. הפורקן המיני שחווים צופי הפורנוגרפיה (האורגזמה המסיימת את הצפייה), דווקא עשוי להפחית מן הסיכון למימוש מעשי של תוקפנות מינית. כמו כן, על-פי דבריו של סיימון לואיס לה-ז'אנס (Lajeunesse, 2009)²⁸

²⁸ הסבר על נסיון המחקר בעמ' 151. הנתונים הללו מפורסמים באתר של אוניברסיטת מונטריאול, קנדה, בה החל המחקר. המחקר לא הבשיל, משום שהחוקר לא הצליח לאתר גברים שמעידים שלא צפו מעולם בפורנוגרפיה, ואלו נדרשו לו כקבוצת ביקורת.

הצפייה בפורנוגרפיה איננה משנה את הפרקטיקות המיניות שהגברים הצופים מתנסים בהן או מבקשים להתנסות בהן, ואיננה הופכת אותם אלימים יותר מגברים אחרים. מנגד, רייט ועמיתיו (Wright et al. 2017) מזכירים כי שכיח שאנשים יאמינו שהם, בניגוד לצרכנים אחרים, אינם מושפעים מהאלמנטים האנטיסוציאליים שבמדיה שהם צורכים.

מחקר זה איננו מתמקד בשאלת הסיכון מול הסיכוי הטמונים בפורנוגרפיה, אלא בחוויות, בתפיסות וברגשות הסובייקטיביים שגברים קושרים לצפייה שלהם בפורנוגרפיה. פרק זה מנסה לפתוח צוהר לנושא שהספרות אינה עוסקת בו, ולתאר את קשרי הגומלין שבין הצפייה בפורנוגרפיה לפעולות הפנטזיה והדמיון כפי שמתוארות על-ידי גברים צופי פורנוגרפיה.

3.4 בין אוננות ופנטזיה לאוננות וצפייה בפורנוגרפיה

גישתי המוקדמת נשענה על דיכוטומיה המבחינה בין שני אזורי חוויה והתנסות נפרדים לחלוטין: אוננות ופנטזיה מחד גיסא, ואוננות עם צפייה בפורנוגרפיה מאידך גיסא. כפי שיפורט בהמשך מתוך ניתוח דבריהם של המרואיינים, התברר לי שקיימים גם תחומים רבים של השקה וחפיפה בין שני אזורי החוויה האמורים.

למעשה, "מהי פורנוגרפיה אם לא פנטזיה שצולמה במגוון רחב מספיק כדי לספק כל תיאובן מיני באשר הוא?" – ספק שואל ספק קובע ז'אק-אלן מילר (Miller, 2016, p. 2). באמרו זאת מילר נסמך, בין היתר, על שאלתם של גולדשטיין וקנט (Goldstein & Kant, 1974) האם הפנטזיות המיניות שלנו נוצרות מתוך הסצנות שצופים בהן, או שאנו מחפשים לצפות באירוטיקה התואמת את הפנטזיות אשר קיימות כבר בתוכנו? (שם, עמ' 11). בנוסף, הוא ממשיך את קו המחשבה של אליזבת קאווי (Cowie, 1992), המגדירה ייצוגים פורנוגרפיים כצורות של פנטזיות של ציבור.

אולי בשל הדיכוטומיה שהייתה מונחת בבסיס שאלותיי בתחילה, ואולי משום שכך גם אלון, גרוש בן 46, חווה את הדברים, אלון שואל מונחים מתחום האופנה הקרוב לליבו, כדי לסמל את שתי החוויות הללו, אוננות ופנטזיה לעומת אוננות וצפייה, השונות בעיניו.

אלון: באופנה, לצורך העניין, זה יהיה ההוט-קוטור (Haute-Couture) מול הפרט-א-פורטה (Pret-a-Porter).

ההוט-קוטור בעולם האופנה הוא כינוי לתפירה עילית, ואישית אשר בה מעצבים מערכת-לבוש אחת, יחידה במינה, בדרך-כלל בעבור אישה ספציפית אחת. לעומתה הפרט-א-פורטה הוא הכינוי לתעשיית האופנה המייצרת בייצור תעשייתי, המוני, עשרות ואף מאות פריטים זהים, המיועדים לקהל לקוחות רחב. זו דרכו של אלון להמשיג את ההבחנה שבין הפנטזיה שהיא בעבורו אישית ומיוחדת, לפורנוגרפיה המיועדת להמונים. הדימויים הללו מלמדים שאלון מחשיב את הפנטזיה כיקרת-ערך ומיוחדת לאין ערוך מן הפורנוגרפיה. לצד

זאת אלון ממשיג גם אבחנות נוספות, המעריכות דווקא את הפורנוגרפיה כטובה יותר מן הפנטזיה.

אלון: אני מניח שזה [צפייה בפורנוגרפיה] יותר מסעיר מאשר לדמיין. אני אגיד לך למה. זה כמו שתיתן לילד מכשיר טלפון נייד. אתה תראה שזה לוקח אותו יותר מאשר כל משחק כדורגל אמיתי או [משחק] קלאס. הם מעדיפים את הטלפון ואת הטכנולוגיה. למה? יש בזה משהו יותר מדליק. יש משהו בטכנולוגיות האלה שהוא יותר מדליק מהשפה של פעם.

לדבריו של אלון, יתרונה של הפורנוגרפיה נעוץ בין היתר בכך שהיא מצויה ופועלת בתחום הטכנולוגיה המתקדמת, המעודכנת, ולכן היא "מדליקה" יותר מאשר הפנטזיה, שאותה אלון מגדיר כשייכת "לשפה של פעם". למעשה אלון, כמראיינים אחרים, אינו גורס העדפה חד משמעית של אף אחת משתי הפרקטיקות, פנטזיה או פורנוגרפיה. הוא מציין יתרונות לשתייהן, אף שברמת ההרגל המעשי הצפייה בפורנוגרפיה בעת אוננות שכיחה אצלו הרבה יותר מאשר הפנטזיה ללא צפייה. הדימוי לטלפון הנייד ולחידוש הטכנולוגי שבו כפי שהוא מציין, מרמז ומתקשר גם לטכנולוגיה המתקדמת המאפשרת צפייה נוחה בפורנוגרפיה. מדבריו עולה כי בעבורו, הטכנולוגיה המתקדמת הזו היא אחד הגורמים להעדפת הצפייה בפורנוגרפיה, על פני הפנטזיה, למרות איכויותיה הייחודיות, ההתאמה האינדיבידואלית, של הפנטזיה.

גיל הוא רווק והומוסקסואל בן 42, בעל מקצוע חופשי, מבוסס היטב, מתאר עצמו כמי ש"חי את החיים הטובים" וחי בגפו, מתוך בחירה. גיל מתאר את האוננות הניזונה מפנטזיה ללא צפייה ככזו שבניגוד לפורנוגרפיה איננה ממוקדת באקט המיני עצמו, בחדירה ובאורגזמה. תשובתו ניתנה כתיאור היתרון העיקרי של הפורנוגרפיה, המביא אותו לשימוש תדיר בה יותר מאשר בפנטזיה, אם כי לא ברור (לי) אם אין בדבריו משום תיאור יתרונותיה של הפנטזיה דווקא.

גיל: אני מוצא את עצמי מדמיין דברים מאוד קטנים באופן יחסי. ומאוד לא דרמטיים מבחינת היקף הפעילות הפיזית, זאת אומרת כמעט על סף המאכזבים, ואלה שנפלים בקטגוריית ה-foreplay, כשאני מאונן, זאת האמת, זה נכון.

דן: זאת אומרת כשאתה מאונן בכוחות הדמיון?

גיל: כן, כן.

דן: אז בכלל לא צריך להגיע לחדירה בשביל להיות מספיק מעורר?

גיל: אני בדרך כלל מדמיין דברים שהם, לפחות בשנים האחרונות, לא מגיעים לחדירה.

דן: אבל זה מספיק מרגש בשביל להגיע?

גיל: זה מספיק מרגש, כן. אני יותר מתעסק עם ה-fetish שלי בדברים כאלה, זה יותר מעניין.

דן: למה, למשל, אתה קורא fetish, שמתאים לך לספר עליו?

גיל: אני למשל, בעקבות דברים אחרים שנולדו לפני שנים קודם אני פתאום מצאתי ריגוש מאוד גדול ... בכפות ידיים. אני שם לב שאני ממש בוחן לעומק כפות ידיים של גברים. אני מודד את מבנה האצבעות והציפורניים, ואיך שכל הדבר הזה משתלב ביחד, ממש, כאיזה מין בחינה אמנותית קפדנית כזאת. ובסופו של דבר אני יכול למצוא את עצמי מתבונן לעומק בכף יד של גבר שראיתי באיזה שהוא מקום, ברמזור, בתחנת האוטובוס, בסופר, חוזר הביתה ומאונן, כשאני מדמיין לפרטי פרטים דווקא את כף היד שלו. בזה אני מתמקד. אני בכלל לא רואה שם לא את הזין שלו, ולא את התחת שלו. ומזה אני גומר. מאוד קטן באופן יחסי.

דן: אתה הרי לא תמצא את זה בפורנוגרפיה.

גיל: ממש לא.

אם כן תוכנן של הפנטזיות של גיל מייחד ומפריד אותן מן הצפייה שלו בפורנוגרפיה.

כשהוא צופה הוא מתמקד באברי המין ובאקטים של חדירה, לצורך העוררות וההנאה שלו, אך

כשהוא מפנטז הוא מתמקד בדיוק במה שהוא אוהב ובמה שגורם לו הנאה מינית: כפות ידיים ואינטראקציות שאותן הוא מגדיר כ-ForePlay. פנטזיות אלו גורמות לו הנאה רבה, ייחודית לו. כשגיל מתאר זאת, נראה שבנוסף לתוכן הפנטזיות, הוא שואב הנאה גם מהיותן מיוחדות ואישיות. הייחודיות בחוויית הפנטזיה של גיל - ייחודיות מפאת היותה נדירה (ביחס לתדירות הצפייה בפורנוגרפיה) וייחודיות מפאת תוכנה של הפנטזיה - עשויה להסביר את השימוש במילים שונות לתיאור החוויית השונות. הוא משתמש במילים "כשאני מאונן" כשמתייחס למצבים שבהם הוא מפנטז, על-אף שגם כשהוא צופה בפורנוגרפיה הוא מאונן. אך כשהוא מפנטז, בדרך-כלל על פרטי כפות-ידיו של גבר שראה במציאות, הפנטזיה מהווה מקור מיוחד ואישי מאוד לעונג ולהנאה אירוטית בעבורו. לעומת זאת כשהוא צופה בפורנוגרפיה, הוא צופה בדרך כלל בתיאור שגרתי של יחסי-מין ובזוויות צילום הממוקדות באיברים הגניטאליים ובחדירה בלבד. אלו מבחינתו מהנים, אך לא באותה מידה. תיאור זה של גיל בנוגע לחווייתו מותיר על כנה את התמיהה המעסיקה אותי כחוקר: מדוע הוא מפנטז מעט וצופה בפורנוגרפיה בתדירות גבוהה (פעם ביום, לעדותו)?

בעבור גברים רבים תחילת ההתנסות באוננות ופורקן מיני המתרחשת בדרך-כלל בראשית גיל ההתבגרות, אינה דורשת כל "כלי עזר" לצורך השגת עוררות מינית. ההנאה המופקת ממגע בלבד, של היד או של דבר-מה אחר המתחכך באיברי המין מסעירה ומספקת. לאחר זמן, משהסערה שגורם החיכוך לבדו שוככת, רבים מתחילים להפעיל גם את הדמיון וליצור פנטזיה, כתוספת לפעולת החיכוך וכדי לתגבר את העוררות וההנאה. גם אם החשיפה לפורנוגרפיה הייתה מוקדמת מאוד הרי שעדיין בעבור מרואיינים רבים, בהיעדר תנאים מתאימים כגון חדר פרטי ופרטיות באופן כללי, ובהיעדר פורנוגרפיה נגישה (מחשב פרטי, גלישה נוחה), הרגלי האוננות התכופה באמצעות צפייה בפורנוגרפיה התהוו בגיל מאוחר יותר. אם לנסות לתאר מהלך התפתחות "ממוצע" או "נורמטיבי" של הרגלי אוננות בקרב גברים צעירים, מתוך תיאוריהם של מרואיינים רבים במחקר, נראה כי ההתחלה היא בחיכוך פיזי בלבד, ההמשך בחיכוך ובפנטזיה, למצב זה "זולגת" הפורנוגרפיה, שהולכת ותופשת נפח רב יותר ויותר. מלכתחילה הנחתי כי במקביל לצפייה ההולכת ומתרחבת פעולת הפנטזיה הולכת ומצטמצמת ומצאתי כי הדבר נכון בחלק מהמקרים ובאחרים הפנטזיה ממשיכה ללוות את הצפייה בדרכים שונות שאותן אפרט בהמשך.

אוננות, כמו מיניות היא חוויה אישית וסובייקטיבית ולפיכך מגוונת מאוד. אף על פי כן, גם תחום אישי זה נחוה בתוך אינטראקציה תרבותית וחברתית (Kasemy, Desouky, & Abdelrasoul, 2016) ומושפע גם מתמורות טכנולוגיות גלובאליות (Garlick, 2012). בעבר בעת שפורנוגרפיה הייתה נדירה וקשה להשגה, השתמשו מאוננים רבים בפנטזיות דמיוניות שהיו תוצרי מוחם ונפשם כדי להשיג עוררות ופורקן. על פי דו"ח קינסי (Kinsey et al., 1948), 89% מהגברים דיווחו על שימוש בפנטזיות בעת אוננות, רבים אף דיווחו כי הפרקטיקה

העצמאית ("עשה במו ידיך") מלווה גם את חייהם המיניים הבוגרים הן במקביל והן כתוספת למיניות הזוגית. את הפנטזיות הללו בחרתי לכנות, לצורך מחקר זה "Self-Made", מאחר והן תוצר עצמאי של הדמיון והפנטזיה של המאונן. נכון הוא כי גם הפנטזיות המיניות של כולנו אינן מקוריות או עצמאיות לחלוטין והן אינן נבראות יש מאין אלא מושפעות מחברה ותרבות שבה אנו חיים ומחוויות חיינו (Bader, 2002), ובכל-זאת אפשר להבחין בין אוננות ללא גירוי ויזואלי וצפייה בפורנוגרפיה, שבהם פועלים בעיקר כוחות הדמיון, היצירתיות, הזיכרון והפנטזיה, לעומת אוננות המתרחשת במקביל לצפייה בפורנוגרפיה, שאז על פי תיאוריהם של רוב המרואיינים, הללו פועלים פחות או אינם פועלים כלל. גברים רבים הצופים בפורנוגרפיה מעידים כי הם ממעטים לפנטז מדמיונם, וחלקם אף אינם מוסיפים כלל שימוש בדמיונם לעוררות הנוצרת מן הצפייה. למעשה הסצנות הפורנוגרפיות הן חומר הבעירה העיקרי ולעתים היחידי בעבורם לעוררות מינית ולפורקן. את החוויות הללו בחרתי לכנות בהשאלה משפת האופנה והאמנות ובעיקר מזרם הדאדא באמנות: "Ready-Made", מונח שמשמעותו לעניינינו: שימוש בתוצרים קיימים כחומר-גלם לחוויה הפרטית. מתברר כי גם מילר (Miller, 2016) מכנה זאת כך ומתאר זאת כתופעה חדשה. כיום, טוען מילר, אוננות איננה דורשת עוד לייצר באופן עצמאי ואישי פנטזיות, שאותן הוא מכנה חלומות בהקיץ, משום שהמאוננים מוצאים אותן מוכנות בעבורם, Ready-Made, בפורנוגרפיה. מילר טוען עוד כי בכל הנוגע לפורנוגרפיה, המין החלש הוא הגברים הנכנעים, כך בלשונו, לפורנוגרפיה ביתר קלות. ידוע כי רוב גדול ולעתים רוב מוחלט של הפורנוגרפיה מיועד לגברים ומכוון לצרכיהם, ואולי משום כך במקרים רבים הם נכנעים לה יותר מנשים. עם זאת ייתכן גם כי כניעה זו היא הסיבה ולא התוצאה להתאמת הפורנוגרפיה ולהכוונתה על-ידי תעשיית הפורנוגרפיה, לצרכנים גברים יותר מאשר לנשים. אם כך ואם כך גברים צופים בפורנוגרפיה יותר מנשים.

בפרק "גבריות מפוצלת"²⁹ אדון בתפקיד המרכזי והמהותי של הפורנוגרפיה בכינון גבריות בת-זמננו. תפקידה המרכזי של הפורנוגרפיה בכינון הגבריות המודרנית, והיותה מכוונת לגברים ונוצרת על-ידי גברים בעיקר, השפיעו על הבחירה בגברים כנשואי מחקר זה. בין אם מתקיימים קשרי גומלין בין עולם הפנטזיה לפורנוגרפיה ובין אם לאו, בין אם מדובר בקשרים אמיצים או מרומזים, הרי שעצם העובדה כי גברים כה רבים נעזרים בשתייהן לצורך השגת עוררות מינית ופורקן מיני, גרמה לי לבחון את החוויות הללו כפי שהן נחוות ומתוארות על ידם. ראשית, ביקשתי לבחון אפשרות כי בקרב גברים מסוימים ככל שגובר השימוש בפורנוגרפיה כך מצטמצמת יכולתם לדמיין ולפנטז סצנות מיניות מעוררות.

²⁹ ראו עמ' 151–203.

Use it or Lose it? 3.5

"נכון הדבר שכאשר אנו נתקלים באוננות אנו חושבים תמיד: מהי הפנטזיה?" טוען ויניקוט (1971, עמ' 67), אך האם עדיין נכון הדבר גם בעידן בו אוננות של גברים מלווה פעמים כה רבות בצפייה בפורנוגרפיה? כאמור, אחת השאלות המרכזיות שהעסיקו אותי טרם תחילת המחקר נגעה במהות היחסים, הקשרים וההקשרים המתקיימים, אם מתקיימים ועד כמה, בין הרגלי הצפייה בפורנוגרפיה, ובין ההרגל והיכולת לאונן ולפנטז בלי לצפות בפורנוגרפיה. מפגשים ושיחות עם גברים רבים, תחילה מטופלים, אחר-כך חברים ולבסוף מרואיינים למחקר, הובילו אותי למסקנה כי בעבור גברים לא מעטים מתקיים קשר מהותי ומשמעותי שאותו אציג כעת.

בפרק המבוא תיארתי את דבריו של ג'ון, מטופל, שהסביר כי הצפייה שלו בפורנוגרפיה (מגיל צעיר מאוד, מאז החל לאונן) גורמת לכך שאינו יכול לחוות פנטזיה מינית מעוררת. דבריו, כאמור, ודברי מטופלים אחרים שפגשתי אחריו וחיזקו טענות אלו, עוררו בי את הסקרנות הראשונית למחקר.

מטופל אחר, נקרא לו אורי, שגם לו הצעתי שינסה לאונן, ולו פעם אחת, ללא צפייה ובאמצעות פנטזיה, הגיב כך:

אורי: אתה יודע מה, זה כאילו אני אמרתי לך עכשיו "אני מה זה, רעב. בא לי סטייק!", ואתה, ענית לי: "OK, אז לך לצוד." מה, אני יודע לצוד? יש לי את הכלים לזה?

אורי, כמו ג'ון, היה מורגל מזה שנים לאונן תוך כדי צפייה בפורנוגרפיה, וכמותו הרגיש גם הוא שאין לו הכלים הדרושים, הנסיון והיכולת, ליצור פנטזיה מינית שתגרום לו עוררות והנאה מינית. ג'ון היה הראשון אך לא האחרון בשורה ארוכה של גברים, מטופלים אשר מהם שמעתי על הקושי לפנטז. חלקם קישרו זאת במישרין לכך שבשל הפורנוגרפיה המלווה אותם שנים, לא פיתחו יכולת לפנטז פנטזיה מינית, או איבדו יכולת זו שהיתה להם בעבר. היכולת ליצור דבר-מה בדמיון, ולחוות אותו כאילו הוא באמת מתרחש³⁰, היא יכולת המתפתחת בילדות המוקדמת ומלווה אותנו בדרך-כלל לאורך חיינו (Duffy, 2006). יכולת זו עשויה להתגבר או להצטמצם לאורך מעגל החיים ובהתאם לאירועי חיים. עם התפתחות המיניות החל מגיל ההתבגרות ואילך, היכולת לפנטז משרתת גם את הרצון והצורך בעוררות מינית ובחוויות מיניות. מתבגרים רבים מעוניינים באינטראקציה מינית עם פרטנר או פרטנרית זמן רב לפני שאינטראקציה כזו אכן מתרחשת, והם נעזרים בחוויות מפונטזות כדי ליצור עוררות והנאה מינית ולתגבר אותן. משהפכה הפורנוגרפיה זמינה ונגישה מאוד, מתבגרים רבים מאוננים תוך כדי צפייה בפורנוגרפיה, בדרך-כלל אל מול מסך המחשב או הטלפון הנייד שלהם, בעודם משתמשים הרבה פחות, ויש מי שמעידים שכלל לא, בדמיון הפרטי והעצמאי שלהם. כשג'ון

³⁰ ראו פרק בשם "אמיתי-כאילו", עמ' 90–117.

פנה לטיפול הוא תיאר למעשה את חוק הקיום תלוי השימוש (דוידג', 2009, עמ' 136), כפי שהוא עצמו חווה אותו.

חזרתי אל ג'ון כשהיה בן 35, חמש שנים לאחר שסיים את הטיפול. הוא היה המרואיין האחרון במחקר, יחידי מתוך 25 מרואיינים שהיה גם מטופל שלי בעבר. כיון שהרעיון למחקר עלה בי לראשונה בעקבות דבריו, חשתי שתהיה בכך משום סגירת מעגל בעבורי. בשלב זה ג'ון כבר היה נשוי ואב לשני בנים קטנים וחל שינוי רב בתחום עיסוקו ובמקום מגוריו. חייו השתנו מן הקצה אל הקצה. השינוי בחייו והיותו נשוי ואב, גרם לשינוי בהרגליו המיניים, גם במיניות עם זוגתו וגם במיניות שלו עם עצמו. ג'ון סיפר כי הוא מאונן פחות, ועקב היעדר פרטיות כשהוא מאונן הוא צופה בפורנוגרפיה פחות מבעבר ולכן נאלץ גם לדמיין סיטואציות מיניות לצורך עוררות. לדבריו, עדיין קשה לו לפנטז והוא תולה זאת בכך שכעת הוא גר בסביבה נטולת גירויים. הוא אינו רואה נשים מושכות רבות ולפיכך חסר לו "אובייקט" לפנטז עליו. כלומר, הוא מרגיש שכדי לפנטז הוא זקוק למראה עיניים פיזי וממשי של אישה מושכת. קשה לו ולעתים אף בלתי-אפשרי להמציא פנטזיה, לדמיין ללא עוגן מציאותי. שאלה מכוונת מצדי, הנובעת מדברים שאמר לי 7 שנים קודם לכן מחזירה אותו למשל ה-GPS, או במתכונתו המעודכנת ה-Waze.

דן: אתה תולה את הקושי שאתה חווה עכשיו בלפנטז בזה שעברת לסביבה כמעט נטולת גירויים, ואני בעצם מנסה לבחון האם יכול להיות שהוותק של הצפייה בפורנוגרפיה הוא זה שהופך את העבודה הזאת של הפנטזיה ליותר ויותר קשה?
ג'ון: קודם כל זה בטוח שכן. זה בטוח שכן.
דן: מה גורם לך להיות בטוח?
ג'ון: זה כמו כל דבר בחיים, זה מה שנקרא - איבוד יכולות, זה כמו שהיום אנשים, תיתן לאנשים להגיע מחיפה לתל אביב אז כש-95 אחוז מהאנשים משתמשים ב-Waze, אתה מאבד את היכולת שלך לקרוא מפה, את הרצון שלך בכלל להתמצא במרחב, אתה נכנס, לוחץ על הכפתור הוא מוביל אותך והוא חוזר. אני בגלל זה תמיד מנסה לא להשתמש במכשירים האלה, כי אני כן רוצה להישאר מחובר, וזה לא שונה, כאילו, פורנוגרפיה זה בדיוק אותו דבר. זה להשתמש בעזר מאוד קל, בלחיצת כפתור, בלי להתאמץ, בלי לפנטז, בלי, זה לגמרי ככה.
דן: אז אם זה לא שונה, למה אתה לא מתאמץ לוותר על פורנוגרפיה?
ג'ון: כי אני נהנה מזה.
דן: אבל אתה מאבד יכולות. לא אכפת לך?
ג'ון: כנראה שלא מספיק. כנראה שלא מספיק.

ג'ון עדיין היה משוכנע לחלוטין שאוננות באמצעות פורנוגרפיה גורמת לאיבוד היכולת לפנטז, בדומה לאובדן היכולת לנווט באופן עצמאי בשל השימוש הנפוץ במכשירי ניווט. אף על פי כן, בהיותה נטולת מאמץ בעבורו הוא שב ובוחר בפורנוגרפיה, כשהתנאים מאפשרים לו זאת. לדבריו "כנראה שלא מספיק" אכפת לו לאבד מיכולותיו לדמיין ולפנטז.

"אין לי בעיה לנווט" אומר ג'ון "אבל פנטזיה – קשה לי לייצר". הבחירה שלו בשם הפועל "לייצר" מלמדת על החוויה הנקשרת אצלו לפעולה מנטאלית זו. פנטזיה דורשת פעולת ייצור, וזו קשה לו. עולם הדימויים של ג'ון מבוסס על מכניקה וטכנולוגיה, ומתבטא גם בהשוואה לפעולת מכשירי GPS ו-Waze. בעבורו הפנטזיה איננה עוד, ואולי גם מעולם לא הייתה פעולה רגשית, כזו המתרחשת גם ללא שליטה ובחירה. גם מרואיינים אחרים מתייחסים לפעולת

הפינטוז כפעולה מכנית ולדמיון כמכשיר טכני. מאיר, למשל, טוען שהפורנו "מדומם את המנוע של הדמיון", וגיל, בתארו את עצמו מפנטז ומדמיון מעיד על כך שכש"אני כשאני מפעיל את עצמי אני יכול לעשות עבודה נהדרת". נדמה כאילו הדמיון נתפש ונחוה אצל גברים מסויימים כדבר-מה פיזי ומוחשי ולא כפעולה משחקית וככושר מנטלי או רגשי. עולם האנלוגיות הזה קשור אולי לתפיסה האופיינית לגברים רבים, תפיסת המיניות כביצועית (Kimmel, 2005)³¹, ויתכן שגם משום כך נוטים גברים יותר מנשים לצפות בפורנוגרפיה.

איתמר, רווק, הומוסקסואל בן 24, עדיין מחפש את עצמו ומתלבט מה ללמוד, במה לעסוק והיכן לגור. הוא מבחין בין אורגזמות שונות בעוצמתן: זו המוזנת מיצירי דמיונו חזקה מהאורגזמה הנגרמת מצפייה בפורנוגרפיה, ולמרות זאת היא נדירה יותר.

איתמר: אני יודע, כאילו, היו לי מסקנות עם עצמי, ולגבי עצמי, שהאורגזמות שאני חווה כשאני מדמיון דברים הן הרבה יותר חזקות מאשר כשאני עושה את זה עם פורנו ... אני חושב שבדייק כמו הסמים זה מנוון את הדמיון שלי. כשאני כן מוצא את עצמי מדמיון, אין ספק שהחוויות שאני מרגיש בזמן אוננות ובאורגזמה עצמה, הן הרבה יותר פיזיות, זאת אומרת כל ההתרגשות, האורגזמה עצמה היא מתפרצת החוצה, בפורנו אני הרבה מאוד פעמים מרגיש שאני שופך, ואני לא מרגיש את הרעד ואת כל התחושות שאני יכול ... באורגזמה.

המילים שבחר איתמר לצורך תיאור החוויות השונות מאוד מבחינתו, שונות אף הן: "מדמיון", "אוננות" ו"אורגזמה" מחד, ולעומתן "פורנו", ו"שופך". גיל³², ואופיר כמות³³, משתמשים במילה "מאונן" כשהם מתארים שימוש בפנטזיה, להבדיל משימוש בפורנוגרפיה, אף שלמעשה בשני המקרים הפעולה היא אוננות. מניתוח דבריו של איתמר עולה שבעבורו השפיקה בתום התבוננות בפורנוגרפיה איננה נחוות כאורגזמה. ואכן, זה ייתכן. גברים ונשים מדווחים לעתים על פורקן פיזיולוגי שאינו מלווה בסיפוק רגשי ובהנאה במידה ובעוצמה האופייניים לתחושה אורגזמית (זילברגלד, 2006). אם כך, גם באמצעות בחירות לשוניות אלו, מודעות ומחושבות יותר או פחות, איתמר ואחרים מעידים על מגוון חוויות בעל טווח נרחב של שונות ועוצמה. כשאיתמר צופה בפורנוגרפיה החוויה המינית שלו, הפיזית ואף הרגשית כנראה, נחוות באופן משמעותי כטובה פחות. הפורנוגרפיה נרשמת כחוויה פאסיבית כמעט, שבסופה הוא "שופך", חוויה שונה לחלוטין מן ההתפרצות וההתרגשות המלוות אוננות כשהוא מפנטז, ובסופה הוא חווה אורגזמה, ולא רק "שופך". ועם זאת הוא צופה בפורנוגרפיה באינטנסיביות רבה, מה שעשוי להיות מוסבר בכך שהוא מדמה את השימוש בפורנוגרפיה לשימוש בסמים, אשר גם בהם יש תהליך של התמכרות, ומכל מקום הוא מנסה מעת לעת להיגמל משניהם.

לא רק שהדמיון של איתמר הופך להיות פעיל פחות, למרות ההבטחה הטמונה בו, אלא שהצפייה השכיחה בפורנוגרפיה לדעתו של איתמר, פוגעת בדמיון שלו, או, בלשונו - "זה

³¹ על עולם הדימויים המכאניים של גברים בנוגע למיניות, ראו עוד בעמ' 202.

³² ראו ציטוט בעמ' 59.

³³ ראו ציטוט בעמ' 77.

מנוון" אותו. מאיר רווק בן 37, שתולה בהרגלי הצפייה שלו בפורנוגרפיה אף את רווקותו המאוחרת, משתמש בביטוי החלטי אף יותר.

מאיר: בעיני אתה מעלה נושא שהוא פשוט כבר, אצלי הוא ברמה של בנאלי. כאילו אתה יכול לקרוא לזה אולי פורנו, אבל אתה יכול לקרוא לזה ערוץ 2, זה אותו דבר, פשוט א... [מצטחק] ... הצפת הגירויים על-ידי דברים מוכנים מראש, זה איזה שהוא מצב ש... ברור שאחת ההשפעות שלו זה שהוא מדומם את המנוע של הדמיון, ואת היצירתיות ואת הסקרנות.

כמו ג'ון, גם איתמר, מאיר ואחרים מרגישים וחושבים שהשימוש בפורנוגרפיה לצורך עוררות מינית מפחית מיכולת הדמיון המיני שלהם או אף מכחיד אותה. אין בכך משום הוכחה כמובן, לסיבתיות או לתוצאה. ייתכן שהדמיון המנוון הוא דווקא הסיבה, או אחת הסיבות, שהם צופים בפורנוגרפיה יותר מאשר מדמיינים, ולא-דווקא התוצאה של הצפייה. ובכל-זאת על פי התפיסה הסובייקטיבית של הצופים הללו, הרגלי הצפייה שלהם בפורנוגרפיה נקשרים לפגיעה שהם חווים ביכולות לפנטז ולדמיין. בנוסף, כפי שמעיד איתמר על עצמו, ייתכן שבשל הצפייה האינטנסיבית הם גם גוזרים על עצמם אורגזמות מהנות פחות.

גיל בן ה-42, נהנה בעליל לדבר על עצמו, לבחון משמעויות של התנסויות שחוה בעבר וחוה כיום, ובניתוח הריאיון הממושך עמו עלו גם נקודות שבהן אמר דברים והיפוכם. על תחילת גיל ההתבגרות סיפר כי החיכוך הפיזי של איברו היה בו די לצורך עוררות ואורגזמה, ובהמשך אמר שהוא משוכנע, אף שאינו זוכר זאת, כי נהג גם לדמיין ולפנטז סיטואציות מיניות כדי לעורר עצמו להנאה. ניסיתי להציע לו לבחון את המשמעות של הידיעה הברורה שאינה נשענת על זיכרון.

גיל: יכול להיות שפשוט הדחקתי לחלוטין את הדמיונות האלה, אבל אני לא יכול לזכור שום דבר כזה לפני גיל 13. בגיל 13 אני כבר יכול להתחייב על אוננות מאוד מודעת, שבה אני ממש רואה דמות מאוד מסוימת, ומפנטז וכולי.
דן: אם אמנם הדחקת, אז למה?
גיל: אין לי שום מושג. לא יודע. לא יודע. אני רוצה להאמין שלא הדחקתי. כי אני לא אוהב לחשוב על עצמי במונחים של מדחיק, למרות שכולנו בני אדם. אנחנו מדחיקים דברים כאלה ואחרים, ואין מה לעשות. אבל אני, אני פשוט מתקשה להאמין היום, כאדם בוגר, שאוננתי בלי חומר ויזואלי, משהו לא מסתדר לי, הרי היום אני לא יכול לאונן בלי חומר ויזואלי.

על פי החוויות שהוא מתאר, גם גיל מרגיש בתהליך של צמצום ואולי אף הכחדה של יכולת שהייתה לו להשתמש בדמיון לצורך השגת עוררות והנאה מינית. גיל מתאר חוויה של ידיעה ברורה ("יכול להתחייב") כי השתמש בפנטזיה ובדמיון לצורך אוננות בהיותו צעיר בן 13. הוא מניח שמדובר בידיעה ובזיכרונות שהדחיק כנראה, משום שהם עומדים בסתירה להיכרות שלו עם עצמו כגבר בוגר, גבר שאינו יכול לאונן בלי חומר ויזואלי. "משהו לא מסתדר לי" – אומר גיל, ואני תוהה האם מה שלא מסתדר הוא רק היעדר הזיכרון, ההדחקה, של אפשרות שהוא יודע שהייתה קיימת עבורו, או אולי גם המצב הנוכחי, של אי-היכולת לאונן ללא עזרים ויזואליים. תמיכה לכך שיתכן כי הקושי הוא להסכין עם אי-היכולת מגיעה בדבריו בהמשך הריאיון, כשגיל מעיד על עצמו דבר-מה שונה לגמרי ולמעשה הפוך.

גיל: וזה משהו שמלווה אותי עד היום בעצם. אני יכול להפעיל את האוננות שלי בצורה נפלאה רק מהדמיון. אני יכול להגיד לך שהפורנו עוזר לזה, תומך בזה, אבל להגיד לך שאני צריך את

זה? לא. תן לי עכשיו לשבת עם עצמי ואני בעזרת הדמיון הפרוע שלי אחרמן את עצמי לדעת עכשיו, בלי שום בעיה.

הסתירות, לכאורה, בדבריו של גיל מוסברות³⁴, לשיטתו של פלאמר (Plummer, 1995), כחלקים שונים ואף מנוגדים בפאזל המרכיב את הנראטיב האוטנטי שגיל מייצר לתיאור חייו וחוויותיו, מורכבים (כחיינו אנו). העדות המרכזית לענייננו כאן היא התחושה שגיל מתאר, ונדמה שבתיסכול, כי אם לא תמיד לפחות לא פעם אין הוא מסוגל לאונן בלי להביט בחומר ויזואלי. יכולתו לפנטז, לכל הפחות, מוגבלת משהיתה בעבר.

עיסוקו ופרנסתו של גיל תלויים ביכולת הדמיון והיצירתיות שלו, עובדה המדגישה את חשיבות הדיאלוג שהוא מנהל עם עצמו על תפקיד הפורנוגרפיה בחייו המיניים, ועל קשרים והקשרים שבין הצפייה בה ובין יכולותיו בהפעלת דמיונו. בינינו עולה השאלה האם, עד כמה ואיך ממשיך דמיונו לפעול כרצונו ולשמש אותו, למרות המגבלות בהפעלתו. לאור עדותו המאוחרת על הקלות בה עדיין עושה שימוש בפנטזיה, ניסיתי להבין אם כך, מה הסיבה שהוא משתמש באופן שכיח בפורנוגרפיה.

דן: אם אתה יכול, כלשונך, לחרמן את עצמך לדעת בכוחות הדמיון שלך, בשביל מה צריך את הפורנו?

גיל: זו שאלה מצוינת שגם אני שואל את עצמי. אבל בכל-זאת אני חושב שזה מעשיר את מאגר הדמיון שלי, כי בפורנו למשל אני מחפש דברים חדשים, פחות מוכרים, אולי קיצוניים, כן, בכוונת מכוון... זאת ספריית הדמיון שלי, נקרא לזה ככה, אוקיי?

דן: זאת אומרת, תגיד לי אם הבנתי נכון, אחרי שצפית בפורנו מסוג מסוים וחדש, אתה יכול לדמיין אותו?

גיל: נכון.

דן: ולפני שצפית, אתה לא יכול לדמיין משהו חדש?

גיל: אני חושב שיש מאחורי כל כך הרבה שנות צפיית פורנו שאני בעצם כבר למעשה כמעט מגייס את כל הדמיון המודרך שלי מעולם הפורנו. זאת אומרת גם כשאני, למשל, גם אם אני אדמיין עכשיו גבר שראיתי ברחוב, שאיתו אני מבצע אקט מיני, הרבה מאוד מזה יהיה מבוסס על שנים ארוכות של צפייה בפורנו, וכמובן התנסויות מיניות שהיו. אבל זה כבר חד הם כבר.

גיל רואה בפורנוגרפיה את "ספריית הדמיון" שלו, ותועלתה היא בכך שהיא מעשירה את דמיונו. משמע: את מה שהוא מדמיין כשהוא מעורר עצמו ללא צפייה הוא ראה בדרך-כלל כשצופה בפורנוגרפיה, או חווה בהתנסות מינית ממשית, שתי חוויות שהפכו אחת בעבורו. לדבריו הדמיון שלו מגוייס, ובעצם שואב את מקורותיו מן התכנים הפורנוגרפיים שהוא צופה בהם. אלו הם חומרי הגלם של הדמיון המשחזר סצנות, ואינו מפיק אותן באופן עצמאי. גם שיחזור של התנסויות ממשיות שגיל חווה משמשות לו כחומרי-גלם לפנטזיות מיניות שהוא מדמיין, ומעניין להיווכח מדבריו כי בעבורו ההתנסויות שחווה זהות לחוויות שחווה כצופה בפורנוגרפיה. לא ברור אך ייתכן כי גם חוויית הצפייה של גיל נחוות אצלו כפעולה מינית אקטיבית עם פרטנר, ולחילופין ייתכן שגם פעולה מינית אקטיבית עם פרטנר, נחוות כאילו הוא צופה בפורנוגרפיה. כך או כך עדותו של גיל על כך ששתי החוויות הפכו לחווייה זהה

³⁴ הסתירות בדבריו של גיל והסבר אפשרי להן, לשיטתו של פלאמר (Plummer, 1995), מובאות גם בפרק המבוא, בעמ' 40-41.

בעבורו, מתכתבת עם הדיון³⁵ על תפיסת המציאות המשתנה ומתהווה במקביל לצפייה האינטנסיבית.

המורכבות המאפיינת את דבריו של גיל יוצרת מצב שבו דבריו תומכים וסותרים בו זמנית את הטענה של ג'ון: "Use it or lose it". יתכן כי מצב הדברים אכן מורכב ומשתנה, לא רק מאדם לאדם, אלא גם בנקודות זמן שונות אצל אדם אחד. החווייה של גיל גם היא דינאמית ורבת פנים: לעיתים הוא לא מסוגל כלל לפנטז ולדמיין ללא חומר ויזואלי, לעיתים זה אפשרי אך מאתגר, ולעיתים קל לו לעשות זאת.

רועי הוא חרדי בן 53, נשוי ואב לילדים בוגרים. הוא חי בקהילה של חרדים והיה לו חשוב להתראיין הן משום שידע כי בין המרואיינים אין עוד חרדים והן משום שלדבריו גם הם מתמודדים עם הפורנוגרפיה. דבריו מחזקים את טענת "הקיום תלוי השימוש" (דוידג', 2009), זו המנוסחת כ-"Use it or lose it" בשפתו של ג'ון.

רועי: אני יודע שהיום לפנטז זה לא מעורר אותי מינית, אני אולי לא יכול. יכול להיות שאם אני מפנטז את הדבר אז זה יותר חלק ממני ויותר קשור אליי והוא בעצם תופס את המחשבה שלי. והמחשבה שלי זה הדבר הכי פנימי שיש לבן אדם, שהוא במודעות שלו, המחשבה. אבל זה לא, אני סתם חושב אתך, אני לא יודע אם זה הסיבה, דן: זה גם מה שאני עושה אתך - חושב אתך. גם אני לא חוקר את זה מתוך ידיעה. **רועי:** אבל מה שאני רוצה להגיד זה שאני לא בוחר בגלל זה לא לפנטז, אם הייתי יכול לפנטז אני חושב שהייתי מפנטז.

...

דן: דיכוטומית, אנחנו אומרים ככה, אם אנחנו עוסקים בנושא של פנטזיה ואוננות, אז בגיל הצעיר הייתה אוננות באמצעות פנטזיה, בגיל הביניים הייתה פנטזיה בלי אוננות, ובגיל הבוגר, בערך 10 שנים האחרונות יש אוננות באמצעות פורנוגרפיה ואין פנטזיה, **רועי:** כן.

דן: די חלוקה דיכוטומית ככה, נכון?

רועי: כן. אני מסכים.

דן: אוקי, בעצם אתה מגלה את הפורנוגרפיה, ידעת שהיא קיימת אבל לפתע הייתה הזדמנות לממש את הצפייה ובעצם מאז, כשיש אוננות, למרות שהיא מועטה, היא באמצעות פורנוגרפיה והפנטזיה הפכה להיות בלתי אפשרית.

רועי: לא יעיל.

דן: לא יעילה, היא לא מעוררת מספיק, נכון?

רועי: כן, וגם אני לא מצליח כאילו,

דן: להקרין את הסרט?

רועי: להקרין את הסרט, כן, בדיוק.

בשל החשיבות לשמור על חוקי ההלכה היהודית האוסרת שפיכת זרע לבטלה, רועי מנסה שלא לאונן, ולפחות להמעיט בזה ככל שהוא יכול. כשהיה מתבגר צעיר לא היה דתי ואונן לא מעט, וכמעט תמיד פינטז בעת שאונן על מה שהיה רוצה לחוות. פורנוגרפיה כמעט שלא הייתה זמינה לו, וכמעט מעולם לא עשה בה שימוש. אחר-כך לאורך תקופה ארוכה, ובשל חזרתו בתשובה נמנע כמעט לחלוטין מלאונן, וניסה להימנע אם כי ללא הצלחה, מפנטזיות מיניות. כשחווה צורך מיני גדול מדי פתר זאת באמצעות טכניקה שלמד – "חלומות צלולים", טכניקה שבאמצעותה הזמין לעצמו חוויית מיניות בחלום וזכה בקרי-לילה שהקל עליו. בעשר השנים האחרונות, מאז נקרתה לו אפשרות לצפות בפורנוגרפיה, הוא עושה זאת מעת לעת

³⁵ הדיון הנפרש בפרק "אמיתי-כאילו", בעמ' 90–117.

ובעיקר כשהוא מצוי במתח או במריבה עם אשתו, או כשהיא בניתה שאז נמנעים יחסי-מין ביניהם. במבט לאחור הוא מזהה שבמקביל לצפייה בפורנוגרפיה איבד מן היכולת לפנטז. "אם הייתי יכול לפנטז – אני חושב שהייתי מפנטז", הוא אומר וניכר שהדבר חסר לו.

שאלותיי כמראיין במהלך הראיון עם רועי מבליטות את החשיבה הדיכוטומית שלי והיא החלוקה הברורה שאני מניח שקיימת: אוננות עם פנטזיה למול אוננות עם פורנוגרפיה. זו הייתה למעשה החלוקה שהנחתי שאמצא, אך בדיעבד מצאתי מגוון גדול יותר של אפשרויות לשלב בין השתיים. בין המרואיינים היו מי שמראש עוד טרם שיחתנו, היה ברור להם כי הצפייה בפורנוגרפיה פוגמת ביכולתם ליצור פנטזיה וליהנות ממנה, ויש ששקלו את האפשרות ובחנו אותה תוך כדי שיחתנו. לעומתם היו מרואיינים שסיפרו על חוויות שונות מאלו שהנחתי שאשמע, ואלו עזרו לי לפתח תפיסה רחבה יותר וראייה מגוונת יותר של האפשרויות השונות שגברים משתמשים בהן הן כשהם צופים, מפנטזים, והן בכל טווחי הביניים של הפרקטיקות והחוויות. יש שכלל לא הסכימו כי הצפייה השכיחה בפורנוגרפיה ממעיטה מיכולתם לפנטז ולדמיין. דני הוא אחד מהם.

דני: אני חושב שפנטזיות, אין בן אדם שאין לו פנטזיה! אני לא חושב שזה קיים, ואתה יכול לפנטז על מיניות שהיא לא תלוי פורנוגרפיה. כאילו אתה יכול. במהלך היום עוברת לך מחשבה, עובר לך רצון.

דני בן 34, הומוסקסואל, שיצירתיות היא הבסיס המרכזי לעיסוקו המקצועי, מסרב לשקול אפילו את האפשרות שיש מי שיכולתם לפנטז דועכת או אף נכחדת, מכל סיבה שהיא. לדבריו "אין בן-אדם שאין לו פנטזיה!" במקרה שלו, הוא מעיד גם כי פנטזיה אינה כרוכה במאמץ. הוא מספר שהוא מאונן לעתים גם ללא "עזרים" ויזואליים לעוררות, וכשאני שואל אותו על ההזדמנויות הללו הוא מספר על הרגל אחר.

דני: לא, לא, אצלי זה לא, המאמץ לא נחשב. לפעמים אתה נמצא במקום שאין לך לא אינטרנט ולא זה, ללא שום מגזין שיכול ל-, ואז אתה יכול לפנטז, או אתה יכול טלפון, גם קול זה מעין ...

דן: מה הכוונה? לדבר עם מישהו?

דני: כן, שיחה ארוטית, זה גם מדיום שאולי אפילו יותר חזק משאר המדיומים, מהפנטזיה ומהפורנו.

דן: זה כמעט נראה לי ברור, אבל אולי אני טועה, שכשאתה מדבר עם מישהו אז ברור שיש פנטזיה. אני זוכר ששוחחנו ואמרת לי: גם כשאני צופה יש פנטזיה.

דני: נכון, נכון כי באמת השיחה גם משלבת את הפנטזיה, גם את הקול האנושי, גם זה משהו אינטימי שלך עם עוד מישהו, זה לא פורנוגרפיה, שזה אתה עם קלטת ווידאו.

יש מי שאולי יתווכחו עם הפסקנות בקביעה אך בעבור דני השיחות הארוטיות אינן בגדר פורנוגרפיה, ויש בהן מימד ברור ופעיל של פנטזיה. דני היה בין המרואיינים האחרונים במחקר זה, והתנגדותו הנחרצת לאפשרות דעיכת הפנטזיה במקביל לצפייה בפורנוגרפיה, הייתה סימן דרך בשבילי לבחינה מחודשת של אפשרויות שונות מכפי שהנחתי תחילה. אפשר להניח כי השיחות הארוטיות ממוקמות בין חוויית צפייה בתמונות, שהן ויזואליות אך נטולות חיות ותנועה, ובין צפייה בפורנוגרפיה, שיש בה התרחשות ויזואלית אך נעדר ממנה הממד של התרחשות חיה בכאן-ועכשיו הממשי ונעדר ממנה השימוש בווקאליות של המתבונן הפאסיבי.

דני מאונן כמעט תמיד תוך כדי צפייה בפורנוגרפיה, או תוך כדי השתתפות בשיחה אירוטית ונדיר שהאוננות ניזונה מיצירות דמיונו בלבד. זאת על אף כושר היצירתיות שלו, ההרגל שלו לפנטז ועדותו על כך שהפינטוז אינו דורש ממנו מאמץ. לאור כל אלו, אני מבקש לברר מהן הסיבות להרגלי הצפייה האינטנסיבית.

דני: כי אני חי בעולם של דימויים וזה מפעיל אותי. אז אני הולך למחשב כי כמו שאני רוצה לשמוע שיר, אני לא מקשיב לו כבר בדיסק, אני הולך ל-YouTube כבר, רואה את הקליפ, אני כבר אלך למחשב, אראה את הפורנו. אני לא צריך, אתה יודע, פשוט המדיום הוא מאוד חזק. וידיאו זה משהו ששולט היום באופן שבו אנשים צורכים.

דן: זה די ברור שהוא שולט, אני מנסה לתפוס למה הוא שולט?

דני: כי הוא מעביר את החוויה שאתה לא יכול לממש אותה כנראה עם מישהו באמת, אלא אתה רוצה, אז זה האופן הנהיר ביותר. אולי זה הפשוט יותר, אולי זה הרדוד ביותר ... אתה שואל למה אנשים לא צורכים פורנו דרך הדמיון, למשל, זה לשבת עם עצמם, לעצום עיניים ולדמיין את הסיטואציה, לבין לאונן ולראות וידיאו של פורנוגרפיה.

דן: נכון.

דני: אז בעצם השאלה היא בעצם שאלה על המדיום, למה אנשים מעדיפים לקבל אינפורמציה דרך מדיום כזה ולא דרך אחרת. וזה קשור לעולם המודרני שאנחנו חיים בו, נראה לי.

דני מייצג את התפיסה שהיכולת לפנטז מצויה אצל כל בן-אדם ואיש ודאי לא הוא עצמו, אינו מאבד אותה. אלא שעל אף שהיכולת קיימת, דני מעיד על עצמו שהוא כמעט ואינו משתמש בה. די לו בהסבר ש"אנו חיים בעולם של דימויים" ולכן "הווידיאו שולט". דני בחר שלא להתעמת ואני בעקבותיו בחרתי שלא לעמת אותו עם האפשרות שהצפייה, גם אם אינה מכחישה את הפנטזיה המינית שלו, ייתכן שהיא בכל-זאת מצמצמת אותה. מבחינת הפרקטיקות דני מסכים עם העובדה שהוא כמעט ואינו מאונן ללא צפייה בפורנוגרפיה או במקביל לניהול שיחה אירוטית בטלפון, אך הוא אינו יכול להסכין לאפשרות שהפרקטיקה מעידה גם על צמצום ביכולת הפוטנציאלית שלו לפנטז. הוא אמנם אינו עושה זאת אך בעיניו זוהי בחירה ולא אילוץ.

דני ניצב אם כך, בקצה האחד של הסקלה הפורשת את הדעות בעניין הקשר שבין היכולת לפנטז והצפייה השכיחה בפורנוגרפיה. לדידו אין לצפייה השפעה על יכולתו לפנטז. בקצה השני של הסקאלה ניצבים ג'ון ואחרים, המשוכנעים שהצפייה האינטנסיבית שלהם בפורנוגרפיה צמצמה באורח ניכר, או אף הכחישה, את יכולתם לפנטז פנטזיות מיניות ולהשיג באמצעות הפנטזיות עוררות והנאה מינית מספקת. בתווך ניצבים גברים שמתלבטים ובוחנים עם עצמם, לעתים לראשונה במהלך הריאיון, את טיב היחסים והקשרים שבין הצפייה בפורנוגרפיה לפעולת הפנטזיה. חלקם ערים לשינוי לרעה שחל ביכולת לפנטז, ואחרים מעידים על פחות נכונות למאמץ הנדרש כדי לפנטז. חלקם גם מניחים במידות שונות של וודאות כי קיים קשר בין השינויים הללו להרגלי הצפייה שלהם בפורנוגרפיה. מאידך, קשת המרואיינים חשפה בפניי גם אפשרויות שונות ופרקטיקות נוספות של שימוש מקביל הן בפורנוגרפיה והן בפנטזיה. אפשרויות אלו יפורטו בהמשך.

אבי שרוף (2012) פסיכולוג ומאבחן מנוסה, טוען כי צפייה בפורנוגרפיה ללא פנטזיה כלל תהיה ברובה חסרה את הסובייקטיביות, את ההשקעה הליבידינאלית הדרושה לשם התענגות. משום כך מתקיימים להערכתנו אצל רוב הגברים תהליכי דמיון ופנטזיה במהלך

הצפייה בפורנוגרפיה ובמקביל לה. לצד זאת הוא מעלה גם את האפשרות כי פורנוגרפיה כקונקרטיזציה של סיפוק, מצמצמת ואף מבטלת לעתים חוויות של חסכים וחוסרים, וכתוצאה מכך מייטרת את הצורך בפנטזיות משלימות ומפצות.

כמטפל מיני, דיווחיהם של מטופלים העלו בי מחשבות על קשר אפשרי בין שכיחות הצפייה בפורנוגרפיה לבין היכולת לפנטז ולדמיין. שיערתי כי צפייה שכיחה ואינטנסיבית בפורנוגרפיה עלולה להפחית מן היכולת לפנטז ולדמיין סיטואציות מיניות והיכולת להשיג באמצעות הפנטזיה עוררות והנאה מינית במידה מספקת. יתכן אף כי קשר כזה איננו מוגבל למרחבי המין והאוננות בלבד, אלא הוא אף משמעותי במרחבי הדמיון והפנטזיה הנקשרים למרחבים ולתחומי חיים נוספים, כגון יצירתיות. מחקר זה לא בחן אפשרויות אלו, אך ייתכן שכדאי יהיה לבחון זאת במחקרים ממשיתים. בזכות אופני המחקר האיכותני, ההקשבה בתשומת לב רבה לדברי המרואיינים, והניתוחים התמטיים של דבריהם בשלב המתקדם של ניתוח ממצאי המחקר, למדתי על אפשרויות רבות נוספות לאוננות, המשלבות פנטזיה ופורנוגרפיה בדרכים שונות. אפרט אפשרויות אלו בהמשך הפרק. ואולם בטרם אפרוש האפשרויות הללו אנסה להביא מתיאוריהם של המרואיינים על יתרונות וחסרונות הפרקטיקות השונות, כפי שאלו נחוות על ידם.

3.6 יתרונות וחסרונות הפורנוגרפיה והפנטזיה בחוויות המרואיינים

לאורך הראיונות הקדשנו המרואיינים ואנוכי זמן ניכר ומחשבה מעמיקה להבדלים שבין החוויות השונות - צפייה בפורנוגרפיה (Ready-made) ואוננות, לעומת שימוש בפנטזיה-Self-made) ואוננות. אמנם ההשערה על חלוקה דיכוטומית בין שתי האופנויות הללו לא אוששה אך בכל-זאת אנסה כעת לסכם את ההבדלים העיקריים, את היתרונות והחסרונות בחוויות השונות של שתי הפרקטיקות המרכזיות הללו, כפי שהדברים באו לידי ביטוי בתיאוריהם של המרואיינים השותפים למחקר.

3.6a יתרונות הפורנוגרפיה (על פני חסרונות הפנטזיה)

אלון, בן ה-46, כמו גיל וכמו ג'ון, מרגיש שהוא יכול לפנטז על דברים מוכרים בלבד, על נשים מוכרות, ממשיות שאותן ראה, "משהו מהסביבה הטבעית הקרובה". בכך הוא מחזק את טענתו של דני כי איש אינו יכול לדמיין דבר שלא נחשף אליו קודם לכן. הפורנוגרפיה, לעומת זאת, מאפשרת לו מסע במחוזות רחוקים יותר, כאלו שאינם מתאפשרים לו בעת שהוא מדמיין ואינו צופה, ומשום כך היא מסעירה ומעוררת את אלון יותר מן הפנטזיה.

אלון: תראה, כשיש לך סרט ואתה רואה גבר שחור מזיין בלונדינית שמנה, סתם, אז יש בזה משהו שהוא, שהוא אממ... שהוא א-נורמאלי, שהוא מסעיר, הוא יוצא דופן. כש... לפחות אני, כשאני מאונן מתוך הדמיון - אני מאונן על השכנה, או על אשתו של, או על משהו מהסביבה הטבעית הקרובה שלי, ופה זה לוקח אותי מאוד רחוק.

במובן זה אלון למעשה מסכים עם אופיר, אשר בעבורו פורנוגרפיה ופנטזיה הן שני תחומים נפרדים לחלוטין, ומנגד הוא לכאורה מתווכח עם גיל, שהפורנוגרפיה משמשת לו "ספריית דמיון". אלון איננו טוען את הדמיון שלו בדימויים פורנוגרפיים כי אם הפורנוגרפיה משמשת אותו בעת שהוא צופה בה ומאונן, וכשהוא אינו צופה אלא כשהוא מפנטז ומאונן "הסרטים" שהוא רואה בדמיונו שואבים השראה מדמויות נשים שאותן הוא מכיר או שאותן ראה במציאות.

יתרונה של הפורנוגרפיה בשביל אלון, נעוץ בכך שהיא מאפשרת לו עוררות גבוהה בשל האפשרות לצפות ביחסי-מין שהם לדידו חריגים, יוצאים מגדר הרגיל, או א-נורמאליים. הוא מתייחס למגבלה זו של דמיונו, שאינו מאפשר לו מסע למחוזות רחוקים שהוא חפץ להגיע אליהם, כמגבלה אינהרנטית של יכולת הדמיון באשר היא. ואולם גם הדמיון כמו תכונות אופי, כמו המוח וכישוריו, שונה מאדם לאדם, וככל הנראה גם משתנה לאורך תחנות חיינו (דוידג', 2009). משום כך, ומתוך ההנחה של "חוק הקיום תלוי השימוש", ייתכן גם ששנים של צפייה אינטנסיבית בפורנוגרפיה הן שהקהו במידת מה את יכולת הדמיון של אלון לאפשר לו להפליג אל מחוזות חפצו.

רבים חווים את האורגזמה כשיא ההנאה המינית. כדי לחוות אותה יש צורך בריכוז תשומת-לב ואנרגיה לאורך דקות בהתרחשות ובהנאה המינית. הסחות דעת עלולות לפגום בתהליך, לעכב או אף למנוע חוויה אורגזמית (Portner, 2016). מרואיינים מספר התייחסו לאתגר שמציבה בפניהם פעולת הפינטוז, הפעלת הדמיון – "להחזיק בתמונה" בלי ש"תברח". בעבורם הפורנוגרפיה מקלה את ההתמודדות עם האתגר הזה, משום שבחוויה שלהם בעת שהם צופים קל יותר להישאר בפוקוס.

אייזיק: כי אז יש סיפור מוחשי מול העיניים. אתה לא צריך, אין לך כניסות לדמיון של כל מיני.. אממ.. אין לך הפרעות בקיצור. אתה בפוקוס, יש לך מסך, אתה מול המסך, יש שם את הסרט שברקע. זה שונה מלהביא ביד כשאתה מדמיין ואז פתאום יש, אתה יודע, עולה לך מחשבה ויש, ואז אתה מאבד פוקוס, אתה צריך לחזור ...

נועם: כן זה היה ברור לי שזה יותר קל, רק שאמרתי למשל זה זמין אז התכוונתי שזה יותר קל, או שזה בדמיון זה הרבה יותר מורכב להחזיק את התמונה מאשר אני פאסיבי ואני רואה. זה פשוט קורה. גם אם זה נורא קונבנציונאלי ...

דן: אוקיי. אבל את אותו דבר שאתה רואה בתמונה אתה גם יכול לדמיין?
אלון: כן, לפעמים קשה לדמיין, הדמיון בורח. הדמיון לא זמין לך, זה התמונה בורחת.

אייזיק, נועם ואלון מתארים אם כן את פעולת הפנטזיה והדמיון ככזו שבה הם מתקשים לשמור על פוקוס ועל ריכוז, כי "התמונה" בורחת להם. לעומת זאת, הצפייה בפורנוגרפיה קשה להם פחות ואין בה הפרעות. מרואיינים אחרים, כמו תמיר³⁶, למשל, מבטאים עמדה הפוכה מזו, אך בעבור המרואיינים המצוטטים כאן אחד מהיתרונות הבולטים של הפורנוגרפיה נעוץ

³⁶ ראו ציטוט בעמ' 140.

בכך שהיא מקלה עליהם להתרכז ולהתמקד בחווייה המינית, ולצבור עוררות מינית מהנה ומספקת.

לאדי, לאייזיק ולאבי, רווקים בני שלושים לערך, הפורנוגרפיה מאפשרת חווייה מוחשית יותר מאשר הפעלת הדמיון והפנטזיה באוננות. מבין השלושה אייזיק לבדו מצוי בתחילתו של קשר זוגי ואדי ואבי הם סינגלס.

אדי: אז קודם כל התוודעתי פעם ראשונה מאיזה מגזין, כמו שאמרתי, שאני לא יודע, מצאתי אותו במחשב.

דן: חצי דקה, נתעכב על המגזין. זו חווייה שונה מהפנטזיות ומהאוננות של קודם?
אדי: זה חווייה א... כן, זה חווייה נחמדה, כי אתה פתאום רואה דברים שלא חשבת עליהם, או ... חלק מהדברים חשבת עליהם חלק לא, כי זה ... זה מוזר וביזאר בשבילך, אבל פתאום הם קמים לתחייה.

דן: זה ההרגשה, שהם קמים לתחייה?
אדי: כאילו, כן, שזה קורה.

...

דן: כי זה נתן, כנראה, סיפוק מסוג אחר. אולי קצת יותר עוצמתי? זה מילה הגיונית להשתמש בה?

אדי: כן, יכול להיות (מוציא אוויר) סיפוק א... יותר גירוי, לא יודע, יותר קרוב למין עצמו, אני חושב, או שככה זה מרגיש לך.

דן: פחות מרגשת?

אייזיק: כן. כי יש משהו בלראות סרט חדש. גם בגלל שהיה מבוחר מאוד מאוד גדול, בלראות סרט חדש, מאוד מסקרן, מאוד מדליק. אתה יש לך כל פעם סיפור אחר, שחקניות אחרות, סצנות אחרות

דן: והדמיון לא יכול היה לייצר סרטים חדשים?

אייזיק: הדמיון יכול לייצר סרטים חדשים. אבל כשיש לך חווייה מוחשית, עוד פעם, זה הרבה יותר חזק, לפחות בתפיסה שלי.

דן: ובוא ניקח מצב שבו יש לך את האופציה לצפות, נגיד אף אחד לא בבית אתה לבד ויש לך את האופציה לאונן בלי לצפות, ואתה רוצה לאונן כי אתה חרמן, יש עדיפות מובהקת לאחת מהאופציות?
אבי: לצפייה.

דן: לצפייה, אוקיי. למה?

אבי: כי... אני לא יודע בדיוק למה. אולי הצפייה קצת יותר מרגשת. אני.. תראה הצפייה מלווה במראות, לא רק בדמיונות. הצפייה מלווה בשמע, באנחות, בזה, זה יותר חי.

החווייה שנחוות בעת הצפייה בפורנוגרפיה לעומת פנטזיה ודמיון, נתפשת ומורגשת אצל אדי, אייזיק ואבי כחווייה חיה ומוחשית יותר, כאילו מה שהיה קפוא ונטול חיות קם כעת לתחייה, ודומה יותר למין עצמו. אבי מסביר שהמדיומים החושיים המתווספים לצפייה כמו הקולות הנשמעים, תורמים לחווייה המורגשת כחיה יותר. שלושתם חוו התפתחות כרונולוגית מאוננות שניזונה בעיקר מפנטזיות בגיל ההתבגרות הצעיר, לאוננות בעיקר בעת צפייה בפורנוגרפיה בגיל מתבגר יותר. השינוי מפנטזיה לפורנוגרפיה, נחווה עבורם כשינוי לחווייה מעוררת יותר, אם כי לא בהכרח חיובית יותר. אייזיק המצוי בתחילתו של קשר זוגי חדש, משתדל להימנע לחלוטין מצפייה בפורנוגרפיה, ואף מאוננות בכלל. לעדותו הצפייה בפורנוגרפיה והאוננות הפכו מקושרות זו לזו בקשר שלא קל להתירו.

עוצמת החווייה היא גורם משמעותי לגברים המנסים להשוות בין אופניות האוננות השונות שהם מכירים, יותר או פחות. גלעד, שמבחינת העדפתו הערכית מצדד בפנטזיה, מנסה

משום כך, מעת לעת להפסיק לצפות בפורנוגרפיה. אלא שההפסקות אינן נמשכות זמן רב והוא שב וחוזר, כמו בעל כורחו, לצפייה. הסיבה המרכזית לכך, כפי שהוא מבין וממשיג זאת לעצמו, היא עוצמת החוויה המינית הפיזית שהוא חווה בעת שהוא מאונן וצופה, שהיא גדולה באורח מובהק מזו שהוא חווה כאשר הוא מאונן באמצעות פנטזיה ואינו צופה. הוא מייצג בכך ניסיון וחוויה הפוכים מכפי שמתאר איתמר³⁷.

גלעד: בדרך כלל, אבל לא תמיד, אז ההנאה מדמות פורנוגרפית היתה יותר עוצמתית.
דן: כלומר לצפות ולאונן זה יותר כיף מאשר לאונן בלי לצפות?
גלעד: אני לא יודע אם יותר כיף אבל יותר עוצמתי בטוח, זה היה כאילו...
דן: איך זה נמדד?
גלעד: עוררות רגשית, גופנית, פיזית. זה היה יותר, יותר חזק.
...
דן: ואז כשאתה מנסה לגזור על עצמך איזה סוג של דיאטה או לגמרי התנזרות מפורנוגרפיה מה קורה? אתה ממשיך וחוזר לאונן בכוח הדמיון?
גלעד: כן.
דן: וזה מספק, וזה תכוף, וזה בסדר, וזה כיף? כמו עם פורנוגרפיה?
גלעד: זה בסדר וזה טוב וזה מספק, אבל זה לא אותו דבר. אתה מרגיש שאתה מוותר על משהו.
דן: על מה?
גלעד: על העוצמה.
...
דן: ולאורך כל השנים החוויות הן תמיד שהפורנוגרפיה היא עוצמתית ומהנה יותר ברמה הפיזית?
גלעד: כן, תמיד
דן: אוקיי. ורגשית? אם אפשר לחלק את זה
גלעד: רגשית היא לא קיימת
דן: לא קיימת שם בכלל?
גלעד: לא בפורנוגרפיה.
דן: אוקיי, ובדמיון? נגיד, אם אתה מכניס שם בת זוג שהיא מישהי שאתה מאוד רוצה אותה?
גלעד: זה היא תמיד, תמיד קיימת.
דן: אז יש גם הנאה רגשית. ולעומתה ההנאה הפיזית היא בעוצמה פחותה?
גלעד: כן.

גלעד, בן 26, הוא רווק המעדיף לחיות בזוגיות, אך על פי רוב נאלץ להסתדר בלעדיה. הדיכטומיה שהוא מציג מובהקת וחד משמעית: הפורנוגרפיה מעניקה לו חוויה עוצמתית ברמה הפיזית, אך נעדרת כל ממד רגשי, ולעומתה בפנטזיה יש לו תמיד גם הנאה רגשית, אך עוצמת ההנאה הפיזית הטמונה בה פחותה באופן ניכר. הוא רואה עצמו כאדם אשר הרגשות חשובים לו יותר מההיבט הפיזי ואולי משום כך הוא מנהל מאבק מתמשך עם המשיכה של הפורנוגרפיה, מאבק שיש בו ניצחונות מוגבלים בזמן, וכניעות שחוזרות על עצמן. רועי, החרדי בן ה-53, מתאר גם הוא עוצמת חוויה פיזית חזקה יותר בצפייה. הוא מעיד כי כשהוא צופה בפורנוגרפיה, הוא גומר מבלי לגעת בעצמו, דבר שלא נראה לו שיכול להתרחש גם כשהוא מפנטז, לו היה יכול לפנטז, סיטואציות מיניות.

רועי: אני יש לי קצת כאילו רתיעה מעצם עכשיו אני הולך מה, לאונן כאילו? זה משהו שאני גם אוהב בפורנוגרפיה שאני לא צריך לאונן, זה קורה אוטומטי, אז אני מרגיש פחות כאילו

³⁷ ראו ציטוט בעמ' 64.

שעשיתי משהו ... זה מעורר אותי מינית מספיק, אני פשוט אני גומר ככה, ואף פעם זה אף פעם לא קרה עם פנטזיה, פנטזיה לא יכולה לעשות את זה. אני חושב.
דן: אז במובן הזה דווקא לצפייה יש עוצמה חזקה יותר?
רועי: יכול להיות.

עוצמה גדולה זו שחווה רועי בעת שהוא צופה בפורנוגרפיה, עוזרת לו להתמודד עם האמביוולנטיות הנגזרת מאורח חייו הדתי חרדי, האוסר עליו שפיכת זרע לבטלה. כדי להגיע לאורגזמה כשהוא צופה בפורנוגרפיה, רועי אינו צריך לגעת בפין שלו באופן פעיל. מסיבה זו הצפייה נחשבת בעיניו לחטא חמור פחות מאשר אוננות משולבת בפנטזיה, המחייבת אותו גם לגירוי עצמי ידני כדי לגמור. כשהוא גומר ופולט זרע כתוצאה מצפייה בלבד, הוא מרגיש פחות אשם, וגם משום כך הוא משתדל ככל שהוא יכול להימנע מלפנטז, ומשתדל קצת פחות להימנע מלצפות בפורנוגרפיה. עיקרו של דבר הוא כי בעת שהוא צופה בפורנוגרפיה רועי חווה עוררות מינית חזקה יותר מאשר כשהוא מאונן ומפנטז בלי לצפות מאשר כשהוא מאונן ומפנטז בלי לצפות, ולכן כשצופה אינו צריך להוסיף גירוי ידני כדי לגמור.

אוריאל, נשוי בן 33, מסביר כי הפורנוגרפיה עדיפה על פני הפנטזיה דווקא מכיוון שהיא מחייבת אותו, כך בחווייה שלו, לתת יותר מעצמו.

דן: אבל לא לגמרי הבנתי את התשובה שלך בהקשר לשאלה, הבנתי שיש מצבי רוח שבהם היית מעדיף לפנטז פחות.
אוריאל: כן.
דן: איזה מצבי רוח למשל?
אוריאל: נגיד שמשמש ביחסי מין גם כסוג של תרופת ארגעה.
דן: אוקי ואז היית מעדיף להיות צריך פחות לפנטז, כי מה?
אוריאל: כי כאילו אני רוצה שהמחשב יעשה את הדברים בשבילי, ולא אני אצטרך לתת מעצמי.
דן: לפנטז זה לתת מעצמך?
אוריאל: כן.

כאשר אוריאל מפנטז, בניגוד לצפייה בפורנוגרפיה, הוא מרגיש שהוא נותן מעצמו, והוא מעדיף במקרים רבים להימנע מכך. אפשר לנסות להבין זאת על רקע דבריהם של מרואיינים על המאמץ שהם משקיעים בעת שהם מפנטזים, על כך שיש להם תחושה של אקטיביות ויצירה עצמית-עצמאית של ההתרחשות בדמיון, במקביל לתחושה של השתתפות בה, לכאורה. כשהוא מפנטז אוריאל יוצר את התסריט, וחושף ומסגיר בכך, גם אם לעצמו בלבד, את הכמיהות הפרטיות ביותר. לעומת זאת כשהוא צופה, גם כאשר הוא בוחר במה לצפות, הוא יכול לשכנע את עצמו שזה "לא שלו", אלו כמיהות של מישהו אחר: של כותב התסריט, הבמאי, השחקן. החוויה של הצופה בדרך-כלל פאסיבית יותר, גם אם הוא מפנטז שהוא עצמו משתתף בהתרחשות (ובוודאי כשאינו מפנטז זאת), ואולי משום כך אוריאל מרגיש שבצפייה צריך פחות "לתת מעצמך".

משך הזמן של חוויית אוננות אחת להבדיל מה"תקופות" השונות בחיים, בהקשר להרגלי האוננות, מהווה גם הוא לעתים, גורם בהעדפת אופן אחד על פני האחר. ג'ון מספר כי אוננות המלווה בצפייה ממושכת יותר מזו הניזונה מפנטזיה ולכן עדיפה על פניה.

דן: הפורנוגרפיה יותר ארוכה מאשר הפנטזיה?
ג'ון: כן, כן, כאילו כי זה בדרך כלל לא נגמר בסרט אחד, בסרטון אחד כאילו.

דן: זה יתרון או חיסרון של הפורנוגרפיה?

ג'ון: תראה, אני חושב שאם יש משהו שאתה עושה אותו לאורך זמן אז זה אומר שאתה נהנה ממנו. אם הייתי נגיד עכשיו עושה את זה וגומר תוך עשר שניות וזהו, אז אין ספק שזה היה פחות, הייתי מנצל את הזמן שלי יותר טוב, כן, אבל זה גם היה איזה שהוא פורקן מהיר וזהו. יש איזה שהוא משהו בתהליך הזה של האוננות לאורך זמן שהוא סוג של, לא נגיד בילוי, אבל אתה יודע, אתה נהנה מהדרך הזאת, לא רק מהאורגזמה.

העובדה שהחוויה המינית נמשכת על-פני זמן ארוך מהווה יתרון לג'ון משום שהוא נהנה גם מהדרך ולא רק מהיעד שהוא האורגזמה. אלא שיש לבחון את דבריו אלו של ג'ון מפרספקטיבה רחבה הכוללת פרטים נוספים שסיפר על עצמו: על כך ששנים של צפייה יום-יומית בפורנוגרפיה, שחקו או אף הכחידו את יכולותיו ליצור פנטזיה מינית ולהתענג עליה. בעבורי כחוקר, עולה מתוך דבריו תהייה ושאלה: האמנם פנטזיה היא בהכרח קצרת-טווח ומשום כך לג'ון ואולי גם לאחרים, היא מטבעה מספקת פחות? האם זוהי תכונה מהותנית של הפנטזיה, או שאולי הפוטנציאל לפנטזיה ממושכת ומהנה מצטמצם במקביל לשנות שימוש אינטנסיבי בפורנוגרפיה!?

לסיכום, עיקר היתרונות של הפורנוגרפיה על פני הפנטזיה, כפי שעלו מדברי השותפים למחקר הם כדלהלן: באמצעותה ניתן לחוות מסע למחוזות רחוקים, חוויות מיניות שאינן מצויות במרחבים השגרתיים והמציאותיים; הצפייה בפורנוגרפיה מאפשרת מיקוד ומונעת איבוד פוקוס; החוויה נחוות כמוחשית יותר, עוצמתית יותר (בעיקר מהבחינה הפיזית), ונגישה יותר מבחינה רגשית; הצפייה בפורנוגרפיה אינה מחייבת את הצופה לתת מעצמו ומשך הזמן של החוויה המינית, האוננות, ארוך יותר ולכן גם מהנה יותר.

3.6b יתרונות הפנטזיה (על פני חסרונות הפורנוגרפיה)

מדבריהם של מרואיינים רבים, גם מבין אלו הצופים בעיקר בפורנוגרפיה וממעטים עד מאוד לאונן ללא צפייה, עולים גם יתרונות רבים של הפנטזיה ללא צפייה על פני הפורנוגרפיה. חלק מן היתרונות הללו ניצבים כהנגדה ליתרונות שתלו מרואיינים בפורנוגרפיה. אזכיר כי לא תמיד, ואולי אף מדויק יותר לומר שלרוב לא, הבחירה בין צפייה בפורנוגרפיה לצורך אוננות (או אוננות המלווה בצפייה) ובין אוננות ללא פורנוגרפיה ועם פנטזיה, איננה מחושבת ומושכלת. הפורנוגרפיה זמינה ומושכת גם גברים רבים המצדדים בעדיפותה של הפנטזיה על פניה. ועוד חשוב לומר כי גברים רבים מוצאים יתרונות בשתייהן, בפנטזיה ובפורנוגרפיה. הם אינם מצירים תמונה דיכוטומית של חיוב או שלילה לזו או לזו, ואף לא תיאורים דיכוטומיים של שתי פרקטיקות נפרדות לחלוטין.

אבי, רווק בן 29, תולה בצפייה האינטנסיבית שלו בפורנוגרפיה את מרבית הקשיים שהוא חווה בזוגיות ובמיניות. בין היתר הוא מעיד על כך שביחסי מין עם פרטנרית קשה לו

להגיע לאורגזמה ולגמור, ולעומת זאת באוננות, ודווקא בזו הנעשית כשהוא מדמיין ואינו צופה, המצב שונה.

אבי: תראה, כשאני עושה מהדמיון אז אני חושב שאני גומר יותר מהר. כי זה אפילו יותר מדויק מהסרט.

אבי חווה את הפנטזיות והדמיון שלו כמדויקים יותר מסרטוני הפורנוגרפיה, מבחינת התאמתם למה שמעורר אותו. מבחינתו הפנטזיות המדויקות מאפשרות לו להגיע מהר יותר לשיא ההנאה המינית. ואף על פי כן גם אבי, כמו גיל ומרואיינים רבים אחרים, צופה בפורנוגרפיה לעתים תכופות מאוד, ולעתים נדירות בלבד מאונן ללא צפייה.

איתמר³⁸ סיפר על חוויה פיזית חזקה ועוצמתית יותר, על אורגזמה מתפרצת, כש"כן מוצא את עצמי מדמיין", בניגוד לחוויה חלשה ופסיבית יותר, כש"שופך" ללא רעד ותחושות, כאשר הוא צופה בפורנוגרפיה. גם דרור, רווק בן 28, מתאר חוויה דומה, במילים דומות.

דן: אוקיי. אממ.. יש הבדל במידת ההנאה או בחוויה הגופנית לוכסן הרגשית באוננות מול פורנוגרפיה לעומת...?

דרור: אני חושב שלפעמים כן, לפעמים אני כן, כשאני מדמיין משהו או משהו כזה, אז אני מרגיש יותר, כאילו שזה לא רק הגמירה, אלא משהו של כל הגוף כזה.

איתמר ודרור מדרגים את הפנטזיה כטובה יותר מן הפורנוגרפיה מבחינת עוצמת החוויה החושית, החושנית, הפיזית. גדי, רווק בן 27, בוחר לתאר איכויות שונות המצויות בפנטזיה ונעדרות מן הפורנוגרפיה.

דן: במה או למה זה יותר טוב? איך?

גדי: כשזה כבר קורה זה גם משהו שהוא בא מעצמו זאת אומרת בתמונות זה הרבה פעמים כאילו שאני מביא את זה לעצמי כי אני רוצה לאונן לפני שהולכים לישון או. ופנטזיות זה כאילו שזה כבר קורה שמתעוררת כך איזה פנטזיה אתה גם יותר משקיע כאילו לא יושב מול המחשב עד שמתגרה ואז הולך ומסיים, כאילו הפוך אתה שוכב ככה קצת חושב אתה כעל המיטה ולא כאילו ליד המחשב או ליד הזה.

דן: ואז זה מהנה יותר?

גדי: אז אני מרגיש איזה שהוא צורך, אז אתה אומר טוב יאללה מה אני אשב עם עצמי עכשיו שעתיים נסיים עם זה 5 דקות נסתכל על תמונות ויאללה אפשר לחזור ללימודים. אז שוב אז זה גם אז כאילו במקרה כזה האוננות היא הרבה פחות כאילו זה עם תמונות. אמרתי יכול להיות שנגיד יהיה באמצע הלימודים איזה רצון שהוא מְעֵבֵר, ואז אם אני אחליט לפנק את עצמי אז כאילו אפשר.

לגדי אוננות מול פורנוגרפיה היא תולדה של צורך, ואילו אוננות עם פנטזיה מקורה ברצון, "רצון, שהוא מְעֵבֵר", כנראה מעבר לצורך. הפנטזיה מתעוררת בו, ואילו את הפורנוגרפיה הוא "מביא לעצמו", באופן יזום. משמעות הפינטוז בשבילו היא להשקיע בעצמו ולפנק את עצמו, מה שאין כן באוננות מול פורנוגרפיה. כל אלו הן איכויות המועלות בדבריו של גדי כעומדות לזכות הפנטזיה, ולאוזניי כמראיין הפנטזיה נתפסת כפרס שגדי מזכה בו את עצמו מעת לעת, ולעומתה הפורנוגרפיה, והאוננות שלצדה, שהיא דבר שגרתי מהנה במידת מה, אך נטולת ריגוש והנאה משמעותיות.

³⁸ ראו ציטוט בעמ' 64.

אופיר, בן 30, נשוי ואב לילד צעיר, מדריך מתבגרים לפרנסתו, מדבר על עצמו ומזכיר את המתבגרים עמם הוא עובד בהזדמנויות רבות, כמו גם את המתבגר שהוא היה, מתבגר ש"עדיין חי" בעוצמה בתוכו. אופיר סיפר שנענה לבקשה להתראיין, אשר עליה שמע מזוגתו ש"נידבה" אותו להשתתף, מכיוון שנושאים אלו העסיקו וממשיכים להעסיק אותו מאוד.

אופיר: שאני עושה את זה בשביל הכיף ... יותר זמן, יותר מחובר לזה.
דן: מחובר, כשאתה אומר, אתה מתכוון לרגשית?
אופיר: רגשית, כן.

...
דן: תנסה אם אתה יכול להרחיב, במה היא [הפנטזיה] יותר טובה?
אופיר: זה מרגיש לי יותר אמיתי, זה מרגיש לי יותר אינטימי, זה מממש לי... זה יושב לי על פנטזיות אמיתיות אז זה משהו שהוא הרבה יותר קשור אליי והרבה יותר...
דן: אתה מודע לזה שכשאתה אומר פנטזיות אמיתיות זה אוקסימורון
אופיר: כן, פנטזיות שלי כאילו, ... זה מתיישב לי על רצונות שלי, כן, על פנטזיות, התמונות או הסרט שאני בונה לעצמי כשאני מאונן הוא פנטזיה קיימת שלי, אם זה אישה אחרת, או אם זה אשתי, במקום מסוים, בסיטואציה מסוימת, זה משהו שהוא, הוא חלק, הוא קשור לנפש שלי, כי הוא קיים שם. אם אני, כשאני רואה פורנו - זה לא קיים שם.

...
דן: יפה. יפה ומעניין. .. אבל, כל ההתייחסויות שהתייחסת אליהן עד עכשיו על ההבדל שבין שתי הסיטואציות הן רגשיות: החיבור, הקשר, ההיכרות, האינטימיות, הביטחון, כל הדברים האלה שהולכים ביחד. האם זה משפיע גם על החוויה הגופנית?
אופיר: כן, משפיע, בטח.
דן: זה יותר מהנה, זה יותר מגרה, זה יותר מספק?
אופיר: יותר מהנה, בוודאי.

אופיר מספר שהחוויה שלו כשהוא מפנטז מהנה יותר, כי מרגיש שהפנטזיות יותר אמיתיות³⁹, יותר אינטימיות וקשורות אליו. בניגוד לצפייה בסרטונים פורנוגרפיים, כשאופיר מדמיין ומפנטז הוא "בונה לעצמו סרט" וחווה הנאה רגשית ופיזית גדולה יותר. זו פנטזיה שלו שהוא ממחז ומפעיל בדמיונו, ולא כמו בפורנוגרפיה, שם מדובר בפנטזיה של אחר. ראוי לציין שגם בפורנוגרפיה הוא בוחר במה לצפות מתוך מבחר עצום ובכל-זאת הוא אינו מרגיש שהיא "שלו" באותה מידה שבה הוא מרגיש כך כשהוא מפנטז. הקשר הזה לנפש "לא קיים שם" בשביל אופיר כשהוא צופה בפורנוגרפיה.

איזיק, נועם ואלון ציינו⁴⁰ את המיקוד והפוקוס הקיימים בעת צפייה בפורנוגרפיה לעומת "תמונה שבורחת" וריכוז שאובד בעת שהם מנסים לדמיין. לעומתם, יש המתארים דווקא בהקשר לפורנוגרפיה שהם חווים קושי להתרכז לאורך זמן והם חשים כי מבין השתיים דווקא הפנטזיה ממוקדת יותר. לדוגמה, תמיר, רווק בן 35, מדבר על "הפרעת הקשב הזו"⁴¹ שגברים רבים לדבריו, מתמודדים עמה כשהם צופים בפורנוגרפיה. "הפרעת הקשב הזו" גורמת לו לעבור במהלך ששן צפייה אחד "מסרט לסרט, ומבחורה לבחורה". לעדותו של תמיר, גם חבריו נוהגים כמותו. מדובר ב"הפרעה" המשותפת, לדבריו, לגברים רבים הצופים בפורנוגרפיה, והוא "חושב שזה משהו שהולך ומתדרדר" ככל שהצפייה האינטנסיבית נמשכת

³⁹ ראו הרחבה על כך בפרק "אמיתי כאילו". בעמ' 90-117.

⁴⁰ ראו ציטוטים בעמ' 71.

⁴¹ ראו ציטוט בעמ' 140.

זמן רב יותר. תמיר וחבריו אינם מקבלים אם כך, את הטענה כי קל יותר לשמור על מיקוד ופוקוס בצפייה בפורנוגרפיה. יתרה מזאת, דבריו של תמיר אף מרמזים על יכולת מיקוד שהייתה לו ואיבד אותה, "משהו שהולך ומתדרדר" עקב הצפייה התכופה. תמיר מתאר את הפורנוגרפיה כמאיצה תהליך של "הפרעת קשב", וגיל מתאר את הפנטזיה כממוקדת יותר ולפיכך מונעת בזבז זמן מיותר. שני תיאורים אלו משלימים את ההשוואה.

גיל: אני כשאני מפעיל את עצמי אני יכול לעשות עבודה נהדרת. אני אגיד לך אפילו יותר מזה. כשאני מאונן ביני לבין עצמי אני עושה את זה מהר יותר, ממוקד יותר. כשאני עושה את זה מול הפורנו אני מבזבז את הזמן. אני סתם מורח את הזמן.
דן: ניסית אי פעם להפחית, לצמצם, להפסיק את השימוש בפורנו?
גיל: לא, כי זה קצת כמו להגיד לעצמך תפסיק להיכנס ל-Facebook. זאת מסלקת זמן, אבל אני חי אתה בשלום.

גיל מייצג גם הוא את המצב הפרדוקסלי המתואר על-ידי גברים רבים, הסוברים כי הפנטזיה עדיפה מסיבות כאלו או אחרות, ובכל-זאת מאוננים כשהם צופים בפורנוגרפיה הרבה יותר מאשר כשאינם צופים. בלשונו של גיל הפורנוגרפיה, בניגוד לפנטזיה, היא "אכן מסלקת זמן, אבל אני חי אתה בשלום."

אבי, הוא דוגמה נוספת. אף הוא אחד מן הרבים המעריכים כי יתרונות הפנטזיה ללא פורנוגרפיה עולים באורח ניכר על יתרונות הפורנוגרפיה, ואף על פי כן כמעט לעולם אינם מאוננים עוד ללא צפייה בפורנוגרפיה.

אבי: זה לא הכחיד, זה קורה. אבל אולי, אולי זה קשור לאדם שאני, לאישיות שלי. אולי זה קשור לזה שאני... אני אומנם על דברים שחשובים לי אני נלחם ועובר דרך הקיר, אבל על דברים ש... מה שלא באמת לא חשוב לי יכול לעבור לידי, דן, כאילו אני לא נלחם על דברים שלא באמת חשובים לי.

...
דן: האם אני יכול לפנטז על זה וליהנות מזה, כנראה שבהתחלה...
אבי: בהתחלה יהיה לי מאוד קשה ובגלל שבהתחלה מאוד קשה לי, אני יודע שיהיה לי מאוד קשה בהתחלה, וזה לא היום נמצא באצלי במצב כזה שכאילו אני רוצה את זה מאוד ואני לא אתן לזה... אז אתה מבין אז אני מראש כבר עושה לעצמי את ההנחה ומוותר, אתה מבין.

אדם, רווק בן 27, חושב אף הוא שאין ספק שהפנטזיה טובה מן הפורנוגרפיה מסיבות רבות, ואף-על-פי-כן גם הוא מעיד על עצמו שהוא צרכן מורגל בפורנוגרפיה, צופה כפעם ביום, ומפנטז מעט מאוד. לא ברור לו מדוע כך הם פני הדברים אף שהוא חושב על כך לא מעט.

אדם: היה לנו דיון על זה לי ולחברים שלי באותה תקופה... על הדמיון לעומת הפורנו ממש, ומה, מה יותר טוב. אני זוכר שהייתי, היו שתי אסכולות, אני הייתי באסכולה של ה... אם אני זוכר נכון, של הדמיון דווקא, שיותר אהבתי לדמיון... זה לא חד וחלק. כאילו, אני חושב שזה יכול להיות מהנה גם ככה וגם ככה. נגיד, נכון להיום, אני מעדיף דווקא את הפורנו אבל אני לא יודע למה. נראה לי זה כבר הרגל כאילו, פשוט עכשיו אבל אז, היה בזה משהו מרגש, בתמונות.

כבר במהלך גיל ההתבגרות חל שינוי בהרגליו של אדם אך הוא אינו יכול להסביר מה הסיבות לשינוי. על אף שאהב יותר לדמיון ולפנטז, החל לצרוך פורנוגרפיה בתדירות גבוהה רבה יותר מאשר לפנטז. הוא מספר כי בעת השירות הצבאי חל שינוי נוסף והוא פינטז יותר

משצפה, אך השינוי הזה נבע מהתנאים הצבאיים המוגבלים ולא עקב שינוי בהעדפותיו. לדבריו, בבית "זה היה בעיקר פורנו".

אדם: כי התנאים הם לא כל כך, זה מאוד קשה אתה כל הזמן עם אנשים. אבל במקרים ה... גם אם אתה מתקלח אתה עם אנשים, אתה בזה, אתה ישן עם אנשים, אתה שומר עם אנשים, אתה רק עם אנשים. אבל הפעמים הבודדות שהיה שם זה היה עם פנטזיות... אבל בבית זה היה הרבה עם פורנו.

אדם: זה באמת איזשהו שינוי כזה, בין שהעדפתי כאילו את הפנטזיה לבין שהעדפתי את הפורנו. אממ... אני לא יודע להסביר את זה, כאילו, אני יודע שזה מה שהיה אבל אני הייתי בעיקר מאונן עם פורנו כאילו, ועד היום. ואני לא יודע להסביר. זאת אומרת ברור, שאני מסתכל על זה מהצד, כאילו אם הייתי שומע מישהו אחר שמספר לי את זה, אז הייתי אומר אוקיי, ברור ש... ברור שבפנטזיה יש פה משהו יותר משחקי, יותר משוחרר יותר פתוח, אבל ככה אין כל סיבה לפנטז, זאת אומרת, לא לפנטז, להיות, להשתמש בעיקר בפורנו.

...
דן: כיום באמת היחסים הם נגיד 9 ל 1, סתם אני זורק, פורנוגרפיה לעומת אוננות ללא פורנוגרפיה?

אדם: אפילו הייתי אומר 19 ל-1.

דן: אוקיי, זאת אומרת - חד משמעי! אין ויכוח על מי "מנצח"?

אדם: כן.

דן: האם בפעם האחת הזאת מה-20, שבה אתה מאונן בלי לצפות בפורנוגרפיה, האם סצנות שצפית בהן מזינות את עולם הפנטזיה?

אדם: לא לא, זה יותר סצנות שהייתי בהן בפועל, כי אם זה יותר איזשהו בחור שהייתי אתו וכל כך היה מרגש.

דן: משחזר את זה?

אדם: כן.

...

דן: אני נשאר עם השאלה שהיא מסקרנת אותי גם עכשיו בתור אדם שמעיד על עצמו "אני ממש ממשיך לפנטז ולדמיין ולהיות יצירתי, ואוהב את זה ומחובר לזה, וזה חלק חשוב מחיי", אם כך, מה משאיר אותך, רבים, רבים, רבים אחרים, מחוברים כל כך לפורנוגרפיה, פעם ביום, ולא לפנטז. אם הפנטזיה.. העולם פתוח, ובוודאות יש בה משהו יותר טוב, אז איך זה שזה לא לפחות fifty-fifty, גם וגם?

אדם: שאלה באמת נהדרת. אני גם, בלי קשר לזה יצא לי לחשוב על זה בתקופה האחרונה, שכאילו יש בזה איזה מן עניין ארוך שנים כזה, פורנו פעם ביום, ואני אומר מה, למה, אני לא יודע לומר לך, באמת, אין לי לזה סיבה.

אדם חושב על כך גם בתקופה האחרונה, כחלק מהרגל לחשוב על חייו ועל בחירותיו, להבין ולנתח את מניעיו. הוא עושה זאת מתוך רצונו שלו וגם משום שאלו הן חלק ממשימותיו במסלול האקדמי שבחר בו. למרות זאת, השינוי בהעדפותיו או נכון יותר לומר בהרגליו, נותר בעיניו בלתי מפוענח ונטול סיבה מובנת ומוצקה.

גיל, אבי ואדם מייצגים בדבריהם מרואיינים רבים שהתייחסו לפנטזיה כעדיפה על פני הפורנוגרפיה, ואף על פי כן סיפרו שהם מפנטזים מעט, ואף מעט מאוד, וצופים בפורנוגרפיה בשכיחות רבה. הם תיארו את הקשיים בשימוש בפנטזיה, קשיים המתגברים ככל שההרגל לצפות בפורנוגרפיה הופך תכוף ולכן הם מעדיפים ואף התרגלו לצפות בפורנוגרפיה, עם או ללא פנטזיה במקביל, ונמנעים מלפנטז בלי לצפות.

תשובותיהם של מרואיינים בנוגע להבדלים בין אוננות המלווה בפנטזיה מינית עצמאית לעומת אוננות במקביל לצפייה בפורנוגרפיה ניתנו לא אחת לאחר מחשבה, ובמקרים אחדים מרואיינים ניסחו את תשובותיהם לעצמם תוך כדי ניסיונם לנסח זאת בעבורי במהלך הראיונות.

אף שלא שלא רציתי ליצור מצבים של אי-נוחות, חשתי במקרים רבים בדיסוננס, בקונפליקט, אשר בא לידי ביטוי במה שעל פניו נראה כסתירות בדברי המרואיינים. על-פי הבנתי הנתמכת בהסבריו של פלאמר (Plummer, 1995), סתירות אלו נובעות מן הצורך של מרואיינים להציג עצמם באור מסוים ומתוך ההצדקות העצמיות שנדרשו להם כשסיפרו על ההרגל לצפות בפורנוגרפיה באופן אינטנסיבי, אף שהם חושבים על וחווים את הפנטזיה כעדיפה על-פני הפורנוגרפיה.

לסיכום, היתרונות העיקריים של אוננות באמצעות דמיון ופנטזיה כפי שבאו לידי ביטוי בדבריהם של השותפים למחקר הם כדלהלן: הפנטזיה נחוות כמדויקת יותר, ולכן עוצמתית יותר מן הפורנוגרפיה, תואמת יותר את התשוקות והרצונות המיוחדים לכל אדם; הפנטזיה נחוות כממוקדת יותר; היא מאפשרת חוויה פיזית וגם רגשית עוצמתית וחזקה יותר; הפנטזיה מורגשת כהשקעה ליבידינאלית חיובית כלומר זו השקעה בעצמי ופינוק עצמי; נחוות כאינטימיות יותר, ונתפשת כ"חלק ממני".

בחלק מן הראיונות יכולתי כמאזין לשמוע בין השורות את הקשיים שיש למרואיינים, שהם למעשה שותפי למחקר, לפרט ולהוסיף דברים על יתרונות הפנטזיה. לחילופין, התקשו לבטא את הביקורת שלהם כלפי הפורנוגרפיה. זאת בשל העובדה כי הפרקטיקה של צפייה בפורנוגרפיה שכיחה בחייהם יותר ולעתים הרבה יותר, מהפרקטיקה של אוננות ללא צפייה. לתחושת, מרואיינים בודדים בלבד חוו מתח זה בעוצמה פחותה, ואלו היו מרואיינים שסיפרו כי הפחיתו מאוד או נגמלו לחלוטין כמעט מצפייה בפורנוגרפיה.

3.7 מגוון של חוויות

רוב הגברים המרואיינים תיארו את האוננות המלווה בצפייה בפורנוגרפיה לסוגיה כחוויה שונה ובעלת איכויות אחרות, מאשר אוננות ללא צפייה בפורנוגרפיה. רבים מהם הציגו את החוויות השונות כממוקמות בנקודות שונות על פני סקאלה הירארכית של יותר ופחות, בעיקר ביחס לעוצמת החוויה ולמידת ההנאה ממנה. אולם, לא נמצא מתאם בין הדיווחים של מרואיינים שונים בנוגע לחוויה עוצמתית יותר ופחות ובין פרקטיקת האוננות המדווחת. מכיוון שכך, הסקתי כי מדובר במגוון חוויות שונות זו מזו באיכויותיהן הפיזיות והרגשיות. על אף שהצפייה בפורנוגרפיה מלווה כמעט תמיד באוננות, חלק מן המרואיינים אף דיברו על "הצפייה" כעל חוויה אחת, והשתמשו במונח "אוננות" לתיאור חוויית אוננות ללא צפייה⁴². ייתכן שגם בחירות לשוניות אלו מלמדות על ההבדלים שבין החוויות השונות. בהמשך ארחיב על כך שגם פעולת הצפייה עצמה מגוונת וכוללת פרקטיקות שונות: צפייה ללא פנטזיה במקביל, לעומת צפייה ופנטזיה בו-זמנית; צפייה עם פנטזיה שבה הצופה עצמו משתתף בדמיונו לעומת צפייה

⁴² ראו, למשל, בדבריו של איתמר, בעמ' 64.

ופנטזיה שבה הצופה אינו מדמיין את עצמו כנוטל חלק בהתרחשות; וצפייה בתמונות (סטילס) פורנוגרפיות לעומת סרטונים, שיחות אירוטיות וסייבר-סקס. מרואיינים רבים הציגו, ביוזמתם

או כתגובה לשאלותיי, מגוון של חוויות ותיארו את התחושות השונות שהם חשים.

ערד: ... סרט עדיף על תמונה, סרט עם, אא.. לא יודע, אם איזושהי עלילה וזה, ואז יש שם איזושהו משהו, הוא פחות עדיף מאשר סרט שהוא כולו סקס, כן? ככל שזה יותר ישירות למיניות, לאקט מיני, ככל שהאקט מיני הוא יותר, אממ.. אולי חייתי, כן, אפשר להגיד, אז זה סרט יותר ... יותר מעורר ויותר מושך.

... תמיד היה עדיפות למשהו ויזואלי, אם לא היה משהו ויזואלי והייתי רוצה לאונן אז הייתי חושב על נשים יפות.

דן: זאת אומרת, זה ה-second best?

ערד: זה ה-second, כן.

דן: יש איזושהו מדרג ביניהם? של מה יותר שווה ומה פחות?

איזיק: אממ.. אני מניח שהמפגש המיני הפיזי תמיד היה בדרגה גבוהה יותר, הפורנו אחרי זה והדמיון שלישי.

דן: כבר יש אינטרנט. ואז, יותר סרטונים או יותר תמונות?

אופיר: לא, ברגע שהיה אפשר סרטונים - אז סרטונים. אבל אני לא זוכר באיזה שלב היה אפשר סרטונים.

דן: אבל גם זה יכול להיות חלק מההבדל, או הסיבה שבגללה החוברת, היא לא מספיק מגרה - זה לא זז.

אופיר: נכון, ברגע שיש סרטון אז החוברת לא, אבל בהתחלה שהיה, כשרק קניתי את החוברת הזאת, אז לא היה סרטונים, אז זה לא שזה היה זה מול זה.

דן: זה היה בין תמונות במחשב לבין לתמונות בחוברת?

אופיר: כן, אבל ברגע שהיה סרטונים - אז לא ראיתי יותר תמונות.

ערד גרוש בן 33, איזיק רווק בן 34, בתחילתה של זוגיות ואופיר, נשוי בן 30, מייצגים

בדבריהם את רוב המרואיינים המייחסים איכויות שונות לחוויות הצפייה והפנטזיה. הם מספרים על העדפה בולטת לצפייה בסרטונים על פני צפייה בתמונות, והעדפות משתנות בין צפייה בפורנוגרפיה לאוננות ללא צפייה. החיות המצוייה בסרטונים ביחס לתמונות הדוממות נחשבת מעוררת ולכן מהנה יותר. בקרב המרואיינים נמצאה הסכמה גורפת לכך שסרטונים עדיפים.

רוב המרואיינים סיפרו על היכרות מוקדמת שראשיתה בתחילת גיל ההתבגרות, עם אוננות תוך כדי צפייה בחומרים פורנוגרפיים, אם כי לרובם בגיל הצעיר אפשרות זו לא הייתה נוחה וזמינה. המגבלות היו בדרך-כלל טכניות: המחשב היחיד בבית היה בסלון; לא היה חדר פרטי; לא היה קל להשיג חומרים פורנוגרפיים ויזואליים; חלף זמן עד שהאינטרנט איפשר הורדה של סרטונים וצפייה נוחה בהם. לפיכך תיארו רבים מעין התפתחות כרונולוגית שהתרחשה במקביל להתפתחות הטכנולוגית של המחשבים והאינטרנט: תחילה אוננות ללא צפייה, אחר כך אוננות עם צפייה בתמונות ורק בהמשך אוננות עם צפייה בסרטונים. לרבים הפכה האוננות תוך כדי צפייה בסרטונים פורנוגרפיים להרגל של קבע שנחווה כמעורר יותר, או קל יותר, מן האופציות האחרות. לצדם היו מרואיינים שצינו דווקא את האוננות עם פנטזיה וללא צפייה כעדיפה, במובנים מסוימים, כמו למשל קרבה רגשית לעצמם, הנאה גופנית ורגשית

חזקה ועוד. ואולם גם רבים מאלו שציינו את יתרונות הפנטזיה על פני הפורנוגרפיה, העידו אף הם על הרגלי אוננות תדירה תוך שהם צופים בפורנוגרפיה עם פנטזיה ואף בלעדיה.

3.8 מניפה של אפשרויות

בצאתי למחקר הנחתי כאמור שישנן שתי אפשרויות עיקריות לאוננות: האחת - צפייה בפורנוגרפיה ללא פנטזיה, והשנייה – פנטזיה ללא צפייה בפורנוגרפיה. הנחתי גם כי שתי האפשרויות הללו רחוקות ושונות זו מזו במובהק. הנחות מקדימות אלו השפיעו לא פעם על האופן שבו שאלתי את המרואיינים על חוויותיהם. לשמחתי טכניקת ניתוח הראיונות במחקר האיכותני, תיאוריה מעוגנת בשדה (Glaser & Strauss, 1974), שבו הידע מתגבש ומתהווה מתוך דברי המרואיינים, איפשרה לי בדיעבד, בעת ניתוח דברי המרואיינים, לגלות כי האפשרויות רבות ומגוונות הרבה יותר מאשר שתי האפשרויות הראשונות. השיחות עם המרואיינים וניתוח דבריהם שנעשה בשלב מאוחר יותר, חשפו כי קיימות פרקטיקות גבריות רבות נוספות. גברים שונים שהתראיינו למחקר תיארו קשת של התנסויות ואפשרויות, ואף תיארו כי בתקופות שונות ולעיתים אף בנסיבות שונות, הם עצמם נקטו ונוקטים בפרקטיקות שונות. מן הדברים עלתה נפרשה והתגבשה מניפה של פרקטיקות פופולריות רבות לגירוי עצמי ולאוננות:

1. צפייה בפורנוגרפיה ללא פנטזיה.

דן: האם כשאתה צופה בפורנו, נגיד, של... נעשה את זה הפוך, גבר לבן עם אישה שחורה שמנה, אוקיי? אז, האם הדמיון שלך עובד שם, ושם את עצמך בתפקיד הגבר עם האישה השמנה השחורה?

אלון: לא.

דן: לא, אין צורך בזה בעצם?

אלון: אין צורך.

...

אלון: בזמן הצפייה בפורנו אין דמיון. הדמיון לא פעיל.

דן: אוקיי. ומה קורה לדמיון שלך כשלאורך שנים

אלון: לא, אבל כשיש א.. אלא אם כן יש אוננות ללא צפייה בפורנו

דן: אז הדמיון עובד?

אלון: כן.

אלון מספר על פרקטיקות האוננות שהוא מורגל בהן, פרקטיקות שהן אכן דיכוטומיות. בתפיסה ובהרגשה שלו, כשהוא צופה בפורנוגרפיה אינו מפנטז כלל ואף אין לו כל צורך להפעיל את הדמיון שלו. זו היא הפרקטיקה השכיחה מאוד עבורו. הוא מפנטז רק כשהוא מאונן ואינו צופה בפורנוגרפיה, מה שקורה, לעדותו, רק לעיתים נדירות.

2. קריאה בטקסטים פורנוגרפיים או צפייה בתמונות סטילס ופנטזיה שמשדרגת אותם לסרטונים "חיים".

מארק: אז הייתי קורא [במחשב] טקסטים פורנוגרפיים, וזה היה מאוד מדליק אותי אפילו לפעמים יותר מהתמונות. לקרוא טקסט ולדמיין כאילו. לא הייתי מאונן עם זה, כי זה [המחשב] היה יושב במעבדה, אבל הייתי קורא את הטקסט, ואז אולי בבית הייתי מאונן ומדמיין, הופך את הטקסט הזה לסרט.

בני: אבל בחורה בחוטיני, אם אני רואה תמונה שלה ואני מדמיין כל מיני סיטואציות מעבר, אז זה כבר כן הפנטזיה שלי. זה כבר לא מה שהיא נותנת שם.

מארק ובני מתארים קריאה או צפייה בחומרים פורנוגרפיים שאינם "חיים ונעים", כמו טקסטים ותמונות סטילס, ושימוש בפנטזיה ש"ממירה" את הטקסטים והתמונות הקפואות לסרטים שיש בהם תנועה וחיות. הפנטזיה משמשת עבורם ככלי עזר שמשדרג את חוויית ההנאה ממקור הגירוי הפורנוגרפי, כשזה אינו מספק את החווייה המבוקשת.

3. צפייה בסרטונים פורנוגרפיים ופנטזיה הממשיכה את התסריט המיני מעבר לתוכן שנצפה.

אדם: אני עושה בו [בדמיון] מאוד שימוש, מאוד מאוד, נגיד, כאילו אני, זאת אומרת אם רק לצפות בסרט זה 0 ורק לדמיין זה 10, אז אני באיזה 8. זאת אומרת אני, אני מאוד עושה את מה שקראתי לפני זה אקספלורציות, את הפיתוחים האלה בראש. איפה אני שם, מה היה קורה או כל מיני שינויים בסיטואציה בהתאם לדמיון שלי.

אדם משתמש בסרטונים הפורנוגרפיים כחומר גלם. הוא נהנה ומתגרה מהם, אך אינו מסתפק בהם במתכונתם הקיימת, אלא מפתח את התסריט ומוסיף לו, באמצעות דמיונו. ההנאה שלו ניזונה מן התסריט הפורנוגרפי המצולם ומוצג לפניו ומכל מה שדמיונו מוסיף לתסריט זה.

4. צפייה בפורנוגרפיה ופנטזיה במקביל, כשהצופה אינו מדמיין את עצמו כשותף להתרחשות.

אדי: נכון, אבל גם כשזה לכאורה אני – איני לא מופיע ממש. יותר היא מופיעה. אני לא רואה את עצמי בתוך הסרט הזה. אני רואה אותה.

אדי צופה בסרטון הפורנוגרפי ומפנטז שההתרחשות בה הוא צופה מתרחשת כעת באופן ממשי, אך הוא "לא רואה" - או חווה - את עצמו כאילו הוא משתתף בסיטואציה. מבטו והפנטזיה שלו ממוקדים בשחקנית שהוא צופה בה, או בבת-דמותה המציאותית, שבאמצעות הפנטזיה הוא "שותל" במקום השחקנית שבסרטון.

5. צפייה בפורנוגרפיה ופנטזיה במקביל, כשהצופה מדמיין את עצמו כשותף להתרחשות.

דן: האם הצפייה לבדה מספקת, או שאתה גם מפנטז, כלומר, רואה על המסך נגיד זוג ...
דרור: אני חושב שאני מפנטז את עצמי בדרך כלל, כן.

...
דן: יש גם אפשרות, או שזה קורה לפעמים, שאתה צופה ולא מפנטז את עצמך בתפקיד שם?

דרור: לא. לא זכור לי דבר כזה.

דרור צופה בפורנוגרפיה ותוך כדי הצפייה הוא גם מפנטז את עצמו כמשתתף פעיל בסיטואציות שהוא צופה בהן. בעבורו, זו פרקטיקה קבועה ומרכזית, עד שאינו זוכר אפשרות של צפייה בפורנוגרפיה ואוננות בלי שמפנטז את עצמו שותף פעיל במין המוצג מול עיניו.

6. צפייה בפורנוגרפיה ללא אוננות, ולאחר זמן אוננות תוך כדי פנטזיה של הסצינות הפורנוגרפיות שנצפו.

יובל: הייתה הפרדה מאוד מאוד ברורה בשבילי ... כאילו לא היה לי את האומץ אני לא יודע מה כאילו לשבת מול זה, הייתי מסתכל, סופג את זה ואחרי זה כזה מפנטז על זה.

יובל מתאר מצבים בהם חשש שתופר הפרטיות שלו בעת שהיה צופה בפורנוגרפיה (בסלון ביתו, כנער). בשל חשש זה היה צופה בפורנוגרפיה כשניתן היה, סופג את ההתרחשויות לתוכו ונמנע מלאונן. מאוחר יותר, כשכן היתה לו פרטיות בטוחה (בחדרו), היה מפנטז וצופה שוב, הפעם בעיני רוחו, בסצינות הפורנוגרפיות שראה קודם לכן ומאונן.

7. פנטזיה ללא צפייה בפורנוגרפיה, וללא מקורות השראה מפורנוגרפיה.

דן: אוקיי. ומה בעולם הפנטזיה והדמיון שלך מה מתרחש? איזה מן סיטואציות?
אופיר: כמו אותו דבר עצמו שהיה פעם, או משהו שחוויתי או משהו אחר עם מישהי שהייתי איתה, או מישהי שלא הייתי איתה.

דן: וסיטואציות שצפית בהן לא עולות בדמיוןך?
אופיר: לא, מה, בפורנו כאילו?

דן: בדמיון, כן, סיטואציות שצפית בהן בפורנו האם הן עולות בפנטזיה כשאתה מאונן?
אופיר: לא!

דן: זאת אומרת ממש יש הפרדה מוחלטת בין, זה שני דברים שונים לגמרי?
אופיר: שני דברים שונים לגמרי!

אופיר, שגם הוא ככל המרואיינים צופה לא מעט בפורנוגרפיה, מתאר גם התנסויות של אוננות ללא כל צפייה בפורנוגרפיה ואף, לעדותו, ללא כל השראה מן השדה הפורנוגרפי. מדובר בחוויות נפרדות לחלוטין בעבורו, כשהוא נהנה גם מפנטזיות על נשים מוכרות וחוויות שכבר חווה באופן ממש, וגם מפנטזיות על סיטואציות שלא חווה במציאות ונשים שלא היה עמן.

אדם ואופיר ניצבים, לכאורה, בשני קצותיה של המניפה. בקצה האחד - אדם ודומים לו שמתנסים גם בפרקטיקה של צפייה בפורנוגרפיה ללא כל פנטזיה, ובקצה השני אופיר ודומים לו, שמתנסים גם בפנטזיות שלפורנוגרפיה אין נגיעה בהן. ואולם, למעשה כמעט כל המרואיינים מנסים ומתנסים (או היו מנסים והתנסו) ביותר מאשר פרקטיקה אחת ויחידה.

מניפת האפשרויות שנפרשה לא נועדה לדרג את החוויות השונות על-פי מדד איכותי, בסדר עולה או יורד. אלו אופנויות שונות לאוננות, לגירוי ולעוררות מינית שתיארו גברים שונים. הנפרדות שבין האופנויות השונות איננה מובהקת ומוחלטת, וישנם גם גברים המתארים שימוש באופן אחד או יותר, לפעמים אפילו במהלך מעשה אוננות יחיד. שאלותיי בראיונות התמקדו בשני מצבים מרכזיים, בשתי פרקטיקות שונות שגברים משתמשים בהן לגירוי ולאוננות שהן

דיכטומיות לכאורה: פורנוגרפיה ופנטזיה. בחנתי איך נחוות ונתפשות חוויות אלו בקרב גברים שצופים, או צפו, בפורנוגרפיה כדבר שבשגרה. התשובות המפורטות שקיבלתי לימדו אותי על פרקטיקות רבות, שונות ומגוונות לאוננות, ועל חפיפות והשקות בין שתי החוויות וההתנסויות הללו. המניפה נפרשה תוך כדי הראיונות, והתגבשה תוך כדי ניתוחם רק בדיעבד. ניתוח הראיונות לימד אותי על קיומן של פרקטיקות מרובות, שחלקן משלבות צפייה בפורנוגרפיה ופנטזיה זו בזו, במינונים מגוונים ובשלבים שונים. עיקר החשיבות בתיאור האופניות השונות טמון בחשיפת תפיסתם של הצופים באשר להקשרים שיש בין הרגלי הצפייה ופעולות הדמיון שלהם; בין הבחירה באופן זה או אחר לחוויית מאמץ או היעדרו; בין הפרקטיקה שמורגלים בה לצורך השגת עוררות ובין החוויה המינית הנחוויית; ובין חוויית בחירה לחוויית הרגלים שהתקבעו. לעתים ההקשרים הללו גלויים וידועים למרואיינים, ובמקרים אחרים הם נרמזים מתוך דבריהם, אף שהם עצמם אינם מעידים ואולי גם פחות מודעים להם.

עיקר הספרות המקצועית והמחקרים הכמותניים הנוגעים לפורנוגרפיה, כמפורט בתחילת פרק זה, עוסקים בקשרים שבין צפייה אינטנסיבית של גברים בפורנוגרפיה לתפיסותיהם כלפי נשים, לגיבוש פרקטיקות מיניות גבריות שאינן מחשיבות נשים וצרכיהן, ולפגיעה אפשרית במערכות יחסים זוגיות ומיניות. קשרים אפשריים בין צפייה בפורנוגרפיה לפנטזיות ולפעולת הפנטזיה לא נחקרו די.

הממצאים שעלו ונפרשו בדבריהם ובתיאוריהם של המרואיינים תמכו באפשרות כי צפייה אינטנסיבית בפורנוגרפיה עלולה לצמצם ואף להכחיד יכולות של גברים לפנטז ולדמיין סיטואציות מיניות מעוררות. אולם בד בבד נפרשה באוזני תצוגה רב ממדית המכילה אפשרויות שונות ומגוונות לעוררות, בין הפנטזיה לבדה ובין הצפייה בפורנוגרפיה בלבד. הגברים ששיתפו אותי בהרגלי האוננות שלהם בעבר ובהווה תיארו בין היתר, גם אופנים שונים לשימוש בפנטזיה ובפעולת הפינטוז במקביל לצפייה בפורנוגרפיה. היו שטענו בתוקף כי הצפייה בפורנוגרפיה אף מרחיבה בעבורם את עולם הפנטזיה המינית ("הפורנוגרפיה היא ספריית הדמיון שלי"). אחרים טענו כי גם מה שאני בחרתי לכנות פנטזיה, וייחסתי לה תכונות של Self-Made, יצירת יש מאין, איננה כזו למעשה, שכן כל דמיון לדבריהם, הוא תולדה של דבר-מה שראינו או חוינו.

הדעות והרגשות שנפרשו הם רבים ומגוונים. בין היתר נדמה היה לי כי חלק מן המרואיינים מצדדים בפורנוגרפיה פשוט מכיוון שהם רגילים כל כך לצפות בה, באינטנסיביות רבה ומזה שנים. משכך, משהו בהם נדרש למצוא בה יתרונות או לכל הפחות לסרב להכיר בחסרונות אפשריים שלה, בכלל ובפרט ביחס ליכולת שלהם לפנטז ולדמיין. עם זאת מרואיינים רבים כן הכירו בכך, מי לראשונה במהלך הראיון, ומי כדבר-מה שהיה לו כבר ברור, ידוע ואף מובן מאליו, עוד קודם לכן.

לפיכך, המסקנות העולות מן הממצאים מגוונות אף הן. בעבור חלק מן הגברים הצופים בפורנוגרפיה באופן אינטנסיבי ולאורך תקופות ממושכות, אפשר לומר כי הם חשים בצמצום שחל בעולם הפנטזיה והדמיון המיני שלהם, ויכולתם לחוות עוררות מינית מספקת באמצעות פנטזיה ודמיון בלבד פוחתת. זהו ממצא שלא נחקר וחשוב שייחקר עוד גם בעתיד במגוון אסטרטגיות מחקריות כולל מחקרים כמותניים, מכיוון שעולם הפנטזיה והדמיון בחיי הנפש הפעילים שלנו מרכזי ביותר.

3.9 סיכום

רוב מוחלט של הגברים המרואיינים במחקר זה מתארים הבדלים בחוויות הפיזיות, המנטאליות והרגשיות הנקשרות בדעתם לפרקטיקות השונות: אוננות וצפייה בפורנוגרפיה מחד גיסא, אוננות עם פנטזיה (עצמית ועצמאית) בלבד מאידך גיסא וכל הפרקטיקות הנוספות שבין השתיים שתוארו לעיל.

ישנה הסכמה כמעט גורפת בין המרואיינים כי סרטונים פורנוגרפיים מעוררים ומהנים יותר מתמונות ומטקסטים פורנוגרפיים. החוויה המינית כשצופים בפורנוגרפיה מתוארת כשונה מזו הנחווית באוננות עם פנטזיה וללא צפייה. רוב הגברים, גם אלו הצופים הרבה ומפנטזים מעט, מעידים על עוצמה גבוהה יותר של עוררות והנאה מינית כשהם מפנטזים ולא כשהם צופים. יש המתארים גם מגוון חוויות בעוצמות שונות: חלק מן הגברים מתארים הנאה פיזית גדולה יותר כשהם מאוננים וצופים בפורנוגרפיה, לעומת כאלה המתארים הנאה רגשית גדולה יותר כשהם מפנטזים ולא צופים.

בניגוד להשערה המוקדמת שלי התברר לי כי אף שחלק מן הגברים מרגישים קשיים לפנטז וקושרים זאת להרגלי הצפייה התדירה, גברים אחרים אינם חווים קשיים אלו, או שאינם קושרים אותם לצפייה בפורנוגרפיה. רבים מניחים כי יכולתם לפנטז לא ניזוקה, והם משוכנעים כי הם מפנטזים פחות מבעבר בשל הבחירה להתאמץ פחות, והזמינות והנוחות שבצפייה. החידוש שבפורנוגרפיה לעומת ה"שמרנות" שבפינטוז, הטכנולוגיה המעודכנת (והמתעדכנת תדיר) לעומת פעולה מנטאלית של חשיבה ואולי גם רגש, תוארו גם הם כגורם משמעותי בכוח המשיכה של הפורנוגרפיה על צרכניה. תיאור זה נקשר גם לאופן הטכני שבו התייחסו גברים לכישורי הפנטזיה שלהם, כישורים שהפכו בעבור אחדים קשים ומורכבים יותר לביצוע. ואם כך, אם ההתייחסות והבחינה נעשים דרך פרספקטיבה של פעולה טכנית מוצאים גברים רבים כי הפורנוגרפיה היא מכשיר יעיל יותר מן הפנטזיה המיושנת, מכשיר קל יותר להפעלה ונטול מאמץ. בנוסף, גברים רבים מעידים ומתארים כי הם מפנטזים בצורה זו או אחרת, גם במקביל לצפייה התדירה בפורנוגרפיה.

מתוך השיחות עלו גם יתרונות רבים נוספים ושונים של שתי הפרקטיקות המרכזיות: פורנוגרפיה ופנטזיה. היו מרואיינים שאמרו דברים סותרים לכאורה במהלך הריאיון, בנוגע

ליתרונות וחסרונות הפרקטיקות השונות, והיו כמובן גם חילוקי דעות לכאורה בין המרואיינים השונים. למשל, אחדים טענו שהפורנוגרפיה מאפשרת יותר מיקוד ופחות הפרעות, ולעומתם טענו אחרים שבעבורם דווקא פנטזיה מאפשרת יותר מיקוד.

חשוב לזכור כי כל העדויות על יתרונות או חסרונות של פורנוגרפיה ושל פנטזיה באות מפיהם של גברים שרובם צופים בפורנוגרפיה באופן תדיר ושכיח והם מפנטזים, או פינטזו, מעט. כזכור, בשלבי חיפוש המרואיינים, הזמנתי כמתנדבים למחקר "גברים שצופים או צפו הרבה בפורנוגרפיה", וכשנשאלתי על ידי רבים מהם "מה זה הרבה?" השבתי: "יותר מכפי שאתה רוצה." משום כך ובהסתייגות הנדרשת אומר שנכון יהיה לקרוא ולהפנים חלק מעדויותיהם של המרואיינים על היתרונות וההנאה שבפנטזיה לעומת הקשיים והחסרונות הגלומים בה, בכלל וביחס לצפייה בפורנוגרפיה בפרט, תוך חשיבה גם על האפשרות כי היכולות לפנטז משתנות בדרך-כלל לא לטובה, משההרגל הולך ונזנח. כלומר: בעבור חלקם, ככל שהצפייה גוברת גובר הקושי ליצור פנטזיה, להתמקד בה ולהחיותה כך שתעורר ותגרום הנאה גדולה, ולפיכך חסרונותיה הולכים ומתרבים. לעומת זאת, הפורנוגרפיה נחוות כקלה ומתגמלת יותר במונחי מאמץ ותועלת של תפוקות מול תשומות. בדומה לכך טוען המן (Hamman, 2017) כי "פנטזיה, שיכולה להפעיל פונקציה דומה [של עוררות], הופכת לעבודה כאשר ניתן להעביר על המסך תמונה אחר תמונה" (שם, עמ' 20).

מרואיינים רבים, כמו יובל⁴³, למשל, שהפרקטיקה השכיחה בחייהם היא אוננות עם צפייה בפורנוגרפיה, תיארו את יתרונות הפנטזיה על פני הפורנוגרפיה, וניכר שהם מתגעגעים לחוויה. חוויה זו ששבה ועלתה בראיונות, העלתה בי כמאזין וכחוקר את השאלה: מדוע על אף יתרונותיה של הפנטזיה גברים מעדיפים או צופים בפורנוגרפיה הרבה יותר מאשר מפנטזים?

מדובר למעשה בפרדוקס או בסתירה שניתן ליישב באמצעות ההבנה התואמת את דבריו של פלאמר (Plummer, 1995), על נראטיבים אנושיים שבמקרים רבים מכילים סתירות ותמיהות, בעיקר כשהנושאים המדוברים טעונים רגשית. מיניות ופרקטיקות מיניות הן ללא ספק נושאים טעונים רגשית עבור רבים, ולפיכך הנראטיב המתפתח בנו מורכב גם הוא. זהו נראטיב המנסה לגשר בין הסופר-אגו שעבר סובלימציה (חברות/תיִרבות) לבין האיד, הדחפים והתשוקות הנסתרות. "היחסים בין תיאוריות סוציולוגיות לתיאוריות פסיכולוגיות על מיניות הם יחסים מורכבים" – טוען ביידר (Bader, 2002, p. 228), המסביר כי המורכבות של המיניות האנושית איננה נותרת רק בתחום התיאורטי. "האישי פוגש לבסוף את הפוליטי" – אומר ביידר (שם, עמ' 227) – ומכוון לכך שהפרקטיקות המיניות שלנו נעות בין הניסיון לספק את הצרכים והכמיהות הבלתי מתורבתות ובין הניסיון להפוך להיות ולהשאר מתורבתים ומנומסים.

⁴³ ראו ציטוט בהקדמה לפרק זה, בעמ' 50.

רובנו צורכים גם מזון ושתייה שאינם בהכרח בריאים. רובנו מתעמלים פחות מהדרוש לנו, על אף ידיעה ברורה שעדיף היה לו היינו נוהגים אחרת. והיה ונשאֵל על הרגלים אלו ואחרים בדרך-כלל נדע לפרט את ההצדקות לבחירותינו, ולספר מתוך ניסיון מודע באופן חלקי בלבד, לשכנע בעיקר את עצמנו בהסבר שהופך את התנהגותנו לנכונה בעבורנו. האמת הבסיסית היא שבמקרים רבים דווקא המזון והשתייה הבריאים פחות אטרקטיביים לנו יותר מסיבות שונות כגון טעם נרכש ואחרות. אם כך, אנו צורכים מוצרים אלו יותר מכפי שהיינו רוצים אך אנו מארגנים לעצמנו את העולם באמצעות סיפור והצדקות להנחות שאנו עושים לעצמנו.

כך גם בנוגע לפורנוגרפיה. רבים ממשתתפי המחקר⁴⁴ חושבים ומאמינים שאיכויותיה הבסיסיות של הפנטזיה טובות יותר לחיים המיניים, הזוגיים ולחיי הדמיון והרגש, וכי פוטנציאל ההנאה שגלום בה גדול יותר, ובכל-זאת צורכים פורנוגרפיה רבה כי כוח המשיכה שלה "גדול עליהם"⁴⁵. במצב זה, כדי "לסדר לעצמם את העולם", הם מוצאים בפורנוגרפיה ובעצמם כמשתמשים גם יתרונות, וממשיכים לצרוך אותה ולהתנגד לה בו-זמנית. טיעון מעין זה מעלים גם רייט ועמיתיו (Wright et al. 2017). לדבריהם, מחקרים מהעת האחרונה, בניגוד למחקרים ישנים יותר, מגלים כי צופים בפורנוגרפיה מדווחים גם על שביעות רצון גבוהה מיחסים בין-אישיים, ממיניות, מעצמם ומגופם. המחקרים המביאים דיווחים אלו מעלים לצידם את האפשרות כי מדובר ברציונליזציה, שמטרתה להצדיק את הצפייה שקשה להמנע ממנה, כי מספקת גמול מיידי ועוצמתי. רייט ועמיתיו מציעים כי יתכן שישנה הטייה בדיווח העצמי, מתוך רצון וצורך לפתור דיסוננס קוגניטיבי וערכי, שחווים חלק מן הצופים, ועדויותיהם הן תגובה פסיכולוגית לנסיון לכוונם להפסיק לצפות בפורנוגרפיה.

מרואינים שדחו את האפשרות לצמצום עולם הפנטזיה והדמיון שלהם בשל השימוש התדיר בפורנוגרפיה, טענו אף הם לשימור היכולות הללו בעיקר כפוטנציאל שאינו ממומש כבעבר, או שאינו ממומש עוד כלל. אנו יכולים לפנטז כבעבר, גם ללא צפייה בפורנוגרפיה, הסבירו במילים שלהם, אך כמעט ואיננו עושים זאת עוד, אלא בוחרים שוב ושוב בעיקר בצפייה בפורנוגרפיה עם פנטזיה גלוית מצומצמת, או ללא פנטזיה כלל.

אם נחבר את טענותיהם של מרואינים אלו לדבריה של קליין (Klein, 1963)⁴⁶, על הפנטזיות כתומכות בהשלמת ה"אני", נוכל לשער כי בעבור חלק מן הצופים, יתכן שהפורנוגרפיה נמהלת בפנטזיה (או הפנטזיה בפורנוגרפיה) ומנסה לשרת את צרכניה באופנים בהם עושה זאת הפנטזיה כשהיא "לבדה" – כהשלמת הפערים שבין המציאות הפנימית (דחפים ותשוקות, בין היתר) למציאות החיצונית, המגבילה. במחקרים עתידיים נכון

⁴⁴ למשל, יובל, בעמ' 50; גלעד, בעמ' 73 וג'ון, בעמ' 63.
⁴⁵ ראו דבריו של איתמר, בעמ' 64: זה "מנוון ... כמו סמים".
⁴⁶ ראו בעמ' 53.

יהיה לתת את הדעת על מידת ההצלחה של הפורנוגרפיה (ביחס לפנטזיות) להשלים פערים אלו.

מחקרה של טרייסי טילקה (Tylka, 2014) מצביע על קשר שלילי בין צריכת פורנוגרפיה על-ידי גברים לבין תחושת ה-Well-Being, הרווחה הרגשית, שלהם. אם אמנם לפנטזיות יש משמעות והשפעה על רווחה רגשית, כפי שפורט בראשית הפרק, הרי שניתן כי לא רק הצפייה עצמה והתכנים הכלולים בה הם שמייצרים קשר זה. יתכן שגם עולם פנטזיה מצומצם או נכחד, צמצום זה בחיי היום-יום של גברים רבים, עלול להיות גורם משפיע על הקשר בין הצפייה לרווחה רגשית זו, בכלל ובחיים המיניים של גברים בפרט.

4. "אמיתי כאילו": פורנוגרפיה – מציאות או דמיון ומשחק

הגיל פגע בהיבטים שונים באישיותו, אבל לא בכבוד לתהליך הסקת המסקנות, שהיה צריך להיות תמיד הגיוני, דדוקטיבי. הוא לא סבל דיבורים הזויים על המציאות, אם היא כזו או אחרת, אלא אם כן היו בהם עובדות אובייקטיביות.
פאולו ג'ורדנו, 2015, הגוף האנושי, עמ' 264.

4.1 הקדמה

פרק הממצאים הראשון עסק בנושא שהיה המחולל והעילה למחקר כולו: יחסי הגומלין בין שימוש בפורנוגרפיה לפנטזיה ודמיון. בפרק נבחנו ותוארו פרקטיקות האוננות השונות של גברים שונים, ותוארו אפשרויות שונות לשימוש בפנטזיה, בפורנוגרפיה או בשתייהן במידות שונות. תיאוריהם של המרואיינים פרשו קשת של אפשרויות ושילובים בין הפרקטיקות השונות של צפייה בפורנוגרפיה ופנטזיה לצורך עוררות מינית. בין המרואיינים היו שהבדילו בין הפנטזיה ובין צפייה בפורנוגרפיה שאין בה בחוויה שלהם כל פעילות פנטזמטית, ויש שהעידו על עצמם שהם מפנטזים גם במהלך צפייה, בדרכים שונות. בשני קצוות הקשת תיארו המרואיינים שני מצבים: האחד - מצב שבו גבר מאונן ומגביר את העוררות המינית שלו רק באמצעות הפעלת הדמיון, באמצעות פינטוז ומבלי שהוא צופה כלל בפורנוגרפיה. לפעולה זו יוחס המונח פנטזיה ושימוש במה שכיניתי *Self-made*, מונח שמשמעותו בהקשר זה יצירת תוכן מיני מעורר באופן עצמאי, באמצעות הדמיון, הזיכרון וכדומה; והמצב השני - שבו גבר מאונן תוך כדי צפייה בפורנוגרפיה ואינו מפנטז כלל. על פי עדויות המרואיינים זהו כיום מצב שכיח בקרב גברים רבים. את התכנים הפורנוגרפיים הנצפים כיניתי לצורך מחקר זה *Ready-made* (מונח השאול מזרם אמנות הדאדא), והכוונה היא לשימוש בתכנים קיימים, שנצרו על-ידי אחרים להגברת העוררות המינית. תיאורי המרואיינים לימדו כי חלק מן הגברים משלבים לעתים בו-זמנית את שתי הפרקטיקות, כלומר גם צופים וגם מפנטזים. רבים מהם תיארו איך במקביל לצפייה הם בדרך-כלל מפנטזים את עצמם כשהם לכאורה מבצעים, או מבצעים בהם, את מה שעושים השחקנים בסרטונים שבהם הם צופים. פישר וברק (Fisher & Barak, 1991) טוענים כי בעבור "אנשים נטולי עכבות פנימיות, או אלו שאינם מבחינים בין פנטזיה למציאות ... פורנוגרפיה אלימה עלולה ואף סביר שתהווה טריגר לפעולות אנטיסוציאליות" (שם, עמ' 73). לדעתם של פישר וברק הסיבה להשפעה זו של הפורנוגרפיה נעוצה בהבחנה לקויה - וקודמת לצפייה - בין דמיון למציאות. לעניות דעתי, הקשרים מתקיימים לפחות בשני כיוונים: האחד, כפי שמתארים פישר וברק - הבחנה לקויה בין דמיון למציאות מעלה סבירות של השפעת הצפייה בפורנוגרפיה על ההתנהגות המינית, והשנייה - צפייה אינטנסיבית בפורנוגרפיה "תורמת" להבחנה הלקויה בין פנטזיה למציאות, שעלולה להשפיע גם על שינויים התנהגותיים. בפרק זה יתוארו תפיסותיהם השונות של גברים הצופים בפורנוגרפיה ותיבחן השאלה האם ועד כמה הסצנות שבהן הם צופים מייצגות ומשקפות לדעתם מציאות מינית.

לצד זאת אבחן ואציג האם וכיצד גברים הצופים בפורנוגרפיה מתייחסים לתכנים שבהם הם צופים כדמיון וכמשחק.

הפורנוגרפיה לסוגיה השונים מהווה חלק אינטגרלי מההצפה הוויזואלית הכללית שאליה נחשפים אנשים החיים בעולם המערבי המודרני. לרבים היא מהווה חלק מרכזי מבחינת נפח החשיפה אף שמבחינה ערכית בעבור חלק מן הצופים, היא ממוקמת בשוליים. השנים האחרונות מאופיינות בגודש הולך וגדל של תכניות המוגדרות כתכניות מציאות, "Reality". שיווקן של תכניות אלה אגרסיבי ואחוזי הצפייה בהן גבוהים. המשגות הצופים בנוגע לתכנים שבהם הם צופים מהוות נושאים למחקר, בתוכם נחקרת גם חקירת ההמשגה של המציאות הוירטואלית כמציאות ממשית.

מחקרם של קרין רידל וג'יי-ג'יי דה-סימון (Riddle & De Simone, 2013) מתאר צפייה מתמשכת בתכניות ריאליטי בטלוויזיה המתקשרת לאמונות של הצופים על הנעשה בעולם האמיתי. תיאוריהם של 145 בוגרים צעירים הראו כי אמונותיהם באשר לעולם האמיתי התאימו במקרים רבים, לתכנים שצפו בהם. בין היתר נבדקו הבדלים בתכונות של נשים וגברים ומהבדיקה עלה כי מי שצפו ביתר אינטנסיביות טענו כי התכונות הנשיות והגבריות שצפו בהן בטלוויזיה הן תכונות מאפיינות גברים ונשים גם בחיי היום-יום ואילו אלו שצפו מעט לא טענו כך. אמנם הפורנוגרפיה איננה משווקת באופן מובהק כריאליטי אולם הצופים בה או לפחות חלקם, כפי שעולה במחקר זה, בוחרים להתייחס אליה כאל צילום או השתקפות של מציאות. המבט הוירטואלי בכללותו, טוענים דוד גורביץ' ודן ערב (2012), "יוצר הבנייה של המציאות", ולדבריהם אף שמדובר בקיום בדוי הוא "הפך לחלק מן הריאליזם של היומיום, משמש אמצעי מרכזי לפיענוח המציאות" (שם, עמ' 556).

"הסצנה הפורנוגרפית הבסיסית (בצירופים משתנים)", כחלק מן המבט הוירטואלי הכללי, אומרים גורביץ' וערב, "חוזרת ומכפילה את עצמה, כאילו לשכנע אותנו, הצופים, כי מה שנראה כפנטזיה בלתי-אפשרית, הוא אכן מציאות קיימת" (שם, עמ' 932). לטענתם השכפול הבלתי פוסק, ההצפה המכוונת מטעם תעשיית הפורנוגרפיה של חומרים פורנוגרפיים נגישים, מיועדת ומכוונת לכך שהצופים בה יחוו אותה, או יתפשו אותה כמציאות. פרק זה במחקר מתאר איך גברים הצופים בפורנוגרפיה מנהלים מעין משא ומתן עם עצמם, ומשתמשים בסגנונות שונים בשתי החוויות: חוויית מציאות וחוויית משחק ודמיון וכן בשילובים של שתיהן ברמות משתנות. איריס וינסנט (Vincent, 2016) מכתירה את מאמרה בעניין זה בשם "פורנוגרפיה: מתחזה לפנטזיה, מייצרת מציאות."

כך לדוגמא, ג'וזף ברנן (Brennan, 2018) מסביר שסרטונים פורנוגרפיים רבים, באורך של דקות ספורות, מוצגים מן הקונטקסט הרחב (של הסרט הארוך ממנו נלקחו), ואף מוצגים לעיתים-למרות היותם מופקים ומבויימים על-ידי התעשייה- תחת הקטגוריה המכונה

"HomeMade". לדבריו, הצופה תוהה על סוגיית האותנטיות של מה שמוצג בפניו נטול הקשר, והסרטונים מפורשים לא אחת, בטעות, כיחסי-מין אמיתיים.

הצפייה בפורנוגרפיה פוגשת את האדם, הנער, בדרך כלל בגיל ההתבגרות, בגיל שבו הוא עסוק ועוסק במלא המרץ באופן מודע יותר ופחות, בתהליך בנייה והבניית הזהות. זהו כמובן תהליך שתחילתו בלידתו של האדם (אם לא קודם לכן) והוא נמשך לאורך חייו, אך בגיל ההתבגרות תהליך זה הופך מהותי ומשמעותי במיוחד (Blos, 1962).

ההתבגרות המינית המואצת בגיל ההתבגרות, משמעותית ומרכזית בבניית הזהות והבנייתה. שלל תחושות, רגשות, מחשבות, חוויות ואירועים מתרחשים ומשפיעים על ההתפתחות במישורים רבים, פיזיים ורגשיים. העוררות המינית המתגברת מובילה בני נוער רבים מאוד לגלות את רזי האוננות ולהתנסות בה באופן אינטנסיבי. בעשור האחרון ואף לפני כן, רבים מתנסים באוננות בעיקר מול מסכי המחשב והטלפון הנייד בחיבור לאינטרנט, ותוך כדי צפייה בפורנוגרפיה. בעבור רבים הסרטונים הפורנוגרפיים הם תחליף או תוספת לפנטזיות ולסרטים הדמיוניים שהיו חומרי הגלם לעוררות המינית של רוב המתבגרים בעבר (Shapiro, 2008; Colarusso, 2012). מרואיינים רבים במחקר זה סיפרו כי מעולם או כמעט מעולם, לא התנסו, וגם כיום הם אינם מתנסים, באוננות ללא צפייה בפורנוגרפיה.

מאחר שהמיניות מצויה ופועלת במרחבים הווירטואליים בעוצמה רבה, בתכיפות ובאמצעים רבים ושונים, מסבירות מרג'ורי קיבי ובריג'יד קוסטלו (Kibby & Costello, 2001), נוצר סוג של מיזוג וטשטוש בין דימוי או ייצוג למעשה עצמו, "fusion of image and act" (שם, עמ' 359). הכוונה היא כי בעבור רבים ובעיקר גברים הפעולה המינית השכיחה ביותר היא אוננות וצפייה בפורנוגרפיה; לצד זאת האקט המיני הופך נדיר, ולכן הפורנוגרפיה, שהייתה בעבר מעין תחליף ודימוי למציאות, הופכת בהמשגות ואף בפרקטיקה של חלק מן הצופים בה למציאות עצמה. כנער צעיר שנחשף לפורנוגרפיה לראשונה, חשבתי לעתים כי מה שמתגלה לעיני הסקרניות והרגשות מייצג את מה שקורה באמת בעולם המבוגרים. כיום כחוקר בתחום לימודי מגדר, וכמטפל מיני העוסק שעות רבות ביום בשיחות עם גברים, נשים וזוגות, על הפער בין חיי המין המצויים בעולמם, ובין חיי המין שהם רוצים בהם, אינני חושב ומרגיש כך. ברור לי כי מרבית סרטוני הפורנוגרפיה מבוים ומצולמים כך שיחסי המין המוצגים בהם רחוקים מרחק רב ממה שמתרחש בחדרי מיטות מציאותיים. משום כך הופתעתי לשמוע מרואיינים שסיפרו כי הם מתייחסים לפורנוגרפיה מסוימת ולמה שמוצג בה כאל מציאות, כאל מה שקורה באמת ביחסי-מין בין שניים או יותר. עדויות אלו, ודבריהם על פורנוגרפיה שהיא "אמת", עוררו בי סקרנות וצורך להתחקות גם אחר קשרי הגומלין בין האינטנסיביות של הצפייה (במקביל לאינטנסיביות האופיינית לאוננות בגיל ההתבגרות ובגיל הבגרות הצעירה), ובין הבחירה, ההעדפה והצורך, של חלק מן הצופים להתייחס לסרטונים שבהם הם צופים כאילו היו מציאות במובן הממשי של המילה.

המציאות היא מה שקורה או יכול לקרות לדעתם של הצופים או עקב ניסיונם, באינטראקציה מינית עם בן או בת-זוג או עם שותף, שותפה או שותפים ליחסי-מין. במהלך הראיונות לא שאלתי את המרואיינים שאלות ישירות בנושא אך מדבריהם עלתה והתבלטה כמשמעותית התמה שעסקה בהבדלים שבין המיניות המוצגת בפורנוגרפיה למיניות במציאות. מציאות היא מונח מורכב וגישות שונות, משדות ידע ומחקר מגוונים, מתייחסות אליה באופנים שונים. מאז ביקורת התבונה הטהורה, של עמנואל קאנט, שפורסם לראשונה ב-1781 (קאנט, 2013), הנחת המוצא של המחקר המדעי, הן במדעים מדוייקים והן במדעי החיים, הרוח והחברה, היא שהמציאות כפי שהיא איננה ניתנת לידיעה. ליאת פרידמן (2013) מסבירה כי לטענתו של קאנט "אין למערכת הנפשית יכולת להבחין בין העולם המציאותי כפי שהוא לבין עולם הדמיון" (שם, עמ' 31).

הפוזיטיביזם המדעי התנגד לגישתו של קאנט וטען שהייצוגים של המציאות משקפים את המציאות כפי שהיא, ולכן ניתן לדעת באופן בלתי מוטה את המציאות כפי שהיא. לודוויג ויטגנשטיין (Wittgenstein, 2002) טען ב-1921 כי

הדימוי מתהווה מתוך האלמנטים שבו, הקשורים זה לזה בדרך שנקבעה ... הדימוי הוא עובדה. העובדה שהאלמנטים בדימוי קשורים זה לזה בדרך שנקבעה מייצגים את העובדה שהדברים קשורים זה לזה באותה דרך ... הצורה התמונתית היא האפשרות שהדברים קשורים זה לזה באותה הדרך שבה קשורים האלמנטים בדימוי. כך קשור הדימוי למציאות; הוא שולח את ידו ישר אליה. (שם, עמ' 9)

רודולף קרנפ (Carnap, 1927) הסביר כי "מושגים אמפיריים מתהווים צעד אחר צעד בתוך ההתהוות הסיסטמטית של הידע (שלנו) אודות המציאות. כחלק מהתהוות זו, לכל מושג אמפירי יש קשר ישיר למציאות." (Richardson, 1998, p. 46).

פרויד (Freud, 1921) מקבל את הטענה של קאנט, שהמציאות כפי שהיא אינה נתנת לידיעה, ומצדד באפשרות לחקור את הייצוגים של מציאות ולפרש חלקים ממנה. כך יכול פרויד להציע מחקר על הלא-מודע, שהוא הרי מעצם הגדרתו בלתי ניתן לידיעה. לדבריו, "הלא-מודע הינו הרובד הנפשי האמיתי. טבעו הפנימי אינו ידוע לנו בדיוק כמו המציאות של העולם החיצוני" (שם, עמ' 224). הנראטיב האדיפאלי עליו הוא בונה את התיאוריה הפסיכואנליטית, מהווה גם הוא פירוש של מציאות, אופן של תפיסת מציאות, ולא טיעון או תיאור אובייקטיבי⁴⁷ של מציאות. פרידמן (2013) מסבירה כי פרויד טוען ש"ההבחנה בין תפיסת העולם והמציאות נותרת תלויה במערך הנפשי ולא בהבדל בין המציאות והדמיון כפי שהוא (אם הבחנה כזו היא מן האפשר מלכתחילה)" (שם, עמ' 31). יש לנו אפשרות לחקור פיסות ומקטעים מתוך המציאות ולייצגם

⁴⁷ על-פי טענות קאנט, את המציאות כפי שהיא, כשלעצמה, לא ניתן לדעת, וכל שיש לנו היא תפיסת מציאות, שהיא תמיד אובייקטיבית (נשענת על אובייקטים), סובייקטיבית ואוניברסלית. לפיכך השימוש שאעשה במונח "אובייקטיבית" מכאן ולהבא, לתיאור "המציאות כפי שהיא" איננו מדוייק. מבחינה מדעית/מחקרית גרידא עדיף היה להשתמש במונחים מציאות "בלתי מוטה" או מציאות "מבוססת". בכל-זאת בחרתי להשתמש מעת לעת גם במונח מציאות "אובייקטיבית", משום שהוא שגור בפי רבים, כמונח המתאר את המציאות כפי שהיא, ובהנגדה לתפיסה אישית, סובייקטיבית ומוטה של מציאות.

באופנים שונים. הייצוגים של המציאות, הדימויים שיש לנו בהקשר אליה, או במילים אחרות – תפיסות המציאות שלנו, תמיד נטועות בתוך הקשר, גם כאשר הן מבוססות מחקרית. ההתנסויות שלנו, כמו גם המחקר המדעי, מובילים אותנו אל הדרך או הדרכים בהן/אנו תופסים ומייצגים, באופן חלקי, פיסות של מציאות, כפי שאנו חווים אותה ומבינים וממשיגים אותה. ייצוג של מציאות איננו המציאות כפי שהיא, אלא תמיד מהווה רק ייצוג. לכן, תפיסת מציאות איננה שוות ערך למציאות והיא תמיד חלקית ומוטה.

"מנקודת המבט הפסיכולוגית קונסטרוקטיביסטית", טוען יונתן רסקין (Raskin, 2011), "אם יש מציאות אחת אונטולוגית, ולכל הפחות אנשים בנויים להאמין, על בסיס לא-קוגניטיבי שישנה כזו, אז אנחנו תמיד חווים אותה באופן בלתי ישיר דרך המנגנון החושי והמשמעויות בהן אנחנו מצוידים" (שם, עמ' 230).

פרק זה במחקר יישען על תפיסות תיאורטיות מגוונות, עיקרן מתחום הפסיכולוגיה, בדבר מציאות, ועל הידהוד של תיאוריות שונות אלו בדבריהם של המרואיינים, צופי הפורנוגרפיה. הפרק מתחקה אחר האופנים השונים שבהם המרואיינים צופי הפורנוגרפיה תופסים את המציאות ועל פיה תופסים את הסצנות הפורנוגרפיות שבהן הם צופים. לחילופין, אתמקד באופן שבו הפורנוגרפיה שבה הם צופים משפיעה על האופן שבו הם ממשיגים לפרקים באופן מיוחד במינו, את מה שהם מכנים מציאות. אתאר את תפיסותיהם של המרואיינים בנוגע לפורנוגרפיה כדמיון ומשחק מצולם ופורנוגרפיה כתיאור ותיעוד של מציאות ואמת, את ההנגדה ביניהן ואת החפיפות האפשריות, כפי שהם מבטאים אותן.

בטרם אביא מדבריהם של המרואיינים אציג את הגישות התיאורטיות שבהן אשתמש להלן. למול המושגים מציאות ואמת אתייחס לעולמות הדמיון והמשחק, וכן למתח ולמורכבות שבין החוויות השונות הללו. בהמשך הפרק אציג את התפיסות של המרואיינים בהקשרים אלו לפורנוגרפיה בכלל ולזו שהם מעדיפים בפרט. בהמשך הדברים אנסה ללמוד מהסוגות המועדפות על הצופים בפורנוגרפיה, ומהסיבות להעדפות שתיארו, על המרחק או הקרבה למציאות או לדמיון, כפי שהללו נתפסים בדעתם של הצופים.

4.2 משחק-דימיון ומציאות

לצורך הדיון בפרק זה אנסה להגדיר בלשוני את שני המונחים העיקריים שאשתמש בהם: האחד, משחק ודמיון והשני, מציאות, שתכונה לעתים אמת. ההגדרות שלי אינן תואמות בהכרח להגדרות התיאורטיות או להגדרותיהם של המרואיינים ולו משום שההגדרות משתנות מאדם לאדם ולעתים משתנות על פי רוח התקופה. לצורך פרק ממצאים זה, המונחים משחק ודמיון מתארים תפיסה של הצופים את הסצנות המוצגות בפורנוגרפיה בה הם צופים כפעילות מינית המתבצעת על-פי תסריט כתוב והנחיות בימוי, כפעילות משוחקת ומצולמת. מציאות ואמת מתארים תפיסה של הצופים את הסצנות המוצגות בפורנוגרפיה בה הם צופים כהצגה

של יחסי מין המתקיימים גם בעולם שמחוץ לתעשיית הפורנוגרפיה, באופן ספונטאני ובלתי מוכתב, מראש או בכלל. בפרק זה אבחן את האופן שבו הצופים בפורנוגרפיה מציבים את התוכן שבו הם צופים על סקאלה שבין מה שהם תופסים כמציאות ואמת לבין מה שהם תופסים כדמיון ומשחק.

עם התפתחות המחקר המדעי והמעבר מחקר מדעי הטבע למדעי החברה והרוח (Sousa, 2010), התפתחה והשתנתה גם הגישה לשאלות אפיסטמולוגיות על ידע ומקורותיו. שאלת הקשר בין המציאות או הממשות ובין התפיסה האנושית מעסיקה פילוסופים ופסיכולוגים מזה שנים. בשל עולמות התוכן הטיפוליים שבהם אני עוסק, בחרתי במחקר זה לתאר תאוריות פסיכולוגיות אחדות העוסקות בכך. על קצה המזלג אביא גם משדות המחקר האחרים.

במאמרו "ניסוחים בדבר שני עקרונות של ההתרחשות הנפשית", פרויד (1988א) מתאר את עקרון המציאות (ובלשון המתרגם, חיים איזק; הממשות), המתפתח במקביל ומתוך עקרון העונג. על-פי תפיסתו של פרויד, ככל שאנו גדלים ומתפתחים ובהנחה שההתפתחות תקינה מבחינה נפשית וסביבתית, המציאות מתעצבת ומקבלת צורה ומשמעות ותובעת התייחסות. אליבא דפרויד המציאות הקיימת, בה אנו חיים ופועלים, כוללת אילוצים ולפיכך מגבילה את יכולתם של אחרים (משמעותיים) להיענות לצרכינו. משום כך היא מנוגדת לתפיסה הינקותית, שעיקרה הוא "כל שנבקש – יהי!". עיקרון המציאות הוא המחייב אותנו להתייחס לנתונים קיימים ונעדרים, נתוני חיינו, ולקבלם ואף לחיות בהתאמה להם, על אף התיסכול שבהכרח נגרם בשל החסכים, ההיעדר והמגבלות. המציאות אם כך, מוגדרת כמצב הדברים הקיימים והנעדרים, האפשריים והבלתי אפשריים, שביחס אליהם הסובייקט מכונן עצמו.

ארנון לוי (2012) מסביר כי "גישתו של פרויד הייתה מדעית, רציונלית וברוח התפיסה הפילוסופית של הפוזיטיביזם הלוגי ששלטה בתקופתו". לשיטתו של לוי, גישתו של פרויד קרובה לפוזיטיביזם, בין היתר משום טענתו כי ניתן לחקור את הטבע באופן רציונלי וניתן לאשש תוצאות של מחקרים. פרויד, אליבא דלוי, מאמין באפשרות הניטרליות של החוקר, מדגיש את חשיבותה להשגת תוצאות שאינן מוטות ומניח מציאות אוניברסאלית, הנתנת לחשיפה בכלים מחקרניים.

למעשה לא מעט מן הפסיכולוגיה המערבית מושתתת על האבחנה בין אדם נורוטי, המכיר במציאות ופועל בה, ובין אדם בעל מבנה אישיות פסיכוטית, שאינו מבחין בין מציאות לדמיון ולכן יכולתו לפעול בעולם באופן נורמטיבי הנחשב לתקין נפגמת. קרנברג (Kernberg, 1984; Smits et al., 2009) מצביע על שלושה ארגוני אישיות מובחנים: נורוטי, גבולי ופסיכוטי. השלושה נבדלים זה מזה בשלושה קריטריונים מרכזיים, שבוחן המציאות הוא אחד מהם. בוחן מציאות הוא המידה שבה אדם מסוגל להבחין בין חוויות אובייקטיביות לסובייקטיביות, ובין אמיתי ללא אמיתי. אנשים בעלי ארגון אישיות נורוטי הם

בעלי בוחן מציאות תקין, ופסיכויטיים הם מי שבוחן המציאות שלהם נפגם באופן משמעותי (ובתווך אלו המכונים בעגה הפסיכולוגית בעלי אישיות גבולית).

במחקר איכותני זה לא אתיימר כמובן לאבחן את מבנה האישיות של המרואיינים, ולא אציג אמת מידה שתקבע את מידת תקינותו של בוחן המציאות של מרואיין זה או אחר. עם זאת אתאר ואציג את האופן שבו הם ממשיגים את המציאות, ואת הרלוונטיות של תפיסות מציאות אלו על-פי המשגותיהם לחוויות הצפייה שלהם בפורנוגרפיה.

מישל פוקו (2008) טוען שהשיח המודרני הוא מנגנון של שיח חברתי-תרבותי המציג סוג מסוים של מציאות כקבוע וראוי. לדבריו, בתרבות זו מרביתנו מתאמצים להתאים עצמנו לכלי המדידה האחידים כמעט שבהם אנו נבחנים ונמדדים. לשיטתו אין מדובר במנגנון שיש כוונה מאחוריו, אלא אלו תהליכים לא מודעים המושפעים מכוח וידע. מה שאנו חווים וממשיגים כמציאות הוא לדברי פוקו תוצר של מנגנוני תרגול של פרקטיקות שהם לכשעצמם תוצר של חברה ותרבות שאנו חיים בתוכה. למול המנגנון העוצמתי הזה טוען פוקו, עלינו להבין ולהסבין לכך שיש אפשרויות רבות ושונות לתפיסת המציאות ואף אחת מן האפשרויות איננה נכונה יותר או פחות מהאחרות. כך גם פרק זה במחקר המתאר את תפיסות המציאות של המרואיינים ביחס ובהשוואה לתכנים הפורנוגרפיים, נכתב מתוך מודעות לרב גוניות האנושית העצומה של מה שאנו מתייחסים אליו כמציאות. ברור כי המציאות בכלל והמציאות המינית בפרט של מרואיינים שונים שונה ומגוונת. סביר להניח שמציאויות אלו מתקשרות לתפיסות שונות באשר למידת המציאותיות שהצופים מייחסים לפורנוגרפיה. יש לזכור את דבריה של אנדריאה דבורקין (Dworkin, 1993) כי הסצנות הפורנוגרפיות אכן מתרחשות במציאות ממשית. אולם המציאות הנחקרת בפרק זה היא זו המתרחשת מחוץ למדיה הפורנוגרפית, ונשאלות השאלות אם וכיצד משתנה הדרך שבה הצופים ממשיגים את המציאות במקביל לצפייה אינטנסיבית בפורנוגרפיה.

מחקר זה מניח שכולנו סובייקטיביים, ואיננו חווים את אירועי חיינו רק באמצעות החושים הפיזיולוגיים שלנו, אלא גם בתיווךם של רגשות, מחשבות, אמונות ותפיסות-עולם. אלו, האחרונים, התגבשו במהלך האירועים ובעקבותיהם והם גם אישיים ויחודיים, אך בה בעת גם מושפעים עד מאוד מחברה ומתרבות. הבחינה האמורה של המשגות הצופים את קרבת התכנים הפורנוגרפיים למציאות, מכוונת למציאות הסובייקטיבית שלהם, על-פי המשגותיהם. מתוך גישה הרואה כל מציאות כמורכבת מייצוגים ומדימויים, בחר ז'אן בודריאר (2007) לטבוע את המונח סימולקרה. זהו מונח "המציין העתק שאין לו מקור, ואשר הופך לתחליף הבדוי המועדף על המקור", מסבירים גורביץ' וערב (2012, עמ' 781). הסימולקרה, לדבריהם "אינה שייכת לא לרשות של האמת (או המקור), ולא לרשות של השקר... היא פרקטיקה מרכזית בתרבות הווירטואלית העכשווית. זוהי מציאות שאיבדה מן האותנטיות שלה, שמקורותיה הבדויים טושטשו ונבלעו בתוך הקצב ועוצמת הזרימה של הדימויים המפוברקים

במדיה, בפרסומת, וכדומה" (שם). בודריאר (2007) טוען שהסימולקרה בתרבות המערבית, מתפתחת בשלבים. תחילה הדימוי הוא השתקפות חלקית של המציאות, בהמשך הוא מתעוות ולבסוף אובד הקשר עם המציאות והדימוי הופך למודל מכריע באופן שבו אנו רואים את המציאות וממשיגים אותה. הסימולקרה היא דימוי שאדם משליך על המציאות. על פי עיקרון זה אפשר לראות גם את הפורנוגרפיה, או לפחות חלקים נרחבים בה, כסימולקרה. רבים יאמרו שאיננה אלא שטף אין סופי של דימויים הנחווים לעתים כמציאות, אף שמציאות כזו איננה קיימת למעשה מחוץ למדיה הפורנוגרפית, ובכל-זאת יש צופים המתייחסים אליה ומתארים אותה או חלקים ממנה, כאמת וכמציאות.

זו השאלה מרכזית שבה עוסק פרק זה. מתוך דבריהם של המרואיינים נעשה ניסיון לבחון היכן הם ממקמים את התכנים שבהם הם צופים; האם ועד כמה הפורנוגרפיה היא בעבורם משחק דמיוני של כותבי התסריטים ובמאי הסרטונים שבהם הם צופים, ולחילופין האם ועד כמה הם מתייחסים לפורנוגרפיה כאל מציאות מצולמת המוצגת בפניהם; נבחנה השאלה האם ואיך המיקום בין דמיון למציאות משנה את החוויות שחווים גברים הצופים בפורנוגרפיה. גישות שונות מתארות את החשיבות שיש ליכולת לחוות את עולם הדמיון והמשחק, במקביל ליכולת המתעצמת עם הגיל לתפוס באופן ברור את האבחנה בין דמיון ומשחק לבין מציאות. על-פי תיאוריהם של חלק מן הצופים בפורנוגרפיה באופן אינטנסיבי מתברר כי אבחנה זו מיטשטשת, לעתים באופן מודע ומכוון ולעתים בתהליך שאינו מודע ואינו מכוון. פרק זה יתאר את התפיסות השונות, ויבהיר כיצד תהליך זה מתקשר להנאת הצופים.

לאחר שייבחנו תפיסות שונות בנוגע למציאות אעמוד על טיבם ועל תפקידם של חוויות משחקיות ודמיון. חלק מן הציטוטים התאורטיים בהקשר זה יעסקו בפנטזיה. אולם שלא כמו בפרק הראשון שהתמקד בפעולה (המנטאלית), לפנטז, כפרקטיקה, חלופית או מתווספת, לצפייה בפורנוגרפיה, פרק זה יתמקד בהבחנה שבין התייחסות לתוכן הנצפה כמציאות, ובין התייחסות לתוכן הנצפה כמשחק וכדמיון (ובמילים אחרות, כאילו הוא פנטזיה). המחקר כולו מתחקה אחר האופן שבו גברים הצופים בפורנוגרפיה חווים את הצפייה, אחר החוויות, המחשבות, הרגשות והפרקטיקות המלוות את הצפייה והאופן בו ממשיגים אותם גברים חוויות אלו. כמו המונח מציאות, גם המונחים משחק, דמיון ופנטזיה היו ונותרו חמקמקים וקשה להגדירם באופן חד משמעי. עם זאת אנסה להביא מקצת מן התיאוריות העוסקות בהם ואדגיש שאלו מונחים יחסיים לתפיסות המרואיינים.

על-פי פרויד (1988א), בתפיסה ובחוויה האנושית, הפנטזיה קודמת מבחינה התפתחותית כרונולוגית לעיקרון המציאות. הפנטזיה מוגדרת כ"סוג אחד של פעילות חשיבה, שנשאר משוחרר ממבחן-הממשות וכפוף לעיקרון העונג בלבד. זוהי פעולת ההזיה, שראשיתה במשחקם של הילדים ושנמשכת אחר-כך בחלומות בהקיץ, ובתוך כך מאבדת את זיקתה אל מושאים ממשיים" (שם, עמ' 35-6). כלומר, התפיסה הינקותית של כל-יכולות הופכת בעת

שהילד גדל למשחק ולחלומות בהקיץ. תסכול נגרם בשל חסך כלשהו או בשל היעדר עונג ואנו מדמיינים על מנת להשיג תחושות עונג ולהפחית מתחושות התסכול. אחד מיתרונות הדמיון נעוץ בכך שלא חלים עליו חוקי המציאות המכבידים.

למשחק ולדמיון יש חשיבות חיונית הן בתהליכי התפתחות והתבגרות והן בחיים הבוגרים. ויניקוט (1971), באוסף מאמרים והרצאות שזכה לשם *משחק ומציאות*, מפליג בשבחיו של המשחק ובחיוניותו. "**המשחק הוא היסוד האוניברסלי** והוא השייך לתחום הבריאות" הוא קובע ומסביר כי "משחק מסייע לגדילה, ולפיכך לבריאות" (שם, עמ' 69, ההדגשה במקור). ויניקוט טוען כי "רק בהיותו יצירתי מגלה היחיד את עצמו" (שם, עמ' 70), ומוסיף כי "במשחק, ואולי בו בלבד הילד או המבוגר חופשיים להיות יצירתיים" (שם, עמ' 79). לשיטתו, אין להפריז בחשיבותן של חוויות משחק ודמיון להתפתחות ולחיי נפש בריאים וכמו כן עולם הדמיון שלנו גם הוא מציאות, אלא שזו מציאות פנימית, נפשית ומנטאלית.

ויניקוט (1995) טוען כי בפסיכואנליזה המסורתית קיימת חלוקה דיכוטומית בין מציאות חיצונית למציאות פנימית, ולכן המשיג אזור נפשי שלישי, מעין מרחב ביניים שאותו כינה "מרחב פוטנציאלי". זהו אזור המתקיים בין המציאות החיצונית לפנימית, שטח נפשי שבו מתרחשת החוויה הסובייקטיבית, שבו מתחיל הסובייקט להיווצר ובו מתהוות יכולותיו לשחק, לחלום וליצור. לדבריו מרחב ביניים זה חיוני להתפתחות רגשית ונפשית, והוא נוצר מתוך פעולה משחקית של הדמיון (המכונה לעתים גם פנטזיה).

גלילה אורן (Oren, 2003) נשענת על רעיונותיו של ויניקוט ומדגישה את חשיבות המשחק הספונטאני להתפתחותם של ילדים. היא מפרטת שלושה שלבים חיוניים לקיומו של משחק ה"כאילו", *Make Believe Play*: השלב הראשון: *Realification* - הפיכת הדמיון למציאותי בעבורי (יש כאן אריה); השני: *Identification* – הזדהות עם החומר המציאותי שאותו הפכתי ליציר דמיוני (פיסת העץ הזו היא אריה); והשלב השלישי: *Playfulness* - יכולת לשחק למרות הבחנה בין המציאות לפנטזיה שהיא יציר דמיוני (האריה הזו הוא אריה רק "בכאילו", לכאורה בלבד, ולמעשה אני יודע שזו רק פיסת עץ). התפתחות יעילה של יכולת המשחק ועמו הדמיון והיצירה טוענת אורן, מפתחת בילד את היכולת החשובה לתת לדמיונו ממשות זמנית בחיי הרגש שלו כאילו היה מציאות, ולאחר מכן לנטוש אותו, לסירוגין. יכולת זו מאפשרת לילד להתמודד עם חלקים קשים בעצמו ובעולמו. על-פי תפיסתה של אורן, דרך רכישת עקרונות המשחק הדמיוני הספונטני מתאפשר דיאלוג ונוצרת הבחנה בין עולם פנימי לחיצוני וכמו כן מתפתחות בשלות רגשית ויכולת הנאה לצד משאבי התמודדות.

ויניקוט, הנס לוואלד והיינץ קוהוט טוענים (Winnicott, 1965; Loewald, 1974;) (Kohut, 1977) כי אדם זקוק לחיבור חזק למציאות, בבחינת רגליים על הקרקע כדי להצליח במשימות החיים המורכבות. בה בעת אדם זקוק גם ליכולת משחק, לדמיון וליצירתיות מעין "ראש בשמיים", כדי להגיע לאיזון ולא להישחק. לדבריהם הכרחי שאדם יוכל להבחין היטב בין

מציאות חיי לדמיונו. ככל שהבחנה זו תתערער, יגדל הסיכון שהאדם יתקשה להתמיד ולהצליח לעמוד במשימות, ויתויג כילדותי וחסר בשלות במקרה הטוב, ואף פסיכופת (Kernberg, 1984), במקרה הרע.

אף-על-פי-כן, בריאות נפשית ותפקוד תקין אינם מחייבים בהכרח ובאופן תמידי הבחנה חדה והפרדה מוחלטת בין הדמיון והמשחק (הפנטזיות) למציאות. הנס לאוולד (Loewald, 1974), מדגיש כי חיוני שיתקיימו יחסים הדדיים בין מציאות לפנטזיה. לדבריו, "בוחן-מציאות הוא הרבה יותר מאשר תפקוד קוגניטיבי או אינטלקטואלי. אפשר להבינו באופן כוללני יותר כמבחן החווייתי של הפנטזיה: הפוטנציאל שלה ומידת ההתאמה שלה למימוש, וכן כמבחן הממשות: מבחן הפוטנציאל של הממשות להקיף את חיי הפנטזיה של האדם ולהחדירם לתוכה. זהו עניין של טרנספורמציה הדדית" (שם, עמ' 368). מיטשל (2002) מסכים לדבריו של לוואלד וטוען (שם, עמ' 104) כי

ההשקפה האובייקטיבית, הרציונלית, אותה אנו תופסים בדרך-כלל כ"מציאות", מועילה לפעילויות רבות הדרושות לנו לחיים מסתגלים. אבל כתפריט קבוע, מציאות אובייקטיבית נהפכת לצל נטול חיות של חוויה מלאה יותר, המתאפשרת כאשר מפיחים חיים במציאות באמצעות פנטזיה.

משמעות הדברים היא כי בעבור אדם בריא בנפשו, הדמיון עשוי בהחלט להרחיב את חוויות המציאות ולהוסיף להן איכות חיובית, ואינו בהכרח סותר את המציאות או מנוגד לה. הדמיון עשוי לספק רגיעה ונחמה, להשלים חלקים שהמציאות אינה מאפשרת ולהקל על התסכול הנגרם לנו בשל העובדה כי לעולם אין אנו מסוגלים לספק את תאוותינו ותשוקותינו במלואן (ואף להקל על התמודדותנו הבלתי נמנעת מול היותנו בני-חלוף).

כריסטופר בונוביץ' (Bonovitz, 2010) עוסק אף הוא בפוטנציאל הבריאה של הפנטזיות. כהכללה היסטורית הוא טוען כי הפסיכואנליזה "ראתה בפנטזיה מנגנון הגנה, או רגרסיה לטבע ילדותי" (שם, עמ' 628), מנגנון רגרסיבי, שיש לנטוש אותו ולהעדיף הסתגלות בוגרת לעולם המציאותי. הפסיכואנליזה לדבריו מתעלמת מהפוטנציאל היצירתי של הפנטזיה, ומיכולתה להצמיח ולהעשיר את המציאות של חיינו. הוא מדמה את המציאות והפנטזיה לשני לוחות טקטוניים המצויים ופועלים זה לצד זה באופן הדדי בנפש הבריאה. לדידו, "לפנטזיות יש כוח ... להפיח רוח-חיים ולהחיות את העולם המציאותי ואת יחסינו עם אחרים. פנטזיות יכולות ... לשנות את המציאות העכשווית. הן משתלבות בחושינו, בנפשנו ובגופנו" (שם, עמ' 629). קולרוסו (Colarusso, 2012) מתאר את הפנטזיה כמגשרת על הפער שבין דחפים ותשוקה (מגבלות) מציאות. פנטזיות אוננות, לדבריו, מאפשרות הסתגלות למציאות, על ידי כך שהן מאפשרות מענה זמני לתשוקות שאינן באות על סיפוקן במציאות. ואולם, זילברגלד (2006), בהתייחס לפעולת הדמיון כמו גם לשימוש בחומרים אירוטיים ובפורנוגרפיה, מדגיש כי פנטזיות מועילות "אם לא שוכחים שאסור להתבלבל בין המציאות לבין הפנטזיה" (שם, עמ' 124).

כילדים שיחקו בהנאה בפיסת העץ שהייתה בעבורנו אריה ואף זכינו לעידוד ולתמיכה כאשר מיזגנו את הדמיון והמציאות לכדי תצרף ייחודי ומהנה. ואולם כבוגרים רובנו הורגלנו לחשוב במונחים דיכוטומיים: מציאות בגדה האחת ודמיון באחרת. בדרך-כלל מי ששוגה בדמיונות גם בבגרותו זוכה לביקורת רבה. עצם המינוח העברי "שוגה בדמיונות" מרמז על התווית השלילית שהודבקה למי שמכונה כך. נכון כי בתחומים מסוימים גם בוגרים שעולם הדמיון שלהם מפותח ופעיל זוכים להערכה ולהוקרה כגון אנשים העוסקים בתחומי היצירה והאמנות. לעומתם רוב המבוגרים יזכו לעידוד בעיקר על היכולת להבדיל בין דמיונות למציאות, ועל היכולת לצמצם ולהמעיט את עיסוקנו ושהותנו בעולמות הדמיון והמשחק וזאת כדי שנוכל לתפקד ביעילות בעולם המציאותי על תביעותיו הרבות.

הגישות השונות יוצרות מרקם יחסים מורכב ועדין המתואר כחיוני ורצוי, בין עולמות הדמיון, המשחק והפנטזיה שלנו למציאות הסובייקטיבית של חיינו, כילדים וכבוגרים. על פי לאוולד (Loewald, 1974), מיטשל (2002) ובוביץ' (Bonovitz, 2010), רצוי ומועיל לתבל את המציאות בדמיון, בלי לגלוש לבלבול בין מה שהוא מציאותי ובין מה שאנו מדמיינים. על רקע גישות אלו ישנה חשיבות לבחינת האופנים השונים שבהם מובנית ונתפסת הפורנוגרפיה על ידי הצופים בה. חשוב לבחון אלו המשגות ותפיסות מתפתחות ומתגבשות אצל הצופים ביחס לסרטונים שבהם הם בוחרים לצפות, בהקשר להבחנות שבין מציאות לדמיון ומשחק?; מה היא המשמעות והתרומה של תפיסת הפורנוגרפיה כמציאות לחוויה של הצופים, ולעומתה מה היא המשמעות והתרומה של תפיסתה כדמיון?

בספרו "*Arousal: The Secret Logic of Sexual Fantasies*" חוקר מיכאל ביידר (Bader, 2002) את ההיגיון הפסיכולוגי-סוציולוגי של הפנטזיות המיניות. הוא מקשר בין הילד המשחק בחפץ לבוגר המפנטז סיטואציה מינית עם או ללא אוננות, צופה בפורנוגרפיה או מקיים פעילות וקשר מיני-וירטואלי (סייבר-סקס), לצורך סיפוק צרכיו המיניים. הילד לדבריו, המשחק בחפץ כאילו היה דבר-מה אחר, או אף כאילו היה חלק מעצמו, "ברמה אחת יודע שאין זו אמת, וברמה אחרת הוא מאמין לגמרי באמת שהוא עצמו יצר. האם הארנב דמיוני או אמיתי? האם הילד חווה את המשחק הדמיוני באופן אובייקטיבי או סובייקטיבי? התשובה היא: שניהם ואף-אחד מהם. הילד מסוגל לאחוז בשתי החוויות בו-זמנית." (שם, עמ' 239). תיאור זה של ביידר תואם את השלב השלישי, ה-Playfulness, בתיאוריית התפתחות המשחק הילדי של אורן (Oren, 2003). הארנב של ביידר כמו האריה של אורן, הם גם לכאורה הדבר עצמו וגם משחק ופנטזיה שהם יצירי דמיון. אך ביידר אינו נשאר בגיל הילדות כי אם מותח קו ישיר המחבר בין שעשועי הילדים לחוויות המיניות הווירטואליות של בוגרים. בוגרים כמו ילדים, לדעתו של ביידר, נהנים מיכולותיהם להשעות את הספקות בנוגע להיתכנות ממשית של מה שצופים בו או מדמיינים, נהנים להכיל את המתח שבין דמיון למציאות, נהנים להעמיד פנים ולחוות דבר-מה כמציאותי אף שהם יודעים שאיננו כזה. יכולות אלו משפיעות לדבריו באופן מכריע על יכולתנו

לשחק, ועל מידת ההנאה המשחקית או/ו המינית, שאנו מפיקים ממשחק, מדמיון ופנטזיה, מצפייה בפורנוגרפיה, ממעשי האוננות ואף מיחסי-מין וירטואליים.

אטווד (Atwood, 2010) מדגישה כי הצופים בפורנוגרפיה פועלים במגוון פרקטיקות שמבנות להם את המציאות. לדבריה, ממדים של מציאות ואותנטיות, בז'אנרים השונים והמגוונים שלהם, ניצבים במרכז ההתעניינות של צופים רבים בפורנוגרפיה עכשווית. ואכן תיאורים של מרואיינים רבים הביאו אותי להתעניין בז'אנרים המועדפים עליהם ובסיבות להעדפות אלו. מדברי המרואיינים שיצוטטו עלו שאלות ותשובות בנושאים אלו: באיזו מידה גברים שונים הצופים בז'אנרים שונים של פורנוגרפיה מצליחים להחזיק בדעתם, בו-זמנית, את חוויית ה"כאילו" וחוויית ה"באמת"? איך משפיעות תפיסות הפורנוגרפיה כמציאות או כדמיון על החוויה של הצופה? איך מתרחשים המעברים בין שני הממדים?

על-פי וולטר קנדריק (Kendrick, 1996), ההתפתחות הטכנולוגית מאפשרת לצופה בפורנוגרפיה חוויה כמעט שוות-ערך, כמעט "חיה", לגירוי החושי, החושני הקיים במפגש מיני עם אדם אחר, ועל כן הצופה חווה זאת לעתים כחוויה ממשית ומציאותית. מסיבה זו לדבריו של קנדריק עלול הדימוי "לכבוש את המציאות ולעוות אותה" (שם, עמ' 226). קנדריק משתמש במונחים כיבוש ועיוות והדבר מרמז כמובן על התווייה שלילית לתהליך זה. זאת על אף שמדבריהם של מרואיינים הצופים בפורנוגרפיה כעניין שבשגרה, מתקבל הרושם כי חוויית התוכן הנצפה כמציאות עשויה להיות בעלת תועלת, שכן שהיא תורמת לעוררות ולהנאה המינית. בהקשר זה חשוב לזכור את מה שלפחות לכאורה מובן מאליו: שלא כמו צפייה בסרטי קולנוע וטלוויזיה אחרים, ברוב המקרים הצופה בפורנוגרפיה עסוק בו זמנית בעינוג עצמו כך שגופו וכל חושיו מעורבים בהתרחשות באופן אקטיבי. למעשה ברוב המוחלט של המקרים זו התכלית אשר לשמה הוא צופה: השגת עוררות מינית וטעינתה עד להשגת אורגזמה. ולכן החוויה של הצופה בפורנוגרפיה עשויה להיות חושית וחושנית באופן שנחוה על-ידו כדומה ולעתים זהה, לחוויית החושיות-חושניות שהוא חווה באינטראקציה מינית ממשית. ביידר (Bader, 2002) אף טוען כי אוננות תוך כדי צפייה בפורנוגרפיה עשויה להיתפס כחוויה מינית טובה יותר מאינטראקציה מינית עם פרטנרית, משום שהיא מעניקה לצופה ביטחון רב בשל אנונימיות והיעדר ציפיות וביקורת מצד הפרטנר או הפרטנרית ומצד עצמו. זו עשויה להיות אחת הסיבות לכך שצפייה אינטנסיבית בפורנוגרפיה מתקשרת בקרב חלק מן הגברים הצופים, לתהיות ולסימני שאלה בדבר ההיתכנות של מערכות-יחסים זוגיות בכלל ומערכות-יחסים מונוגמיות בפרט, נושא שאתעכב עליו בפרק הבא.

4.3 פורנוגרפיה כ-Make-Believe Play

אופיר בן 30, נשוי ואב לתינוק, תושב הפריפריה ועוסק בהדרכת נוער, מתאר בפשטות את הצורך למצוא פורנוגרפיה שתיראה בעיניו אמיתית כדי להפיק מן הצפייה את ההנאה המינית שהוא רוצה בה.

אופיר: כשהייתי בלהקה הזאת אז נסענו לאיזה סיבוב להופיע, ומשם חזרתי עם איזה עיתון, אבל לא.. הוא לא הפך להיות חלק משמעותי בחיי, כאילו זה היה, לא יודע... אני חושב שזה לא עבד לי, או התמונות שם לא עבדו לי... כאילו הסגנון שלהם היה בוטה מדי אולי, אני חושב שזה היה נראה כמו פורנו
דן: אבל, מה היה חסר שם? או ש..
אופיר: זה, זה לא עושה לי את זה כשזה נראה כמו פורנו, כי אני רוצה שזה יראה אמיתי כאילו.

כמעט מתבקש לשאול: אמיתי או כאילו? השפה השגורה כל-כך כיום, שבה מוסיפים הדוברים את ה"כאילו" לכל משפט כמעט, גם כאשר מתוארת התרחשות מציאותית לחלוטין, מלמדת דבר-מה על עצם העניין. אופיר מספר שהוא מחפש פורנוגרפיה שאינה נראית לו כמו פורנוגרפיה. ניתוח דברי המרואיינים, בשיטת התיאוריה המעוגנת בשדה (Glaser & Strauss, 1974), העלה כי תפיסת הצופים את הקרבה ואת המרחק בין התכנים הפורנוגרפיים הנצפים למה שהם ממשיגים כמציאות, משמעותית בעבורם, ולכן מהווה היבט משמעותי לחקירה. חלק מהמרואיינים התייחסו לתכנים הפורנוגרפיים שבהם הם צופים כדמיון (של תסריטאי או של במאי), כאל משחק וחומרים מבוים ומצולמים המוצגים בפניהם, ואילו אחרים, בדומה לאופיר, סיפרו על חיפוש אחר פורנוגרפיה אשר תציג מבחינתם מציאות. החלוקה שעלתה מדבריהם איננה דיכוטומית בין דמיון בלבד או מציאות בלבד. מרואיינים שונים דרגו את הפורנוגרפיה שהם צופים בה במיקומים שונים על-פני סקאלה, שבקצה האחד שלה דמיון, ובקצה האחר מציאות. מתיאוריהם התברר כי לעתים התכנים הנצפים נחווים גם כממוקמים בין שני העולמות, הדמיוני והמציאותי. המגוון איננו מצוי רק בהשוואות שבין מרואיין אחד למשנהו, ולעתים גם מרואיין יחיד התייחס לתכנים פורנוגרפיים שונים כממוקמים בנקודות שונות על-פני הסקאלה הזו.

פרק זה עוסק בשאלה באיזה אופן גברים הצופים בפורנוגרפיה תופסים את מידת המרחק, הקרבה, או אף הזהות, שבין החומרים שבהם הם צופים ובין מה שהם ממשיגים כמציאות, כשהמציאות מוגדרת על ידם כמה שמתרחש בחיים המיניים של בני-אדם ממשיים בעולם שמחוץ לזירה הפורנוגרפית. באופן מפתיע התברר כי חלק מן הצופים בפורנוגרפיה מבוים ומצולמת, משוכנעים שהם צופים בסצנות מיניות שהן למעשה ולא לכאורה מציאותיות. אחרים תופסים זאת כדמיון, ובין שתי התפיסות מצויות גם תפיסות מורכבות ומשתנות. המשמעות הנלווית לתפיסות השונות הללו, החוויות השונות שחווים הצופים בשל המשמעויות השונות, הם מוקדי חקירה בפרק זה.

אטווד (Atwood, 2010), טוענת כי אנו מצויים בסביבה שבה המדיה וטכנולוגיית התקשורת הפכו חלק ממרקם החיים היום יומיים של רבים. בסביבה זו שאותה מכנה אטווד ה-"PornSphere" (שם, עמ' 6), נוצר מעין טשטוש בין המציאות ובין מה שמייצג את המציאות. אציג כעת את האופנויות השונות שבהן גברים תיארו את הזיקה שלהם לפורנוגרפיה כמציאות ולפורנוגרפיה כדמיון. לצורך כך אשתמש בשלושת שלבי ההתפתחות של המשחק כפי שתיארה אורן (Oren, 2003), ואציג אותם כאופנויות שונות לתפיסה ולהמשגה של התכנים הפורנוגרפיים הנבחרים והנצפים.

4.3a "אמיתי במאה אחוז" - Realification

איתן היה רווק בן 31 בעת שנפגשנו. לדבריו הוא חי בגפו מבחירה. הוא עומד להתחיל בלימודים לקראת תואר מתקדם במדעי החברה. יש לו היסטוריה ארוכה ומתמשכת של צפייה מרובה בפורנוגרפיה, והעדפות שהשתנו עם השנים.

איתן: זה גם הבעיה שלי עם פורנו... זה לא בעיה, בגלל זה אני לא כל כך משתמש בפורנוגרפיה במובן המקובל שלה כי זה לא אמיתי. אני נמשך אחר האמת, אחר המה שבאמת קורה בעולם, ולא המצאות או סיפורים או אגדות או דמיונות או סרטים... מה שאני צורך כדי לאונן מהאינטרנט היום זה בעיקר תכנים שהם תיעוד של המציאות. למשל, תמונות של בנות בלבוש חושפני, מהרחוב, זאת אומרת כמה שיותר אמיתי... זה חובבני במאה אחוז, אמיתי במאה אחוז, וזה גם עבר תהליך. זה התחיל כמשהו חנימי לחלוטין, אנשים, פשוט, נגיד בנות, ילדה בת 19 שחזרה מהקולג' באוקלהומה, והיא משעמם לה בבית, אז היא פשוט משדרת לעולם, ושלושת אלפים גברים פשוט יושבים בבתים בכל רחבי הגלובוס ומאוננים עליה. וזה קיים עד היום, אבל זה כבר התפתח, עם מנגנונים של תשלום. אבל לא תשלום עבור תוכן, אלא תשלום בתוך המצלמה... ואז יש מן קהילה כזאת, שהיא מתאחדת יחדיו כדי לתת לה את ה-Tokens האלה, את הכסף של האתר, כדי בעצם להפעיל אותה.

איתן מדגים מהלך מחשבתי ואולי גם רגשי, המאפשר לו להתייחס לתכנים המיניים שהוא צופה בהם, באינטנסיביות רבה יש לומר, לא כפורנוגרפיה אלא על פי דבריו כתיעוד של מציאות. אפשר לראות בדבריו שיקוף ועדות לקיומה של "סימולקרה" (בודריאר, 2007). איתן משוכנע שההתרחשות שבה הוא צופה איננה העתק של המציאות או וריאציה שלה כי אם זו המציאות עצמה והיא האמת. יתרה מכך, איתן בנה מדרג של אמת כאשר הוא מתאר את הסרטון כ"אמיתי במאה אחוז". איתן קובע כי ההתרחשות הנצפית אמיתית גם משום שהיא מתרחשת ממש ברגעים שבהם הוא צופה בה וגם משום שבתפיסה שלו היא איננה מוכתבת על-ידי תסריט או בימוי. הוא מתעלם מן העובדה ששלושת אלפים גברים מביימים את הסצנה המתרחשת באמצעות כספם, והוא בוחר להתייחס לסצנה ולחוות אותה כמציאות וכאמת.

יתכן שאיתן נזקק להתייחס לפורנוגרפיה כאל מציאות ואמת. לאחר שנים של צפייה קבועה ורבה, הפורנוגרפיה הרגילה, המבויתת, כבר אינה גורמת לו עוררות וריגוש, ומשום כך הוא החל לצפות כמעט באופן בלעדי, בז'אנר המכונה Voyeur, מציצנות. העובדה שמה שהוא צופה בו מתרחש ממש בשידור חי, ממש ברגעים שבהם הוא צופה בהתרחשות, מאפשרת לו להרגיש שמדובר בתיעוד של מציאות, ואילו העובדה ששלושת אלפים גברים ברחבי העולם נותנים את הוראות הפעולה לנערה שבה הוא צופה איננה מערערת תחושת מציאות זו או את

ההנאה המינית הנגרמת לו בעת שהוא צופה בנערה כשהיא נענית להנחיות. בדבריו איתן מוכיח ומנכיח את התפיסה הפוסט-מודרנית בדבר תפיסת מציאות כסובייקטיבית ותלוית-הקשר. אם לשאול מהאופן שבו ממשיגה אורן (Oren, 2003) את המושג Make-Believe Play, איתן חווה את התכנים שהוא צופה בהם בהתאם לשלב שאתו כינתה אורן Realification, כלומר הפיכת הדמיוני למציאותי. בעבור איתן "יש כאן אריה", כלומר: הוא משוכנע או משכנע את עצמו כי ההתרחשות שהוא צופה בה היא אמת ומציאות, וזאת משום שכשאינו משוכנע בכך הוא אינו משיג את ההנאה והעוררות המינית שהוא מבקש לעצמו.

איתן מספר על תהליך של שינוי בהעדפותיו. תחילה נהג לצפות בסרטונים פורנוגרפיים רגילים, אך לאחר שהחל להשתעמם וחסרו לו הריגוש והסיפוק שסרטים אלו הסבו לו בעבר, הוא חיפש ומצא ז'אנר חדש של סרטונים, שהפך לז'אנר הבלעדי כמעט שבו הוא צופה כעת. אטווד (Atwood, 2010) מתארת את התהליך הפרטני שמתאר איתן, ומתארים גם מרואיינים אחרים⁴⁸, כתופעה שאותה חווים כיום צופי פורנוגרפיה רבים. בשל ההתפתחות הטכנולוגית והאפשרויות החדשות, ויותר מכך בשל הוונק בהרגלי הצפייה טוענת אטווד, משתנים הרגלי הצריכה. מה שנחשב לאמתי או מציאותי, real, בגרסאות הפורנוגרפיות הישנות הוא נחווה כעת כפורמלי וצפוי, מקושר לפרפורמנס, מלאכותי ונחשב לייצוג לא משכנע ומזויף של סקס. ככזה הוא אינו מייצר עוד בעבור צופים רבים שהם בעלי וונק צפייה רב, את העוררות וההנאה שהורגלו בה. לדבריה, סוגות חדשות ומודרניות כגון amateur (חובבנים) ואחרות (בעבור איתן הז'אנר הוא voyeur), הופכות פופולריות יותר, ומגשרות בין עולם הסקס הפנטסטי שהפורנוגרפיה מייצגת, לחיי היום יום, בין המרהיב לשגרת, בין עולם הפרפורמנס להרגל ובין הציבורי לפרטי.

תיאוריו של איתן מדגימים את מה שמכנות קיבי וקוסטלו (Kibby & Costello, 2001) "המיזוג והטשטוש בין דימוי או ייצוג למעשה עצמו" (שם, עמ' 359). איתן מפרט כי מפגשים מיניים ממשיים עם פרטנריות הם נדירים בחייו והפורנוגרפיה המלווה באוננות הפכה זה מכבר למרכיב עיקרי בחיי המין שלו. מתוך הרגלים אלו הוא צופה בפורנוגרפיה שבעבורו היא חוויה אמיתית במאה אחוז. בד בבד עם המיזוג נוצר מה שאטווד (2010) מכנה אוטופיה פורנוגרפית של פרקטיקות, "pornucopia of practices" (שם, עמ' 240)⁴⁹. זהו חיבור בין המונח Porn, ל-Cornucopia, שהיא קרן השפע. אטווד החוקרת את הפורנוגרפיה על שלל היבטיה, השליליים והחיוביים כאחד, מתייחסת לשפע התכנים, הסוגות, והחוויות שהפורנוגרפיה מזמנת לצופיה, כאפשרויות לצד סיכונים. לטענתה המדיה הפורנוגרפית הפכה זה מכבר לחלק מהמציאות הווירטואלית, ובחסותה מתערבבים זה בזה ייצוגים ופרקטיקות וכן גופים

⁴⁸ למשל, תמיר, בעמ' 106, שמעדיף לצפות בסוגה Amateur; או גלעד, בעמ' 182, שמנסה להכיר את הנשים שמעדיף לצפות בהן בסרטונים הפורנוגרפיים.

⁴⁹ אטווד מפתחת את הביטוי "פורנוטופיה" שטבע סטיבן מרקוס (Marcus, 1974). הפורנוטופיה, על-פי מרקוס, נמצאת בשומקום והיא ממלכת השלמות של הדימיון הפורנוגרפי.

וטכנולוגיות. הפרקטיקה הפורנוגרפית איננה מתרחשת עוד במקום מסוים, אלא במרחב שהוא בחלקו פיזי וממשי, ובחלקו הוא פנטזמטי ואינו פיזי או ממשי. הצופה קיים ונוכח בגופו ובפעילותו, אך האם גם מי שנצפה הוא ממשי? האם מתקיים מפגש אמיתי גם כשאין מגע של עור בעור? האם המרחב הווירטואלי הוא מקום? על שאלות אלו ודומות להן עונים צופים שונים תשובות שונות. איתן מודע להיותו צופה ולא משתתף, אפילו לא במתן ההנחיות (כפי שנבין מהמשך דבריו), ובכל-זאת הוא מתייחס לסיטואציות שבהן הוא צופה כאל מציאותיות ואמיתיות מאוד, וכאל "לא פורנוגרפיה". איתן ומרואיינים נוספים שיצוטטו בהמשך מבטאים את הדרך ואת התהליך שבהם מטשטשים ומתפוגגים אט-אט הגבולות שבין הפורנוגרפיה הווירטואלית וחוויית של צפייה באחר, באחרת או באחרים, ובין חוויית הצפייה כהשתתפות במפגש מיני המתרחש כעת במציאות (Arvidsson, 2007).

איתן: אני אשתף אותך בחוויה שהייתה ממש בימים האחרונים, שתבין על מה אני מדבר. אז היו שלישיית חבר'ה צעירים מדרום פלורידה, בחורה יפהפייה ואיזה שני גברים חסונים, שכנראה היה להם משעמם ורצו לעשות קצת כסף. אז הם לקחו את המצלמה החוצה וצילמו מחוץ לבית, ליד איזה כביש. והבחורה מתחילה לענג את שני הגברים. ואז היא אמרה: טוב בואו תעשו לי קיר צהוב, מה הכוונה קיר צהוב? כל פעם שמישהו שם Token יש מן שורה צהובה. אז היא אומרת: בואו תעשו שהקיר יהיה רק צהוב, ואז אתה רואה ממש עשרות אם לא מאות כאלה אנשים שמים את ה-Tokens, כדי להגשים את הבקשה שלה ... אני לא חלק מהאנשים האלה (צוחק).

דן: אבל אתה לגמרי בחוויה שם? זאת אומרת צופה ומתעניין, האם ומתי הקיר הזה יהיה צהוב, ומה יקרה בעקבות כך?
איתן: נכון, נכון, אני סוג של מקבל.. קצת חוקר כזה, או רוצה לספר לעצמי שאני קצת חוקר גם, מה שקורה שם.

איתן מתאר איך "עשרות אם לא מאות" גברים, בנקודות שונות בעולם, משלמים במטבעות וירטואליים שאותם הם רוכשים בכסף ממשי, כדי לגרום לבחורה אחת ולשני בחורים המצלמים ומשדרים את עצמם בפעילות מינית, לבצע את מה ששיררו להם הצופים המשלמים. דבריו מדגימים היטב את הפרקטיקה שמתארת אטווד: את ערבוב המציאותי בפורנוגרפי, הממשי בוורטואלי, והפיזי בפנטזמטי. שהרי בין הבחורה לשני הבחורים מתרחש מפגש מיני ממשי, אך ודאי שלא נשיג הסכמה גורפת לכך שניתן לכנותו מציאותי, או אמיתי, במובן זה שמה שמתרחש בין שלושת "השחקנים" מונחה על-ידי הצופים בהם. האם הגברים הצופים המשלמים ונותנים הנחיות לפעולה המינית מוגדרים כמשתתפים באינטראקציה המינית? או האם רק מפגש פיזי ייחשב להשתתפות ממשית? איתן חושב ומרגיש שהצופים שותפים למפגש, ואפילו כשהם כמוהו רק צופים שאינם משלמים ואינם נותנים הנחיות. נדמה שהוא זקוק להרגיש כמשתתף כדי ליהנות מן הצפייה. בעיניי התשובות לשאלות המתעוררות לחלוטין אינן ברורות. האינטראקציה המינית המתוארת על-ידי איתן אכן מתרחשת באופן ממשי באותם רגעים שבהם הוא צופה בה ובמובן זה ודאי שהיא מציאותית, אך לטעמי חסר בה המפגש של גוף-עם-גוף. החוויה של איתן כמשתתף מאותגרת נוכח המרחק הגיאוגרפי אף שהוא אינו ממשיג זאת כחסך. ובכל זאת, עמדת החוקר שהוא מאמץ, חוקר לכאורה או מאמץ לכאורה,

כמתבונן מבחוץ על הסיטואציה שאינו משפיע עליה, מלמדת שגם בעבורו שאלת הממשות של החוויה וההשתתפות בה אינה זוכה למענה החלטי.

איתן: אני חושב, וזה נכון עד היום, שהמציאות כפי שאנחנו רואים וחווים אותה היא כל כך מטורפת וכל כך מרגשת שלא, אני אין לי צורך ולא היה לי צורך להרחיק מעבר אליה... תמיד סוקרנתי מהמציאות, היא הספיקה לי ... ולדעתי יש פה משהו מעבר, זה מן משהו שהוא קהילתי. אנחנו כולנו, אם ננתק את זה רגע ממה באמת קורה פה, זה אנשים מתאחדים יחדיו כדי לבצע פעולה קולקטיבית.

המציאות שאיתן מתאר כ"כל-כך מטורפת וכל-כך מרגשת", זו שאין לו צורך להרחיק מעבר לה, איננה המציאות שהוא פוגש ברחוב או בחייו הממשיים, משום שעל פי עדותו מזה זמן רב כמעט ואין בחייו מפגשים מיניים ממשיים ואינו מממש פרקטיקה של יחסי-מין עם פרטנרית. המציאות שלו היא זו הנשקפת אליו דרך מסך המחשב, זו שהוא צופה בה באתרים הפורנוגרפיים המועדפים עליו. איתן אינו מקיים יחסי-מין או יחסים זוגיים עם נשים ממשיות בעולם האמיתי, אך יש לו צורך בחברות, בקהילה שעליה הוא רומז כשהוא מדבר על "אנשים שמתאחדים כדי לבצע פעולה קולקטיבית". אילולא ההקשר אפשר היה לחשוב שמדובר בפעולות חברתיות למען הקהילה. נראה כי על-ידי יצירת אפשרויות חדשות לאינטראקציות וירטואליות עם אנשים, כפי שאומרת איזבל טנג (Tang, 1999), האינטרנט בכלל והפורנוגרפיה בפרט מאפשרים ומגדילים באופן אקספוננציאלי את ה"פוטנציאל הדמוקרטי" (שם, עמ' 167), מספקים מקום חדש לתת-תרבויות מיניות חדשות, מייצרים קהילות, ואף מעצימים אצל הצופים-המשתמשים את תחושת המציאות, "The appeal of the real" (שם).

4.3b "נראים הכי אמיתיים" - Identification

תמיר, רווק בן 35, מתגורר ועובד באזור השרון. הוא עוסק בקולנוע תיעודי, אמנות המבוססת על חומרי גלם הלקוחים מהמציאות. את העיסוק האינטנסיבי שלו כבר כילד, במשחק ובדמיון, הוא מבין כניסיון ואולי כצורך לעצב את המציאות ולשלוט בה כך שתהיה יותר נוחה עבורו.

תמיר: יש בזה איזה דחף של שליטה, אולי גם במציאות, כי אז אתה נמצא, אתה בעמדת הסובייקט, שלש את המציאות בידיו. אני מחליט מה... אם אני מחליט מה אני מציא, אז אולי המציאות היא יותר נשלטת, יכול להיות... אני חושב שכן, שחלק מזה הוא רצון לעצב את המציאות בדמות שתהיה לי נוחה, ושאני אהיה שם במקום טוב כלפי חוץ.

דיאלוג זה עם המציאות מעסיק את תמיר גם בחייו המקצועיים. עבודתו היא לדלות רגעים מן המציאות ולהפוך אותם באמצעות ניפוי, סינון ועריכה לסרט תיעודי שהוא, בעבורו, יצירת אמנות. תמיר עוסק בשאלה האם הסרט התיעודי שהוא יוצר הוא מציאות, או שהוא ייצוגים חלקיים וסובייקטיביים שלה? המציאות הסובייקטיבית של תמיר מעסיקה אותו גם בהקשר של הבחירה בתכנים הפורנוגרפיים שהוא מעדיף ואשר אותם הוא מחפש וצופה בהם.

תמיר: משלב מאוד מוקדם המשיכה העיקרית שלי הייתה ל... כל הקטגוריה של Amateur. של לחפש, במאמץ סזיפי לפעמים, את הסרטונים שנראים הכי אמיתיים ולא מיופייפים, שזה משהו שגם הלך והתעצם עם השנים, וברמה של לעתים נדירות יש לי סבלנות למשהו שנראה מאוד עשוי, מאוד מבוים ומאוד פלסטי. גם במובן של, שמחפש גם בפורנו פחות או יותר את

אותו סוג של בחורות שאני מחפש במציאות. זאת אומרת אני לא מחפש שם את הכוכבות המעוצבות והמיופייפות ומהונדסות, אלא דווקא, כמו בחיים גם, אני נמשך גם בפורנו לנשים שייראו תמיד, שתיראה כמו נערת הכפר הפשוטה והחמודה וההיפית קצת, ושתיראה כזאת אירופאית, לבבנה, לא רזה מדי, שלא תהיה איזה משהו סקיני בלתי נסבל כזה, ושלא יהיו לה שדיים מסיליקון, ושלא תהיה מאופרת מדי ואממ... מפונפנת מדי, שלא תהיה פרוחה עם ציפורניים עם לק.

החיפוש של תמיר אחר קטעי פורנוגרפיה שייראו מציאותיים בעיניו כרוך "במאמץ סיזיפי לפעמים". הנכונות שלו להשקיע מאמץ זה מלמדת על חשיבות החוויה וההנאה שתמיר מסוגל להפיק דווקא מסרטונים מסוג זה ופחות מסרטונים מסוג אחר. תמיר, כך נדמה לי, אינו חווה זאת כבחירה אלא כצורך, כהכרח. פורנוגרפיה היא חומר הדלק העיקרי שלו לאוננות, וסרטונים "רגילים" כבר לא מייצרים בו את העוררות המינית שהוא זקוק לה ומעוניין בה. תמיר מחפש סרטונים שנעשו על-ידי חובבנים, או לפחות מוצגים ככאלו. מבחינתו, הוא מחפש בפורנוגרפיה את אותן הדמויות הנשיות שמושכות אותו ובהן הוא מעוניין (מינית, ואולי לא רק מינית) גם במציאות. הזירה הפורנוגרפית עמוסה בדימויים ותמיר יודע שחלק מן הסרטונים המוגדרים כ-amateur נוצרים בתעשייה הרגילה, בדיוק כדי לענות על הצרכים הללו שלו ושל גברים שדומים לו בכך. אף-על-פי-כן, תמיר אינו בודק ואינו מוודא שהסרטים שבהם הוא צופה אכן הופקו באופן עצמאי על-ידי חובבנים אוהבי חשיפה פומבית. די לו בכך שכותרתם מעידה על כך וכי הנשים המצולמות נראות מציאותיות בעיניו. תמיר מגדיר סרטונים אלה ככאלו "שנראים הכי אמיתיים", ובמובלע הוא מודה בכך שהם אינם בהכרח אמיתיים. יש להניח שהוא צופה גם בסרטונים רבים המופקים בתעשיית הפורנוגרפיה, ומשכנע את עצמו שהוא צופה בסרטונים שהפיקו חובבנים.

במובנים אלו תמיר מצוי לדעתי, בשלב השני של אורן (Oren, 2003), ה-identification והוא אף מייצג שלב זה. בעיניו "פיסת העץ הזו היא אריה", כלומר: על אף שהוא יודע שההתרחשויות הללו במקרים רבים אינן מציאותיות, הוא משעה בתהליך שהוא מודע ולא-מודע לו בו-זמנית, את הבחינה והביקורת שהוא מורגל בהם, ומתייחס אל הסרטים כאל מציאות. באופן זה תמיר זוכה להפיק מהמשחק ומהצפייה את ההנאה המינית שהוא מעוניין בה. לתפישתי, תמיר הולך צעד אחד הלאה מאיתן, בכך שאינו מחוייב לראות בסרטים "אמת" ו"מציאות" באופן בלתי-מתפשר, ודי לו בכך שייראו כאלו על-מנת שיהיה מסוגל ליהנות מהם.

4.3c "באמת, אוהב להאמין שהם נהנים" - Playfulness

אדם, סטודנט לתארים מתקדמים ומרצה באקדמיה, רווק, הומוסקסואל, בן 27, מייחס חשיבות לאמת הן בחייו האקדמיים והן בחייו האישיים. בדבריו הוא מתאר מהלך שהוא עושה בעבור עצמו בהקשר להתייחסותו לפורנוגרפיה כמציאות או כפיקציה.

דן: מה הופך סרט למאוד מוצלח?

אדם: אני חושב שאיזושהי, מבחינתי, תחושה ששני הצדדים נהנים, אבל באמת. כאילו, אני מהר מאוד מזהה כשמישהו לא נהנה. זאת אומרת, אני רואה איזושהו סרט פורנוגרפי, שאתה

רואה מישהו שכואב לו, או שמישהו שהוא עושה את זה טכנית, אני ישר עובר הלאה. כאילו זה לא... לא כיף לי, לא כיף לראות את זה.

דן: וכשאתה רואה בפורנו שניים שמאוד נהנים, השתמשת במילה באמת, אתה מרגיש בדרך כלל שזה באמת?

אדם: כן, הרבה פעמים כן.

דן: ואתה לא ... שואל את עצמך אם הם באמת נהנים או שהם שחקנים טובים?

אדם: זה שאלה שאני שואל את עצמי, כמובן, אבל יש פעמים שאני מאמין להם. באמת, אני אוהב להאמין שהם נהנים. תראה, אני זוכר שדיברתי עם לסבית אחת ושאלתי אותה על פורנו של לסביות, והיא אמרה לי שזה מאוד מלאכותי, ואז כאילו הבנתי, תוך כדי דיבור אתה, שמישהי מדווחת נגיד על אורגזמה, אף אחד לא יכול לדעת אם זה נכון או לא, אבל אם הגבר גומר, אז יש לו איזשהי הנאה שם, אי אפשר כאילו לקחת את זה ממנו. אבל לא רק באורגזמה, גם בחוויה.

כשאדם אינו יכול להרגיש שהשניים שהוא צופה בהם נהנים – הוא אינו יכול ליהנות

מהצפייה והוא מחפש סצנה אחרת אשר תגרום לו להשתכנע בהנאה ואשר אותה יחווה כהתרחשות אמיתית. הוא מודע לכך שגם כשנדמה לו שההנאה אמיתית, הדבר אינו בהכרח נכון, "זה שאלה שאני שואל את עצמי, כמובן", אבל הוא "אוהב להאמין שהם נהנים" ולכן הוא מאמין. נראה כי אצל תמיר, איתן ואחרים, המהלך איננו מודע לחלוטין, אך לי נראה כי גם איננו בלתי-מודע לחלוטין. בעיניי, מדובר במהלך מודע באופן חלקי.

אדם העוסק במחקר בתחום הבנת החוויה וההתנהגות האנושית, שואל את עצמו שאלות הנוגעות להנאה אמיתית אך זונח את התשובות ההגיוניות בעיניו, ומעדיף על פניהן את האמונה המשרתת את ההנאה שלו. בהיותו אדם רציונלי, העוסק במחקר אקדמי כמותני, הוא אינו יכול לזנוח לחלוטין את קול ההיגיון, ולכן הוא מתאמץ להוכיח את אמונתו באמצעות הבחנה בין אורגזמה נשית לאורגזמה גברית שהיא לתפיסתו, המוטעית, אינה אפשרית ללא הנאה. אלא שבו-זמנית הוא גם שומט את קרקע ההיגיון מתחת רגליו, כשהוא ממחר לסייג שלא רק כשהוא מתבונן באורגזמה גברית הוא משתכנע שהצדדים נהנים כי אם גם בחוויה הקודמת לאורגזמה. כלומר: כפי שאדם מעיד על עצמו בכנות: הוא מאמין כי הוא רוצה להאמין. לדעתי אדם מייצג את השלב שאורן (Oren, 2003) מציגה כשלב מתקדם, ה-playfulness. העובדה שהוא מרבה לשאול את עצמו, מלמדת על כך שבתוך תוכו אדם יודע ש"האריה הזה הוא אריה רק בכאילו", כלומר: הוא יודע שהוא צופה בשחקנים שהנאתם מוטלת בספק, אך הוא "אוהב להאמין" ב"כאילו" הזה, ולכן מאמין ונהנה מכך. אדם מסוגל להבחין בין מציאות למשחק אך בוחר במתכוון שלא לבחון לעומק את שאלת ההנאה של המציגים בפניו. אדם אוחז למעשה בחבל המחבר בין חוויית מציאות לשעשועי דמיון, בשני קצותיו.

4.4 פורנוגרפיה – דמיון-משחק ומציאות מעוגנים בשדה

דבריו של ויניקוט (1971, 1995) על הפער הקיים והרצוי בין מציאות למשחק, מתקשרים לתפיסות המגוונות של צופי הפורנוגרפיה באשר לתכנים הנצפים. בדומה לחוויות שונות שחווים ילדים שונים בעת שהם משחקים, כך גם תיאורי הצופים את סוגי הפורנוגרפיה המועדפים עליהם, מעלים כי תפיסת הסצינות שהם צופים בהן כמשחק, לעומת תפיסתן

כמציאות, משתנה לפרקים, ומשמעותית לחוויות שהם מתארים. על פי הבנתי, בחלק מהמקרים מרואיינים ממשיגים כמציאות תכנים פורנוגרפיים שאינם דומים למה שמתרחש בחיי היום יום שלהם, במפגשים מיניים שאינם מצולמים. יתכן שהם מדמיינים ומפנטזים שזו המציאות, לא רק משום שחווים הנאה גדולה יותר מתחושת הקרבה למציאות. בנוסף לכך, יתכן שזה הוא גם סוג של פיצוי (לא מודע) עבור צופים אינטנסיביים בפורנוגרפיה אשר יכולתם לפנטז ולדמיין פוחתת במקביל לצפייה התדירה. באופן פרדוקסלי כלשהוא הם מצליחים לדמיין כי מה שמוצג בפניהם הוא מציאות.

בסייבר-סקס, טוען ביידר (Bader, 2002), "שני המשתתפים חווים דבר מה שאיננו לגמרי מדומיין אך גם לא ממש מציאותי. האחר הוא גם שחקן בפנטזיה הפרטית שלנו ובו בזמן גם שותף/פרטנר באינטראקציה המינית הממשית שלנו" (עמ' 238). אף שאדם ואחרים, נשאלו בעיקר על צפייה בפורנוגרפיה ולא על סייבר-סקס עם פרטנרים וירטואליים, עלינו לזכור גם כי צופים רבים מפנטזים את עצמם כשותפים פעילים בהתרחשות המינית שבה הם צופים⁵⁰, עובדה המטשטשת במידת מה את ההבדלים שבין צפייה בפורנוגרפיה לסייבר-סקס.

ביידר (Bader, 2002) אינו משבח את הפורנוגרפיה ואת הסייבר-סקס, אלא מנסה לבחון את הפרקטיקות האלה בהקשר של אורח החיים המודרני מערבי. על-פי תפיסתו, פנטזיות מיניות ניזונות ומושפעות הן מהמבנה הפסיכולוגי האישי שלנו והן מהחברה והתרבות שסביבנו. הדמיון המיני שלנו נשען על התרבות שלנו, שואב ממנה דימויים, מעריך את מה שהתרבות שלנו מעריכה ומנסות לפתור את הבעיות שהתרבות גורמת לנו. חוויות מיניות online, כמו פורנוגרפיה ובכללה סייבר-סקס, ממוקמות לדידו של ביידר, בערך במחצית הדרך שבין דמיון למציאות, והוא אף טוען כי "התופעה הזו חולקת עם תיאטרון ואמנות את היחסים המיוחדים עם המציאות" (שם, עמ' 239).

איתן, תמיר ואדם נמצאים בנקודות שונות על פני הציר שבין דמיון ומשחק למציאות, וכל אחד מהם מתאר דרכים שונות של הבחנה וטשטוש בין הסצנות הפורנוגרפיות למה שנתפס בעיניהם כמציאות. להבנתי, איתן מציג ומייצג דרך חשיבה והמשגה המעניקה לפורנוגרפיה תוקף של מציאות וממשות; תמיר מבחין באופן מוגבל בין מציאות לאופן שבה היא מוצגת בפורנוגרפיה; ואילו אדם משעה מרצון את "בוחן המציאות" ומשחק להנאתו בו זמנית בשני המגרשים: המציאותי והדמיוני.

מעניין להתחקות אחר הסיבות המניעות את איתן, תמיר, אדם ואחרים, לחפש פורנוגרפיה שמשקפת בחוויה שלהם, אמת ומציאות. רות ברקן (Barcan, 2004) רואה בכך תופעה נפוצה והיא מכנה אותה "התשוקה לאמיתי, הפְּטִיש למציאותי" (שם, עמ' 255). היא מביעה תמיהה על כך שצופים מעדיפים פורנוגרפיה שנחווית אצלם כאמיתית ומציאותית על

⁵⁰ ראו בפרק 3, בעמ' 83, אופציה 5 במניפת הפרקטיקות.

אף העובדה הידועה לדבריה, שהמציאות נחוות בדרך-כלל כשגרתית ודלת ריגושים "וההנאה טמונה [דווקא] בהעמדת-הפנים, בחגיגה של משחקי-תפקידים ופרפורמנס" (שם). ואכן עדותם של מרואיינים על כך שהם מעדיפים תכנים שהם חווים כמציאות, מעוררת תהיות ולעתים אף השתאות. נהוג לחשוב כי פנייה אל הדמיון מחד גיסא ופורנוגרפיה מאידך גיסא, היא פיצוי על מציאות שגרתית ומשעממת. והנה אף על פי כן, מתברר כי חלק מן הצופים בפורנוגרפיה מחפשים בה דווקא את המציאות המוכרת, או כזו שניתן לחשוב עליה כעל מציאות יומית. כשאני מצרף זאת לרצון, להרגל ואף לצורך של חלק מהגברים הצופים בפורנוגרפיה לדמיין את עצמם כשותפים בסצנה שבה הם צופים, ולקושי לדמיין שיש לחלקם עקב הצפייה האינטנסיבית, נראה כי זו עשויה להיות הסיבה לצורך לחוות את הסצנה כמציאות. חוויית ההיכרות עם ההתרחשויות, חוויית ההתרחשות המצולמת כמציאות מוכרת, ולעתים גם תחושת ההיכרות עם השחקנית⁵¹, עשויים להקל על הצופים להפעיל את הדמיון ולחוות את עצמם כשותפים בסצנה. למעשה זו היא דרכם לדמיין, בעת שהם צופים יותר ומדמיינים הרבה פחות ללא צפייה.

כמו כן יש התייחסות מחקרית ותיאורטית נרחבת לסף הריגוש המשתנה אצל הצופים

בפורנוגרפיה באופן אינטנסיבי. הדבר מתואר כך, במילותיו של איתן:

קודם כל סף הגירוי הולך וגדל וגובה, ו... עד שהוא מגיע לרמה שכבר כמעט קשה להעלות על הדעת משהו שיכול לרגש. זאת אומרת, נגיד היום אני חושב על סקס עם בחורה, ואם אני מנקה את הריגוש מזה, אם אני מנקה את הכיבוש מהריגוש, זאת אומרת זה שהצלחתי להשיג בחורה חדשה, אז אם מנקים את זה, אז אין כמעט שום דבר מרגש ביחסי-מין רגילים. וגם אפילו אם ניקח את זה על סקלה של נקרא לזה קיצוני, אז כבר, הכל כבר, הכל כבר נעשה וקרה ולא, לא מרגש. אז קודם כל יש את העניין של סף הריגוש.

סף ריגוש משתנה זה מתואר בספרות לא פעם כ"מדרון חלקלק", ומור טוענת (מור, 2012) כי הוא עלול להוביל בהדרגה ובעקביות את צופי הפורנוגרפיה לצורך תכנים מיניים פוגעניים, קשים ואלימים יותר ויותר ואף להתנהגות פוגענית ואלימה. בניגוד לכך, עדויותיהם של חלק מן המרואיינים המורגלים בצפייה ובהם איתן עצמו, מראות כי סף הריגוש המשתנה מוביל גם לכיוונים אחרים כגון להעדפה ולחיפוש סיזיפי לעתים, אחר סרטונים שבהם מוצגות אינטראקציות מיניות פשוטות ומציאותיות לכאורה, כאלו המתרחשות בין אנשים רגילים. חיפוש זה והנאה מצפייה דווקא בסרטונים מעין אלו, עשויים להיות מובנים על רקע עדויותיהם של חלק מהמרואיינים, המתארים כי תוך כדי צפייה הם גם מפנטזים את עצמם כמשתתפים בהתרחשויות שבהם הם צופים⁵². יתכן כי צופים אלו חווים עוררות מינית מוגברת דווקא כשמתאפשרת להם חוויה של קרבה והזדהות, כגון תחושה של: "זה לא אני שם, אך זה יכול היה להיות אני" כמו שאומר למשל אלון, יוצר ומעצב, בן 46:

⁵¹ ראו ציטוט של גלעד, בעמ' 182.

⁵² ראו בפרק 3, בעמ' 83–84, אופציה 5 במניפת הפרקטיקות.

אלון: אני לא רואה את עצמי בסרט אבל כשאני מגיע לקצה, ל...שלב האחרון ... הוא לא כל כך מדליק שזה על מישהו אחר, יותר מדליק שזה אתה בתפקיד.

להבנתי, תופעה זו נובעת מהצורך של הצופים להרגיש שהם באמת מצויים בתוך החוויה ושותפים בה. זה הוא בעצם הצורך האנושי והמוכר כל-כך לדמיון, לחוות סיטואציות שהנפש והגוף חושקים בהן אך הן אינן בנמצא באותה עת. קרלו שטרנגר (1999) מתאר את הדמיון כ"כלי המשמש אותנו כדי להתעלות על הקיים, לראות בעיני רוחנו את הלא-קיים, וכך ליצור דבר מה חדש" (שם, עמ' 190). שטרנגר מדגיש כי "אנו מדמיינים מצב-דברים רצוי. אך איננו מדמיינים זאת כאפשרות ניתנת למימוש בעתיד. במקום זאת, אנו מדמיינים שהדבר שאליו אנו משתוקקים קורה **עכשיו**. אנחנו רוצים להרגיש שיש לנו **באמת** את מה שאיננו שלנו במציאות. הפנטזיה לא נועדה לאפשר לנו התנסות בהשקפות עולם אחרות, בפיתוחים דמיוניים של העתיד. מטרתה להביא הקלה מיידית לסבל על-ידי כך שהיא מדגימה לנו איך היינו מרגישים אילו תשוקתנו התממשה" (שם, ההדגשות במקור). אזכיר כי בעת צפייה בפורנוגרפיה המלווה באוננות, חווים הצופים פורקן ממשי לתשוקה, כך שהמושגים כאילו ובאמת משיקים וחופפים זה לזה במובנים רבים. למעשה, ניתן לומר שבמונחי פעולת הגוף ופורקן התשוקה הפורנוגרפיה היא אמיתית בתוצאותיה. תיאוריהם של המרואיינים את האופן שבו הם חווים את רגעי הצפייה המרגשים אותם ברמות משתנות של מציאות ואמת, תואמים לתיאוריו של שטרנגר. אף שמדובר בצפייה במה שאני מכנה Ready-Made אשר נוצר על-ידי אחרים והוא אינו פרי הדמיון העצמאי של הצופה, ואף שחלק מן הצופים מעידים שאינם חווים או מדמיינים עצמם כמשתתפים בהתרחשות, הרי שבעבור רבים אחרים לצד הצפייה מתרחשת פעילות מנטאלית ורגשית במקביל לפורקן גופני ממשי, המאפשרת להם לחוות גם את התוכן הנצפה כדבר-מה מציאותי המתרחש כעת.

שטרנגר מסביר כי אנחנו לא רק מדמיינים איך נרגיש, אלא מביאים עצמנו למצב שבו אנו ממש מרגישים את התחושות. לדבריו, "הפנטזיה פועלת רק אם העולם הפנימי מבטל, לפחות באופן זמני, את קיומו של העולם הממשי" (שם, עמ' 191). הסיבה המרכזית לטענתו של שטרנגר, ליכולת הדמיון לשכנע אותנו בממשותו, כמו גם הנכונות שלנו שהיא לעתים נלהבת להשתכנע, ולהעניק לדמיון מעמד של מציאות חלופית בחוויה שלנו, נעוצה בכך שהדמיון מציע, מציג ומייצג התרחשויות חסרות-חיכוך ונטולות מאמץ ומאבק. בדמיון שלנו הדברים מתרחשים כפי שאנו רוצים שיתרחשו: בתיזמון המתאים לנו, בדיוק ובהתאמה מרביים לצרכים ולתשוקות שלנו. אנו יכולים בקלות רבה לשעתק את דבריו אלו לזירה הפורנוגרפית שגם בה כידוע וכפי שמעידים הצופים, נחסך המאמץ, והמסך מציג למול עיניהם התרחשויות שבהן הם חפצים לחזות וזאת בהתאמה מרבית לצרכים ולתשוקות. עדויות אלו מתכתבות, כך נדמה, עם דבריה של קליין (Klein, 1963)⁵³ על תפקיד הפנטזיות, המגולמות בבחירה לצפות

⁵³ ראו עמ' 53.

בסוגות פורנוגרפיות הנחוות כמציאותיות, כמתווכות ומשלימות בין מציאות פנימית למציאות חיצונית ובין האיד לאגו. יתכן כי הצפייה בפורנוגרפיה הנחווית כמציאות (אמיתית-כאילו) מאפשרת השלמה של דימוי עצמי (גברי), שמאויים להתפרק מול המציאות, מול האמת. לא כל המרואיינים דיווחו כי יש בחוויה שלהם ממשק בין תכני הפורנוגרפיה וההמשגות שלהם בדבר המציאות. בניגוד לגבול הדיפוזי בהמשגת הפורנוגרפיה כדמיון וכמציאות היו מרואיינים שסיפרו על הבחנה ברורה בין הפורנוגרפיה שצופים בה ובין המציאות שלהם. למשל גיל⁵⁴, שבפורנו "מחפש דברים חדשים, פחות מוכרים, אולי קיצוניים, כן, בכוונת מכוון", ולמשל אלון, שמעדיף לצפות בפורנוגרפיה על פני פעולת הפינטוז כי "זה [הפורנוגרפיה] לוקח אותי מאוד רחוק".

אלון: תראה, כשיש לך סרט ואתה רואה גבר שחור מזיין בלונדינית שמנה, סתם, אז יש בזה משהו שהוא, שהוא אממ... שהוא א-נורמאלי, שהוא מסעיר, הוא יוצא דופן. כש.. לפחות אני, כשאני מאונן מתוך הדמיון - אני מאונן על השכנה, או על אשתו של, או על משהו מהסביבה הטבעית הקרובה שלי, ופה זה לוקח אותי מאוד רחוק.

גיל ואלון אם כך משתמשים בפורנוגרפיה גם כדי להפליג הרחק מחוויות מוכרות מהמציאות שבה הם חיים, אולם בדבריהם מצויות עדויות גם לחוויית קרבה למציאות. אלון טוען⁵⁵ ש"יותר מדליק שזה אתה בתפקיד". גיל אומר⁵⁶: "גם אם אני אדמיין עכשיו גבר שראיתי ברחוב, שאיתו אני מבצע אקט מיני, הרבה מאוד מזה יהיה מבוסס על שנים ארוכות של צפייה בפורנו, וכמובן התנסויות מיניות שהיו. אבל זה כבר חד הם." מדבריו של גיל משתמע כי בעבורו כל החוויות -פנטזיה מינית, צפייה בפורנוגרפיה והתנסות מינית עם פרטנר- הפכו זה מכבר למהות אחת.

מרטין ברקר שמחקרו מתבסס על תשובותיהם של למעלה מחמשת אלפים צופים וצופות בפורנוגרפיה (Barker, 2014), מצטט גם תשובות כגון "פורנוגרפיה היא פנטזיה במקרים רבים ... אך זה חשוב מבחינתי להפריד אותה מן המציאות" (שם, עמ' 153). הוא מציע לשים לב להבחנה שעושים חלק מן הנחקרים במחקר שלו בין פנטזיות מסוימות ובין מה שהם מכנים חיי-פנטזיה. וכן לערך ולחשיבות שהצופים מקנים לחיי הפנטזיה: "אני חושב שזה חשוב שיהיו לי חיי פנטזיה" (שם). יש הרואים בכך כוח ויתרון: "יש לי גם בראש חיי-פנטזיה פעילים, שאינם נסמכים על פורנוגרפיה" (שם, עמ' 154). אחרים על-פי הבנתו של ברקר, סבורים כי יכולתם לדמיין ולפנטז היא עדות לחולשה. ואולם, את הציטוטים שהוא מביא כעדות לחולשה זו, אפשר להבין גם אחרת: אם לא אוכל לצפות בפורנוגרפיה "אחסר את היצירתיות שבה. לא נעים להודות, אך זה קצת עצלני מצדי, שאני יכול לקרוא או לצפות בלי לחשוב בעצמי, אבל אין לי חיי-פנטזיה חזקים משל עצמי, ובדרך-כלל אינני מפנטז כשאני מאונן. ללא

⁵⁴ ראו ציטוט בעמ' 66.

⁵⁵ ראו ציטוט בעמ' 111.

⁵⁶ ראו ציטוט בעמ' 65.

פורנוגרפיה הייתי חרמן באותה מידה, אבל מאוד יתכן שהייתי יותר משועמם. " (שם, עמ' 153). למעשה, התחושה העולה בי מציטוט זה היא כי גם דובר זה מצטער על כך שאין לו "חיי-פנטזיה", כלומר הרגלים ויכולת לדמיין משל עצמו, וכי הוא נזקק לפורנוגרפיה כדי לא להשתעמם בעת שהוא מאונן. מרואיינים במחקר הנוכחי התייחסו אף הם לחשיבות הדמיון והיצירתיות בחייהם ולקשרי הגומלין שבין חיי-פנטזיה לצריכת פורנוגרפיה.

אלון: לא, במאה אחוז. תראה, בן-אדם שהוא יצירתי - הוא בא על סיפוקו. הוא בא על סיפוקו. כשאתה בא על סיפוקך אין לך צורך במשהו, בתחליף מלאכותי ... אני אומר לך חד וחלק כשאתה מאוד פעיל ביום-יום שלך ביצירתיות - אין לך צורך ב... לי אין צורך בפורנו. יש לי צורך במין, בטח שכן, אבל בפורנו או בתחליפים? נאדה!

אלון הסביר כי הוא מרגיש שכשהוא פעיל ויצירתי בחיי היום-יום שלו, למשל, בחיי המין עם הפרטנרית/יות שלו, או אף בעבודתו, אין לו צורך לצפות בפורנוגרפיה. לדעתו, כמי שמחזיק מעצמו אדם יצירתי, שהיצירתיות חשובה לו, הפורנוגרפיה נועדה, בין היתר לספק תחליף לתחושת היותו יצירתי, כשתחושה זו מתערערת ומתקיימת פחות בחייו.

לדעתי היכולת לדמיין שאותה מכנים נחקריו של ברקר "חיי פנטזיה" חשובה לחיים מנטליים בריאים ומספקים. מאמרו של ויניקוט (1995), "חיים של יצירתיות" שילוב של שתי הרצאות שנשא ב-1970, נפתח במשפט הבא: "כל הגדרה שנציע חייבת לבטא את הרעיון שהחיים הם בעלי משמעות רק בתנאי שהיצירתיות היא חלק מחוויית החיים של היחיד" (שם, עמ' 34). היצירתיות לשיטתו, נבנית ומתפתחת באמצעות משחק ודמיון. במאמר המתאר התפתחות ילד במשפחה, בחלק שכותרתו "עיקרון המציאות", הוא מתאר את הילד "המצוי בתהליך רכישת היכולת להשתמש בדמיון, להיות ניזון מן הממשות הפנימית שלו ומן החלום, ולשחק" (שם, עמ' 110-111). יכולות אלו הן קריטיות לתפיסתו של ויניקוט, להתפתחות חיים יצירתיים וראויים. הדמיון הוא למעשה בעבורו "ממשות פנימית" – אמיתי כאילו.

הדמיון המשחקי מהנה יותר כשהוא מאפשר לילד המשחק או לגבר הצופה בפורנוגרפיה, להרגיש שהכאילו מתרחש באמת. משום כך לדעתי, מתנהל דיאלוג פנימי ומתמשך, מודע באופן חלקי בלבד, בקרב גברים הצופים בפורנוגרפיה, בשאלת מידת המציאותיות הקיימת בתכנים המיניים שהם צופים בהם. כשהם מצליחים לחוות את התכנים כמציאותיים רבים מהם זוכים להנאה מינית גדולה יותר. אלא שאז, במקביל, ומשום שהם "משחקים בפורנוגרפיה", ובעצמם, כה הרבה, גם הקווים המבחינים בין דמיון למציאות הופכים ברורים פחות.

4.5 סיכום

לצורך הדיון בפרק זה הגדרתי משחק ודמיון כמושגים המתארים תכנים מיניים המוצגים בפורנוגרפיה, אשר הצופים בהם מודעים לכך שהפעילות המוצגת בפניהם מתרחשת על-פי תסריט כתוב, מודעים לכך שהיא מבויתת, משוחקת ומצולמת וזאת אף שלעתים הם

בוחרים להיות מודעים לכך רק ברמה חלקית. מציאות ואמת, הגדרתי כמתארים התייחסות לסצנות המוצגות בפורנוגרפיה כתיאור של יחסי-מין שכמותם מתקיימים גם בעולם שמחוץ לתעשיית הפורנוגרפיה, באופן ספונטאני ובלתי מוכתב, מראש או בכלל.

במהלך הראיונות ואף יותר מכך בעת ניתוח הראיונות התגבשה התמה של התייחסויות של המרואיינים לתכנים הפורנוגרפיים כאל דמיון ומשחק, לעומת התייחסותם לתכנים הפורנוגרפיים כאל אמת ומציאות. מרואיינים רבים הסבירו כי יש חשיבות לממדים אלו, ויש להם השפעה על בחירת התכנים שהם מעדיפים לצפות בהם. לדבריהם, הם נהנים באופן שונה מסוגות שונות של פורנוגרפיה, גם בהתאמה להיבט זה של קרבה או מרחק של התוכן הנצפה ממה שהם מחשיבים וממשיגים כמציאות. יש בין המרואיינים כאלה אשר תפיסת המציאות שלהם נפרדת, והם אומרים לעצמם: "מה שאני צופה בו זה רק דמיון ומשחק". אחרים ממשיגים את הפורנוגרפיה כמציאות וכאמת. ואולם גם חלוקה זו אינה חד משמעית. הסצנות הפורנוגרפיות הנצפות מתוארות על-ידי מרואיינים אחדים כדמיון, על-ידי אחרים כמציאות, ויש המתייחסים לתכנים שונים, בתוך המדיה הפורנוגרפית, כמציאותיים או דמיוניים במידות שונות. אחדים מהצופים תופסים לעיתים את הפורנוגרפיה כתיאור של מציאות במובן זה שבעבורם הסצנות הפורנוגרפיות מצלמות מציאות המתרחשת בזמן אמת, או שהסצנות משחזרות את מה שלדעתם קורה לא פעם בחיי היום-יום של אנשים.

רוי שייפר (Schafer, 1983) טוען שהמציאות מתווכת תמיד על ידי הבנייה של נרטיב. אולי משום כך, מרואיינים שונים מדגימים תפיסות מציאות סובייקטיביות, אישיות ומגוונות. בעבור חלק מן המרואיינים הפורנוגרפיה שבה הם צופים נתפסת כהתרחשות ללא תסריט וללא בימוי. מרואיינים אלו חשים כי הפורנוגרפיה לא רק משקפת מיניות מציאותית, אלא שהיא כשלעצמה מציאות, ומציגה מיניות מציאותית בעת התרחשותה. איתן מכנה זאת במילים "אמיתי מאה אחוז" ותמיר בוחר לכנות זאת "הכי אמיתי". שניהם יוצרים בכך מדרג, ומכתירים את בחירותיהם בראש סולם המציאות. בהתייחסויות אלו ניתן לראות הדהוד חזק ל"סימולקרה" (בודריאר, 2007), שהיא חיקוי ההופך להיות בעבור המתבוננים בו מציאותי יותר מן המקור, או אף חיקוי שאין לו מקור.

מרואיינים רבים במחקר זה סיפרו על חיפוש אחר והתעניינות בסוגות פורנוגרפיות הנחווות בעיניהם כמציאות. מדבריהם אפשר היה להבין כי צופים רבים בפורנוגרפיה נזקקים לתחושה כי הפרקטיקות המיניות המצולמות מתארות פרקטיקות מיניות מציאותיות, כאלו שמתרחשות בחיי היום-יום ולא רק באתר בו מצולם הסרט ובעת הצילומים. הסיבה המרכזית לכך קשורה להנאה המינית המתעצמת ככל שהחוויה נחווית כצפייה בדבר-מה אמיתי. צורך אחר שתיארו מרואיינים, גם הוא כדי שיוכלו ליהנות מהצפייה, הוא להחליש ביקורת עצמית על

ניצול עובדות ועובדים בתעשיית הפורנוגרפיה⁵⁷. לכן, כשיחסי-המין המצולמים נתפסים כיחסיים אמיתיים הצופים אינם מגדירים זאת כניצול והשפלה, אלא כצילום של שניים הבוחרים לקיים יחסי-מין ונהנים מזה. על אף יתרונות הדמיון הכובש לעצמו מעמד של מציאות חלופית, שטרנגר (1999), מבטא גם חשש מהשלכות שליליות של פעולת פנטזיה תדירה שכזו. המחיר שאנו עלולים לשלם לדבריו, הוא ביטול ערכה של המציאות. הוא טוען כי "ככל שהפרט מסתמך יותר על הפנטזיה לשם הפחתת סבלו, כתוצאה מחסר, כך זכות מציאויות מפונטזות למעמד ההולך ומתקרב אל מעמדו של העולם הממשי. התוצאה היא, שחיי הממשיים של האדם נחווים כלא-אמיתיים... שהעצמי הממשי נחוה כלא-אמיתי... גדל הפער בין החיים הממשיים לבין חיים המושתתים על תחושת בעלות" (שם, עמ' 191). דבריו אלו של שטרנגר בדבר הסיכון הכרוך בכיבוש חלקות מציאות על-ידי דמיון ופנטזיה הנחווים כמציאות, מתיישבים גם עם דבריהם של אנה פרויד (1977), של מיטשל (2002) ושל קרנברג (Kernberg, 1984). כשלעצמי אינני מעוניין להכתיר התנהגות זו או אחרת כפתולוגית, אך אני מבקש לתת את הדעת על האופנים בהם, בעבור חלק מן הצופים בפורנוגרפיה באינטנסיביות, משתנות ההעדפות בנוגע לסוגות הנצפות, ומתגבשת תפיסה החווה, ברמות משתנות, את הפורנוגרפיה הנצפית כמציאות, ואת המציאות כשונה מכפי שנתפסה בעבר.

יש לזכור כי מרבית הצופים בפורנוגרפיה מאוננים במקביל לצפייה. משמע: הם אינם צופים פאסיביים, לא רק עיניהם פעילות, אלא הם שותפים אקטיביים בחוויה, בהתרחשות מינית המתהווה תוך כדי צפייה, גם בגופם ובאמצעות חושיהם. אפשר להניח כי עמדה פעילה זו תורמת לכך שהם תופסים את הפורנוגרפיה כהתרחשות מציאותית. האינטנסיביות של הצפייה בפורנוגרפיה (כשעה ביום, ואף יותר, ולאורך שנים רבות) והבלעדיות שלה, ההעדפה המוחלטת של רבים לאונן תוך כדי צפייה ולא להתנסות באוננות בלעדית⁵⁸, מייצרים תהליכים שונים ומורכבים של התייחסות למציאות.

הצופים האינטנסיביים הופכים את הצפייה להרגל בשל סיבות וצרכים מגוונים. חלקם דיווחו על שעמום או אכזבה מחיי המין השגרתיים עם עצמם וללא פורנוגרפיה ועם פרטנר. חלקם התנסו תחילה באוננות ללא צפייה ואחרים כלל לא התנסו בכך. רבים מן המרואיינים סיפרו כי אוננות ללא צפייה, ולעתים אף יחסי-מין ממשיים עם בת-זוג או בן-זוג אינם מספקים להם את הריגוש הדרוש כדי להשיג עוררות מינית בעוצמה המאפשרת אורגזמה.

מפתיע לגלות כי יש צופים הבוחרים את תכני הצפייה באופן שונה לחלוטין מזה המתואר כ"מדרון חלקלק" (מור, 2012). לטענת מור, רוב הגברים הצופים, נוטים לחפש תכנים פורנוגרפיים ביזאריים, בוטים, ואף אלימים יותר, ככל ששגרת הצפייה מתמשכת והופכת אינטנסיבית יותר. בניגוד לכך חלק מן הצופים מחפשים לאחר צפייה ממושכת, דווקא

⁵⁷ ראו, למשל, ציטוט של בני, בעמ' 177.

⁵⁸ ראו עוד על כך בעמ' 171.

פורנוגרפיה המציגה מין שגרת, חובבני לתפיסתם, ובחוויה שלהם, מציאותי, והם אף נהנים יותר דווקא מכך שהסצנות נחוות ונתפסות בדעתם כמציאותיות. למעשה, אחדים מן הצופים הללו מעדיפים סרטונים המציגים מין רגיל, ביתי, המתרחש בין שניים שנראים בעיניהם כדומים להם עצמם, גם אם הם עצמם חדלו או ממעטים מאוד להתנסות באינטראקציות מיניות ממשיות, פיזיות, עם פרטנר או פרטנרית.

עדויות המרואיינים מלמדות כי באופן שהוא מודע ומכוון (רק) בחלקו, רבים מהם משעים ומשהים את ההתבוננות הביקורתית שלהם בחומרים שבהם הם צופים, ומעדיפים להאמין כי הם השתקפות מציאותית במידה זו או אחרת, של מה שמתרחש בין אנשים, או שהם הם המציאות עצמה. הסיבה להשעיית ההתבוננות הביקורתית נעוצה בעיקרה בכך שהביקורתיות פוגעת במידת העוררות המינית וההנאה המינית הנגרמת לצופים. נכון הוא שגם כשאנו קוראים ספר או צופים בסרט קולנוע עשויים היטב אנו משעים את הביקורת שלנו ונהנים לחוש ולחוות את ההתרחשויות כאילו הן באמת מתרחשות כעת לנו. ואולם כשהשעיה כזו מצטברת לכדי עשרות, מאות ואלפי שעות, מגיל ההתבגרות המוקדם ואילך, וכשהגוף והחושבים פועלים ופעילים בה, יתכן שהיא הופכת לברירת מחדל ואף משנה במידה מסוימת, מועטה או משמעותית, את האופן שבו מומשגת ונתפסת המציאות.

"מה שנחשב "real" משתנה במהלך הזמן" -קובעת אטווד (Atwood, 2010) - "ותלוי מאוד במידת היכולת לשכנע את הצופים בהנאה של המצולמים, ובאותנטיות של העוררות והסיפוק שחווים המצולמים והצופים" (שם, עמ' 239). ואכן איתן, תמיר ואדם, מייצגים אופנים שונים שבהם גברים הצופים בפורנוגרפיה בתדירות רבה ממשיגים קרבה ומרחק בין התכנים הפורנוגרפיים למציאות ולדמיון, בהתאמה למדדים אלו. דבריו של איתן על היותו חלק מקהילה של גברים, האירו גם את הפן של חיברות לגבריות, וסימנו כיוון לחקירה בנושא כינון גבריות בעידן הפורנוגרפי⁵⁹.

מסתבר, אם כך, שתפיסות המציאות של הצופים בפורנוגרפיה בנוגע לתכנים בהם הם צופים אינה ממוקדות בשני הקצוות, מציאות בלבד או דמיון בלבד. מדובר בחווייה מורכבת, מגוונת ועשירה. המרואיינים במחקר זה תיארו דמיון, של עצמם ושל אחרים, שנחוה כמציאות, מציאות שנחוות כדמיון וגונוני-ביניים של שתי התפיסות. למעשה, שלושת האופנויות לתפיסת התכנים הפורנוגרפיים, בהתאמה לגישתה של אורן (Oren, 2003), פורשות גם הן סוג של מניפה- מניפת אפשרויות לתפיסת הפורנוגרפיה כמציאות, כדמיון או כעירוב של שתיהן.

באשר לדמיון פעיל ולפנטזיות טוען מיטשל (2002), כי התשובה לשאלה "אם הן מעשירות או מרוקנות תלויה בדרך שבה הן מוצבות ביחס לממשות." לטענתו: "אם הן מעודדות סלקטיביות מזדמנת ושיכלול יופיו של בן הזוג", יש להן סיכוי להעשיר את החיים הזוגיים

⁵⁹ ראו הרחבה בנושא בפרק 6, "גבריות מפוצלת", עמ' 151-203.

והמיניים המציאותיים של האדם. לעומת זאת, לא כך יהיה אם "הן מטפחות את האשליה כי יש בני זוג פוטנציאלים אחרים בעולם, שהם יפים בלבד ולעולם אינם מאכזבים" (שם, עמ' 114-5). לאור תפיסתו זו של מיטשל נוכל להניח כי המידה שבה מייחסים צופים בפורנוגרפיה "מציאותיות" לתכנים שבהם הם צופים, עשויה להתקשר גם לאופן שבו הם תופסים זוגיות ומיניות בחייהם הממשיים. בנושא זה יתמקד הפרק הבא.

5. אי-זוגי: השתקפויות של זוגיות במסך הפורנוגרפיה.

בני אדם, כשהם שוכבים זה על זה, כמעט הכל נמצא בסימטריה נכונה. הפה שלה מול הפה שלו, הידיים שלה מול הידיים שלו, האיבר מין שלה מול האיבר מין שלו וכו'. רק הלב שלהם תמיד נמצא בצדדים הפוכים.

גון בן-ארי, 2006, *תושבי חדר הילדים*, עמ' 82.

5.1 הקדמה

בחיבורו "סקס, אינטימיות והאינטרנט" צפה דיויד שנרץ' (Schnarch, 1997), מטפל משפחתי וזוגי, כי הפורנוגרפיה באינטרנט תפרוץ את המבנים המקובלים של המונוגמיה הזוגית ואף תאתגר ותגדיר אותם מחדש. שנרץ' צפה שכך יקרה אם וכאשר הטכנולוגיה תאפשר לצופים ולמשתמשים חוויה שתהפוך להיות בלתי מובחנת מהדבר האמיתי. ההתפתחות הטכנולוגית שחלה בעשרים השנים האחרונות מאז פרסם שנרץ' את דבריו אלו, קידמה ללא ספק את האפשרויות של הצופים בפורנוגרפיה לחוות חוויות הנתפסות בחושיהם, בגופם ובדעתם כקרובות לדבר האמיתי ולעתים אף בלתי מובחנות ממנו. כך אכן מעידים חלק מן הגברים שצוטטו בפרק הקודם. מדבריהם, ובהסתמך על דבריו של שנרץ', אפשר לשער כי קיימת זיקה בין שינויים החלים בתפיסת המציאות בקרב חלק מצופי הפורנוגרפיה ובין תפיסותיהם בנוגע לזוגיות. בנושא זה אעסוק בפרק זה.

לדברי טיילור קוהוט ועמיתיו (Kohut, Fisher et al., 2017), בחינת משתנים כמו מגדר, תוכן הפורנוגרפיה הנצפית וצפייה משותפת בניגוד לצפייה ביחידות, מעלים גם מתאמים להשלכות חיוביות של הצפייה בפורנוגרפיה. למשל, נשים, הצופות עם בני-זוגן, מדווחות על תחושת קרבה ביחסים והגשמה מינית גבוהות יותר. קוהוט, פישר ועמיתיהם (Kohut, Fisher et al., 2018) חקרו את נושא הקרבה והפתיחות בזוגיות באמצעות מדגם של 200 זוגות הטרוסקסואלים אמריקאים שבהם לפחות אחד/אחת מבני-הזוג צופים בפורנוגרפיה. על-פי ממצאיהם, זוגות בהם שני בני-הזוג צופים בפורנוגרפיה (לחוד או/ו ביחד) זוגות בהם אף אחד מבני הזוג אינו צופה, דיווחו על תקשורת מינית פתוחה יותר וקרבה גדולה יותר. לעומתם, משתתפים אשר היו במערכות יחסים בהן רק אחד מבני הזוג צופה בפורנוגרפיה דיווחו על תקשורת מינית עצורה יותר וקרבה נמוכה יותר. קוהוט, פישר ועמיתיהם מציעים, לפיכך, כי הקשר בין שימוש בפורנוגרפיה ותקינות מערכת היחסים הינו פונקציה של תבניות השימוש השונות בקרב הזוגות.

חיים בזוגיות איכותית ארוכת-טווח עדיין מהווים מטרה ואתגר לרבים. בתרבות המערבית המודרנית התבססה זה מכבר תפיסה הרואה במודל זה את האפשרות המועדפת המכונה "המודל ההטרונורמטיבי", וזאת בעיקר בפי תיאורטיקנים המתגרים מודל זה (Dellinger-Page & Peacock, 2013). בפועל מודל הזוגיות המונוגמית ארוכת-הטווח של גבר ואשה, איננו כה שכיח. אף על פי כן מבנה זה, של משפחה גרעינית הכוללת אב, אם

וילדים, עדיין נתפס מבחינה חברתית כאידיאל (Moreno, 2016). כיום קיימים מודלים רבים ומגוונים המתגרים מודל זה ואפשר למצוא גישות שונות לזוגיות, למשפחה ולמערכות-יחסים: החל בזוגיות שאינה מורכבת דווקא מגבר ואשה; דרך פוליאמוריה, מערכות-יחסים משותפות ליותר משני אנשים, המושתתות על גיוון וריבוי (Giddens, 1991; Beck & Beck-) (Morgan, 2011; Gernsheim, 1995); מערכות יחסים קוויריות (זיו, 2001, 2013, 2014) השוללות סטיגמטיזציה ומדגישות את הדינמיקה והאפשרות לשינויים בלתי פוסקים במגוון הפרקטיקות של כל אדם, ולפיכך גם במערכות היחסים שבהן הוא שותף; וכלה במודל היחידני, המושתת על האינדיבידואל כפרט (Weeks, 2007) שלא בהכרח נזקק למערכת יחסים כלשהיא, זוגית או אחרת.

דייד מורגן (Morgan, 2011) טוען כי משפחות ומשפחתיות, מובנות ומובנות-מחדש באמצעות ביצועים, מופעים (performance) ופרקטיקות המשתנים תדיר. כפרפרזה על דבריו אפשר לומר כי גם זוגיות על גווניה השונים, מובנית על ידי השותפים בה בתהליך בלתי פוסק, דינמי ומשתנה וכן באמצעות הפרקטיקות הנהוגות בה.

ג'ודית באטלר (2004) בוחנת בספרה "טענת אנטיגונה" את מבני המשפחה השונים ומתריעה מפני "מיסודן של צורות שארות מסויימות בבחינת היחידות האפשריות במסגרות המובנות והחיים" (שם, עמ' 85). באטלר מתארת את פועלה של אנטיגונה, בתו המורדת של אדיפוס מתוך מחזהו של סופוקלס. אנטיגונה מצביעה כי באמצעות פעולה פוליטית קובעות החברה והתרבות אלו סוגי חיים ייחשבו ככאלה שאפשר וראוי לחיותם. באטלר טוענת כי הכרה בשארות ההטרונורמטיבית בלבד כאפשרות יחידה מונעת מאתנו חירות אנושית ומינית, והיא תובעת הכרה במסגרות שארות שטרם הוכרו והוגדרו כראויות. מירי רוזמרין (2004) מסבירה כי דמותה של אנטיגונה מאפשרת לבאטלר "לפרק את המובנות מאליה של המשפחה הגרעינית, ולפתוח את האופק לעוד ועוד צורות של התארגנות אנושית" (שם, עמ' 109).

הסטנדרטים והמוסכמות התרבותיות פועלים את פעולתם על היחיד היום כמו בעבר. אך למולם טוען ג'פרי וויקס (Weeks, 2007), גוברים גם הפתיחות והפלורליזם לסגנונות חיים מגוונים. בתוך כך בני אדם רבים יותר ויותר עומדים בפני הצורך לבחור באפשרויות ההופכות מרכזיות בזהותם העצמית, בחירות המשפיעות על חיי היום יום שלהם. אנטוני גידנס (Giddens, 1991) טוען כי במודרנה המאוחרת והמגוונת אין לנו ברירה אלא לבחור כיצד נחיה. על כך מוסיף וויקס (Weeks, 2007), כי בבחירה המתחייבת והבלתי-נמנעת בדרך שבה אנו חיים, שלובה כך או אחרת גם הבחירה בחיי אהבה ובמיניות "Living and Loving" (שם, עמ' 127). לדבריו הפרקטיקה המודרנית מבקשת ואף מאפשרת לבחור סגנון החיים והתנהגות, הנסובים סביב תעסוקה, צרכנות, העדפה מינית, תשוקות ודפוסים של חיים אינטימיים.

אמה'גיין טמפל-מלט (Temple-Malt, 2014) מציגה את התפיסות הסוציולוגיות המתחדשות הרואות בחיוב דמוקרטיה של מערכות-יחסים המושתתת על גיוון וריבוי. לדבריה בעשורים האחרונים נוצרות ומתפתחות מתוך ההבניות הישנות ותוך הבנייה-מחדש, של פרקטיקות של מערכות-יחסים זוגיות, הטרוסקסואליות והומוסקסואליות. מערכות יחסים אלו זוכות להכרה בשל תהליכים חברתיים מבוססי פלורליזם המאפשרים סובלנות לבחירות אישיות, זוגיות ומשפחתיות מגוונות. כיום, טוענת טמפל-מלט (Temple-Malt, 2014), מקובל יותר מבעבר תהליך של פירוק זוגיות אחת ובנייה של זוגיות חדשה עם פרטנר או פרטנרית חדשים. קבלה זו נשענת על תיאורו של גידנס (Giddens, 1992) את השינוי בגישה החברתית כלפי אהבה ושותפות זוגית. השינוי נובע לדבריו גם מהנגישות הרבה לגירושין ומשכיחותם הגבוהה, ומוביל לכך שהחיבור המחשבתי והרגשי האוטומטי בין אהבה רומנטית לרדיפה אחר האחד והיחיד ולזוגיות לְנֶצַח, איננו עוד אידאל חזק ובלעדי. זהו, למעשה, אידאל מודרני, שלא היה חזק טרם המודרנה, ועתה כוחו הולך ופוחת. על-פי גידנס, יחסים רומנטיים עשויים להיות ארעיים, והשותפים לקשר מצפים ל"דמוקרטיה של היחסים, ולשיוויון ברמת ה"תן-קח" הרגשי" (שם, עמ' 62). הקונבנציות המסורתיות שהותירו את בני הזוג "מסונדלים" למערכת יחסים זוגית אחת ולפרטנר או פרטנרית יחידים הולכות ומתפוגגות.

פרל (2007) מדגישה את האתגר המרכזי בזוגיות בת זמננו: לשמר לאורך זמן, בתוך מערכת יחסים זוגית מונוגמית ערכים כגון חברות, אמון, רומנטיקה, אינטימיות ותשוקה. לדבריה: "לעיתים קרובות מדי, כשזוגות מתמקמים בנוחיות האהבה, הם חדלים ללבות את אש התשוקה" (שם, עמ' 57). אהבה טוענת פרל מתבססת על קרבה, ביטחון והיכרות, ואילו תשוקה ניזונה גם מן המרחק ממושא התשוקה, מן ההיסוס ומהיעדר ידיעה וביטחון מקובעים שהוא או היא "שלנו". ואכן גברים, נשים וזוגות רבים מעידים כי שימור לאורך זמן של תשוקה וארוטיות ביחסי אהבה בלעדיים ומתמשכים, הוא אתגר מהותי ומשמעותי, ולא פעם נחוה, מעת לעת או לאורך זמן, כאתגר שאיננו בר השגה.

פרל מתארת נכוחה את האתגר המוכר לגברים רבים ולנשים רבות: האתגר לשמר לאורך זמן אינטימיות רגשית, מחויבות ובלעדיות, וזאת לצד הנאה, תשוקה, התלהבות וחיוניות ביחסים המיניים. על רקע הרשאה חברתית מסוימת וגדולה מבעבר, למודלים נוספים מלבד המודל ההטרו-נורמטיבי, ניצב כיום הפרט בפני אפשרויות מגוונות אשר מהן עליו לבחור. היכרות כזו או אחרת עם תכנים פורנוגרפיים מובילה להערכה בקרב הצופים כי המדיה הפורנוגרפית אינה מצדדת באופן נלהב במודל הזוגיות הבלעדית, וזאת בלשון המעטה. מכאן ומדברים שאמרו מרואיינים בהקשר זה, נבעו הרצון והצורך שלי לתאר במחקר זה גם את ההקשרים בין צפייה אינטנסיבית של גברים בפורנוגרפיה ובין ועמדותיהם באשר לאתגר הזוגיות ולדרכים השונות שבהן הם בוחרים בסגנון חיים מתוך מגוון הסגנונות האפשריים.

אחת מהנחות היסוד במחקרם של זימנסקי וסטיוארט-ריצ'מונד (Szymanski & Stewart-Richardson, 2014) הייתה שיימצאו קשרים בין קונפליקטים מגדריים של גברים לשימוש בפורנוגרפיה, המושתתת ברובה על פטריארכיה ועל עליונות של גברים וצרכיהם, ונעדרת אינטימיות ושוויוניות. מחקרם של זימנסקי וסטיוארט מסתמך על נתונים שדווחו באמצעות שאלון אינטרנטי של 373 (מדגם תקף, מתוך 436) גברים אמריקאים (89% לבנים) בני 18–29, שיש להם מערכת יחסים זוגית (ממספר חודשים עד 7 שנים). ואכן במחקרם נמצא כי צפייה שכיחה בפורנוגרפיה גורמת לתופעות כגון קונפליקטים מגדריים, שעיקרם תחושת עליונות של גברים ביחס לנשים; הימנעות יתר מאינטימיות; סגנון התקשרות (attachment) חרדתי או נמנע; ירידה באיכות מערכות היחסים ואף ירידה ברמת שביעות הרצון ממיניות ומיחסי-מין. רייט (Wright, 2013) שבחן מחקרים בשנים 1973-2010 על צריכת פורנוגרפיה של גברים אמריקאיים והשפעות הצריכה עליהם מסכם כי ממצאי רוב המחקרים מעידים על השפעות שליליות ביחס לנשים ובשביעות רצון ממערכות יחסים עמו. אחד המרכיבים שנמצא במתאם לצפייה בפורנוגרפיה הוא סגנון התקשרות חרדתי או נמנע. על-פי מחקרם של גורית בירנבאום ועמיתיה (Birnbaum et al., 2006), סגנון ההתקשרות בין אם הוא בטוח, חרדתי או נמנע, המתפתח כבר בילדות המוקדמת, מתקשר לסגנון היחסים הבוגרים ולמיניות הבוגרת. כלומר מחקר זה מלמד כי היחסים הזוגיים הבוגרים קשורים לסגנון ההתקשרות שמתפתח בילדות. מחקרם של זימנסקי וסטיוארט-ריצ'מונד (Szymanski & Stewart-Richardson, 2014) מלמד שסגנון התקשרות חרדתי או נמנע מתקשר לצפייה שכיחה בפורנוגרפיה, המתקשרת גם להימנעות מאינטימיות ולשביעות רצון נמוכה ממיניות ומיחסי-מין⁶⁰. הממצאים, לדברי החוקרים, עקביים: קונפליקטים בנוגע לתיפקוד מגדרי מובילים לסגנון התקשרות (attachment) חרדתי או נמנע, המגביר את השימוש בפורנוגרפיה, המובילה לירידה באיכות היחסים הזוגיים ולירידה בשביעות הרצון ממין. מחקרם מצביע למעשה, על מתאם בין שימוש בפורנוגרפיה לקשיים בכיוון מערכות יחסים זוגיות ארוכות טווח, ועל שכיחותן של מערכות יחסים קצרות טווח. יניב אפרתי ויאיר עמיחי-המבורגר (Efrati & Amichai-Hamburger, 2018) מצאו מתאם בכיוון ההפוך - מי שדורגו כמאופיינים בהתקשרות חרדתית יותר, נמצאו כמשתמשים יותר בפורנוגרפיה. לאור מתאמים אלו מצאתי לנכון לבדוק גם אצל מרואיינים במחקר זה מה הן התפיסות שלהם בנוגע לזוגיות ולמבנים של זוגיות וחיים מיניים, ומה הן תפיסותיהם בנוגע לאופן שבו הללו מתכתבים עם חוויותיהם כצופים אינטנסיביים בפורנוגרפיה. לא בחנתי את סגנון ההתקשרות המאפיין אותם בילדותם או

⁶⁰ חשוב לציין כי המחקר מוצא מתאם, אך אינו קובע סיבתיות נחרצת. יתכן שסגנון התקשרות חרדתי מוביל לירידה באיכות יחסים זוגיים, ירידה בשביעות רצון ממין ומיחסים, ומוביל לצפייה בפורנוגרפיה, אך יתכן גם שהצפייה מובילה לירידה באיכות יחסים זוגיים ומיניים וירידה בשביעות הרצון מהם.

בבגרותם⁶¹, אך הם העלו בדבריהם חוויות הנקשרות לפורנוגרפיה מחד ולזוגיות ומיניות מאידך. בדיעבד בניתוח דבריהם בשיטת תיאוריה מעוגנת בשדה, התימה של תפיסותיהם של הצופים בנוגע לזוגיות התבררה לי כמשמעותית.

כריסטופר בלזינה (Blazina, 2001) וג'יימס אוניל (O'Neil, 2008) טוענים כי הפורנוגרפיה משמשת כתחליף ליחסים ולאינטימיות ממשית ומאפשרת מידה מסוימת של סיפוק מיני ורגשי בעוד שהיא מצמצמת את הסיכון הכרוך באינטימיות, בתלות, ובפגיעות הטמונה בחוויית דחייה שפרטנרית ממשית עלולה לגרום. בני אדם המאופיינים בסגנון התקשרות חרדתי או נמנע, חווים מידה מסוימת של אי נוחות ביחסים מיניים ממשיים משום שאלו דורשים מידה של קרבה פסיכולוגית ודרישה למגע ול"ביצועים" גופניים. שאלה זו החלה מעסיקה אותי במהלך שיחותיי עם המרואיינים. שמעתי מהם על גיל ההתבגרות, על התנסויות ראשוניות באוננות ובצפייה בפורנוגרפיה ועל התנסויות ראשוניות ביחסים מיניים עם שותפה או שותף להתנסויות. כמעט כל המרואיינים חוו לאורך שנים שעות רבות של אוננות וצפייה בפורנוגרפיה, בטרם החלו להתנסות ביחסים זוגיים וביחסים מיניים. כחוקר התעוררו בי שאלות בנוגע לתפיסות הקשורות לזוגיות כפי שהן מתגבשות אצל נערים וגברים הצופים בפורנוגרפיה באינטנסיביות עוד בטרם מתנסים בזוגיות.

ורד אשבורן מסבירה בהרצאתה "מהאחר לאחד בעידן הרשת" (אשבורן, 2015), כי השימוש המוגבר בפורנוגרפיה עלול לצמצם או אף למנוע את היכולת ליצירת קשר זוגי ומיני במפגשים פנים אל פנים וגוף אל גוף. אשבורן מסבירה כי במפגש כזה לפרטנרית שאיתה נפגשים ועמה מקיימים יחסים מיניים יש רצונות וצרכים משלה, והצורך להיענות להם מכביד ומאיים על מי שמורגל במיניות עם עצמו בלבד. בלשונה של אשבורן האיום נובע מן התביעה של האחר הממשי ובמקרה הזה מהפרטנרית לגבר הטרוסקסואל, לכך שהגבר יהיה בעבורה אובייקט ההתענגות. כלומר מי שמורגל לענג את עצמו בלבד עלול להתקשות לענג את הזולת, ולחוש איום מהאפשרות שאחריות זו תהיה מנת חלקו. האיום עלול לצמצם או אף למנוע יחסים מיניים עם פרטנר או פרטנרית, ולהחליפם בפעילות מינית נטולת רגש או שהרגשות המעורבים בה יהיו מצומצמים כמו בסקס מזדמן, ביחסים קצרי-טווח, או בצפייה בפורנוגרפיה. עוד מתארת אשבורן בהרצאתה פגישות עם מתבגרים ובוגרים צעירים רבים המתנסים לראשונה בפנייה לבני המין האחר או לעתים לבן או בת המין שלהם. מתיאוריהם אשבורן מתארת איך הם מפלרטטים באופן חופשי באינטרנט, אך במפגש פנים אל פנים אינם מסוגלים לומר דבר, לא כל שכן ליזום או לפעול. לטענתה רבים מתקשים מאוד ביצירת קשר עם הזולת בנוכחות פיזית של שניהם, אבל מסוגלים לקשר מוגבל ברשת הווירטואלית. אשבורן בוחנת את משמעותם של קשרים אלו שאינם מגיעים לכדי מפגש פיזי ממשי, ומציעה כי למרות המגבלה וההיעדרות

⁶¹ סגנונות ההתקשרות לא נבחנו (לא בילדות ולא בגילם הבוגר כמרואיינים) ניתן רק לשער כי בעיות ביצירת אינטימיות זוגית מתקשרות גם לצפייה האינטנסיבית בפורנוגרפיה.

של מפגש גוף אל גוף יתכן שיש במפגשים הווירטואליים כוח מחייה בעבורם, ומשום כך אולי אפשר ואף רצוי לראות זאת בבחינת הרע במיעוטו. ואף על פי כן, בעיניה של אשבורן המיניות הווירטואלית, הסייבר-סקס והצפייה בפורנוגרפיה, עלולים להיות גם מהגורמים המעצימים חסמים ועכבות בתהליך יצירת זוגיות ומיניות במפגשים שאינם וירטואליים. מחקר זה אינו טוען לקשר סיבתי כגון זה, אך מציג הקשרים בין הצפייה לתפיסות הנוגעות לזוגיות, כפי שהללו באים לידי ביטוי בדברי המרואיינים. בעבודתי כמטפל מיני גם אני פוגש בני נוער ובוגרים רבים החווים מצוקה בשל הפער בין יכולתם ליהנות ממיניות וירטואלית, ואף מסוג מסויים של זוגיות וירטואלית, ובין מחסומים רבים במימושן בעולם שמחוץ למסך ומחוץ לפרטיות חדרם. רבים נמנעים מפגישות ומיצירה של קשר זוגי או מיני, או שהם נפגשים אך מהססים ואינם מתמידים בקשר זוגי לאורך זמן.

המלצתם של אשבורן (2015), אטווד (Atwood, 2010), הרדי (Hardy, 2004) ואחרים היא לבחון גם את האיכויות הטמונות בפורנוגרפיה לצד בחינת הסיכונים שבה. מחקרים רבים עוסקים בהשפעות הצפייה בפורנוגרפיה בעיקר על מיניות ואינטימיות בתוך מערכת יחסים זוגית קיימת (Zillman & Bryant, 1988; Drake, 1994; Bergner & Bridges, 2002; Stack et al., 2004). ניתוח הראיונות במחקר זה העלה כי בעבור גברים רבים מתקיימים קשרי גומלין משמעותיים ורחבים יותר, כגון קשרים בין הצפייה השכיחה בפורנוגרפיה ובין תפיסותיהם על עצמם קיומה או היתכנותה ואופייה של זוגיות בחייהם ועל רצונם או חוסר רצונם בזוגיות. רבים מהמרואיינים לא התנסו או התנסו רק לפרקי זמן קצרים בלבד בזוגיות מונוגמית קונבנציונלית.

מחקר זה אינו מתיימר לטעון ובוודאי לא להוכיח כי צפייה בפורנוגרפיה היא גורם בלעדי לתפיסות שמגבשים גברים באשר לזוגיות. ברור כשמש כי ישנם גורמים נוספים רבים המשפיעים על בחירות הנוגעות לזוגיות ובהם המודל הזוגי המוכר של ההורים וההתנסויות הזוגיות שלנו בעבר, אם לנקוב רק בשני גורמים חשובים לא פחות מהצפייה בפורנוגרפיה (Birnbaum et al., 2006; Finn, 2012; מלאך-פיינס, 2002). מחקר זה אף אינו טוען גם כי גברים שאינם צופים בפורנוגרפיה בהכרח מעוניינים בזוגיות יותר מאלו הצופים בפורנוגרפיה ומקיימים חיים זוגיים מונוגמיים ואיכותיים, אף כי ישנם מחקרים המצביעים על קורלציה בין קשרי נישואים לשימוש מופחת בפורנוגרפיה (Stack, Wasserman, & Kern, 2004). פרק זה מנסה לבחון את האפשרות של קשרי גומלין בין צפייה אינטנסיבית בפורנוגרפיה לירידת קרנו של מודל הזוגיות ואיתגור המונוגמיה כמודל בלעדי. עוד מבקש פרק זה לתאר כיצד גברים מסוימים ממשיגים לעצמם את הקשרים שבין צפייה בפורנוגרפיה לאופן שבו הם תופסים את המושג זוגיות ואת רצונם ויכולתם לממש זוגיות. קשרים אלה עשויים להיות הדדיים ויתכן כי התפרקות מבנה המשפחה הזוגית מעודד שימוש בפורנוגרפיה, בה במידה ששימוש אינטנסיבי בפורנוגרפיה (בדרך-כלל מגיל צעיר מאוד) מתקשר לתפיסות ולבחירות מגוונות ביחס לזוגיות.

שיחותיי עם המרואיינים במחקר זה חשפו התייחסויות מגוונות לנושא הזוגיות על כל היבטיו: חשיבותה של הזוגיות; האם היא אפשרית בעבורם? מהן החלופות האפשריות או הרצויות לזוגיות? ג'ין טוונגה ועמיתיה (Twenge et al., 2015) מצאו כי קיים מתאם בין צפייה בפורנוגרפיה ובין הערכת איכות הזוגיות. נמצא כי ככל שרמת הצפייה עולה כך פוחתים הרצון או היכולת לקיים זוגיות משמעותית, מונוגמית וארוכת טווח, אולם על אף זאת מרבית המחקרים אינם מנסים לבחון משמעותו של מתאם זה. פרק זה מעמיק בשאלות בדבר מתאם זה הנוצר ומתהווה בחייהם של הצופים, ובוחן האם וכיצד הם חווים וממשיגים מתאם בין צפייה בפורנוגרפיה לתפיסות הנוגעות לזוגיות ולהתנסויות זוגיות בחייהם. מרבית המרואיינים חשפו בדבריהם תפיסות שאינן נענות למודל הזוגיות ההטרו-נורמטיבי המקובל, אם מתוך תחושה של אי-יכולת, אם מתוך תחושה של אי-רצון, ואם כשילוב בין השניים. תפיסות אלו ייחשפו ויפורטו בפרק זה.

5.2 מתאם בין צפייה בפורנוגרפיה לזוגיות בקרב משתתפי המחקר

מתוך 25 גברים, בגילים 21–53, שהתראינו למחקר זה, 7 נשואים, 2 בזוגיות, ו-16 ללא זוגיות. 6 מבין אלו החיים בזוגיות (24%) מעידים על עצמם כמי שחיים בזוגיות מונוגמית ארוכת-טווח. מתוכם 2 צפו בעבר בפורנוגרפיה ועתה הם נמנעים מצפייה לחלוטין, או כמעט לחלוטין. משמע: מבין 25 המרואיינים 4 בלבד (16%) צופים בפורנוגרפיה באופן תדיר וחיים בזוגיות מונוגמית. ממצא זה שונה ונמוך מהמקובל בחברה הישראלית. על פי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (דו"ח משפחות בישראל, 2016), 18.1% בלבד מתוך כלל משקי הבית, בישראל בשנת 2014, הם משקי בית של אנשים המתגוררים לבדם ואינם מצויים במסגרת כזו או אחרת של זוגיות (עם או ללא ילדים). המשמעות היא כי למעלה מ-80% מהאוכלוסייה הבוגרת חיים בזוגיות. נתון זה כולל בתוכו גם את האוכלוסייה הדתית והחרדית, ואפשר להניח כי באוכלוסייה החילונית אשר ממנה הגיע חלק הארי של המרואיינים (24 מתוך 25), אחוז הבוגרים החיים בזוגיות נמוך יותר, ועדיין הפער בין רוב מובהק של גברים (ונשים) החיים בזוגיות באוכלוסייה הכללית ובין מיעוט מובהק בקבוצת המרואיינים בולט ומעניין. חלק מן המרואיינים מעידים על עצמם שאינם רוצים כלל זוגיות מונוגמית, קונבנציונאלית, וטוענים ש"הקונספט" אינו מתאים להם. אחרים מספרים שרצו בה בעבר אך כבר נואשו מלהשיגה. מרואיינים רבים, מבין אלו שאינם מצויים בזוגיות מונוגמית, מבטאים בדבריהם, באופן ישיר או עקיף, מודע יותר ופחות, קשרים והקשרים בין חיי הזוגיות שלהם לצפייה בפורנוגרפיה.

כבכל מחקר איכותני גם כאן ברור כי 25 המרואיינים אינם מהווים מדגם ואינם מייצגים את כלל האוכלוסייה. יתכן שאין זה מקרה שמרבית הפונים שביקשו להתראיין אינם במערכת זוגית מונוגמית. אולי נכון לחשוב על כך בסדר הפוך: יתכן שאין זה מקרה שרבים מן הצופים בפורנוגרפיה באופן אינטנסיבי אינם חיים בזוגיות מונוגמית, וחשים רצון ואף צורך לדבר על

משמעות הפורנוגרפיה בחייהם. ואולם, קשרים הדדיים ודו-סטריים הם קשרים מורכבים ומגוונים שאי אפשר לתאר אותם במונחים עוקבים של סיבה ותוצאה. יתכן גם כי כיוון הדברים שונה וכי תפיסות בנוגע לזוגיות, למיניות ולערכים אחרים בהקשר זה, הן שהובילו לפרקטיקות המתוארות שאינן זוגיות וכן לצפייה תדירה בפורנוגרפיה. יתכן ואף סביר שהיעדר זוגיות או/ו היעדרו של קשר מיני קבוע מכוון גברים ליתר שימוש בפורנוגרפיה לצורך אוננות ופורקן מיני. מרואיינים שהתנסו בחיי זוגיות ממושכים מעידים כי בתקופת הזוגיות חלה ירידה באינטנסיביות הצפייה. אפשר לשער כי זוגיות וחיי מין מספקים מפחיתים את הצורך האינטנסיבי בצפייה לצורך פורקן מיני ואף את הצורך לדבר על כך. עם זאת יתכן שצפייה אינטנסיבית מקושרת גם לתפיסות משתנות בנוגע לזוגיות מונוגמית על יתרונותיה וחסרונותיה. טענות אלו נרמזות בדבריהם של מרואיינים רבים, ועליהן ארחיב בפרק זה.

5.3 התבגרות

סיפורים ואגדות מציגים זוגיות כאידיליה רומנטית, כמשאת-נפש וכדרך חיים בלעדית, ובהשראתם כך נתפסת זוגיות בדעתם של ילדים רבים. מערכות יחסים זוגיות של הורים, בני משפחה אחרים וחברים מוסיפות גם הן משקע ומשקל של משמעויות (מלאך-פיינס, 2002). משמעויות אלו נחוות חיוביות או שליליות בהתאמה למציאות המשפחתית ובהתאם למטען הרגשי הנלווה לערך הזוגיות ולתפיסת הזוגיות בחיים.

במהלך שלבי ההתפתחות וההתבגרות ובד בבד עם התהליך המתמשך והבלתי-פוסק של בניית הזהות שלנו גם התפיסה שלנו את עצמינו כחלק ממערכת יחסים זוגית מתהווה ומשתנה ללא הרף. מגיל ההתבגרות ואילך מתווספת למערכת גם התשוקה לקרבה פיזית ומינית, לעתים בהתאמה לאופן שבו אנו מדמיינים את עצמנו בזוגיות אינטימית, קרובה ומתמשכת, ולעתים למרות שזוגיות כזו איננה נתפסת כרצויה. זה מכבר נמצא (Zillmann & Cooper, 1998) על עמדות ועל תפיסות מוקדמות של מתבגרים בנוגע למיניות. אל קופר (Cooper, 1998) תולה את הפופולריות של השימוש הנרחב בפורנוגרפיה בגישה הנוחה, בעלות הנמוכה ובאנונימיות למשתמש⁶². חלק מהמרואיינים המצוטטים בפרק זה הם בוגרים צעירים עד גיל 30, שהחלו לצפות בפורנוגרפיה בגיל מוקדם, 13–14 לערך. פרק זה יאיר גם את הקשר או את היעדר הקשר בין צפייה בפורנוגרפיה ואוננות, למיניות ולזוגיות, וזאת על פי תיאוריהם של המרואיינים הן על פי זיכרונותיהם כמתבגרים והן על פי ניסיונם כבוגרים. מתוך דברי המרואיינים עולה כי מתבגרים רבים התנסו באוננות בשנות גיל ההתבגרות במקביל לצפייה תדירה בפורנוגרפיה וללא התנסויות מיניות ממשיות עם פרטנר או פרטנרית ליחסי-מין

⁶² בלשונו של קופר, "the Triple A engine", ראו בעמ' 21.

ולזוגיות, או עם התנסויות בודדות בלבד. גם משום כך, הצפייה בפורנוגרפיה שמטרימה בעבורם קשרים מיניים זוגיים מתכתבת עם ומתקשרת לתפיסותיהם בנוגע למיניות ולזוגיות.

5.4 אינטימיות

בדרך-כלל קשר זוגי ארוך-טווח נזקק לאינטימיות בין שני השותפים לקשר ואף מייצר ומחזק אותה, טוענת קארן פראגר (Prager, 1995). לעומתו המרחב הווירטואלי, הפורנוגרפיה ובתוכה גם הסייבר-סקס, מאפשרים חוויות מיניות של יחיד, שניים ויותר משניים גם ללא אינטימיות, או עם פחות אינטימיות, במובן המקובל של המונח. דייד שרנץ' (Schnarch, 1997) משער כי במרחב הווירטואלי יכולה להתפתח אינטימיות מוגבלת ומצומצמת בלבד עקב האנונימיות של הצופים והמשתמשים בה. קופר (Cooper, 1998) מסכים שזו אכן אחת האפשרויות להשפעת הטכנולוגיה על ההתקשרויות הזוגיות שלנו, אך טוען כי המגבלות הללו לא יחולו בהכרח על כל המשתמשים במרחב הווירטואלי לצרכים מיניים זוגיים. לדבריו חלק מהפּפּצים באינטימיות עמוקה ומשמעותית ישיגו אותה בהתאם ליכולותיהם ולמוטיבציות שלהם על אף המגבלות ובזכות ההזדמנויות שמציב בפניהם המרחב הווירטואלי.

בדבריו של תמיר⁶³, רווק בן 35, שעיסוקו בקולנוע דוקומנטרי, שזורה כחוט השני התנועה בין כמיהה לקשר זוגי ומיני כחוויה אינטימית ובין צורך בסיפוק מיני גרידא. תמיר זוכר כי בגיל ההתבגרות לא הזדמן לו לחוות קשר זוגי והייתה בו מעין דיכוטומיה בין פנטזיות רומנטיות תכופות על אהבה שליוו את ההתבגרות שלו, ובין האוננות שהייתה תכופה יותר, ולוותה מן ההתחלה בצפייה בפורנוגרפיה. מדבריו עולה כי כבר בגיל ההתבגרות, לצד תחילת פעילותם האינטנסיבית של ההורמונים המיניים, חווה נתק בין שאיפות רומנטיות למימוש של יצר, חשק והנאה מינית. תפיסותיו של תמיר בנוגע לזוגיות החלו להתעצב בילדות, מתוך התבוננות בהוריו ובאחרים. בגיל ההתבגרות תפיסות אלו החלו נטענות גם בחוויותיו האישיות דרך הפנטזיות הרומנטיות מחד, ודרך אוננות וצפייה בפורנוגרפיה מאידך. גם כיום כבוגר הוא חווה פער מתסכל (שיתואר בהמשך) בין האינטימיות הפיזית והרגשית שאליה הוא שואף ועליה הוא חולם ובין הצורך המיני, הפיזי והפרקטיקות לסיפוק שהורגל בהן.

תמיר: אני לא לגמרי זוכר. אני זוכר ש... רוב המחשבות שלי על בנות, החל מכיתה ח' ט' היו שפשוט הייתי מאוהב בהן כל הזמן. הייתי פשוט מאוהב סדרתי בכל הבנות היפות בשכבה. כל שבועיים-שלושה-ארבעה הייתי מתאהב במישהי אחרת, עד כלות. ו... לא אומר להן כלום כי פחדתי, אף אחת מהן לא ידעה מזה לרגע, אבל הייתי כותב שירים עליהן ועל אהבה ועל... מלאים בייאוש ועצב, על אהבה, אהבה שהיא בלתי מושגת. הייתי שומע שירים ובוכה איתם, וכל מיני דברים כאלה. הייתי מאוד רומנטיקן, אבל אני לא זוכר את ההקשר המיני של זה.

דן: האם הן כיכבו בפנטזיות המיניות?

תמיר: כן... אני לא זוכר... אני לא חושב שאני זוכר. אני מניח שכן, אבל אני לא זוכר, כאילו הזיכרון שלי לגבי היחס שלי לבנות באותה תקופה, הדבר שאני זוכר הוא בעיקר כל ה... אופרה הרומנטית מסביב לדבר הזה. וגם האוננות הייתה בלתי פוסקת, אבל אני לא זוכר איך היא התקשרה לזה.

⁶³ ראו גם בעמ' 106.

תמיר אינו מספר במילים מפורשות וברורות על נתק בין אוננות מינית ודמיונות רומנטיים אולם הפער בין השניים עולה דווקא ממה שאינו זוכר. שתי החוויות היו אינטנסיביות ומתמשכות: "הייתי פשוט מאוהב סדרתי ... וגם האוננות הייתה בלתי פוסקת", ובכל-זאת הוא אינו זוכר האם ואיך התקשרה האהבה לאוננות. לא מדובר בהכרזה על נתק או על פיצול (Split), אולם צצה ועולה אפשרות של פער ואף נתק הנוצרים ולעתים מתקבעים, בין מיניות אוטו-אירוטית באמצעות אוננות ובין רגשות רומנטיים ומימוש זוגיות. תיאור מפורט של מנגנון הפיצול המאפיין על-פי מחקר זה, גברים רבים הצופים בפורנוגרפיה בקביעות יובא בפרק המסיים את פרקי הממצאים: "גבריות מפוצלת"⁶⁴.

מדבריהם של מרואיינים במחקר זה עולה כי בנוסף לסיפורים ואגדות הילדות, מערכות-יחסים זוגיות של הורים וקרובים אחרים, והתנסויות זוגיות של עצמם, מתקיים מערך הקשרים מורכב ומרתק גם בין הצפייה בפורנוגרפיה לבין התפיסות והפרקטיקות ביחסים זוגיים ומיניים. מחקרים שונים מעלים תוצאות עקביות של מתאם וקשר בין צפייה בפורנוגרפיה ופגיעה באיכות קשרים זוגיים ומיניים ושביעות רצון מהם: ריימונד ברגנר ואנה ברידג' (Bergner & Bridges, 2002) מצאו התאמה בין צפייה בפורנוגרפיה לפגיעה באינטימיות, במערכות יחסים וביחסי-מין; סטיבן סטק ועמיתיו (Stack et al., 2004), מצאו יחס ישיר בין אי שביעות רצון ממערכות יחסים זוגיות לצפייה רבה בפורנוגרפיה. ליזה פיזרסטון (Featherstone, 2005)⁶⁵ מתארת את תחושת האיום על מערכת-היחסים שחוות נשים רבות שבן-זוגן צופה בפורנוגרפיה. לדבריה, חלקן ממשיגות את הצפייה של בן-הזוג בפורנוגרפיה כמעילה באמון וכבגידה.

גם מחקר עדכני יותר, של אנה ברידג' ופטרישיה מורוקוף (Bridges & Morokoff, 2011), מחזק את ממצאי המחקרים הקודמים, ומגלה קשר שלילי בין צפייה בפורנוגרפיה לשביעות רצון מהקשר הזוגי. בנוסף ברידג' ומורוקוף בדקו את מערכות היחסים הזוגיות ומצאו כי רמה גבוהה יותר של מחוייבות אשר נתפסת על-ידי רבים כחיונית לחוויה של אינטימיות בין בני זוג (החל מ"dating", עבור במגורים משותפים וכלה בנישואים) נמצאת בהתאמה לדיווח של גברים על ירידה בצפייה בפורנוגרפיה. אזכיר שהתאמה זו יכולה לרמז גם על פנייה של גברים לפורנוגרפיה עקב כישלון ביצירת זוגיות מספקת, אך אזכיר גם שהצפייה מתחילה בדרך-כלל לפני התנסויות מיניות וזוגיות, כך שיתכן גם קשר הפוך, של מחוייבות נמוכה לקשרים זוגיים עקב צפייה בפורנוגרפיה. פרק זה במחקר יתאר את התפיסות וההמשגות של המרואיינים צופי הפורנוגרפיה בנוגע לזוגיות.

⁶⁴ ראו עמודים 151–203.

⁶⁵ מאמרה של פיזרסטון איננו מחקר אקדמי, כי אם ציטוטים מתוך מבחר ראיונות שערכה למאמר המתפרסם באתר אינטרנט פופולארי, psychologytoday, המיועד לקהל הרחב.

5.5 מונוגמיה היא רק אפשרות אחת

צפייה בפורנוגרפיה אינה מעודדת ואינה מחזקת בקרב הצופים את תחושת החשיבות המוקנית לאינטימיות במערכת יחסים. במחקרים על פורנוגרפיה טרום עידן הגלישה הנוחה באינטרנט (Zillman & Bryant, 1988 ; Drake, 1994), נמצא כי השימוש בפורנוגרפיה נקשר לספקות בנוגע לערך הנישואים, לירידה בתפיסת המונוגמיה כערך חשוב ולתפיסת מערכות יחסים לא מונוגמיות כהתנהגות נורמלית וטבעית. לדבריו של זילמן (Zillmann, 2000) מחקרים מלמדים כי חשיפה מתמשכת לפורנוגרפיה תואמת לגישות ציניות כלפי אהבה ולתפיסה שניתן לחוות עונג מיני מיטבי דווקא בהיעדר רגשות חיבה כלפי הפרטנר או הפרטנרית ליחסי מין. נמצא מתאם בין צפייה של צעירים בפורנוגרפיה להפחתה במידת האמון שהם רוחשים לבני זוג אינטימיים, ולנטישת התקוות לבלעדיות מינית. ריבוי פרטנרים למין נתפס כמצב טבעי, וזוגיות מונוגמית ומוסד הנישואים נתפסים כמגבילים פוטנציאל זה. ג'יל מנינג (Manning, 2006) מציינת במאמר שסוקר מחקרים בנושא מגמות והשפעות של צפייה בפורנוגרפיה על אינדיבידואלים וזוגות, כי אחת ההשפעות הניכרות ביותר היא הערכה פוחתת למונוגמיה כמודל רצוי. מחקרן של דברה בראון-קורוויל ומארי רוג'אס (Braun-Courville & Rojas, 2009) מגלה אף הוא קשר בין צפייה של מתבגרים בפורנוגרפיה לגישה מתירנית יותר למיניות ולריבוי פרטנרים ופרטנריות למין. ניקול דורינג (Döring, 2009) שסקרה 15 שנות מחקרים של שימוש בפורנוגרפיה מציינת גם היא ממצאים בדבר הפחתת ערך הנישואים, המשפחה והמונוגמיה בקרב צופים בפורנוגרפיה, וזאת בשם החירות המינית וזכויות הפרט הליברליות. לטענתה, ממצאים עקביים אלו מצביעים למעשה על כך שצפייה מתמשכת בפורנוגרפיה מאתגרת את המונוגמיה הזוגית. בהמשך אצביע על דברי מרואיינים המדגימים זאת.

כבר ב-1884 טען פרידריך אנגלס (Engels, 2010) כי התפיסה הקונבנציונלית מכירה רק את המונוגמיה השלטת במודרנה, אך ההיסטוריה מכירה גם צורות משפחה אחרות⁶⁶. לדבריו: "המחקר של ההיסטוריה הקדמונית מראה לנו תנאים שבהם גברים עסקו בפרקטיקות של פוליגמיה, ובו זמנית, נשים עסקו בפוליאנדריה, כך שילדיהם נחשבו כשייכים לכלל". מונוגמיה לדברי אנגלס, הפכה למבנה הזוגי המקובל באופן הדרגתי בלבד ולאחר התפתחויות ושינויים "עד שכיום, נותרה רק התבנית של הזוג היחיד" (שם, עמ' 38).

ז'אק לאקאן (Lacan, 2006) מצדד בטענה זו ואומר כי "החוק הקדמוני ... מבצע רגולציה על קשרי נישואין, ממקם את ממלכת התרבות מעל זו של הטבע, כאשר האחרונה כפופה לחוק ההתקבוצות" (שם, עמ' 229). ג'ודית באטלר (2004) מסיקה מניתוח היסטורי

⁶⁶ אנגלס (שם) טוען כי אהבה רומנטית היא המצאה תרבותית חדשה באופן יחסי שלא היתה קיימת, ובדאי לא נדרשה כתנאי לזוגיות, בהיסטוריה בעבר.

חברתי כי "למבנה הנורמטיבי של המשפחה המונוגמית-הטרוסקסואלית אין כל בסיס בטבע" (שם, עמ' 89).

ז'אן ז'אק רוסו (1993)⁶⁷, מישל פוקו (2008) וג'ייל רובין (Rubin, 1984, 1998) מתארים התפתחויות היסטוריות, תרבותיות, חברתיות ופוליטיות שהובילו לתפיסת הזוגיות המונוגמית כ"טבעית" ומהותנית, אף שלדבריהם היא איננה כזו וקדמו לה הסדרים שונים למין, לאהבה וליחסים. חוקרי משפחה עדכניים (Barash & Lipton, 2001 ; Fuentes, 2012) טוענים כי מונוגמיה ארוכת טווח היא נדירה מבחינה אבולוציונית אף שהיא הנורמה התרבותית המצופה בחברות רבות כיום. מונוגמיה היא אמנם נורמה חברתית, אך איננה פרקטיקה טבעית או/ו הכרחית למבנה זוגיות ומשפחה. כאמור, פוקו (2008) ובאטלר (2004) טוענים כי אין כלל סידור טבעי שכן כל מבנה הוא תלוי חברה ותרבות. מורגן (Morgan, 2011) מתאר זוגיות ומשפחה כפרקטיקה ולא כמבנה, וטוען שהפרקטיקות כיום מגוונות ואינן מקובעות.

טענה דומה על היות המונוגמיה, הבלעדיות הזוגית והמינית המצאה מודרנית, מעלים גם כריסטופר ריאן וקסילדה ג'טה (Ryan & Jethá, 2010). לדבריהם בעבר הטבע היה המקור לסיפוק צרכי האדם, שחי בקבוצות של ציידים וללא רכוש פרטי. גם המיניות התקיימה בתוך הקבוצה. היחסים המיניים בקבוצה היו מגווני משתתפים והם תרמו למבנה, לביטחון, לליכודות ולגיבוש של חברי הקבוצה. המבנה הקבוצתי לא כיוון לייחודיות ובלעדיות של שניים שהיו לזוג. רק לפני כעשרת אלפים שנה כשהחל עידן החקלאות והאדם התיישב באופן קבע במקום מסוים ועיבד אדמה למחייתו, השתנתה התפיסה משפע וריבוי לצמצום, ייחודיות, רכוש פרטי, יחסי כוח ובלעדיות. כמו רוסו (1993) לפניהם, גם ריאן וג'טה טוענים כי משנוצרה הבעלות על אדמה כמשאב יקר ערך החלה מתגבשת גם התפיסה כי יש לגבר בעלות על האישה. אז החל להיווצר המודל של הזוג הבלעדי, זה שרבים בימינו נוטים לחשוב עליו כעל אפשרות יחידה, טבעית, המגדירה ומסמנת את גבולות הנורמה. לתוך המודל הזה שועבדה גם המיניות כביטוי לגיטימי ונורמטיבי כשמתקיימת בין שניים המוגדרים כבני זוג. במקרים רבים זוגיות זו נשענת על מודל פטריארכלי, המדגיש את בעלות הגבר על האישה, בדומה לבעלותו על הקרקע אותה הוא מעבד. סימון דה-בובואר (2001), בסקירה ההיסטורית המתוארת בספרה המכונה *המין השני*, מדגישה תחנות היסטוריות רבות בהן הפטריארכליות הגברית הכפיפה נשים, והתאמצה להגדירן כנחותות באופן מהותני, כדי לשמר שליטתם של הגברים. יחסי הכוח הפטריארכליים מודגשים גם באופנים השונים מאוד שבהם מצופים גברים לשמור על המונוגמיה לעומת הציפיות מנשים. בעבור גברים רבים המונוגמיה היא פרקטיקה גמישה מאוד ובעבור נשים נוקשה ומחייבת. התרבות המודרנית מייצרת לגיטימציה, או לכל הפחות הרשאה חברתית מקובלת, לגברים שאינם שומרים באדיקות על נאמנות ובלעדיות מינית

⁶⁷ רוסו מתאר כי בניגוד לרוב בעלי-החיים, צאצאי בני-אדם אינם מסוגלים לדאוג לעצמם בטרם הוריהם מוכנים לפיריון נוסף. לדבריו, זו הסיבה לכך שבני-זוג רבים במין האנושי נותרים בזוגיות בלעדית לאורך זמן.

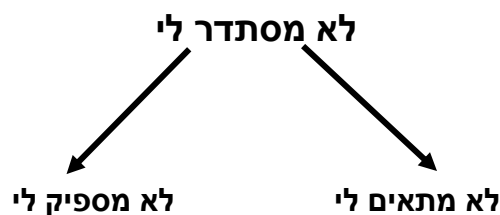
הדוקה, בעוד בעבור נשים רבות פריצה של המונוגמיה תסכן את קיומו של התא הזוגי המשפחתי. המונוגמיה אם כן מאתגרת מכיוונים רבים וביניהם: הפרקטיקה של גברים לא מעטים, תיאוריות פמיניסטיות המכוונות לשיוויון הזדמנויות ואפשרויות לנשים וכן מחקרים אנתרופולוגיים על חברות שאינן מערביות.

כחוקר התעניינתי בשאלות האם ואיזה קשרים מתקיימים בין תנועה זו, בחזרה אל ריבוי האפשרויות, ובין צפייה אינטנסיבית של גברים בפורנוגרפיה וכיצד מתקשרות חוויות הצפייה לתפיסותיהם של גברים בנוגע לזוגיות, למונוגמיה ולחלופותיה.

5.6 זוג או פרט, או שאולי...

ארבעה מרואיינים בלבד תיארו הרגלי צפייה תדירה בפורנוגרפיה במקביל לחיים בזוגיות בלעדית ומונוגמית. האחרים תיארו את מה שנתפס בעיניי כשתי פרקטיקות שונות שהן תוצאה של תפיסה אחת בנוגע לזוגיות ומיניות מונוגמית.

לתפיסה של רבים מהמרואיינים אקרא: **"לא מסתדר לי"**. מדובר בויתור בלית ברירה על האפשרות להגיע למערכת יחסים זוגית ומינית, מתמשכת ומונוגמית. הסיבה המרכזית לויתור היא שלדעתם לא ניתן לשמר בזוגיות שכזו ארוטיות והנאה מינית מספקת. מובן כי ייתכנו סיבות רבות נוספות אשר בגינן אותם גברים לא מצליחים לכוון מערכת יחסים זוגית שכזו או/ו לשמר אותה. ובכל זאת רבים מן הגברים קישרו את הצפייה השכיחה בפורנוגרפיה לפיחות החל בעוצמת החוויות המיניות, פיחות הנובע מההרגל ומהשגרה במערכת היחסים. בשל כך שכינות זוגיות מינית מונוגמית משביעת-רצון לאורך זמן נחוה כבלתי-אפשרי, מחפשים הגברים פתרונות אחרים, אפשרויות אחרות, לכינון חייהם המיניים. מתוך התפיסה שזה **"לא מסתדר לי"** מתפצלים שני פתרונות: **"לא מתאים לי"** ו**"לא מספיק לי"**.

לפיתרון אחד הנובע מחוויית אי-ההיתכנות אקרא: **"לא מתאים לי"**. גם כאן מדובר בויתור, אלא שויתור זה נתפס, נחוה ומתואר כויתור מתוך בחירה על מערכת-יחסים זוגית מונוגמית. המילה "ויתור" מרמזת על תחושות ומחשבות אמביוולנטיות הנרמזות בין השורות. ואכן בדבריהם של מרואיינים שלכאורה אינם רוצים כלל בזוגיות, חשתי כי נחבאת תחושה דו משמעית. תחושה זו מרמזת על כך שבעומק ליבם חלקם רצו וייתכן שהם עדיין רוצים בזוגיות,

אולם מכיוון שזו נתפסת כבלתי אפשרית הם מעדיפים לומר שהם אינם רוצים בזוגיות ובחורים לווטר ולא נאלצים לווטר.

לפיתרון השני הנובע מחוויית אי-ההיתכנות אקרא: "לא מספיק לי". מרואיינים אחדים תיארו העדפה לפוליאמוריה, ריבוי מערכות יחסים מיניות ואף זוגיות. ההסברים של המרואיינים לבחירה זו נובעים ממקור דומה: חוסר ההיתכנות לשמר מרכיבים כגון מתח, ריגוש והנאה מינית ואירוטית עם בת זוג יחידה לאורך זמן. בנוסף, הפרקטיקות המיניות שהם למדו מהפורנוגרפיה נתפסות בעיניהם כבלתי אפשריות לשיחזור עם בת-זוג ביחסים רומנטיים, אך כן אפשריות ביחסים מזדמנים ונטולי מחויבויות.

חשוב להדגיש כי קווי הפרדה בין האלטרנטיבות השונות אינם חדים ומובהקים ונמצאו גם ביטויים המעידים על אמביוולנטיות. לצדה יש מרואיינים שדבריהם מרמזים על כך שהחזיקו בעמדה אחת שהשתנתה, או אף מחזיקים בו בזמן בעמדות אחדות ואפשר לומר שהם "נעים על הרצף". למעשה סביר להניח כי מרואיינים רבים אוחזים בתקופות שונות בחייהם בתפיסות שונות לגבי זוגיות. בהתאם להתנסויות שלהם, תפיסותיהם משתנות מעת לעת, והם עשויים גם לנוע בין התפיסות השונות בזמן אחד ונתון.

5.6.1 לא מסתדר לי

גלעד רווק בן 26, סטודנט בפקולטה למדעי החברה, לקראת תחילת לימודיו לתואר שני. על פי תחושתו הוא התנסה מעט מדי ביחסים מיניים. עד כה התנסה גלעד בקשר זוגי בוגר ומתמשך עם בת-זוג אחת בלבד, ולדאבוננו בת-זוג זו יזמה פרידה לאחר כשנה, כשהוא עדיין היה מעוניין מאוד להמשיך בקשר. הוא מעיד על עצמו שתדירות הצפייה שלו בפורנוגרפיה משתנה מעת לעת, משום שהוא מנסה לצמצם הרגל זה בעזרת "דיאטות צפייה" חוזרות ונשנות. אלו "דיאטות" שחוזרות על עצמן אך הוא זונח אותן פעם אחר פעם מכיוון שקשה לו מדי לעמוד בהן. זהו מעגל אין סופי של צמצום הצפייה, הפסקתה וחזרה לצפייה אינטנסיבית. במקרים מוצלחים לדבריו, הוא מחזיק מעמד כחודש ללא או כמעט ללא צפייה. אני מתעניין בסיבות המרכזיות הגורמות לו שוב ושוב לנסות להפסיק לצפות למרות התסכול המצטבר מהכישלונות שחווה בניסיונות הקודמים.

גלעד: אני חושב וכמעט בטוח שזה פוגע ביחסים בין אישיים עם בני המין השני.

דן: איך זה פוגע? למה זה פוגע?

גלעד: כי זה מוריד לך את הליבידו, ואתה פחות מנסה, אני חושב, ליצור קשר אינטימי ומיני.

דן: יש לך פחות חשק?

גלעד: אתה מרגיש שבע, מסופק ...

דן: ומה ברמה הרגשית? ברמה הרגשית זה גם הופך אותך לשבע?

גלעד: ברור שלא. ופה הקונפליקט - שאתה אין לך את ה-*affection*, אבל יש לך את ה-... את הפיזי, המספק.

...

גלעד: ... אני חוזר על עצמי, שזה משפיע על עכבות ביחסים בין אישיים, עכבה ביחסים בין אישיים, אני חושב.

דן: עכבות, אוקיי. למה?

גלעד: כי אתה פחות מנסה ליצור קשר.

דן: למה?

גלעד: היא ממלאת לך צורך. אם תחשוב, בעולם נקי מפורנוגרפיה - אני חושב שגברים היו הרבה יותר *engaged with women*.

גלעד מדגים טענות העולות חדשות לבקרים (Kimmel, 2009) בדבר ההבדלים בין המינים בהתייחסות לזוגיות ולמערכות יחסים. אחד ההבדלים המשמעותיים על פי דבריו של גלעד, הוא כי גברים נוטים לייחס למין ערך וחשיבות מרכזיים, בעוד נשים מייחסות ערך וחשיבות מרכזיים לרגשות ולאינטימיות. גלעד שב וטוען כי בעת שהוא שבע מבחינת סיפוקים מיניים שהושגו באוננות למול הפורנוגרפיה, הוא –"אתה" בלשוננו, המרחיקה בשל הביקורת העצמית שחש – "פחות מנסה ליצור קשר" ופחות "engaged with women". גלעד מעריך את עצמו כמי שזקוק לחיבה ולאינטימיות ולא רק למטרת סיפוק גופני, לכן הוא משתדל לצמצם את שעות הצפייה בפורנוגרפיה, אשר מרחיקה אותו מתחושת הצורך באינטימיות, תחושה המניעה אותו לחיפוש אחר זוגיות. גלעד סבור כי אילולא הפורנוגרפיה גברים היו זקוקים יותר לזוגיות עם נשים והיו מנסים לשמר אותה.

אבי רווק בן 29 מביע הערכה דומה וגם הוא מרחיק ומדבר על עצמו בגוף שני "אתה"

ולא "אני" בגוף ראשון.

אבי: בכלל הפורנו, זה כל כך זמין וזה כל כך קל, שכבר יותר קל לך לשים את הפורנו מלהתאמץ בחיים האמתיים... מצד אחד זה טוב כי זה עונה על צרכים רגעיים. מצד שני זה לא טוב, כי אתה יכול להתמכר לזה, ואז אתה כבר לא משקיע באמת ביצירת קשרים אמתיים כאילו.

מערכת יחסים זוגית נשענת על פי רוב על אינטימיות גופנית ורגשית גם יחד. אבי מתאר בדבריו את הפיצול העלול להיווצר בין שני יסודות אלו בחסות המרחבים הפורנוגרפיים⁶⁸. מיכאל רוס (Ross, 2005) טוען כי המיניות הווירטואלית עשויה להגביר את פוטנציאל האינטימיות הפיזית משום שהמדיה מאפשרת לוותר על קודים תרבותיים של עידון ואיפוק, ולזרז העזה של משתתפים למסור ולקבל מידע על העדפותיהם האינטימיות. בניגוד לכך אומר רוס, המצב עלול להיות הפוך ביחס לאינטימיות רגשית. המיקוד בפיזיות, בשיתוף המהיר בהעדפות ובפרקטיקות הגופניות והיעדר כמעט מוחלט של דיאלוג בתחומים אחרים, עשויים אמנם לקדם ולזרז את המפגש המיני, וירטואלי או אף ממשי, אך בו בזמן עלולים לצמצם את האפשרות להתפתחות אינטימיות רגשית. גלעד מתאר זאת כעכבה שגוברת בו: "עכבה ביחסים בין אישיים", כשהוא מצוי בתקופה שבה הוא מרבה לצפות בפורנוגרפיה הנעדרת ממד רגשי "affection" בלשוננו.

ג'פרי וויקס (Weeks, 2007) טוען כי בתרבות המודרנית המיקוד באינדיבידואל גובר והולך ומפחית מן היכולת ליצור ולשמר קשרים אישיים ואנושיים לאורך זמן. כגידנס לפניו (Giddens, 1992), וויקס מתאר כיצד ההבניות התרבותיות, הגורסות כי קשר זוגי יכול וצריך

⁶⁸ ראו ציטוט בעמ' 174.

להימשך "לְנֶצַח" או "עד שהמוות יפריד בינינו" אינן חזקות עוד או בלעדיות ומוחלטות כבעבר. הקשרים הזוגיים בחברה המודרנית מאופיינים לא פעם, לדבריו של וויקס, בתחושה של חד-פעמיות ונתפסים כיחסים שניתנים להחלפה בקלות. באומן (Bauman, 2005) מגדיר מצב זה כהווייה חברתית מרכזית של תקופתנו, ואף טוען כי כיום יש תחושה ש"נאמנות גורמת לבושה ולא לגאווה" (שם, עמ' 9). לדבריו של וויקס, רובנו "כמהים לחוויית ה"ביחד", ליד תומכת, נואשים להשתייך, אבל חוששים מלהיות שייכים" (Weeks, 2007, p. 128).

אייזיק, רווק בן 33, ועיסוקו הכוונה והדרכה של בני נוער להתפתחות אישית, להעצמה, לבחירה ולהגשמה. לאייזיק חשוב לגור במרחב כפרי שעוזר לו "להיות נקי בתודעה". הוא מצוי בתחילתה של זוגיות חדשה ומתכוון לעבור למגורים משותפים עם בת הזוג שלו. זוגיות זו התאפשרה לדבריו, רק משנגמל מצפייה בפורנוגרפיה. הוא מספר כי צפה בפורנוגרפיה מגיל צעיר ביותר ועד לפני כשנה. בשנים אלו חווה אמנם גם מגעים מיניים, אך לא יכול היה ליצור ולשמר אינטימיות, שעל-פי תפיסתו, הכרחית לצורך זוגיות. הוא מתאר את המחירים של הצפייה האינטנסיבית.

אייזיק: ... אני חושב שאחד המחירים של זה, זה שלא היה אינטימיות באמת ... מחיר נוסף, שהוא קשור למיניות, זה שפיקה מוקדמת כתוצאה מהתרגשות מאוד מאוד גדולה, כתוצאה מזה שלא שהיתי בקשר ... זה קורה להרבה גברים, בטח לגברים שלא נמצאים בקשר של אהבה. ברגע שאתה גומר - נגמר הסיפור! והרבה פעמים זו הייתה התחושה, אני לא יכול לסבול אותה אחרי שאני מגיע לאורגזמה, רק שתלך לי מה-frame ... ואני מניח שזה היה חלק משמעותי בעניין.

דן: ולכן גם אי אפשר היה ממש זוגיות או אינטימיות?

אייזיק: כן.

דן: או שאולי זה הפוך - לא נוצרה אינטימיות לפני שהגעתם ליחסי מין?

אייזיק: אני מניח שלא נוצרה אינטימיות לפני שהגענו ליחסי מין כי כל מה שהעסיק אותי זה היה המיניות, לא האינטימיות.

אייזיק טוען כי צפייה תדירה בפורנוגרפיה הרחיקה אותו מיצירת אינטימיות והקשתה עליו לייצב זוגיות ממשית שבה נדרש "לשהות" בקשר. אחד הביטויים הפיזיים לכך בחייו התבטא באירועים חוזרים של שפיקה מהירה, כשלא יכול היה לשהות גם במעשה המיני במידה שתאפשר הנאה מספקת הן לפרטנרית שלו והן לעצמו. הוא מתאר כיצד במקרים רבים הרגיש כי הוא חייב להתרחק ברגע שבא על סיפוקו. נדמה כי השימוש של אייזיק במילים: "שתלך לי מה-frame", המתארות את רצונו שהפרטנרית תרחק ממנו, שאולות מעולם החוויית של הצפייה בפורנוגרפיה. כמו בצפייה כך גם בהתנסויות עם פרטנרית מציאותית, אייזיק היה רוצה להיות מסוגל להעלימה מעל פניו בלחיצה קלה על העכבר מיד לאחר שגמר. כמו גלעד גם אייזיק מעיד כי בעת שצפה בפורנוגרפיה התמקד במיניות ולא באינטימיות ורק עתה כאשר הוא צופה בפורנוגרפיה לעתים רחוקות בלבד, ומשתדל לא לפנטז על אישה אחרת מלבד בת זוגו, הוא מצליח לשמר זוגיות. הוא משוכנע שאילו היה צופה בפורנוגרפיה כבעבר, מאונן ומפנטז, הדבר היה פוגע בזוגיות שהשיג. הוא יודע זאת מניסיון העבר ומניסיונות שלא צלחו.

איתן ממשיג את הדברים אחרת, באופן נחרץ יותר וקונטרברסלי כמעט במתכוון. איתן רואה בחיוב חשיבה ופעולה השוברות קונבנציות. לגביו הסיפוק המיני מושג דווקא ולעתים בעיקר בהיעדר הדדיות. ושוב אנו עדים אצלו לשיח אמביוולנטי: איתן זוכר "שפעם, לפני שהפורנו השתלט על התודעה", זה היה אחרת. פעם זה היה "אולי טוב", ו"טהור" אפילו. החוויה העוברת אליי בעת שהוא מספר זאת היא חוויה של געגוע ומעין כאב.

איתן: ... החברה הראשונה שלי, אז שם זה כבר נהיה מאוד אא... שם החד צדדיות למעשה הפסיקה כי ... היא שאבה מזה הנאה מופגנת תוך כדי ועשתה את מה שהיא צריכה כדי ... או שגם אני, אני, זאת אומרת זה היה משהו מאוד הדדי. אני רציני שיהיה לה נעים והיא רצתה שלי יהיה נעים ואהבתי אותה ו... יכול להיות שזה אולי האפיזודה היחידה בחיי שאני יכול לדמיין שאולי באמת היה שם מין זוגי והדדי, גם לפרק זמן אולי לא ארוך מדי ... למה אני אומר חלון קצר? כי זה אולי האהבה הראשונה, והיא הגיעה לפני שהפורנו השתלט על התודעה. זה היה מן חלון זמן קצר, שאיפשר את הדבר ה-אולי טוב הזה, וטהור, נקרא לזה ... מה עובר לי בראש? לדעתי... מה שמגרה אותי בצורה הגבוהה ביותר זה העובדה שהצלחתי. שמישהי מוכנה, באיזשהו מקום מישהי מוכנה להיות האובייקט המיני שלי.

כיום איתן מפוכח ואין לו אשליות. זה היה ואיננו עוד. העונג המיני שהוא יכול לחוות היום במפגש מושג דווקא ורק מתוך חווייה של הקפצת הפרטנרית למין. כפי שלמדנו מדבריו הוא נמצא במקום אחר: "מעבר לזוגיות". הוא כבר "לא סופר אותה" ולא מחפש אותה, את החווייה הזו. זוגיות בעיניו מתאימה ל"טמבלים" העומדים ברמזור אדום גם ב-02:00 בלילה. אי אז לפני הפורנו, זה היה טוב, אפילו טהור, אך כעת הוא משיג את העוררות והגירוי שהוא חפץ בהם באמצעות החפצה, ללא אינטימיות רגשית וללא הדדיות. בעבור איתן זוגיות הדדית ואינטימית המשמרת גם פוטנציאל ומימוש של עוררות מינית והנאה מינית מתמשכת, איננה קיימת ואיננה אפשרית. איתן אינו תולה דווקא בפורנוגרפיה את האשמה והאחריות, אך בדבריו על "הפורנוגרפיה שהשתלטה על התודעה" יש יותר מרמז על הקשר בין הצפייה לתפיסות שהתגבשו.

אלון הוא אחד מהמבוגרים שבמרואיניים, שגילו "כבר לא צעיר, יותר מ-40", גרוש ואב לשני בנים, שאינם גדלים עמו, משתי בנות זוג שונות. אלון מספר (off-record) על בנות זוג רבות מדי לטעמו שהיו לו, בעוד הוא מחפש כל העת אחת עמה יוכל לקשור קשרים משמעותיים ומונוגמיים. לדבריו הוא אינו מצליח בכך, על אף שהוא מנסה כבר שנים רבות. הוא מספר כי בקשרים שהיו לו בעבר לא שמר על נאמנות, וכמו כן כשהיה נשוי נהג לצפות בפורנוגרפיה באופן יום-יומי. כעת הוא אינו רוצה לבגוד, אך התפיסה שלו והניסיון שלו מעידים על כך שמי שאיננה יצירתית בחיים איננה יצירתית גם במיטה ובמקרה כזה הוא משתעמם ו"חותך". דברים אלו נאמרו לאחר שתם הזמן הרשמי שהקצבתי לראיון שערכתי עמו. בעיניו הדברים אינם קשורים לנושא הריאיון שהוקלט משום כך הסכים שאכתוב אך התעקש שמיותר להקליט. סאן, ברידג', ג'ונסון ואזל (Sun, Bridges, Johnason, & Ezzell, 2014) טוענים כי מצאו קשר בין צפייה בפורנוגרפיה לירידה בהנאה מחיי המין הזוגיים. לדבריהם נמצא מתאם בין צפייה תדירה בפורנוגרפיה להפחתה בהנאה ובשביעות רצון מחיי המין אצל גברים הצופים בפורנוגרפיה.

כיום אלון חי ב"סוג של זוגיות, On & Off" כהגדרתו. בדבריו הוא מתייחס להרגל "לחתוך", מתוך שיעמום, ולעבור מבת-זוג אחת לבאה אחריה או אף לחיי-מין אינטנסיביים נעדרי זוגיות, כאל עונות.

אלון: ... תראה, אני יש לי בעונותיי המון, הרבה התנסויות מיניות. **דן:** "בעונותיך" זה לצורך העניין, או שאתה באמת מרגיש שזה עונות? **אלון:** כן, זה עונות כי ... אני בן אדם מאוד משפחתי, אני מגדל ילדים מצד אחד, ואני ... הייתי, יש לי שאיפה, לפחות דמיונית, לבת זוג אחת קבועה והרמונית. משהו הרמוני שמאחד משפחתיות, פרטיות, הורות וגם יחסי-מין. אני לא מגיע לזה כבר הרבה שנים. עכשיו כשאני עם בנות-זוג, עוד פעם בעונותיי לא מעט, אז הרבה פעמים נשים ממקצועות שהעשייה היום-יומית שלהן משעממת אותי, הן גם משעממות אותי במיטה. ונשים שהן מדליקות אותי, שבאמת עם מקצועות יותר אומנותיים, יצירתיים וכולי, הן גם במיטה הרבה יותר פתוחות, עושות דברים, הכל, עושות יותר במיטה, יותר פתוחות במיטה יותר כיף. עכשיו אם אני לוקח את זה לעולם הדמיון, ואגב מדי פעם אתה נתקל בסיפורים על כאלה שמכורים לסקס, וגם.. שחקני קולנוע מפורסמים וכאלה מן, כאלה אחרים, אתה לא שומע? אז אתה באמת רואה אנשים שהם מאוד יצירתיים לכאורה, שהם צריכים לפרוץ עוד גבולות ועוד גבולות, עוד יותר ללכת לא בתלם או במה שנהוג. אממ.. נראה לי שעולם הפנטזיה, גם, טוב, אני מסיק מסקנות, אני כאילו חושב מחשבות בקול רם, כי זה, בשביל זה אתה פה, אבל נראה לי שמי ש.. מי שיצירתי יותר, ויודע לדמיין יותר, דווקא כשזה לא סוד, לא קפוץ וסודי, אלא שזה פתוח, הוא גם יצירתי בסקס היום-יומי וגם בפנטזיה ובדמיון בכל הגוונים.

על פי התפיסה של אלון חוסר ההצלחה למצוא בת זוג שעמה יוכל לחיות בזוגיות מונוגמית וממושכת אינה קשורה אליו, כי אם להיעדר יצירתיות ופתיחות מינית מספקת אצל הנשים שעמן מתרועע. הוא נתקל מדי פעם בסיפורים על מכורים לסקס ואלו הם לדבריו: "אנשים שהם מאוד יצירתיים", ש"צריכים לפרוץ עוד גבולות ועוד גבולות", אבל אלו אנשים אחרים ששמע עליהם ולא הוא עצמו כמובן. אלון העוסק במקצוע שאי אפשר להצליח בו ללא יצירתיות, בוחר לדבר לעתים בגוף שני: "אתה באמת רואה", ובגוף שלישי על אחרים. הוא מרחיק את השיח מדיבור על עצמו. כשאני קורא את הריאיון עמו ומנתח אותו עולה בי שאלה שלא שאלתי והיא: אם אתה שואף ל"בת-זוג אחת קבועה והרמונית", מדוע אינך מחפש ומוצא אישה כזו שמקצועה יצירתי? על פי ההיגיון של אלון אישה יצירתית תהיה פתוחה להתנסויות מיניות מגוונות ואֵתה יוכל לבסס קשר ממושך ובלעדי. אני מניח שהתשובה לשאלה נעוצה בווידי המקופל במילותיו המגלמות את תפיסתו ששאפה כזו היא "דמיונית לפחות". אני משער כי רצונו של אלון בזוגיות פחת במקביל לשינוי בתפיסה שהאפשרות למצוא "בת זוג אחת קבועה והרמונית, משהו הרמוני שמאחד משפחתיות, פרטיות, הורות וגם יחסי-מין" אכן קיימת. אבנר עוסק בתנועה, ביצירה ומעביר סדנאות בנושא גוף ונפש. הוא בין המרואיינים המבוגרים באמצע שנות החמישים שלו, בפרק ב' של זוגיות. פרק א' הסתיים בין היתר בעטייה של התמכרות לפורנוגרפיה. רק לאחר שהתפרקו נישואיו הראשונים הצליח להיגמל, ומזה כשלוש שנים שהוא ממעט מאוד לצפות בפורנוגרפיה. הוא מדבר על תקופת הצפייה האינטנסיבית כמי שנחלץ ממקום שאליו אינו רוצה לשוב.

אבנר: זה קודם כל, זה להכיר בזה שאני, שלא נעים לי. שכאילו, משהו השתלט עליי כאילו. וזה לא, מילא, איך אומרים מישהו מכור למשהו, אבל הוא לא יודע, לא שם לב, אבל ככה החיים סבבה לו מה אכפת לו. לא, אני קולט שיש לזה כל כך הרבה רבדים שעובדים שם, שזה לא מה שאני רוצה. אני לא רוצה, זה תחליף למה שאני רוצה.

דן: תחליף למה?
אבנר: לקשר עמוק עם, עם אישה אחת ... או עם כמה.

אבנר מדבר על הצפייה בפורנוגרפיה כתחליף למה שבאמת הוא רוצה: קשר עמוק עם אשה, אלא שהוא אינו מגביל זאת לאשה אחת דווקא. אבנר מתאר את השינוי שחל, הן בתפיסה שלו והן בפרקטיקה של מערכת היחסים הזוגית, זו שהוא מנהל וזו שהוא רוצה בה. בתיאוריו ניכר שהוא ממוקד במצבו כיום כשכבר אינו צופה בפורנוגרפיה, או אם לדייק על-פי עדותו: כמעט ואינו צופה עוד.

אבנר: מה שאני זקוק לו זה אינטימיות ... כל אחד מגדיר את הזוגיות שלו איך שהוא מגדיר אותה. אבל זה לא עם מין מזדמן, או חילופי זוגות, או כל זה, זה לא מעניין אותי. זה נשים שאני מכיר באיזושהי רמה של אינטימיות, ואז יש, קורים דברים, מה שאני קורא היום - מיניות מקודשת הגונים.

משיחתי עמו לא ברור לחלוטין אם הזוגיות שהוא מקיים כיום היא מונוגמית. אבנר מעדיף שלא לומר דברים מוחלטים בנוגע לכך. ניתן להסיק מדבריו שכיום, בניגוד להרגליו בעת שהיה צופה אינטנסיבי בפורנוגרפיה, חשובה לו מאוד האינטימיות עם הפרטנרית המינית שלו. יתכן שאינטימיות זו, "מיניות מקודשת", בלשונו, אפשרית גם עם יותר מפרטנרית אחת. בעיני אבנר הצפייה האינטנסיבית בפורנוגרפיה הרסה את נישואיו וגם לאחר שנישואיו התפרקו וכל עוד המשיך לצפות בפורנוגרפיה, לא יכול היה לבסס אינטימיות וקשר מתמשך עם בת זוג. דבריהם של גלעד, אייזיק, איתן, אלון ואבנר מלמדים על כך שצפייה אינטנסיבית בפורנוגרפיה עשויה בהחלט להימצא בהתאמה לעיצובן של תפיסות המגדירות זוגיות מונוגמית ומספקת כמשימה בלתי אפשרית. מנקודה זו נובעים על-פי תיאוריהם של מרואיינים אלו ואחרים, שני פתרונות: האחד ויתור על זוגיות והשני ויתור על מונוגמיה. השימוש שלי במילה "ויתור" אינו נועד לסמן כי זוגיות מונוגמית היא הדרך הנכונה והמומלצת לכל. בעיניי זכות הבחירה נתונה לכל אדם, וכל בחירה לגיטימית וראויה בתנאי כמובן שאיננה פוגעת בזולת. עם זאת אני משתמש במילה ויתור מכיוון שכך אני חווה את המהלכים הרגשיים שהביאו מרואיינים רבים לבחירותיהם. כלומר: מאחר שהמודל הזוגי המקובל לא תואם את ציפיותיהם ונתפס כבלתי אפשרי, הם מוותרים עליו ומחפשים דרכים אחרות לחיי מין ולחיים רגשיים מספקים.

5.6.1a לא מתאים לי

לאיתן בן ה-31, היו בנות זוג בעבר אך מזה זמן רב שאין לו בת זוג. הוא אינו מחפש בת זוג ואינו מעוניין בזוגיות. מרכז חייו כעת הוא קידום הקריירה האקדמית שלו וזוגיות איננה כלולה במטרותיו.

איתן: למשל אני כבר, אני יודע היום שאני מעל המוסכמה של זוגיות. אני לא מתרגש. אני לא סופר אותה פשוט ...

בצמוד להכרזה זו בהמשך המשפט, איתן קושר בין "המוסכמה הזו של הזוגיות", זו שהוא כבר "לא סופר אותה פשוט", לענייני חוק ומוסר אשר גם לגביהם, כמו לגבי זוגיות, יש לו דעות עצמאיות.

אבל הרבה דברים אחרים, מוסר, אני.. אני ארשה לעצמי לגנוב בסיטואציות מסוימות כי יש לי איזושהי תפיסה מאוד מגובשת של צדק והיא מבחינתי הרף המוסרי העליון והכל ייגזר ממנה. או דוגמה פשוטה - לעמוד ברמזור אדום. נגיד אני הולך פה בעיר ואני רואה אנשים שעומדים ברמזור אדום ואני יודע שהם עומדים שם כמו טמבלים בשתיים בלילה, בכביש ריק, כי חינכו אותם מאז שהם ילדים שהחוק זה קדוש וצריך לציית לחוק. ואני, אני חוקר חוק. למשל את זה פיצחתי. אני יודע שחוק זה כלי, כלי של החזק בשביל לשלוט על החלש. אז זה שחרור, זה כמו דומינו של שחרור בכל כך הרבה תחומים.

איתן רואה את עצמו כמי ששינה את תפיסת החיים שלו ואת אורח חייו. עתה הוא כבר "מעל" זה. הוא קובע לעצמו מה מוסרי, מה חוקי ומה לא. לדעתו חוקים מקובלים אינם אלא "כלי של החזק בשביל לשלוט על החלש". אדם שומר חוק נחשב בעיניו "טמבל". דרכו להפר חוקים גורמת לו להרגיש "דומינו של שחרור" בתחומים רבים וביניהם זוגיות ומיניות.

איתן אינו מעוניין כלל בזוגיות והוא מדגיש זאת באוזניו: "לא מחפש! לא מעוניין!" לדבריו גם בגיל צעיר כשכבר התנסה באוננות ובצפייה בפורנוגרפיה לרוב כשהיו בסביבה נערו שרצה בהן מאוד, הפנטזיה עליהן לא הייתה כלולה באוננות שלו. בכך הוא מזכיר את דבריו של תמיר, הזוכר התאהבויות רומנטיות בלתי פוסקות ובלתי ממומשות, מלאות רגשות של ייאוש, עצב ואהבה עד כלות, אך אינו זוכר שהן מזינות את הפנטזיה של האוננות. מין לחוד ואהבה לחוד, כך זה היה אצל תמיר בתחילת תקופת ההתבגרות שלו. ובעבור איתן הבוגר, בן ה-31, נותר כעת המין לבדו, ואהבה – אין לו חפץ בה. בדבריו הוא מדגים את החיץ שקם והתקבע בתוכו, חיץ בין מיניות ואהבה. בעבור מיניות איננה נושא השייך לשניים. היא איננה סימטרית וודאי שאינה שוויונית.

דן: אתה מאוד רוצה את זה, כאילו המחשבה הזאת היא מאוד מעוררת ומאוד מרכזית, לאורך שנים אתה אומר, אבל זה לא נכנס לתוך המעשה המיני שלך, עם עצמך. אתה לא רוצה את זה, ולא חושב על זה, ולא חולם על זה, ולא מדמיין את זה, בזמן שאתה עושה מין, בזמן שאתה גורם לעצמך עוררות.

איתן: נכון.

דן: אתה מבין למה זה לא נמצא שם?

איתן: אממ... כן. זאת אומרת, זה מה שבאיזשהו מקום, היום אני יכול להגיד ה.. אני לא רוצה להישמע דרמטי מדי, אבל זה, זה הטרגדיה של הפיצול בין סקס לנגיד אהבה, או זוגיות, בעיני. אממ.. כי, כי שם מתחילה להיווצר האישה כאובייקט מיני.

דן: שם, זאת אומרת - בפורנוגרפיה?

איתן: שם, ביהודה ברקן, בנות שלוש עשרה, אני חושב, מעבר לזה שכל העולם שלנו הוא כזה, אבל ספציפית, לגבי. ו.. ובאמת כמו שזיהית במדויק, הפנטזיה המינית, היא, אני מנותק ממנה כביכול. זה רק האובייקט שם. וזה פיצול שהוא נמשך עד היום ...

איתן בוחר להגדיר את הפיצול שחווה בין סקס לאהבה או לזוגיות, באמצעות מילה טעונה ועוצמתית: טרגדיה. זו דוגמה לסתירה הנחבאת בין השורות בדבריו. מצד אחד איתן מביע בביטחון עמדה מוצהרת של מי שכלל אינו רוצה באהבה ואינו זקוק לזוגיות, מי שלכאורה "לא סופר אותה פשוט". מצד שני הוא נשמע כמי שאולי הדבר אינו פשוט לגמרי בשבילו, ואולי

הגיע לגיבוש התפיסה שמייצרת זוגיות רק אחרי או במהלך ניסיונות זוגיים שלא עלו יפה. כאשר דבר מה נחשק נחוה כבלתי אפשרי, כשניסיונות חוזרים ונשנים נכשלים, רבים יעדיפו לשכנע את עצמם, בדרך כלל בתהליך רגשי ומחשבתי לא מודע או מודע באופן חלקי בלבד, שהם אינם רוצים בכך כלל. קל יותר לחיות ולתפקד ללא הדברים שאיננו רוצים בהם, מאשר לחיות עם חסך מתמשך של דבר מה שנכספים אליו. זיכרונותיו המוקדמים של איתן על ימי נערותו ועל מגעים ראשונים עם נערה, אף הם יוצרים ומשקפים נימה של געגוע הנשזרת בין מילותיו. זהו געגוע למשהו טוב, ההולך ונפרד, הולך ומתפצל, מחוויית המיניות. איתן הבוגר מעיד כי הנער שהיה זה שכבר הכיר היטב את הפורנוגרפיה אינו קושר בין החוויה המסעירה דאז, שהייתה בה הדדיות, ובין חוויות מיניות "חד-סטרייט" שמתנסה בהן כיום. כמו כן הוא אינו מבקש במיניות הבוגרת שלו חיבור בין חוויה גופנית לחוויה רגשית.

איתן: כן, אז התנשקנו על ספסל, והיה כמובן מסעיר, והיא לימדה אותי איך מתנשקים צרפתיים. אבל, וזה גם קשור למה שדיברנו עכשיו, אני, נדמה לי שעדיין לא תפסתי את זה עדיין כדבר ההוא, המיני. כי זה היה משהו, זה הייתה נשיקה, זה היה משהו אא... אולי, הדדי, בניגוד לרצון הזה שהוא חד-סטרייט. לגעת, מה זה לגעת? זה רק אני שם, והגוף שלה. אז התנשקנו וזה היה מופלא אבל בהיבט אחר, בהיבט רגשי כנראה.

בעבור איתן כשמגע הוא הדדי הוא רגשי, אך המגע ההדדי והרגשי אינו קשור אצלו ל"דבר ההוא, המיני". בעיניו המעשה המיני הוא תשוקה שלו: "רצון חד-סטרייט: אני והגוף שלה." אפשר להעריך כי תפיסה מפצלת ומפוצלת מעין זו מקשה על יצירה ושימור של קשר זוגי לטווח קצר או ארוך.

איתן: זה פשוט לא רלוונטי מה, עכשיו פתאום חשבתי לעצמי רגע אז בוא נוסיף לזה את הרובד שנעים לה שאני נוגע, בדיוק, האמת זה, בדיוק הייתה איזה מן בחורה שהיה לי איזה מן קטע איתה והיא סיפרה על ה... כמה היה לה נעים בפעם הראשונה שנגעתי לה בחזה. אממ... אז הנה, כשסיפרתי לך על זה, זה ברור לי וגם היה לי ברור שנעים לה אבל זה לא בכלל. עד היום, כאילו אני צריך להזכיר לעצמי שיש גם צד שני במקרים מסוימים כמובן, אבל זה לא אינטואיטיבי באיזשהו מקום.

...

דן: זה דברים שבחנת גם בחיים? או שבצפייה. מה שצפית בו אתמול וריגש אותך היום כבר לא מרגש אותך ואתה מחפש סיטואציה חדשות לצפות בהן?
איתן: גם, זאת אומרת זה גם גם, זה שני נתיבים מקבילים. גם.. נגיד בצפייה כבר אני יכול להגיד שאין שום דבר שאני מחפש, אין שום דבר שכבר.. שאפשר להתעסק איתו. ובמציאות אני.. כמובן תמיד מנסה עוד ועוד וגם אפשר להגיד שהגעתי כבר למקומות שכבר קשה, קשה לי להתעלות עליהם. מהבחינה הזאת. אממ.. בנוסף, הפיצול הזה הולך ומקצין.

בעבור איתן הצפייה בפורנוגרפיה והתנסויותיו המיניות במציאות הם שני נתיבים מקבילים, ובשניהם הוא סופג אכזבות. מה שעורר וריגש אותו בעבר אינו מעורר ומרגש עוד, והוא זקוק לריגושים מיניים חדשים שאותם הוא מתקשה להשיג בשתי החוויות. מחקרים העוסקים בצפייה בפורנוגרפיה מכנים שינוי הדרגתי זה בתואר: המדרון החלקלק (Zillmann, 2000; מור, 2012). זוהי בדיוק החוויה המתוארת על ידי איתן: צורך בתכנים ובהתנסויות שהולכים מן הקונבנציונאלי אל המיוחד, הביזארי ולעתים גם האלים, ובה בעת הצפייה או המין הרגיל הופכים משעממים. איתן מעיד כי בפורנוגרפיה "אין כבר במה להתעסק" ובמציאות הוא הגיע "למקומות שקשה להתעלות עליהם". במצב זה הצפייה על בסיס קבוע אינה פוחתת אבל

מאכזבת אותו כי אין בה חדש, ובמציאות: "הפיצול הולך ומקצין". איתן מספר כי בעבר כבר החליט שזוגיות לא יכולה להתאים לו, וכעת גם בחיפוש אחר פרטנריות למין הוא אינו משקיע כפי שהשקיע בעבר מכיוון שאינו מצפה עוד להנאה ששווה את הטרחה.

חשוב לציין כי איתן היה אחד מהמרואיינים שתיאוריו חשפו גם נטייה שונה⁶⁹ מזו המתוארת כאן כ"מדרון חלקלק" (מור, 2012). איתן ואחרים תיארו חיפוש אחר פורנוגרפיה שנחווית אצלם כמתארת מציאות יום יומית רגילה. למעשה איתן מתאר כיוונים שונים ואף מנוגדים בסוגות הפורנוגרפיות שהוא מעדיף. ככל הנראה טעמו מגוון: לעתים הוא מחפש וצופה בפורנוגרפיה המתארת את מה שהוא ממשיג כמציאות, ולעתים מחפש פורנוגרפיה המציגה סצנות קיצוניות. כמו בעניין הוויתור על זוגיות שנשמע לעיתים כבחירה רצונית לחלוטין ולעיתים כאילוץ, כך גם בחיפוש אחר פורנוגרפיה לטעמו. איתן ומרואיינים אחרים מאששים בסתירות העצמיות שלהם את דבריו של פלאמר (Plummer, 1995) כי אנו מכוננים את עצמנו באמצעות סיפורים מגוונים ואף מנוגדים שאנו מספרים לעצמנו ולאחרים. כל המגוון הוא אמת טוען פלאמר, זו היא האמת שלנו והיא אמת מורכבת.

בהתבסס על מחקרים קודמים שקבעו כי הימנעות וחרדה ממערכות יחסים רומנטיות קשורות לאיכות חיים ירודה אצל גברים, חושף המחקר הכמותני של טרייסי טילקה (Tylka, 2014) קשר בין התחמקות מהתקשרות רומנטית ובין חרדה ושימוש בפורנוגרפיה אצל גברים. השימוש בפורנוגרפיה כסוכנת חברות⁷⁰ מתקשר להימנעות של גברים מקשרים רומנטיים. לטענתה של טילקה ההימנעות נובעת בין היתר מכך שהפורנוגרפיה מייצרת תחושת לגיטימציה ואף מעודדת יחסי מין ללא אינטימיות, ומעצימה חרדה מפני התקשרות רומנטית ומפני המחויבות הנקשרת בה. הטענה העולה מן המחקר של טילקה היא כי המפגשים המיניים המזדמנים ומערכות היחסים הבלתי מחייבות המוצגים בפורנוגרפיה, עלולים לאשרר את פחדיהם של גברים שבני או בנות הזוג האמיתיים יבגדו בהם, ידחו אותם או יינטשו אותם. ואכן בדברי חלק מהמרואיינים בלטה לאוזני תחושה של חרדה או מצוקה והיה נדמה לעתים כי בעבורם צפייה אינטנסיבית בפורנוגרפיה אינה מאפשרת לקיים במקביל לה חיים זוגיים מספקים.

איתן: זה פיצול שהוא נמשך עד היום, ואני, אני, מתעסק בו עם עצמי עד היום, והוא... והוא... והוא מחד כואב לי, ומצד שני אני לא יודע אם הוא בר פתרון. זה סוגיה שאני מאוד אממ... מתעסק בה, ותוהה אם יום אחד היא תשתנה או תיפתר, או אם מישהו יעזור לי איתה, או שאני לא צריך עזרה. אני שואל את עצמי הרבה שאלות בתחום הזה.

האם מקור הפיצול שאיתן מתאר בחרדה? יתכן. האם הצפייה בפורנוגרפיה מובילה לחרדה? ולחילופין, האם החרדה היא שמביאה אותו להעדיף אוננות מול המסך וקשרים שאין

⁶⁹ ראו ציטוטים בעמ' 106–107.

⁷⁰ ראו בפרק הבא, "גבריות מפוצלת", עמ' 151–203.

בהם הדדיות? יתכן וסביר להניח שקיימות השפעות לשני הכיוונים, אולם בכל מקרה הפיצול הזה כואב לאיתן ומעסיק אותו מאוד. הוא תוהה אם הפיצול עשוי להשתנות ולהיפתר באחד הימים, ויותר מכך כאשר הוא אומר: "אם יום אחד זה ישתנה ... אם מישהו יעזור לי" נראה כי הוא מעוניין שהפיצול ייפתר. דבריו מלמדים על הדיסוננס ועל אי הנחת שהוא חווה בהרגליו, על אף שהוא מוסיף גם את האפשרות: "שאני לא צריך עזרה". זוהי עדות לקונפליקט שאיתן חווה ולנרטיב שאיננו חד ערכי. איתן מתאר את הרגליו המיניים גם כתולדה של החלטה מודעת, מושכלת ומאתגרת קונבנציות, גם כסוגיה שהוא עסוק בה לא מעט וגם כמשהו שכואב. את היעדר הזוגיות הוא מציג בפן הגלוי והמודע, כבחירה ולא כוויתור. משום כך נבחר כדי לייצג את הפתרון הגורס: "לא מתאים לי", אף שנראה כי הוא מגיע לפתרון זה מתוך עמדה פנימית האומרת: "לא מסתדר לי". זוהי למעשה עמדה מרכזית שחוזרת על עצמה גם בדבריהם של מרואיינים אחרים: ויתור על זוגיות משום שהיא נתפסת כבלתי אפשרית.

5.6.1b לא מספיק לי

תמיר מאמץ פתרון אחר משל איתן לכך שזוגיות מונוגמית "לא מסתדרת" לו. הוא צופה בפורנוגרפיה מגיל ההתבגרות ואילך, ומבטא תחושה ותובנה שלדבריו הוא חולק עם חברים רבים שאף הם רגילים לצפות בפורנוגרפיה. לדבריו כולם מפתחים במקביל לצפייה "הפרעת-קשב", כך הוא בוחר לכנות את התופעה. לאחרונה גם תמיר אינו מצליח לקיים קשר זוגי ומיני מונוגמי וארוך-טווח. היו לו קשרים ארוכים, אך ההסתפקות בבת זוג אחת בלבד לאורך זמן הייתה קשה לו. לאחר ניסיונות שלא צלחו ("לא מסתדר לי"), הוא בוחר כיום לנסות גישה אחרת.

תמיר: ויש עוד משהו שגם עליו יצא לי לדבר עם חברים, שחלק משגרת האוננות מול פורנו היא הרבה פעמים מלווה באיזה מעבר מסרט לסרט, ומבחורה לבחורה, זאת אומרת, כאילו, ואני קצת מתוסכל מזה, כאילו איבדתי את היכולת, איזה חוסר סבלנות כזה שקשה אפילו להישאר עם אותו זיון לאורך כל האוננות.

דן: ככה אתה מרגיש? זאת אומרת: זה מה שקורה לך?

תמיר: נכון, אני חושד שאתה אולי תגלה את זה בהמשך השיחות שלך עם עוד גברים כי נראה לי שזה, זה תופעה. ההפרעת-קשב הזאת שיש לנו עם הכל, היא מגיעה גם לפורנו מן הסתם.

דן: זה משהו שתמיד היה שם, או שזה משהו שהולך ...
תמיר: לא, אני חושב שזה משהו שהולך ומתדרדר (צוחק).

הפרעת הקשב הזו מביאה את תמיר בחיפושיו כיום, לבקש לעצמו בת זוג אחת אשר הוא יהיה מחויב לה באופן רגשי וכלכלי, אך לא מבחינה מינית. על-פי הכללים הנכונים בעיניו, גם לו וגם לה מותר יהיה לקיים קשרים מיניים לא מחייבים מחוץ לקשר הזוגי. זו מבחינתו מעין תמונת מראה להרגל לעבור "מסרט לסרט, מבחורה לבחורה", והדבר דרוש לו כדי לשמר תחושה של חיוניות מינית ותשוקה. לדעתו של תמיר לא ניתן לחוות הנאה וחיוניות ביחסי-מין עם בת-זוג מינית אחת ויחידה לאורך שנים, וודאי שלא לאורך כל החיים. לדברי תמיר מדובר במתכון בטוח בעיקר לתסכול.

אדי רווק בן 30, מתגורר בדירת שותפים בשכירות במרכז הארץ, עדיין לא רכש מקצוע, ומעריך כי הוא בשלב ראשוני בבניית חייו. אף על פי כן יש לו אידאליים חברתיים שהוא מוכן להקדיש למענם זמן ומאמץ רבים בהתנדבות. אין לו כרגע זוגיות אך הוא מעוניין בכך ומחפש זאת. לאחרונה נפרד מבת זוג, וכרגע הוא מעוניין ליצור קשר עם אישה מסויימת והוא מנסה לגשש ולבחון האם ועד כמה ההתעניינות היא הדדית. כבר עתה כשהזוגיות הזו עודנה בגדר פוטנציאל בלבד, ברור לאדי כי הוא מעוניין בקשר שלא יהיה מוגבל לשניים בלבד.

אדי: הייתה לי שיחה עם חברה שלי על הפורנו. היא שאלה אותי מה אתה רואה. אמרתי לה פעם זה, פעם זה, פעם זה. ואז היא אמרה לי שבעצם כל פעם אני רואה משהו אחר. זה כאילו ה... זה מה שפורנו מאפשר. הוא מאפשר לי כל פעם לראות בנות עם מראה אחר, בתנוחות אחרות. זה בעצם מה שאני מחפש. זה מה שהפורנו נותן לי – ת'גיוון ... והחלטתי לנסות לחפש את זה בחיים. ולא לחפש את זה ברמה של מין מזדמן גרידא, אלא של מה שנקרא ריבוי מערכות-יחסים. פוליאמורי.

...
אדי: היא לא הייתה בעד. אני זוכר שגם לפני זה העליתי את זה כבר, שזה רעיון, שזה משהו שקראתי עליו באיזה ספר גם, בכמה ספרים, מאוד התחברתי לזה, ובעקבות שיחה שהיתה לי עם שותפה שלי לדירה מצאתי מישהיא. השותפה אמרה לי שאם אני מדבר על זה בכזה להט – כדאי לי להתנסות בזה. א... ואני מוצא שהאפשרות הזאת, לגוון בחיים, מורידה את הצורך להשתמש בפורנו.

דן: אבל בת-הזוג הרלוונטית – לא מתאים לה? אז היום זה עם ... אחרות?
אדי: כן. אחרות. זה לא בגלל זה, לא על רקע זה נפרדנו. נפרדנו ... אני בטוח שבאיזה שהוא מקום השפיע, שוב – הדיכוי המיני הזה, אבל ...
דן: 'זתומרת, בחווייה שלך, זה סוג של דיכוי מיני?
אדי: בחווייה שלי זה דיכוי, כן.
דן: יחסים מונוגמיים?
אדי: זה דיכוי, כן.

...
דן: בעצם סגנון החיים הזה, אתה מרגיש, מאפשר לך למנן אחרת וטוב יותר את הצפייה בפורנו? בחווייה שלך זה נכון?
אדי: כן, כן.

אדי מתאר כיצד בתיווכה של ידידה, "מתרגמת", הבין כי הצפייה השכיחה שלו בפורנוגרפיה מלמדת כי דרושות לו מערכות יחסים פוליאמוריות כתחליף ליחסים זוגיים מונוגמיים שבהם התנסה בעבר. אדי מעיד גם על כך שסגנון החיים בזוגיות מרובה מאפשר לו להפחית את הצפייה האינטנסיבית בפורנוגרפיה, הפחתה שהוא רוצה בה, מכיוון שהצורך בגיוון ובריבוי מקבל מענה במגעים מיניים ממשיים. את התכתיב החברתי המקובל לזוגיות מונוגמית הוא רואה נכון להיום, כדיכוי מיני, משום שהצורך שלו במין עם בנות זוג אחדות נתפס בעיניו כטבעי.

כריסטיאן קלסה (Klesse, 2014) טוען כי יש הרואים בפוליאמוריה לא יותר מאשר תווית נוחה או כלי יעיל להצגת הנכונות שלהם להיות מעורבים ביותר ממערכת יחסים אחת בנקודת זמן מסוימת, ולעומתם יש הטוענים שזו אחת הזהויות המרכזיות שלהם, ויש להתייחס לפוליאמוריה כנטייה מינית. ככזו ניתן להשוות אותה להומוסקסואליות, הטרוסקסואליות או ביסקסואליות, השוואה הממקמת אותה בתוך מסגרת דומיננטית של שונות מינית. קלסה מדגיש כי התייחסות לפוליאמוריה כנטייה מינית עלולה לכפות גבולות נוקשים סביב זהויות,

אינדיבידואלים וקהילות, ולחסום את הזרימה הרב כיוונית של התשוקה האנושית, שהיא מגוונת ורבת פנים כשאין ממשטרים אותה. בשיחותיי עם מרואיינים שהעידו כי הם רוצים יחסים זוגיים שאינם מחייבים בלעדיות ואף התנסו ביחסים כאלו, לא מצאתי הדים לכך שהפוליאמוריה היא מרכיב משמעותי בזהותם, או שמדובר סוג של נטייה. ואולם אדי ואחרים העבירו בדבריהם מסר כי המונוגמיה נחוות בעיניהם כדיכוי, או כדבריו של קלסה, כמישטור התשוקה.

מארק, הייטקיסט בן 36, נשוי, מצוי מזה כ-5 שנים בזוגיות שלדבריו: "לקח זמן רב למצוא ולהשיג". מארק גדל מחוץ לישראל ובארץ מוצאו השמרנות הייתה ועודנה גדולה מזו השוררת בישראל. עם או ללא קשר לבחירותיו המאוחרות הנוגעות לסגנון הזוגיות המתאים לו ולבת-הזוג שלו, הוא מתאר חוויות ילדות ונזכר כי כבר אז שאף לצאת ממסגרות וממוסכמות.

מארק: למה כל כך אהבתי את הים וספציפית את הים השחור? זה בגלל המגוון הגדול של מה שיכולתי למצוא שם במיוחד בתוך המים. כל מיני צמחים וחיות וסוסי ים ודגים ... אני לא כל כך מחובר לתחום האומנותי בחיים שלי, אבל אני כן אוהב, אני מאוד אוהב לראות אומנות שהיא לא סטנדרטית. אם מדברים על יציאה ממסגרות וממוסכמות, אז אני מאוד אוהב כל מיני מיצגי אומנות כאלה מיוחדים, אומנות מודרנית ... וזה היה הקטע שלי, של באמת כאילו לצאת מהמוסכמות, מהמוסכמות האלו שאתיפים צריכים להיות עם אתיפים, רוסים צריכים להיות עם רוסים ... אני רציתי לצאת ולחקור דברים אחרים.

מארק מתאר עצמו כמי שמחפש מילדותו ועד עתה חוויות ותחושות מגוונות, ונזקק או לכל הפחות אוהב מאוד את החוויה הנגזרת מיציאה מממוסכמות וממסגרות. הוא נזכר כי את ההצעה הראשונה לפריצת מוסכמות בתחום המיני הזוגי, קיבל דווקא מאישה שעמה ניסה ליצור קשר. ההצעה הפתיעה אותו, והוא סירב לקבלה כדי לחזק בעיניה את התדמית שלו כגבר רומנטי.

מארק: היא שאלה אותי אם בא לי שנצרך עוד בחורה. היא כאילו, היא שאלה אותי אם זה מדליק אותך אם הייתי עכשיו באה עם עוד בחורה וזה כמוכן מדליק אותי אבל נורא התביישתי להגיד את זה כי זה כאילו נתפס כמשהו. אני עוד הייתי אז בתקופה מאוד רומנטית שלי, וכאילו ניסיתי לבנות לעצמי גם תדמית של איזה גבר נורא רומנטי וכו', ששומר על כל המוסכמות של הרומנטיקה, כי אז חשבתי שככה אני אשיג בחורות, שרק ככה אני אשיג בחורות. .. אז היא כאילו באה עם משהו אחר.

מארק חושף בדבריו הן את הפער שבין תפיסותיו המוקדמות על מהותו של קשר רומנטי ובין חוויות מיניות עם יותר מבת זוג אחת בו זמנית, והן את הפער בין רצונו ותשוקתו לפאסדה. סירובו של מארק להצעה שקיבל נבע מתדמית רומנטית שאותה ניסה לטפח מטעמים מעשיים. הוא חשב כי רק כך יוכל "להשיג בחורות". בצעירותו רומנטיקה נתפסה בעיניו כמיועדת לשניים בלבד ומנוגדת לאורח החיים הפוליאמורי. מתוך תפיסתו זו בנוגע לרצון של נשים ביחסים רומנטיים, וטבעם הזוגי של יחסים כאלו, נבע סירובו למה שבעצם היה "מדליק" בעיניו. אלא שהשנים החולפות, צפייה הולכת וגוברת בפורנוגרפיה ותסכולים מצטברים מכישלונותיו לייצר ולשמר זוגיות גרמו לשינוי בעמדותיו, בתפיסותיו ובאורח חייו. כיום מארק ואשתו מממשים זוגיות פוליאמורית. ההסכמים הזוגיים שלהם מחייבים בלעדיות כלכלית ומגורים משותפים לשניהם בלבד ובעתיד גם לילדים שהם מקווים שיהיו, אך מתירה ומאפשרת לשניהם קשרים מיניים נוספים מחוץ למסגרת הזוגית.

מארק: כל הנושא של היחסים פתוחים זה עניין אותי כבר קודם הרבה אבל בשיחה הזאת פתאום הבנתי איזה משהו שכאילו כל פעם שאני מסתכל על איזה אישה שאני רוצה אותה אז אני חושב שהדבר היחיד שמונע ממני להיות אתה זה שאני בזוגיות, ושהיא אולי בזוגיות, אבל אם נגיד שנינו היינו ביחסים פתוחים, אז לא הייתה בעיה שנהיה ביחד. ואני בכלל לא חושב ... האם היא בכלל מעוניינת בי, זאת אומרת, ואז אמרתי, איפשהו קישרתי את זה לפורנו, וזה שאיפשהו הפורנו דפק אצלי את היחס לנשים, לאיזושהי מחשבה שכל אישה רוצה אותי. למרות ש... אני יכול להגיד שבחוויה שלי, באמונה שלי, המגבילה, של בכלל הקושי לגשת לנשים, זה דווקא ההפוך, אני כל הזמן חושב שאף אישה לא רוצה אותי. אבל דווקא, איפשהו שם קישרתי את זה. אמרתי משהו מהפורנו קצת משפיע על היחס שלי לנשים, על הכבוד שאני נותן להן, אולי אפילו בפנטזיות שלי עליהן.

מארק מספר על חוויה מצטברת של צפייה ששינתה את התפיסה שלו על נשים, וכן את מידת הכבוד שרחש כלפיהן. הצפייה בפורנוגרפיה הביאה אותו למעין פיצוי על חוויות פחיתות ערך שמלוות אותו, ובמקום לחוות את עצמו כמי שאינו אטרקטיבי לנשים, הפך בעיני עצמו למי ש"כל אישה רוצה אותי". מארק בוחר לתאר זאת במילים טעונות, מילים המתקשרות בעליל למדיה הפורנוגרפית: "הפורנו דפק אצלי את היחס לנשים". מחקרים אכן מתארים מתאם בין צפייה בפורנוגרפיה לירידת ערכן של נשים בעיני הגברים הצופים (Garlick, 2010). בהקשר המיני מארק סבור כי הוא מאתגר ומבקר מוסכמות באמצעות סגנון חיים ייחודי ופרקטיקה זוגית ומינית בלתי קונבנציונאלית. המוסכמה המרכזית שאותה הוא מאתגר מתבטאת בהסללה, בהכוונה חברתית תרבותית המקובלת בחיים המערביים המודרניים, לזוגיות מונוגמית וארוכת טווח של גבר אחד ואישה אחת. בעת שהוא פוגש את האישה שמציעה לו לצרף ליחסים המיניים שלהם אשה נוספת, מארק הוא כבר צופה ותיק בפורנוגרפיה, והוא חש אמביוולנטיות כלפי ההצעה: הוא רוצה בכך, אך עדיין מנסה לשמר תדמית של רומנטיקן שאינו רוצה ביותר מבת זוג אחת. במהלך הריאיון הוא בוחן את ההשפעות של הצפייה בפורנוגרפיה בהקשר של הערך העצמי שלו כשותף פוטנציאלי ליחסי-מין. מארק מתאר את הצפייה בפורנוגרפיה כסוכן שינוי לדימוי העצמי המיני שלו ולתפיסותיו כלפי נשים. בעיניו הדימוי העצמי המיני שלו השתנה לטובה מחסר ערך לנחשק ואטרקטיבי, ואילו יחסו לנשים השתנה לרעה: מתחושת נחיתות כלפיהן, ליחס מתנשא שגורם לו להאמין שכל אחת תרצה בו. יתכן שאפשר לתלות את שני השינויים שחוללה הצפייה בפורנוגרפיה זה בזה: חיזוק הערך העצמי שלו ניזון מהפחתת ערך הנשים בעיניו⁷¹.

כיום לאחר שמצא בת זוג וביסס אתה מערכת יחסים ממושכת, מארק מעיד על עצמו שהדברים התאזנו. הוא מעיד שהוא צופה פחות בפורנוגרפיה, ובמקביל הוא מעריך גם נשים וגם את עצמו באופן חיובי ומאוזן יותר. מארק מבין ומקבל כי יש נשים שירצו בו ואחרות – לא. הוא ואשתו מנסים ומתנסים בריבוי מערכות יחסים אך מארק אינו נחרץ כי זו תהיה דרכם לעולם. זוהי התנסות שאינה תחומה במועדים מוגדרים, אך לשניהם, כך סיכמו ביניהם, שמורה הזכות להעלות את הנושא לדיון מחודש בכל עת שיחושו מאוימים או נזנחים.

⁷¹ ראו "כינן גבריות כפיצול הנשיות ושלייתה", בעמ' 173–179.

בני גרוש בן 35, ללא ילדים, בשלב התחלתי וניסיוני של זוגיות חדשה. בשנים הארוכות שחלפו מאז שהתגרש לא היה בזוגיות ממושכת. בני עובד "עם אנשים", כך הוא בוחר לתאר את עיסוקו, ומדגיש שמדובר בעיסוק שמחייב יכולות לתקשורת איכותית וליצירתיות. הוא מתאר את עצמו מאז ומעולם כאדם מיני מאוד, באופן שלא תמיד מתאים לנשים שהוא פוגש מעת לעת. לעדותו הוא צופה בפורנוגרפיה "לא מעט", הן בזמנים שיש לו בת זוג והן כאשר אין לו, ובשני המקרים מבחינתו זה Non-Issue. הוא נראה שמח לדבר על המיניות בחייו, ואף לתאר בנינוחות רבה פנטזיה מינית שלו.

בני: פנטזיה של לחבק את הבת זוג שלי. פשוט, שהיא שוכבת, שאני מנשק אותה ממש כאילו קרובים, אחד מול השני, כאילו היא עליי, בדרך-כלל מן קצת על הצד, ומישהו אחר מזיין אותה, בדוגי כאילו. פשוט בצורה מאוד עדינה ומאוד מכיל, ומישהו שמכירים ולא משהו, כאילו משהו שהוא עושה טוב, משהו מאוד אינטימי וקרוב, וכאילו לחוות, כן, להיות קרוב אליה בתוך ההנאה שלה בסיטואציה שאין לי כמעט איך להיות בהם כשאני, כאילו כשאני, כשאני חודר אליה. כאילו יש תנוחות שאני יכול להיות בהם אתה רק כשאני לא חודר אליה, טכנית, ועדיין להרגיש אותה חווה את החדירה, אבל קרובה מאוד אלי. זה פנטזיה שיש לי.

בני מתאר את הסיטואציה הזו באופן מלא חיים ולהבדיל מפנטזיות אחרות ששיתף בהן, אפשר להבחין בנימת דיבורו כמיהה להגשמת הפנטזיה. בני לא מקשר זאת לנושא הריאיון שהוא צפייה בפורנוגרפיה, אך אני שואל את עצמי: האם יש קשר בין הרגלי הצפייה האינטנסיביים שלו ובין הפנטזיה המתוארת? ומה מלמדת פנטזיה כגון זו על תשוקותיו ותפיסותיו בנוגע לזוגיות מונוגמית? בני מעיד כי קל ונוח לו לדבר על חיי המין ועל הזוגיות שלו. לדבריו לא התנסה בזוגיות פתוחה, והוא אינו מעוניין להתנסות בה. אמנם בשנים האחרונות הוא נתקל בקשיים ליצור ולשמר זוגיות מתמשכת, אך הוא לא מקשר זאת לצפייה בפורנוגרפיה, שהיא מבחינתו הרגל שאין לו השפעה על חייו הזוגיים והמיניים. ובכל זאת, יתכן כי הפנטזיה מדגימה תפיסה עמוקה שאינה מקדשת דווקא מונוגמיה. תפיסה זו איננה מודעת ורציונאלית לחלוטין ויתכן מאוד שהיא מושפעת גם מתכנים פורנוגרפיים שהוא צופה בהם מזה שנים ארוכות.

בניגוד למארק ולמרואיינים אחרים, תמיר מודע למערכות יחסים רבות משתתפים כבר מילדותו וזאת מכיוון שהוריו הצהירו על חייהם ככאלו. בפרספקטיבה של גילו הבוגר מדובר בזיכרון מורכב ומסובך אך גם כזה המחזק אותו בבחירותיו כיום. הזיכרון החי ביותר מן ההיסטוריה הזאת הוא רגש של הערכה וכבוד כלפי הוריו על האומץ שהיה להם לשבור מוסכמות ולחיות כפי שהתאים להם. כאמור גם מרואיינים אחרים במחקר מדברים על המוסכמות ועל הצורך והרצון לשבור אותן ולצאת מגבולות מוכרים ומעיקים. תמיר מתנסה בכך, מעוניין בכך וממשיך לחפש זאת - זוגיות עם אשה אחת שיהיה מחוייב לה, לצד רשות הדדית לחוות מיניות גם עם אחרות. באשר למחוייבות הנדרשת כבסיס למערכת יחסים זוגית, הוא מתאר יחס דו משמעי ודיאלקטי: הוא התנסה בעבר במערכות מחייבות והוא מעוניין

במחוייבות, גם אם לא במחוייבות מינית לבלעדיות, אך הוא גם פוחד ממחוייבות, והפחד הזה קשור לדבריו לצפייה בפורנוגרפיה.

תמיר מתאר את עצמו כצופה בעל הפרעת-הקשב. לדעתו זו הפרעה שגברים רבים שותפים לה, והוא מבין זאת כהרגל ההופך למגבלה, מעבר תכופ מצפייה באישה אחת לאחרת גם במהלך מעשה אוננות יחידי. הקושי "להישאר עם אותו זיון", כלשונו, לאורך כל מהלך המיניות האוטו אירוטית שלו, מקרין אל ומשתקף גם בחיי המין המציאותיים שלו. לדידו יחסי מין עם אישה אחת לאורך זמן הופכים לשגרתיים, משעמים ונעדרי תשוקה. כמי שמעוניין בחיי מין תוססים ומהנים תמיר חושב שמונוגמיה אינה אפשרית או אינה מספקת, והוא מחפש בת זוג שתאפשר לו ולה לחיות בזוגיות מחייבת שתהיה בה פתיחות למין גם מחוץ לה.

תמיר: מגיל מאוד צעיר הייתי במודעות לזה שההורים שלי לפחות ברמת ההצהרה מנהלים יחסית פתוחים... הם התראיינו באיזה תוכנית טלוויזיה של מני פאר או משהו כזה והצהירו על זה, שהם מנהלים יחסים פתוחים.

...
תמיר: אמא שלי היה לה תקופה מאוד ארוכה אחרי הגירושין זוגיות עם בחור צעיר ממני... אמא שלי הרגילה אותנו מגיל מאוד צעיר שאין מה לצפות ממנה ל.. איזה ציות למוסכמות כלשהן... מאוד החזקתי ממנה על האומץ לעשות דברים בדרכה ובניגוד לאיך שאומרים שצריך. אז זה אפילו היה מן אנקדוטה כזאת שנהייתי לספר. תשמעו אמא שלי היא כזאת משוגעת, הייתי גאה בה באיזושהי דרך. בפועל מה זה עשה רגשית, ייתכן שזה היה מבלבל במידה כזאת או אחרת, אבל לא משהו שערער.

הזוגיות שאנו עדים לה, של הורינו ושל אחרים, משפיעה על התפיסות שלנו בנוגע לזוגיות (מלאך-פיינס, 2002). אפשר להניח כי גם העובדה שתמיר ידע על מערכת היחסים הפתוחה והגלויה שניהלו הוריו משפיעה על בחירותיו כיום לחפש ולהתנסות בזוגיות פוליאמורית. הוא מביע הערכה ואף רצון לחקות את אמו ואביו בבחירה "לעשות דברים" בדרך הנכונה להם, ולעצמו, גם אם הדבר הוא "בניגוד לאיך שאומרים שצריך". כך הוא מתייחס גם לפורנוגרפיה, לצפייה בה ולבחירות הזוגיות שלו.

תמיר אינו מתייחס באופן חד-ערכי להרגל, אולי לצורך המתפתח, בצפייה כמו בחיים, בפרטנריות רבות, כמעט או אף ממש בו-זמנית. לאורך הראיון הוא בוחן את העניין מכיוונים שונים, ומביע עמדות אמביוולנטיות. מחד הוא מתוסכל מאיבוד היכולת והסבלנות ליהנות לאורך זמן מבת זוג יחידה, ממשית או וירטואלית, ומאידך הריבוי והגיוון הם בעיניו "משהו יותר סבלני".

תמיר: זה קצת כמו מן אורגיה וירטואלית זאת אומרת זה כאילו, יש כמה בחורות באותו ששן אז זה מן, יש בזה משהו. ולפעמים, דווקא בניגוד למה שאמרתי לפני שניה, יש בזה דווקא משהו, דווקא לפעמים אני חווה אותו כמשהו יותר סבלני.

בשל הוריו וזיכרונותיו מחייהם הזוגיים, תמיר נהנה מהעמדה הנון-קומפורמיסטית המתבטאת על פי החוויה שלו, גם בחיפוש אחר נשים לא מגולחות ואורח חיים המאפשר ומחייב ריבוי אהבות, ריבוי מערכות יחסים זוגיות או מיניות. במקביל הוא בוחן את האפשרות לקשר בין בחירות אלו בחיים הממשיים ובין הרגלי הצפייה בפורנוגרפיה, ומניח שיש קשר ביניהם.

דן: האם אתה חושב שיש קשר בין הפוליאמוריות לבין מה שתיארת כבעיה שלי, לא יודע אם השתמשת במילים שלי, חוסר ריכוז או משהו כזה, שאני צריך באקט אחד של אוננות לראות כמה וכמה נשים?

תמיר: אממ... יש לזה צד כזה, כן. אני חושב בעצמי תמיד שחלק מהרצון הזה להיות חופשי באהבה הוא פחד מהתחייבות ומחויבות, מרצון, מיכולת.. הפחד להשתעמם.

...

תמיר: כן, אני לא מוותר. אני לא מוותר. אז גם בהקשר הזה, גם בהקשר הפוליאמורי וגם בהקשר ה... של החיפוש הזה אחרי הנשים ההיפיות, הלא מגולחות, יש משהו שהוא גם המורשת של אימא שלי של הנון-קונפורמיזם הזה ו... שאני, יש בי צד שגם נהנה ממנו, אני גאה להציג את עצמי ככזה, ואני אוהב לדבר על זה עם אנשים וכאילו לפלס, להיות אוונגרד כזה, שמפלס דרך למשהו שהוא עוד רחוק נורא מהמיינסטרים, וכאילו נעימה לי הפוזיציה הזאת.

...

בכל המערכות היחסים הרציניות שלי פוליאמוריה הייתה חלק מהאג'נדה! זאת אומרת זה לא תמיד התממש, היו תקופות ארוכות שלא אבל מ... מהרגע שיצאתי לדרכי כאדם בוגר היה לי ברור שאני אדם שמשתעמם בקלות וזקוק לריגושים והרפתקאות ואני לא רוצה לעשות את זה, אני לא רוצה לעשות את זה כבגידה ואני לא רוצה לעשות את זה כשקר, ומצד שני אני כן מרגיש שאני מסוגל להתמסר לאהבה ולמחויבות זוגית עם אישה אחת. במובן של אני מרגיש שאני זקוק לריגושים האלה כאיזה משהו, איזה תבלין לחיים, אבל אני לא רוצה להיות כרווק פרפר חופשי שלא מתיישב בשום מקום ואני מרגיש מאוד נוח בזוג ... אבל כן רציתי להתמסר אליהן, לחלוטין, עם הידיעה שיש לנו פתח להרפתקאות מיניות כשזה מתאים ... אז אני בעצם לא אפשרתי לעצמי אפילו לבדוק את ההתמודדות עם השעמום שבמונוגמיה, כי מהרגע הראשון הרגשתי שאני לא רוצה ללכת לשם, אז קשה לי לענות לזה. לא הרגשתי משועמם עם בנות הזוג שלי אבל היה תמיד מסביב את ה... לפחות את האפשרות לדבר על סקס עם נשים אחרות, ולהן עם גברים אחרים, ככה שזה היה, זה איכשהו משהו שאפילו כנושא תמיד השאיר את המערכת יחסים המינית מאוד ... סוערת ומעניינת ודרמטית, לפעמים לטובה ולפעמים לרעה.

תמיר מעיד על עצמו כי יש לו רצון ויכולת "להתמסר לחלוטין" לבת-זוג יחידה, ובעיניו אין סתירה בכך שחשוב לו לשמר, במקביל לכך, "פתח להרפתקאות מיניות". "מהרגע הראשון הרגשתי שאני לא רוצה ללכת לשם", מעיד תמיר על עצמו. "שם" זו המונוגמיה ותמיר מעיד כי מאז ומעולם העדיף וגם חיפש לממש יחסים זוגיים ומיניים רבי משתתפים ומשתתפות. ואולם, תמיר מתאר גם חוויות מוקדמות, עת היה נער כבן 15. כבר אז הוא היה "מתאהב סדרתי" ואף קינא במי מחבריו שחווה אהבה ושהיתה לו אהובה. זיכרונותיו המוקדמים הם כי זוגיות ואהבה היו נושאים בעלי משקל רב ביותר בחייו, ובכל פעם נערה אחרת שבתה את לבו. אמנם התאהב בנערות רבות, אבל לא במקביל אלא בזו אחר זו. זמן קצר אחרי שהחל להתאהב באופן סדרתי, החל לאונן באופן אינטנסיבי, תוך שהוא קורא (הרבה) וצופה (מעט פחות) בפורנוגרפיה. בגיל מאוחר יותר, כשהחל חושב על זוגיות, החל לחפש זוגיות שתאפשר לו אהבה עם אחת ויחסי-מין עם רבות. המהלך הכרונוולוגי שתמיר מתאר מאפשר לשער כי גם הצפייה בפורנוגרפיה, בין היתר, סללה את דרכו מהיותו מאוהב מונוגמי למְעוֹרָר פוליאמורי.

5.7 סיכום

בפרק הראשון נבחנו האופנים השונים שבהם משתמשים גברים בפנטזיה ובפורנוגרפיה לצורך אוננות וכן קשרי הגומלין בין פורנוגרפיה לפנטזיה. המחקר האיכותני באמצעות ראיונות חצי מובנים כוון לקשרי גומלין אלו, אך העלה במקביל נושאים נוספים. בפרק

השני נבחנו אופנים שונים שבהם צופי הפורנוגרפיה חווים את התכנים שבהם הם צופים ונבחנה השאלה עד כמה הם קרובים למה שהם ממשיגים כמציאות או רחוקים משם.

תפיסות בנוגע לחיי זוגיות הן חלק מתפיסת המציאות שלנו, ונושא זה עלה כתמה מרכזית בדבריהם של המרואיינים. לפיכך, פרק זה בחן את תפיסותיהם של צופי הפורנוגרפיה בנושא ההיתכנות של קשרים זוגיים, טיבם וכדאיותם. נבחנו גם קשרים בין תפיסותיהם אלו לבין הרגלי הצפייה האינטנסיבית בפורנוגרפיה. סיפוריהם של המרואיינים חשפו כי רובם אינם מממשים באורח חיים הנוכחי את מודל הזוגיות המונוגמית במקביל לצפייה אינטנסיבית בפורנוגרפיה. מודל הזוגיות המונוגמית, המודל ההטרונורמטיבי, מאתגר זה מכבר על ידי אפשרויות רבות אחרות, אך עדיין מעמדו החברתי תרבותי חזק משל מודלים אחרים. אף שנישואין ומונוגמיה על פי המודל ההטרו-נורמטיבי מצויים בירידת מה מבחינת מעמדם התרבותי השולט, טוען גרוס (Gross, 2005), כי רבים מאתנו עדיין מייצרים משמעויות בהתייחסות אליו, ובוחנים לאורו את התנהגויותינו ובחירותינו.

סיבה מרכזית לבחירתם של מרואיינים רבים במודלים שונים מהמקובל, כפי שתיארו מי שאינם מעוניינים, או אינם חיים בזוגיות מונוגמית, היא תפיסתם את הקושי ליצור ולשמר בזוגיות כזו שביעות רצון מאינטימיות רגשית וממיניות פיזית במקביל ולאורך זמן. תפיסתם זו את הקושי והמורכבות מובילה רבים לאי רצון בזוגיות, אי רצון שנחווה כגדול וחזק מן הרצון ומן היכולת להשיג זוגיות ולשמר אותה ואת איכויותיה המבוקשות. דברי המרואיינים חשפו כי גברים רבים הצופים בפורנוגרפיה מעריכים כי בעבורם לא קיימת אפשרות לחיים בזוגיות ומיניות טובות ומתמשכות⁷². גברים אלו מוותרים על זוגיות במידות שונות של רצון לעומת חוויה של הכרח ובלית ברירה, וחלקם מאתגרים את המבנה המקובל של זוגיות מונוגמית, ומנסים לממש מיניות של יחיד או זוגיות מרובה, פוליאמורית.

מרואיינים רבים מתארים ומסבירים איך ומדוע "לא מסתדר" להם לחיות בזוגיות: לדברי אבי וגיל הצפייה בפורנוגרפיה גורמת להם להתאמץ פחות ליצור קשרים זוגיים בחיים האמתיים ולהיות פחות "engage with woman"; אייזיק מתאר את הרצון להעלים את הפרטנרית מן ה-Frame שלו כאשר הוא בא על סיפוקו; אלון תולה בנשים שאינן יצירתיות במיטה את הקושי לשמר זוגיות משביעת רצון לאורך זמן; ואבנר מתאר אפשרות שהפורנוגרפיה משמשת כתחליף לקשר זוגי.

מבחינתו של איתן שהתנסה בעבר בקשרים זוגיים, הקונספט של זוגיות אינו נראה עוד אפשרי, או לכל הפחות "לא מתאים" בעבורו. איתן רואה עצמו כמי שהוא כבר "מעל למוסכמה של הזוגיות". איתן, כפי שהוא מתאר את חייו, לא מחפש קשר זוגי כי כבר אינו מעוניין בו.

⁷² יתכן שגברים רבים חושבים ומרגישים כך גם ללא קשר לצפייה בפורנוגרפיה, אלא שבעת הזו גברים כה רבים צופים בפורנוגרפיה עד כי קשה להפריד את המחשבה על אי ההיתכנות של זוגיות ארוכת-טווח מספקת מבחינה מינית מן הפרקטיקה השגרתית הזו.

מרואיינים אחרים מעריכים כי קשר ארוך טווח עם בת זוג יחידה "לא מספיק" כי אינו יכול לספק שביעות רצון לאורך זמן: מארק מחפש מגוון עוד מילדות; בני מצוי בזוגיות ומפנטז על שותפים נוספים למעשה המיני עם בת הזוג שלו; תמיר נתלה ב"הפרעת-הקשב" שגברים רבים לדבריו מתאפיינים בה, ועל כן הם זקוקים לקשרים מיניים מרובים; ואדי מסביר שהפורנוגרפיה מאפשרת לצפות בכל פעם במישהי אחרת, וממנה הוא למד שהוא זקוק לנשים רבות גם במפגשים מיניים ממשיים.

המרואיינים במחקר חושפים בדבריהם את התפיסותיהם על חיים בזוגיות. רבים מקשרים באופן מודע בין תפיסותיהם להרגלי הצפייה האינטנסיבית בפורנוגרפיה, צפייה שמתמשכת במקרים רבים על פני שנים רבות, מגיל ההתבגרות ואילך. גם המעטים מבין המרואיינים שאינם מקשרים בין הצפייה בפורנוגרפיה לתפיסותיהם ולניסיונם בחיי זוגיות, מתמודדים עם קשיים בולטים בזוגיות. רוב המרואיינים מתקשים לשמר חיי זוגיות יציבים.

בעידן המודרני זוגיות של שניים בלבד, על אף שכבר איננה המודל האפשרי היחיד, עדיין נתפסת אצל רבים כאידיאל (Gillis, 1996; Moreno, 2016) שאמור לתת מענה לכל הצרכים: ביטחון כלכלי, יציבות לאורך זמן, אהבה רגשית ואינטימיות, הורות מוצלחת, ולצד כל אלו גם ארוטיות חיונית ובערת (פרל, 2007). אלו אתגרים רבים ובעלי משמעות רבה והקשיים הכרוכים בהם אינהרנטיים, מוכרים ומשותפים לרבים. כל זאת נכון כנראה בכל מקרה גם ללא קשר לצפייה בפורנוגרפיה. ואולם, סיפוריהם של המרואיינים מאפשרים להניח כי הרגלי הצפייה בפורנוגרפיה של גברים רבים לאורך שנים רבות, הופכים את האתגר לשמר ולתחזק את הזוגיות לקשה ומורכב במיוחד. בין הצופים שהתראיינו למחקר זה נמצא מיעוט של גברים שחיים בזוגיות מונוגמית מתמשכת. נמצאו שתי קבוצות הפותרות את הקונפליקט בשתי דרכים מרכזיות: האחת – וויתור על זוגיות או ניסיון במערכות יחסים פוליאמוריות, מרובות משתתפים, והשנייה - גברים החווים עצמם כניצבים בפני בעיה נטולת פתרון: הם רוצים אך אינם מצליחים לבסס זוגיות מתמשכת.

מחקרים רבים דנים בהשפעות של צפייה בפורנוגרפיה על מערכת יחסים זוגית קיימת ומתארים את השפעותיה. רוב ההשפעות המתוארות הן השפעות שליליות: ירידה באיכות מערכת היחסים וירידה ברמת שביעות הרצון ממיניות ומיחסי מין (Philaretou, Mahfouz, & Allen, 2005), פגיעה ביכולת להגיע לאינטימיות, לתקשורת, למחויבות ולרומנטיקה, דיספונקציות מיניות (Cook, 2005; Sun et al., 2014), החפצת נשים ואף אלימות כנגדן (מור, 2012; Blazina, 2001; Bergner & Bridges, 2002; Stack et al., 2004; Featherstone, 2005; O'Neil, 2008; Bridges & Morokoff, 2011; Szymanski & Stewart-Richardson, 2014; Tylka, 2014). לצד ההשפעות השליליות נמצאו גם השפעות חיוביות אחדות והן קשורות בעיקר למצבים שבהם צפייה משותפת לשני בני הזוג מהווה חלק מהפרטואר המיני שלהם. במחקר זה חשפו המרואיינים קשרים נוספים בין הצפייה

בפורנוגרפיה ל"אי-זוגיות". מרואיינים תיארו חיים ללא זוגיות, העלו שאלות והיסוסים כבדי משקל בנוגע לזוגיות כערך ובנוגע לאפשרות שתהיה להם זוגיות מספקת. מרואיינים רבים במחקר בוחנים את האפשרויות הגלומות בחיים זוגיים, בוחנים את האפשרויות הנעדרות בחיים כאלו ומתארים וויתור על זוגיות שהוא לעיתים ויתור אמביוולנטי ולעיתים כואב. הם מתארים אפשרויות שונות ומתחדשות של חיים אשר בהם מהותו של המונח זוגיות משתנה ומתפתחת, ונוצרות אלטרנטיבות חדשות לצדה או במקומה של זוגיות מונגמית כמודל יחידי ושליט. לצד הקשיים שתיארו המרואיינים אפשר להתייחס אל הבחירות המגוונות שלהם כפריצת דרך לסגנונות חדשים של חיים, סגנונות שהם לגיטימיים אף אם הם שונים מן הקונבנציות המקובלות: חיים ביחידות ללא בת/בן-זוג; חיי זוגיות לפרקים עם פרטנריות מזדמנות; וחיים בזוגיות המאפשרת מיניות גם עם אחרות/ים מלבד בת/בן-הזוג "האחת/ד". נראה כי צפייה אינטנסיבית של גברים רבים כל כך בפורנוגרפיה (בדרך כלל מגיל צעיר ובטרם התנסויות בזוגיות ומיניות) מתקשרת לירידת קרנה של זוגיות מונגמית הטרו-נורמטיבית כאופציה בלעדית. חלק מהמרואיינים נוטים לשקול ולנסות את הפוליאמוריה, ריבוי יחסי-מין ואהבות, כחלופה למודל הזוגיות המונגמית שמאסו בה, או שאינה אפשרית בעיניהם. יתכן כי התנועה התרבותית מן הריבוי: חיי המין בקבוצה, אל הצמצום: מונגמיה של זוג, שבה לאחרונה לפנות מן הצמצום אל הריבוי. תנועה זו מובנית ומבנה תהליכים ושינויים בציוויים החברתיים ובמוסכמות. ריבוי המודלים המיניים הנחשבים כלגיטימיים עשוי להיות בין הסיבות לשימוש הנפוץ בפורנוגרפיה, בה במידה שהשימוש בפורנוגרפיה עשוי להיות קטליזטור ללגיטימציה המתרחבת למודלים מגוונים של מיניות וזוגיות.

בסיכומו של דבר אפשר להניח שקיים מעגל השפעה הדדית: ההרשאה החברתית להתנסויות וביטויים מיניים מגוונים מאפשרת גם לצפייה האינטנסיבית חסות לגיטימית; והצפייה האינטנסיבית מחזקת עמדות המצדדות גם בלגיטימיות של מיניות, מערכות יחסים והתנסויות מיניות שאינן נשענות רק על המודל ההטרו נורמטיבי.

מארק, תמיר, בני, איתן ואחרים מחזיקים בעמדות נון קונפורמיסטיות בד בבד עם גאווה מסוימת על כך שהם מממשים פרקטיקות אשר בעיניהם הן ייחודיות. עמדות אלו מייצרות ומייצגות אלטרנטיבות חתרניות לפחות בשני כיוונים: האחד – מיניות אוטו אירוטית אינטנסיבית (צפייה בפורנוגרפיה ואוננות) כתחליף ולא רק כתוספת, לפרקטיקות של מיניות בשניים גם בבגרות; והשנייה – חתירה לכינון מערכות יחסים שאינן מקדשות עוד זוגיות בלעדית של שניים כאפשרות מועדפת, ודאי לא כאפשרות יחידה. אלו הן אלטרנטיבות חתרניות המאתגרות מבנים תרבותיים הגמוניים של שארות, של מיניות ושל זוגיות שהתבססו לאורך זמן כמבני כוח וכציוויים חברתיים. בעבור חלק מצופי הפורנוגרפיה הזוגיות מתייתרת והם מפתחים מעין משק מיני אוטרקי שבו הם מספקים לעצמם את כל צורכיהם; וגברים אחרים הצופים בפורנוגרפיה מחליפים את הציווי "כך, ולא אחרת" ב"קח. אחרת."

המרוויינים במחקר זה, גברים הצופים בפורנוגרפיה, תיארו למעשה שלוש אפשרויות למבני שארות: 1. המבנה החברתי של זוגיות הטרו-נורמטיבית מונוגמית, המשמש רק כאופציה, אחת משלוש. 2. מבנה יחידני, חיים ללא זוגיות. ו-3. פוליאמוריה – ריבוי אהבות, או/ו ריבוי יחסים מיניים.

טילקה (Tylka, 2014) טוענת כי השימוש בפורנוגרפיה כסוכנת חיברות מתקשר להימנעות של צופים מקשרים רומנטיים. את תוצאות מחקרה ניתן להסביר גם בסיבתיות מנוגדת: יתכן שקשיים בכינון מערכות יחסים זוגיות רומנטיות מוביל גברים רבים לשימוש תדיר בפורנוגרפיה. במחקרם של אפרתי ועמיחי-המבורגר (Efrati & Amichai-Hamburger, 2018) אכן נמצא כי מי שדורגו כמאופיינים בהתקשרות חרדתית יותר, נמצאו כצופים בפורנוגרפיה בשכיחות גבוהה יותר. לעניינינו, חשוב שנזכור כי מחקר איכותני זה אינו מלמד על גורם ותוצאה, אלא על קשרים והקשרים, וכמו כן שתחילת הצפייה של רוב הגברים בפורנוגרפיה מקדימה בשנים רבות את הגיל הממוצע לתחילת התפתחותם של קשרים זוגיים ומיניים. בכל מקרה, המחקרים מצביעים על הקשרים, ועל השימוש בפורנוגרפיה גם כסוכנת חיברות לגבריות. עתה, לאחר שתיארתי דרכים שונות שבהן ממשיגים צופי הפורנוגרפיה את הזוגיות כערך וכאפשרות, אתמקד בחלקה של הצפייה כסוכנת חיברות משמעותית בכינון הגבריות בקרב הצופים.

6. גבריות מפוצלת: כינון מיניות גברית בחסות הפורנוגרפיה.

פעם, כשצפו באשה מפוקסלת מפשקת וסוגרת את רגליה במקוטע –אנימציה של שישה פריימים– תמיר שאל את ג'ייקוב אם מתחשק לו לעשות ביד ... הם אוננו זה לצד זה כעשר פעמים. הם בהחלט לא נגעו זה בזה, אבל ג'ייקוב תהה אם גניחותיו השקטות של תמיר אכן אינן בנות-כיבוש – אם אין בהן משהו ראוותני. הם מעולם לא דיברו אחרי מפגשים כאלה – לא שלוש דקות אחר כך, גם לא שלושה עשורים– אבל איש מהם לא התבייש. הם היו צעירים מספיק שלא לדאוג לגבי משמעותם, ואחר כך מבוגרים מספיק לרחוש כבוד למה שאבד. פורנוגרפיה הייתה רק דוגמה אחת לתהום הפעורה בין ניסיונות חייהם.

ג'ונתן ספרן פויר, 2016, הנני, עמ' 6-265.

6.1 הקדמה

בשנת 2009 החל מחקר באוניברסיטת מונטריאול שבקנדה שמטרתו הייתה לבחון את השפעות הצפייה בפורנוגרפיה על גברים. כשלב מקדמי למחקר החל ניסה לה-ז'אנס, (Lajeunesse, 2009) לאתר גם גברים צעירים בשנות העשרים לחייהם שמעולם לא צפו בפורנוגרפיה. אלא שגברים כאלו לא נמצאו. החוקר לא הצליח לאתר גברים צעירים שהיו נכונים להצהיר שמעולם לא צפו בפורנוגרפיה. מפרסומים באתר המדעי של אוניברסיטת מונטריאול⁷³ עולה כי הגיל הממוצע לתחילת הצפייה הוא 10; כ-90% מהפורנוגרפיה נצרכת באמצעות צפייה באינטרנט; האינטנסיביות הרגילה של צפייה בקרב רווקים היא כארבעים דקות, שלוש פעמים בשבוע, ושל גברים המצויים בזוגיות כעשרים דקות, פעמיים בשבוע. לאור ההתפתחות הטכנולוגית המואצת, ההופכת את הצפייה לקלה וזמינה יותר ויותר משנה לשנה, אפשר להניח כי הצפייה בפורנוגרפיה בשנת 2017, אף אינטנסיבית יותר.

ניסונו של לה-ז'אנס העלה נתון שככל הנראה הפתיע את החוקר והוא חשוב לעניינינו: רוב הגברים החילוניים בתרבות המערבית המודרנית, צופים או צפו בפורנוגרפיה. נתון זה מלמד שכיום אין גבריות, ודאי לא מיניות גברית, מתכוננת ללא התנסות בחווייה מתמשכת של צפייה בפורנוגרפיה. פרק זה יבחן כיצד מתכוננת מיניות גברית במקביל לצפייה של נערים וגברים בפורנוגרפיה, באופן תדיר וממושך.

פמלה פאול (Paul, 2006) ראינה לצורך ספרה *Pornified* למעלה ממאה צופים (הטרוסקסואלים) בפורנוגרפיה, 80% מהם גברים. פאול כותבת שלא חיפשה מראש מאפיינים דומים אלא דווקא מגוון מאפיינים ובאופן צפוי גם לא מצאה מאפיינים דומים. לטענתה, אין פרופיל מצוי לצופי הפורנוגרפיה, פשוט משום שישנם כאלו, ואף רבים כאלו, בכל אוכלוסייה. פאול אומרת כי מי שהתבגרו וגדלו בשנות השישים ועד לשנות השמונים חושבים על

⁷³ המחקר לא הושלם מאחר ולא נמצאה קבוצת ביקורת של גברים שהיו נכונים להצהיר שמעולם לא צפו בפורנוגרפיה. בכל זאת פורסמו נתונים באתר המדעי של אוניברסיטה, ככל הנראה מתוך תשובותיהם של נחקרים מקבוצת הצופים בפורנוגרפיה. רייט ועמיתיו (Wright et al., 2017) מלמדים על האפשרות ההכדאיות בהתייחסות גם לתוצאות מחקרים שלא פורסמו.

הפורנוגרפיה ומתייחסים אליה כאל תופעת שוליים, חוויות מיניות הנמצאות מחוץ ל-main stream, אבל לא כך הם פני הדברים. כיום הפורנוגרפיה מצוייה ומשולבת בתוך התרבות הפופולארית, עד כדי כך שמבוכה וסודיות כבר אינן מאפיינות את צרכניה. הקלות היחסית שבה התנדבו גברים רבים להתראיין למחקר זה, היא עדות לכך (ועל כך ראו הרחבה בפרק המתודולוגי).

בהקדמה לספרה קובעת פאול כי התרבות האמריקנית עברה תהליך שאותו היא מכנה pornification (שם, עמ' 11). לדבריה, תהליך זה לא רק שמעצב מחדש את עולמות הבידור, הפרסום, האופנה והתרבות הפופולארית, אלא גם משנה באופן עמוק ומשמעותי את חייהם של אזרחים רבים בדרכים שונות יותר מאי-פעם בעבר. פאול טוענת כי אנו חיים בתרבות פורנוגרפית: "pornified culture" (שם), מונח הנשמע כמקביל למה שמכנה אטווד "pornosphere" (Attwood, 2010, p. 6). לדבריה, עלינו לבחון מה משמעותו של מצב זה בעבורנו, וכיצד הדבר משפיע על מערכות היחסים שלנו ועל החברה שלנו.

מחקר שנערך בישראל (למיש, ריב"ק ואלוני, 2009), בקרב 532 בני נוער, בנים ובנות, בגילים 9–18 מצא כי החשיפה לפורנוגרפיה גבוהה. בדומה לכך, גוסטבו מש (Mesch, 2009) מצוין כי 15% מבני הנוער בישראל דיווחו כי האינטרנט משמש אותם בעיקר לצפייה בפורנוגרפיה. הנתונים של מש נאספו ב-2004, בקרב כ-1,000 בנים ובנות (בהתפלגות שווה, 50%), בני 13–18, מתוכם 79% יהודים ו-21% ערבים. במחקר נמצא כי בקרב בנים יהודים בלבד אחוז המשתמשים באינטרנט בעיקר לצפייה בפורנוגרפיה דווח כגדול מ-15%, אך מש אינו מצוין בכמה. אפשר להניח כי האחוז הזה אף גדל כשמדובר בצפייה לאו-דווקא כשימוש עיקרי, ובוודאי שהוא גדל מאז 2004 ועד היום. מחקרה של מור מאשש זאת.

אביגיל מור (מור, 2012) חקרה את השימוש בפורנוגרפיה בישראל. הנתונים נאספו בקרב 200 נערים, בני 14–18 מרקע סוציו אקונומי מבוסס. תוצאות מחקרה מצביעות על צפייה מאסיבית: 52% מהנערים דיווחו כי צפו פעמים אחדות בשבוע, ו-8% בלבד דיווחו כי אינם גולשים כלל באתרים פורנוגרפיים. גם אם נתעלם מהאפשרות שיתכן שיש מי שמעדיפים שלא לדווח על הצפייה, גם אם נניח כי 92% בלבד מהנערים בישראל צופים בפורנוגרפיה מעת לעת, עדיין נוכל לומר כי גם בישראל ילדים ונערים צעירים, גדלים, מתפתחים והופכים לגברים בחסותה של תרבות פורנוגרפית.

מסקנה זו עולה גם ממחקרן של אפרת הברון ושלומית הברון (2017). על פי מחקרן 11% בלבד מן הנערים מתוך מדגם שמנה 750 נערים ונערות (תלמידי החינוך הממלכתי והממלכתי-דתי), שהיו בני 18–19 בשנת 2015, דיווחו שלא צפו בפורנוגרפיה מעולם, או שהם צופים בה רק לעתים רחוקות. 71% מהם סיפרו כי הם צופים בפורנוגרפיה כל יום, או פעמים מספר בשבוע. נערות מדווחות על מצב שונה: 13% צופות כל יום או פעמים אחדות בשבוע, ו-

69% אינן צופות, או צופות לעתים רחוקות בלבד. 43% מהבנים העידו כי נחשפו לראשונה לפורנוגרפיה בכיתות ד' (10-12), ו-43% נוספים בכיתות ז' (13-15).

אם כן, המחקרים מלמדים על עלייה עקבית וגדולה בצפייה בפורנוגרפיה, החל מגיל צעיר, ובקרב בנים יותר מאשר בקרב בנות. מכאן נובע שפורנוגרפיה הופכת להיות התנסות מרכזית ומשמעותית בעבור נערים (ואף ילדים), המצויים בשלבים מרכזיים של כינון גבריותם. מחקרה של מור (מור, 2012) מגלה כי צפייה של גברים בפורנוגרפיה מעצימה תחושות של עליונות ביחס לנשים וניסיונות להכניען במימוש פרקטיקות מיניות פטריארכליות ואף משפילות ואלימות. הצפייה בפורנוגרפיה לטענתה של מור, ובעיקר כאשר הדבר הופך להרגל, מעצימה רגשות תוקפניים ופעילות מינית תוקפנית. באופן דומה, בנאי (2016) טוען שפורנוגרפיה מעצם טבעה היא פתיינית, חודרנית ואלימה, והיא מעצבת את המיניות שלנו בכוח הנובע מפתיינות.

מחקר זה מתמקד בחוויותיהם של גברים הצופים בפורנוגרפיה הנוגעות לאירועים המתרחשים בחייהם המנטליים, הרגשיים והמעשיים, במקביל לצפייה אינטנסיבית בפורנוגרפיה. פרק זה יתמקד באופנים שבהם מכוננים נערים וגברים הצופים בפורנוגרפיה את המיניות הגברית שהיא חלק משמעותי בגבריות שלהם. במקרים רבים טענה מרכזית המופנית כלפי גברים וגבריות קונבנציונאלית מתמקדת ביחסים כוחניים ובתפיסה פטריארכלית כלפי נשים ונשיות. מחקר איכותני זה לא מתיימר לספק תשובה לוויכוח המתמשך בין הטוענים להשפעותיה האלימות של הצפייה בפורנוגרפיה ובין הטוענים כי אין הוכחה לקשר ישיר שכזה ואף סבורים כי פורנוגרפיה עשויה להפחית אלימות ותוקפנות ולכן הם מצדדים בזכות קיומה ובשימוש בה. אף על פי כן בפרק ישנה התייחסות לדיון זה משום שמבט המופנה אל תהליכי כינון גבריות ומיניות גברית אינו יכול לפסוח על כוחניות שעלולה להתפתח כמרכיב בגבריות ובמיניות גברית בקרב צופים אינטנסיביים בפורנוגרפיה.

גברים צורכים פורנוגרפיה ומתייחסים אל השליטה הגברית והכניעות הנשית המיוצגות בה כאילו היו מאפיינים נורמטיביים לחלוטין ובלתי בעייתיים בעליל, כך טוענות אלכסנדרה אנטבסקה וניקולה גביי (Antevska & Gavey, 2015), שראינו 21 גברים צעירים, בני 20–32 הצופים בפורנוגרפיה. לדבריהן, רוב המרואיינים היו מנותקים מכל התחשבות מוסרית או הכרה ביחסי הכוח המגדריים המוצגים בפורנוגרפיה. נתון זה תואם את ממצאיה של מור (מור, 2012), המצביעים על קשר הדוק בין צריכה מוגברת של פורנוגרפיה ובין תפיסה מעוותת של יחסים מיניים, וקבלה עקרונית של השימוש המיני בנערות ונשים. ואכן, לדעת אנטבסקה וגביי (Antevska & Gavey, 2015) רבים מהדיווחים של המרואיינים שלהן על הפורנוגרפיה והצפייה בה, אופיינו בתחושות ניתוק גם כשתיארו סרטונים פורנוגרפיים הכוללים אלימות מינית כלפי נשים, ונשאלו עליהם. מרבית הנחקרים לא נענו לאתגר לשים לב ולהגיב בביקורתיות כלפי השוביניזם הגלום בחומרים שתיארו. אחד ההסברים שמציעות אנטבסקה

וגביי לכך שדילמות מוסריות הפכו שקופות, או נעלמו כליל מדבריהם של המרואיינים, הוא שרוב הגברים הצעירים אינם מקבלים הזדמנויות לדון ברצינות ובהעמקה בתכנים שבהם הם צופים, ולנסות לחשוב עליהם באופן ביקורתי. לוסיה אלן (Allen, 2006) מסיקה אף היא על סמך הערות והתייחסויות מצחיקות לכאורה של מתבגרים על מיניות, כי זמינות הפורנוגרפיה והשימוש בה מחד, והיעדר חינוך מיני מקצועי וזמין מאידך, מובילים להתפתחות של מתבגרים המכוננים את הזהות הגברית שלהם בעיקר על היותם פעילים ובעלי-כוח.

לאורך שנים ארוכות שבהן נחקרות הצפייה בפורנוגרפיה והשפעותיה, נטען לא אחת כי קיים קשר הדוק בין צפייה ובין אלימות מינית של גברים כנגד נשים. גולדשטיין וקנט (Goldstein & Kant, 1974) בספרם *פורנוגרפיה וסטיות מיניות* אשר שמו מכוון למסריו, דנים בשאלה האם הצפייה בפורנוגרפיה היא שמובילה להתנהגויות מיניות אלימות או שהיא "רק" מעלה את הסיכון לאלימות שכבר קיימת בנפש, להתפרץ ולהתבטא בהתנהגות מינית תוקפנית⁷⁴. הם מציינים כי רמתו של רגש האשמה סביב מיניות בכלל מנבא את רמת ההשפעה על צופים בפורנוגרפיה להתנהגות מינית תוקפנית. פטר בייקר (Baker, 1992) טוען כי שימוש של גברים בפורנוגרפיה קשור מאוד לכוח וליחסי הכוח שבין גברים לנשים בכל תחומי החברה: כוח כלכלי, חברתי, חוקי, פוליטי ומיני ולדרכים שבהן גברים מותנים ומתערים למבנה מסוים של גבריות.

דן אריאלי (2008) שאל 25 סטודנטים אמריקנים האם יאמצו דפוסי פעולה כוחניים ואחרים כדי לשכנע נשים לשכב עמם. הסטודנטים התבקשו לענות על השאלה בשני מצבים: האחד רגיל, והשני לאחר ימים אחדים כשהם מצויים במצב של עוררות מינית, תוך כדי כך שהם צופים בפורנוגרפיה ומאוננים (הנחקרים היו לבדם, והשיבו על השאלות באמצעות שאלון ממוחשב, שהציג להם את השאלות במקביל לצפייה). כותב אריאלי:

התוצאות חשפו [כי כאשר] המשתתפים היו במצב "קר" רציונלי ונשלט על-ידי הסופר-אגו, הם כיבדו נשים; הם לא נמשכו במיוחד לפעילויות המיניות המוזרות שעליהן שאלנו אותם; הם בחרו בדרך המוסרית יותר... הם חשבו שהם מבינים את עצמם, את נטיותיהם ואת סוגי הפעילויות שהם מסוגלים לבצע. אבל התברר שהם לא הצליחו להעריך את העוצמה שבה יגיבו למצב "החם". (שם, עמ' 3-92).

אריאלי מצא כי תוך כדי צפייה, הסטודנטים העריכו באופן מובהק הרבה יותר, מכפי שהעריכו כשלא היו מגורים, שיהיו נכונים לאמץ התנהגויות מיניות כוחניות כדי לזכות ביחסי מין, לרבות סטודנטים אשר לפני הצפייה החשיבו התנהגויות כאלה כבלתי מקובלות בעליל. אנדרו קופלמן (Koppelman, 2008) מעלה ספקות בנוגע לטענת היות הפורנוגרפיה מחזקת אלימות. קופלמן מבקש להדגיש כי הפורנוגרפיה מגוונת מאוד וכך גם הצופים בה. משום כך, לדבריו לא ניתן להניח, ודאי לא להוכיח, השפעה מסוימת באופן כוללני. גם אוונס ועמיתיו (Owens, Behun, Manning, & Reid, 2012) טוענים כי מחקרים מתקשים להוכיח

⁷⁴ ראו בפרק המבוא, בעמ' 11.

קשר ישיר של סיבתיות בין צפייה בפורנוגרפיה לאלימות, אך מצביעים בעקביות על מתאם בין צפייה בפורנוגרפיה המציגה אלימות כנגד נשים ובין התנהגות מינית תוקפנית. המסקנה העולה מטענותיהם היא שאין להתייחס לפורנוגרפיה ולצופים בה כמכלול אחיד, וחשוב לבחון חומרים פורנוגרפיים וצופים לגופם. עם זאת, גם לטענתם של אוונס ועמיתיו אין להתעלם מהשפעות שליליות אפשריות, כמו למשל החפצת נשים במטרה לענג גברים, ואף התנהגויות כוחניות ואלימות כלפי נשים.

למול טענות אלו ניצבים גם חוקרים כמו הרדי (Hardy, 2004)⁷⁵ ואטווד (Attwood, 2010), שאינם סותרים את הטענה בדבר הסיכונים הכרוכים בצפייה בפורנוגרפיה, אך למולם הם מצביעים גם יתרונות אפשריים. אטווד למשל טוענת כי פורנוגרפיה מרחיבה את חופש המידע, ואת ההרשאה החברתית למגוון פרקטיקות מיניות. הרדי טוען כי בעבור חלק מן הצופים הצפייה בפורנוגרפיה עשויה להפחית מן החסך המיני שהם חווים, לתעל תסכולים ואגרסיות לחוויות פורקן לגיטימיות ולהפחית מן הסיכון למימוש מעשי של תוקפנות מינית. פרק זה מתמקד באופנים שבהם מכוננים נערים וגברים הצופים בפורנוגרפיה את המיניות הגברית שהיא חלק משמעותי בגבריות שלהם.

פורנוגרפיה היא אחד המקורות העיקריים אשר ממנו שואבים מתבגרים ידע על מיניות, כך טוען אלפרד קינסי במחקרו הידוע שפורסם לפני כשבעים שנה "התנהגות מינית בזכר האדם" (Kinsey et al., 1948). מיכאל קימל (Kimmel, 2005) טוען כי אחת הסיבות לכך שגבריות ומיניות כרוכות זו בזו לעתים כה קרובות, היא ששתיהן הופכות בחייו של נער צעיר משמעותיות ובולטות בזמנית. במהלך ההתבגרות נערים צעירים נאבקים לשלוט בכללי הגבריות, ובה בעת עולה המודעות שלהם למיניות המתעוררת בהם והם הופכים פעילים מינית, בדרך-כלל עם עצמם תחילה ובהמשך עם אחרות או אחרים. בפרק זה אפרט תשובות אפשריות לשאלה מה, אם כן, לומדים מתבגרים צעירים על מיניות, כשזו מתפתחת במקביל לצפייה בפורנוגרפיה, ואיך הדבר מתקשר לצורך המתהווה להגדיר עצמם כגברים.

תהליך החברות, הסוציאליזציה הוא תהליך מרכזי להתפתחות האדם, ומשמעותי במיוחד בגיל ההתבגרות במעבר המתמשך מן הילדות לבגרות. "קבוצת השווים" הופכת בעבור מתבגרים רבים, חשובה לא פחות ולא פעם אף יותר, מהורים, משפחה, מורים, ומבוגרים באופן כללי (אריקסון, 1987; מוס, 1989; Blos, 1962). מתבגרים טרודים בעיקר בשאלה איך הם נראים ונתפסים בעיני אחרים. הם כמהים להערכה, לפופולאריות ולתחושת שייכות בקרב חברים, ונכונים לפעול בדרכים רבות לעתים אף בניגוד לערכים שכבר גיבשו בגיל מוקדם יותר (שם). נערים רבים מחקים את ההתנהגות המקובלת של רוב חברים כדי לחבור אליהם, לא לחוש שונים ולא להיתפס כשונים (טרנס, 1999).

⁷⁵ דבריהם הובאו בהרחבה בעמ' 57.

ריל טרנס מסביר כי

[הזהות הגברית] לא קיימת בנפשו של הנער, אלא שמדובר בתבנית חברתית שהנער חייב להסתגל אליה ולציית לה ... להיות "גבר" אינו משהו שיש לך לתמיד. זה משהו שקהיליית הגברים, העוקבת אחריו, מעניקה לך אחרי שיקול ושיפוט מעשיך... גבריות, כמו נשיות, מוענקת מבחוץ. ומאחר שהיא מוענקת, היא יכולה גם להלקח. (שם, עמ' 123)

גברים בוחנים ללא הרף את עצמם ואת מידת גבריותם ואיכותה אל מול מתחריהם, שהם כל הגברים האחרים. "גברים מתחרים בינם לבין עצמם על שליטה, על מעמד ועל כוח", טוענים קינדלון ותומפסון, "לעיתים לשם הנאה בלבד" (שם, עמ' 114), ובדרך כלל משום שהם משועבדים ומובנים חברתית לתוך גבריות שהם חווים ככזו המצויה במבחן ובאיום תמידיים (טרנס, 1999). התחרות מתקיימת כל העת ובכל המדדים. הצפייה של רבים כל כך בפורנוגרפיה מעצימה את המדידה העצמית והחברתית של המראה, הכוח, היכולות והביצועים.

המיניות, הפרקטיקות המיניות, ההצלחות והכישלונות בתחום זה, משמשים אף הם כמדד רלוונטי ומרכזי לבחינת הגבריות ולמיצובה (זילברגלד, 2006). המיניות היא מרכיב מרכזי ומשמעותי במבנה האישיות, בזהות הנבנית ללא הרף של כולנו. בהיותנו גברים, נשים או בעלי מגדר אחר, המיניות משמעותית לתפיסת המגדר שלנו. הליבידו, שהוא גורם מרכזי ביותר בהווייתנו, מאז שהוגדר והומשג על ידי פרויד ועד ימינו, אינו מתאר את האנרגיה המינית לבדה, אלא הוא אנרגיה של חיים ושל חיות. הוא שואב את כוחו ואת מגבלותיו מן המיניות, מחולל ומגביל בנו גורמים כגון יצירתיות, משחק, מוטיבציה, רגשות, קשרים אנושיים ופעולות. אליבא דפרויד (2007א), "כל אותם הרגשות שאנו עושים בהם שימוש בחיינו, כמו סימפטיה, ידידות, אמון וכיוצא באלה, צמודים מבחינה גנטית למיניות". (שם, עמ' 89). כמוהו טוען גם מיכאל באליונט (1968) כי הצרכים המיניים שלנו הם מקור המאוויים, החסר, אי הנחת והפנייה אל אחרים. אם כך המיניות מקושרת מחד גיסא למערכות היחסים שלנו ולאישיות בכללותה, ומאידך גיסא לפורנוגרפיה. קשרים אלו כורכים למעשה גם בין הפורנוגרפיה, שגברים כה רבים צופים בה, ובין האישיות ובתוכה הגבריות המתכוננת, והמיניות הגברית שהיא מרכיב מרכזי בתוכה.

פרויד תיאר את תהליך ההתבגרות של נער ככזה המחייב אותו להתרחק מאמו, להזדהות עם אביו, להתקרב אליו ונסות לחקות אותו. פרויד מתאר את "הציינתות כלפי האב ... והתשווקה לזכות בחסדו" (פרויד, 2007ב, עמ' 239), כתכונות מאפיינות של זכרים בתהליך התפתחות. דן קינדלון ומייקל תומפסון מתארים את "התפקיד המרכזי שמשחקת דמות האב בהתפתחות הדימוי העצמי של בנו" (קינדלון ותומפסון, 2001, עמ' 101), ועל "כמיהה של בנים להיות נאהבים וראויים בעיני אבותיהם" (שם, עמ' 102).

ברוב המקרים במסגרת המשפחה ההטרונורמטיבית הנפוצה, ההורים הם דמויות ההזדהות הראשוניות (פרנקנשטיין, 1977), המופנמות בנו באופן החזק ביותר באופנים

השונים שבהם אנו חווים אותם. בגיל ההתבגרות בנים רבים מנסים להתקרב לאבותיהם מתוך רצון להדמות להם, להפוך לגברים ולהיות כמו אבא (קינדלון ותומפסון, 2001). תהליך זה מתרחש במקביל ועל אף צורך עז של הנער בהיפרדות מהוריו כדי לקדם תהליכים של בניית זהות עצמאית ובוגרת, צורך המוביל מתבגרים רבים לביקורת מתמשכת כלפי הוריהם. תיאוריות התפתחותיות מוקדמות (פרויד, 2007; בלוס, 1962) טוענות כי המתבגר צריך להתרחק מההזדהות הילדית עם אמו ולהתקרב לאביו כדי לאפשר לתהליך בניית הזהות הגברית של עצמו להתרחש. תיאוריות התפתחות פמיניסטיות, מעודכנות יותר (גיליגן, 1995; בנג'מין, 2005) תיארו את אתגר ההתבגרות כהזדהות מחד ונפרדות מאידך ביחס לשני ההורים. במחקר זה סיפרו מרואיינים על אבותיהם יותר מאשר על אמותיהם כדמויות משמעותיות ומשפיעות בהתנסויות ראשוניות של צפייה בפורנוגרפיה.

בפרק זה אראה תחילה איך משתקפת בסיפוריהם של המרואיינים ההתבגרות ב"תרבות הפורנוגרפית", כיצד תהליכי החברות של נערים לגבריות מושפעים מגברים אחרים, חברים או בני משפחה כגורמים ראשוניים המכניסים אותם תחת כנפיה של תרבות זו; אתאר את ההקבלה האוטומטית כמעט שבין שתי הפרקטיקות: צפייה בפורנוגרפיה ואוננות; אבחן כיצד מתכוננת גבריות אמביוולנטית על יסודות של פיצול בין חוויות, תפיסות ורגשות שונים, ובין היתר כתהליך של שלילת היסודות הנחשבים לנשיים; אסקור ואבחן את האפשרות כי הצפייה בפורנוגרפיה והאוננות המלווה אותה (או להיפך) הופכות לעתים לתחליף לאינטימיות עם פרטנר או פרטנרית, או מקשות על יצירת אינטימיות; ואפרט את האופנים שבהם מנגנוני פיצול מקושרים לגבריות המתבססת ומועצמים הן בשל הצפייה בפורנוגרפיה והן בחסותה. כמו כן אתאר מנגנונים דומים ושונים של כינון גבריות בחסות הצפייה בפורנוגרפיה בקרב גברים הומוסקסואלים.

6.2 חברות פורנוגרפית

צפייה של גברים בפורנוגרפיה היא חוויה הומוסוציאלית, טוען סיימון לינדגרן (Lindgren, 2010), "גברים צופים בפורנוגרפיה כדי להיות גברים, ביחד, בהקשר חברתי ותרבותי, בו אוננות ועונג גברי משמשים אלמנטים חשובים" (שם, עמ' 184). צפייה בפורנוגרפיה לדבריו, היא בעיקרה אינטראקציה גברית המתווכת באמצעות מדיה ויזואלית של מופעים מיניים. על-פי דברים אלו, בחיבור לטענותיהם של קנדיס ווסט ודון צימרמן (West & Zimmerman, 1987), צפייה בפורנוגרפיה בצוותא עם אחרים תיחשב כ-performance מגדרי, שמטרתו, בין היתר, כינון גבריות. לינדגרן מצטט מרואיין של סטפן סטריינג'ר האומר כי "גברים צופים בפורנוגרפיה כדי לצפות זה בזה" (Stranger, 2003, p. 55). הדימוי של אותו מרואיין מתייחס ל"חורי ההצצה" (glory holes) המצויים בתאי הצפייה בחנויות המציגות

פורנוגרפיה (חנניות שהיו פופולאריות יותר בעידן שקדם לפורנוגרפיה החינמית, הזמינה ברשת הביתית), דרכם, לדבריו, הגברים הצופים יוצרים אינטראקציות בינם ובין גברים צופים אחרים. תהליך החברות מרכזי בהתפתחות האדם ובעת שהוא מתאמץ להפוך מילד לנער ומנער לגבר (אריקסון, 1987; מוס, 1989; Bloss, 1962). תחושת השייכות לקבוצת השווים, לנערים אחרים בני גילם, נדמית כהכרחית לרבים, מקשה על האפשרות לשונות (טרנס, 1999) וגורמת מוטיבציה לפעילויות משותפות. בתחום ההתנהגות המינית נוספות לצורך להשתייך גם השפעתן של הסקרנות הטבעית והעוררות ההורמונאלית המתעצמת בתקופת ההתבגרות. מתוך כך מתפתחת תרבות פורנוגרפית חברתית, פורנו בצוותא, ולעתים גם אוננות בצוותא. הסקרנות מובילה בני נוער רבים להיענות לחשיפה מתוך רצון, ומרקם היחסים החברתיים מוסיף אף הוא צורך להשיג מיקום ומעמד ולשמר אותם. כדי לפתור את ההתלבטות והאמביוולנציה במקרה שהן קיימות, מתגבשת למולן תפיסה כי אם "כולם עושים את זה" – אז כנראה זה בסדר. מי שנמנע מצפייה עלול לסכן את מקומו ואת מיקומו החברתי, ומי שמתנגד עלול אף להיתפס כ"חנון", וסטיגמה כזו עלולה לחבל בתחושת ההשתייכות, במעמד החברתי ואף למנוע את "אישור הגבריות" הנכסף (טרנס, 1999).

מרבית המרואיינים במחקר הנוכחי לא סירבו לצפות בפורנוגרפיה, לא התלבטו האם להסכים לצפות, לא חששו לשלם מחיר חברתי בשל סירוב או התלבטות, ובעיקר תיארו היענות פשוטה להצעה לצפות בפורנוגרפיה. אמנם המרואיינים אינם מהווים מדגם, ויתכן בהחלט כי מכיוון שמדובר במי שהתנדבו לדבר על הצפייה שלהם בפורנוגרפיה, אלו גברים שחשים בנוח עם הרגלי הצפייה שלהם ועם עצם הצפייה יותר מגברים אחרים. יתכן בהחלט ואף סביר, שלא כל ילד או נער צעיר מוזמן על ידי חבר או חברים לצפייה משותפת בפורנוגרפיה, ויתכן גם שחלק מן המוזמנים אם נענים, מתלבטים ומהססים טרם היענות. יתרה מזאת יתכן כי היכן שהוא נמצא גם נער או נערים שגילו בעצמם או שלא באמצעות חברים דווקא את הפורנוגרפיה, והם שהיו ראשונים בשרשרת השיתוף. עוד יתכן כי בעבור חלקם הצפייה המשותפת בפורנוגרפיה אינה נוחה ונעימה, אם בשל המבוכה ותחושות שליליות שהתכנים עצמם עלולים להעלות, ואם בשל החברותא. אך למרות הסתייגות זו, העובדה שהמרואיינים במחקר זה התייחסו לחבר או לחברים המזמינים אותם לצפות בפורנוגרפיה כמעשה טבעי, שכיח והגיוני, ובדרך כלל סיפרו שנענו ברצון להזמנה, מלמדת שבמקרים רבים מאוד זו החווייה המרכזית המלווה את רוב הנערים הצעירים: סקרנות ורצון לצפות בתכנים מיניים מעוררים ומרגשים.

6.2a "בואו, תראו! הולכים, רואים."

כבר בדו"ח הייט על המיניות הגברית (Hite, 1981) טענה החוקרת שרי הייט כי צריכת פורנוגרפיה על ידי גברים משמשת אותם הן לצורך גירוי מיני והן כדי שיוכלו להתחבר לגברים ולגבריות (male bonding). על פי הייט, גברים צורכים פורנוגרפיה ביחידות לצורך גירוי מיני,

ובקבוצות לשם קידום קשר חברתי עם קבוצת השווים, עם גברים אחרים. גוסטבו מש (Mesch, 2009) מדגיש כי הסוציאליזציה של המיניות הגברית במקרים רבים כוללת צפייה בפורנוגרפיה כמקור לידע מיני, והרדי אף טוען (Hardy, 2004) כי המניע להתנסויות ראשונות של צפייה בפורנוגרפיה בעבור נערים וגברים צעירים רבים הוא חברתי פוליטי, כיצירה או חיזוק החיברות הגברית, ה-bonding, בקרב קבוצת השווים, אף יותר מאשר מתוך מניעים ודחפים מיניים.

בכל הראיונות שאלתי את הגברים שעמם שוחחתי על ההתנסויות המוקדמות של צפייה בפורנוגרפיה, ובכולם עלו ותוארו הדמויות אשר חשפו את המרואיינים לעולם התוכן הזה. במקרים רבים מאוד היו אלו חברים, והסיטואציות תוארו כפרקטיקות חברתיות בעלות משמעות שאיננה ממוקדת במיניות בלבד. לחילופין, אפשר לומר כי המיניות והעוררות המשתייכות לחוויית הצפייה בפורנוגרפיה מקושרות באופן ישיר לתהליך החיברות, לפרקטיקה חברתית, המבנה ומאשרת השתייכות.

יובל, רווק בן 26, מדגים חוויות מסוג זה. הוא נזכר בתחילת התקופה שבה החל לצפות בפורנוגרפיה. האווירה שהוא מתאר, ה"מהומה סביב זה", בתקופה שבה עוד "היינו קטנים" וילדים, לדבריו, נתפסה כמהומה שעיקרה בהתרחשות החברתית, בעצם המשמעות הטמונה בפעילות המשותפת, יותר מאשר במהות התוכן המיני והעוררות.

דן: באיזה גיל בערך? מה אתה זוכר על החוויות הראשונות של פורנו?
יובל: ממש, אם זה היה, אני חושב תוך כדי, כיתה ה', ו' אולי, בטוח שעד כיתה ז' זה בטוח שכבר הסתובב לו איזשהו אוסף מכובד בין החברים שהיו לי אז, של קלטות.

דן: החברים היו הספקים?
יובל: כן ... אני זוכר שהיו ממש, שבנים אז באותה תקופה, כזה ילדים, אני זוכר, היו ממש עם דיסקים, מעתיקים אחד מהשני, וזה וזה, היה בא בקבצים כאלה של איזה אלף תמונות, באיזה תיקייה של גיפים, איך שקראו לזה. וזה היה תמונות עירום, אני זוכר שזה רץ אז חזק ... אני זוכר תמונות אצל חברים, ובואו תראו, הבאתי מלא תמונות, אה, תעתיק לי את זה, ואז היה קלטות גם ... אז כל הזמן היינו מנסים להיכנס. חברים שלי הראו לי כאילו שאפשר להיכנס לאינטרנט, לכל מיני אתרי פורנו וכאלה, אז אני חושב שקלטתי שיש פוטנציאל למחשב בתחום הפורנו ... אצל חברים, בכלל היה כזה מהומה שלמה סביב זה. פעם היה חבר שתמיד אומר בואו אליי רואים פורנו, היינו קטנים, זה היה אחרי בית ספר, הורדתי סרט חדש, אתם חייבים לראות, בחורה עם בחורה, אחרי הבית ספר, **בואו, תראו! הולכים, רואים.**

...
חיים: ... אני חושב שהראשון מחבר, שהיה לו אח גדול, והוא גנב לו מהחדר איזה ירחון כזה.
דן: ושיתף את החברים?

חיים: כן.
דן: אוקיי. ואז הירחון הזה הופך להיות חומר גלם לאוננות?
חיים: איזה חומר גלם?

דן: משתמשים בו בצוותא, מביטים ואחר כך..
חיים: בצוותא, עושים בצוותא. בטח, חופשי ... לא היה ברירה, היינו נכנסים לאיזה מקלחת וזה, כל אחד תופס פינה עם הירחון באמצע, כל אחד מציץ ... אחרי זה מתחילים השוואות וכאלה וזה.

דן: השוואה ברמה של למי יש יותר גדול וכאלה?
חיים: בוודאי ... זה אני בטוח. מי שאומר אחרת הוא שקרן.

...
חיים: יושבים בצוותא ורואים. בכיתה ט' כבר מגיעים, שמים את היד על הקלטת הראשונה, ונהיה מזה גם כן עניין ו.. יושבים בצוותא ורואים.

אבי: של מישהו, או שלי, או של חברים. כן, חברה ביחד. לפעמים לבד, אבל זה יותר זה, זה יותר חברתי. זה יותר חברתי. אז יצא הקלטת סקס של פמלה אנדרסון, אז היה נורא באזז, ומישהו הצליח להשיג את זה. באמת, היה יום הולדת למישהו, והיו הרבה הרבה חברה, ושמו את זה כאילו... יש גם נופך מאוד מאוד חברתי. מאוד מאוד, כזה רק בנים ביחד, כאילו לא רק בחדרי חדרים לבד... בסוף חטיבה תחילת תיכון, ואז יש יותר חשיפה לפורנו כבר, הולכים ואתה יודע בלילה, עם הכרטיס של ההורים, של חבר או הורים של מישהו, מוציאים קלטת... יש גם אוננות משותפת, אתה יודע.

יובל, חיים ואבי מביעים בתיאוריהם את המניע החברתי המשמעותי שמתלווה לאירועי הצפייה המוקדמת בפורנוגרפיה ואבי אף מדגיש ש"זה יותר חברתי", כשנראה כי כוונתו באמרו "יותר" היא שהמניע החברתי חזק מהמניע של העוררות המינית, שהיא עדיין "בחיתוליה". קולותיהם של יובל, רווק בן 26, חיים, נשוי בן 34, ואבי, רווק בן 29, הם קולות אחדים מתוך רבים שתיארו חוויות דומות. רוב מוחלט של מרואיינים במחקר זה סיפרו כי בשלבים הראשונים מקור החשיפה הראשונית שלהם לפורנוגרפיה היה חבר או חברים, ששמעו, ידעו, השיגו ושיתפו. מרואיינים סיפרו שצפו בפורנוגרפיה עם חברים, במקרים ספורים, אחרים סיפרו שצפו כדבר שבשגרה, ויש גם מי שהתנסו באוננות בצוותא במקביל לצפייה המשותפת (ראו ציטוט בראש הפרק). מדובר בחוויות שיש בהן ממדים הומו סוציאליים והומו אירוטים במקביל. איש מהמרואיינים לא סיפר זאת בפליאה, בתמיהה או בכעס. לכולם הדבר נראה סביר, הגיוני ומקובל: חברים משתפים, משתתפים ומתנסים ביחד. רק בגילים מאוחרים הרבה יותר החלו חלק מהמרואיינים, כמו יובל, למשל, לבחון את הפורנוגרפיה בכלל, את הצפייה שלהם בה ואת ההשלכות שלה עליהם, לעתים אף בעין ביקורתית.

בפרק קודם הצבעתי על השפה המשמשת את המרואיינים בשיח על מיניות, על אוננות ועל פורנוגרפיה. ביטויים אחדים מלמדים על ניסיונות להצדיק את המעשה כחיפוי לאשמה בלתי מודעת או מודעת באופן חלקי וכמעט לא מדוברת. הרדי (Hardy, 1998) מסביר כי גברים חשים רגשות מעורבים ואמביוולנטיים, בנוגע לפורנוגרפיה ולשימוש שלהם בה, בין היתר בשל האתגר שהיא מניחה לפתחם בהקשר של היחסים הזוגיים והמיניים עם נשים בחייהם. השימוש, גם שלי כחוקר ומראיין, במילה "חשיפה" ביחס למפגשים הראשוניים עם הפורנוגרפיה ואף ביחס למפגשים מאוחרים, שייך גם הוא למנגנון זה. נכון, קורה לא פעם שילד צעיר, נער או אף מבוגר, נחשף לפורנוגרפיה מבלי שהתכוון לכך, או מבלי שחיפש או רצה בכך. כמחנך ומטפל מיני זהו הסיפור המתואר חדשות לבקרים: תוכן פורנוגרפי ה"קופץ" במהלך גלישה או משחק במחשב, בעת שעסוקים בעניינים אחרים ותמימים לחלוטין. גם מנסיון אני יודע שזה עלול או עשוי להתרחש באופן הזה, אבל אירועים כגון אלו בטלים בשישים ביחס למספר אירועי הצפייה המכוונת. בדרך כלל ברובם המכריע של המקרים, התהליך מתחיל אחרת: יש "באזז" באוויר, בין החברים, מדברים על זה, בלחש או בקול רם, בצחוק, אבל גם ברצינות, זה מעורר סקרנות, ואז, מישהו משתף או מזמין והאחרים מצטרפים. במקרים אחרים ילדים ונערים שומעים, מסתקרנים, מחפשים וגם מוצאים בקלות, אתרים פורנוגרפיים

באינטרנט. בעבור רבים הגלישה המקרית והמזדמנת הופכת בתהליך שהוא לעתים מהיר ולעתים אטי להרגל. ברוב המוחלט של האירועים נערים וגברים אינם נחשפים לפורנוגרפיה באופן פסיבי, אלא צופים בה מתוך בחירה, ומתוך רצון ופעולה אקטיבית. ואף על פי כן גם אני וגם אנשי מקצוע רבים בתחום, נערים וגברים וכן צופי פורנוגרפיה בכלל, נוקטים לא פעם במונח "חשיפה" במקום לדבר על "צפייה" בפורנוגרפיה. כאמור, ההנחה שלי היא כי בחירה זו משרתת את האמביוולנציה המובנית, בחשיבה הרציונלית המודעת על חסרונות הפורנוגרפיה, למול הדיסוננס שנוצר בשל הרגלי הצפייה המתמשכת⁷⁶.

חיים מתאר את הסיבה כפי שהוא רואה אותה, לשכיחות של צפייה עם חברים, תופעה שלדעתו רווחת מאוד.

דן: אוקיי. אז אם ככה למה צריך, או אולי לא צריך אלא פשוט רוצים, את ה"בצוותא"?
חיים: אני חושב שזה "צרת רבים - נחמת רבים" תקרא לזה ... כולם מתמודדים עם איזה משהו לבד ואז הראשון מעז, פותח, וכולם כן כן כן, ואז א.. אני יודע, מתרגשים מהעניין הזה ואחר כך זה כבר, כל אחד בשלו.

לדבריו, כילדים או כנערים צעירים, ההתעוררות המינית היא התמודדות שכל אחד עסוק בה ועוסק בה לבדו, בינו ובין עצמו. היא עשויה להיות בו זמנית מהנה ומתגמלת, מבלבלת ולעיתים מייצרת או מעצימה קשיים. משום כך כשמתאפשרות הזדמנויות מרגשות, שלא להישאר לבד בוחר הרוב גדול, ולדעתו של חיים כולם, לצפות ביחד, בבחינת צרת רבים חצי נחמה.

בזיכרונו של דרור רווק בן 28, ההתנסות הראשונה בצפייה בפורנוגרפיה התעצבה כזיכרון של שיעור: חבר לכיתה ו' שלימד אותו לאונן באמצעות תיאורים מילוליים של הפרקטיקה.

דרור: אז אני זוכר.. אממ.. ש.. בכיתה ו' אני חושב לימדו אותי מה זה לאונן, לא.. מישהו..
דן: מי לימד? מהכיתה?
דרור: כן, מישהו מהכיתה ולי זה זכור בתור איזה כאילו משהו לא ברור כל כך. היה שם איזה קטע ש.. אני חושב, שרבותי איתו בבוקר על משהו, כאילו צחקתי עליו על משהו ואז הוא.. ואז הוא כאילו לימד, ואז כאילו טוב בסדר הכל נסלח כאילו, ואז אחרי זה הוא סיפר לי מה זה לאונן. זה היה כאילו החוויה שהיא זכורה לי.
דן: הוא לימד אותך במילים?
דרור: כן, אז הוא, הוא אמר לי כאילו מה, מה לעשות, והסביר לי על איזה אתרים באינטרנט, לאיזה אתרים באינטרנט אני יכול להיכנס, ודברים כאלה.
דן: זה משהו שלא ניסית?
דרור: לא, אני לפני זה לא הכרתי.

השיעור של דרור לא הסתיים בכך שלמד את הפרקטיקה הפיזית של המגע בעצמו לצורך אוננות, וככל הנראה השיעור כלל לא עסק בכך. החבר שאמר לדרור מה לעשות, הסביר לו לאיזה אתרים באינטרנט הוא יכול להיכנס. יתכן שלכך כיוון דרור כשתיאר שהחבר "סיפר לי מה זה לאונן". הוא מעיד כי לא הכיר את אתרי האינטרנט האלה ולפיכך גם לא הכיר את

⁷⁶ עוד על הסיבות לאמביוולנציה והאופן בו מנסים ליישב אותה ראו גם בעמ' 40-41, 182-183 ו-206.

השימוש בהם לצורך אוננות. תיאוריו מלמדים כי את האופן הפיזי שבו יכול נער לגרות את עצמו, הכיר דרור עוד לפני השיעור המיוחד, או הרגיל שקיבל מחברו. מן הבחירה המילולית של דרור משתמע כי הכוונה בביטוי "ללמד לאונן" היא ללמד איך והיכן לגלוש באינטרנט ולצפות בפורנוגרפיה לצורך עוררות ואוננות. את זה למד מחברו, כך סיפר, כאקט של סליחה, לאחר מריבה ביניהם. המילים שדרור בחר לא בהכרח מתוך כוונה מודעת, מלמדות על הזיהוי והזהות שעושים נערים וגברים רבים, בעיקר כאלה המורגלים בצפייה מרובה, בין הפרקטיקה של צפייה בפורנוגרפיה ובין פרקטיקת האוננות. בתפיסה הנבנית ומתעצבת בהם הצפייה והאוננות הן במקרים רבים פרקטיקה אחת. כל צפייה מלווה באוננות, וכמעט שאין אוננות ללא צפייה.

אוריאל, נשוי בן 33, נשמע כמי שנעזר בזיכרון החברים שקידמו את הצפייה כסוג של תירוץ: "לא אני הורדתי, חברים הורידו". התיאור שלו את המשחק הפורנוגרפי אינו נשמע מתנצל או נבוך ובכל זאת גם באמירה הזו וגם בשימוש במונח "חשיפה" לפורנוגרפיה נחבאת הצדקה כלשהי למה שעל פניו נשמע כהרגל שאינו דורש כל הצדקה.

אוריאל: כן. ואחד הדברים שירדו, לא אני הורדתי, חברים הורידו, זה נגיד היה ענין של משחקים כמו היה אז *quest* שנקרא לארי, דן: שאיך הוא מתחבר לפורנוגרפיה?
אוריאל: לא, שכאילו המשימה שלך בעצם ב-*quest* הזו היא פורנוגרפית ... כאילו אתה עוקב אחרי נשים ערומות, או מקיים יחסי מין. זאת אומרת, יש איזה שהיא מטרת-על, שבסופו של דבר ה-לארי הזה צריך להגשים, אבל העניין הוא שכאילו זה היה מין לילה בעיר. נגיד, המשחק הראשון, אז כאילו אתה צריך לקנות קונדום, אז שואלים אותך כל מיני שאלות בהקשר לקונדום.
דן: אוקיי.
אוריאל: ואז כאילו ככה אתה עושה את הדרך לקיום יחסי המין.

אוריאל מצטרף למרואיינים רבים אחרים שהחלו לצפות בפורנוגרפיה עם חבריהם. מתוך 25 מרואיינים איש לא סיפר שגילה את הפורנוגרפיה בכוחות עצמו, איש לא תיאר את עצמו בתפקיד החוליה הראשונה בשרשרת, כמי שהשיג חומרים פורנוגרפיים לפני אחרים והפך למקור הראשון המשתף את חבריו. גם זאת עשויה להיות עדות לחווייה ולרגשות אמביוולנטיים כלפי תהליך החיברות הנוגע לפורנוגרפיה וכלפי הרגלי הצפייה בה: לכאורה מתואר תהליך שהוא לא רק נפוץ מאוד אלא גם נתפס כנורמאטיבי ולגיטימי לחלוטין, כזה שאינו דורש היראה או עירעור, ובכל-זאת איש אינו אחראי לנקודת הראשית של התהליך. כולם עד אחד הם חוליות בשרשרת: קראו לי, אז באתי. או, בלשוננו של יובל: "בואו, תראו. הולכים, רואים". במחקר זה נמצא כי חבר או חברים הם גורם מרכזי ומשמעותי בתהליך כניסתם של רבים לצפייה בפורנוגרפיה, וכמו כן נמצא שנקודת ההתחלה של הצפייה בפורנוגרפיה משמשת אישור חשוב למיקום חברתי, להשתייכות, לחוויית "היות גבר" ולמיניות גברית. אלא שחברים, שדמותם וחברתם הופכת מרכיב משמעותי וחשוב בגיל ההתבגרות, אינם המקור היחיד או הזרז היחיד לצפייה בפורנוגרפיה. חלק מהמרואיינים סיפרו כי נחשפו

לפורנוגרפיה בחסות הוריהם, ובעיקר בחסות האב. מן התיאורים בראיונות עולה כי גם זו מעין מורשת די שכיחה, סוג של "העברת המקל" מאב לבנו. גם באמצעות פורנוגרפיה שהאב מציע, מאפשר או מעלים ממנה עין נוצרת חיברות של נערים לגבריות ולמיניות גברית. דמות האב משמשת מודל לחיקוי למרבית הילדים, והופכת לדמות שהיחס כלפיה אמביוולנטי ומורכב בגיל ההתבגרות (קינדלון ותומפסון, 2001). נערים בוחנים את אביהם ו"מסמנים" לעצמם במה הם רוצים לדמות לו ובמה להיות שונים ממנו, וזאת במישורים רבים, ביניהם הגבריות והמיניות הגברית.

6.2b בשם האב

אבא הוא מודל לחיקוי לבנים רבים, ותפקידו מרכזי וחשוב בתהליך החברות לגבריות (פרויד, 2007; קינדלון ותומפסון, 2001). הידיעה שגם האב צופה בפורנוגרפיה, האישור ולעתים העידוד שאבות נותנים לבניהם לצפות בפורנוגרפיה, מעבירים לבנים מסר משמעותי בדבר הערך החיובי שבצפייה, ובכך שהיא שער כניסה לעולם הגבריות ולמיניות גברית. ג'ון, נשוי בן 34, זוכר שבבית "תמיד היה חינוך זורם ... לטוב ולרע". בעבורו, אמא הייתה חמה יותר ואבא קר יותר. האוננות שלו החלה מוקדם מאוד, ואביו (ואף הסבא לפניו) היה זה שאפשר ובכך בעצם עודד, את השימוש בפורנוגרפיה לצורך האוננות.

ג'ון: ... סבא שלי היה חובב פורנוגרפיה, סבא שלי.

דן: איך אתה יודע?

ג'ון: שהייתי בכיתה ג'-ד', בערך בגיל הזה, אז יש לי בן דוד שגדול ממני בחצי שנה, שהיינו מסתובבים, מצאנו כל מיני דברים,

דן: בבית של סבא?

ג'ון: כן, את הסרט הארוטי הפורנו הראשון שראיתי בחיים, היה אצל סבא, סרט של סבא, שכאילו גנבנו. קסטות כאלו. ואז שזה התחיל משם, אז אני זוכר אותו עד היום, דרך אגב את הסרט הזה ומה היה, מי היה.

... שבעצם התחלתי להיחשף לדבר הזה, אז בעצם ראיתי שהגישה של אבא שלי לכל העניין הזה היא מאוד מתירנית, כאילו. כשערכנו איזה טיול כשהייתי בכיתה ה' בארצות הברית, מה שלא התחלתי להגיד, שאני התחלתי בעצם לאונן בגיל צעיר יחסית, איפה שהוא בין ג' ל-ד',

דן: שזה גיל 9, 10 בערך?

ג'ון: משהו כזה, כן. גם פיזית שהייתי גדול, גם ההתפתחות המינית הייתה יותר מוקדמת. אז שהיינו בטיול בארצות הברית, פתאום ראיתי מין חוברת פנטהאוז כזה, פלייבוי, אני לא זוכר. והייתי בכיתה ה' או בין ד' ל-ה, ואבא שלי פשוט עשה לי מנוי, כאילו,

דן: אמרת לו שאתה רוצה?

ג'ון: אמרתי לו.

דן: אימא גם הייתה שם?

ג'ון: כן, אמא גם הייתה מסביב. לא היה שם משהו,

דן: לא היה צורך להסתיר את זה ממנה?

ג'ון: לא. לא היה צריך להסתיר. אבל אני יכול להגיד שכשאני זוכר את התקופה של תחילת האוננות, זה הביך אותי, זאת אומרת שיתפסו אותי.

דן: אוקיי, זאת אומרת - ידעת שזה צריך להיות בפרטיות, ואין סיבה לדבר על זה עם אף אחד?

ג'ון: כן, לא דיברו איתי על זה, אף פעם לא היה לי למשל שיחה עם ההורים שלי על מיניות או על סקס בטוח או לא בטוח, זה לא היה. הדבר היחיד שהיה, שכנראה כאילו לא הייתה להם ברירה לדבר איתי על זה, בגלל שהתחלתי את כל עניין האוננות אז בעצם, אתה יודע, זה חומר שאתה לא מכיר, והייתי מלכלך קצת, עד שבאיזה שהוא שלב כבר אבא שלי נמאס לו כאילו, אמר לי "מספיק על הספות" כאילו. זה היה אני זוכר שלא הייתי מוכן לשמוע ממנו, לא הייתי מוכן לשמוע. זה כל-כך הביך אותי.

דן: שהוא מדבר איתך על זה?

ג'ון: כן, ואני זוכר שהוא גם אני זוכר את המשפט שהוא אמר לי, הוא אמר לי "גם אני כשהייתי בגילך התעסקתי עם הדברים האלה", או משהו כזה, ואני זוכר שהוא אמר לי את זה, זה היה לי מאוד קשה לשמוע. למרות שיש איזה משהו, שאתה אומר אוקיי, נגיד אתה רואה שאתה חי במצב שההורים שלך הם מאוד מתירניים, ומדברים על מין כאלה, וזה ...

נראה כי במקרה של ג'ון מדובר במעין מורשת פורנוגרפית המתחילה אצל סבו. אביו ממשיך את דרכו של הסב בכך שהוא מצרף את ג'ון כמנוי לעיתון Playboy וזאת לבקשתו של ג'ון שהיה אז כבן עשר בלבד. המעשה משדר לכאורה עניין של מה בכך, בבחינת דבר רגיל לחלוטין אך למרות זאת ובניגוד גמור אין בין האב לבן תקשורת מילולית בנושאים אלה: לא בנושא המינוי לירחון, לא על התפתחות מינית, מיניות בכלל, או אוננות. קינדלון ותומפסון מתארים את "דפוס התשוקה והאכזבה" (קינדלון ותומפסון, 2001, עמ' 103), סבך רגשות שאין מוצאים את פתרונם, המתקיים לא פעם בין אבות לבניהם, גם משום ששני הצדדים אינם מוצאים דרך לדבר מה שבליבם (ובגופם). במקרה של ג'ון תקשורת מילולית נוצרת רק בעקבות הלכלוך שמותירה האוננות. הכתם שנשאר גורם לאב לדבר. הוא כועס על הבן ודורש ממנו לשמור על ניקיון. האב מספר לג'ון דברים שקשה לו לשמוע: גם אני, כמוך, התעסקתי עם "הדברים האלה". צורת הפנייה והדיבור הנוקשה מייצרים חוויה מפוצלת ודו משמעית. לכאורה הכל בסדר. מחד גיסא - האב מעביר לבנו מסרים חיוביים ולגיטימיים על התפתחות המיניות של בנו, אך מאידך גיסא - מעביר לו בו-זמנית גם מסר הפוך, לפיו מדובר בעניינים שהשתיקה יפה להם, אין להם שם ומילים, הם מלכלכים, יש להימנע מהלכלוך שהם גורמים ואין להשאיר עקבות. מסר כפול מעין זה עשוי לתרום לחוויה של פיצול שבה נעסוק בפרק זה. כבר בשנות ה-50 הדגיש גרגורי בייטסון (Bateson, 1972) את הסיכונים להתפתחות האדם (במשפחתו) כשהוא ניזון ממסרים כפולים, double-bind בלשונו, המועברים לו על-ידי הוריו או/ו דמויות מפתח חשובות אחרות בסביבתו⁷⁷.

כמו ג'ון גם אדי רווק בן 30, מקבל מהוריו מסר כפול: מחד - הם מתנגדים לצפייה בפורנוגרפיה, כשם שהם מתנגדים לצפייה בסרטי אימה, ומאידך - אדי יודע שגם הוריו צופים בפורנוגרפיה.

אדי: ... אמא שלי היא כאילו התוודעה לזה או שהיא שאלה, היא אמרה אני לא מוכנה שתצפה בפורנו
דן: מה היא הסבירה?
אדי: הסבירה שזה הורס ת'התפתחות המינית ... היא אמרה שזה לא מציאותי.
דן: קיבלת את זה?
אדי: באיזה שהוא מקום כן, אבל כאילו, לא הייתי צופה בזה הרבה, מצד שני הייתי מדי פעם כן צופה. היה לה את זה גם לגבי סרטי אימה.
דן: עם איזה שהיא קורלציה או השוואה בין סרטי אימה לפורנו?
אדי: כן, ששניהם ... זה יוצר פחדים, וזה יוצר א... סטיות. אני יודע מה.
דן: הפורנו שמצאת או חיפשת, אני לא יודע כמה מגוון היה, וכמה אפשרות הייתה, היה מסויים? היה בכלל חיפוש אחר X, Y, Z ?

⁷⁷ בייטסון קושר בין מסרים כפולים המועברים לאדם להתפתחות תסמינים של סכיזופרניה. טענותיו אלו לא הוכחו מחקרית, וחלקן אף הופרכו ברבות השנים, ואולם מסרים כפולים עדיין נחשבים כבעלי משמעות שלילית ופוטנציאל לגרימת קשיים רגשיים.

אדי : זהו, לדעתי בהתחלה זה היה באמת יותר סרטים ארוטיים כאלה, זה היה בטלוויזיה וזה, והיה איזה קלטת מין כזאת של "שיפור חיי המין" שמישהו הביא להורים שלי פעם, והייתי צופה בה לפעמים. אני זוכר שכאילו הייתי יודע כבר איפה, לאן להעביר ת'קלטת.

דן : אבל הם גם השאירו ת'קלטת במקום שהוא פתוח?

אדי : בהתחלה זה היה אצלם, כזה בארון, אבל ידעתי איפה זה, בהמשך זה כבר היה איפה שכל הקלטות וידאו.

דן : האם זה מסר מבחינתם, זה שזה שם?

אדי : אני לא יודע. כאילו היום? כן. אז, אני לא זוכר מתי זה עבר, אולי אחרי שכבר הייתי בצבא. אבל אז זה היה באיזה מקום כזה לא מול הפנים אבל גם לא כזה מוחבא. זה גם לא היה קלטת כזה, 'תה יודע, עם תכנים סוטים במיוחד או משהו ...

גם אדי, כמו ג'ון, "זוכה" לקבל מסר כפול בנוגע לפורנוגרפיה. המסר הגלוי שאדי מקבל הוא: "אל תצפה בפורנו, כי זה לא אמיתי, והורס את ההתפתחות המינית שלך" ואמו אף משווה בין פורנוגרפיה לסרטי אימה מעוררי פחדים. אבל, לצד המסר הגלוי עובר גם מסר סמוי, קלטת פורנוגרפית שאדי מוצא, בקלות (כי אינה מוסתרת כמעט), בארון בחדרם של ההורים. אדי צופה בקלטת מעת לעת ולאחר הצפייה מחזיר אותה למקומה. אדי מניח שההורים יודעים שהוא צופה בה, ולמעשה ההורים מסכימים לכך גם אם אינם אומרים זאת בפה מלא. בדיעבד הוא מקבל אישור להסכמה זו, כשהוריו מעבירים את הקלטת לארון שבו מונחות כל קלטות הווידאו. אדי מקבל מסר מילולי כנגד פורנוגרפיה אך הדבר אינו מרחיק אותו ממנה, והמסר המעשי שהוא מקבל מאפשר לו לחוש שהוא דומה להוריו שגם הם צופים בפורנוגרפיה. מסר זה והחוויה המתמשכת של הצפייה מאפשרים לו להתבגר ולבנות את זהותו הגברית והמינית. אדי מבחין בין מינים וסוגים שונים של פורנוגרפיה: יש סרטונים לגיטימיים שבהם אין "תכנים סוטים במיוחד", ויש ככל הנראה סרטונים הדורשים הסתרה ברמה גבוהה יותר.

אבנר, בן 52 בפרק ב' של זוגיות, ראה פורנוגרפיה במגזינים שחבריו הראו לו, וגם "ירש" את המגזינים שאביו קנה. אבנר אסף את המגזינים הישנים אחרי שאביו קנה חדשים.

אבנר: בפנטהאוז, בהתחלה, בפלייבוי ... אני גיליתי איפה הוא [אבא] מחביא את זה וניצלתי כל הזדמנות שהיא לראות את הדבר הזה, לקרוא, זה האמת היה אפילו יותר טוב מהתמונות. היה שם דבר שהיה נקרא ה"פורן" של פנטהאוז שזה אנשים, לך תדע אם באמת או לא, שאנשים היו כותבים פנטזיות שלהם שקרו להם, או פנטזיות שלא קרו להם אבל סיפורים, על כל מיני דברים והכל וזה היה מעורר ברמות, כן? ... אבל בכל מקרה, היה לו את המגזינים האלה. באיזשהו שלב אפילו הוא [אבא] ידע שאני יודע, וגם זה היה עובר אליי. הוא היה קונה כל הזמן חדש, הוא לא היה אוסף אותם, והיה עובר אליי. ולי הצטבר ערימה רצינית.

מתיאוריו של אבנר מצטייר תהליך שבתחילתו אביו מחביא את החוברות הפורנוגרפיות שלו ואבנר מוצא אותן, ובהמשכו (ככל הנראה, כשאבנר כבר מתבגר מעט יותר) האב כבר "יודע שאני יודע", ואף מהווה מקור לספרייה שאבנר צובר. ובכל זאת, אצל אבנר כמו אצל ג'ון, האבות והבנים אינם מדברים על כך. שלא כמו אבנר, אופיר בן 30 כיום, משתף את אביו בתמונות הפורנוגרפיות שהוא מקבל על גבי דיסקט מחבריו. עם זאת האב אינו מנצל את ההזדמנות לשיחה, לא על פורנוגרפיה וגם לא על מיניות, אך אופיר מרגיש שאביו מאשר לו לצפות בפורנוגרפיה ואף מעודד אותו לכך.

דן: מתי אתה מרשה לעצמך לשים את הדיסקט הזה במחשב ולצפות בתמונות?
אופיר: איך שקיבלתי את זה.

דן: לא, אבל מתי, אני מתכוון - האם זה צריך לקרות כשאף אחד לא נמצא בבית?
אופיר: אה, הראיתי לאבא שלי.
דן: כאילו, מה אתה אומר לו?
אופיר: אבא, בוא תראה ..
דן: מה קיבלתי?
אופיר: כן.
דן: אוקיי, ואיך הוא מגיב?
אופיר: יופי.

האירוע נשמע פשוט ונטול משקע. אופיר צפה את התגובה של אביו עוד בטרם שיתף אותו, ומשום כך שיתף. כיום אופיר נשוי ואב בעצמו והוא אינו חושב שכך ינהג עם ילדיו. הוא משוכנע שיש לדבר עם הילדים כדי שיהיו ביקורתיים כלפי הייצוגים הפורנוגרפיים, ומקווה שהוא שלא כמו אביו, כן ישוחח איתם על כך.

מבין המרואיינים רק מאיר, שנחשף למיניות של אביו באופן בוטה, מתאר רגשות שליליים מובהקים הנוגעים לאופן שבו פגש את הצפייה בפורנוגרפיה של אביו.

מאיר : ... זיכרון יותר התחלתי, זה אבא שלי. שאותו אני זוכר כאילו תמיד מאונן. הוא היה ספק התוכן, אם כבר מדברים.

דן : באמת?

מאיר : כן. עם קלטות וידאו שהוא היה קונה לעצמו. זה לא היה בדרך ישירה. אני הייתי מחטט בבית ומוצא את זה, ונורא פחדתי כאילו זה שאני מסתכל והם יתפסו אותי, והוא היה קונה לעצמו, והייתי רואה, כאילו לפעמים הייתי נתקל בו מאונן, וישר היה עושה Stop כזה, זה היה התקשורת.

...

דן : ואיך אתה היית נתקל בו? כשהיית נכנס לבית בהפתעה?

מאיר : כשהייתי נכנס, כן, או שהייתי יוצא לבילה מהחדר, או אפילו לא לבילה ... זה מפחיד אותי. לא יודע ... במקביל להתחלה שלי, ו-*On Going* עד היום. כאילו, זה כאילו – החיים הכפולים של אבא ... בתור ילד זה משהו מפחיד, לפגוש כוח, לא יודע אם זה משהו שרק עכשיו אני מתאר, אבל כאילו מפחיד אותי, זה כמו שאבא שלי עבריון נמלט, אבא שלי מאונן. יואו, אמא יודעת? ... מסתיר את זה. מפחיד, האנרגיה הזאת של ההסתרה. מאוד מפחידה.

דן : ההסתרה הופכת את זה לפחד, לכוח ...?

מאיר : פחד. ואחרי זה גם, ואז בגילאי מ-ז', ח', ט', בטח ב-ט', אני כבר זוכר שתמיד פעם היו קולטים אותי מאונן, אימא שלי ואבא שלי ומתעלמים מזה.

אין ספק, שמאיר מציג חוויה שלילית ייחודית. כמו אדי ואופיר גם הוא התוודע לפורנוגרפיה דרך אביו, אולם באותה עת הוא נחשף גם לאוננות של אביו. האוננות של אביו מתקשרת אצל מאיר לכוח, להסתרה (הוא סבור שהמעשה לא היה צריך להיחשף בפניו) והיא מעוררת בו פחדים. הוא מתאר גם כיום כשהוא בן 37 תחושות כגון פחדים ופיצול, סכסוך רגשי פנימי, קושי רב ביצירת קשרים, בזוגיות ובמיניות עם בנות זוג.

עבור מאיר, ההיכרות עם הפורנוגרפיה באמצעות אביו היא חוויה שלילית וקשה וכך היא נתפסת בעיניו גם כיום. מרואיינים אחרים מתייחסים להיכרות עם הפורנוגרפיה בתיווך ישיר או עקיף של האב, אם כי ללא חשיפה לאוננות שלו, במידה מסוימת של אמביוולנטיות. אמביוולנטיות זו נעוצה ככל הנראה, גם באמביוולנטיות המאפיינת את מרקם היחסים הכולל שבין אב לבנו, וגם במבוכה מסוימת שחווים ביחס להבנה שגם להורים יש גוף ומיניות פעילה. לעומת אבא, התיווך באמצעות חבר או חברים זכור למרואיינים כשלב טבעי ואפילו רצוי, מעט פחות אמביוולנטי אשר נתפס כחלק מתהליך נורמטיבי של התבגרות.

מתוך עדויותיהם של המרואיינים במחקר זה עולה כי חוויית ההיכרות עם הפורנוגרפיה למיניה מקושרת בקרב מרביתם לתהליך חיברות, זהו מעין לפיד המועבר להם מחבר שכבר הכיר ויודע, או מגבר אחר מבוגר יותר. הורים, אבא, אח בוגר, בן-דוד ואחרים, מתפקדים לעתים כמתווכים החושפים את המתבגר הצעיר להיכרות הראשונית עם הפורנוגרפיה למיניה. על אף שכיום הפורנוגרפיה זמינה ונמצאת במרחק נגיעה, עדיין נערים רבים מאוד עוברים תהליך של חניכה על ידי נער או גבר אחר. הפורנוגרפיה לפיכך, אינה נתפסת על די הצופים החדשים כחידוש או גילוי שהם עצמם המציאו או גילו, אלא כפרקטיקה שתמיד "היתה שם" ועל-מנת להגיע אליה הם מסתייעים בעזרתם של אבא או נערים אחרים, שמכניסים אותם בברית הגבריות והמיניות הגברית.

המשמעות של המושג "להיות גבר" בתרבות שלנו טמונה בפוליטיזציה החברתית תרבותית של הפורנוגרפיה, טוען קימל (Kimmel, 2005). הפורנוגרפיה לדבריו, היא "חזית שיש להכיר ויש להגיב עליה ואליה" (קימל, שם, עמ' 5-74). פורנוגרפיה היא מקור מרכזי להכוננת גברים צעירים ליחסים שבין המיניות שלהם ובין הגבריות שלהם. היא מראה להם מי נחשב לגבר אמיתי ומה היא הדרך הנכונה לקיים יחסי מין, כשהדגש הוא על עשייה וביצוע. "פורנוגרפיה היא חלק חשוב מהתסריט המיני הגברי, שבתורו, הופך לאישור ואישור חיוני של הגבריות" (שם).

בשל אופן החיברות של גברים ושל המיניות הגברית, ובשל השפעת הצפייה בפורנוגרפיה על התהליכים הנ"ל, טוען קימל כי כיום יותר מבעבר, "סקס, עבור גברים, דורש ניתוק רגשי!" (שם, עמ' 72). המרואיינים במחקר התייחסו באופן חיובי או באדישות מה לחוויית השער הנפתח להם אל הפורנוגרפיה על ידי חבריהם, ולעיתים גם על-ידי אביהם. נראה כי תיאוריהם מתייחסים לכך כתהליך התפתחותי נורמטיבי, שכיח, טבעי ותואם גיל. כך הם פני הדברים מאז ומעולם ומבחינת רבים מהם, כך גם הגיוני שיהיה: כל הגברים צופים בפורנוגרפיה, זה מצרך מהנה, ולכן רק סביר שמי שיודע על כך יגלה זאת לצעירים שעוד לא מכירים, שיהנו גם הם. כך קורה שילדים ונערים צעירים עולים בתורם ל"כס הצפייה" בחסות יודעי דבר שהם נערים וגברים בוגרים מהם, וכך נקשרים באופן הדוק הגבריות והמיניות הגברית של אותם נערים עם התכנים הפורנוגרפיים.

רק חלק (קטן) מן המרואיינים תיארו צפייה בפורנוגרפיה עם חברים המלווה באוננות. ואולם, לאחר שהצפייה הופכת לבילוי ביחידות, כולם מתארים אוננות כפרקטיקה הצמודה כמעט לכל אירועי הצפייה בפורנוגרפיה (למעט מצבים בהם התנאים אינם מאפשרים זאת, למשל כשאין אפשרות לפרטיות). עובדה זו מובילה להכרה כי מחקר על צפיית גברים בפורנוגרפיה הוא למעשה מחקר על צפייה בפורנוגרפיה ואוננות של גברים, כששתי הפרקטיקות במקביל מהוות התנסות מתמשכת ומשמעותית במהלך החיברות לגבריות. בחרתי לכנות את שתי הפרקטיקות המשתלבות זו בזו והופכות לאחת – פּוֹרְנוֹגְרַפְיָה.

6.3 פּוֹרְנוֹת – "או שאני לא מאונן או שאני מאונן עם פורנו"

כיון שכך, השאלה המרכזית העומדת על הפרק איננה שאלת הקשרים בין צפייה בפורנוגרפיה וכינון מיניות גברית, כי אם הקשרים בין צפייה ופורנוגרפיה ואוננות לתהליך זה. זיו (2013) טוענת לדמיון בין ספרי בלשים לספרות פורנוגרפית, בין היתר בכך ששתיהן מעוררות תגובות גופניות. "יש לא מעט דמיון" – היא כותבת – "בין האופן שבו ספר בלשי אינו מאפשר לנו להניח אותו מהיד, לאופן שבו ספר פורנוגרפי כופה עלינו קריאה ביד אחת" (שם, עמ' 136). כיום קשה לדמיין קריאה בספר פורנוגרפי, לעומת זאת, ברור כי צפייה בפורנוגרפיה אכן מעוררת תגובה גופנית מינית, וסוללת את הדרך לגברים (ולנשים) הצופים בה ל"עבודת יד" במקביל לצפייה.

למדנו ממרואיינים על כך ששתי הפרקטיקות האמורות מתאחדות בחוויה של נערים וגברים לפרקטיקה אחת. מיכאל צ'ארלס פוטנם (Putnam, 2001) קובע כי "פורנוגרפיה היא התיאוריה; הפרקטיקה היא אוננות". לדבריו אמנם "גברים לא תמיד מאוננים כשהם צופים בפורנוגרפיה, ופורנוגרפיה היא יותר מאשר גירוי מיני בלבד עבורם, אבל אוננות היא היבט יסודי בחוויית הצפייה בפורנוגרפיה" (שם, עמ' 141). המרואיינים של פוטנם, כמו רובין למשל, סיפרו על הנאה חדשה מ"העונג העצל" (שם) שחוו בגופם במהלך אוננות וצפייה בפורנוגרפיה.

רובין: היו חלקים בגופי שמעולם לא נגעתי ולא שיחקתי בהם לצורך עינוג מיני, לפני שצפיתי בפורנוגרפיה ... ועתה הם הפכו לחלק מהמשחק. לפני כן רציתי רק להתפרק ... וקעת התחושה של הגמירה היא מאוד פיזית, חושנית יותר.

זהו עונג שאין מזכירים, לדברי פוטנם, בכתיבה על חוויית הצפייה בפורנוגרפיה, ואף לא בכתיבה על הגוף הגברי בכלל. באמצעות אוננות ומתוך מה שרובין למד בעת שצפה בפורנוגרפיה, כותב פוטנם, "רובין הפך מודע לפוטנציאל האירוטי של גופו" (שם, עמ' 143). כל המרואיינים במחקר זה מחזקים בתיאוריהם את הקשר ההדוק הקיים בין צפייה בפורנוגרפיה לאוננות. נראה כאילו מדובר באקט אחד כמעט. נערים וגברים רבים מעידים הן כי ברוב המכריע של המקרים הצפייה מלווה באוננות, והן כי הם אינם מאוננים עוד ללא צפייה.

דן: כלומר זה הולך וגדל, הצפייה בפורנו, מה קורה לאוננות שלא מול פורנו?
יובל: לחלוטין, אני פשוט ראיתי איך מתוך, אא... כאילו שנה שנתיים, אני יכול כאילו לאונן רק עם פורנו

דן: זאת אומרת בלי זה זה פשוט לא כיף, לא שווה?
יובל: כן, כאילו אני יכול, אני יכול, וגם הייתי עושה, אבל לא, אני אחכה ואני אחכה, לעשות את זה עם פורנו. כן, זה לא, זה כמו איזה לא יודע, כיף כזה, חגיגה כזאת, נחכה לזה, ואז זה כבר מסובב לך את הגלגלים הרלוונטיים ... שאתה מעדיף שאיזה סרט יסובב לך את הגלגלים וזה מהנה אותך יותר, ואתה, שמת' לב שזה גם הרבה יותר עוצמתי שאני מול פורנו, אז אתה מבין שאתה כבר, אחר כך, כשאתה מכור לזה בעצם, שאם אני עם עצמי ואני לא, ואני מרגיש ממש, אפילו שהאורגזמה היא הרבה יותר חלשה ... פתאום הבנתי, כן, שאני חייב את הגירוי הזה, חייב את הגירוי הזה. או שאני לא מאונן או שאני מאונן עם פורנו, באיזשהו שלב זה הפך לכזה דבר. אין טעם בלי.

...

דן: היו שלבים שניסית באופן מודע להפחית בצפייה בפורנוגרפיה? כי אתה מתאר איזה סוג של עצב או צער על זה שהתרגלת לזה כל כך.
נועם: אולי שיצאתי לוויפאסנה. רוב הזמן לא. בגלל שאמרתי "פה, עכשיו, אני לא שותה, אני לא מעשן, וגם לא זה".
דן: אז כן הייתה אוננות בלי פנטזיה, או שבכלל לא היה?
נועם: לא לא הייתה, החלטתי שלא.
דן: אני מדבר על אפשרות של יש אוננות, אין פורנוגרפיה.
נועם: אבל לא, בוודאי עלה לי, אבל השתדלתי שלא, האמת שקרה התעסקתי הסתכלתי, ניסיתי לא ליצור את זה, זה כמו שאני בכלל מנסה לא להיאחז,
דן: אני שואל על אופציה שבה אתה אומר לעצמך אני רוצה להמשיך את החיים המיניים שלי כולל האוננות אבל פחות פורנוגרפיה ...
נועם: אה, אם ניסיתי את זה? כמעט שלא.

יובל, רווק בן 26 ובזוגיות, נועם, בן 46 ונשוי לגבר ומרואיינים רבים אחרים, צופים כדי לחוות עוררות מינית ומאוננים במהלך הצפייה או מיד לאחריה כשהם משחזרים בדמיונם את הסצנות שצפו בהן. מעטים העידו שהם מאוננים גם ללא צפייה בפורנוגרפיה, וזאת בתדירות נמוכה מאוד ביחס לאוננות המלווה בצפייה. בניגוד לדבריו של פוטנב, שלא תמיד גברים מאוננים כשהם צופים בפורנוגרפיה הרי שלא נמצא במחקר זה ולו מרואיין אחד שסיפר שהוא צופה בפורנוגרפיה ואינו מאונן במקביל לצפייה או כשמתאפשר לו לאחר הצפייה. סטיב גרליק (Garlick, 2010) מסביר כי צפייה בפורנוגרפיה בעבור גברים שהם כביכול כל יכולים וכשירים תמיד לביצועים מיניים מעולים, "מפחיתה מהפחד שחשים גברים מפני תחושת הסכנה שביאבוד שליטה" (שם, עמ' 609). גרליק (Garlick, 2012) מדגיש את הקשר הישיר וההדוק שבין פורנוגרפיה לאוננות. הוא מזכיר את הקמפיין נגד אוננות שהיה רווח מאוד במאות הקודמות, קמפיין שהתרכז באוננות של גברים, וניסה לבסס טענה כי אוננות מעידה על איבוד שליטה של הגבר על היצר הטבעי שלו. על פי אותה תפיסה היצר המיני אמור להיות מאופק ומעוכב עד למיסוד זוגיות ויחסים מיניים נורמטיביים, וככאלו הוגדרו יחסים הטרוסקסואליים של שניים בלבד, גבר ואשה מבוגרים כפי שתואר בפרק הקודם המודל ההטרו נורמטיבי. על פי אותה תפיסה, נערים וגברים שמאוננים הם אלו שאין להם שליטה עצמית ראויה. שליטה עצמית נחשבה כערך מרכזי בהגדרת גבריות, ולכן איבוד השליטה העצמית מפחית מחוויית הגבריות ומהערך העצמי הגברי של אותם גברים, כך ניסו לשכנע אותם תיאורטיקנים מתחומים שונים. כיום, התפיסה הדוגלת בצורך להימנע מאוננות אינה רווחת ולכן אומר גרליק (שם), כי הנוסחה הפורנוגרפית הנוכחית של הגבריות מקושרת בעיקר לשליטה על הגוף, על מראהו ועל ביצועיו, באמצעות מכניקה אינסטרומנטלית של סקס. משום כך לטענתו, הופכות האוננות והפורנוגרפיה, הקשורות זו לזו בקשר מעשי הדוק, לפרקטיקות המהוות "אספקט חשוב של פרויקט רחב יותר - כינון הגבריות, כפרויקט של שליטה(-עצמית) על הטבע" (שם, עמ' 319). "אוננות ממלאת תפקיד מרכזי בכינון הזהות של ילד או גבר", טוען המן (Hamman, 2017). לטענתו, מכיון שהצפייה בפורנוגרפיה נקשרת כיום באופן הדוק כל כך לפרקטיקת האוננות, הרי שגם הצפייה, ולמעשה שתי הפרקטיקות הנשלבות לאחת-צפייה ואוננות-ממלאות תפקיד מרכזי בכינון הגבריות.

יובל מעיד על הרגל שהפך להתניה הקושר את הפורנוגרפיה לאוננות ולהפך. מתיאוריו אפשר ללמוד כי לא פעם המעשה המיני (האוטו אירוטי) מתחיל בצפייה בפורנוגרפיה כחלק מהרגל, ואף ללא עוררות, ורק אחר כך מצטרפת האוננות כפרקטיקה משלימה. מיטשל (2002) מאשר כי "פורנוגרפיה, בצורותיה הקשות והרכות, אינה רק אפיק לעוררות קודמת או תוצאה שלה – היא ממלאת תפקיד משמעותי ביותר בגירוי עצמי לעוררות" (שם, עמ' 132). מיטשל אף מסביר כי ההרגל לצפות בפורנוגרפיה מתקשר לצורך בשליטה על התשוקה. לדבריו, "יותר מאשר אומדן לכוחה של תשוקה מינית טבעית ותוצאה שלה, פורנוגרפיה היא אומדן למידה שבה אנשים מעדיפים לשלוט בתשוקה מכוונת מאשר להיות מופתעים מתשוקה ספונטנית." (שם). בכל מקרה, בעבור יובל⁷⁸, שתי הפרקטיקות צמודות זו לזו, והאוננות אינה מתרחשת עוד ללא צפייה בפורנוגרפיה.

יובל: ואז, באיזשהו שלב שהייתי מאוד, ששמתי לב שאני בעצם נהיה תלוי בזה, שאם יש לי הזדמנות אני רואה פורנו. גם אם אני לא חרמן, לאט לאט, גם אם אני בכלל לא חרמן, זה כבר שולט בי, לא משנה איפה הייתי, אם זה היה מקום בסדר כאילו שמתאים בו לראות פורנו שמתאים בו לאונן, ואני כאילו אין לי בעיה לאונן כל יום, או אז, פעמיים גם ביום, אפילו אם עשיתי סקס, כמו שאמרתי. ואז פתאום ראיתי ש... שכן, שזה פוגע בי, שזה מרוקן אותי, שזה לא בסדר, שזה לא, זה מרוקן אותי גם מבחינה אנרגטית, אני מחכה לזה אני תלוי בזה, זה ממש שולט בי, זה פוגע לי בתהליך של יצירה, זה פוגע לי בכלל במחשבה. אתה מבין, זה פוגע לי במחשבה, בדרך חשיבה עצמה. זה לא יכול להיות שאני כאילו, גם אם לא חשבתי על זה, ברגע שנוצר מצב שכן אז אני ישר אכנס ואקפוץ על זה, אותי זה רוקן לי מבחינה אנרגטית ... ניסיתי להילחם בזה תקופה ארוכה, כשילתי לגמרי, הפורנו ניצח אותי, כל הזמן רציתי לראות כאילו פורנו חדש פורנו חדש. אבל באמת לאט לאט התחלתי להיות יותר חזק, התחלתי לעשות מן הפסקות כאלה, להבטיח לעצמי לעשות הפסקות, לראות שאני יכול להפסיק, אממ... כל פעם כזה הפסקתי המשכתי ... הבנתי איך זה פועל. ומאז ממש הבנתי שאני רוצה להפסיק, הפחתתי, הפחתתי, עד לנקודה שאני כבר לא, לא רואה פורנו.

הצפייה הפכה אצל יובל להרגל ממכר, הוא החל לעיתים לצפות בפורנוגרפיה גם ללא חשק מיני או עוררות מינית והצפייה לוותה תמיד באוננות. אולי משום כך לא מפתיע לגלות שמשחל להימנע מצפייה בפורנוגרפיה – החל נמנע במקביל גם מאוננות. כמוהו, מעיד על עצמו גם אייזיק, בן 28, גם הוא בזוגיות, שהחלטתו להפסיק לצפות בפורנוגרפיה צמודה להחלטה להפסיק את האוננות.

אייזיק: זה [ההחלטה להפסיק] היה בהחלט חוויה מכוונת גם ברמה הגברית, גם משהו בעולם הרגש שלי נפתח, בעולם הרוח שלי נפתח, אפשרתי לעצמי להוריד את השריון אתה יודע, במידה מסוימת ... זה הפוקוס שלי, ולכן אני היום לא צופה [בפורנו], לכן אני היום לא מאונן על אחרות.

אייזיק מסביר כי הפסקת הצפייה בפורנוגרפיה אפשרה לו לחיות חיי רגש טבעיים ונטולי הגנות והדבר מתקשר לרצונו להצליח בקשר הזוגי שהחל בו לא מכבר. אייזיק מתייחס באופן טבעי לכך שההחלטה להפסיק לצפות בפורנוגרפיה צמודה גם החלטה להפסיק לאונן, או לצמצם ככל שיוכל את האוננות.

⁷⁸ ראו ציטוט של יובל גם בעמ' 168: "או שאני לא מאונן, או שאני מאונן עם פורנו".

יובל, אייזיק, וכמותם גם מרואיינים נוספים מוכיחים בתיאוריהם את הקשר ההדוק שבין הפרקטיקה של הצפייה בפורנוגרפיה ובין אוננות: אוננות מובילה לצפייה, ובמקרים רבים צפייה מובילה לאוננות, וכמעט תמיד שתי הפרקטיקות מתבצעות במקביל. נדיר שמאוננים בלי צפייה ונדיר שצופים ואין מאוננים. בעבור רוב צופי הפורנוגרפיה שתי הפרקטיקות נקשרות זו בזו והופכות לאחת – **פּוֹרְנוֹגְרַפְיָה**. המשמעות של נתון זה היא כי מחקר על פרקטיקת הצפייה בפורנוגרפיה הוא למעשה מחקר העוסק בשתי הפרקטיקות. בשל שכיחותן הגבוהה אצל רבים מהנערים והגברים, ודאי בקרב מרואיינים במחקר זה, משמשות שתיהן כאחת כחוויות בסיסיות וכעוגן מרכזי בתהליכי כינון המיניות הגברית. אייזיק מעיד כי ההחלטה להפסיק לצפות בפורנוגרפיה היא בעבורו "חוויה מכוננת ברמה הגברית". ואף שאיננו רגילים להתייחס לחוויות שכיחות כחוויות מכוננות, הרי שמכלל לאוו ניתן לשמוע גם הן, דהיינו: אם הפסקת האוננות והצפייה נחווית כחוויה מכוננת, הרי שגם צפייה בפורנוגרפיה ואוננות בשכיחות משמעותיות לכינון גבריות ומיניות גברית. אמנם מרואיינים אחרים, שצופים ומאוננים בתדירות גבוהה לא התבטאו במילים גבוהות שכאלו, אך בעיני תהליכי כינון הגבריות והמיניות הגברית שלהם נקשרים ומתכתבים עם חוויותיהם הרבות והמתמשכות בצפייה בפורנוגרפיה בליווי אוננות.

6.4 כינון גבריות על בסיס של פיצול

חנה סגל (1988) מסבירה כי מלאני קליין רואה את נפשו של הפעוט כיוצאת מתפיסה גולמית, בינארית של טוב ורע, ובהתפתחות תקינה מוסיפה בהדרגה קשת של צבעי ביניים היוצרת אינטגרציה בתפיסתו של הפעוט את הזולת ואת חוויותיו שלו. חוויות קשות או התפתחות ללא תנאים חיוניים, עלולות ליצור אצל הפעוט תפיסה מפצלת, דיכוטומית, או להסיג התפתחות שכבר הושגה לדפוס פרימיטיבי, מוקדם יותר. פיצול לדבריה של קליין (שם, עמ' 102), הוא אחד ממנגנוני ההגנה הראשוניים של כולנו.

הפיצול הוא מנגנון נפשי לא מודע, מסביר תומס אוגדן (אוגדן, 2001). הוא מהווה דרך לארגון ההתנסויות, ומטרתו הגנה מפני כאב רגשי. "פיצול הגנתי מנתק את החוויה הקשורה לאובייקט, שהיא בעלת ערכיות רגשית נתונה... מחוויות בעלות ערכיות שונה הקשורות לאותו אובייקט" (שם, עמ' 44). כלומר, אם דברים לא מסתדרים בחיינו, או אם החוויות או מערכות יחסים הופכות אמביוולנטיות ומורכבות מדי לארגון רגשי ולהכלה, אנו מפצלים אותן, נותרים בקשר קרוב יותר עם פן אחד של החוויה ומתעלמים או מכחישים את הפן האחר, שאינו מתיישב עמו בנוחות. אנחנו מסדרים לעצמנו את העולם, את החוויות ואת המסקנות באופן דיכוטומי, במגירות שונות בנפש, כל אחת בעלת כותרת ברורה וחד ערכית: טוב או רע, שחור או לבן, נכון או לא נכון, ובעיקר: אנחנו ולא-אנחנו, שלנו ולא-שלנו.

ז'אק לאקן (Lacan, 1960-1961) מזהה פער בלתי-ניתן לגישור בין הממד המדומה והסימבולי-המסמן, לבין הממשי-המסומן, וטוען כי כל אדם הוא "סובייקט מפוצל" (שם, עמ' 171)

9), בשל מגבלות הידע שלנו על עצמנו. דילן אוונס (Evans, 1996) מסביר כי לאקן מרחיב את מושג הפיצול ומחיל אותו על הרבים,

[כ]מאפיין כללי של הסובייקטיביות עצמה. הפיצול מסמן את אי-האפשרות של האידיאל של מודעות עצמית המוצגת במלואה. הסובייקט לעולם לא ידע את עצמו לחלוטין, אלא תמיד יהיה מנותק מהידע שלו עצמו. לפיכך, הפיצול מצביע על נוכחותו של תת המודע, ולמעשה, הינו מסמן. (שם, עמ' 195).

בצורתו המוקצנת, פיצול (Split) מהווה פתולוגיה נפשית וגורם להפרעות תפקודיות ואֶפֶקְטִיבִּיּוּת. מנגנון הפיצול הפתולוגי יוצר דיסוציאציה, ניתוק מוחלט שחווה אדם מחלקים בהווייתו ובחוויותיו. בצורתו השכיחה יותר והבעייתית פחות של הפיצול לא נוצר נתק (מוחלט) מהחוויה אך מתקיים מתח רגשי מתמשך בשל הקושי לתפוס את עצמנו ואת החוויות שלנו באופן אינטגרטיבי כמכלול ההתנסויות שלנו, ואת עצמנו כאדם שלם ומאוחד. לצורך מחקר זה, המתמקד בחוויותיהם של גברים מתפקדים ואינו עוסק בפתולוגיות נפשיות, אתייחס פה לחוויה רגשית של פיצולים, ולא לפיצול כהפרעה נפשית ותפקודית. כאמור התרחקתי במתכוון מעמדה מתייגת ומאבחנות פסיכולוגיות או פסיכיאטריות. נמנעתי ממרואיינים המצויים בהליך טיפולי בכלל או בטיפול הנוגע למיניות, לזוגיות ולצפייה בפורנוגרפיה בפרט. ראינתי גברים שאינם חשים כמכורים, שאינם מגדירים את הרגלי הצפייה שלהם כפתולוגיים ושחווים עצמם כמתפקדים. כיון שכך, המחקר כולו ופרק זה בפרט אינם מתיימרים לאבחן את מבנה האישיות של המרואיינים ואין כאן טענה לפתולוגיה. המחקר פורש יריעה המתארת מגוון חוויות, מחשבות, רגשות והתנהגויות שחלקו אתי גברים שצופים בפורנוגרפיה באופן אינטנסיבי. פרק ממצאים זה מתאר חוויות של פיצולים שכמותם חווים רבים מהמרואיינים ורבים באוכלוסייה בכלל, והוא בוחן הקשרים אפשריים בין פיצולים אלו לצפייה האינטנסיבית בפורנוגרפיה.

סיימון הרדי (Hardy, 1998) טוען כי גברים נוטים לחוש אמביוולנטיות בנוגע לפורנוגרפיה, ונאלצים להשקיע מאמץ מנטאלי ורגשי כדי לגשר בין הצפייה שלהם בפורנוגרפיה למערכות היחסים שלהם עם נשים. קימל טוען (Kimmel, 2005) כי הצפייה בפורנוגרפיה מחזקת את הניתוק הרגשי של גברים, גם מעצמם ולא רק מהשותפה, הקבועה או המזדמנת, ליחסי מין, ואף מעצימה את ביסוס המיניות הגברית על מה שהוא מכנה "guilty pleasure", "עונג טבול באשמה" (שם, עמ' 72). בין היתר מעצימה הפורנוגרפיה את "הפיכת הכל, כולל עונג מיני, לעבודה שיש לבצע וניתן למדוד", ואף הופכת "את הגוף למכונת מין, המדגימה מופע ביצועי במקום פעולה אותנטית" (שם). בשל הכיבוש המהיר והנרחב של הפורנוגרפיה כולנו ובעיקר גברים, חיים בפיצול עמוק בין העולם הגלוי לזה הסמוי – טוען בנאי (2016). השיח החופשי המאפיין את הליבראליות, הוחל לדבריו על הפורנוגרפיה באופן מוצהר בלבד, אך לא באופן מעשי ויום יומי, וחלק ניכר מהשיח מתנהל בדיסקרטיות ובמחשכים. גברים אמנם מדברים על הצפייה עם חבריהם, אך כמו בהקשרים מיניים אחרים הדיבור שטחי ורדוד, ולא

רגשי ומעמיק. בהכללה ניתן לומר כי איכות הדיבור בין גברים על פורנוגרפיה היא איכות פורנוגרפית במהותה, מציצנית ופתיינית.

לכולנו חלקי אישיות וזהות רבים, מגוונים ודינמיים. בין החלקים הרבים הללו מצויים גם חלקים הסותרים לעיתים זה את זה. פרויד (2007, 2009) מיפה את המבנה הנפשי כמחולק לאיד, אגו וסופר-אגו. מיטשל (2006) הגדיר "שלוש רשויות שונות בתכלית" (שם, עמ' 69): האיד מייצג אנרגיות אימפולסיביות, דחפים ראשוניים, בלתי מתורבתים בעליל; הסופר-אגו את ערכי המוסר, האידאות והערכים שאנו מאמינים בהם, הדרך הנכונה שבה אנו חושבים שיש לחיות ולפעול; והאגו את המערכת המוסתת, היוצרת דרך לחיות ולהתנהל בין השניים הללו כך שנוכל לספק את הצרכים והדחפים במידת מה, ומאיך נתרבת אותם ואת עצמנו, באופן הנתפס בעינינו כראוי ורצוי בסביבה שבה אנו חיים. בהפשטה נוכל לומר כי כששלוש הרשויות הנפשיות הללו מצויות בתקשורת טובה זו עם זו החוייה האישית נחווית כהוליסטית וחיובית, וכשאינן מתקיימות משא ומתן ביניהן, או כשהוא נכשל, נוצרים פיצולים.

אצל גברים רבים שהתראינו למחקר זה נדמה כי חלקי הפאזל מייצרים מעין פיצול הבא לידי ביטוי באופנים שונים: פיצול בין הגברי לנשי; בין דמות האם לדמות האב המופנמות; ובין סקס לאהבה, לפמיניזם ולשוויון. פיצולים מאפיינים בשכיחות רבה גברים וגבריות (בוקובה, 2017), ומדבריהם של מרואיינים רבים, צופים אינטנסיביים בפורנוגרפיה, עולות התפיסות המפוצלות והמפצלות בשכיחות ובעוצמה. נראה כי המתח הדיאלקטי בין האידאות שלאורן נדמה שיש לחיות, ובין החיים עצמם והפרקטיקות שהתקבעו תורם להתהוות התפיסות המפצלות. הצפייה האינטנסיבית בפורנוגרפיה מציבה את האופן המודגש ומונגש במיניות כפי שהיא מצולמת ומוגשת לצופי הפורנוגרפיה, למול הדרכים השונות בהן מתקיימים יחסים מיניים בדרך כלל במפגשים ממשיים, ובמערכות יחסים זוגיות המושתתות על שוויון.

6.4a כינון גבריות כפיצול הנשיות ושיליתה

מרואיינים רבים תיארו כיצד נחשפו כנערים צעירים, לפורנוגרפיה בחסות חבריהם בקבוצת השווים או דרך בני משפחה בוגרים. חשיפה זו הופכת למשמעותית בהקשר החברתי. המעבר מנער לגבר, מהווה מרכיב חשוב בהבניית המיניות הגברית. "נער מתאוה לקשר", אומרים קינדלון ותומפסון (קינדלון ותומפסון, 2001), אך "בו-בזמן הוא חש צורך לשמור על ריחוק, ומצב זה יוצר פיצול רגשי" (שם, עמ' 21). לדבריהם, התרבות התומכת בהתפתחות רגשית ובביטוי רגשי בקרב בנות בולמת התפתחות וביטוי כאלו אצל בנים, והיא מהווה גורם מרכזי לפיצול זה.

גברים רבים בוחנים ללא הרף את מידת הגבריות של עצמם ביחס לחבריהם, כמו גם את הגבריות של חבריהם, הנחווים לא פעם כמתחרים (טרנס, 1999; קינדלון ותומפסון, 2001). התפתחות מינית, פרקטיקות מיניות ו"ביצועים" מהווים גם הם מדד חשוב בתחרות

בלתי פוסקת זו (זילברגלד, 2006). המיניות הגברית הופכת בגיל הנעורים למרכיב חשוב ומרכזי בתהליך כינון גבריות ובאופן בו גבריות נמדדת ומוערכת.

בחלק מן הציטוטים אין בדברי המרואיינים חיבור ישיר לצפייה בפורנוגרפיה, אך חשוב לזכור כי נוכחנו שמרבית הגברים בתרבות החילונית המודרנית, מכוננים את הגבריות שלהם בתוך תרבות פורנוגרפית ובתיווך התנסויות רבות של צפייה. יתרה מכך, כל המרואיינים במחקר זה ממשיגים את עצמם כצופים אינטנסיביים בפורנוגרפיה, כך שללא ספק התהליכים המכוננים גבריות, מקושרים בעבורם לפורנוגרפיה, גם אם הם עצמם אינם ערים לקישור זה או אינם מצביעים עליו.

הקונפליקטים הנוגעים להבניית הגבריות ביחס לנשים ולנשיות, באים לידי ביטוי בדבריהם של מרואיינים על הציפיות של נשים מהם, כפי שהם תופסים זאת. ייתכן כי הציפיות לכאורה של נשים מהגברים, חושפות את הציפיות והפנטזיות של הגברים עצמם, ביחס לחייהם המיניים, הזוגיים והרגשיים. אבי, רווק בין 29, סטודנט לקוי למידה אשר לדבריו חורק שיניים כדי לעמוד במחויבויות התואר הראשון מבטא זאת בדבריו.

אבי: כן, כי זה הרבה יותר קל, אתה מבין, במקום להתמודד עם ה... וואלה, כאילו, זה לא קל לגבר לקבל דחייה מהבחורה שלו מבחינה מינית. עכשיו, להתחיל להתמודד עם זה, זה הרבה, זה מורכב. כי יש פה מעבר לעלבון שהיא לא רוצה אותך מינית, יש לה גם טענות אליך, כי הרי אצלה זה קשור לדברים אחרים שאתה עושה. זה, בוא'נה, זה חתיכת התמודדות עכשיו, עם וואחד כאילו בלוק. אז אא... אז יותר קל כאילו לברוח לסיפוקים כאילו אחרים, אתה מבין, אתה... יותר קל

...

טוב, אני חושב שאני, היום אני גבר ש... שעובר שינויים אבל עדיין בטוח בעצמו בזה שהוא גבר. איזה גבר הייתי רוצה להיות? אממ... הייתי רוצה להיות גבר, לא האמת, אני לא... לא הייתי רוצה להיות... אני די שלם עם עצמי, כאילו אני די מרגיש שאני, שאני אחלה גבר, שאני יודע לתת מענה לכל צורך של זוגתי... הייתי רוצה להיות אולי גבר שקצת יותר אא... קצת פחות גבר. כי אני חושב שלפעמים גם את זה אישה צריכה, לא רק הדמות הגבר מהמקום ה... קשוח, המחוספס, ה-Handy-Man... המשמעות של גבר בשביל אישה השתנתה. המושגים קצת השתנו. אני יכול להגיד לך שאני הייתי נהג משאית חמש שנים, וכשאני יוצא עם בחורה ואני מדבר איתה על זה, זה מאוד מאוד מעורר אותה. זאת אומרת נשים איפשהו בפנים עדיין נמשכות פיזית ומינית לדמות היותר מחוספסת, קשוחה, פיזית, מלוכלכת, של הגבר, שמתמודד עם קשיים, שלא קל לו במהלך היום. אבל, אישה כמה שהיא תעריך מינית גבר כזה - זה לא הגבר שהיא תתחתן איתו! אתה מבין? היום אישה צריכה מגבר דברים של מעבר לגבר ההוא, לגבר של מלבורו, כן, כוח גברי בעיני נשים היום מתבטא גם בדברים אחרים. למשל השכלה הפכה להיות השריר החדש, ממון הפך להיות השריר... אתה מבין? כאילו בסדר, היא תתעורר מינית מהגבר הזה, אבל היא תלך הביתה עם גבר אחר, עם סוג אחר של גבר. אז אני מנסה גם קצת יותר גם כמו הגבר ההוא כאילו.

בעבור אבי להיות גבר משמעו להיות מסוגל לתת מענה לכל צורך של בת זוג שלו. הרף שהוא מציב ובוחן עצמו לאורו גבוה במיוחד. אולי משום כך, אבי מביע גם אמונה ביכולתו לעשות זאת וגם סימני שאלה על יכולת זו. אבי מסמן לעצמו ש"השריר" החדש, הסמל לגבריות חדשה, איננו כוח פיזי כבעבר, אלא נתונים כגון השכלה וממון. לדידו אלו הם גורמים אטרקטיביים אשר על פיהם נשים תבחרנה בו לזוגיות. אך עם זאת מבחינה פיזית ומינית אבי סבור שנשים עדיין נמשכות דווקא לגבר המחוספס, המלוכלך, הקשוח, בן דמותו של הגבר המופיע בפרסומות לסיגריות Marlboro. וכך, לאחר שנים של צפייה בפורנוגרפיה אשר דרכה

ניסה לברוח מהתמודדות עם עלבון ודחייה אפשריים, אבי מנסה ללהטט ונאלץ לפצל בין חלקים שונים שבו: בין גבריות של כוח לגבריות של שכל, בין רגש ושכל לגוף, ובין מה שנשים שבעיניו הן דו ערכיות, מחפשות בגברים, ובין מה שהוא מחפש ועדיין לא גיבש כלומר, איזה מן גבר הוא רוצה להיות.

לפי דבריו של אבי נשים מעוניינות בגבר מחוספס וקשוח כשותף לסקס, וגבר מסוג אחר, חדש, כשותף לחיים. דבריו של חיים, נשוי ואב, בן 34, מדגימים תפיסות ערכיות שונות והפוכות כמעט. חיים מתאר התנהגויות מיניות מגוונות של נשים, ואת עצמו כגבר, שזקוק לשונות הזאת בתקופות שונות ולמטרות שונות בחייו. דבריו של חיים מהווים גרסת מראיית לתיאוריו של אבי בנוגע לנשים.

חיים: היא הייתה מביאה פורנוגרפיה לפעמים. לא, היא הייתה משוגעת בשכל.
דן: ואז אתם הייתם צופים ביחד?
חיים: היא הייתה נימפומנית.
דן: ואז הייתם צופים ביחד? זה היה חלק מה.. רפרטואר המיני שלכם
חיים: כן.. זה היה לעתים נדירות, כי רק אז באמת היה לה וידאו פתאום בחדר, וכאלה וזה.. אבל אא..
...
חיים: אני הייתי ילד בן 18.. ש"כן, המפקד", "לא, המפקד" בכל שעה, בכל זמן.
דן: [ילד ש]זכה בלוטו?
חיים: כן.. מתמשך. זאת אומרת, הגרלה אחרי הגרלה אחרי הגרלה.
דן: אז מה קרה כשזה בעצם..
חיים: את האמת? באיזשהו שלב נהייתי עייף מהעניין של זה יום יום, ושם היא כבר חיפשה מקור אחר, פשוט ככה. זאת היא לא אחת שהייתי מתחתן איתה.

חיים זוכר את בת זוגו הראשונה, לטובה והוא מכנה אותה במילים " הגרלה אחר הגרלה". יחסיו איתה היו בעבורו חוויה טובה ומספקת, שהיו בה יחסי מין מרובים שהיא יזמה וגם הוא רצה בהם, ואף צפייה משותפת בפורנוגרפיה ביוזמתה. על אף זאת היא מכונה בפיו נימפומנית, כינוי שבוודאי אינו מתכוון להחמיא. מגמה זו מתחזקת כשחיים מתעייף מיחסים המין האינטנסיביים. לדבריו ברגע שהיא "חיפשה מקור אחר", הפכה דמותה לשלילית בעיניו, "לא אחת שהייתי מתחתן אתה". הפיצול מתקשר ככל הנראה, להשפעה של חוויית הדחייה מחד, ומאידיך – לסטנדרט הכפול ביחס התרבותי לנשים אשר רוצות יחסי מין מרובים. אין ספק שזהו יחס שונה במובהק מזה שזוכים לו גברים המביעים רצון דומה.

רוב הפורנוגרפיה מיוצרת על ידי גברים ובעבור גברים, ובמובן זה פורנוגרפיה מספקת מערכת תקשורת בין גברים (Barron & Kimmel, 2000). על פי ברון וקימל, הגברים הצופים פועלים בכיכר שוק גברית בלתי פורמלית, מתחרים בינם לבין עצמם על עמדה ומנסים להוכיח מי מהם הוא "גבר-גבר". ברון וקימל טוענים שיצרני הפורנוגרפיה והצופים בה מובילים לחיזוק של גבריות הגמונית, וזו מקדמת תחרות הומו סוציאלית.

קימל (Kimmel, 2005, 2009), טרנס (1999) וגבריאל בוקובזה (2017) טוענים כי גברים רבים חווים עצמם כמי שמצויים כל העת במבחן במישורים שונים כגון כוח, גוף וביצועים. הם חשים שעליהם להפגין אקטיביות ודומיננטיות, ולא לחשוף רגשות בכלל, ורגשות שליליים

כגון עצב, כאב או פחד בפרט. התניות אלו נספגות בגוף ובנפש עוד בילדות והן מתעצמות בחסות המדיה הפורנוגרפית (Kimmel, 2005), עקב שעות המסך הרבות שמבלים מתבגרים בצפייה בתכנים פורנוגרפיים. שחקני הפורנוגרפיה הנצפים על המסך לעולם יהיו כאלה העונים לדרישות התרבות, שהם עצמם גם מייצרים וגם מעצימים: הם יוזמים, מפגינים גופניות מושלמת ומעוררת השתאות, והם "עושים אותה": הם עוסקים במין ולא ביחסי-מין. בפורנוגרפיה, רובה ככולה, אין מקום ואין ביטוי ליחסים ולרגשות.

הפורנוגרפיה, אם כן, משמעותית בתהליך כינון המיניות הגברית, אך תהליך כינון הגבריות מתחיל זמן רב לפני גיל ההתבגרות ולפני שתחושות מיניות ופורנוגרפיה הופכות לעניין מעורר, מרכזי ומשפיע. תפיסות, התניות, מחשבות ורגשות, שהן חלק מרכזי בהבניית הגבריות, מתחילות להתעצב כבר בילדות, בתוך ומתוך מרקם היחסים שבין בנים להוריהם. בני, גרוש בן 35, זוכר את הוריו כשתי דמויות שונות במובהק, בתגובותיהם הרגשיות: לדבריו שניהם "שקופים ברגשות", ו"מרגישים בעוצמה נורא חזקה", אך אבא מביע את רגשותיו בכעס, בצעקות ובפרצי אלימות, ואימא מביעה את רגשותיה בבכי.

בני: לא, אמוציונאלי ופתוח גם אומר על זה שהם שקופים מאוד ברגשות, אצל אבא שלי זה בא יותר לידי ביטוי בכעס, לא אלימות פיזית אבל, בדרך-כלל לא, כאילו היה פה ושם אפיזודות, אבל בעיקר אלימות מילולית, להרים את הקול, צעקות, ... מבחינת אימא זה הרבה פעמים לבכות. זה בכל מקרה לדעת שאמוציות יוצאות החוצה, לפעמים יוצאות על אנשים אחרים ... זה חלק מהעולם, לא מחזיקים בבטן. וגם מרגישים בעוצמה נורא חזקה, כאילו האמפליטודה של הרגשות היא מאוד מאוד חזקה.

העוצמות הרגשיות הגבוהות של שני ההורים, והדרך השונה כל כך של כל אחד מהם להביע את רגשותיו מוליכות את בני, ההופך לנער ומגלה את הפורנוגרפיה, לשתף בגילוי רק את אביו, אם כי זהו שיתוף מוגבל בטיבו.

בני: אני לא יודע את זה כי אבא שלי אמר לי או כי משהו כזה. אז גם כשגיליתי את הפורנוגרפיה בגיל 12, 13, 14, לא זוכר מתי, והתחלתי עם כל מיני פנטזיות של ילד וכל מיני דברים כאלה, אם היה לי מישהו לדבר אליו זה אבא, גם לא יותר מדי. אימא שלי אף פעם לא הבינה את הקטע.

בני מגלה את הפורנוגרפיה במקביל לתחילת התבגרותו המינית. התבגרות זו מתרחשת על רקע דמויותיהם של הוריו המייצגים גבריות ונשיות שונות מאוד זו מזו ומבלי שהוריו ערכו אתו שיחה כלשהי בנושא התבגרותו. למעשה אפשר להניח כי דגם הפעולה המינית שבני נחשף אליו וצופה בו בפורנוגרפיה תואם במידה רבה את הדגם המגדרי המובהק שראה אצל הוריו. ייתכן שזו הסיבה שהוא אינו יכול לדבר על כך עם אמו, ואם היה מישהו שאתו הוא יכול היה לדבר – זה אביו. אך בני איננו בטוח שהוא אכן יכול היה לדבר, ואם כן הוא דיבר **אליו**, ולא אתו, כך משתמע מדבריו. כלומר: השותף האפשרי לחוויות המיניות והפורנוגרפיות הוא אבא המתואר כאדם מופנם וכגבר המביע בעוצמה רגשות של כעס ואלימות. אימא "לא מבינה את הקטע" של הפורנוגרפיה. כאדם בוגר המנוסה ביחסי מין

וביחסים זוגיים, בני, המתאר את עצמו כמי שמחזיק בדעות פמיניסטיות ונוהג בשוויון עם נשים בכלל ועם בנות זוג בפרט, מתלונן על הפמיניזם שפוגע ביכולתו ליהנות מפורנוגרפיה.

בני: ... נגיד לראות פורנו, להרגיש שזה בסדר, ולהיות מסוגל לנתק את זה מהתעשייה שיש מאחורה. ולא לחשוב על הניצול של הבחורה שבתמונה. גם אם זה פורנו ביתי של שני אנשים שהצטלמו לבד מול מצלמה. זה כבר לחשוב על מה שאני יודע על תיאוריות סוציולוגיות, על התניות חברתיות, של מה הטלוויזיה עושה לנערות, ואיך אנחנו מבנים תפקידי מגדר בצורה לא שוויונית, בלה-בלה, טראח, הכל נכנס לי לתוך הפנטזיה. ... אני פשוט אם יש משהו שקרה לי עם הגירוסים הזה, שגם הייתי צריך מאוד להשקיע בעצמי, וגם הייתי צריך לעשות לעצמי תיקון מטורף לתפיסות הפמיניסטיות שלי, ממש ברמה של גבריות כמעט מעוותת, אני יכול להגיד. לא מעוותת, אבל לא מאוזנת. והייתי צריך פשוט לעזוב את כל הנושא, לא משנה מה זה היה. גם היה לי איזה טראומה איתם [עם מרכז התמיכה לנפגעי תקיפה מינית – ד.פ.] הם קצת... המקום היחיד שבאמת פיטר אותי בחיים שלי אי פעם, היה המקום שהתנדבתי בו, וזה מעניין כאילו.

בני מרגיש כי הפך להיות פמיניסט במידה כזו שהגבריות שלו הפכה להיות "כמעט מעוותת", "לא מאוזנת" ואחד הסימנים לכך בעיניו הוא הקושי ליהנות מפורנוגרפיה. הוא סבור כי מה שהוא יודע על תעשיית הפורנוגרפיה, ועל ההבניות החברתיות בכלל, קילקל לו את ההנאה המינית מהצפייה בפורנוגרפיה. לדבריו כדי לחזור למה שהוא מכנה "גבריות מאוזנת" היה עליו "לעשות לעצמו תיקון מטורף". התיקון הזה החזיר אותו לטיפול נקודת המבט הגברית והחלשת הקול הנשי וטענות הקיפוח. בני המתקן שולל את המוסר החברתי המוביל לאמפטיה לחלש ממנו, שזו בעיניו תכונה נשית, פמיניסטית, הפוגמות בגבריות ובהנאה ממנה. נכון להיום, בני מעיד על עצמו כי הוא מסופק מגבריותו, מתייחס באופן שוויוני לבנות זוג, ועם זאת נהנה מצפייה תכופה בפורנוגרפיה.

טרנס (1999) מתאר כי אצל נערים רבים כינון גבריות הוא תהליך שבו הנער הצעיר אינו מאמץ התנהגויות חדשות, ואינו רוכש נכסים חדשים, אלא הוא בעיקר מסנן החוצה פרקטיקות התנהגותיות ורגשיות הנראות בעיניו מן הסתם בחסות התרבות, כילדותיות או נשיות. את היתרה הוא חווה כגבריות. בני ואבי למשל, מנהלים משא ומתן מתמשך עם הגבריות המתהווה. בני מסנן את מה שאינו גברי בעיניו ("תיקון מטורף לתפיסות הפמיניסטיות שלי"); אבי מפעיל מסננת "שבוחנת מה נשים רוצות" ("היום אישה צריכה מגבר דברים שמעבר לגבר ההוא, של מלבורו"); ושניהם רואים כגבריות ראויה את היתרה הנתרת לאחר הסינון. שניהם מבנים את הגבריות בתהליך רדוקטיבי של שלילה והרחקה של חלקים לא רצויים להם, או כאלו שהם תופסים כנשיים, ולפיכך לא רצויים. תהליכים כאלו מחייבים למעשה, מחיקת חלקים באישיות, או לכל הפחות בהתנהגות, תהליך המתרחש לעתים באמצעות פיצול רגשי. בתיאור ה"תיקון המטורף" בני מדגים תהליך משני ומאוחר המתרחש בבגרות, אשר ייתכן שהוא מהווה חזרה דומה ושונה, לתהליכים מוקדמים הנחווים בגיל ההתבגרות ובהם כינון גבריות על בסיס שלילת מרכיבים נשיים. טרנס (1999) טוען כי

לגבי רוב הנערים, זהות גברית אינה עניין של רכישת תכונות כי אם בעיקר של התכחות... ילדים וגברים לא דיברו על להיות חזקים דווקא, אלא על לא להיות חלשים. הם לא הדגישו עצמאות אלא בעיקר את הצורך לא להיות תלויים... בקיצור, להיות גבר פירושו באופן כללי, לא להיות אשה. כיון שכך, אימוץ זהות מינית על-ידי בנים הוא הישג שלילי. תחושת גבריותם

המתפתחת איננה, כברוב הצורות האחרות של התפתחות זהות, התקדמות לעבר דבר-מה שרוחשים לו הערכה, כי אם דחייה של דבר-מה שמפחיתים מערכו. (שם, עמ' 93)

בדבריו אלו טרנס מחזק דבריה המוקדמים של דה-בובואר (2001) שטענה בספרה *המין השני* כי בחברה הפטריארכלית להיות גבר משמעו לא להיות אשה. טרנס מצטט את ו"מתכתב" עם ג'סיקה בנג'מין (2005) וקרול גיליגן (1995). טרנס, בנג'מין וגיליגן מתעמתים עם התפיסה התרבותית והפסיכולוגית שרווחה מאוד בעבר, על פיה תהליך הדיפרנציאציה הגברית מושגת בעיקר על דחיית ההזדהות הילדית עם האם.

כריס בלזינה (Blazina, 1997) מדגישה אף היא את הבניית הגבריות כתהליך נפשי המבוסס על דחיית הנשיות. לדבריו, תהליך הסוציאליזציה הגברית מייצר את ומבוסס על "התנגדות להודות, לפתח או להציג את החלקים הנשיים שבאישיות" (שם, עמ' 65). בלזינה טוען כי חלקים אלו, הנדחים מתוך הנפש הופכים להיות מקור לבושה, זעם ופחד, בעת שהנער הופך לגבר. זאת ועוד, ההתרחקות מהתקשרות ומהבעת רגשות מובילה לא פעם לקונפליקטים גבריים על תפקידי מגדר, ולהתפתחות של מה שהוא מכנה זהות גברית שבירה (Blazina, 2001).

למראויינים רבים הזיכרון והתפיסה שהתעצבו מציירים את דמות האב כדומיננטית ולעתים אף כוחנית ואלימה, ואת דמות האם ככנועה ופאסיבית, ולעתים כקורבן; רבים מהם יכולו לדבר עם אימא מעט יותר מאשר עם אבא על נושאים כגון התפתחות מינית, סקרנות מינית וצעדים ראשונים בתחום. אולם כאשר הדברים הגיעו לפורנוגרפיה, אבא הוא זה שהכניס אותם לסוד העניינים, אם כי בדרכים שונות כגון ידיעה ואישור בלבד, סיוע בפועל ברכישת מנוי לירחון ולעתים בדרך קשה של חשיפה בעייתית ואולי אף טראומטית כמו במקרה של מאיר. מאיר רווק בן 37, מתאר כישלונות חוזרים ונשנים בקשרים זוגיים. מאיר מתקשה לספר על אביו שחנך אותו בצעירותו באופן קשה ומטריד⁷⁹. זיכרונותיו של מאיר הנוגעים להתפתחות המינית ולתחילת ההתנסויות באוננות, מלווים בתחושה של חיים כפולים, בהסתרה ובאנרגיה וכוח שמפחידים אותו. הוא נחשף בהפתעה פעמים אחדות לאביו כשאונן מול מסך הווידאו שבסלון. הדבר קרה בעת שהיה נער צעיר והתנסה בעצמו באוננות. הוריו קלטו שהחל לאונן אך לא דיברו אתו על כך. מאיר מתאר חוויה משמעותית של פיצול בין חלקים שונים ומנוגדים בתוכו.

מאיר : האישיות שלי היום היא איזה משהו שהוא ... מנופץ, שאני מנסה לאסוף אותו. [גיל] 25 עד 31, 32, זה לממש הכל, שזה אומר הרבה פעמים ללכת לזונות, ו... שיחות סקס, כאילו, וללכת על הדברים הכי ביזאריים שאפשר.

דן : הכי ביזאריים זה כולל אלימות ופחד?

מאיר : אלימות ופחד זה בעיקר בטלפון ... אני זוכר שבשיחות סקס, שהייתי עושה עם נשים, אז יש באמת נשים שרוצות, כאילו שהיו רוצות נגיד שאני יקלל אותם, ולי זה היה קשה, פשוט לא הייתי מתורגל בזה, לא ידעתי איך לעשות את זה, זה עניין אותי לנסות, ובאמת בשלב מסוים השקעתי מאמצים בלהצליח, והרגשתי שאני גם מצליח בזה, צובר יכולות.

דן : והרגשת שזה טוב לך?

⁷⁹ ראו ציטוט בפרק זה, בעמ' 166.

מאיר : במובן מסוים, כן.

דן : מחזק אותך?

מאיר : כן. כאילו לראות איזה ... זה כמו שאתה יוצא לאיזה עולם חדש ואתה מגלה בעצמך איזה יכולת

דן : והכיוון ההפוך? שיתייחסו אליך באלימות? שאתה תהיה זה שמפחד?

מאיר : זה דווקא יותר *Lately*, לאחרונה, לפני כן א..., (הפסקה ארוכה) לפני כן הרבה פחות ... בסופו של דבר תמיד הטבעי שלי תמיד היה כל הזמן לחפש ת'מקום הרך, המכיל והנעים, אבל שמותר לעשות בו הכל.

מאיר מעיד על עצמו כמי שמחפש תמיד את המקום הרך, המכיל והנעים, אך חוויה שכזו אינה מספקת אותו מבחינה מינית. במין הוא זקוק לעוצמות, לכוח ולאפשרות "לעשות הכל". לקראת סוף הריאיון עמו מאיר מתאר את עצמו כך:

אני גבר פחדן ואני רוצה להיות גבר אמיץ ... אני גבר שחי ... הרבה בתוך כאב, והייתי רוצה להיות גבר שחי יותר מתוך אהבה.

מאיר צופה בפורנוגרפיה באופן אינטנסיבי לאורך שנים, והחשיפות הראשונות לפורנוגרפיה עדיין זכורות לו כחוויות טעונות באנרגיות של אלימות ובפחד. חוויות אלו הותירו עליו את רישומן והוא רואה עצמו כגבר פחדן. בדבריו אלו מאיר מסכם חוויות רבות ואכזבות רבות מזוגיות וממיניות, ובעיקר מסכם כך את חוויית הגבריות שלו.

6.4b כינון גבריות כפיצול בין סקס לאהבה ובין ליכלוך לטוהר

פיצול החלקים הנשיים ודחיקתם איננו הפיצול היחיד המתגלה מדבריהם של המרוויינים, גברים הצופים בפורנוגרפיה בשכיחות, אשר רואינו במחקר זה. קריאה מעמיקה בדבריהם מגלה תפיסות של גבריות ושל מיניות גברית, ששזורים בהן פיצולים בין התחום המיני גם לתחומים משיקים נוספים.

יובל, בן 26, רווק שמעיד על עצמו כמי שנגמל מצפייה ומזה כחצי שנה אינו צופה בפורנוגרפיה, מצוי בזוגיות קרובה ואינטימית מזה כשנה, והוא ובת זוגו מתעקשים שהיא תהיה נוכחת לצידו במהלך כל הריאיון.

יובל: מכיתה ז', איך שהתחלנו את התיכון, נהיינו חבורה של בנים ובנות שלאורך תקופה היינו ביחד, והיא הייתה בחבורה. היא מהרגע הראשון שראיתי אותה נדלקתי עליה ואז התחלתי להתאהב בה, וכמה שנים הייתי מאוהב בה ולא אמרתי לה כלום. היא הייתה בשבילי אלוהים באותו זמן, הדבר הכי יקר, אתה מבין אז זה היה בשבילי מטרה מאוד **גבוהה**. כמה שנים כאילו רדפתי אחריה, ואיפשהו ממש לקראת לקראת הצבא כזה נהיינו חברים, והיינו הראשונים אחד של השני. זה היה בשבילי מתאים, מתאים מאוד.

דן: אני מנסה להשוות בין קשר עם בת-זוג ויחסים מיניים לבין אוננות ופורנו. אז באוננות ובפורנו מצאת את עצמך נמשך ועושה דברים שאתה מרגיש איתם לא בנוח, שהם לא לגמרי מרגישים לך נקיים ופשוט קשה להתאפק. לעומת זאת דווקא בחיים המציאותיים, היית מאוד מסוגל להתאפק, בשונה אולי מהרבה בנים אחרים. שם הייתה שמירה ...

יובל: כן כן, נכון. הייתה מאוד שמירה, אני איך שחונכתי, איך שהאמנתי באהבה מאוד מאוד, גם חינוך לאהבה ולעשות דברים, אימא שלי אמרה - מאוד תשמור, אל תעשה, מאוד אמיתי, תהיה טוהר ... תוך כדי שהיינו ביחד הייתי מאושר, ומבחינתי היינו יכולים להתחתן ... למרות שהיה בי איזשהו ניגוד, שהייתי מאוד סקרן, מאוד מאוד סקרן, תמיד, כל החיים. ויצר, כל הזמן לחקור לגלות, ומאוד חרמן גם, מאוד חרמן פשוט, הייתי מאוד כל הזמן חושב ומסתכל, וזה נשאר בי עד היום. מסתכל על בחורות, מסתכל על, תמיד חושב מה, כל הזמן חושב על מין. אז, כן.

...

דן: השתמשת במילה טהור בהקשר של בת הזוג הראשונה הזו, החברה הראשונה, זה מילה שיכולה להתקרב בכלל לאזור של צפייה בפורנו?
יובל: לא.

דן: שם לא הרגשת טהור?

יובל: לא, ועד היום זה ככה. ממש. ההיפך מטהור.

דן: מחלקה נפרדת?

יובל: כן, רק שאז, רק שאז אולי הרגשתי את זה, אבל זה היה, בגלל שזה היה חדש, אז זה היה בשבילי לא כזה, זה לא היה טהור, אבל לא כזה, לא יודע מה ההיפך של טהור, איך אפשר להגיד את זה?

דן: ההיפך מטהור זה טמא. השאלה אם זאת המילה הנכונה למה שהרגשתי?

יובל: לא, זהו, אז לא. אולי כשעבר זמן - כן, אבל אז, זה היה מאוד חדש גם כל הנושא של הפורנו, כזה וואו, יש פורנו, אפשר לראות את זה באינטרנט, יש המון מה לראות. זה כזה מלמד אותי, ראיתי כל מיני דברים, צורה שמראה לי, זה נחמד, זה יעזור לי. לחקור את זה. אבל דווקא ככל שעבר הזמן - זה נראה לי יותר **טמא** ויותר טמא.

דבריו של יובל מדגימים חוויה מפצלת: פיצול בין מטרות גבוהות וטהורות בתחום הזוגי, למול צפייה רבה בפורנוגרפיה מגיל צעיר. הצפייה נחווית ונתפסת תחילה כמעניינת ומלמדת, אך בהמשך כטמאה ומזיקה. הוא מעיד על עצמו כמי שחונך, בעיקר על ידי אמו, באופן פתוח וחיובי בכל הקשור למין ולמיניות, וכמי שעל-פי ערכיו מאמין באהבה אמיתית וטהורה, המוגדרת בפיו כגבוהה. לצד זאת ככל ששעות הצפייה שלו בפורנוגרפיה התרבו יובל התייחס לצפייה כתלות והתמכרות של ממש. על פי תפיסתו, יובל חווה את הצפייה כטמאה ובעייתית אך בכל-זאת המשיך לצפות בתדירות גבוהה ולאורך שנים. אמביוולנציה זו נמצאה בקרב צופים רבים ואחד ממאפייניה הוא: תנודות רגשיות ומחשבתיות בין ביקורת על הצפייה להצדקתה. האמביוולנציה תורמת להתפתחותו של פיצול ולצורך להתמודד עם הדיסוננס.

כמו יובל גם גלעד ממשיג לעצמו חוויות מסוימות כטהורות ואחרות כטמאות. בדבריו, גלעד⁸⁰ מבחין ולמעשה מפצל בין הנאה פיזית המופקת מצפייה בפורנוגרפיה ואוננות, לעומת הנאה רגשית שאותה הוא חווה באוננות עם פנטזיה וללא צפייה, וכן בעת שמקיים יחסים עם בת זוג. על פי ניסיונו ותיאוריו ההפרדה ברורה ועקבית: אוננות ללא צפייה נתפסת כבעלת איכויות ערכיות חיוביות יותר באופן מובהק, ובכל זאת הצפייה היא הרגל שהוא שב וחוזר אליו. גלעד רווק בן 26, מגדיר את עצמו דתי "light", דתי לאומי, לא חרדי, נע שנים על הציר שבין הנאה, אשמה וצידוק עצמי על ובשל הרגלי הצפייה. קימל מכנה זאת "guilty pleasure", עונג טבול באשמה (Kimmel, 2005, p. 72). יובל מתאר תהליך שבו הוא צופה לפרקים, מפסיק כשיכול להפסיק, מתנזר חודשים אחדים ושב לצפות כאילו בעל-כורחו. מאז שהיה מתבגר צעיר מאוד הוא מתקשה לחבר בין שלושה מרכיבים: תשוקה מינית ויחסי מין, חברות אישית, אנושית, רגשית ואינטימיות עם בת זוג. לאורך השנים גלעד חווה פיצול דינמי ופועל מתוכו: בגיל הצעיר שאף לקרבה רומנטית והנערה שהיה מעוניין בה נתפסה בעיניו כמלאך, בעוד יחסים מיניים נחוו כמעשה מלוכלך; בהמשך שאף ליחסי מין רומנטיים עם בת זוג וחווית

⁸⁰ ראו ציטוט בעמ' 73.

הליכולך שועתקה לפורנוגרפיה. הדינמיקה שבין מלולכך לטהור (כך, בלשוננו, מלולכך מול טהור, ולא מלולכך-נקי או טמא-טהור) נמשכת ואיננה מתייצבת.

גלעד: זה מצחיק כי מי שהיה נגיד אובייקט אט.. אובייקט, סליחה על המילה, אבל אטרקטיבי ומושך הוא לא היה חבר. הוא היה כאילו מחוץ, מחוץ לנישה ... מי שהייתה, בגלל שהשתמשת במילה אובייקט [השתמשת קודם בלשון זכר – ד.פ.]. מי שהייתה חברה ללימודים, או קשר בין אישי משמעותי - אז לא יכלה באמת גם לשמש כדמות [לפנטז עליה קרבה מינית – ד.פ.]

דן: זה משהו שחשבת עליו אז או עכשיו במבט לאחור אתה עושה את האבחנה
גלעד: אז, עכשיו אני עושה את האבחנה
דן: איך אתה מבין את זה?

...
גלעד: לא, היא מושכת אבל אני לא רואה אופציה של קיום יחסי מין, כאילו זה לא משהו שאני רוצה

דן: הבנתי. זאת אומרת, מי שהפכה להיות קרובה אליך מבחינה חברית לא הייתה יכולה להיות מושא לפנטזיות?

גלעד: נכון

דן: למה, לדעתך?

גלעד: כי חברות זה טהור, ומין זה מלולכך.

...
גלעד: היו תקופות, אני לא יודע לתארך את זה אבל היו תקופות שאני מוציא את זה [את הפורנוגרפיה] מהחיים שלי.

דן: למה?

גלעד: כי זה מלולכך. כי זה לא נכון, כי זה לא המציאות האמתית.

דן: תסביר, מה מלולכך בזה?

גלעד: אני לא יודע מה מלולכך בזה. אבל זה מרגיש ככה, מרגיש כאילו שזה לא שייך לעולם האמתי, ושאוּלִי זה לא נכון, או שאולי זה פוגע בי, או אולי מעכב אותי.

...
דן: וכשאתה חוזר [לצפות], מה אתה מרגיש? באסה? אני לא מספיק חזק?

גלעד: אתה מרגיש קונפליקט. כאילו מצד אחד מגיע לי ובא לי, מצד שני נכנעתי, ליצר.

...
דן: ומה ברמה הרגשית? ברמה הרגשית זה [הצפייה] גם הופכת אותך לשבע?
גלעד: ברור שלא. ופה הקונפליקט, שאתה אין לך את ה-*affection* אבל יש לך את ה... את הפיזי, המספק.

גלעד מצוי בקונפליקטים מתמשכים: קונפליקט בין התחושה שמגיע לו לצפות בפורנוגרפיה ויש לו זכות לכך, ובין תחושת האשמה עצמית הכרוכה בצפייה ובכניעה ליצר וקונפליקט בין החוויה של סיפוק פיזי חושי להיעדר סיפוק רגשי. אם קונפליקטים אלו אינם נפתרים הם עלולים ליצור או להעמיק הן את הפיצול בין החוויות והן את הדיכוטומיה בין שני קצות הסקלה: טהור ונקי - מלולכך וטמא. בסוף הריאיון בדקתי עם גלעד אם יש דבר מה שהוא רוצה לספר ושכדאי שאדע אף שלא שאלתי, גלעד חוזר ל"פיצול הזה". אף שכבר דיברנו עליו חשוב לו להדגיש זאת, והסיבה לכך לדעתי היא כי במהלך הריאיון התחדדה אצלו ההבנה שהפיצול הזה מלווה אותו עד עתה.

דן: ... האם אתה חושב שיש נקודות משמעותיות ורלוונטיות שבכלל לא שאלתי, שלא הגענו אליהן ולא נגענו בהן?

גלעד: נגענו בזה קצת, אבל אני חושב שהעיסוק של ... של יחסי-מין בעולם הממשי, בקשר אינטימי, מהותי, הם עדיין, עדיין יש לי את הפיצול הזה, של בין טהור ומלולכך.

דן: זאת אומרת אתה כן מתחבר לחוויה של טהור שם, אבל גם למשהו מלולכך?

גלעד: לא המין טהור. בת-הזוג שלי טהורה.

דן: בת-הזוג טהורה ויחסי המין מלולככים?

גלעד: כן.

גלעד מספר שמצא דרך אישית ומקורית ליישב את הפיצול הנוגע לפורנוגרפיה ולו גם במידה מסויימת, דרך שמאפשרת לו להמשיך לצפות בפורנוגרפיה בלי לחוות ביקורת עצמית ברמה קשה מדי.

גלעד: קשה לי מאוד שאנשים לא מדברים אחד עם השני, כאילו זה נראה לי כזה מט... כאילו שזה אקט טכני בלבד. זה מגעיל ממש, מרגיש לי ממש לא ...
דן: לא מחרמן?
גלעד: לא, זה לא. זה כמו מחשב כזה, זה משהו מכני, זה לא, זה מפגר, כאילו.
דן: אז איפה אתה מוצא את הפורנוגרפיה שהיא מתחשבת?
גלעד: לא, זה לא מתחשב באמת, זה חרטה, זה שוביניסטי אחושילינג, אבל לפחות יש תקשורת.
דן: אוקי"
גלעד: ועוד משהו – אני, אם אני צופה במישהי, אז אני אוהב לדעת עליה יותר, את ההיסטוריה שלה, אני עושה כאילו וויקיפדיה על הבן-אדם.
דן: תסביר לי.
גלעד: שחקנית פורנו, אני אוהב לדעת כאילו מי היא מאחורי הדמות, איפה היא גדלה, מה המשפחה שלה, איך היא חיה.
דן: ותמיד יש לך את השמות של השחקניות?
גלעד: אני לא צופה בהרבה. יש לי כאילו שחקניות ספציפיות, נגיד חמש, שאני יודע מי הן ומה הן.
דן: וואו
גלעד: צורך בקשר כאילו אישי כאילו רגשי, באמצעות כאילו היכרות עם שחקנית הפורנו הספציפית. .. ואני הולך לפעמים ל-YouTube כדי לראות ראיונות, יש כאילו ראיונות איתן שהן מספרות על עצמן ... אז זה מרגיש לי משהו שכאילו, כאילו אני מכיר אותן.

נראה שגלעד מצא אסטרטגיה ליישוב חלקי של הקונפליקט הפנימי שבו הוא מצוי. הקונפליקט הזה הוא תולדה של הפיצול בין הסופר-אגו השולל את הרגלי הצפייה שלו ובין האיד המחזיר אותו שוב ושוב אליהם. גלעד מבין שסרטוני הפורנוגרפיה אינם מציגים זוגיות רומנטית, או אהבה, וכי התקשורת המצולמת איננה באמת שוויונית. אך ההתמקדות בכוכבות פורנוגרפיה בודדות, ההיכרות הווירטואלית שלו עמן וכן הבחירה בסרטונים שמציגים מידה מסוימת של תקשורת, מאפשרות לגלעד לחוש רגשות אשמה בעצמה מופחתת ולחוות יותר עוררות והנאה. גלעד זקוק לתחושה כי אינו צופה בשפחות מין מודרניות כדי ליהנות מהפורנוגרפיה שהוא צופה בה.

דבריו של איתן רווק בן 31, מתכתבים עם דבריו של בני⁸¹. איתן מדבר על כך שהמודעות הפמיניסטית שלו מפריעה לו ליהנות מהצפייה בפורנוגרפיה ומבטא פיצול שאותו הוא מבקש לפתור. הוא מפנטז על מצב בו יהיה בביתו "חדר מיטות לא פמיניסטי" ובניגוד לו בחדרי הבית האחרים יחיה חיים שוויוניים ואף פמיניסטיים עם בת זוג. אחד מראשוני המטפלים המיניים, דייוויד שנרץ, טען כי אנשים נוטים להתנהג בחדר השינה כפי שהם מתנהגים בחדרי הבית האחרים (Schnarch, 1991). לדבריו אין זה סביר שבת זוג תתפקד כמצופה ממנה על פי תפיסות התפקיד הנשי המסורתיות בזוגיות ובחיי הבית, ובאופן שונה לחלוטין, שוויוני ומעודכן במיניות עם בן זוגה. ואף על פי כן איתן היה רוצה בהפרדה שכזו, בהיפוך התנהגויות, שוביניזם בחדר המיטות ושיוויון ביתר חדרי הבית. הפיצול במקרה שלו נחוה כפנטזיה בלתי אפשרית,

⁸¹ ראו ציטוט בעמ' 176–177.

זאת על אף שיש גברים ונשים הבוחרים לחיות בזוגיות שוויונית במקביל למימוש פרקטיקות מיניות בלתי שוויוניות כלל. במאמר מוסגר אוסיף, על סמך השערות שהועלו בפרק 3, כי אולי זו לא רק הפנטזיה הזו שאינה אפשרית לאיתן, אלא פנטזיה בכלל. אם כך או אם כן, איתן⁸² חווה פיצול אשר על פי החוויה שלו מותיר אותו נטול אפשרות לממש את רצונותיו, ולפיכך הוא מסתפק באוננות ובצפייה בפורנוגרפיה כפרקטיקה מינית עיקרית, במין מזדמן לעיתים רחוקות, ובשכנוע עצמי כי אינו מעוניין ואינו מאמין כלל בזוגיות ארוכת-טווח.

איתן: כן, אני לא מאמין בזה [בזוגיות], לא רוצה בזה. אני מאמין בזוגיות קצרת טווח לצורך העניין, אז שירשם לפרוטוקול. אז אממ...
דן: יש מצב שזה קשור [לצפייה בפורנוגרפיה]?
איתן: באיזשהו מקום זה קשור. אני לא יודע להסביר כל כך איך. אני יודע שהסקס בזוגיות הוא גרוע, אבל אממ... לא רק שהוא גרוע הוא גם מונע את אולי הדבר היחיד ש... אולי הדבר המרכזי שמרגש בסקס זה הכיבוש, הפעם הראשונה שאני מצליח נגיד להשכיב משהו. אבל... לא יודע, הזוגיות היא כובלת בכל כך הרבה צורות אחרות, שאני לא יודע אם סקס זה הדבר המרכזי.

חיוו של איתן רצופים בחוויות צפייה מתמשכות לאורך שנים. בעיניו מין ומיניות יכולים להיות מהנים בקשרים מזדמנים וקצרי טווח, אך הוא חווה פיצול שאינו מאפשר הנאה מינית בזוגיות ארוכת טווח. כמו כן המיניות עם נשים בכללותה מפוצלת מחוויות מיניות עם עצמו המתרחשת בעת שהוא צופה בפורנוגרפיה.

דרור רווק בן 28, צופה בפורנוגרפיה מזה כ-16 שנה, התנסה בקשרים זוגיים מעטים, ומעולם לא בקשר זוגי שנמשך מעבר לחודש. הפרקטיקה המינית השגורה בחיוו היא צפייה בפורנוגרפיה ואוננות, והוא מרגיש כי בכל מקרה גם באוננות וגם ביחסי מין עם פרטנרית, שהוא מגיע מהר מדי לפורקן. דרור רגיל לצפות בפורנוגרפיה כשהוא מאונן וכמעט שאינו מתנסה באוננות ללא צפייה.

דרור: אני חושב שהפנטזיות שלי, הרצון שלי והדמיון שלי, הם דברים אחרים לגמרי. הרצון שלי לאיך אני רואה בית ובחורה ודברים כאלה, זה ממש אין לזה קשר למיניות, המיניות זה דבר נלווה לזה. זה לא קשור למיניות.

בעבורי, דבריו של דרור מתארים פיצול שהפך לאידאולוגיה. לדבריו, דרור אינו מושפע מן השפיכה המהירה שמורגל בה משום שלמרות השפיכה המהירה הוא נהנה מיחסי מין עם פרטנריות, כאשר אלו מתאפשרים לו. הוא מעיד כי גם הפרטנריות המעטות שמזדמנות לו נהנות מיחסי המין אתו, כי הוא יודע איך לענג אותן. משום כך, יתכן לקשר בין הפיצול שנתקבע בדעתו ובנפשו של דרור, בדומה לאיתן, ההפרדה בין מיניות ל(מושג ה)בית, ובין מיניות לבחורה, שני "דברים אחרים לגמרי", לבין הפורנוגרפיה המזינה את רעבונו המיני בשגרה. למעשה, החוויות המיניות שלו מתרחשות ונחווות, הלכה למעשה, בעיקר בצפייה תכופה בפורנוגרפיה ובאוננות במקביל לצפייה, מעט ביחסי-מין עם שותפות זמניות ומקריות, ומעט שבמעט עם בנות-זוג.

דן: אתה זוכר חלומות מיניים?

⁸² ראו ציטוטים בעמ' 139.

דרור: לפעמים כן לפעמים לא. אבל זה יכול להיות גם סתם משהו קטן וזהו זה כאילו
דן: והם, חלומות שאתה זוכר, הם דומים באיזשהו אופן או שונים מהפנטזיות שאתה מפנטז
כשאתה מאונן?
דרור: לא, לפעמים הם שונים מאוד.
דן: לאיזה כיוונים זה הולך?
דרור: זה עם סיפור שיש מאחוריהם, זה יכול להיות כאילו סיפור שלם על אא.. על בחורה
מסוימת, שאני יכול לדבר איתה, הרבה זמן ו.. כאילו כשאני מאונן - אני לא חושב על הדברים
האלה.
דן: זאת אומרת שכשאתה מאונן זה רק הקטע של הסקס?
דרור: כן.

הפנטזיות של דרור, חלומותיו על בית, על בת זוג ועל יחסים שיש בהם גם קשר וגם
מין מהנה, מפוצלות מן החוויות המיניות הקיימות בחיי היום יום. מדובר למעשה בפנטזיה של
יחסי מין ולעומת מין ללא יחסים בחייו המציאותיים.

6.4c כינון גבריות כפיצול מחלקים הומוסקסואליים

אבנר מייצג גרסה שונה של פיצול גבריות וגם אצלו אפשר לראות כי תהליך כינון
הגבריות הוא תהליך שלילי. אלא שבמקרה שלו אבנר אינו עסוק יתר על המידה בשלילת
המרכיבים הנשיים באופיו או בהתנהגותו, כי אם מרוכז בשלילת האפשרות שקיימת בו משיכה
הומוסקסואלית לגברים אחרים. הוא יליד קיבוץ החי כיום בעיר, בן 52, ומצוי בפרק ב' של
זוגיות עם אשה. הוא נמנע לומר לי במפורש שמדובר בזוגיות מונוגמית. אחת מההתמודדויות
החברתיות שהוא זוכר מילדותו ומנעוריו קשורה לעיסוק המתמיד שלו באמנות לסוגיה השונים,
עיסוק לא אופייני לבנים בקיבוץ. כשסיפר על כך בתחילת הריאיון שאלתי אותו אם הרגיש
שבעיני חבריו לחברת הילדים הגבריות שלו הייתה מוטלת בספק, מנקודה זו ולאורך כל הריאיון
אבנר שילב בדבריו באופן עקבי הוכחות לכך שאינו נמשך לגברים, זאת על אף שלא שאלתי
אותו דבר נוסף בכיוון זה. הצורך להוכיח זאת שוב ושוב, העלה בי מחשבות על הפיצול שאבנר
"עמל" להבנות בין חלקים שונים באישיותו המינית, לטובת התדמית שהוא מבקש להציג,
הדמות ההטרוסקסואלית המובהקת שהוא רוצה להיות.

אבנר: אני מודע לזה שהיה משהו בצורה, הצורה שאני רוקד, הצורה שאני עושה והכל
ששדרה מסר שאני לא מתכוון לו ... יש לי מטענים כבדים מבחינת ה.. איך אני, אם אני
מקובל, ואיך להפוך להיות מקובל והכל. אני מוצא שהצורה שאני עוקף את המטען, שאני סוחב
אותו, שאני לא יכול ... ההרגשה שלי הכללית בכלל היא שאני חייזר ... זאת אומרת אני בקיבוץ
... בילדות שלי, לא קלטו מה יש להם שם. היו יכולים להוציא אותי לבית ספר אחר, לתת לי
איזה, לא קלטו מי יש להם, לא מכוונות רעות. פשוט לא הבינו מה זה הדבר הזה, כי הייתי
חריג ... זה לא מוצא מקום. אני, אפילו זה מתלווה לזה גם תחושה שאתה אחר. אתה לא
רגיל, וגם אתה חוטף על זה בהרבה מקרים. מה בדיוק ומה עושים זה לא ברור, רק לא היה
לי עניין, לא היה לי את התחושה רגע אולי אני נמשך לגברים והכל ... היה כילדים, זה עכשיו
אני כן נזכר, ואיך למקם את זה בזמן אני מנסה לחשוב, זה לדעתי זה [בכיתה] ה' ו', יש שלב
ש.. אממ.. של מן מה שאומרים שבנים בודקים, בנים צעירים בודקים את העניין.

אבנר למד אמנות ועוסק גם כיום בתחומים שונים של אמנות: אמנות פלסטית ואמנויות
הגוף. דבריו מעידים כי בחשיבתו וברגשותיו משתלבים הן תחומי העיסוק שלו, הן המיניות שלו
עם עצמו והן יחסים מיניים בעבר ובהווה עם בנות זוג שונות. מאידך ניכר בדבריו כי קיים פיצול
גם בחשיבה וברגש. פיצול נוסף קיים בין חוויות של מיניות אוטו אירוטית שבה יש אוננות

סתמית עם צפייה בפורנוגרפיה ובין יחסים מיניים עם אשה, יחסים מן הסוג שהוא מעריך ומהלל.

אבנר: ... כשאני מצייר אני צריך להרגיש את החיבור שלא דווקא התממש ב session של... בסקס לווהט, אבל אני צריך להרגיש את החיבור, זה לא טכני. זה לא, אממ... איך קוראים לזה, זה לא איזה טכניקה, זה צורות ונפחים ואפקטים ואור וצל והכל, זה... זה להרגיש את האישה הזאת. עכשיו היה לי קשה יותר לצייר גברים... היו כמה שפנו אליי ורצו. גם ניצלו פעם את המצב שהייתי שיכור בפורים... sorry, אני מפספס חצי מהעולם, אבל אין מה לעשות. זה לא הגזרה שאני עובד בה, כן? אני סוגד לנשים, היום זה בצורה אולי שונה והכל, אבל תמיד זה היה עולם מדהים... גם באמנות, גם בלפעמים אפילו בפורנו - הצורות, הנפחים, אני אוהב נשים מלאות, נשים שופעות...

כשאבנר מצייר הוא צריך "להרגיש את החיבור", אבל גם "להרגיש את האשה הזאת", האשה שהיא המודל שלו. כשהוא בקשר מיני עם אשה הוא סוגד לה ואפשר לפרש גם זאת כדרך לפצל. סגידתו לנשים ויחסו אליהן כאל מדהימות לא בהכרח מאפשרים לו להתייחס לאשה כאל אדם בגובה העיניים, ולהתייחס לאישיותה על כל צדדיה. לדברי גולדנברג ורוברטס (Goldenberg & Roberts, 2004), יחס כזה עלול להיות הצד השני של אותו מטבע כלומר: החפצה. לדבריהן, "כאשר נשים הופכות למושא להערצה מירבית, נגזלות מהן לרוב איכויותיהן הטבעיות... מה שהופך אותן ל"חפצים" של יופי וסגידה" (שם, עמ' 71). גם החיבור בין הסגידה לנשים להתבוננות בהן כ"צורות", כ"נפחים" וכ"אפקטים" יוצר תחושה מסויימת של החפצה, המוסווית במעטה של קדושה והתבוננות פסיאודו אמנותית. ממש בצמוד לדיבור על "לצייר אשה", אבנר שב לבטא חווייה ורגש מפוצלים (דחויים) בהתייחסות וולונטרית השוללת אפשרות למשיכה הומוסקסואלית. מדובר בהתייחסות שאבנר מנדב בלי שנשאל לגביה דבר, ובעבורה הוא נוקט בלשון צבאית ובנגזרת מתחום העבודה⁸³ – "זו לא הגזרה שאני עובד בה, כן?".

אבנר: ... אני לא טיפוס של one night stand. אני לא טיפוס ללכת ל-pick-up bar... ולעשות סקס פראי ולא לראות אותה יותר... כל העניין שלי עם גבריות עבר טרנספורמציות וזה כי היה לי בתקופות האלה להגיד אני גבר, לא היה לי לא בגלל הומו או לא הומו, אלא פשוט כל ה, מה הם מתעסקים... מה שאני זקוק לו זה אינטימיות... כל אחד מגדיר את הזוגיות שלו איך שהוא מגדיר אותה. אבל זה לא עם מין מזדמן או חילופי זוגות או כל זה. זה לא מעניין אותי. אני, זה אנשים שאני מכיר, זה נשים שאני מכיר, באיזושהי רמה של אינטימיות, ואז יש קורים דברים, מה שאני קורא היום מיניות מקודשת או מרחבים שעדיין, אם אני מרגיש שאני צריך פורקן אז אני אפתח את המחשב ויעשה את זה, נדיר המקרים, ולא שזה לא קורה, היו כמה מקרים שכן... אבל זה היה נדיר וזה לא מייצג את הסך הכל. מצד שני, כן, דינה {שם בדוי לבת-הזוג שלו, ד.פ.} יודעת, זאת אומרת זה לא... עכשיו למשל שאני בתל אביב יש מצבים, קודם כל אין לי את הדחף שהיה קודם... זה לא שאני צריך לגמור כל ערב או זה, אלא אם זה יהיה קיים אני יכול להיות עם אישה כל ערב, אני לא מרגיש, זה כמו יותר בתפיסת הטאו, שזה לא העניין של הגמירה, אני יכול גם להיות מאוד מעורר וברמות של ממש זה, אבל לא צריך את ה, להעיף את זה החוצה.

אבנר מכתיר את המיניות בתואר "מקודשת" ונדמה כי הוא עסוק בניסיון לשכנע שכיום הוא גבר שונה מכפי שהיה בכל התקופות בעברו: כשהיה נער וגבר צעיר ובמהלך 19 שנות נישואיו. הוא מתאר תהליך גמילה מפורנוגרפיה, שהייתה פרקטיקה מינית מרכזית עבורו

⁸³ ראו בעמ' 202, דבריו של קימל (Kimmel, 2005) על מיניות גברית כעבודה.

לאורך שנים, אך מספר כי הגמילה איננה מוחלטת ומדי פעם הוא מרגיש צורך בפורקן ולשם כך הוא צופה בפורנוגרפיה. יש לשער שגם פוגש נשים שאינן עונות להגדרה של בת זוג ומקיים יחסים שאינם עונים להגדרה של מיניות מקודשת. אבנר ביקש שלא להתייחס לאפשרות זו. כשנשאל על כך בריאיון לא אישר זאת וגם לא הכחיש. הוא נשמע כמי שגיבש אידאות גבוהות על מין ועל מיניות והוא משתדל לנהוג בהתאם להן. מבין השורות עולה האפשרות שלעיתים אינו מצליח. אלו הלכי רוח שגברים ובוודאי גם נשים מכירים. נדמה שאחד המנגנונים המאפשרים לו התמודדות עם הפער בין האידאה לפרקטיקה הוא מנגנון הפיצול: כשצריך "להעיף את זה החוצה" – הוא בוחר באפשרויות שפחות מוערכות בעיניו, כמו למשל צפייה בפורנוגרפיה, אך בדרך כלל הוא מטפח זוגיות ומיניות המושתתות על היכרות ועל אינטימיות עמוקה ואלו נחוות כמקודשות.

קימל (Kimmel, 2009) מצביע על הדחקת רגשות האופיינית לנערים ולגברים רבים הנובעת גם כתוצאה מצפייה בפורנוגרפיה. לטענתו סרטי הפורנוגרפיה מנסים ומצליחים לייצר חוויית חופש בקרב הגברים הצופים. בסרטונים חשים הצופים שהם יכולים לבצע ככל העולה על רוחם מבלי להתמודד עם סירוב או התנגדות אפשרית של נשים לממש את תשוקתם המינית של הגברים. הפורנוגרפיה יוצרת עולם דמיוני שבו האשה לעולם אינה מסרבת לתשוקה הגברית, ואף מביעה כמיהה לכל מה שהגבר מעוניין בו ולגבר עצמו. אלא שהניסיונות הממשיים מלמדים את הנערים והגברים שבעולם האמיתי ייתכנו גם תסריטים אחרים. משום כך לדבריו של קימל, החופש המדומה הזה מסתיר תחתיו רגשות אחרים כגון "אוש, אשמה ועצב, הנובעים מחרדה מפני דחייה שהם עלולים להיתקל בה או שאולי כבר נתקלו בה. נערים וגברים נמנעים מלהודות בפומבי הן בחוסר האונים שלהם והן בחששות וברגשות קשים מתוך חשש להיחשב בעיני הזולת כגבריים פחות.

תשוקה לאחר הופכת אותנו תלויים בו, טוען מיטשל (2002), ו"הפגיעות שבתלות גורמת לנו לחוש בסכנה" (שם, עמ' 133). כוחה של הפורנוגרפיה טמון בין היתר בכך שבחסותה מוצאים גברים מחסה מהסכנה. הפורנוגרפיה "מציעה את השילוב הנפלא של עוררות וסימולציה – תשוקה נטולת סיכון. כמו לקלוע בדגים בחבית. אי אפשר לפספס" (שם). **לסיכום**, שותפיי למחקר, גברים ששיתפו אותי בזיכרונותיהם, בחוויותיהם, במחשבותיהם וברגשותיהם, הובילו אותי להסיק כי מנגנון הפיצול שהוא לעתים מינורי ולעתים מגיע לכדי דיכטומיה מובהקת, מהווה מנגנון מרכזי שבאמצעותו המיניות גברית מתכוננת לאור ולעתים בצל צפייה תדירה בפורנוגרפיה. תהליכי הפיצול היו אופייניים לעיצובה של הגבריות גם לפני שהפורנוגרפיה הפכה נפוצה ועתה בחסות הפורנוגרפיה תהליכים אלו מואצים ומועצמים.

נראה כי במקרים רבים תהליכי התבגרות של נערים, החיברות באמצעות נערים וגברים אחרים, וכינון של גבריות ומיניות גברית הם תהליכים שליליים המאופיינים בניתוק

רגשי. מדברי המרואיינים עולה כי הצפייה בפורנוגרפיה במקביל להתהוותם של תהליכים אלו מגבירה לא אחת את הזיקה בין כינון המיניות הגברית לחוויות של פיצול. איתן מבקש בפנטזיה שלו לפצל בין התנהלות שוביניסטית בחדר המיטות להתנהלות פמיניסטית ביתר חדר הבית; בני מבקש לעצמו הנאה מצפייה בפורנוגרפיה שוביניסטית בעליל שלא תופרע מתפיסת עולם פמיניסטית; גיל⁸⁴ מפצל בין פנטזיה על פְּטיש האצבעות שהן מושאי תשוקותיו כשהוא מפנטז ואינו צופה, ובין מיקוד באברי מין ובחדירות כשהוא צופה בפורנוגרפיה; חיים⁸⁵ מפצל בין חברה שאוהבת מין שהיא בעיניו זכיה בְּפִיס, ל"אחת שהייתי מתחתן אתה", שחייבת כמובן להתנהג אחרת; אבי⁸⁶ תופס את התשוקה הנשית כמפוצלת: נשים מעדיפות את נהג המשאית כשותף ליחסי מין, אך בבית הן מחפשות גבר אחר לגמרי, בעל שרירים חדשים עשויים השכלה וממון; יובל⁸⁷ וגלעד⁸⁸ מפצלים בין פרקטיקות טהורות ונשים מלאכיות, לאוננות עם פורנוגרפיה הנחווית כמלוכלכת וטמאה; ורבים זוכרים והפנימו את דמות האב כמאיימת ושותקת, אך מעודדת צפייה בפורנוגרפיה ואוננות, ואת דמות האם ככנועה ושותקת המתנגדת לפורנוגרפיה. דוגמאות אלו ממחישות חלוקות שונות וכן פיצול ודיכוטומיה בתפיסותיהם של גברים רבים הצופים באופן שגרתי בפורנוגרפיה.

6.5 Gay Porn - ייצוגים של גבריות אחרת

הסרט התחיל להבהב מולי. הבטתי בו מהופנט. ככל שחלפו הדקות, משהו בי הלך ונרגע. בפעם הראשונה בחיי הכל הסתדר לי בראש, התיישב לי בגוף באופן נכון והגיוני. גברים מתנשקים, גברים מוצצים, גברים מזדיינים עם גברים. בלי התנצלויות. פשוט ככה. שי פניגר, 2012, חורף-קיץ, עמ' 80.

המרחב הפורנוגרפי נותן במה לייצוגים מיניים מגוונים, ולא רק לייצוגים ולפרקטיקות הטרוסקסואליים ופטריארכליים. הפורנוגרפיה מגוונת ביותר כדי לענות לצרכים ולטעמים של כל דורש ובהחלט אפשר למצוא בה גם ייצוגים אחרים ובהם בין היתר ייצוגים לפרקטיקות שליטה וכוח של נשים המערערים את המוסכמות ביחסי הכוח המגדריים; ניתן למצוא בה אנשים, גברים ונשים, בעלי מראה גופני חריג ועוד. הפורנוגרפיה מזמנת לצופה המדפדף בה, מפגש עם ייצוגים מגוונים של גבריות ושל מיניות גברית ללא העדפה או גבולות גזרה מובהקים. לא בחנתי לעומק אלו תכנים מעדיפים המרואיינים ולפיכך לא אוכל לפרט על ייצוגים של גבריות אחרת הבאים לידי ביטוי בתכנים בלתי שגרתיים שבהם אולי חלקם בוחרים לצפות. ואולם, 5 מרואיינים מבין ה-25 מגדירים עצמם כהומוסקסואלים, ומתוך ניתוח דבריהם עולה כי בין חוויות הצפייה שהם חווים יש גם אלמנטים ייחודיים השונים מאלה של צופים הטרוסקסואלים. תהליכי

⁸⁴ ראו ציטוט של גיל בעמ' 59.

⁸⁵ ראו ציטוט של חיים בעמ' 175.

⁸⁶ ראו ציטוט של אבי בעמ' 174.

⁸⁷ ראו ציטוט של יובל בעמ' 179–180.

⁸⁸ ראו ציטוט של גלעד בעמ' 181–182.

כינון המיניות הגברית של הגברים ההומוסקסואלים דומים בחלקם לאלו של גברים סטרייטים אולם חלקם שונה וייחודי להם.

גברים ההומוסקסואלים צופים בפורנוגרפיה לא פחות, ויתכן מאוד שאף יותר מגברים הטרוסקסואלים. סקוט דוגן ודונלד מק'קררי (Duggan & McCreary, 2004) מדווחים -אף שמדגם מחקרם היה קטן- כי גברים ההומוסקסואלים צופים בפורנוגרפיה כפליים מגברים הטרוסקסואלים. ג'ו תומס (Thomas, 2000) מעריך כי הצפייה של ההומוסקסואלים בפורנוגרפיה גבוהה מזו של הטרוסקסואלים לאור העובדה כי ה-web traffic של תכנים ההומוסקסואליים במדיה הפורנוגרפית מגיעה עד לכדי 25%. גם נתנאל ברוק (Burke, 2016) מעריך כי הצפייה של ההומוסקסואלים בפורנוגרפיה גדולה בהחלט מהצפוי. הוא מעריך זאת על-סמך ניתוח הכמות של הסרטונים הממותגים כשייכים לקהילה, שלדבריו גדולה באחוזים משמעותיים משיעורם המשוער באוכלוסייה. במחקרם של סיימון רוטר ועמיתיו (Rosser et al., 2013) בו השתתפו 1,391 גברים אמריקאיים ההומוסקסואלים דיווחו 98.5% מהם (כמעט כולם) שצופים בפורנוגרפיה.

ארינגטון-סנדרס ועמיתיה (Arrington-Sanders et al., 2015) טוענים כי בעבור בני נוער הנמשכים לבני מינם הצפייה בפורנוגרפיה היא כלי המשמש ללמידה מינית ולהתפתחות מינית. קוולאם ועמיתיה (Kvale, Træen, & Iantaffi, 2016), שמחקרם הקיף כחמש מאות גברים ההומוסקסואלים וביסקסואלים, טוענים כי צפייה רבה יותר בפורנוגרפיה של ההומוסקסואלים העלתה את הדימוי העצמי המיני של הצופים. אזכיר כי אטווד (Atwood, 2010), הרדי (Hardy, 2004) ואחרים טוענים כי גם גברים הטרוסקסואלים חווים יתרונות כגון אלו בצפייה בפורנוגרפיה, ומדגישים שיש לבחון במקביל לחסרונות הפורנוגרפיה וסיכונה, גם את יתרונותיה. ואולם, לאור העובדה שהומוסקסואלים, ובעיקר ההומוסקסואלים צעירים, חווים עצמם לא פעם כממוקמים בשוליים החברתיים, ייתכן שמשקלם של היתרונות בעבורם גדול יותר מאשר בעבור הטרוסקסואלים.

קימל טוען (Kimmel, 2005) שבעידן זה ההומוסקסואלים רבים חווים עצמם כגברים אמיתיים, ולכן "המגדר משפיע על התנהגותם יותר מהמשיכה המינית" (שם, עמ' 74). כהוכחה לטענה זו אומר קימל כי תשובתם של ההומוסקסואלים רבים על השאלה מהו המקור להומוסקסואליות שלהם היא: "כבר כילד הרגשתי שונה מבנים אחרים". קימל טוען שתשובה זו היא מגדרית בעליל, ואינה נוגעת דווקא למשיכה לבנים אחרים, משיכה שברוב המקרים בגיל צעיר מאוד עדיין אינה קיימת או שעדיין אינה מובחנת. ההומוסקסואלים רבים, טוען קימל, שואפים לגבריות-יתר, "hyper masculinity" (שם), והתנהגותם מדגימה אובייקטיביקציה, פאלוצנטריזם וניתוק רגשי וחושני, לא פחות מהטרוסקסואלים. אם נקבל את טענותיו אלו של קימל, הרי שהומוסקסואלים דומים לגברים הטרוסקסואלים בתהליכי כינון המיניות הגברית שלהם יותר מכפי שהם שונים מהם. עם זאת סביר שרבים מרגישים שונים מהטרוסקסואלים

יותר מאשר דומים להם. מרבית הנערים חווים קשיים ואתגרים בתהליכי ההתבגרות וההפיכה לגברים, על שלל משמעויותיו האישיות והתרבותיות של המונח "גבר", אבל הומוסקסואלים רבים חשים שהם מתחילים את המסע אל הגבריות מנקודת פתיחה נמוכה יותר מאשר רוב חבריהם. דוגמה לכך הם גיל ונועם בני ארבעים לערך אשר חוו זאת בשל קשיים בפעילויות ספורט. נועם נזכר גם בפחד הקשור לגבריות שרצה להוכיח בשירות הצבאי, ואיתמר בן ה-24, זוכר באופן חי וחד התייחסות קשה של אביו להומוסקסואליות, התייחסות אשר חיברה בכאב את הידיעה המתגבשת בו על העדפתו המינית לפחד, להדחקה ולתחושת שונות.

גיל: מאוד סבלתי חברתית, אלה היו שלוש שנים מאוד, מאוד, מאוד קשות מבחינה חברתית. בין גיל 13 ל-15.

דן: אתה יכול לתאר למה בעצם נדחקת אולי לשוליים? זה יהיה נכון להגיד?

גיל: כן. כי הייתי לדידם של הילדים שלמדתי איתם סוג של חנון, לא מהחברה. מרובע ... לא גברי אולי. לא מספיק מצטיין בספורט. ילד מוזר, לא שייך, לא שייך.

...

נועם: היה מין תחושה גם סביב הנושא של ספורט הרגשתי שאני מאוד לא מתאים למשחקים של הבנים, וכדורגל היה בעיקר המקום שהרגשתי חריג, והייתי בסוג של הסתרה והימנעות ... רוב הזמן נמנעתי, ברחתי מזה, שלא צעקתי אלי, אליו, אליו. לא. או שבחרתי פשוט לא להשתתף, לשבת ולצפות, או להתעסק בדברים אחרים. דברים של ספורט הלחיצו אותי. כדור ברזל, הרגשתי למשל שכשאני זורק אז יש לי תנועה שהיא לא לגמרי גברית, שיש בה משהו נשי. אז כבר זה היה מין תחושה כזאת, זה לא היה הבנה לגמרי מה זה אומר, או איך זה נראה.

דן: אבל זה הדאיג אותך?

נועם: זה העסיק אותי מאוד ... עד כמה אני ביחד עם הבנים עד כמה אני כמו כל הבנים.

נועם: מאוד העסיק אותי, העניינים הפוליטיים, העניין הישראלי פלשתינאי, אולי יותר ישראלי ערבי ... זה מאוד סקרן אותי והעסיק אותי, למה זה נמשך, ולמה זה לא נפתר. זה עניין אותי ללכת [לצבא]. אני חושב שבלא מודע, זה היה פחד מללכת לצבא, כל הנושא של גבריות, ולהוכיח את עצמי, ולעמוד בכול מיני אתגרים כאלה פיזיים, ואולי אפילו להיות עם בנים. אבל לא כל כך הבנתי שזה להיות רק בחברת בנים.

...

איתמר: בתקופה הזאתי היה את התקרית שבה אבא שלי התייחס להומוסקסואליות כדבר מגונה. זה לא בא ממני, זה לא היה קשור אליי, זה היה קשור לאיזה שהוא דיון עם חברים של משפחה וחנוכה, ובו הוא פשוט אמר שזה דבר לא מקובל ושלא ייעשה. ואני זוכר את ההרגשה שלי באותו ערב. זה באמת אחד מהדברים הראשונים שאני מלביש על הגיבוש הזהות המינית שלי. זאת אומרת אקט של פחד והדחקה והשונות.

להערכתך, ובשונה מעט מטענתו של קימל בדבר הדמיון, תהליכי החיברות לגבריות של הומוסקסואלים רבים מלווים גם בתחושה מרכזית של שונות ואחרות. בסקירה קצרה זו על חוויותיהם של הומוסקסואלים צופי פורנוגרפיה מובאים דבריהם של מרואיינים הומוסקסואלים, החושפים נקודות דמיון בינם ובין הטרוסקסואלים בתהליך כינון הגבריות במקביל לחשיפה לפורנוגרפיה, לצד נקודות שמבחינות אותם אלו מאלו.

בתיאורי המרואיינים ההומוסקסואלים (גם אם בגיל המוקדם עדיין לא הגדירו את עצמם כך), תהליכי כינון גבריות דומים ושונים למרואיינים הטרוסקסואלים. בדבריהם נמצא מענה לשאלות כגון מה חווים נוכח הפער בין מה שהם צופים בו ובין מה שהם מרגישים ונכספים אליו? באלו פרקטיקות עושים נערים הומוסקסואלים צעירים שימוש בעת שהם צופים עם חבריהם בפורנוגרפיה הטרוסקסואלית? איך הם חווים את הצפייה בצוותא, שהיא חוויה הומו

אירוטית כשלעצמה, ומה הם מרגישים כשהם מאוננים בצוותא? איך מובנית ומתכוננת בהם מיניות גברית בשעה שהם מבחינים בהבדלים בעוררות ובמשיכה המינית? איזה דיאלוג פנימי נוצר בין הייצוגים הפורנוגרפיים ההטרוסקסואליים שמלמדים אותם "גבריות מהי" ובין מיקומם הדינמי על הרצף שבין חיבור לניתוק, בהקשר של עוררות ומיניות אלו? האם ואיך פורנוגרפיה המיועדת להומוסקסואלים המציגה מין בין גברים, מייצרת או מחזקת גם מבנים אלטרנטיביים של מיניות גברית? האם ואיך צפייה בפורנוגרפיה הומוסקסואלית מאפשרת תפיסה חיובית של הצופה את עצמו ואת הנטייה המינית המיוחדת שלו?

זיו (2013), שכותבת בעיקר על פורנוגרפיה לסבית ועל האפשרויות שהיא פותחת לשינוי תפיסתי ביחסי הכוח הממוגדרים, כותבת גם כי "בסוגריים צריך לומר שיש גם פורנו אלטרנטיבי המיוצר על ידי גברים. אני חושבת שהרבה מהפורנו ההומואמי מציב אתגר רדיקלי לתפיסות הדומיננטיות של מיניות ומגדר" (שם, עמ' 175). לדבריה של זיו: "טקסטים פורנוגרפיים מרג'נליים מציבים אלטרנטיבה של ממש ליחסי המבט שמכוננים בזרם המרכזי של הפורנוגרפיה" (שם, עמ' 190). בהשאלה ועל סמך דבריה הקודמים, בחנתי דרך תיאוריהם של המרואיינים את האפשרות כי גם פורנוגרפיה הומוסקסואלית, בהיותה גם היא מרג'נלית, מאפשרת ומכוונת לכונן גבריות באופנים השונים מן התהליכים המתרחשים נוכח צפייה של הטרוסקסואלים בזרם המרכזי ההטרוסקסואלי, שבפורנוגרפיה.

ריצ'רד דייר (Dyer, 1992), בספרו *Only Entertainment*, בפרק העוסק

בפורנוגרפיה הומוסקסואלית טוען כי

לטוב ולרע, פורנו הוא חלק מהדרך בה אנו מממשים את המיניות שלנו, משום שהפורנוגרפיה משתלטת, למעשה, על שוק הייצוגים המיניים. הדרך בה מיניות מוצגת ומיוצגת לעינינו, משפיעה מאוד על הדרך בה אנו חושבים על מיניות ומבינים אותה, ולכן מובילה לאופן בו אנו חיים אותה, להתנהגות המינית שלנו. (שם, עמ' 131)

מדבריו של דייר ניתן להסיק כי הסוגות הפורנוגרפיות השונות, ובעיקר פורנוגרפיה הטרוסקסואלית לעומת פורנוגרפיה הומוסקסואלית, שבה צפו המרואיינים בשלבים שונים של התפתחותם המינית, השפיעה על הדרך שבה הם תופסים את המיניות שלהם ומממשים אותה.

המרואיינים ההומוסקסואלים סיפרו אף הם כי הניסיונות המוקדמים בצפייה בפורנוגרפיה אירעו בדרך כלל עם חברים, עמם צפו בפורנוגרפיה הטרוסקסואלית. אירועי צפייה אלו נחוו באופן שונה אצל הצופים ההומוסקסואלים, אשר במרבית המקרים היו לטנטיים, לעומת החווייה החברתית והמינית הנחווית אצל הרוב הסטרייטי של הנערים חבריהם להתנסויות.

כשאנו בוחנים תהליכים של כינון גבריות, אנו רואים כי הללו מתרחשים ונחווים בעוצמה רבה קודם כל בגיל ההתבגרות הצעיר. משום כך אנסה לבחון את הזכרונות של מרואיינים הומוסקסואלים שסיפרו על התנסויות ראשוניות של צפייה בפורנוגרפיה בגילים הצעירים, בעת

שהיו בראשית דרכם המינית. לצורך כך אשוב לזיכרון מוקדם יותר של איתמר הנוגע לצפייה מוקדמת בפורנוגרפיה עם חברים.

איתמר: לא היה לי אינטרנט אבל היה לי מחשב, כן. בשלב מאוחר יותר גם היה אינטרנט. ואז היו לי חברים ספציפיים שהיו מגיעים והיינו רואים פורנו ביחד, פורנו הטרוסקסואלי.
דן: ואיך זה בשבילך, פורנו הטרוסקסואלי?
איתמר: הסתכלתי בעיקר על הגברים.

איתמר מתבונן בגברים המוצגים על המסך שלפניו ושואב מכך הנאה מינית. הוא אינו משתף את חבריו בכך שהוא מביט בעיקר בגברים הפועלים על המסך שלמולו, בפרקטיקת הצפייה הסלקטיבית. צפייה סלקטיבית וחסוייה זו מאפשרת לו להיות שותף לפעילות המינית החברתית ואף ליהנות ממנה על אף חוויית השונות המתהווה ומתבררת בו במקביל. הפורנוגרפיה המוקדמת שאליה נחשפו חמשת המרואיינים ההומוסקסואלים הייתה מיועדת להטרוסקסואלים וכללה יחסי מין בין גברים לנשים. משום כך כנראה שפורנוגרפיה זו הייתה מעוררת פחות מבחינה מינית בעבורם, אך יתכן גם כי עצם הצפייה בצוותא נחוותה כהתנסות הומו אירוטית.

אדם רווק בן 27, מספר כי חווה חוסר קבלה כלפי הנטייה המינית שלו, הוא מייחס זאת לעובדה שגדל ביישוב קטן. ההיסטוריה של צפייה בפורנוגרפיה ובאירוטיקה מצולמת, מתחילה גם עבורו כאירוע חברתי, וגם הוא צופה עם חבריו בפורנוגרפיה הטרוסקסואלית. הסצנות המינות ההטרוסקסואליות אינן גורמת לאדם לעוררות מינית מרגשת. בדיעבד בעת הריאיון, הוא מבין את מה שלא ידע אז – שזייף התלהבות.

אדם: משעברתי לXXX אז שם, זה מקום יותר מסורתי. זה ישוב חילוני, אבל בגלל שזה יישוב קטן, אז הכוחות החברתיים חזקים מאוד מאוד, ואז כל מי שסוטה כאילו מגיבים לזה מאוד באי-טולרנטיות. אז היה לי די ברור שאם אני שם אז אני חלק מהקבוצה של הבנים ... הקטע הזה עם "יומן הנעל האדומה", יש שם בן ובת ... זה לא כזה ריגש אותי, אבל לא הגעיל אותי, או משהו כזה. הייתי רואה את זה איתם. לא ידעתי את זה, לא ידעתי שאני מזייף איזה התלהבות או משהו כזה.

כאילו אז היינו ביום שישי נפגשים כמה חברים ואז ב-12 בלילה ... היה את הדבר הזה. זה תכנית כזאת שיש כאילו איזה עלילה, ואז כאילו בסופו של דבר הם שוכבים, אבל כאילו לא רואים הכל, אבל יש איזשהו משהו ארוטי כזה שם. מאוד כאילו התלהבנו מזה. אני לא כזה שותף להתלהבות הזאת, אז זה לא ריגש אותי ... והיה את שלומי, אחד החברים שלי מהכיתה שהוא מצא את החוברות של אבא שלו, לא, אפילו אבא שלו היה נותן לו. היינו מאוד צעירים בשביל זה. ואז הוא היה מראה לנו. זה היה כזה פלייבוי וכאלה. כאילו אני לא כל כך מחשיב את זה כי זה לא, לא מאוד, אני לא הייתי שם.

...

זהו, אז כן, אז בכיתה ו'. אז נכנס האינטרנט הביתי ועשיתי חיפוש, והחיפוש הפורנוגרפי הראשון שלי היה על בנים, כי זה היה עוד בתקופה הזאת של לפני, לפני שהבנתי שזה לא בסדר או אסור או משהו כזה, הקטע של ה... של הפנטזיות על הגברים.

...

התחלתי עם זה לתקופה. היו פעמים שהייתי מחפש את החומר על בנים כאילו ברשת, זה היה בעיקר תמונות. אתה יודע, זה היה עולה מאוד לאט, מי היה חושב על וידאו-ים. אבל אז, תוך אפילו כמה ימים או כמה שבועות, התחלתי להבין שכאילו זה כנראה לא בסדר או לא יודע מה, ואז עברתי לחפש חומר על בנות כאילו.

כנער צעיר אדם חווה את עצמו כסוטה בשל מסרים חברתיים שקיבל. הוא נזכר כי בתקופה המוגדרת על ידו "לפני שידעתי שזה לא בסדר או אסור", חיפש תמונות של בנים

במרחב הפורנוגרפי. למעשה הוא מתאר תקופות שונות ואופנים שונים של שימוש בפורנוגרפיה ופנטזיה, שונות במידת הרשות והלגיטימציה שהוא חווה כלפי הנטייה המינית ההומוסקסואלית שלו, ובהתאם – שונות בחומרים שבהם הוא בוחר לצפות.

אדם: זה היה בערך מכיתה ו' כאילו עד גיל 18. אוקיי, כאילו מגיל 11 כזה, 12 ... אני חייב להגיד לך שאלה מבחינתי השנים האבודות. כי זה, זה תקופה כזאת שהרגשתי מאוד אממ... לא, שום דבר מזה לא היה מודע. הייתה איזושהי הבנה פנימית שזה לא בסדר כאילו לפנטז על בנים או... ולכן בצורה עקבית פנטזתי על בנות. ולא רק על בנות, אלא אני הייתי מסתכל הרבה על פורנו לסבי, כי בדיעבד אני יכול להגיד שזה היה ...
דן: דאבל סטרייט?
אדם: כן, כאילו, כי זה לא, כי פורנו לא סטרייט אז יש גם גבר שם ואז כאילו אם מרגש אותי יותר הגבר אז אני יכול להרגיש אשם. אז לנקות את זה, כאילו אם זה שתי בנות אז אין פה אשמים.

אדם הבוגר מתייחס בעת הריאיון לתוכן שבו צפה כנער, ובעיניו זהו שיקוף לסקאלה של רגשות ומחשבות הנוגעות למשיכה ההומוסקסואלית. הסקאלה האמורה נעה בין תחושות אשמה להכרה וקבלה עצמית. תחושות האשמה הובילו להימנעות לא רק מצפייה, אלא אפילו מפנטזיה על גברים, ולחיפוש וצפייה בפורנוגרפיה נטולת גברים כלל כגון בסצנות לסביות. כשצפה בסצנה שבה זוג הטרנסקסואלי מקיים יחסי-מין, התבונן על הגבר וחש שהוא אשם ו"לא בסדר". למעשה, רק משהתבגר והצליח להיחלץ מהתכתיבים החברתיים החל לצפות בפורנוגרפיה של הומוסקסואלים וזאת במקביל ליכולתו המתפתחת להגדיר את העדפתו המיוחדת ולקבל אותה.

איתמר, בן ה-24, נחשף לפורנוגרפיה לראשונה באמצעות תמונות על גבי קלפים שאביו הביא לו ורק לאחר מכן צפה בסרטונים עם חברים. הוא מתאר כיצד שלבי החשיפה השונים מלווים את תהליך ההכרה בהעדפה המינית שלו לגברים, והוא אף תוהה אם לסלידה שחש כנער צעיר מאוד כלפי אביו אשר חשף אותו לתמונות פורנוגרפיות הטרנסקסואליות יש חלק בהתגבשות ההעדפה המינית שלו.

איתמר: גם נגעלתי ממנו. הרגשתי שזה אסור, שזה כאילו זה טמא.
דן: שאבא, בעצם, חושף אותך אליהם?
איתמר: כן.
דן: אתה חושב שזה היה בכוננת מכון?
איתמר: כן. זאת אומרת: הוא בחר לחשוף אותי. אני מניח שזה היה, עכשיו אולי, ... מופרעים בראש, אבל זה היה קטע של אקט גברי בין אבא לבן, בגלל זה אני חושב שנגעלתי מזה. כאילו הרגשתי מאוד לא, לא שם ... אני זוכר שהוא נתן לי זה הרגיש לי הרבה מאוד בושה, ואני זוכר, מן הסתם לא עניינו אותי, אולי היה מהול בזה גם איזה שהוא פחד מזה שלא עניינו אותי. לפעמים עלו בי מחשבות, בגיל בוגר יותר, האם כאילו הסלידה הזאתי הנחתה באיזו שהוא מקום את הנטייה המינית שלי, זה ואולי עוד כל מיני דברים שקרו. וגם אמר לי יותר להימשך לגברים מאשר לנשים. אבל אני לא יכול לדעת בדיוק. אבל זה היה שם, איזה שהיא היחשפות ואני זוכר שאז בתקופה מאוחרת יותר, כיתה ז', הייתי נכנס לתמונות באינטרנט, מאוד בהיחבא. בהתחלה זה היה גם גברים וגם נשים, והייתי מסתכל בעיקר על הגברים, ואז זה הפך להיות רק גברים.

אז אמנם "זה היה קטע גברי בין אבא לבן", העברת המורשת והמסורת, החיברות לגבריות, אך בעבור איתמר החוויה הייתה רחוקה מלהיות נעימה ומקרבת, לא לאבא ולא לגבריות. אפשר להניח כי ההכרה בכך שהוא חווה עוררות מינית שונה משל אביו, ואף כזו

שאביו מכנה אותה בכינויים קשים ודוחים, גורמת לאיתמר לחוות בושה ואף לחוש גועל הן כלפי התמונות הפורנוגרפיות והן כלפי אביו. עוצמה כזו של חווייה שלילית לא תוארה על ידי מרואיינים אחרים להוציא מאיר שנחשף במקביל לחומר פורנוגרפי, גם לאוננות של אביו. לכן על סמך דבריהם של המרואיינים, אפשר לשער כי ההבדל במשיכה המינית והעובדה שאיתמר היה מודע לדעתו השלילית של אביו על נטייתו ההומוסקסואלית הם שגרמו לאיתמר לחווייה הקשה שחווה כשקיבל ממנו את החומרים הפורנוגרפיים.

בשנות נעוריהם המוקדמות פורנוגרפיה הטרנסקסואלית הייתה נגישה לנערים יותר מאשר פורנוגרפיה הומוסקסואלית. נערים הומוסקסואלים נחשפים בעזרת חבריהם לפורנוגרפיה שאינה מעוררת אותם מינית, ובמקביל או לאחר מכן הם צופים לבדם במושאי תשוקה אחרים, בדרך כלל נערים וגברים, ובפרקטיקות מיניות שתואמות את התשוקה שאותה הם חווים. מדובר בחווייה שהיא לא פעם מורכבת ומבלבלת, המתרחשת בעיצומה של תקופה שבה הם מגלים את נטיותיהם, גילוי שהוא לכשעצמו מורכב ומאתגר. נועם, בן 46 ונשוי לבן-זוג זוכר היטב את האתגר.

נועם: פלייבוי. אולי מישהו הביא, אבל זה לא עשה לי את זה.

...

אני יודע שאני מאוד רוצה להגיע מפורקן לא באוננות. ואז בגלל שזה לא מתאפשר איתה, אני יורד למטה, וזה כבר בשעות מאוד מאוחרות ... אני יורד למטה ואני מאונן למטה באיזה שהוא, ליד הפחים, משהו כזה.

דן: אתה יורד ומאונן, על מה?

נועם: שאלה, טוב, לא עליה, לפי דעתי לא עליה. יכול להיות, אני לא זוכר, יכול להיות שעל בנים, יכול להיות. אני לא זוכר, יכול להיות שיש כבר תחושה של קריעה ... יכול להיות שאני עוד מנסה לפנטז על בנות ... לנסות ולראות, כי כאילו אני מרגיש שזה לא בסדר שזה על בנים.

דן: שזה לא בסדר לפנטז על בנים?

נועם: כן. כן.

דן: מה יש אצלך, בערכים סביב הומוסקסואליות, שזה לא בסדר?

נועם: א' אין מודלים כאלה. מי היה אז? זלמן שושי שלא התחבר לי מאוד אבל ידעתי שהוא גבר שהוא אשה, ואלטון ג'ון שאמרו שאולי הוא הומו וזהו. לא זוכר שפרדי מרקורי היה אז, ידעתי או לא, נחשפתי למוסיקה אז לא ממש, וזהו. לא היה לי עוד דמויות שהיו מחוץ לארון או שידעתי.

דן: אז זה או להיות סטרייט או לא להיות?

נועם: כן.

במציאות כנער, נועם מרגיש שחסרים לו מודלים להזדהות, ואף בפורנוגרפיה הוא נחשף לנשים וליחסים הטרנסקסואליים אשר לדבריו "לא עושים לו את זה". הוא מתנסה ביחסים זוגיים עם נערה, אך גם היא לא "עושה לו את זה" וכדי להגיע לפורקן עליו לאונן. נועם לא מצליח לזכור אם הרשה לעצמו לפנטז על בנים, אבל זוכר "תחושה של קריעה". נדמה שאת מה שתיאר אדם במילים "השנים האבודות", מתאר נועם כ"קריעה". אפשר לראות זאת כחווייה של פיצול משמעותי בין חלקי "עצמי" מנוגדים: החלק האחד, הקונפורמי, מנסה לחוות חוויות מיניות נורמטיביות עם נערה ממשית, או בצפייה עם חברים בפורנוגרפיה הטרנסקסואלית, בעוד התשוקה הפנימית האוטנטית אינה נענית. בגיל צעיר אדם ונועם מתקשים לכוון את המיניות הגברית שלהם, בין היתר בשל היעדר מושאי הזדהות ובשל תחושות אשמה ובושה

בנטייתם המינית הנמצאת בשלבי התהוות, ולעיתים הם מנסים להתכחש לה. גם הפורנוגרפיה הזמינה אינה מציגה משתתפים ופרקטיקות שהם יכולים להזדהות אתם, ולפיכך, כל עוד הם ניזונים מסרטונים שמוצאים חבריהם, הדבר אינו מועיל להם ואולי אף מפריע ומעכב את ההתפתחות הבריאה. בתיאורו של איתמר חווייה זו באה במידה מסויימת על תיקונה, בעת שהתחיל לצפות בפרטיות בפורנוגרפיה המציגה מין בין גברים. יש לציין כי בעת שהתדמית הגלויה שהם משמרים היא של נער רגיל, כלומר סטרייט, הרי שגם חוויית הפיצול נותרת על כנה ואולי אף מעמיקה.

לעומתם, גיל רווק בן 42, מצליח להתגרות מינית גם מפורנוגרפיה הטרוסקסואלית. גיל מעיד על הכוח הרב של הדמיון שלו פעמים אחדות במהלך הריאיון, ומספר שזה גם המשאב החשוב ביותר בעבודתו. כוח זה מאפשר לו ליהנות באמצעות פרקטיקה של חילופים מדומיינים: הוא מחליף את הבחורה שבסרט בדמותו שלו, אולי מזדהה אתה, ואז צופה במתרחש על המסך בין גבר לאשה, ומדמיין במקביל יחסי מין בין גבר לגבר, בינו לבין אחר.

דן: ומה בעצם אתה פוגש שם? פורנוגרפיה הטרוסקסואלית קונבנציונאלית?
גיל: כן. כן.

דן: אוקי. האם היא טובה דיה בשביל לספק את הרעב שלך?

גיל: ללא ספק. ללא ספק. בטח.

דן: מה יש בה, שמרגש?

גיל: יש בה גברים ונשים, והגברים מאוד מאוד מושכים. גברים סקנדינביים, אם אני זוכר טוב. מאוד מעוררים מינית. ואז אני כבר, הייתה חוויה מקדימה, עוד לפני כן, תכף אני אספר לך, אתה צודק, הייתה חוויה של צפייה בסרט פורנו אצל ילד מהכיתה, בכיתה ז' אולי ו',

דן: מסיבת כיתה כזאת?

גיל: לא, משהו כמו אחרי הלימודים הולכים אליו הביתה, חבורה,

דן: של בנים בלבד?

גיל: כן, כן, הולכים אליו הביתה וצופים בפורנו, וזה מאוד מרגש, ורואים שם בחור גומר על המסך, זאת אומרת, ואז יש זקפה מאוד חזקה וכולי. יכול להיות שאז, כשראיתי את זה על המסך, אולי כבר יכולתי לדמיין את עצמי שם גם כן, אבל אתה יודע, זה היה משהו חד-פעמי שהבליח ככה, זה לא משהו שחזר על עצמו. זה לא הייתה צפייה מתמשכת שנמשכה, מין חוויה חד-פעמית כזאת. אז זה באמת איזה נקודת זמן, אבל אחר כך חוזרים לחבורות הכחולות. אני מדמיין את עצמי שם, בתוך הסיטואציה כבר. אז אני כבר, אני בדרך כלל מחליף את הבחורה ... אני במקום האישה הזאת ... מבצע את האקטים שהיא עושה,

דן: בכול מקרה שהחומר הוא סטילס אז הדמיון מפעיל את זה, מביא את זה לחיים? אתה קודם מחליף את דמות האישה בדמותך, ואז נותן לזה חיות?

גיל: נכון.

גיל משתמש אם כך בו-זמנית הן בהתרחשות על המסך והן בדמיונו המשנה את התסריט, כדי לפנטז התרחשות אשר תתאים יותר לטעמו המיני ותעורר אותו. הוא צופה בסצנות הטרוסקסואליות אשר דמיונו הופך אותן לפנטזיה של סצנות הומוסקסואליות, כשהוא עצמו משובץ בהן כתחליף לתפקיד האישה שבסרטון. תהליך זה דומה לאחת הפרקטיקות⁸⁹ שתיארו גם גברים הטרוסקסואלים אחרים אך גם שונה מאותה פרקטיקה. גברים אחדים סיפרו על כך שהם מדמיינים את עצמם בתפקיד הגבר המצולם בסרטון שבו הם צופים. הדמיון נעוץ בכך שבשני המקרים הצופה ממקם עצמו בדמיונו כאחד המשתתפים בסצנה שבה הוא צופה,

⁸⁹ ראו פרקטיקה 5 במניפה המפורטת בעמ' 83–84.

ואילו ההבדל הוא בהיפוך המגדרי של ההזדהויות, כפי שמעיד על כך גיל. בהקשר של כינון גבריות, אפשר לשער כי הזדהות עם האשה שבסרטון שונה מהזדהות עם הגבר. דני בן 34, מעיד על פרקטיקה שונה של שימוש בצפייה בפורנוגרפיה הטרוסקסואלית כדי ליהנות מינית כנער הומוסקסואל. הוא נהג לצפות עם חבריו בסרטון אך הפיק הנאה (כך נדמה לו שקרה) מהתבוננות בחבריו, אשר לעתים גם אוננו תוך כדי הצפייה המשותפת. הסרט עורר אותם, והם עוררו אותו.

דן: אוקי, אני מתעניין כי זה לא הפעם הראשונה שיוצא שאני מתעניין בזה בשיחה שלך בחמקמקות הזיכרון,
דני: כן.

דן: זאת אומרת אני,
דני: אני אגיד לך למה, פשוט עם כל הידע שיש לי היום על עצמי על המיניות שלי ועל הכול קשה לי עוד יותר לחזור אחורה, לזמנים ההם, ולנסות להגיד משהו מדויק ואובייקטיבי, ולא להיות או politically correct, או לא לחשוב הפוך על הפוך, והזיכרון שלי על מין, אם אני נמשך לגברים, אני בזיכרון שלי, בחוויה הזאתי, מן הסתם שהכי הגיוני שהייתי מסתכל על האיברים של החברים שלי לידי, ופחות מתעניין בסרט.
דן: הסרט היה הטרוסקסואלי?

דני: הטרוסקסואלי כן, אבל לא, הזיכרון שלי אומר לי שמאוד עניין אותי מה היה בסרט, ולא זכור לי, אז אני יכול להגיד לעצמי, אבל אולי אתה כאילו לא זוכר כי אתה לא רוצה לזכור זה. אין לי מושג. בחוויה שלי זה חוויה שלא היה שם את ההומו-ארוטיות כמו שזה נשמע ... ואני יודע שהייתה חוויה הומו-ארוטית. להיות כמה חברים בתוך חדר ולאונן על סרט, זה מה לעשות, פשוט ברור.
דן: חוויה מרגשת?
דני: מאוד .

דני: הזיכרון חוזר לי בגיל יותר מאוחר, צבא כזה ... אני יודע שהייתי מביא ביד. מן הסתם, אחרי שגיליתי את זה, אבל אין לי הרבה זיכרונות.

...

דן: אני רוצה לבקש ממך לנחש, לשער, מדוע יש פערים כאלה בזיכרון?
דני: אולי זה קשור למיניות שלי שזה גיל שכבר, גיל 17, 18, אני חושב שזה כן דברים שהרגשתי משהו אחר. אז לא יודע, אולי חורים שחורים של אתה יודע, של הדחקות מן הסתם.

אם נערים וגברים סטרייטים שרק החלו לצפות בפורנוגרפיה חווים לעתים פער בין התפיסות הערכיות שלהם ובין עוררות מינית נוכח סצנות שאינן תואמות את תפיסותיהם, הרי שנערים וגברים הומוסקסואלים שעדיין לא חשים נוח עם ההעדפה המינית המתגבשת, חווים פער נוסף: בין מה שהם צופים בו והעוררות שנגרמת לחבריהם לצפייה, ובין מה שמתרחש או אינו מתרחש בנפשם ובגופם. בהקשר זה אפשר לומר כי החוויות המוקדמות של דני ושל אחרים, אותן עדויות ל"חמקמקות הזיכרון" מרתקות משום שייתכן שהן מעידות על האופן המטושטש שבו נרשמים, ולעתים לא נרשמים, בזיכרון אירועים שהרגשות לגביהם אמביוולנטיים ומפוצלים. כאחרים גם דני הצעיר עדיין לא גיבש לעצמו את העדפותיו המיניות ולא חלק את ההתלבטויות שלו עם איש בעת שנחשף לראשונה לסרטונים פורנוגרפיים. דני לא בטוח שהוא זוכר את כל הפרטים, האם ומה בדיוק קרה או לא קרה, ואף על פי כן הוא משוכנע לחלוטין שהחוויה הייתה הומו ארוטית ומרגשת מאוד. הוא גם מתקשה להיזכר בחוויות מאוחרות יותר מגיל 16 או 18. הוא משער כי זיכרונותיו מעורפלים מכיוון שהדחיק אותם בשל חוויית השונות וכפי שהוא מנסח זאת: " בגלל שהרגשתי משהו אחר".

בדומה לדני גם איתמר מתאר בריאיון שאינו זוכר מאום משנתיים שבהן היו לו שיחות רבות עם פסיכולוג, ועל פי עדותו: דבר לא נותר בזיכרון, מלבד אהבה לבן אדם.

איתמר: כן. רגשית, הייתי ילד די מופרע, הייתי מפרע למורות די הרבה. היו מוציאים אותי מהכיתה הרבה. בית הספר רצה שאני אקח ריטלין ההורים שלי לא רצו לתת לי ריטלין אז זה הסתכם בזה שאני אצטרך ללכת לפסיכולוג, והלכתי לפסיכולוג כמה שנים. שאני באמת לא זוכר מזה כאילו כלום, אני לא חושב שייחסתי לזה חשיבות כל כך לפסיכולוג.

דן: כמה שנים זה ממש כלום?

איתמר: שנתיים.

דן: כלום לא נשאר מזה?

איתמר: לא.

דן: שום זיכרון?, שום תמונות?

איתמר: די אהבתי את הבן אדם.

אהבה מחד גיסא ומחיקה מאידך גיסא. ייתכן שגם זו עדות לפיצול, המתקשר לאמביוולנציה סביב שאלת ההעדפה המינית שהיתה, כך נזכר איתמר, נושא מרכזי בפגישותיו עם הפסיכולוג. איתמר מדגים, למעשה, איך חוויות של צפייה בפורנוגרפיה, הטרוסקסואלית תחילה והומוסקסואלית בהמשך, נחקקו בזיכרון ומשמשות אבני-דרך בכינון הגבריות המיוחדת שלו, בעוד חוויות אחרות, בעלות חשיבות, ממשית או לכאורה, נחקקו פחות או כלל לא. ג'פרי אסקופייר, מסכים לדבריו של דייר (Dyer, 1992) כי גם פורנוגרפיה הטרוסקסואלית ובעיקר פורנוגרפיה הומוסקסואלית, משפיעה על הדרך שבה תופסים גברים הומוסקסואלים את המיניות שלהם ומממשים אותה. אסקופייר מרחיב וטוען (Escoffier, 2009) כי רוב המתבגרים ההומוסקסואלים חיים בבדידות מסוימת, ללא קהילת שייכות סביבם, ולכן לא מתאפשרת להם למידה של קודים חברתיים ומיניים מחברים לקהילה. משום כך, כשהם מתחילים לצפות בפורנוגרפיה הומוסקסואלית, בדרך-כלל בהמשך (ולא בתחילת) קריירת הצפייה שלהם, הפורנוגרפיה המציגה סקס בין גברים מהווה עבורם סוג של "חינוך לתשוקה" (שם, עמ' 6) התואם את צרכיהם ותחושות המשכה שלהם. האינטראקציות המיניות בין גברים, הביצועים המיניים, הגבריות המוצגת בפורנוגרפיה ההומוסקסואלית, לדבריו של אסקופייר, עוזרים להם ליצור דימויים וזהות חיוביים של גבריות ומיניות הומוסקסואלית. לטענתו, הפורנוגרפיה ההומוסקסואלית משרתת את מיצוב התשוקה ההומוסקסואלית בתוך הטריטוריה של גבריות כללית, וכחלק ממנה.

דבריו של גיל, רווק, הומוסקסואל, בן 42, מאששים טענתו זו של אסקופייר. לדבריו, בתרבות ההומוסקסואלית נתפסת הצפייה בפורנוגרפיה כדבר לגיטימי ושכיח מאוד, ואף זוכה לתמיכה מהקהילה. אין בזה גאווה, לדבריו, אבל גם לא בושה, ולמעשה, אין בכך שום ייחוד.

דן: האם יכול להיות שפשוט קשה מאוד בכלל להגיד ולחשוב על עצמי כמי שזקוק לזה?
גיל: לא, להיפך, אני לא מתבייש בזה. אני לא רואה בזה שום דבר רע. ממש לא. זאת אומרת אפשר לדבר על ההיבטים המוסריים של אנשים שעוסקים בפורנו אבל זה לא הדיון שלנו כרגע.

דן: נכון.

גיל: אבל לא, לא, ממש לא, להיפך, להיפך. גם בתרבות שבה אני חי,

דן: להיפך, זאת אומרת אני גאה בהיותי צרכן פורנוגרפיה?

גיל: לא, אני לא גאה אבל אני, אני בשוויון נפש עם העניין הזה. זאת אומרת התרבות שבה אני חי גם תומכת בזה. בהיותי הומו שחי בסביבת חיים שמקבלת הומוסקסואליות, באופן יחסי כמובן, ומלאה בהומואים מחוץ לארון וכולי, אז הצפייה בפורנו נתפסת כדבר לגיטימי, אפשרי מאוד, **דן:** שכיח.
גיל: שכיח מאוד. כן שאין בו שום דבר מיוחד.

יתכן שדבריו של גיל מתארים היטב את יחסם של הומוסקסואלים רבים לפורנוגרפיה, שהוא יחס של שוויון נפש וקבלה. גיל קושר בדבריו באופן בולט בין ההרשאה החברתית להיותו הומוסקסואל ובין קבלת העובדה שהצפייה בפורנוגרפיה היא פרקטיקה טבעית. בעבור גיל, צפייה בפורנוגרפיה היא חלק אינטגרלי מהפרקטיקה המינית שלו, ואף מהמיניות ומהגבריות שלו. יתרה מכך, הצפייה והקבלה של הצפייה כפרקטיקה שגרתית ושכיחה בקרב הקהילה, מתקשרת בעיניו ולתפיסתו עם קבלה עצמית וחברתית של ההעדפה המינית המיוחדת אותו. איתמר רווק, הומוסקסואל, בן 24, שהתלבט רבות בשאלה האם להתנדב להתראיין, בדק אתי בשיחות טלפוניות מקדימות לריאיון בחשש, אם היותו הומוסקסואל אינה בעייתית לצורכי המחקר. רק משהשתכנע שאין בכך כל בעייה מבחינתי החליט שהוא רוצה להתראיין. תחילה סיפר על ילדותו ועל גיל ההתבגרות המוקדם, שבו חווה מאבק פנימי מתגבר במיניות המתעוררת למול תפיסות חברתיות ומשפחתיות מדירות. חלף זמן עד שהעז לצפות בתכנים פורנוגרפיים (הוא זה שהגדיר את הסדרה שתיאר: "הכי גאים שיש", כפורנוגרפית) התואמים את המשיכה שחווה, אולם משהעז – חווה הנאה מינית ממושכת ועוצמתית.

איתמר: אני זוכר שכשהיו לי כבלים בחדר אז הייתה את הסדרה הזאת, "הכי גאים שיש", באמצע הלילה, באיזה שלוש בלילה. והייתי מגיף את כל הווילונות, סוגר את כל החדר, נועל אותו, ואז הייתי צופה בה. וזה היה כמה פעמים ספורות, והייתה פעם אחת ספציפית, שאני זוכר שפשוט גמרתי 7 פעמים ברצף לאורך הפרק.

זיכרון זה של איתמר מתאר כאמור, התנסות מאוחרת, לאחר שכבר הכיר במשיכה המינית ההומוסקסואלית שלו אף שעדיין הייתה זו הכרה בינו לבין עצמו בלבד, ויכול היה ליהנות ממנה בינתיים רק בפרטיות חדרו. לדעתו של פרד פג'ס (Fejes, 2002) הפעילות המינית בפורנוגרפיה ההומוסקסואלית היא חלק חשוב בנראטיב, לא רק כביטוי לתשוקה גברית מיוחדת זו, "אלא גם כהכרזה, הצהרה ואישור של תשוקה זו כנגד כוחות הדיכוי ההטרוסקסואליים" (שם, עמ' 108). פג'ס טוען שפורנוגרפיה של גברים הומוסקסואלים מנסה להתעמת ולפתור את הקונפליקט בין תשוקה הומוסקסואלית לדומיננטיות חברתית של ההטרוסקסואליות. יתכן כי ההנאה העצומה שחווה איתמר משהעז לצפות במיניות התואמת את התשוקות שחווה בעצמו, אכן העצימה את כוחותיו וסייעה לו להכיר בזכותו להיות מי שהוא.

בהקשר אחר, איתמר, המוטרד מהתנהלות פטריארכלית של יחסי כוחות בין גברים לנשים, מוצא שהעובדה שהוא צרכן של פורנוגרפיה הומוסקסואלית, מאפשרת לו להימנע

מהתמודדות עם הפער בין עמדה ערכית שוויונית ובין ההקצנה המגדרית המוצגת בפורנוגרפיה
ההטרסקסואלית המיועדת להנאתם של הגברים הצופים.

איתמר: זה גורם לי להרגיש רע עם עצמי. ודבר נוסף זה גם עניין של אין לי תשובה על זה.
של האם זה מוסרי, אין דווקא מניעה מוסרית להפסיק לתמוך בדבר הזה. שגם זה יש לי
שאלה שהיא לא, אין לי עליה תשובה.

דן: בהקשרים, בעצם, הפמיניסטיים? של ניצול השחקנים בפורנוגרפיה?
איתמר: כן, כי אולי אני נותן לעצמי איזה שהן הנחות במרכאות, שמדובר בפורנו של גברים
בלי נשים. כך שחלק מהדברים מתבטלים פה. יש לי על זה וויכוח עם איזה חבר טוב, לאו
דווקא, אבל לדעתי יש פה כמה אלמנטים שמתבטלים, מעצם העובדה שמדובר רק בגברים.

דן: זה מנקודת הנחה שגברים, יותר מנשים, בוחרים לעסוק בה.
איתמר: גם, לאו דווקא. אבל מנקודת הנחה שאין את יחסי הכוחות המובנים בין גבר לאישה.
ושאין פה את ה-שטיפת מוח סוג של, אין פה שטיפת מוח אולי מכוונת, אבל אנחנו נשטפי
מוח. ואנחנו יותר ויותר נשאבים לתבניות מסוימות, אז פורנו בא ועונה על הצרכים שלנו והוא
גם מלבה אותם ... במובן המגדרי של מה התפקידים המגדריים גם במיטה וגם מחוץ למיטה.
זאת אומרת בין גבר לאישה יש שם, אני לא ראיתי פורנו הטרסקסואלי כבר שנים. אבל במידה
ואני רואה באיזה שהוא סרט עניין של השפלות או משהו כזה, יותר צורם לי שגבר עושה את
זה לאשה, מאשר שגבר עושה את זה לגבר. יש פה איזה שהוא, יש פה משהו מסוכן חברתית,
יש פה ליבוי של משהו מסוכן.

דן: כשזה נעשה בין גבר לאישה?

איתמר: כן.

דן: לעומת?

איתמר: בין גבר לגבר.

דן: השפלה או יחסי כוח בין גבר לגבר, שזה לכאורה מוסרי ובסדר?

איתמר: תראה, מדובר, כן, יש פה השוואה, בין גבר לגבר מדובר באיזה שהוא *fetish*, בין
גבר לאישה מדובר במשהו שהוא קצת אחרת כי אתה לא יכול לנתק אותו מהמציאות, מיחסי
הכוחות שיש בין גבר לאישה במציאות, אם זה במיטה או לא במיטה.

איתמר סבור כי פורנוגרפיה המציגה אקטים מיניים בין גברים לנשים בלתי ניתנת
לניתוק מיחסי הכוחות הקיימים במציאות בין גברים לנשים. עוד הוא מציין כי פורנוגרפיה
המציגה מין בין גברים, גם אם היא מציגה יחסי כוח בין המשתתפים, אינה צורמת לו ונתפסת
בעיניו כמסוכנת ונצלנית פחות. נראה כי על פי תפיסתו של איתמר, שני גברים המקיימים יחסי
מין אינם הופכים לאובייקט מיני זה לזה, או לחילופין שניהם אובייקטים זה לזה, ולכן יחסי כוח
רלוונטיים פחות בעבורו ואינם מציקים לו כשהוא צופה בפורנוגרפיה הומוסקסואלית. ואף על
פי כן, איתמר שב ומדגיש במהלך הריאיון, שמזה שנים מספר הוא מנסה לצמצם את שעות
הצפייה שלו בפורנוגרפיה לצורכי עוררות ופורקן, ולהגביר את השימוש בדמיון ובפנטזיה לצורך
אוננות.

כריסטופר קנדל, במאמר שכותרתו "פורנוגרפיה של גייז והמרדף אחר גבריות"
(Kendall, 1993), מסכים שפורנוגרפיה הומוסקסואלית עשויה לשמש לאישרור מיניות גברית
הומוסקסואלית, ולהתהוותה של זהות גברית מיוחדת וחיובית של גברים הומוסקסואלים. זאת
באמצעות איתגור ושחרור חברתי ואישי של הצופים בה מהטרסקסואליות כמבנה חברתי
מחייב ובלעדי. קנדל מחזק בכך גם את דבריהם של דייר (Dyer, 1992)⁹⁰ ושל אסקופייר
(Escoffier, 2009)⁹¹, ודבריהם מהווים את "תמונת המראה" להסבריה של זיו (2004),

⁹⁰ ראו בעמ' 190.

⁹¹ ראו בעמ' 196.

2013)⁹², בנוגע לאפשרות שפורנוגרפיה פמיניסטית תחזק את הסובייקטיביות והסוכנות המינית של נשים. עם זאת קנדל גם מזהיר מפני יחסי הכוח המובנים בין גברים לבין עצמם, המשתקפים בפרקטיקות המיניות המוצגות, וטוען כנגד הצגת מיניות אגרסיבית בחלקים נרחבים של הפורנוגרפיה ההומוסקסואלית. אלו לדבריו, משחזרים מבנים חברתיים פטריארכליים ואי-שוויון. במאמר מאוחר יותר (Kendall, 2004) שב קנדל ומציג שתי פנים לטענות בעד ונגד פורנוגרפיה ההומוסקסואלית. קנדל מתייחס לדיון שהתקיים בבית המשפט הקנדי בשנת 2000. בדיון טענו פעילים חברתיים ואנשי אקדמיה כנגד הגבלת פורנוגרפיה ההומוסקסואלית. לטענתם פורנוגרפיה מסוג זה מקדמת התנהגות מינית בריאה וחשוב מכך, משמשת ככלי למידה להומוסקסואלים צעירים, ומפחיתה את המספר המדאיג של התאבדויות בקרב נוער גאה. קנדל מסכים שאיכויות אלו עשויות להתקיים, אך מדגיש גם כי במקביל גברים הומואים צריכים להתחייב למיניות המבוססת על שוויון מיני, הדדיות, כבוד, ואכפתיות, איכויות שאינן מודגשות (וזאת, בלשון המעטה) בפורנוגרפיה הכללית וגם בפורנוגרפיה ההומוסקסואלית.

מרואיינים הומוסקסואלים במחקר זה, 5 מתוך 25, מלמדים על חוויות ותהליכים דומים ושונים, מאלו של גברים הטרוסקסואלים, בדרכם לכינון גבריות, במקביל לצפייה בפורנוגרפיה, הטרוסקסואלית תחילה והומוסקסואלית בהמשך. הם מעידים כי גם נערים הומוסקסואלים מתנסים בחיברות לגבריות באמצעות צפייה משותפת עם חברים בפורנוגרפיה הטרוסקסואלית. באופן מובן, הסצנות שעל המסך מעוררות אותם פחות מאשר את חבריהם לצפייה, וכך חוויית הצפייה ותחושת ההשתייכות הטמונה בה, שלובה גם בהעצמה של תחושת השונות והאחרות. נערים הומוסקסואלים הצופים עם חבריהם בפורנוגרפיה הטרוסקסואלית, מצויים במצב שבו הם אינם יכולים לחשוף לפני חבריהם ולעתים אף לא בפני עצמם, את העובדה שהם אינם חווים התעוררות מינית מצפייה בסצנות סקס אלו, או שעוצמת העוררות שהם חווים ומושאי התשוקה שלהם שונים לגמרי מאשר של נערים אחרים. סירובם להצטרף אל חבריהם לצפייה משותפת עלולה לסמן אותם כגבריים פחות מן המקובל, ולכן לא אחת הם נענים להזמנה, גם אם אינם נלהבים מאוד לקראת החווייה. מרואיינים סיפרו כי במצבים כאלה הם סיגלו לעצמם פרקטיקות שונות ומיוחדות של צפייה: אדם⁹³ תיאר זיוף של התלהבות ותשוקה והעדפת פורנוגרפיה של לסביות כדי להמנע מהעוררות, שנחוותה כאסורה, בעת שצפה בגברים; איתמר⁹⁴ סיפר על התמקדות כצופה בגברים המצולמים ולא בזוג או בנשים;

⁹² ראו בעמ' 12–13.

⁹³ ראו ציטוט של אדם בעמ' 191.

⁹⁴ ראו ציטוט של איתמר בעמ' 192.

גיל⁹⁵ פינטז את עצמו בתפקיד השחקנית שבזוג בו צפה; ודני⁹⁶ סיפר שצפה בהיחבא בחבריו לחווייה ולא במה שהתרחש על המסך למולו.

כאשר מזדמנות לנערים הזדמנויות לצפות בפרטיות, הם מחפשים לצפות גם בפורנוגרפיה שמכוונת לטעמם המיני, להעדפותיהם, ולמושאי התשוקה הייחודיים להם, שהם יחסים מיניים בין גברים. אירועי צפייה אלו מאפשרים להם לחוות חוויות שאינן רק מיניות ופיזיות. במקרים רבים באמצעות ייצוג החוויות המיניות ההומוסקסואליות בפורנוגרפיה והצגתן כאפשריות, כמותרות וכמהנות, מקבלים הצופים תיקוף ואישור למיניות הגברית הייחודית המתעוררת ומתחילה להתגבש בתוכם. ככל שהם מתבגרים, בהנחה ואף בתקווה שהם מצליחים להכיר בלגיטימיות של המיניות שלהם, לא להתבייש בה, לא להסתירה ואף להתגאות בה, הופכת הצפייה בפורנוגרפיה של הומוסקסואלים לחלק אינטגרלי מהפרקטיקה המינית השכיחה שלהם, כמו של גברים הטרוסקסואליים רבים, והיא אף משמשת לחיזוק תהליכי העצמה בכינון הגבריות, המיניות הגברית והאישיות בכללותה.

נערים הומוסקסואלים צעירים רבים הצופים בפורנוגרפיה עם חבריהם ההטרוסקסואלים חווים העמקה של תחושות הפיצול והשזונות, מכיוון שהתנסויות אלו מתרחשות בתקופה שבעבור רבים מהם מאופיינת במאבק פנימי ובניסיון להכחיש את המיניות והמשיכה ההולכים ומתבררים. כלומר: הפיצול שחשים נערים וגברים צעירים הומוסקסואלים הצופים בפורנוגרפיה הטרוסקסואלית עם חבריהם, נובע מיחסה של החברה שסביבם להומוסקסואליות, ומהצורך להסתיר את העדפתם המינית, יותר מאשר מן הסרטונים עצמם. לעומת זאת בתיאוריהם של הומוסקסואלים בוגרים, הצופים בפורנו הומוסקסואלי, ניכר כי הפיצול והמאבק הפנימי שהם חווים הם בעוצמות נמוכות יותר מאשר בקרב חבריהם ההטרוסקסואלים. יתכן כי אחת מהסיבות לפער זה היא העובדה שצפייה בפורנוגרפיה נתפסת כמקובלת ולגיטימית בתרבות ובחברה ההומוסקסואלית יותר מאשר בחברה ההטרוסקסואלית. אין הכוונה שגברים הטרוסקסואלים צופים פחות, אלא שלעדותם של מרואיינים במחקר זה, הומוסקסואלים פחות מעסיקים עצמם בביקורת עצמית על הרגל זה. בדומה לגברים הטרוסקסואלים, גם לגברים הומוסקסואלים הצופים בפורנוגרפיה מומלץ לבחון את היסודות שעליהם נבנית ומובנית המיניות והגבריות שלהם, לאתגר אותם, ולהתעקש על זכויות ושוויון לכל.

6.6 סיכום

מדברי המרואיינים עולה כי הפורנוגרפיה נוכחת בחייהם של גברים צעירים עד מאוד. רבים מהם משוכנעים כי נוכחות זו היא נחלת הכלל, ונערים המתבגרים והופכים לגברים

⁹⁵ ראו ציטוט של גיל בעמ' 194.

⁹⁶ ראו ציטוט של דני בעמ' 195.

פעילים מינית, עושים זאת בתיווך התנסויות מרובות ושכיחות של צפייה בפורנוגרפיה. מחקרים מעידים שאכן כך הם פני הדברים ורוב מוחלט של הגברים החילוניים, בתרבות המערבית צופים בפורנוגרפיה כדבר שבשגרה לאורך שנות התבגרותם ובגרותם. העובדה כי מרבית הנערים נחשפים לפורנוגרפיה בחסות חברים, אב, או נערים/גברים אחרים, עשויה לשמש הסבר נוסף (מעבר לטכנולוגיה המתפתחת ומגבירה את הנוחות למשתמש) לנתונים המעידים על ההיקף העצום של הצפייה בפורנוגרפיה.

תיאוריהם של רבים מהמרואיינים על האופן שבו החלו לצפות בפורנוגרפיה, מלמדים כי הצפייה המוקדמת נתפסת אצלם ומתבצעת כפרקטיקה חברתית, ומהווה מרכיב חשוב בהשתלבותם במרקם החברתי ובתהליכי כינון גבריות ומיניות גברית. הצפייה המשותפת בפורנוגרפיה היא בגדר חווייה הומו סוציאלית לדבריו של לינדגרן (Lindgren, 2010). הרדי אף טוען (Hardy, 2004) שההתנסויות הראשונות של רבים בצפייה בפורנוגרפיה מונעות ומתרחשות מתוך צורך חברתי ופוליטי, לשם יצירה או חיזוק החיברות הגברית בקבוצת השווים, אף יותר מאשר מתוך מניעים ודחפים מיניים. לנערים הטרוסקסואלים חוויית החיברות לגבריות מתחזקת ומועצמת דרך אירועי הצפייה המשותפת להם ולחבריהם בפורנוגרפיה. לעומתם נדמה כי לנערים הומוסקסואלים אותם אירועים ממש מייצרים גם חוויה הפוכה, כזו שמעמיקה את הפיצול הרגשי ואת המאבק הפנימי בהעדפה המינית המתחילה להתבהר.

ברוב המקרים חבר או חברים, ולעתים האב או ההורים, הם שפותחים למתבגר צוהר לחוויית הצפייה בפורנוגרפיה לסוגיה, וזאת במקביל לפרקטיקות של שתיקה והשתקה, או דיבור שטחי על החוויה ומשמעויותיה. הנער המתבגר הקלאסי מצורף ומצטרף אל מסדר הגברים גם באמצעות חניכה לפרקטיקה מינית שעיקרה צפייה בפורנוגרפיה. מי שמצרפים אותו למסדר זה הם חברים בקבוצת השווים, שכבר צורפו בעצמם, או גברים בוגרים, יודעי דבר, שאותם הנער מעוניין לחקות, בכדי שיוכל להצטרף אליהם ויוכתר כגבר (טרנס, 1999), בין היתר באמצעות הפרקטיקה המינית החדשה שהוא לומד ליישם. מסורת מושרשת זו, המעודדת גברים מנוסים ללמד גברים חסרי ניסיון את האפשרויות הגלומות בצפייה, מסבירה את הנתונים בדבר היקף השימוש בפורנוגרפיה ומשמעויותיו החברתיות.

נמצא כי הצפייה בפורנוגרפיה כמעט לעולם איננה פרקטיקה יחידנית, במובן הביצועי של המילה. ברוב המוחלט של המקרים מצטרפת לצפייה בפורנוגרפיה, בעת שהתנאים הסביבתיים מאפשרים זאת, גם פרקטיקה של אוננות. נערים וגברים כמעט תמיד מאוננים כשהם צופים בפורנוגרפיה, וצופים בפורנוגרפיה בעת שמאוננים. על פי עדות המרואיינים נדירות הסיטואציות שבהן נערים וגברים צופים בפורנוגרפיה ואינם מאוננים, למעט מקרים של היעדר פרטיות. בהיעדר תנאים לצפייה רבים מהם נמנעים גם מאוננות. למעשה, מתפתחת, מתהווה ומתקבעת פרקטיקה "דו-ראשית" של צפייה בפורנוגרפיה ואוננות, זו שכיניתי כאן "פּוֹרְנֹנּוּת". צפייה בפורנוגרפיה איננה רק מענה ופיתרון לחשק מיני ולעוררות מינית

שמתקיימים, אלא היא גם מקדימה לא פעם את החשק המיני והאוננות (מיטשל 2002). לא פעם הצפייה היא שמייצרת את העוררות המינית והפורנוגרפיה מייצרת סוג מסויים מאוד של "חינוך לתשוקה". תהליך נוסף שעליו העידו מרואיינים, שככל הנראה הוא תולדה של ההרגל האמור שהתקבע, מביא לכך שגברים שהתרגלו לצפייה אינטנסיבית בתקופה ממושכת, ומנסים להפחית או אף להפסיק לצפות בפורנוגרפיה, מנסים בו בזמן גם להפחית מהאוננות או אף להפסיקה כליל. בעבור חלק מן הגברים, מסתבר, הפרקטיקה האחת מחייבת את חברתה, ולהיפך.

אחת המשמעויות הטמונות בתהליכי התבגרות וחיברות לגבריות ולמיניות גברית, שבהם פורנוגרפיה ואוננות משמשות פרקטיקות שכיחות ומרכזיות, כפי שמדגימים מרואיינים רבים, היא בכינון המיניות הגברית על יסודות של פיצול. קימל (Kimmel, 2005), טוען כי סקס דורש לעתים קרובות מגברים ניתוק רגשי (שם, עמ' 72). בנוסף, לדבריו, ובעיקר בגיל הצעיר, סקס נחוה גם כדבר מה שיש להסתיר, כמבצע סודי, שממעטים לשתף בו. אוננות, המקדימה בדרך כלל את ההתנסויות ביחסי מין עם פרטנר או פרטנרית, מלמדת גברים את החוויה הפאלוצנטרית: הפאלוס כמרכז לכל. "כלי העבודה" של האוננות, הפנטזיה המינית, בעזרת הפורנוגרפיה (או הפורנוגרפיה לבדה, במקרים רבים כיום), מלמדת גברים להחפיץ לא רק נשים, אלא גם את עצמם⁹⁷, את גופם ואת איבר המין שלהם: זהו כלי שרת לעונג המיני (שם). גם בזה ניתן לראות פיצול: כשאיבר המין הגברי הופך לחזות הכל, הוא מפוצל למעשה מהגוף השלם, ובוודאי מחוויית הגוף והנפש כחלקים משלימים. דוגמאות אחרות שפורטו מסמנות את התנועה או היעדרה בין קצוות והפכים, את הפיצול והדיכוטומיה המאפיינות את כינונה של מיניות גברית בכלל, ובפרט כשזו מתכוננת במקביל לצפייה אינטנסיבית בפורנוגרפיה.

גבריות ככלל, נשענת לא פעם על יסודות של פיצולים, רגשיים ואחרים. בוקבזה, בספרו *הדרמה של הגבריות החדשה* (בוקבזה, 2017), מכנה את הגבר החדש בתואר "גיבור שביר ומפוצל" (שם, עמ' 197). נראה כי צפייה שכיחה בפורנוגרפיה, מגיל ההתבגרות ואילך, מרחיבה ומעמיקה פיצולים בתפיסותיהם של גברים על גבריות, על מיניות גברית ונשית, ועל מערכות יחסים⁹⁸, זוגיות או אי-זוגיות. אזכיר שמטרתם של פיצולים, בהיותם מנגנון נפשי לא מודע (אוגדן, 2001), "לסדר" את מה שנחוה כמתנגש וקשה ליישוב ולהכלה בנפש, לארגן את ההתנסויות שמייצרות אמביוולנציה, ולהגן מפני כאב רגשי הנגרם מכך שחלקים שונים בהתנהגותנו אינם מתיישבים היטב עם הערכים שלנו. אם כך, הפיצול הרגשי והתפיסות המפוצלות והמפצלות מהווים ככל הנראה, מנגנון הגנה. מתוך הבנה זו ובעזרתה נוכל להביע תקווה לכינון בעתיד של גבריות ומיניות גברית על בסיס תהליכים של התווספות, חיבורים

⁹⁷ ראו ציטוט של אבי בעמ' 174.

⁹⁸ ראו פרק "אי-זוגי", עמ' 118–150.

ואינטגרציה, במקום תהליכים של העמקה והרחבה של פיצולים למיניהם. לצורך כך ייתכן שגברים יזדקקו להערכה מחודשת של הרגלי הצפייה שלהם ומשמעויותיהם בעבורם.

7. סיכום

בִּקְר / שי דותן (2014)

אֶפְשֶׁר בְּקִלּוֹת לְרְאוֹת

מִי נֶאֱהָב הַלֵּילָה

וּמִי יוֹרֵד אֶל הַבְּקָר

כְּמוֹ נוֹסֵעַ מֵרֶכֶבֶת אֶל תַּחְנָה שׁוֹמְמָה

בְּלִי מִטְעָן.

7.1 תפוצה ושכיחות

מזה כשני עשורים הפורנוגרפיה הופכת נפוצה, בעיקר בקרב גברים (Stack, Wasserman & Kern, 2004), מגיל ההתבגרות ואילך. הצפייה במרבית האתרים הפורנוגרפיים היא ללא תשלום, הנגישות והזמינות גדלות ככל שהטכנולוגיה הוירטואלית מתפתחת ומתקדמת והצפייה בפורנוגרפיה הופכת פופולארית ושכיחה יותר ויותר, בחברה המערבית המודרנית (Cooper, 1998). כוח המשיכה של הפורנוגרפיה עצום ופועל גם על חלק מן הגברים שמסיבות ערכיות ואחרות מתנגדים לה. בעבור רבים הצפייה בפורנוגרפיה הופכת הרגל של קבע, לא פעם יום-יומי, ומלווה את האוננות החל מראשיתה, בתחילת גיל ההתבגרות, ולמשך שנים ארוכות. מדובר בהתנסויות רבות מיני ספור, שגרתיות, מתמשכות ומצטברות, שהופכות למרכיב חשוב בחייהם של גברים רבים (Putnam, 2001; Garlick, 2012). מחקרים שנערכו בישראל (למיש, ריב"ק ואלוני, 2009; מור, 2012; הברון והברון, 2017) מלמדים על עלייה עקבית וגדולה במספר הצופים בפורנוגרפיה בשכיחות ועל פער עקבי בין צפייה של גברים לצפייה של נשים. מחקרן של הברון והברון (2017) מגלה כי 71% מבני 18-19, ורק 13% מבנות אותם הגילאים, מדווחים על צפייה בפורנוגרפיה בתדירות של מספר פעמים בשבוע או אף כל יום.

יצאתי למחקר זה מתוך עמדה סקרנית ומתעניינת כלפי הרגל נפוץ זה. כמתואר בפרק המתודולוגי, לא יצאתי נטול עמדות ורגשות. עבודה רבת שנים כמטפל מיני העמיסה עליי ידע אותו תפסתי כמבוסס, דעות מוקדמות ותחושות, שליליים בעיקר, ביחס לפורנוגרפיה ולהשפעותיה. לצורך המחקר השהיתי והשעיתי את הביקורת המופנמת הזו. התעניינתי בחיי המרואיינים ושוחחתי עמם מתוך מודעות להפנמות אלו ומתוך עמדה ניטראלית ככל שיכולתי וניתחתי את הממצאים לגופם. מטרת מחקר זה -מחקר איכותני, קונסטרוקטיבי ופמיניסטי- היתה לתת קול לגברים הצופים בפורנוגרפיה להביע את המתרחש בליבם, במחשבתם ובגופם, בעת שהצפייה מלווה את התפתחותם.

7.2 כתיבה ומחקר על פורנוגרפיה

עבודה מחקרית רבה נעשתה ונעשית בנוגע לפורנוגרפיה ולהשלכותיה, בדרך-כלל במחקרים כמותניים (Barker, 2014; Ward, 2016). גברים זכו וזוכים להתייחסות מרכזית בהקשרים אלו משום שנחשבים לצרכנים מרכזיים של פורנוגרפיה, אף שנראה כי הפערים מצטמצמים לאורך השנים. בעיקר, נבחנו השפעות אפשריות של הצפייה על גברים הטרוסקסואלים, השפעות הנוגעות לגברים עצמם וכאלו הנוגעות לנשים, הנשים "שלהם". ביחס לעצמם, נחקרו השפעות הצפייה על הערכה עצמית (Morrison et al., 2006), על תיפקוד מיני (זילברגלד, 2006; Bronner & Ben-Zion, 2014), על שביעות רצון מזוגיות ומיחסי-מין (Tylka, 2014), ולאחרונה נטען אף לירידה בהישגים אקדמיים של נערים הצופים בפורנוגרפיה בקביעות (Beyens, Vandenbosch & Eggermont, 2015).

כתיבה פמיניסטית רבה מתמקדת בסיכונים עבור נשים הנובעים מצפייה של גברים בפורנוגרפיה (Dworkin, 1981, 1993; MacKinnon, 1987, 1990). כתיבה זו מדגישה לא רק את הסיכון לנשים אינדיבידואליות, כאלו המצויות במערכת-יחסים, ארוכה או קצרת-טווח, מינית יותר או פחות, עם גברים הצופים בפורנוגרפיה, אלא גם לנשים בכלל, נשים כמגזר ומגדר. עיקר הטענות מכיוון זה מתרכזות בנטייה להחפצת נשים, בכלל וביחסי-מין בפרט (הברון והברון, 2017), על סובלנות והתרגלות לאלימות כלפיהן (מור, 2012), ועל התמשכותם של יחסים חברתיים תרבותיים פטריארכליים הנוגעים באפליית נשים. בנוסף, מחקרים מציגים פגיעה ביכולת של גברים לאינטימיות (Bergner & Bridges, 2002; Stack et al., 2004; Bridges & Morokoff, 2011), ופגיעה במערכות יחסים וקשרים זוגיים ומיניים (Brown, 2009; Braun-Courville & Rojas, 2009). לא כל הנחות היסוד במחקרים אלו אכן הוכחו ואוששו, אך הנימה השלטת ברוב הכתיבה המחקרית היא נימה השוללת את הצפייה בפורנוגרפיה כהרגל שכיח ומתייחסת אליו כפרקטיקה מגונה.

בעשור האחרון נשמעת יותר הטענה כי יש צורך וטעם גם במחקר איכותני לחקר הפורנוגרפיה וצרכניה (Attwood, 2005, 2010; Paul, 2006; Atwood & Smith, 2014). הטענה המרכזית היא שמחקר איכותני מתאים לחקר הצפייה בפורנוגרפיה מאחר שתכנים מיניים מפורשים, נחווים, מובנים ומובנים בדרכים אינדיבידואליות, מגוונות, ומעוררים תגובות חזקות ולעיתים גם סותרות זו לזו (Plummer, 1995). משום כך, מחקר איכותני, שממוקד באדם עצמו, באופנים השונים בהם הוא חוֹן את חוויותיו, ממשיג את יתרונותיהן וחסרונותיהן, ותופס את השפעותיהן עליו, מאפשר העמקה בחקר ובידע המתגבש על הצפייה בפורנוגרפיה. במחקר איכותני זה ניתנה הזדמנות לגברים הצופים להשמיע את קולם, להמשיג ולתאר את החוויות, התחושות, התפיסות והרגשות, שהם עצמם מקשרים ל(הרגלי ה)צפייה שלהם בפורנוגרפיה. כמחקר איכותני, מחקר זה הניח אופנים אישיים וסובייקטיביים בהם אדם חווה

את התנסויותיו, חושב עליהן ומבנה וממשיג את המשמעויות שלהן לגביו (איילון וצבר בן-יהושע, 2010). כמחקר קונסטרוקטיבי, הפעולה הפרשנית שנעשתה בדברי המרואיינים נעשתה כפעולה יוצרת, של המראיין והמרואיינים יחדיו, פעולה המתארת את המציאות ומכוננת אותה בו זמנית (Lincoln & Guba, 2000). איסוף הידע באמצעות ראיונות בשיטת מחקר פמיניסטי התבסס על עמדה הגורסת כי הידע מצוי בידי הסובייקטים החווים את התופעה הנחקרת (Edwards, 1993). המחוייבות למתודולוגיה הפמיניסטית, הובילה להכרה בכך שמאפייני הזהות המגוונים של המראיין ושל המרואיינים השפיעו על יצירת הידע המדעי ועל מיקומו (DeVault, 1999).

לואיס ארון (1996) טוען כי "פסיכואנליזה היא בבסיסה חקר משמעויות, ולא חיפוש אחר קשרים סיבתיים" (שם, עמ' 69). לדבריו, על בסיס התיאוריות, המטפל והמטופל מנסים להרכיב "תמונה לכידה של חיי המטופל, הלוברשת אופי של 'אמת נרטיבית' ולא דווקא 'אמת היסטורית' " (שם). זהו עיקרון חשוב בגישות המצדדות בטיפול אינטרסובייקטיבי. עיקרון ההדדיות היווה בסיס חשוב למחקר איכותני, קונסטרוקטיבי ופמיניסטי זה. דבריו של ארון מתיישבים עם טענותיו של פלאמר (Plummer, 1995) על הצורך בהתייחסות מחקרית לאמת כנתון דינאמי, מורכב ורב שכבות, ועל המאמץ שיש להשקיע בחקר המשמעויות לאינדיבידואל בהקשר לתרבות. הנרטיב שאנו בונים לעצמנו, ובעיקר בנושאים רגישים כמו מיניות, טוען פלאמר, מובנה באופנים סובייקטיביים שמתאימים לאמונות ולערכים שלנו ואינו מחוייב לאובייקטיביות.

ארון (1996) מצדד בקונסטרוקטיביזם חברתי ומסביר אותו כך: "קונסטרוקטיביזם מדגיש שהצופה משתתף בעיצוב, בבנייה ובאירגון של מה שצופים בו. המונח חברתי מדגיש את ההבנה שטיפול הוא תהליך חברתי, של שני אנשים" (שם, עמ' 70). את התפיסות הללו ארון מכליל ומחיל לא רק על תהליכים טיפוליים. "חשוב מכך", הוא קובע, "כל ידע מופק באופן חברתי" (שם). אחד היתרונות של הידע שנצבר ונוסף כתוצאה ממחקר זה נעוץ בכך שהופק באופן חברתי, מתוך עצם המפגשים "בגובה העיניים" עם המרואיינים, מן העניין שגיליתי בהם ובחוויותיהם והכנות בה יכלו לספר לי על עצמם.

רבים מהגברים הצופים בפורנוגרפיה מביעים עמדות ברורות הנוגעות להשפעתה עליהם, ובמקביל, מעידים על כך שאינה משפיעה עליהם. לטענת רבים, הם מבחינים באופן ברור בין המציאות לסרטים, והצפייה בפורנוגרפיה אינה משפיעה ואינה זולגת לחייהם וליחסייהם במציאות. לעומתם, נשים רבות טוענות⁹⁹ כי הפורנוגרפיה משפיעה, ואף משפיעה מאוד, על האופן בו גברים תופסים מיניות, יחסים-מיניים, גבריות ונשיות, ועל הציפיות שלהם מעצמם ומנשים. מחקרו הכמותני של דן אריאלי (2008)¹⁰⁰ מלמד כי גברים רבים אינם מודעים

⁹⁹ ראו, למשל, מאמרה של Featherstone (2005): "You, me and porn make three".
¹⁰⁰ פירוט וציטוט בעמ' 154.

לאופן בו צפייה בפורנוגרפיה משנה את אופני חשיבתם, ואולי גם את אופני התנהגותם. לעומתו, מחקר זה, כמחקר איכותני, אינו מוכיח או מפריך טענות להשפעות כאלו ואחרות, אלא חושף את תפיסותיהם של הנחקרים בנוגע לנושא הנחקר. תקוותי היא כי הקוראים במחקר זה יוכלו להיעזר בדברים ולגבש באמצעותם דעה מבוססת על קשרים בין צפיית גברים בפורנוגרפיה לתפיסות בנושאים מרכזיים שונים בחיינו. להערכתי גם רבים מן המרואיינים עצמם, במהלך הראיון, החלו בוחנים מחדש הקשרים אלו בחייהם.

7.3 יתרונות הצפייה בפורנוגרפיה

בעשור האחרון, במקביל לעלייה תלולה בשכיחות הצפייה בפורנוגרפיה של גברים רבים (הברון והברון, 2017), החלה נשמעת גם נימה שונה מן היחס השלילי המוחלט לפורנוגרפיה. ואכן, דברי המרואיינים העלו וביטאו גם יתרונות של חוויית הצפייה בפורנוגרפיה על-פני אוננות ללא צפייה. אחדים טענו שפורנוגרפיה מקלה עליהם להתרכז ולהתמקד בחוויה המינית, ולצבור עוררות מינית מהנה ומספקת. יתרון נוסף שתואר הוא באפשרות "להפליג" באמצעות צפייה בפורנוגרפיה למחוזות רחוקים, כשפנטזיה נחוות ככזו המאפשרת מסעות מוגבלים יותר, לחוויות מיניות שקרובות יותר, קרובות מדי, למרחבי המציאות והשגרה. מרואיינים תיארו את הצפייה בפורנוגרפיה גם כפרקטיקה המאפשרת להם התנסות הנחוות באופן מוחשי ועוצמתי יותר, בעיקר מבחינה פיזית. מרואיינים אחדים סיפרו כי בעבורם אוננות לצד צפייה בפורנוגרפיה היא בדרך-כלל ממושכת יותר (מאוננות ללא צפייה) ולכן גם מהנה יותר, והיה אף מי שהסביר שצפייה בפורנוגרפיה אינה מחייבת אותו "לתת מעצמו"¹⁰¹ ולכן בעבורו פורנוגרפיה היא חווייה נוחה יותר גם מבחינה רגשית.

רייט ועמיתיו (Wright et al. 2017) ניתחו תוצאותיהם של עשרות מחקרים שבוצעו בין השנים 1978-2016 ב-10 ארצות. לדבריהם, על-פי המחקרים, צופי פורנוגרפיה מדווחים כיום על שביעות רצון מיחסים בין-אישיים, ממיניות, מעצמם ומגופם, ברמה גבוהה ביחס לדיווחי צופים במחקרים ישנים. ואולם, החוקרים מציינים כי יתכן שמדובר ברציונליזציה, שמטרתה להצדיק את הרגלי הצפייה שקשה לשנות, בשל הגמול המידי והעוצמתי הנחוה.

קופר (Cooper, 1998) מנתח חסרונות ויתרונות של פורנוגרפיה בפרט ושל המרחב המיני-זוגי הוירטואלי בכלל. הוא מסכים שהמרחב הוירטואלי המיני עלול לפגום בהתקשרויות זוגיות, אך מדגיש כי זהו מרחב שגם פותח הזדמנויות חדשות בפני מי שתקשורת פנים-אל-פנים קשה לו יותר. כך, למשל, גלעד ודרור, בני 26 ו-28 (בהתאמה), שאינם מצליחים לדבריהם לבסס קשרים זוגיים מתמשכים, ומסיבות שונות נמנעים בדרך-כלל מ"סטוצים", עושים שימוש בפורנוגרפיה כחוויית מיניות מהנות המאפשרת פורקן. גלעד, שגם מנסה מעת

¹⁰¹ ראו ציטוט של אוריאל בעמ' 74.

לעת להמנע מצפייה ולאונן באמצעות פנטזיה, טוען כי בעבורו ההנאה המינית שהוא חווה כשהוא מאונן במקביל לצפייה בפורנוגרפיה עוצמתית וטובה יותר מן הבחינה הגופנית. קופר (שם) מתייחס אל הפורנוגרפיה גם ככלי למידה, המוסיף ידע מיני, שעשוי גם לקדם ולהועיל, וגיל, המתאר את הפורנוגרפיה כ"ספריית-הדמיון" שלו, רומז על תועלת זו.

פורנוגרפיה כיום, לדברי אטווד (Attwood, 2010), מתקשרת לשיח מודרני המתבסס על לגיטימציה לצריכה של מיניות נהנתנית, כבילוי לשעות פנאי. גיל מתאר זאת במילים "זאת מסלקת זמן, אבל אני חי איתה בשלום"¹⁰². אטווד (שם) טוענת כי פורנוגרפיה מרחיבה את חופש המידע, ואף את ההרשאה החברתית לפרקטיקות מיניות מגוונות מבעבר. בהקשר זה אציין ממצא חשוב: כל המרואיינים ההומוסקסואלים ציינו שצפייה בפורנוגרפיה הומוסקסואלית תמכה בתהליכי הנורמאליזציה, ביכולת שלהם לקבל את המשיכה שלהם לגברים, ובעצם חיזקה את תהליכי הקבלה העצמית שלהם. זהו יתרון חשוב ומובהק שעשוי לנבוע מצפייה בפורנוגרפיה המציגה גם פרקטיקות מיניות ויחסיים מיניים שונים מן המקובל והנחשב לנורמאטיבי, וצפייה בה עשויה (גם) לתמוך בתהליכי התפתחות אישית (Hardy, 2004) וקבלה עצמית.

הרדי (שם) אף טוען כי בעבור חלק מן הצופים, הצפייה בפורנוגרפיה עשויה להפחית מן התיסכול המיני שהם חווים, לאפשר פורקן מיני לגיטימי ובכך להפחית הסיכון לתוקפנות מינית. הרדי מייצג את העמדה כי ניתן גם ליהנות מפורנוגרפיה בלי לנסות לחקות אותה ביחסים מציאותיים. רועי, מרואיין חרדי בן 53, הדגים זאת כשסיפר כי הוא צופה בפורנוגרפיה כשמנוע הלכתית מלקיים יחסי-מין עם אשתו, כשהיא במחזור, או כשהם שרויים בכעס ונמנעים מקרבה. בעבורו, הפורנוגרפיה אכן משמשת מפלט מתיסכול שהוא מרגיש שאינו יכול לעמוד בו. יתכן שגם בעבור איתן, בן ה-31, שמגדיר עצמו כמי שמצוי "מעבר לזוגיות", ואינו רואה אפשרות למסד קשר זוגי ארוך-טווח בו יחווה גם סיפוק מיני, משמשת הצפייה בפורנוגרפיה כפורקן לתיסכול. איתן מעיד שהיה רוצה להתנהל בחדר-המיטות באופן לא פמיניסטי בעליל, אך כיון שיודע שאפשרות כזו לא תתקבל, ככל הנראה כראוייה ורצוייה על ידי נשים שהוא חושק בהן, הוא מוצא את סיפוקיו המיניים באמצעות צפייה בפורנוגרפיה ואוננות, ומוותר על מערכת-יחסים זוגית.

7.4 הַסְטָקָה

כהכללה, מבחינה חברתית ותרבותית הצפייה בפורנוגרפיה נתפסת כפרקטיקה שטעונה בעיקר בביקורת וגינוי. לכן דיבור על הנושא ותיאור חשוף ופתוח של הרגלי הצפייה בפורנוגרפיה, הוא מעשה אמיץ ומאתגר מצד משתתפי המחקר. מאידך, אולי דווקא משום כך

¹⁰² ראו ציטוט של גיל בעמ' 78.

גברים רבים נענו למודעות שפרסמתי, ולא נתקלתי בקושי לגייס מרואיינים. רבים מ-25 הגברים ששוחחתי עמם (היו גם פונים שדחיתי, מסיבות שונות), הסבירו שחשוב להם לדבר על הנושא, בין היתר משום שאין להם (כמעט) הזדמנויות אחרות לדבר על כך. ידוע להם, כך טענו רבים, ש"כולם צופים", אך כמעט ואין מדברים על כך ברצינות. נדמה היה (לי) כי חלק מהמרואיינים החלו לחשוב לעומק על החווייה, להתבונן על עצמם ולנסות להבין את עצמם, בהקשר הצפייה בפורנוגרפיה, לראשונה כמעט, רק תוך כדי הראיון. אחרים סיפרו שחשבו וחושבים על כך לא מעט, אך חשוב להם גם לדבר על זה, ולדבר את זה, למען עצמם, ולמען אחרים.

השיחה עמי, כמו גם המחקר שנוצר בעזרתם, נתפסו אצל אחדים מן הגברים כפעולה חתרנית, כנגד ההשתקה¹⁰³ התרבותית והחברתית של הנושא, או לחילופין, כנגד הדיבור החד-צדדי וחד-מימדי עליו, כנגד הֶסְטֵקָה. הסטקה היא מינוח שלי, המתאר פעולה תרבותית-חברתית דו-סיטרית: הכתרתה של פרקטיקה (רווחת בדרך-כלל) כסוטה באמצעות השתקת הדיבור עליה, והשתקה באמצעות הכתרתה כסוטה. מישל פוקו (2008) טוען כי בחברה ובתרבות שלנו מתקיים ציווי תרבותי לדיבור אודות המיניות, אך הדיבור אודותיה טעון ממדים של וידוי על חטא ומייצר חוויות של בושה, אשמה, ואף סטייה. "מה שצריך להיות מושתק נמצא מגורש מן הממשי בתור מה שאסור בה"א הידיעה. היגיון פעולת הכוח על המין הוא הגיונו הפרדוקסלי של חוק שניתן לנסחו כציווי לאי-קיום, לאי הופעה ולאדם" – אומר פוקו (שם, עמ' 59). יתכן שהשיח על מיניות "השתחרר" מעט מן המועקה הזו מאז טען זאת פוקו, לפני למעלה מ-40 שנה, אך השיח על צפייה בפורנוגרפיה עדיין טעון מאוד בתחושות שליליות אלו. המוטיבציה של מרואיינים אחדים לדבר איתי, כך שיתפו, נבעה בין היתר מן הצורך לדבר על מה שאין מדברים עליו בדרך כלל, לקעקע את חומות ההשתקה, לערער על ההכתרה של הפרקטיקה כסוטה ושל עצמם כסוטים.

בדברי עם המרואיינים השתדלתי לשאול בסקרנות ולהקשיב בפתיחות כדי לייצר שיחה פתוחה ונינוחה ולצמצם מטענים רגשיים שליליים. נמנעתי משיח רפואי או קליני על מיניות וצפייה בפורנוגרפיה, משיח הירארכי המתייחס לצפייה כשלילית בלבד ומהבעת עמדה כי הכרחי להפטר מן ההרגל. ניסיתי לאפשר למרואיינים לבחון בנכחותי את החוויות שהם חווים, התפיסות המתגבשות בהם, מחשבותיהם ורגשותיהם, המתקשרים לצפייה הרבה שלהם, בעבר או/ו בהווה, בפורנוגרפיה.

¹⁰³ ראו ציטוט של אדי בעמ' 34.

7.5 מהלך הפרקים

מבט-על בפרקי הממצאים ובנושאים, שעלו והתגבשו כמרכזיים מתוך דבריהם של המרואיינים, חשף כי ההתנסויות הרבות בצפייה בפורנוגרפיה מתכתבות עם ונוגעות במכלול אספקטים בחייהם של הגברים הצופים. המחקר החל במיקוד בפרקטיקה של הצפייה בפורנוגרפיה, המלווה תדיר באוננות, ובחוויות הפיזיות והרגשיות, חיוביות ושליליות, הנלוות לצפייה ולאוננות. החוויות, ובעיקר הרצון לשמור על מידת ההנאה המינית (העוררות) המופקת מהצפייה ומהאוננות ואף להגביר אותה, מוביל להתגבשות תפיסות ועמדות ביחס למציאות בדעתם של הצופים. המציאות, כפי שנתפסת בעיני הצופים, מובילה לתפיסות, לאידאות ולבחירות שהם עושים בנוגע לחיי זוגיות. במקביל לכל אלו -וגם לפני, תוך כדי ואחרי- נבנית ומובנית בצופים המיניות הגברית, כחלק משמעותי בכינון הגבריות, בכינון הזהות, שלהם.

זוהי, כמובן, רק דרך אחת, אפשרית, לתיאור מהלך כרונולוגי של התפתחות גברית שהמחקר מתחקה אחריה. אפשרות אחרת, אחת מיני רבות, תהיה להתחיל דווקא בכינון הגבריות, תהליך המתחיל בגיל הינקות (ויש שיאמרו אף טרם לידתנו) ומתמשך לאורך חייו. גיל ההתבגרות ובתוכו ההתבגרות המינית מהווים תחנה משמעותית וחשובה בתהליך זה (אריקסון, 1987; מוס, 1989; Blos, 1962; קימל (Kimmel, 2005) מסביר כי אצל רבים גבריות ומיניות כרוכות בעוצמה זו בזו משום שהופכות משמעותיות ובולטות בחייו של נער בלוח זמנים מקביל. העוררות המינית מובילה אל האוננות וזו לא אחת נקשרת לתהליכי החברות לגבריות המתכוננת בחסות מתבגרים ובוגרים אחרים. מן המחקר התברר שחברים ואבות מהווים סוכנים מרכזיים לחברות לפורנוגרפיה. פעילות מינית מתחילה ברוב הגדול של המקרים כפעילות של המתבגר עם עצמו בלבד, מיניות אוטו-ארוטית, וממשיכה בהתנסויות זוגיות. צפייה אינטנסיבית בפורנוגרפיה, במקרים רבים במשך שנים טרם התנסויות מיניות זוגיות, מתכתבת עם התפיסות המתפתחות בנוגע לזוגיות, ואף לתפיסות המתפתחות בנוגע למציאות. הפרקטיקה של האוננות והצפייה בפורנוגרפיה, ולעיתים הצפייה (המקדימה) והאוננות הופכת הרגל, מקובע במקרים רבים, העוטף מבחינה כרונולוגית תהליכים אלו.

בפרק זה אסקור את הממצאים והמסקנות מכינון גבריות מפוצלת למול התקווה לאינטגרציה, אמשך בזליגת הפורנוגרפיה למציאות והשפעותיה על תפיסות בנוגע לזוגיות, ואסיים בפרישת מניפת הפרקטיקות השונות לאוננות, כפי שתוארה על-ידי מרואיינים. במתכוון, החלוקה איננה זהה לפרקי הממצאים ואיננה דיכוטומית, כי הנושאים השונים שעלו והתחדדו במחקר משתלבים זה בזה לא פעם.

7.5a מפיצול ונתק לאינטגרציה

אף שלא המשגתי זאת כך מראש, המחקר על צפייה של גברים בפורנוגרפיה עסק גם בגבריות המתהווה בחסות הפורנוגרפיה. התברר כי פורנוגרפיה, שהצפייה בה מתחילה

במקרים רבים בגיל מוקדם מאוד, היא חלק מהותי ונכבד בתהליך הבלתי פוסק של הבניית הזהות הגברית והמיניות הגברית. מהמחקרים הקיימים למדתי שאחוז הנערים והגברים הצופים בפורנוגרפיה גבוה עד מאוד (הברון והברון, 2017) ויש אף מי שטוען כי בחברה המערבית המודרנית כל הגברים צופים בפורנוגרפיה (Lajeunesse, 2009). מתיאורי המרואיינים למדתי על החיבור האוטומאטי כמעט בין צפייה בפורנוגרפיה לאוננות, חיבור אותו כיניתי "פּוֹרְנוֹנוּת". התברר כי ככל שהתנאים (ובעיקר, תנאים של פרטיות) מאפשרים, כמעט שאין מתנסים בצפייה בפורנוגרפיה ללא אוננות, ובין המרואיינים היו גם מעט מאוד שמתנסים באוננות ללא צפייה בפורנוגרפיה, למעט כשמתאמצים להמנע מצפייה.

רוב המרואיינים סיפרו כי התחילו לצפות בפורנוגרפיה, בגיל ההתבגרות הצעיר, עם חבר או חברים, שחשפו בפניהם את המרחב הפורנוגרפי. מאוחר יותר, במהלך רוב שנות הבגרות, על-פי עדויותיהם של המרואיינים, נמצא כי גברים צופים בפורנוגרפיה בעיקר ביחידות, וברוב המוחלט של המקרים הצפייה מלווה באוננות. צפייה בפורנוגרפיה ביחידות, או אף עם אחרים, אבל למען הסיפוק המיני בלבד, היא צפייה שהאיד שולט בה כמעט לבדו, טוען בנאי (2016). בצפייה שכזו, לדבריו, האדם מפסיק לחשוב, ומתקיים רק חיפוש אחר אובייקט, לטובת סיפוק התשוקה. הצופים מחלישים עד למינימום האפשרי את קולות האגו והסופר-אגו, הקולות הביקורתיים, על-מנת למנוע פגיעה בעוררות ובהנאה שהם מבקשים להשיג. הקשר בין האיד לבין אובייקט התשוקה המבוקש, ובמקרים רבים הבלתי-ידוע, מסביר בנאי (שם), אינו מתווך על-ידי האגו. בנאי קובע כי המנגנון המתגבש, בחזרתיות המתמשכת של ההתנסויות, הוא מנגנון של פיצול: חשק, חיפוש, ציפייה, שיטוט, צפייה, אוננות, פורקן ו...ניתוק! ברגע שמסתיימת הצפייה, בדרך-כלל מיד עם הפורקן הפיזי, צופים רבים מותירים את החווייה "מאחור", אינם מתרפקים עליה ואינם נוטים לספר עליה לאיש. דווקא הדיבור על כך, בטיפול, במחקר ובכתיבה, הפניית הזרקור אל חווייה שנחווית, שוב ושוב, בחושך מטאפורי ובבידודות, מאפשר, לטענתו של בנאי, התחלה של אינטגרציה, כתחליף לנתקים ולפיצול.

ואכן, בדברי המרואיינים, צופים אינטנסיביים בפורנוגרפיה, נמצאו עדויות ליסודות רבים של פיצול בגבריות ובמיניות הגברית שהתכוננו ומתכוננות בליבם ובדעתם. לדבריו של בוקובזה (2017), הבוחן את מה שמכונה "הגבריות החדשה", פיצולים מאפיינים בשכיחות רבה גברים וגבריות. כיום, בעולם החילוני, המערבי והמודרני, גבריות מתכוננת במקביל להתנסויות מתמשכות ואינטנסיביות של צפייה בפורנוגרפיה, מגיל ההתבגרות המוקדם ואילך. לא הופתעתי מן הפיצול השכיח בין סקס לאהבה, אך התחדדו פיצולים נוספים, מחלקי אישיות הנחשבים כנשיים, וממה שעשוי להיתפס כ"הומואי". מאידך, נתבררה לי תרומת המדיה הפורנוגרפית לתחושת הקבלה החברתית שחווים הומוסקסואלים, וההרשאה התרבותית

לצפייה בפורנוגרפיה, המתקיימת בקהילתם במידה רבה יותר מן הקבלה של הצפייה בחברה ההטרוסקסואלית.

תפיסות מפוצלות ומפצלות נמצאו נפוצות ושכיחות מאוד בדבריהם של מרואיינים רבים. מרואיינים במחקר תיארו פיצולים רבים, ביניהם פיצול בין גבריות לנשיות, לעיתים בהקשר לפיצול בין דמות האב לדמות האם המופנמות; בין סקס לאהבה, בין ליכלוך וטומאה לטוהר; פיצול בין תפיסה פמיניסטית לפרקטיקה שוביניסטית; ופיצול בין הטרוסקסואליות להומוסקסואליות. "סולם קינסי" המוכר (Kinsey et al., 1948), מתאר כי מרבית הגברים (כמו הנשים) אינם 100% הטרוסקסואלים או 100% הומוסקסואלים, אלא מצויים על הטווח שבין הקצוות הללו, וחווים מידה מסויימת של דו-מיניות. בדומה לכך רובנו מצויים על הטווח גם בין תכונות הנחשבות גבריות לתכונות הנחשבות נשיות, על הטווח בין הצורך בסקס לצורך באהבה, וכך גם כמעט בכל עניין אחר. לא זאת אף זאת, המיקום שלנו על הסקלות הללו דינאמי, תלוי נסיבות ומשתנה תדיר במהלך חיינו. בתחומים רבים ובהקשרים רבים אנחנו "גם וגם" הרבה יותר מאשר "או או".

מנגנון הפיצול מאפשר לגברים הרחקה של חלקים באישיותם ובהתנסויותיהם והתנתקות מהם, לצורך בנייה של דימוי עצמי וערך עצמי גבוהים, על-פי מה שנתפס בעיניהם כראוי ורצוי מהבחינה החברתית-תרבותית. במקביל, הפיצולים הללו מייצרים גם נתקים מחלקי אישיות, מרגשות, תחושות ומחשבות ואלו מודחקים, מוכחשים ומושלכים אל ועל ה"אחר". כך נבנית ומובנית ברבים מאיתנו גבריות מודרנית, חדשה, כאישיות חלקית ו"מחוררת", גבריות שאינה מכירה ומקבלת חלקים (הקיימים) בתוכנו כלגיטימיים.

סיכום המחקר בפרק זה, כמו המחקר עצמו, מאיר מזוויות שונות על ואת ההתנסויות של גברים, מתוך כוונה ליצור מן הממצאים בפרקים השונים אינטגרציה, כתחליף לפיצול. המחקר "מציר" תמונה מקיפה, מזוויות שטרם נחקרו, של ההרגלים, החוויות והתפיסות הנקשרים בדעתם של גברים הצופים בפורנוגרפיה בשכיחות להרגלי הצפייה שלהם. גם אם הפיצולים שאנו מייצרים בנפשנו חיוניים לנו, עצם המודעות אליהם עשויה לתרום לחיזוק החווייה האינטגרטיבית של האישיות, לכוליות שלנו.

7.5b זליגת הפורנוגרפיה למציאות

איני חולק על כך שהצפייה בפורנוגרפיה מאפשרת פורקן לצופים בה, שהרי כמעט לעולם צפיית גברים בפורנוגרפיה מלווה באוננות ומסתיימת באורגזמה. אולם, השאלות הנותרות בעיני הן אם אמנם מדובר בפרקטיקה שאינה מזיקה? כאמור, מן הבחינה הערכית והמוסרית נשמעות טענות רבות, ואף עובדות ידועות, על ניצול ופגיעה בתעשיית הפורנוגרפיה, מנת חלקן של נערות ונשים (בעיקר) המצולמות לסרטי הפורנוגרפיה, וטענות נוספות על היות הפורנוגרפיה מחזקת את המבנה הפטריארכלי, ואת הכפפתן של נשים באמצעות כוחם של גברים. הרדי (Hardy, 2004) טוען כי בדומה לקריאה בספרות בדיונית,

כך גם צפייה בפורנוגרפיה אינה גורמת בהכרח לצופים לחשוב כי מדובר בתיאור של מציאות, או לנסות לחקות את הפרקטיקות במציאות. אך למול טיעון זה עומדים שני הבדלים משמעותיים בין הקריאה בספרות בדיונית לבין הצפייה בפורנוגרפיה: המשך והאינטנסיביות של הצפייה, מגיל ההתבגרות ואילך, ולעיתים כדבר יום ביומו, יוצרים הצטברות ומסה של חוויות שאיננה מנת חלקם של גברים רבים בקריאה; בנוסף, החווייה הגופנית הפעילה, האוננות, המלווה את הצפייה בפורנוגרפיה, מערבת גם את החושים הפיזיים, ואת הגוף בחוויות. כשההתנסויות רבות עד מאוד ותכופות, וכשהגוף והחושים פועלים, יתכן שההבחנות בין פורנוגרפיה לחיים-חדות פחות. בפרק "אמיתי-כאילו" ציטתי מספר מרואיינים שמצביעים על תפיסות שונות בהקשר למידת המציאותיות שהם משייכים לסוגות המיוחדות בפורנוגרפיה בה הם צופים. חלקם מכתירים את הפורנוגרפיה החביבה עליהם כ"מאה אחוז מציאותית" וכ"הכי מציאותית שיש". תפיסות אלו מדגישות כי דבריו של הרדי עשויים להיות נכונים בעבור חלק מן הצופים, אך בה בעת שגויים בעבור צופים אחרים.

בפרק "אמיתי-כאילו" נסקרה המידה בה הצופים בפורנוגרפיה מתייחסים אל התכנים בהם הם צופים כמציאות, כדמיון, או כשילוב בין השניים. יתכן שנכון לחבר לשאלה זו גם את הידע על נסיונם של גברים רבים (ונשים רבות) לטפח את גופם באופן שיגרום להם להיראות ולהתנהג כמו כוכבי הפורנוגרפיה המושכים בעיניהם (למשל, לגלח או להכחיד כל שיער גוף, כולל שיער הערווה). למעשה, מדובר בפעולות במציאות שמטרתן להפוך את גופם ואת עצמם לדומים ככל הניתן ל"מציאות" הפורנוגרפית. כלומר: הצופים מבינים (כנראה) שיש פער בין הסרטים למציאות, אך חלקם פועלים לצימצום הפער בדרכים שנועדו לשנות את המציאות הגופנית ולהתאימה לתכתיבים הפורנוגרפיים. יתכן שיש בכך גם עדות לסוג של "הקבלה הפוכה" לדבריה של קליין (Klein, 1963) על תפקיד הפנטזיה כמשלימה את חוסרי המציאות. קליין טוענת שלפנטזיות תפקיד פרשני ביחס למציאות הפנימית, ומטרתן התאמה והסתגלות למציאות החיצונית. ה"הקבלה הפוכה" מייצגת את פעולות הצופים האינטנסיביים בפורנוגרפיה המתאמצים לארגן את המציאות באופן שידמה לפורנוגרפיה, הלא היא הפנטזיה המצולמת, לדידו של מילר (Miller, 2016)¹⁰⁴. לחילופין, נדמה שגם על-מנת להתמודד עם הפער בין מציאות חיהם (הזוגיים והמיניים), משכנעים עצמם חלק מן הצופים, במידות שונות של שיכנוע, כי התסריטים הפורנוגרפיים אינם מבויימים ואינם משחק, כי אם מציאות.

בפרק "אי-זוגי" צוטטו מרואיינים שבוחרים, במידות שונות של חוויית בחירה לעומת אילוץ, בחיים יחידניים או במערכות יחסים מרובות משתתפים. מדובר בסגנונות חיים במציאות, המתקשרים, לפחות על-פי דבריהם של חלק מן המרואיינים, להרגל השכיח לצפות בפורנוגרפיה. גם זו דרך, הננקטת על-ידי צופים בפורנוגרפיה, המייצרים לעצמם מציאות "אי-

¹⁰⁴ ראו בעמ' 58.

זוגית" (במובן המקובל של המילה זוגיות), תוך שמציאות זו מתכתבת עם הצפייה השכיחה שלהם בפורנוגרפיה. אחת הטענות של מרואיינים, שבחרים או/ו נאלצים שלא לחיות בזוגיות מתמשכת, היא שלא ניתן לשמר בזוגיות אינטימיות ותשוקה לאורך זמן. זו היא טענה מוכרת ושכיחה, ואכן – זהו אתגר שרבים ורבות שותפים לו, עוד בטרם היות הפורנוגרפיה כה זמינה ונפוצה. אולם, נדמה כי הצפייה בפורנוגרפיה מחזקת טענות אלו, עמדה זו, ובחירה בסגנונות חיים אי-זוגיים. מאמרה של פיזרסטון (Featherstone, 2005) מדגים היטב איך עלילות ותפיסות פורנוגרפיות זולגות, בדרך-כלל על-פי רצונם של גברים ובניגוד לרצונן של נשים, אל היחסים המיניים של בני-זוג ופוגמות בהם. למעשה, הציטוט של אחת המרואיינות – "You, me and porn make three", שבחרה פיזרסטון כשם למאמרה, מלמד על חווייה של פוליאמוריה לכאורה שמחליפה את המערך של זוג בלעדי: היינו שניים, אתה ואני, וכעת אנו שלושה במיטה אחת - אתה, אני והפורנוגרפיה. בכך נרמזת זליגה של הפורנוגרפיה אל המציאות של חיים זוגיים ומיניים, כפי שנחווית לעיתים על-ידי בנות זוג של גברים צופי פורנוגרפיה. במחקר זה הביאו גם גברים לידי ביטוי את האופנים השונים בהם הפורנוגרפיה זולגת אל חוויות חייהם הממשיות.

הסצינות הפורנוגרפיות בהן בוחרים המרואיינים לצפות נתפסות ומתוארות על ידם באופנים שונים ובמרחקים שונים ממה שהם תופסים ומגדירים כמציאות. למעשה, גם בהקשר זה נפרשת מניפה של אופנויות שונות וסגנונות שונים להתייחסות אל המציאות דרך הפריזמה של הצפייה בפורנוגרפיה. האופניות השונות נבחנו ותוארו במקביל להמשגות של אורן (Oren, 2003) על ה-make-believe play, המתבטא במשחקי ילדים ומבטא שלבים בהתפתחותם. איתן חווה את התכנים שהוא צופה באופן הנראה כמקביל לשלב שאותו כינתה אורן realification. בעבורו, הסצינות הפורנוגרפיות שהוא צופה בהן נתפסות ומומשגות כמציאותיות לחלוטין, ואף כאירוע שהוא "אמיתי מאה אחוז". תמיר מייצג את השלב שכינתה אורן identification. הסרטונים שהוא בוחר לצפות בהם, הם בעבורו אלו "שנראים הכי אמיתיים". הוא יודע שההתרחשויות הללו במקרים רבים אינן מציאותיות, מה שנרמז גם בשימוש במילה "שנראים", אך הוא משעה את הבחינה והביקורת, ומתייחס אל הסרטים כאל מציאות. אדם מייצג את השלב שאורן מכנה playfulness. הוא בוחן את הסרטונים ומרבה לשאול את עצמו האם ועד כמה הם מציאותיים. הוא יודע שהוא צופה בשחקנים שהנאתם מוטלת בספק, אך מעיד על עצמו שהוא "אוהב להאמין" שהוא צופה בהתרחשויות אמיתיות, ולכן הוא מאמין בכך. שלושתם מתארים כי המידה והאופן בו הם מאמינים שהם צופים בהתרחשויות מציאותיות חשובה למידת ההנאה המינית (העוררות, ההתרגשות והיכולת להגיע לפורקן) שהם מפיקים מן הצפייה.

במובנים מעשיים הסרטונים בהם מצולמים גברים ונשים אמיתיים (להבדיל מן הפורנוגרפיה המצויירת) אכן מציגים התרחשויות ממשיות, כאלו שמצלמים אותן בעת שהן

מתרחשות במציאות, בעת שגברים ונשים מקיימים יחסי-מין ממשיים, על-פי הוראות במאים ומפיקים. בהקשר זה יש להזכיר ולהדגיש את דבריה המוכרים של דבורקין (Dworkin, 1993) כי הסצנות הפורנוגרפיות אכן מתרחשות במציאות ממשית, שאלו מעשים מיניים, אלימים במקרים רבים, שנעשים לנשים אמיתיות. דווקא משום כך, מרואיינים מסויימים, שחלקם תיארו עצמם כבעלי תפיסה פמיניסטית כלפי נשים וזוגיות, תיארו את הצורך שלהם להמשיג את ההתרחשויות הפורנוגרפיות כמציאות. בעבורם, הגדרת הפרקטיקה הפורנוגרפית כמציאות משמעותה להאמין שגם הנשים המצולמות רוצות ובוחרות להשתתף באקטים המיניים ואף נהנות מהם. אמונה זו חוסמת את ההכרה במציאות הידועה על האופן המנצל והפוגעני כלפי נשים בו מיוצרת רוב הפורנוגרפיה, שלולא היתה נחסמת, היתה פוגמת ביכולת של (חלק מן) הגברים ליהנות מן הסרטונים בהם הם צופים. למעשה, לצורך הנאתם המינית גברים אלו דוחים את ההכרה במציאות ממשית, ידועה ומוכרת, ובוחרים לייחס מציאותיות לאשלייה המוצגת בפניהם.

תיאוריהם של מרואיינים לימדו כי בין הגברים הרבים הצופים באופן אינטנסיבי בפורנוגרפיה ישנם מי שממשיגים לעצמם מהי מציאות בהקשר לתכנים בהם הם צופים. תפיסות המציאות של חלק מן הגברים הצופים מתכתבות עם הצפייה בפורנוגרפיה באופן שאין להתעלם ממנו. בהרבה מקרים שתוארו, הצורך לתפוס את התסריט הפורנוגרפי כמציאות נועד לתרום להנאה שהצופים חווים בעת הצפייה. במקרים אחרים, תפיסת הפורנוגרפיה כמציאות נועדה להרגיע ולמתן דילמות של מוסר ותפיסת עולם פמיניסטית, שאינה עולה בקנה אחד עם הנאה מצפייה בתסריטים מיניים שרובם שוביניסטיים ובחלקם אף אלימים כלפי נשים. במקרים רבים האופן בו מרואיינים תיארו קרבה (ואף חפיפה) בין התסריטים הפורנוגרפיים החביבים עליהם למה שהם תופסים כמציאות, העלה בי תמיהות וסימני שאלה. אולי, בעבור חלקם, החווייה (הפנימית, הנסתרת) היא כי אין להם ברירה למעשה? אולי כשצפייה בפורנוגרפיה הופכת להיות בעבור רבים מציאות שכיחה יותר ממערכות-יחסים ומזוגיות, ואף יותר מחוויית קשר עם עצמם (כפי שלהערכתי אנו חווים בעת שאנו מפנטזים, יותר מאשר כשאנו צופים), המשגתה של הפורנוגרפיה ותפיסתה כמציאות הופכת להיות "מחוייבת-מציאות"? היתכן כי בעת שהפרקטיקה של צפייה בפורנוגרפיה הולכת ותופסת נפח משמעותי יותר, בחלקו על חשבון הנפח שתפסה בעבר הפנטזיה, הפורנוגרפיה היא שמשלימה כעת בתפיסתם של גברים את הפערים שבין המצוי לרצוי?

גברים צופים בפורנוגרפיה באינטנסיביות מסיבות רבות ובשל צרכים מגוונים. חלק מן המרואיינים סיפרו כי אוננות ללא צפייה בפורנוגרפיה, ולעיתים אף יחסי-מין ממשיים עם בת-זוג או עם בן-זוג, אינם מספקים להם עוררות מינית בעוצמה המאפשרת פורקן. בעבור גברים אלו, הצפייה בפורנוגרפיה והאוננות שלצידה מהווים חלק מרכזי ומכריע בחיים המיניים שלהם. לכן כשאנו עוסקים בשאלה האם, עד כמה ובאלו דרכים זולגת הפורנוגרפיה למציאות

החיים המיניים והזוגיים של גברים הצופים בה באינטנסיביות, עלינו לזכור כי למעשה, בעבור חלקם, הצפייה בפורנוגרפיה הפכה להיות המציאות המינית (המרכזית) שלהם.

7.5c שליטה, אינטימיות וזוגיות

עולם הפנטזיה והדמיון שלנו הוא עולם פרטי שבמקרים רבים אין אנו חולקים אותו עם הזולת. זהו מרחב רגשי, חווייתי ופרטי שמתקשר למה שניתן לראות בו אינטימיות של אדם עם עצמו. במרחב הפנטזיה המינית עצורים ואצורים גם רגשות ותשוקות הנחווים במקרים רבים כבלתי מקובלים בסביבה החברתית-תרבותית בה אנו חיים, מה שמעצים את הרצון לשמרם במרחב הפרטי. במהלך גיל ההתבגרות ולאחריו מתפתחים, מתוך המיניות העצמית (שלנו עם עצמנו) ובגינה, קשרים זוגיים, אינטימיות זוגית והתנסויות מיניות עם בנות/בני-זוג או פרטנריות/ים. בכל התהליכים הללו נדרשת שליטה עצמית, כולל השליטה על התשוקה המינית, המתקשרת למאבק שהוזכר בין האיד לסופר-אגו, המתווך באמצעות כוחות האגו. התנסויות אינטנסיביות של צפייה מתמשכת בפורנוגרפיה, כפי שתיארו מנסינים מרואיינים רבים, מתקשרות בדרכים שונות לחוויות אלו: לחשש מפני היעדר שליטה ולתחושת קושי בחיבור בין גוף לנפש, בין היתר בשל חוויות רבות של "עונג טבול באשמה" (Kimmel, 2005, p. 72), והאמביוולנטיות שחווים צופים רבים ביחס להרגלי הצפייה שלהם; ולתחושות של קושי לייצר אינטימיות עם עצמי ועם אחר/ת ולשמר אותה. מיטשל (2002) קושר בין צפייה בפורנוגרפיה לצורך בשליטה על התשוקה. לדבריו, "יותר מאשר אומדן לכוחה של תשוקה מינית טבעית ותוצאה שלה, פורנוגרפיה היא אומדן למידה שבה אנשים מעדיפים לשלוט בתשוקה מכוונת מאשר להיות מופתעים מתשוקה ספונטנית (שם, עמ' 132)". מרואיינים אחדים, כמו יובל¹⁰⁵, למשל, מחזקים טענה זו בספרם כי לא פעם הצפייה בפורנוגרפיה אינה נובעת מתשוקה או עוררות שנחווית, אלא מתחילה בלעדיו, מתוך ההרגל, כבריחה ממטלה או מתוך שיעמום, ורק בעקבותיה נוצרות ונחווות לעיתים גם עוררות והנאה מינית.

כשאנו מקיימים קשר אינטימי, אנו חולקים לעיתים גם פרטים מתוך סך התשוקות המתקיימות בתוכנו ומאפשרים לאחר/ת "לדעת אותנו" יותר. הצורך לשלוט בתשוקה שלנו ולכוון אותה, כדברי מיטשל, עשוי לתרום דווקא לצפייה רבה בפורנוגרפיה. אולם, בשל התסריטים הפורנוגרפיים הפטריארכליים, צפייה אינטנסיבית (ביחידות) עלולה לחזק את הצורך לשלוט גם בפרטנרית המינית שלנו (או בפרטנר), להגביר פחד מפני תלות בבת/בן-זוג או ביקורת מצידה/ו (מיטשל, 2002; Kimmel, 2009). הצפייה עלולה לחזק גם את התפיסה הגורסת כי זוגיות ארוכת-טווח, מספקת מבחינה רגשית ומינית כאחד איננה אפשרית. אינטימיות, בין היתר במובן של שיתוף הזולת גם בחלקים רגישים בעולמנו הפרטי, תוארה על-ידי מרואיינים רבים כמשימה בעייתית וקשה מדי. מחקרם של קוהוט, פישר ועמיתיהם (Kohut, Fisher et al., 2018) מחזק

¹⁰⁵ ראו ציטוט של יובל בעמ' 170.

תיאור זה, בממצא כי בני-זוג במערכות יחסים בהן רק אחד מהם צופה בפורנוגרפיה מדווחים על תקשורת מינית עצורה יותר וקרבה נמוכה יותר. מראיינים במחקר מצאו שני "פתרונות": האחד, ויותר על חיים בזוגיות, והשני, ניסיון לייצר מערכות-יחסים מיניות (ולעיתים גם רגשיות) ששותפים להם יותר משניים.

אחת הטענות המרכזיות של המתנגדים לפורנוגרפיה גורסת כי צפייה בה מגבירה תפיסות שוביניסטיות כלפי נשים ואף התנהגות אלימה כנגדן. למול טענות אלו יש הטוענים (Malamuth et al., 2000; 2012; Fisher & Barak, 2001) כי ההוכחות המחקריות לכך אינן מאפשרות להסיק כי צפייה בפורנוגרפיה -כהכללה- מובילה גברים הצופים בה לאלומות כנגד נשים. טיילור קוהוט ועמיתיו (Kohut, Fisher et al., 2017), מדווחים כי נשים, הצופות עם בני-זוגן, מדווחות על תחושת קרבה ביחסים והגשמה מינית גבוהות יותר. לדבריהם, בחינת משתנים כמו מגדר, תוכן הפורנוגרפיה הנצפית וצפייה משותפת (בניגוד לצפייה ביחידות), מעלים גם מתאמים להשלכות חיוביות של הצפייה בפורנוגרפיה.

טילקה (Tylka, 2014) טוענת כי השימוש בפורנוגרפיה כסוכנת חיברות מתקשר להימנעות של צופים מקשרים רומנטיים. ואולם, אזכיר כי מחקר איכותני במהותו אינו מחפש ומוכיח סיבתיות של גורם ותוצאה, ולכן גם מחקר איכותני זה אינו טוען כי צפייה בפורנוגרפיה היא (ה)גורם לתפיסות שמגבשים גברים באשר לזוגיות. גורמים רבים נוספים משפיעים על תפיסות של גברים ועל בחירותיהם, למשל המודל הזוגי המוכר של הוריהם וההתנסויות הזוגיות שחוו (Finn, 2012; Birnbaum et al., 2006; מלאך-פיינס, 2002). אינני טוען גם כי גברים שאינם צופים בפורנוגרפיה בהכרח מאמינים בהיתכנות של זוגיות קונבנציונאלית, מונוגמית ואיכותית יותר מן הצופים (אף כי ישנם מחקרים המצביעים על קורלציה בין קשרי נישואים לשימוש מופחת בפורנוגרפיה (Stack, Wasserman, & Kern, 2004)). המחקר עסק בבחינה וחשיפה של אפשרות לקיומם של קשרי גומלין בין צפייה אינטנסיבית בפורנוגרפיה לתפיסות הנוגעות לירידת קרנו של מודל הזוגיות ואיתגור המונוגמיה כמודל בלעדי. למעשה, המחקר מתאר כיצד גברים מסוימים הצופים בפורנוגרפיה באינטנסיביות ממשיגים לעצמם את הקשרים שבין הצפייה בפורנוגרפיה לאופן שבו הם תופסים את המושג זוגיות ואת רצונם ויכולתם לממש חיי זוגיות. קשרים אלה עשויים להיות הדדיים. למשל, יתכן שהתפרקות מבנה המשפחה הזוגית כמודל בלעדי (בחברה ובתרבות המערבית המודרנית) וקשיים בכינון מערכות יחסים זוגיות, מעודדים שימוש בפורנוגרפיה, בה במידה ששימוש אינטנסיבי בפורנוגרפיה (בדרך-כלל מגיל צעיר מאוד) מתקשר לתפיסות ולבחירות מגוונות ביחס לזוגיות. חשוב לזכור כי תחילת הצפייה של רוב הגברים בפורנוגרפיה מקדימה בשנים רבות את הגיל הממוצע לתחילת התפתחותם של קשרים זוגיים ומיניים, אבל בכל מקרה, מחקר איכותני זה אינו מלמד על גורם ותוצאה, אלא על קשרים והקשרים אפשריים בין צפיית גברים בפורנוגרפיה ותפיסות שהם מגבשים בנוגע לזוגיות.

על רקע מחקרים רבים המעידים על השפעת הצפייה בפורנוגרפיה על איכותן של מערכות יחסים זוגיות קיימות, מחקר זה מוסיף נדבך ומלמד על אפשרות לקשר בין צפייה אינטנסיבית של גברים בפורנוגרפיה לתפיסות בנוגע לזוגיות, ובפרט לירידת קרנה של זוגיות מונוגמית. רוב המרואיינים במחקר לא מצויים בקשר זוגי ורבים תוהים האם זוגיות אפשרית עבורם. הם שואלים האם זוגיות רצויה להם והאם נכון עבורם לחפש, להתאמץ ולשמר מערכת יחסים זוגית. תשובותיהם של רבים, הקוראות תיגר על הסדר החברתי הקיים, לא מבקשות זוגיות כלל או מבקשות מערכת יחסים מרובת משתתפים. תשובות אלו היו מפתיעות בעיניי ולהערכתני יתכן שקשורות גם לצפייה האינטנסיבית שלהם בפורנוגרפיה.

7.5d מניפה של פרקטיקות

לפני כ-10 שנים התחלתי לעסוק בטיפול מיני. הופתעתי אז לשמוע מג'ון¹⁰⁶ וממטופלים אחרים אחריו, על הצפייה האינטנסיבית בפורנוגרפיה ועל הקושי שהם חווים לפנטז לצורך עוררות מינית. ג'ון הניח כי העובדה שהוא צופה בפורנוגרפיה מזה שנים ארוכות ובתכיפות רבה היא הגורם לכך שהוא מתקשה לחוות עוררות מינית באמצעות פנטזיה וללא צפייה. בעקבות המפגשים עם ג'ון ואחרים התבססה בי הערכה כי המשמעויות של צפייה גברים בפורנוגרפיה רבות ועמוקות מכפי שהוצגו במחקרים רבים. עם הזמן התברר לי שלפחות בעבור חלק מן הגברים, השימוש התדיר בפורנוגרפיה ללא פנטזיה לצדה ומיעוט בהתנסויות באוננות עם פנטזיה (וללא צפייה בפורנוגרפיה) נמצא בהתאמה עם העובדה שאין בחייהם פנטזיה מינית ואין להם גם תחושה של יכולת ליצור בדמיונם פנטזיה מינית וליהנות ממנה. על פי תפיסתי פנטזיה, יצירתיות ודמיון יכולים להיות ורצוי שיהיו מרכיב מהנה ואף מועיל בחיים. מנסיוני למדתי כי החל מגיל ההתבגרות ואילך עולם הדמיון והפנטזיה עשוי "להתגייס" לשירות המיניות ולהפוך למנוע רב עוצמה המאפשר חוויות מיניות אוטו ארוטיות, הרבה לפני שמתאפשרות חוויות מיניות עם פרטנר/ית ממשית. מן המחקר למדתי שאכן חלק מן הגברים מפסידים איכויות פוטנציאליות של פנטזיה מינית מהנה שיכולה היתה להיות מרכיב משמעותי בחייהם. עם זאת, מן המחקר הופתעתי לגלות מניפה עשירה של פרקטיקות בהן משתמשים גברים לצורך אוננות. מניפה זו נפרשת בין שתי אפשרויות דיכוטומיות אותן ניסחתי לעצמי בטרם המחקר: אוננות באמצעות פנטזיה בלבד מחד ואוננות באמצעות צפייה בפורנוגרפיה בלבד מאידך.

המניפה שנפרשה כללה שבעה אופנים שונים: 1. צפייה בפורנוגרפיה כמקור בלעדי לעוררות וללא פנטזיה כלל; 2. קריאה בטקסטים פורנוגרפיים או צפייה בתמונות סטילס פורנוגרפיות ושימוש בפנטזיה שמשדרגת אותם לסרטונים "חיים"; 3. צפייה בסרטונים פורנוגרפיים ופנטזיה הממשיכה את התסריט המיני מעבר לתוכן שנצפה; 4. צפייה בפורנוגרפיה ופנטזיה במקביל, כשהצופה אינו מדמיון את עצמו כשותף להתרחשות; 5. צפייה בפורנוגרפיה

¹⁰⁶ ראו עמ' 8.

ופנטזיה במקביל, כשהצופה מדמיין את עצמו כשותף להתרחשות; 6. צפייה בפורנוגרפיה ללא אוננות, ולאחר זמן אוננות תוך כדי פנטזיה של הסצינות הפורנוגרפיות שנצפו; ו-7. פנטזיה ללא צפייה בפורנוגרפיה כלל, וללא מקורות השראה מפורנוגרפיה. המרואיינים פרשו בפני את שלל האפשרויות הללו שהם משתמשים בהן לצורך עוררות ואוננות. התברר כי גברים שונים מאמצים פרקטיקות שונות למטרות אלו, ואף כי גברים עשויים להשתמש בפרקטיקות רבות ושונות, בעיתוי שונה ובהתאם לאפשרויות ולצרכים משתנים שלהם. חשיבות המניפה נעוצה בכך שהיא "מציירת" תמונה רחבה של פרקטיקות מגוונות שגברים עושים בהם שימוש במהלך אוננות. מתוך עמדת מוצא המצדדת בתועלתן של פנטזיות כמרכיב חיוני בעולמו של הפרט, נודעת חשיבות למידות המשתנות בהן אדם עושה שימוש בפנטזיה בחייו המיניים השגרתיים. בנוסף, אם וכאשר פורנוגרפיה תופסת יותר ויותר נפח בחייו המיניים, ובעיקר אם יכולתו לפנטז מצטמצמת, הרי שהחוויות המיניות, הפיזיות והרגשיות, כמו גם התפיסות והעמדות שלו, ניזונים יותר ויותר מן המדיה הפורנוגרפית ופחות ופחות מן העולם האישי והבין-אישי שאנו בונים גם לעצמנו ובעצמנו, באמצעות פנטזיות.

הספרות המקצועית ומחקרים רבים על צפייה בפורנוגרפיה עוסקים בעיקר בהשפעות צפייה אינטנסיבית על תפיסותיהם של גברים כלפי נשים, על גיבוש פרקטיקות מיניות גבריות שאינן מחשיבות נשים וצרכיהן ועל פגיעה אפשרית במערכות יחסים זוגיות ומיניות. מחקרים שנעשו על קשרים אפשריים בין צפייה בפורנוגרפיה לפנטזיות, עסקו בעיקר בתוכן הפנטזיה. חשיבות מחקר זה בכך שמלמד על הקשרים בין צפייה בפורנוגרפיה לשכיחות פעולת הפנטזיה כמקור לגירוי ועוררות, על בחירה בפרקטיקה זו או אחרת לאוננות ביחס לחוויית מאמץ או היעדרו, על קשר בין הפרקטיקה שמורגלים בה לחווייה המינית (הגופנית והרגשית) שחווים הצופים ועל חוויית בחירה למול חוויית הרגל שהתקבע וקשה לשנותו, גם כשכמהים לשינוי. תיאוריהם של המרואיינים תמכו באפשרות כי צפייה אינטנסיבית בפורנוגרפיה עלולה לצמצם ואף להכחיד יכולות של חלק מהגברים לפנטז ולדמיין סיטואציות מיניות מעוררות¹⁰⁷. עבור חלק אחר מן המרואיינים לא נמצאה עדות לכך. עוד נמצא מתיאוריהם של מרואיינים כי כמעט שאין הם מתנסים באוננות ללא צפייה, למעט כשמנסים להפסיק לצפות בפורנוגרפיה. אז, כשמנסים זאת, הופתעתי לשמוע, שבמקביל להפסקת הצפייה בפורנוגרפיה הם מפסיקים גם לאונן. יתכן שתיאורים אלו מחזקים את ההשערה בדבר ירידה ביכולת לפנטז לאחר שנים של צפייה אינטנסיבית בפורנוגרפיה. מאידך, התברר גם כי יש בין הגברים גם מי שאינם חווים, או לכל הפחות אינם מתארים, פגיעה ביכולתם לפנטז. נמצא אף מרואיין, בשם גיל, שטען¹⁰⁸ כי הפורנוגרפיה מעשירה את יכולתו לפנטז ולדמיין. גיל יוצא-דופן מבחינה זו מבין המרואיינים. טענתו מעלה שאלה ביחס לדברים אחרים שאמר, על הקושי הנוכחי שהוא חווה

¹⁰⁷ אפשרות המתוארת גם על-ידי דוידג' (2009). ראו בעמ' 51.

¹⁰⁸ ראו דבריו של גיל, בעמ' 66.

לפנטז ללא עזרים ויזואליים. בכל מקרה שאלה זו, בדבר אפשרות הפגיעה ביכולת לפנטז שחווים צופים אינטנסיביים בפורנוגרפיה, ראוי לה שתיחקר לעומק גם במחקרים בעתיד.

7.6 שפה לפורנוגרפיה

לאורך שנות המחקר והכתיבה הציעה לי לא פעם ד"ר ליאת פרידמן, המנחה שלי, לוותר על המונח המסורבל והארוך "פורנוגרפיה" ולהשתמש בכתיבתי בקיצור המקובל "פורנו". על-אף שההצעה קסמה לי, בשל הנוחות הטמונה בה, וויתרתי עליה, תחילה בלי שהבנתי מדוע. לאחר זמן ומחשבה שהקדשתי לבחירה זו התחוורה לי הסיבה לכך. "פורנו" איננו רק קיצור ל"פורנוגרפיה" אלא נתפס לדעתי כשם חיבה למונח הארוך, הרציני. לאור העובדה שעסקתי באופן רציני ומקצועי, במשך שנים, במחקר אודות הצפייה בפורנוגרפיה, וככל הנראה גם בשל התפיסות הפרטיות שלי, כאדם וכמטפל, על נזקי הצפייה השכיחה בפורנוגרפיה, התקשיתי לעבור לשימוש בקיצור המתבקש והנוח "פורנו". בספרים ובמאמרים הרבים שקראתי, רובם באנגלית, מצאתי את שתי האפשרויות: "pornography" ו-"porn", ולצידן אפשרויות ארוכות ומסובכות אף יותר, כמו למשל "Sexually Explicit Materials", שלצורך הנוחות קוצר גם לראשי-התיבות SEM. אני בחרתי, כאמור, לדבוק במונח "פורנוגרפיה" גם כשהמרוויינים במחקר דיברו על "פורנו". בדיעבד הבנתי שגם בחירה זו מבטאת את הרצון שלי שלא להתייחס לצפייה אינטנסיבית ומתמשכת בפורנוגרפיה כתחביב קליל ושווה-ערך לתחביבים אחרים. חשוב לי שהקוראים במחקר זה יעמיקו לחשוב על הנושאים שהעליתי והדרכים השונות בהן הם עשויים ועלולים להתקשר לצפייה אינטנסיבית בפורנוגרפיה.

גם בדבריהם של המרוויינים ניתן לחוש במשמעותה של השפה, במילים בהן בחרו להשתמש בדברם על הצפייה שלהם בפורנוגרפיה. כחוקר איכותני ניסיתי להבין את המשמעויות שטמונות בבחירה במילים מסויימות דווקא. הזכרתי, למשל, את השימוש הנרחב במילה "חשיפה" לפורנוגרפיה¹⁰⁹, המקובל גם בשדה המחקרי (למשל, Zillmann, 2000; או למיש, ריב"ק ואלוני, 2009), לא פחות ולעיתים אף יותר מהמילה "צפייה". על אף שרוב מוחלט של אירועי הצפייה מתרחשים בעקבות בחירה ועשייה אקטיבית של הצופים (כניסה מכוונת לאתרים, חיפוש אחר תוכן רצוי ומעורר, צפייה ואוננות) עדיין נעשה שימוש נרחב ונפוץ במילה "חשיפה" המתארת פעולה פאסיבית, מקרית ולא מתוכננת. להערכתי, הסיבה לכך היא מנגנון הצדקה פנימי, לא בהכרח מודע, שנועד לעזור להתמודד עם הביקורת הפנימית שיש גם לצופים עצמם וגם לחוקרים, על הרגלי הצפייה בפורנוגרפיה. השימוש בשם הפועל "חשיפה" עוזר להתמודדות עם הרגל שקשה לזנוח, אך קשה גם להצדיק את הבחירה להמשיך בו. הרדי (Hardy, 1998) טוען כי גברים חשים רגשות מעורבים, בנוגע לשימוש שלהם בפורנוגרפיה,

¹⁰⁹ ראו הרחבה על כך בעמ' 160–161.

בין היתר משום שהצפייה בה עשויה להקשות על יחסים זוגיים ומיניים עם נשים. פלאמר (Plummer, 1995) מרחיב וטוען שבכל הנוגע למין ולמיניות, אנשים מספרים את סיפוריהם באופנים מורכבים, בשל היות התחומים הללו טעונים, מורכבים ורגישים לכל אדם. רייט ועמיתיו (Wright et al. 2017) טוענים לדיסוננס קוגניטיבי וערכי שחווים חלק מן הצופים ורציונליזציה, שמטרתה להצדיק את הצפייה שקשה להמנע ממנה. אופני התבטאותם של מרואיינים ביסוס את ההשערה כי גם בקרב רבים מהצופים האינטנסיביים בפורנוגרפיה מושרשת התפיסה החברתית כי הצפייה בה אמנם נורמטיבית אך אינה לגיטימית.

מרואיינים אחדים הבחינו, באמצעות שימוש במילים שונות, בין החוויות שהם חווים בעת שמיישמים פרקטיקות שונות לצורך השגת עוררות מינית. בדברם על "אוננות" התייחסו לחווייה של פנטזיה ללא צפייה בפורנוגרפיה ותיארו חווייה עוצמתית יותר מבחינה גופנית ורגשית. כשתיארו צפייה בפורנוגרפיה לא השתמשו במילה "אוננות" אף שאוננות מתלווה באופן די גורף לצפייה בפורנוגרפיה. איתמר, למשל, השתמש במילים "אוננות" ו"אורגזמה" כשתיאר עצמו מפנטז, מדמיין ומאונן, ולעומת זאת בחר במילה "שופך"¹¹⁰ כדי לתאר צפייה בפורנוגרפיה וסיפוק מיני שעוצמתו וההנאה המופקת ממנו חלשות יותר בעבורו. כאמור, האמביוולנטיות הכרוכה בהרגלי הצפייה האינטנסיבית נעוצה, על-פי המרואיינים, בשני מוקדים. הראשון, ערכי ומוסרי, בשל הפגיעה בנשים ה"עובדות" בתעשיית הפורנוגרפיה. השני, מעשי, ונוגע לכך שגברים רבים חשים שההנאה המינית שניתן להפיק מפנטזיה ללא צפייה עשויה להיות רבה יותר ובכל זאת הם בוחרים באופציה הקלה יותר לביצוע: צפייה בפורנוגרפיה. גברים אלו חווים ביקורת עצמית גם על כך שהם מוותרים על סיפוק מיני עוצמתי יותר משום שמתעצלים להשקיע את המאמץ הנדרש לצורך "הפקת" סצינות מיניות באמצעות דמיון עצמאי ומקורי.

7.7 מגבלות המחקר והצעות למחקרי המשך

מניפת הפרקטיקות המגוונות לאוננות, פרקטיקות המשלבות מידות משתנות של פעולת פנטזיה או/ו צפייה בפורנוגרפיה, מלמדת כי גברים הצופים בפורנוגרפיה חווים באופנים שונים את היכולת והרצון להמשיך גם לפנטז פנטזיות מיניות (במקביל לצפייה או בהזדמנויות אחרות) וליהנות מהן. לפיכך, כדאי וחשוב שמחקרים בעתיד יעסקו בשאלות כגון: באלו תנאים ואצל אלו גברים, מבין הצופים בפורנוגרפיה, היכולת לפנטז נותרת איתנה? ובאלו תנאים ואצל אלו גברים היא מצטמצמת או אף נכחדת? בנוסף לאינטנסיביות של הצפייה בפורנוגרפיה, אעלה בהקשר זה עוד השערה שרצוי לבחון: אולי גם הרגלי צפייה בסוגות פורנוגרפיות שונות מתקשרים למידה בה הצופים ממשיכים גם לפנטז, מפסיקים לפנטז, או משנים את המידה בה שתי החוויות, צפייה ופנטזיה, משמשות אותם באוננות? היתכן כי צפייה בפורנוגרפיה הנחשבת

¹¹⁰ ראו ציטוט של איתמר, בעמ' 64.

"רכה", כזו המותירה מקום לדמיון להשלים את מה שאין מציגים, אכן מביאה את הצופים בה להמשך הפעלת הפנטזיה והדמיון, בעוד הצופים בפורנוגרפיה hard-core נזקקים לכך פחות ופחות?

פירסום המודעה לאיתור מרואיינים ברשימה חברתית אחת ובשיטת "כדור-השלג" באמצעות הדואר האלקטרוני שלי, גרם לכך שהמודעה לא הגיעה, ככל הנראה, לאוכלוסיות מגוונות מאוד. למשל, אני מניח שנוצרים ומוסלמים מעטים מאוד, אם בכלל, נחשפו למודעה, וכמותם גם יהודים מהמגזר הדתי והחרדי. אמנם גבר חרדי אחד וגבר דתי אחד השתתפו במחקר, אך אין בין המרואיינים ייצוג לכלל המגזרים ואוכלוסיות הגברים השונים החיים בישראל. במחקר המשך חשוב לאתר מרואיינים בפרישה רחבה יותר של מגזרים ובגיוון רב יותר מבחינה חברתית. כמו כן, למרות הרגישות, המוצדקת, במחקרים של בני-נוער, ובשל החשיבות של גיל ההתבגרות בהקשר להתפתחות המיניות, מומלץ לראיין גם גברים צעירים ומתבגרים. סאן ועמיתיו (Sun, Bridges, Johnason, & Ezzell, 2014) מציינים כי יתכן שיימצאו הבדלים בין צפייה של צעירים בפורנוגרפיה לצפיית מבוגרים. הם מסבירים כי מבוגרים רבים התנסו בחוויות אוננות ובחוויות מיניות מגוונות עוד בטרם הפכה הפורנוגרפיה כה שכיחה וזמינה, ואילו צעירים רבים קיבלו ומקבלים כיום את כל החינוך המיני והעוררות המינית, או את רובם, מהמדיה הפורנוגרפית. משום כך, לדבריהם, יתכן שיימצאו הבדלים ניכרים בהקשר לנסיגות החיקוי בחיים ולתסריט המיני המשמש אותם. להערכתו, יש צורך במחקר (כמותני ואיכותני) משווה, בו יתכן שיימצאו הבדלים משמעותיים בין צופי פורנוגרפיה צעירים למבוגרים גם בנושאים המרכזיים במחקר זה: פרקטיקות של שימוש בפנטזיה ובפורנוגרפיה, תפיסות בנוגע למציאות ולזוגיות ותהליכי כינון גבריות.

כמו כן, "פורנוגרפיה" היא כותרת גנרית במהותה, וכוללת ייצוגים מגוונים של מיניות, של גבריות ושל פרקטיקות מיניות. מחקר זה, על אף נגיעה מינורית בסוגות השונות המועדפות לצפייה¹¹¹ על-ידי אחדים, לא בחן לעומק את התכנים המועדפים לצפייה. העמקת המחקר בכיוון זה יתכן שתוביל גם לממצאים שונים ביחס לסוגות השונות בהן צופים.

חשוב לחקור גם קשרים והקשרים בין צפייה בפורנוגרפיה של נשים לחייהן של הנשים הצופות בפורנוגרפיה¹¹². לא די לחקור את שנחקר עד כה: השפעת הצפייה של גברים בפורנוגרפיה על נשותיהם, בנות-הזוג שלהן או הפרטנריות שלהן למין. יש צורך לדעת יותר גם על צפייה של נשים בפורנוגרפיה ולשאול האם ובמה צפיית נשים בפורנוגרפיה דומה לצפיית גברים בפורנוגרפיה, והאם ובמה שונה ממנה?

¹¹¹ בעיקר בפרק "אמיתי כאילו", בעמ' 90–117.

¹¹² ראו בעמ' 179, על יובל ובת-זוגו. גם היא סיפרה שצפתה (הרבה) וצופה (מעט) בפורנוגרפיה, איתו ובלעדיו, ואף הציעה עצמה כמרואיינת למחקר על נשים.

בתום הראיון, מרואיינים אחדים ביקשו לנצל את הפגישה עמי גם על-מנת לשאול שאלות ולהתייעץ בנוגע להתנסויותיהם בעבר ובהווה בצפייה ובחיי המין שלהם. מן הראיונות ומשאלותיהם עלו בי מספר מחשבות, שעשויות להיות רלוונטיות גם למחקרי המשך. הראשונה – מן הקלות היחסית בה נמצאו מתנדבים להתראיין אני מסיק שגברים מעוניינים לדבר על הנסיונות המתמשכים שלהם בצפייה בפורנוגרפיה, על הסיבות לבחירה השכיחה בצפייה ועל ההשלכות שלה. השנייה – בין הגברים שצופים בפורנוגרפיה בשכיחות יש מי שחווים הפרעות בתיפקוד המיני שלהם, אם כי רבים מהם אינם מקשרים זאת לצפייה האינטנסיבית בפורנוגרפיה. ברונר ובן-ציון (Bronner & Ben-Zion, 2014) טוענים כי לצפייה אינטנסיבית בפורנוגרפיה עלולות להיות השלכות שליליות על התיפקוד המיני של הצופים. מן הראוי שמחקרי עתיד ימשיכו לבחון השלכות אלו. השלישית - קשורה לכך שגברים רבים נחשפים לפורנוגרפיה בגיל צעיר מדי ובתיווך מאסיבי ואקטיבי של חברים או מבוגרים. חלקם חוו את ההתנסויות הראשונות הללו בחוסר-נוחות וכסוג של פגיעה, אך רבים מהם נמנעים מלומר (לציטוט) כי חשיפה לפורנוגרפיה פגעה בהם. אני מניח שהמנעות זו קשורה ל"חובת הגבריות" האוסרת לבטא חולשה ופגיעות, במצבים מיניים שגברים אמורים "לחגוג" עליהם. גם פגיעה אפשרית זו ראויה לבחינה במחקר מעמיק.

הפורנוגרפיה איננה מערכת קבועה, קיימת וחד מימדית. בעת שהתבצע המחקר ונכתבה עבודה זו, שדה המחקר השתנה ומשתנה. יצרני הפורנוגרפיה מנטרים את צרכי הצופים, בוחנים ומנתחים אותם ללא הרף, ויוצרים סרטונים שמותאמים לצרכים מגוונים ומשתנים של קהל הצופים. גם שכלולים טכנולוגיים (כמו איכות צפייה גבוהה יותר, מציאות מדומה, ואפשרויות CyberSex) מייצרים תנועה ושינוי בלתי פוסק במדיה הפורנוגרפית ובחוויות שהיא מאפשרת. במקביל, משתנה גם השיח החברתי והתרבותי על הפורנוגרפיה והצפייה בה. גם המתנגדים לפורנוגרפיה בכל תוקף, נאלצים להודות כי הצפייה בפורנוגרפיה הפכה לפרקטיקה שכיחה ופופולארית. אם הנורמה מוגדרת על-פי מה שמקובל, הרי שלא ניתן עוד להתייחס אל הצפייה בפורנוגרפיה כסטייה. למעשה, צפייה של גברים בפורנוגרפיה הפכה זה מכבר לנורמה. בשל כך, ובשל השינויים התכופים שחלים בשדה הפורנוגרפיה יש להמשיך לבצע מחקרים, על-מנת לבחון את האמצעים המתפתחים שבשדה, אופני השימוש בהם והתפיסות המתהוות בגינם.

הנחה מקדמית עמה יצאתי למחקר היתה כי צפייה תכופה ולאורך זמן בפורנוגרפיה לצורך עוררות מינית, הנאה מינית ופורקן, עלולה לגרום לשחיקה ביכולת ליצור פנטזיות מיניות ולהתענג עליהן. אחת המסקנות העולות מן הממצאים¹¹³ היא כי אכן חלק מן הגברים הצופים בפורנוגרפיה באופן אינטנסיבי ולאורך תקופות ממושכות חווים צמצום בעולם הפנטזיה

¹¹³ ראו בעמ' 82–84, על מניפת האפשרויות (הפרקטיקות) לאוננות.

המינית שלהם וביכולתם לחוות עוררות מינית מספקת באמצעות פנטזיה ודמיון בלבד. זהו כיוון שרבו בו הנסתר על הגלוי ומעטים המחקרים בעניין. עולם הפנטזיה והדמיון הוא חלק בלתי נפרד מחיי הנפש ולכן חשוב שכיוון זה יחקר בהרחבה, במגוון אסטרטגיות מחקריות, כולל מחקרים כמותניים. הסיכון כי פגיעה ביכולת לפנטז, המתקשרת לעיתים לצפייה בפורנוגרפיה, עלולה לפגוע גם ביכולת הכללית לפנטז ולדמיין, הוא, להערכתי, סיכון בלתי נסבל. לעניות דעתי, אין כמעט צעדים ואירועים משמעותיים בחיי אדם שאינם "מתרחשים" בפנטזיה לפני שמתממשים במציאות. בעבור רבים, הפנטזיה מקדמת מימוש של צעדים רבים וחשובים בחיי אדם, וגם בכך נעוצה חשיבותה. לפיכך, נכון יהיה לחקור גם קשרים אפשריים בין צימצום הפנטזיה המינית (המתקשר לעיתים לצפייה תכופה בפורנוגרפיה) לצימצום עולם הפנטזיה והדמיון בחיים בכלל ולא רק בחיים המיניים.

7.8 השלכות המחקר

לאורך שנים מצטברת מסה רעיונית בשיח הציבורי הפופולארי¹¹⁴, ובשיח האקדמי והמחקרי, הפונה לגברים ומנסה לשכנע אותם להמנע מצפייה בפורנוגרפיה או לפחות לצמצם ולהפחית מן הצפייה. הטענות המרכזיים בשיח הזה מצביעים על הנזק הנגרם לנשים ולמערכות היחסים שבין גברים לנשים. בנוסף, הטענות מתמקדים בפגיעה אפשרית בתיפקוד המיני של גברים הצופים בפורנוגרפיה ובאפשרות לירידה בשביעות הרצון ממין, מזוגיות וממערכות-יחסים.

לצד טענות חשובים אלו, חשוב לחזק קול נוסף בשיח הזה: הקול שיקרא לגברים לשים לב לתהליכים שעלולים להתרחש בהם עצמם. פגיעה אפשרית ביכולת לפנטז, לדמיון, ליצור יצירות בעיני הרוח ולחוותן בעוצמה, עלולה להיות מכאיבה ועד מאוד לא רצויה. גם אם הפגיעה, היה ותתרחש, תהיה "רק" ביכולת ליצור פנטזיה מינית ולהתענג עליה, זו פגיעה קשה ומיותרת, שהרי כה רבים הרגעים בהם, מתוך רצון או בשל נסיבות, הפנטזיה מאפשרת לחוות חוויות מיניות שאינן אפשריות באופן ממשי ומוחשי. ממצאי המחקר בעניין זה אינם מובהקים ורק חלק מן הגברים תיארו צימצום ביכולת לפנטז, ועל כן יש לבחון זאת לגופו של עניין, כל צופה לכשעצמו.

עלינו, הגברים, להתבונן ולבחון תהליכים פנימיים שיתכן שמתרחשים ומשפיעים על התפיסות שלנו בנוגע למציאות, על התפיסות שלנו בנוגע לזוגיות ועל הגבריות שלנו. כל אלו, בנוסף לעולמות הפנטזיה שלנו ובתוכם, הם תחומים מרכזיים בחיינו ובמקביל לצפייה מתמשכת בפורנוגרפיה, יתכן שחלים בהם שינויים. עלינו לשאול את עצמנו: האמנם אנו משתנים במקביל לצפייה אינטנסיבית בפורנוגרפיה? האם השינויים החלים בנו טובים

¹¹⁴ ראו https://www.youtube.com/watch?v=gRJ_QfP2mhU - רן גבריאלי ב-Ted Talks: "למה הפסקת לצפות בפורנוגרפיה?"

בעינינו? היה ואנו מרגישים ששינויים אכן חלים בנו, אך מדובר בשינויים שאינם רצויים לנו – מחובתנו, וקודם לכל למען עצמנו, למצוא דרך לעצור את התהליך.

אנשי מקצוע בתחום החינוך, הייעוץ והטיפול (טיפול רגשי אישי, זוגי, וכמובן גם טיפול מיני) מהווים גם הם קהל יעד למחקר זה. פישר וברק (Fisher & Barak, 1991) הטוענים כי השפעה שלילית של הצפייה בפורנוגרפיה על היחסים בין המיניים אינה מוכחת דיה במתודות מחקריות מתקפות, ממליצים לפעול בשדה החינוכי כדי למזער השלכות אלו. מתוך נסיוני והיכרותי את תחום החינוך המיני במסגרות חינוכיות בישראל, אדגיש כי מחנכים מיניים רבים מקדישים זמן והתייחסות ממוקדת לנושא האוננות. מטרתם בדרך-כלל היא לנרמל בעבור בני-הנוער את האוננות, כפעילות מינית טבעית, שכיחה, מהנה ובלתי-מזיקה (כל עוד מבוצעת בפרטיות ולא בקומפולסיות). ואולם, לאור העובדה כי מרבית בני-הנוער, ובנים יותר מבנות, מדווחים כי האוננות שלהם מתבצעת תמיד או כמעט תמיד במקביל לצפייה בפורנוגרפיה - **פּוֹרְנוֹנְנוּת**, כפי שהצעתי לקרוא לתופעה- מחנכים מיניים חייבים ליצור הפרדה ברורה בין שתי הפרקטיקות. לו ישמעו בני הנוער רק התייחסויות חיוביות לאוננות, בלי שתיווצר הבחנה מושגית וערכית בינה לבין צפייה בפורנוגרפיה, שבודאי איננה רק חיובית, רבים עלולים לחוות את המסרים ככאלו שמכתירים גם את הצפייה בפורנוגרפיה כטבעית וחיובית בלבד. להערכתי ולדעתי, מוטלת חובה על כתפיהם של מחנכים מיניים להבהיר: האוננות היא בהחלט טבעית ומהנה, אולם להערכתי רצוי לשקול להפחית את הצפייה בפורנוגרפיה (אם לא ניתן לוותר עליה) ולהפעיל יותר את כוח הדמיון והפנטזיה לצורך השגת עוררות מינית. את מאמרו הארוך שעוסק בהשתלטות הצפייה בפורנוגרפיה על הפנטזיה (כחומר גלם לעוררות באוננות) מסיים המן (Hamman, 2017) במילים שחשוב שנפנים: "כשזה מגיע לאוננות, אין להשאיר אף אדם לבדו עם המכשירים [הטכנולוגיים/המדיה] שלו" (שם, עמ' 26).

על פי אותה גישה, בשדה הטיפולי, אציע לשאול בפירוט את הפונים לטיפול על הרגלי הצפייה שלהם בפורנוגרפיה לאורך השנים, ולהקדיש לנושא זמן משמעותי, מחשבה ומאמץ במהלך המפגשים. רבים מהמטפלים, כמוני, מורגלים לשאול על הרגלי האוננות ולהעמיק בחקר הפנטזיות המיניות¹¹⁵. המטרה העיקרית בחקר הפנטזיות היא להתחקות אחר הכמיהות, החסך וההיעדר (במובן הרגשי, אף יותר מאשר במובן הפיזי) שחווים אנשים בחייהם המיניים והזוגיים. קולרוסו (Colarusso, 2012) טוען כי לפנטזיות האוננות יש משמעות חשובה בכל גיל, וכמו זילמן ובריאנט (Zillmann & Bryant, 1989, 2009) לפניו, גם הוא מצביע על היעדר מצער של מיקוד ודיון בהן בספרות הטיפולית ובמחקר. קולרוסו מייחס לפנטזיות האוננות תפקיד חיובי בהסתגלות אדם למציאות, בשל יכולתן ליצור מענה מהנה המגשר על הפער בין דחפים ותשוקה למציאות המגבילה את פורקנם. זילברגלד (2006),

¹¹⁵ ראו דבריה של פרל (2007) ודבריו של קהאר (Kahr, 2007) בעמ' 54.

בהתייחסו לפעולות דמיון ולשימוש בפורנוגרפיה, מדגיש כי פנטזיות מועילות "אם לא שוכחים שאסור להתבלבל בין המציאות לבין הפנטזיה" (שם, עמ' 124).

"המנעות מטפל משיח עם מטופלים (בכל גיל) על אוננות, ובכללה פנטזיות האוננות שלהם" -טוען קולרוסו (Colarusso, 2012, p. 945) - "תפגע ביכולתו לעבוד עמם בעומק הנדרש בטיפול". לשיטתו, "יש לנתח עם מטופלים, לעומק ולפרטים, אספקטים שונים של האוננות שלהם, כולל הפנטזיות המלוות את האוננות, ועל-ידי כך תושג הבנה מעמיקה של מיניות המטופל ואף של בסיסי המבנה הנוירוטי", המאפיין את רובנו.

להבנתי, מטרותיו של שיח מעמיק עם מטופלים על הפנטזיות המיניות שלהם הן, בין היתר, לאתר דרכים בהן יוכלו למלא את החסר אם ניתן למלאו, ולהסכין עמו, כשלא ניתן למלאו. מוטל עלינו לזכור כי גברים רבים הפונים לטיפול מפנטזים הרבה פחות מבעבר וצופים בפורנוגרפיה הרבה יותר וחלקם אף אינם מפנטזים כלל. לפיכך, עלינו להעמיק לחקור גם בנוגע לפורנוגרפיה שצפו וצופים בה. גברים צעירים ובוגרים מגיעים לטיפול בשל מצוקה וקשיים בתחום המיני והזוגי, כשמאחוריהם מאות אלפי שעות צפייה בפורנוגרפיה. אלו שעות פעילות של חיים מיניים, פיזיים ורגשיים, שמטביעות חותם משמעותי על מי שהם, על מחשבותיהם, תפיסותיהם, רגשותיהם וככל הנראה גם התנהגותם. כמטפלים, ראוי שנכיר בקשרים שהוצגו במחקר בין צפייה אינטנסיבית בפורנוגרפיה לתפיסות בנוגע למציאות ולזוגיות ולתהליך כינונה של מיניות גברית, ונציע למטופלים לבחון זאת. הגבריות שלנו, עמדותינו בנוגע לזוגיות, תפיסות המציאות שלנו והאופן בו אנו מפנטזים ומדמיינים, כל אלו חשוב שיהיו חלק ממושאי המחקר של אדם על עצמו.

אני תקווה כי קריאה, מעמיקה במחקר זה תוביל גברים ונשים לחשיבה נוספת על הרגלי הצפייה בפורנוגרפיה ותוביל אותנו כחברה לשינוי ולעשייה אישית, חינוכית וטיפולית מועילה ומקדמת, גם בתחום עניין פופולארי ומשפיע זה.

8. ביבליוגרפיה

- אוגדן, ת' ה' (2001). הקצה הפרימיטיבי של החווייה (א' ברנשטיין וח' אהרוני, מתרגמים). תל-אביב: עם עובד.
- אוגדן, ת' ה' (2011). על אי היכולת לחלום (א' גבאי, מתרגמת). תל-אביב: עם עובד.
- איילון, י' וצבר-בן יהושע, נ' (2010). תהליך ניתוח תוכן לפי תיאוריה מעוגנת בשדה. בתוך ל' קסן ומ' קרמר-נבו (עורכות), ניתוח נתונים במחקר איכותני (עמ' 359-382). באר-שבע: אוניברסיטת בן-גוריון בנגב.
- אפל, ל' (2013). סימפטומים סומטיים אצל מתבגרים כביטוי לקריסת המרחב הפוטנציאלי שבין מציאות ופנטזיה. חיבור לשם קבלת תואר "דוקטור לפילוסופיה", אוניברסיטת בר-אילן.
- ארון, ל' (1996). המפגש – הדדיות ואינטרסובייקטיביות בפסיכואנליזה (י' איתן-פרסיקו, מתרגמת). תל-אביב: עם עובד.
- אריאלי, ד' (2008). לא רציונלי ולא במקרה – הכוחות הסמויים שמעצבים את ההחלטות שלנו. תל-אביב: מטר.
- אריקסון, א' (1963). ילדות וחברה (א' רפ, מתרגם). תל-אביב: ספריית הפועלים.
- אריקסון, א' (1987). זהות נעורים ומשבר (ע. עמלה, עורכת וה. רות, מתרגמת). תל-אביב: ספריית הפועלים.
- אשבורן-נוטי, ו' (2015, 16 באפריל). מהאחר לאחד בעידן הרשת. הרצאה בכנס הסובייקט והטכנולוגיה, המרכז לאמנות דיגיטלית. אוחר מתוך: <https://www.youtube.com/watch?v=q9aLraDAIXk>
- באטלר, ג' (2004). טענת אנטיגונה - יחסי שארות בין חיים למוות. (ד' רז, מתרגמת). תל-אביב: רסלינג.
- באלינט, מ' (2006). השבר הבסיסי—היבטים טיפוליים של רגרסיה (ע' ברמן וא' שמיר, עורכים, ח. גלעד, מתרגמת). תל-אביב: עם עובד.
- בודריאר, ז' (2007). סימולקרות וסימולציה (א' אזולאי, מתרגמת). בתוך מ' בן-נפתלי (עורכת הסדרה), "הצרפתים": תרגומים מן המחשבה הצרפתית בת זמננו. תל-אביב: הוצאת הקיבוץ המאוחד.
- בוקובה, ג' (2017). הדרמה של הגבריות החדשה. בן-שמן: מודן הוצאה לאור.
- בנאי, ד' (2016, 12 ו-26 בספטמבר). האמת העירומה. סמינר בן יומיים, רמת-אפעל.
- בן-ארי, ג' (2006). תושבי חדר הילדים. אור-יהודה: זמורה-ביתן.
- בנג'מין, ג'. (2005). כבלי האהבה: פסיכואנליזה, פמיניזם ובעיית השליטה (ת' אלמוג, מתרגמת). אור יהודה: דביר.

ברמן, ע' (2007). המסע הארוך: דרכו של פרויד אל שיטת הטיפול הפסיכואנליטית, דרכיה של שיטת הטיפול הפסיכואנליטית מאז פרויד. בתוך פרויד ז', *הטיפול הפסיכואנליטי* (עמ' 7-47). תל אביב: עם עובד.

גבתון, ד' (2001). תיאוריה המעוגנת בשדה: משמעות תהליך ניתוח הנתונים ובניית התיאוריה במחקר איכותי. בתוך נ' צבר-בן יהושע (עורכת), *מסורות וזרמים במחקר האיכותי* (עמ' 195-227). לוד: דביר.

גולן, ש' (2017, 18 במרץ). *למה יותר ויותר גברים לא חווים אורגזמה בחדירה*. אוצר מתוך: <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4920146,00.html>

ג'וסלסון, ר' (2010). מחקר נרטיבי ואתגר צבירת הידע. בתוך ר' תובל-משיח וג' ספקטור-מרזל (עורכות), *מחקר נרטיבי: תאוריה, יצירה ופרשנות* (עמ' 433-445). תל אביב ירושלים: מכון מופ"ת ומאגנס.

גורביץ', ד' וערב, ד' (2012). *האנציקלופדיה של הרעיונות – תרבות, מחשבה, תקשורת*. תל-אביב: הוצאת בבל.

ג'ורדנו, פ' (2015). *הגוף האנושי* (י' טראובר, מתרגמת) ירושלים: כתר.

גיליגן, ק' (1995). *בקול שונה: התיאוריה הפסיכולוגית והתפתחות האשה* (נ' בן-חיים, מתרגמת). תל-אביב: ספריית הפועלים.

גירץ, ק' (1990). *פרשנות של תרבויות* [1973] (י. מייזלר, מתרגם). ירושלים: כתר.

דה-בובאר, ס. (2001). *המין השני, כרך ראשון - העובדות והמיתוסים* (ש' פרמינגר, מתרגמת). תל-אביב: הוצאת בבל.

דוידג', נ' (2009). *המוח הגמיש: סיפורים מקו החזית של חקר המוח* (ח' עמית, מתרגמת). ירושלים: כתר ספרים.

דותן, ש. (2014), סופ"ש שירה 54, 31.10.14

<https://www.nillydagan.com/%D7%A1%D7%95%D7%A4-%D7%A9-%D7%A9%D7%99%D7%A8%D7%94-54-31-10-2014>

הברון א' והברון ש' (2017). מה מתי ומי בחינוך מיני: עקרונות מנחים לבניית תכניות חינוך מיני של בני נוער בישראל. *פסיכולוגיה עברית*. אוצר מתוך: <https://www.hebpsy.net/articles.asp?t=0&id=3570>

הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, (2016). *דו"ח משפחות בישראל*. אוצר מתוך: http://www.cbs.gov.il/www/publications15/meshek_bait/mb_years.pdf

ויניקוט, ד' ו' (1971). *משחק ומציאות* (י' מילוא, מתרגם). תל-אביב: עם עובד.

ויניקוט, ד' ו' (1995). *הכל מתחיל בבית* (מ' קראוס, מתרגמת). תל-אביב: דביר הוצאה לאור.

זיו, ע' (2001). חיקוי, ציטוט והתנגדות: הצרות המיגדריות של ג'ודית באטלר. *מכאן*, 2, 201-191.

זיו, ע' (2004). בין סחורות מיניות לסובייקטים מיניים: המחלוקת הפמיניסטית על הפורנוגרפיה. *תיאורייה וביקורת*, 25, 163-194.

זיו, ע' (2013). *מחשבות מיניות: תיאוריה קווירית, פורנוגרפיה והפוליטיקה של המיניות*. תל-אביב: רסלינג.

זיו, ע' (2014). צרות קוויריות – דילמות של ידע, כוח וקהילה. בתוך מ' קרומר-נבו, מ' לביא-אג'אי וד' הקר (עורכות), *מתודולוגיות מחקר פמיניסטיות* (עמ' 210-228). רעננה: הקיבוץ המאוחד.

זילברגלד, ב' (2006). *המיניות החדשה של הגבר*. ירושלים: כתר ספרים.

חזן, ח' (2001). קול אחר: על הצליל האיכותי במחקר. בתוך: נ' צבר-בן יהושע (עורכת), *מסורות וזרמים במחקר האיכותי* (עמ' 9-12). לוד: דביר.

טרנס, ר. (1999). *אני לא רוצה לדבר על זה - על המורשת הסמוייה של דיכאון גברי, ואיך אפשר להשתחרר ממנה* (ע' שמיר, מתרגם). תל אביב: עם עובד.

לוי, א' (2012, 12 במרץ). *פסיכותרפיה ופסיכואנליזה באינטרנט*. אוצר מתוך: <http://www.dr-arnonlevy.com/?p=233>

ליבלר, ע', זילבר, ת' ותובל-משיח, ר' (1995). מחפשים ומוצאים: הכללה והבחנה בסיפורי חיים. *פסיכולוגיה*, ה(1), 84-95.

למיש ד', ריב"ק ר' ואלוני ר' (2009). ילדים ישראלים גולשים באינטרנט: מפאניקה מוסרית להורות אחראית. *מגמות - כתב עת למדעי ההתנהגות*, מ"ו(1-2), 137-163.

מור, א' (2012). על הקשר בין פורנוגרפיה, נורמות הגבריות ואלימות מינית. *הד החינוך*, פ"ו(2), 32-36.

מוס, ר' א' (1989). *תיאוריות על גיל ההתבגרות*. תל-אביב: ספריית הפועלים.

מיטשל, ס' א' (2002). *האם יכולה אהבה להתמיד?* (י' ואלד, מתרגמת). תל אביב: תולעת ספרים.

מיטשל, ס' א' ובלאק מ' ג' (2006). *פרויד ומעבר לו - תולדות החשיבה הפסיכואנליטית המודרנית* (ע. פכלר, מתרגם). תל אביב: תולעת ספרים.

מלאך-פיינס, א' (2002). *התאהבות: איך אנו בוחרים במי להתאהב*. בן שמן: מודן.

מקינן, ק' (2006). מיניות, פורנוגרפיה ושיטה: הנאה תחת הפטריארכיה, 1990. בתוך ד' באום, ד' אמיר, ר' ברייר גארב, י' ברלוביץ, ד' גריינימן, ש' הלוי, ד' חרובי וס' פוגל ביז'או (עורכות), *ללמוד פמיניזם: מקראה - מאמרים ומסמכי יסוד במחשבה פמיניסטית* (עמ' 376-414). תל-אביב: הוצאת הקיבוץ המאוחד.

נבו, א' (2015). *שלוש קומות*. אור-יהודה: כנרת, זמורה-ביתן.

נוי, פ' (1999). *הפסיכואנליזה של האמנות והיצירתיות*, תל-אביב: מודן.

סגל, ח' (1998). *מלאני קליין* (ר' שונברגר, מתרגם). תל-אביב: עם עובד.

ספרן פויר, ג' (2016), *הנני 'ק' בנוביץ'*, מתרגמת). אור יהודה: כנרת, זמורה ביתן.

ספקטור-מרזל, ג' (2010). *מגישה נרטיבית לפרדיגמה נרטיבית*. בתוך ר' תובל-משיח וג' ספקטור-מרזל (עורכות), *מחקר נרטיבי: תאוריה, יצירה ופרשנות* (עמ' 45-80). תל אביב וירושלים: מכון מופ"ת ומאגנס.

פוקו, מ' (2008). *תולדות המיניות: הרצון לדעת, כרך ראשון* (ג' אש, מתרגם). בתוך א' אזולאי וע' אופיק (עורכי הסדרה), *"הצרפתים": תרגומים מן המחשבה הצרפתית בת זממנו*. תל-אביב: הוצאת הקיבוץ המאוחד.

פניגר, ש' (2012). *חורף-קיץ*. ישראל: בני ברק: מטר.

פרויד, א' (1987). *האני ומנגנוני ההגנה* (א' אבנר, מתרגם). תל-אביב: זמורה ביתן.

פרויד, ז' (1988א). ניסוחים בדבר שני עקרונות של ההתרחשות הנפשית [1911]. בתוך ח' אורמיאן (עורך) וח' איזק (מתרגם), *כתבי זיגמונד פרויד, כרך רביעי* (36-31). תל-אביב: הוצאת דביר.

פרויד, ז' (1988ב). מעבר לעיקרון העונג [1920]. בתוך ח' אורמיאן (עורך) וח' איזק (מתרגם), *מעבר לעקרון העונג: ומסות אחרות* (137-95). תל אביב: הוצאת דביר.

פרויד, ז' (2007א). על הדינמיקה של ההעברה [1912]. בתוך *הטיפול הפסיכואנליטי* (עמ' 85-92). תל-אביב: עם עובד.

פרויד, ז' (2007ב). תקציר הפסיכואליזה: הטכניקה הפסיכואנליטית [1938]. *הטיפול הפסיכואנליטי* (עמ' 243-236). תל-אביב: עם עובד.

פרויד, ז' (2009). *תרבות בלא נחת* (א' בר, מתרגם). תל-אביב: הוצאת דביר. (הספר המקורי יצא לאור בשנת 1933).

פרידמן, ל' (2013). *בעקבות הפסיכואליזה- ביקורת מגדרית פוסטמודרנית על משנתו של פרויד*. רמת-גן: אוניברסיטת בר-אילן.

פרל, א' (2007). *אינטליגנציה ארוטית: כיצד לצאת ממלכוד הזוגיות* (ש' ריפין). ישראל: כנרת ביתן הוצאה לאור.

פרנקנשטיין, ק' (1977). *כנות ושוויון: הרהורים של פסיכולוג ומחנך*. תל-אביב: ספריית הפועלים.

צור, ע' (2003). *להיות פרפר*. בן-שמן: מודן.

קאנט, ע' (2013). *ביקורת התבונה הטהורה*. (י' יובל, מתרגם). תל-אביב: הקיבוץ המאוחד.

קינדלון, ד' תומפסון, מ' (2001). *לגדל בן – חיייהם הרגשיים של בנים*. אור-יהודה: ספריית מעריב.

ראקר, ה' (2010). *העברה והעברה נגדית*. (ד' רופין, מתרגמת). תל-אביב: תולעת ספרים.

- רוזמרין, מ' (2004). אנטיגונה, אל מה שמעבר. בתוך ג' באטלר (עורכת), *טענת אנטיגונה – יחסי שארות בין חיים למוות* (ד' רז, מתרגמת) (עמ' 102-121). תל-אביב: רסלינג.
- רוסו, ז' ז', (1993) *מאמרים* (ע' בסוק, מתרגם). ירושלים: מאגנס.
- שטרנר, ק' (1999). *אינדבידואליות, הפרוייקט הבלתי אפשרי*. תל אביב: עם עובד.
- שימבורסקה, ו' (2011). *בשבח החלומות* (ר' וייכרט, מתרגם). תל-אביב: הוצאת קשב לשירה.
- שקדי, א' (2003). *מילים המנסות לגעת: מחקר איכותני – תאוריה ויישום*, תל-אביב: הוצאת רמות-אוניברסיטת תל-אביב.
- שקדי, א' (2014). *המשמעות מאחורי המילים: מתודולוגיות במחקר איכותני - הלכה למעשה*. הוצאת רמות: אוניברסיטת תל-אביב.
- שר, ע' (2015). *פורנוגרפיה פמיניסטית – רק פנטזיה? רמת-גן: בר-אילן*.
- שרוף, א' (2012, 11 בדצמבר, שיחה אישית). *על פנטזיה ופורנוגרפיה*. ראשון-לציון.
- תובל-משיח, ר' וספקטור-מרזל, ג' (2010). *מבוא כללי – מחקר נרטיבי: הגדרות והקשרים*. בתוך ר' תובל-משיח וג' ספקטור-מרזל (עורכות), *מחקר נרטיבי: תאוריה, יצירה ופרשנות* (עמ' 7-42). תל אביב וירושלים: מכון מופ"ת ומאגנס.
- Allen, L. (2006). "Looking at the Real Thing": Young men, Pornography, and Sexuality Education. *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education*, 27(1), 69–83. <http://doi.org/10.1080/01596300500510302>
- Antevska, A., & Gavey, N. (2015). "Out of Sight and Out of Mind": Detachment and Men's Consumption of Male Sexual Dominance and Female Submission in Pornography. *Men and Masculinities*, 18(5), 1–25. <http://doi.org/10.1177/1097184X15574339>
- Arksey H. & Knight, P. (1999). *Interviewing for Social Scientists*. London: Sage Publications.
- Arrington-Sanders, R., Harper, G. W., Morgan, A., Ogunbajo, A., Trent, M., & Fortenberry, J. D. (2015). The Role of Sexually Explicit Material in the Sexual Development of Same-Sex-Attracted Black Adolescent Males. *Archives of Sexual Behavior*, 44(3), 597–608. <https://doi.org/10.1007/s10508-014-0416-x>
- Arvidsson, A. (2007). Netporn: The Work of Fantasy in the Information Society? In K. Jacobs, M. Janssen & M. Pasquinelli (Eds.), *C'lick Me: A Netporn Studies Reader* (pp.69-76). Amsterdam: Institute of Network Cultures.

- Askew, S. & Ross, C. (1988). *Boys Don't Cry: Boys and Sexism in Education*. Milton Keynes: Open University Press.
- Attwood, F. (2005). What Do People Do With Porn? Qualitative Research Into the Consumption, Use and Experience of Pornography and Other Sexually Explicit Media. *Sexuality and Culture*, 9(2), 65–86.
<https://doi.org/10.1007/s12119-005-1008-7>
- Attwood, F. (2010). *Porn.com: Making Sense of Online Pornography*. New York, NY: Peter Lang Publishing.
- Attwood, F. & Smith, C. (2014). "Porn Studies: An Introduction." *Porn Studies* 1(1-2), 1-6. <https://doi.org/10.1080/23268743.2014.887308>
- Bader, J.M. (2002). *Arousal - The Secret Logic of Sexual Fantasies*. New York, NY: St. Martin's Press.
- Baer, J.L., Kohut, T. & Fisher W.A. (2015). Is Pornography Use Associated with Anti-Woman Sexual Aggression? Re-Examining the Confluence Model with Third Variable Considerations. *Canadian Journal of Human Sexuality*, 24(2), 160-173. <https://doi.org/10.3138/cjhs.242-A6>
- Baker, P. (1992). Maintaining Male Power: Why Heterosexual Men Use Pornography. In C. Itzin (Ed.), *Pornography: Women, Violence, and Civil Liberties: A Radical New View* (pp. 124–145). Oxford, UK: Oxford University Press.
- Baker, S. E., & Edwards, R. (2012). *How Many Qualitative Interviews is Enough?* National Center for Research Methods. Available at: http://eprints.ncrm.ac.uk/2273/4/how_many_interviews.pdf
- Barak, A., & Fisher, W. A. (1997). Effects of Interactive Computer Erotica on Men's Attitudes and Behavior Toward Women: An Experimental Study. *Computers in Human Behavior*, 13, 353-369.
[https://doi.org/10.1016/S0747-5632\(97\)00014-9](https://doi.org/10.1016/S0747-5632(97)00014-9)
- Barash, D.P. & Lipton, J.E. (2001). *The Myth of Monogamy: Fidelity and Infidelity in Animals and People*. New-York: Henry Holt and Company, LLC.
- Barcan, R. (2004). *Nudity: A Cultural Anatomy*. New York, NY: Berg Publishers.

- Barker, M. (2014). The "Problem" of Sexual Fantasies. *Porn Studies*, 1(1–2), 143–160. <https://doi.org/10.1080/23268743.2013.863656>
- Barron, M., & Kimmel, M. (2000). Sexual Violence in Three Pornographic Media: Toward a Sociological Explanation. *The Journal of Sex Research*, 37(2), 161–168. <http://doi.org/10.1080/00224490009552033>
- Barss, P. 2010. *The Erotic Engine: How Pornography has Powered Mass Communication, From Gutenberg to Google*. Toronto: Anchor Canada.
- Bateson, G. (1972). Double Bind, 1969. In *Steps to an Ecology of the Mind: A Revolutionary Approach to Man's Understanding of Himself* (pp. 271-278). Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Bauman, Z. (2005). *Liquid Life*. Cambridge: Polity Press.
- Beck, U., & Beck-Gernsheim, E. (1995). *The Normal Chaos of Love*. Cambridge, UK: Polity Press.
- Benjamin, O. & Ha'elyon, H. (2004). Silenced Reality: Power Relations between Marital Blueprints in Israeli Marriages. *Symbolic Interaction*, 27, 461–483. <http://dx.doi.org/10.1525/si.2004.27.4.461>
- Bergner, R.M., & Bridges, A. J. (2002). The Significance of Heavy Pornography Involvement for Romantic Partners: Research and Clinical Implications. *Journal of Sex and Marital Therapy*, 28, 193–206. <https://doi.org/10.1080/009262302760328235>
- Beyens I., Vandenbosch L. & Eggermont S. (2015). Early Adolescent Boys' Exposure to Internet Pornography: Relationships to Pubertal Timing, Sensation Seeking, and Academic Performance. *The Journal of Early Adolescence*, 35(8), 1045-1068. <https://doi.org/10.1177/0272431614548069>
- Birnbaum, G.E., Reis, H.T., Mikulincer, M., Gillath, O., & Orpaz, A. (2006). When Sex is More Than Just Sex: Attachment Orientations, Sexual Experience, and Relationship Equality. *Journal of Personality and Social Psychology*, 91(5), 929–943. <http://doi.org/10.1037/0022-3514.91.5.929>

- Blazina, C. (1997). The Fear of the Feminine in the Western Psyche and the Masculine Task of Disidentification: Their Effect on the Development of Masculine Gender Role Conflict. *The Journal of Men's Studies*, 6(1), 55–68. <https://doi.org/10.1177/106082659700600103>
- Blazina, C. (2001). Analytic Psychology and Gender Role Conflict: The Development of the Fragile Masculine Self. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training*, 38(1), 50–59. <http://doi.org/10.1037//0033-3204.38.1.50>
- Blos, P. (1962). *On Adolescence: A Psychoanalytic Interpretation*. New York, NY: The Free Press.
- Bonovitz, C. (2010). The Interpersonalization of Fantasy: The Linking and De-linking of Fantasy and Reality. *Psychoanalytic Dialogues: The International Journal of Relational Perspectives*, 20, 627–641. <http://doi.org/10.1080/10481885.2010.514819>
- Borgatta, E.F. & Montgomery R.J.V. (2000). *Encyclopedia of Sociology* (Vol.1) (2nd ed.). New York: Macmillan Reference USA.
- Braun-Courville, D. K., & Rojas, M. (2009). Exposure to Sexually Explicit Web Sites and Adolescent Sexual Attitudes and Behaviors. *Journal of Adolescent Health*, 45(2), 156–162. <http://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2008.12.004>
- Brennan, J. (2018). Microporn in the Digital Media Age: Fantasy Out of Context. *Porn Studies*, 5(2), 152-155. <http://dx.doi.org/10.1080/23268743.2017.1306453>
- Bridges, A. J., & Morokoff, P. J. (2011). Sexual Media Use and Relational Satisfaction in Heterosexual Couples. *Personal Relationships*, 18(4), 562–585. <http://doi.org/10.1111/j.1475-6811.2010.01328.x>
- Bronner, G., & Ben-Zion, I. Z. (2014). Unusual Masturbatory Practice as an Etiological Factor in the Diagnosis and Treatment of Sexual Dysfunction in Young Men. *Journal of Sexual Medicine*, 11(7), 1798–1806. <http://doi.org/10.1111/jsm.12501>

- Broom, A., Hand, K., & Tovey, P. (2009). The Role of Gender, Environment And Individual Biography in Shaping Qualitative Interview Data. *International Journal of Social Research Methodology*, 12(1), 51–65. <http://doi.org/10.1080/13645570701606028>
- Brown, D. & Bryant, J. (2012). The Manifest Content of Pornography. In D. Zillmann & J. Bryant (Eds.), *Pornography: Research Advances and Policy Considerations* (3–24). New York: Routledge.
- Brown, J. & L'Engle, K.L. (2009). X-Rated: Sexual Attitudes and Behaviors Associated With U.S. Early Adolescents' Exposure to Sexually Explicit Media. *Communication Research*, 1, 129–151. <http://doi.org/10.1177/0093650208326465>
- Burke, N.B. (2016). Straight-Acting: Gay Pornography, Heterosexuality, and Hegemonic Masculinity. *Porn Studies*, 3(3), 238-254. <http://dx.doi.org/10.1080/23268743.2016.1196117>
- Butler, J. (1993). *Bodies that Matter: On the Discursive Limits of Sex*. London: Routledge.
- Butler, M. H., Pereyra, S. A., Draper, T. W., Leonhardt, N. D., & Skinner, K. B. (2017). Pornography Use and Loneliness: A Bidirectional Recursive Model and Pilot Investigation. *Journal of Sex & Marital Therapy*, 44(2), 127-137. <https://doi.org/10.1080/0092623X.2017.1321601>
- Califia, P. (1994). Among Us, Against Us—The New Puritans: Does the Equation of Pornography with Violence Add Up to Political Repression? In *Public Sex: The Culture of Radical Sex* (pp. 107–112). Pittsburgh, PA: Cleis Press.
- Carnap, R. (1927). Eigentliche und uneigentliche Begriffe. *Symposion 1*: 355–374.
- Carroll, J. S., Busby, D. M., Willoughby, B. J., & Brown, C. C. (2016). The Porn Gap: Differences in Men's and Women's Pornography Patterns in Couple Relationships. *Journal of Couple & Relationship Therapy*, 16(2), 146–163. doi: <https://doi.org/10.1080/15332691.2016.1238796>

- Chase, S. E. (2005). Narrative Inquiry: Multiple Lenses, Approaches, Voices. In N. K. Denzin & Lincoln Y.S. (Eds.), *The Sage Handbook of Qualitative Research* (3rd ed.; pp.651–680). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Charmas, K. (2006). *Constructing Grounded Theory: A Practical Guide Through Qualitative Analysis*. London: Sage Publications.
- Chen, A. S., Leung, M., Chen, C. H., & Yang, S. C. (2013). Exposure to Internet Pornography among Taiwanese Adolescents. *Social Behavior and Personality: An International Journal*, 41(1), 157-164. DOI: <https://doi.org/10.2224/sbp.2013.41.1.157>
- Clemence, A.J., Hilsenrot, M.J., Ackerman, S.J, Strassle, C.G & Handler, L. (2005). Facets of the Therapeutic Alliance and Perceived Progress in Psychotherapy: Relationship between Patient and Therapist Perspectives. *Clinical Psychology & Psychotherapy*, 12(6), 443 – 454. <http://dx.doi.org/10.1002/cpp.467>
- Colarusso, C. A. (2012). The Central Masturbation Fantasy in Heterosexual Males Across the Life Cycle: Masturbation Fantasies Across the Normality-Pathology Spectrum. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 60(5), 917–948. <http://doi.org/10.1177/0003065112459348>
- Cook, I. (2005). Western Heterosexual Masculinity, Anxiety, and Web Porn. *The Journal of Men's Studies*, 14(1), 47–63. <http://doi.org/10.3149/jms.1401.47>
- Cooper, A. (1998). Sexuality and the Internet: Surfing into the New Millennium. *CyberPsychology & Behaviour*, 1(2), 187–193. <http://doi.org/10.1080/09505430220137252>
- Cooper, A., Sherer, C., Boies, S.C., & Gordon, B. (1999). Sexuality on the Internet: From Sexual Exploration to Pathological Expression. *Professional Psychology: Research and Practice*, 30(2), 154-164. <http://dx.doi.org/10.1037/0735-7028.30.2.154>
- Cooper, A., McLoughlin, I.E, & Campbell, K.M. (2000). Sexuality in Cyber Space: Update for the 21st Century. *CyberPsychology & Behavior*, 3(4), 521-536.

- Coopersmith, J. (2000). Pornography, Videotape, and the Internet. *IEEE Technology and Society Magazine*, 19(1), 27-34. DOI: 10.1109/44.828561
- Cowan, G., & Dunn, K. F. (1994). What Themes in Pornography Lead to Perceptions of the Degradation of women? *The Journal of Sex Research*, 31, 11-21. <https://doi.org/10.1080/00224499409551726>
- Cowie, E. (1992). Pornography and Fantasy. In L. Segal & M. McIntosh (Eds.), *Sex Exposed: Sexuality and the Pornography Debate* (pp. 132–152). London: Virago.
- Deacon, D., Pickering, M., Golding, P. & G. Murdock. (1999). *Researching Communications: A Practical Guide to Methods in Media and Cultural Analysis*. London: Arnold.
- Dellinger-Page, A., & Peacock, J. R. (2013). Negotiating Identities in a Heteronormative Context. *Journal of Homosexuality*, 60, 639–54. <http://doi.org/10.1080/00918369.2012.724632>
- DeVault, M. (1999). *Liberating Method: Feminism and Social Research*. Philadelphia, PA: Temple University Press.
- Dines, G. (2010). Grooming for Gonzo – Becoming a Man in a Porn Culture. In *PornLand – How Porn Has Hijacked Our Sexuality* (pp. 59–78). Boston, MA: Beacon Press.
- Dines, G. (2017). Growing Up With Porn: The Developmental and Societal Impact of Pornography on Children. *Dignity: A Journal on Sexual Exploitation and Violence*, 2(3), 3. DOI: 10.23860/dignity.2017.02.03.03
- Döring, N. M. (2009). The Internet’s Impact on Sexuality: A Critical Review of 15 Years of Research. *Computers in Human Behavior*, 25(5), 1089–1101. <http://doi.org/10.1016/j.chb.2009.04.003>
- Drake, R. E. (1994). Potential Health Hazards of Pornography Consumption as Viewed by Psychiatric Nurses. *Archives of Psychiatric Nursing*, 8(2), 101–106.
- Duffy, B. (2006). Using Creativity and Creative Learning to Enrich the Lives of Young Children at the Thomas Coram Center. In: C. Tims (Ed.), *“Creative Learning in the Early Years Is Not Just Child’s play...” Born Creative* (pp. 19–28). London: Demos.

- Duggan, Scott J. & McCreary Donald R., (2004). Body, Eating Disorders, and the Drive for Muscularity in Gay and Heterosexual Men. *Journal of Homosexuality* 47(3-4), 45-58.
- Dyer, R. (1992). *Only Entertainment*. London: Routledge.
- Durkin, K. F. (2004). The Internet as a Milieu for the Management of a Stigmatized Sexual Identity. In D. D. Waskul (Ed.), *Net.SeXXX: Readings on Sex, Pornography, and the Internet* (pp. 124-139). New York, NY: Peter Lang.
- Dworkin, A. (1981). *Pornography: Men Possessing Women*. New York, NY: Putnam.
- Dworkin, A. (1993, March 6). Pornography Happens to Women. Paper presented at a conference entitled *Speech, Equality and Harm: Feminist Legal Perspectives on Pornography and Hate Propaganda*, The University of Chicago Law School, Chicago, IL. Retrieved from <http://www.nostatusquo.com/ACLU/dworkin/PornHappens.html>
- Echols, A. (1983). The New Feminism of Yin and Yang. In A. Snitow, C. Stansell & S. Thompson (Eds.), *Powers of Desire: The Politics of Sexuality* (pp.439–459). New York, NY: Monthly Review Press.
- Edwards, R. (1993). An Education in Interviewing: Placing the Researcher and the Research. In C. Renzetti, R.M. Lee (Eds.), *Researching Sensitive Topics* (pp. 181–196). London: Sage.
- Efrati Y. & Amichai-Hamburger, Y. (2018). The Use of Online Pornography as Compensation for Loneliness and Lack of Social Ties Among Israeli Adolescents. *Psychological Reports*, 0(0), 1–18.
<https://doi.org/10.1177/0033294118797580>
- Engels, F. (2010). *The Origin of the Family Private Property and the State* (E. Untermann, Trans). Retrieved from <http://www.gutenberg.org/files/33111/33111-h/33111-h.htm>
- Escoffier, J. (2009). *Bigger Than Life: The History of Gay Porn Cinema from Beefcake to Hardcore*. Philadelphia, PA: Running Press.
- Evans, D. (1996). *An Introductory Dictionary of Lacanian Psychoanalysis*. London: Routledge.

- Featherstone, L. (2005). You, Me and Porn Make Three. *Psychology Today*, 38(5), 82-87. Retrived from <https://www.psychologytoday.com/articles/200509/you-me-and-porn-make-three>
- Fejes, F. (2002). Bent Passions: Heterosexual Masculinity, Pornography, and Gay Male Identity. *Sexuality & Culture*, 6(3), 95-113. <https://doi.org/10.1007/BF02912230>
- Finn, M. D. (2012). The Psychological Architecture of the Stable Couple Relationship. *Theory & Psychology*, 22(5), 607–625. <http://doi.org/10.1177/0959354312451957>
- Firestone, W. A. (1993). Alternative Arguments for Generalizing from Aata, as Applied to Qualitative Research. *Educational Researcher*, 22(4), 16-23.
- Fisher W. A. & Barak A. (1991) Pornography, Erotica, and Behavior: More Questions Than Answeres. *International Journal of Law and Psychiatry*, 14, 65-63. [https://doi.org/10.1016/0160-2527\(91\)90025-l](https://doi.org/10.1016/0160-2527(91)90025-l)
- Fisher, W.A., & Barak, A. (2001). Internet Pornography: A Social Psychological Perspective on Internet Sexuality. *Journal of Sex Research*, 38(4), 312-323. <https://doi.org/10.1080/00224490109552102>
- Fradd, M. (2017). *The Porn Myth: Exposing the Reality Behind the Fantasy of Pornography*. San Francisco: Ignatius Press.
- Freud, S. (1921). *Dream Psychology: Psychoanalysis for Beginners*. New York: The James A. McCann Company. Retrived from <https://ia902706.us.archive.org/19/items/dreampsychology01freugoog/dreampsychology01freugoog.pdf>
- Freud, S. (1958). The Dynamics of Transference (1912). *The Standard Edition of the Complete Psychological Works Of Sigmund Freud - Volume XII - (1911-1913): The Case of Schreber, Papers on Technique, and Other Works* (J. Strachy, Ed. & Trans., pp. 97–108). London: The Hogarth Press and the Institute of Psycho-Analysis. Retrived from <http://www.pepweb.org/document.php?id=se.012.0097a#p0097>

- Fuentes, A. (2012). *Race, Monogamy, and Other Lies They Told You: Busting Myths about Human Nature*. Berkley, CA: University of California Press.
Retrieved from
https://books.google.co.il/books?hl=en&lr=&id=P2RMGv16rQYC&oi=fnd&pg=PR1&ots=aA_m1Eu_T4&sig=O9PR7lwO_ET2lh_zVVQmljt_Ctg&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false
- Gailey, J.A., & Prohaska, A. (2011). Power and Gender Negotiations During Interviews with Men about Sex and Sexually Degrading Practices. *Qualitative Research*, 11(4), 365–380.
<http://doi.org/10.1177/1468794111404315>
- Garlick, S. (2010). Taking Control of Sex?: Hegemonic Masculinity, Technology, and Internet Pornography. *Men and Masculinities*, 12(5), 597–614. <http://doi.org/10.1177/1097184X09341360>
- Garlick, S. (2012). Masculinity, Pornography, and the History of Masturbation. *Sexuality and Culture*, 16(3), 306–320.
<http://doi.org/10.1007/s12119-011-9125-y>
- Giddens, A. (1991). *Modernity and a Self-Identity*. Cambridge, UK: Polity Press.
- Giddens, A. (1992). *The Transformation of Intimacy: Sexuality, Love and Eroticism in Modern Societies*. Cambridge, UK: Polity Press.
- Gillis, J. (1996) *A World of Their Own Making: Myth, Ritual, and the Quest for Family Values*. New-York, NY: Basic Books.
- Glaser, B. G. & Strauss, L. (1974). *The Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research*. Chicago, IL: Aldine.
- Goldenberg, J. L. & Roberts, T. (2004). An Existential Perspective on the Objectification of Women. In J. Greenberg, S. L. Koole & T. A. Pyszczynski (Eds.), *Handbook of Experimental Existential Psychology* (pp. 71-85). New York, NY: The Guilford Press. Retrieved from
https://books.google.co.il/books?hl=en&lr=&id=loTDDAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA71%20&dq=women+as+objects+of+worship&ots=Pd-G7yywOd&sig=qQ9L2CZdfx8KRyED898fcG77q2o&redir_esc=y#v=onepage&q=women%20as%20objects%20of%20worship&f=false

- Goldstein, M. J. & Kant, H. (1974). *Pornography and Sexual Deviance*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Graves, E. (2003). *Life Study: The Nude in Art - a Brief History*. Retrieved from: <https://www.dundee.ac.uk/museum/exhibitions/djcad/lifestudy/graves/>
- Greenfield, D. (1999). *Virtual Addiction: Help for Netheads, Cyberfreaks, And Those Who Love Them*. Oakland, CA: New Harbinger Pub.
- Griffin, S. (2015). *Pornography and Silence: Culture's Revenge Against Nature*. Open Road Media.
- Griffiths, M. D. (2004). Sex Addiction on the Internet. *Janus Head*, 7(1), 188–217. Retrieved from <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.485.4947&rep=rep1&type=pdf>
- Gross, N. (2005). The Detraditionalization of Intimacy Reconsidered. *Sociological Theory*, 23(3), 286–311. <https://doi.org/10.1111/j.0735-2751.2005.00255.x>
- Guba, E. G. & Lincoln, Y. S. (1989). *Fourth Generation Evaluation*. Newbury Park, CA: Sage Publications Inc.
- Guba, E.G. & Lincoln, Y.S. (2005). Paradigmatic Controversies, Contradictions and Emerging Confluences. In N.K. Denzin & Y.S. Lincoln (Eds.) *Handbook of Qualitative Research* (3rd ed., pp. 191-215). London: Sage Publications.
- Hamman, J. J. (2017). The Organ of Tactility: Fantasy, Image, and Male Masturbation. *Pastoral Psychology*, 1-27. <https://doi.org/10.1007/s11089-017-0797-6>
- Harding, S. (1996). Rethinking Standpoint Epistemology: What is 'Strong Objectivity'? In E. Fox Keller & H. E. Longino (Eds.), *Feminism and Science* (pp. 235-248). Oxford: Oxford University Press.
- Hardy, S. (1998). *The Reader, the Author, His Woman and Her Lover: Soft Core Pornography and Hetrosexual Men*. London: Cassell.
- Hardy, S. (2004). Reading Pornography. *Sex Education*, 4, 3–18. <http://doi.org/10.1080/1468181042000176506>

- Hardy, S. (2007). Pornography and Erotica. In G. Ritzer (Ed.), *The Blackwell Encyclopedia of Sociology* (3540–3542). Malden, MA: Blackwell Publishing Ltd.
- Hilton, D. L. (2013). Pornography addiction – a supranormal stimulus considered in the context of neuroplasticity. *Socioaffective Neuroscience & Psychology* 3, 20767.
doi: [10.3402/snp.v3i0.20767](https://doi.org/10.3402/snp.v3i0.20767)
- Hinshelwood, R. & Robinson, S. (2006). *Introducing Melanie Klein*. Cambridge, UK: Icon Books Ltd.
- Hite, S. (1981). *The Hite Report on Male Sexuality*. New-York, NY: Alfred Knopf.
- Hunt, L. (1996). Introduction: Obscenity and the Origins of Modernity, 1500–1800. In L. Hunt (Ed.), *The Invention of Pornography: Obscenity and the Origins of Modernity, 1500-1800* (9–45). New York: Zone Books.
- Hutchinson, S. (1988). Education and Grounded Theory. In R.R. Sherman & R.B. Webb (Eds.), *Qualitative Research in Education: Focus and Methods* (pp.123–140). London: Routledge's Falmer.
- Hutchinson, S., Marsiglio, W. & Cohan, M. (2002). Interviewing Young Men About Sex and Procreation : Methodological Issues. *Qualitative Health Research*, 12(1), 42–60.
<https://doi.org/10.1177/1049732302012001004>
- Isaacs, S. (1952), "The nature and function of Phantasy," In Klein, Isaacs, Heimann and Riviere (eds.) *Developments in Pscho-Analysis*, London: Hogarth Press.
- Jensen, R. (1998). Introduction: Pornographic Dodges and Distortions. In G. Dines, R. Jensen & A. Russo (Eds.), *Pornography: The Production and Consumption of Inequality* (1–7). New York: Routledge.
- Josselson, R. & Lieblich, A. (2002). A Framework for Narrative Research Proposals in Psychology. In: R. Josselson, A. Lieblich & D.P. McAdams (Eds.), *Up Close and Personal: The Teaching and Learning of Narrative Research* (pp. 259–274). Washington DC: American Psychology Association.

- Josselson, R. (2004). The Hermeneutics of Faith and the Hermeneutics of Suspicion. *Narrative Inquiry*, 14(1), 1-29. doi: [10.1075/ni.14.1.01jos](https://doi.org/10.1075/ni.14.1.01jos)
- Kahr, B. (2007). *Sex and the psyche: Revealing the true nature of our secret fantasies from the largest ever survey of its kind*. London: Allen Lane.
- Kasemy, Z., Desouky, D. E.-S., & Abdelrasoul, G. (2016). Sexual Fantasy, Masturbation and Pornography Among Egyptians. *Sexuality & Culture* 20(3), 626–638. <http://doi.org/10.1007/s12119-016-9346-1>
- Kendall, C.N. (1993). “Real Dominant, Real Fun!”: Gay Male Pornography and The Pursuit of Masculinity. *Saskatchewan Law Review*, 57, 21–58.
Retrieved from http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/sasklr57&div=7&g_sent=1&casa_token=&collection=journals
- Kendall, C.N. (2004). Educating Gay Male Youth: Since When is Pornography a Path Towards Self-Respect? *Journal of Homosexuality*, 47(3-4), 83–128. https://doi.org/10.1300/J082v47n03_06
- Kendrick, W. (1996). *The Secret Museum: Pornography in Modern Culture*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Kernberg, O. F. (1984). *Severe Personality Disorders: Psychotherapeutic Strategies*. New Haven, CT: Yale Universities Press.
- Kibby M. & Costello, B. (2001). Between the Image and the Act: Interactive Sex Entertainment on the Internet. *Sexualities*, 4(3), 353–369. <https://doi.org/10.1177/136346001004003005>
- Kimmel, M. (2009). *Guyland: The Perilous World Where Boys Become Men*. New York, NY: HarperCollins.
- Kimmel, M.S. (2005). *The Gender of Desire - Essays on Male Sexuality*. New York, NY: State University of New-York Press.
- Kinsey, A.C., Pomeroy, W.B. & Martin, C.E. (1948). *Sexual Behavior in the Human Male*. Philadelphia, PA: W. B. Saunders. Retrieved from <https://ia801607.us.archive.org/29/items/in.ernet.dli.2015.187552/2015.187552.Sexual-Behavior-In-The-Human-Male.pdf>
- Kirk J. & Miller, M.L. (1986). *Reliability and Validity in Qualitative Research*. Beverly Hills, CA: Sage Publications.

- Klein, M. (1963). *Our Adult World and Other Essays*. New-York: Basic Books.
- Klein M. (1975a). The Role of the School in the Libidinal Development of the Child [1923]. In *The Writings of Melanie Klein, Volume 1: Love, Guilt and Reparation and Other Works, 1921-1945* (pp. 59-76). London: Hogarth.
- Klein, M. (1975b). *The Collected Works of Melanie Klein*. Vols. 1-3. London: Hogarth Press.
- Klesse, C. (2014). Polyamory : Intimate Practice, Identity or Sexual Orientation? *Sexualities* 17(1–2), 81–99.
<http://doi.org/10.1177/1363460713511096>
- Kohut, H. (1977). *The Restoration of the Self*. New York: International Universities Press, Inc.
- Kohut, T., Balzarini, R. N., Fisher, W. A., & Campbell, L. (2018). Pornography’s Associations with Open Sexual Communication and Relationship Closeness Vary as a Function of Dyadic Patterns of Pornography Use Within Heterosexual Relationships. *Journal of Social and Personal Relationships*, 35(4), 655-676.
<https://doi.org/10.1177/0265407517743096>
- Kohut, T., Fisher, W. A. & Campbell, L. (2017). Perceived Effects of Pornography on the Couple Relationship: Initial Findings of Open-Ended, Participant-Informed, “Bottom-Up” Research. *Archives of Sexual Research*, 46, 585-602.
<https://doi.org/10.1007/s10508-016-0783-6>
- Koppelman, A. (2008). Why Phyllis Schlafly is Right (but Wrong) about Pornography. *Harvard Journal of Law and Public Policy*, 31(1), 105–126. Retrived from
http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/hjlp31&div=13&g_sent=1&casa_token=&collection=journals#
- Kvale, S. (1996). *InterViews: An Introduction to Qualitative Research Interviewing*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, Inc.

- Kvalem, I. L., Træen, B., & Iantaffi, A. (2016). Internet Pornography Use, Body Ideals, and Sexual Self-Esteem in Norwegian Gay and Bisexual Men. *Journal of Homosexuality*, 63(4), 522–540.
<https://doi.org/10.1080/00918369.2015.1083782>
- Lacan, J. (1960–1961). Seminar 8: Wednesday 18 January 1961. *The Seminar of Jacques Lacan, Book VIII: Transference* (C. Gallagher, Trans.). Retrieved from
<http://www.lacanireland.com/web/wp-content/uploads/2010/06/THE-SEMINAR-OF-JACQUES-LACAN-VIII.pdf>
- Lacan, J. (2006). *Écrits: The First Complete Edition in English* (B. Fink, Trans.). New York: W. W. Norton & Company.
- Lajeunesse, S. L. & University of Montreal (2009, Dec. 1). Are the Effects of Pornography Negligible? Retrieved from
https://www.eurekalert.org/pub_releases/2009-12/uom-ate120109.php
- Lee, B., & Tamborini, R. (2005). Third-Person Effect and Internet Pornography: The Influence of Collectivism and Internet Self-Efficacy. *Journal of Communication*, 55(2), 292–310.
<http://dx.doi.org/10.1111/j.1460-2466.2005.tb02673.x>
- Leitenberg, H., & Henning, K. (1995). Sexual fantasy. *Psychological Bulletin*, 117(3), 469–496. <http://doi.org/10.1037/0033-2909.117.3.469>
- Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic Inquiry*. Newbury Park, CA: Sage Publications.
- Lincoln, Y.S., & Guba, E.G. (2000). Paradigmatic Controversies, Contradictions, and Emerging Confluences. In: N.K. Denzin & Y.S. Lincoln (Eds.), *Handbook of Qualitative Research* (2nd ed., pp. 163-188). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Linder, C.J. (1993). A Challenge to Conceptual Change. *Science Education*, 77(3), 293-300. <http://dx.doi.org/10.1002/sce.3730770304>
- Lindgren, S. (2010). Widening the Glory Hole: The Discourse of Online Porn Fandom. In F. Attwood (Ed.), *Porn.Com: Making Sense of Online Pornography* (pp. 171–185). New-York: Peter Lang.

- Lo, V.H. & Wei, R. (2002). Third-Person Effect, Gender, and Pornography on the Internet. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 46(1), 13–33. https://doi.org/10.1207/s15506878jobem4601_2
- Loewald, H. (1980). Psychoanalysis as Art and the Fantasy Nature of the Psychoanalytic Situation [1975]. In *Paper on Psychoanalysis* (pp.352–371). New Haven, CT: Yale University Press.
- Ma, C. M., & Shek, D. T. (2013). Consumption of Pornographic Materials in Early Adolescents in Hong Kong. *Journal of Pediatric and Adolescent Gynecology*, 26(3), S18-S25. <https://doi.org/10.1016/j.jpag.2013.03.011>
- MacKinnon, C. (1987). *Feminism Unmodified: Discourses on Life and Law*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Malamuth, N.M., Addison, T. & Koss, M. (2000). Pornography and Sexual Aggression: Are There Reliable Effects and Can We Understand Them? *Annual Review of Sex Research*, 11, 26–91. <https://doi.org/10.1080/10532528.2000.10559784>
- Malamuth, N.M., Hald, G.M. & Koss, M. (2012). Pornography, Individual Differences in Risk and Men's Acceptance of Violence Against Women in a Representative Sample. *Sex Roles*, 66(7-8), 427–439. <http://dx.doi.org/10.1007/s11199-011-0082-6>
- Manning, J. C. (2006). The Impact of Internet Pornography on Marriage and the Family: A Review of the Research. *Sexual Addiction & Compulsivity*, 13, 131–165. <http://doi.org/10.1080/10720160600870711>
- Marcus, S. (1974). *The Other Victorians: A Study of Sexuality and Pornography in Mid-nineteenth-century England*. New York: Basic Books.
- Marshall, C. & Rossman, G.B. (1989). *Designing Qualitative Research*. London: Sage Publication.
- Merriam, S. B. (1985). The Case Study in Educational Research: A Review of Selective Literature. *The Journal of Educational Thought*, 19(3), 204–217. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/23768608>
- Merrick, E. (1999). An Exploration of Quality in Qualitative Research: Are "Reliability" and "Validity" Relevant? In M. Kopala & L.A. Suzuki (Eds.), *Using Qualitative Methods in Psychology* (pp. 25-35). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

- Mesch, G.S. (2009). Social Bonds and Internet Pornographic Exposure Among Adolescents. *Journal of Adolescence*, 32(3), 601–618. <http://doi.org/10.1016/j.adolescence.2008.06.004>
- McNiff, S. (1992). *Art as Medicine: Creating a Therapy of the Imagination*. Boston, MA: Shambhala.
- Miller Jacques-Alain. (2016, April 28). The Unconscious and the Speaking Body. Paper presented at *The Speaking Body: On the Unconscious in the 21st Century*, the Xth Congress of the World Association of Psychoanalysis, Rio de Janeiro. Retrieved from <http://wapol.org/en/articulos/Template.asp?intTipoPagina=4&intPublicacion=13&intEdicion=9&intIdiomaPublicacion=2&intArticulo=2742&intIdiomaArticulo=2>
- Moreno, A. (2016). *Crossing Borders: Remaking Gay Fatherhood in the Global Market* (Unpublished doctoral dissertation). University of Manchester, Manchester, England.
- Morgan, D.H.J. (2011). *Rethinking Family Practices*. London: Palgrave MacMillan.
- Morrison, T., Ellis, S., Morrison, M., Bearden, A., & Harriman, R. (2006). Exposure to Sexually Explicit Material and Variations in Body Esteem, Genital Attitudes, and Sexual Esteem among a Sample of Canadian Men. *The Journal of Men's Studies*, 14(2), 209–222. <https://doi.org/10.3149/jms.1402.209>
- Nath, S. (2014). The Concept of Reality from Postmodern Perspectives. *Journal of Business Management and Social Science Research*, 3(5), 26–30. Retrieved from http://www.rgcms.edu.in/images/faculty/ann_1403084497.pdf#page=29
- Ogden, T.H. (1997). Some Thoughts on the Use of Language in Psychoanalysis. *Psychoanalytic Dialogues*, 7(1), 1–21. <https://doi.org/10.1080/10481889709539164>
- O'Neil, J. M. (2008). Summarizing 25 Years of Research on Men's Gender Role Conflict Using the Gender Role Conflict Scale: New Research Paradigms and Clinical Implications. *The Counseling Psychologist*, 36(3), 358–445. <http://doi.org/10.1177/0011000008317057>

- Oren, G. (2003). Dramatherapy with Children who are Trapped in their Spontaneous Play. In S. Jennings (Ed.), *Dramatherapy with Children and Adolescents* (pp. 40–59). New York, NY: Routledge.
- Orzack, M. & Ross, C. (2000). Should Virtual Sex be Treated Like Other Sex Addictions? *Sexual Addiction & Compulsivity*, 7 (1–2), 113-125.
<https://doi.org/10.1080/10720160008400210>
- Owens, E.W., Behun, R.J., Manning, J.C., & Reid, R.C. (2012). The Impact of Internet Pornography on Adolescents: A Review of the Research. *Sexual Addiction & Compulsivity*, 19(1–2), 99–122.
<http://doi.org/10.1080/10720162.2012.660431>
- Paul, P. (2006). *Pornified - How Pornography is Damaging Our Lives, Our Relationship, and our families*. New York, NY: Holt Paperbacks.
- Pelaprat, E., & Cole, M. (2011). “Minding the Gap”: Imagination, Creativity and Human Cognition. *Integrative Psychological and Behavioral Science*, 45(4), 397–418. <http://doi.org/10.1007/s12124-011-9176-5>
- Philaretou, A., Mahfouz, A., & Allen, K. (2005). Use of Internet Pornography And Men’s Well-Being. *International Journal of Men’s Health*, 4(2), 149–169. <http://doi.org/10.3149/jmh.0402.149>
- Plummer, K. (1995). *Telling Sexual Stories: Power, Change and Social Worlds*. London: Routledge.
- Portner, M. (2016). The Orgasmic Mind. *Scientific American*, 25, 4–9.
<http://doi.org/10.1038/scientificamericansex0316-4>
- Prager, K. J. (1995). *The Psychology of Intimacy*. New York, NY: Guilford.
- Putnam, M. C. (2001). *Private ‘I’s: Investigating Men’s Experiences with Pornographies* (Doctoral Dissertation). Retrived from ProQuest Dissertations & Theses Global. (Order No. 3024825).
<https://search.proquest.com/docview/275953468?accountid=14765>
- Raskin, J.D. (2011). On Essences in Constructivist Psychology. *Journal of Theoretical and Philosophical Psychology*, 31(4), 223–239.
<http://dx.doi.org/10.1037/a0025006>

- Regnerus, M., Gordon, D., & Price, J. (2016). Documenting Pornography Use In America: A Comparative Analysis of Methodological Approaches. *Journal of Sex Research*, 53(7), 873–881. <http://doi.org/10.1080/00224499.2015.1096886>
- Reid, R.C., Li, D.S., Gilliland, R., Stein, J. A. & Fong, T. (2011). Reliability, Validity, and Psychometric Development of the Pornography Consumption Inventory in a Sample of Hypersexual Men. *Journal of Sex & Marital Therapy*, 37(5), 359–385. <https://doi.org/10.1080/0092623X.2011.607047>
- Reinharz, S. (1992) *Feminist Methods in Social Research*. New York, NY: Oxford University Press.
- Richardson, A. (1998). *Carnap's Construction of the World: The Aufbau and The Emergence of Logical Empiricism*. Cambridge: Cambridge University Press. Retrived from https://books.google.co.il/books?id=Nxdq7EDm5QAC&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false
- Riddle, K. & De Simone, J.J. (2013). A Snooki Effect? An Exploration of the Surveillance Subgenre of Reality TV and Viewers' Beliefs About the "Real" Real World. *Psychology of Popular Media Culture*, 2(4), 237–250. <http://doi.org/10.1037/ppm0000005>
- Robertson, S. (2006). Masculinity and Reflexivity in Health Research with Men. *Auto/Biography*, 14(4), 302–319. Retrived from <https://search.proquest.com/docview/217166525?pg-origsite=gscholar>
- Ross, M. W. (2005). Typing, Doing, and Being: Sexuality and the Internet. *Journal of Sex Research*, 42(4), 342–352. <http://doi.org/10.1080/00224490509552290>
- Rosser, B.R.S., Smolenski, D.J., Erickson, D., Iantaffi, A., Brady, S.S., Grey, J.A. ... Wilkerson, J.M. (2013). The Effects of Gay Sexually Explicit Media on the HIV Risk Behavior of Men Who Have Sex with Men. *AIDS and Behavior*, 17, 1488–1498. Doi: [10.1007/s10461-013-0454-8](https://doi.org/10.1007/s10461-013-0454-8).
- Rubin, G. (1984). Thinking Sex: Notes for a Radical Theory of the Politics of Sexuality. In C.S. Vance (Ed.), *Pleasure and Danger* (pp. 267–319). Boston, MA: Routledge and Keagan Paul.

- Rubin, G. (1998). Sexual Traffic, Interview with Judith Butler. In M. Merck, N. Segal & E. Wright (Eds.), *Coming Out of Feminism* (pp. 36–73). Oxford: Blackwell Publishers Ltd.
- Ryan, C., & Jethå, C. (2010). *Sex at Dawn: The Prehistoric Origins of Modern Sexuality*. New York, NY: HarperCollins Publisher.
- Sallee, M. W., & Harris, F. (2011). Gender Performance in Qualitative Studies of Masculinities. *Qualitative Research*, 11(4), 409–429.
<http://doi.org/10.1177/1468794111404322>
- Sanders, T. (2008). *Paying for Pleasure: Men Who Buy Sex*. Cullompton, Devon: Willan Publishing.
- Sarracino, C. & Scott, K.M. (2008). *The Porning of America: The Rise of Porn Culture, what it Means, and Where We Go from Here*. Boston: Beacon Press.
- Schafer, R. (1983). *The Analytic Attitude*. New York, NY: Basic Books.
- Schnarch, D. (1997). Sex , Intimacy, and the Internet. *Journal of Sex Education and Therapy*, 22(1), 15–20.
<http://doi.org/10.1080/01614576.1997.11074166>
- Schnarch, D.M. (1991). *Constructing the Sexual Crucible: An Integration of Sexual and Marital Therapy*. New York, NY: W. W. Norton.
- Schwalbe, M. & Wolkomir, M. (2001). The Masculine Self As Problem and Resource in Interview Studies of Men. *Men and Masculinities*, 4(1), 90–103. <https://doi.org/10.1177/1097184X01004001005>
- Schwandt, T. A. (2000). Three Epistemological Stances for Qualitative Inquiry. In N.K. Denzin & Y.S. Lincoln (Eds.) *Handbook of Qualitative Research* (2nd ed., pp. 189-214). London: Sage Publications.
- Shapiro, T. (2008). Masturbation, Sexuality, and Adaptation: Normalization in Adolescence. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 56(1), 123–46. <http://doi.org/10.1177/0003065108315687>
- Shields, S.A. (2002). *Speaking from the Heart: Gender and the Social Meaning of Emotion*. Cambridge: Cambridge University Press.
 Retrived from
<https://books.google.co.il/books?hl=en&lr=&id=cLRNWxiYshAC&oi=fnd&pg=PR11&ots=9TBycKrEDK&sig=w90WQ4YIMstJWWVG58hjJURUt>

[xo&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false](#)

- Sigel, L. Z. (2005). *International Exposure: Perspectives on Modern European Pornography, 1800–2000*. New Brunswick, N.J.: Rutgers University Press.
- Simons, H. (1996). The Paradox of Case Studies. *Cambridge Journal of Education*, 26(2), 225–240. <https://doi.org/10.1080/0305764960260206>
- Smith, J.A. & Osborn, M. (2003). Interpretative Phenomenological Analysis. In J.A. Smith (Ed.), *Qualitative Psychology: A Practical Guide to Research Methods* (pp. 51-80). London: Sage.
- Smith J.K., & Hodkinson, P. (2005). Relativism, Criteria, and Politics. In N.K. Denzin & Y.S. Lincoln (Eds.) *Handbook of Qualitative Research* (3rd ed., pp. 915-932). London: Sage Publications.
- Smits, D.J.M., Vermote, R., Claes, L., & Vertommen, H. (2009). The Inventory of Personality Organization-Revised: Construction of an Abridged Version. *European Journal of Psychological Assessment*, 25(4), 223–230. <http://doi.org/10.1027/1015-5759.25.4.223>
- Sousa, F. J. (2010). MetaTheories in Research: Positivism, Postmodernism, and Critical Realism. *Advances in Business Marketing and Purchasing*, 16, 455–503. [http://doi.org/10.1108/S1069-0964\(2010\)0000016012](http://doi.org/10.1108/S1069-0964(2010)0000016012)
- Stack, S., Wasserman, I., & Kern, R. (2004). Adult Social Bonds and Use of Internet Pornography. *Social Science Quarterly*, 85(1), 75–88. <http://doi.org/10.1111/j.0038-4941.2004.08501006.x>
- Stanley L. & Wise, S. (1990). Methods, Methodology & Epistemology in Feminist Research Processes. In L. Stanley (Ed), *Feminist Praxis: Research, Theory and Epistemology in Feminist Sociology* (20–62). Oxen: Routledge.
- Stern, L. (1982). The Body as Evidence: A Critical Review of the Pornography Problematic. *Screen* 23(5), 38–60.
- Stranger, S. (2003). What Men Watch When They Watch Pornography. *Sexuality & Culture* 7(1), 50-61. Retrieved from <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/s12119-003-1007-5.pdf>

- Strauss, A. & Corbin, J. (1994). Grounded Theory Methodology: An Overview. In M. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.), *Handbook of Qualitative Research* (pp. 273-285). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Strauss, A.L. & Corbin, J. M. (1998). *Basics of Qualitative Research: Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory* (2nd ed). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Sun, C., Bridges, A., Johnason, J., & Ezzell, M. (2014). Pornography and the Male Sexual Script: An Analysis of Consumption and Sexual Relations. *Archives of Sexual Behavior*, 45(4), 983–994.
<http://doi.org/10.1007/s10508-014-0391-2>
- Szymanski, D.M., & Stewart-Richardson, D.N. (2014). Psychological, Relational, and Sexual Correlates of Pornography Use on Young Adult Heterosexual Men in Romantic Relationships. *The Journal of Men's Studies*, 22(1), 64–82. <http://doi.org/10.3149/jms.2201.64>
- Tang, I. (1999), *Pornography: The Secret History of Civilization*. London: World of Wonder / Channel 4 Books.
- Tarver, M. (2010). The Effects of Pornography Addiction on Marital Consent. *Studia Canonica*, 44(2), 343–367. Retrieved from <https://search.proquest.com/docview/863135473?accountid=14765>
- Taussig, M. T. (1993). *Mimesis and alterity: A particular history of the senses*. New York: Routledge.
- Temple-Malt, E. (2014). *After the Act : Narratives of Display and the Significance of Civil Partnership* (Doctoral Dissertation). Retrived from <https://www.escholar.manchester.ac.uk/item/?pid=uk-ac-man-scw:244033>
- Thomas J.A. (2000). Gay Male Pornography Since Stonewall. In R. Weitzer (Ed.), *Sex for Sale: Prostitution, Pornography, and The Sex Industry* (pp. 67–90). New York: Routledge.
- Tylka, T. L. (2014). No Harm in Looking, Right? Men's Pornography Consumption, Body Image, and Well-Being. *Psychology of Men & Masculinity*, 16(1), 97–107. <http://doi.org/10.1037/a0035774>

- Twenge, J. M., Sherman, R. a., & Wells, B. E. (2015). Changes in American Adults' Sexual Behavior and Attitudes, 1972–2012. *Archives of Sexual Behavior*, 44(8), 2273–2285. <http://doi.org/10.1007/s10508-015-0540-2>
- U.S. Attorney General. (1986). *Final Report of the Attorney General's Commission on Pornography*. Nashville, TN: Rutledge Hill Press.
- Vincent, I. N. (2016). Pornography: Masquerading as Fantasy, Producing Reality. *McNair Scholars Research Journal*, 9(1), 135–153. <https://commons.emich.edu/mcnair/vol9/iss1/11/>
- Ward, L. M. (2016). Media and Sexualization: State of Empirical Research, 1995–2015. *The Journal of Sex Research*, 53(4–5), 1–18. <http://doi.org/10.1080/00224499.2016.1142496>
- Warren, C.A. (2002). Qualitative interviewing. In: J.Gubrium & J. Holstein (Eds.), *Handbook of Interview Research: Context and Method* (pp. 83–101). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Weeks, J. (2007). *The World We Have Won*. London: Routledge.
- Weinberg, M. S., Williams, C. J., Kleiner, S. & Irizarry, Y. (2010). Pornography, Normalization, and Empowerment. *Archives of Sexual Behavior*, 39(6), 1389–1401. <https://doi.org/10.1007/s10508-009-9592-5>
- West, C. & Zimmerman, D. (1987). Doing Gender. *Gender & Society* 1(2), 125–151. <https://doi.org/10.1177/0891243287001002002>
- Wicke, J. (2004). Through a Gaze Darkly: Pornography's Academic Market. In P. Church-Gibson (Ed.), *More Dirty Looks: Gender, Pornography and Power* (pp. 176–187). London: British Film Institute.
- Winnicott, D.W. (1965). *The Maturation Process and the Facilitating Environment*. New York, NY: International Universities Press .
- Wittgenstein, L. (2002). *Tractatus Logico-Philosophicus*. (D. F. Pears & B. F. McGuinness, Trans.). New York, NY: Routledge Classics. (Original work published in 1921). Retrived from http://aramdhon.staff.uns.ac.id/files/2011/10/wittgenstein_tractatus_logico_philosophicus_routledge_classics_.pdf

- Wong, Y.J. & Rochlen, A.B. (2006). Demystifying Men's Emotional Behavior: New Directions and Implications for Counseling and Research. *Psychology of Men & Masculinity*, 6(1), 62–72.
<http://dx.doi.org/10.1037/1524-9220.6.1.62>
- Wright, P. J., Tokunaga, R. S., Kraus, A., & Klann, E. (2017). Pornography Consumption and Satisfaction: A Meta-Analysis. *Human Communication Research*, 43(3), 315–343.
<https://doi.org/10.1111/hcre.12108>
- Young, K.S. (1998). *Caught in the Net: How to Recognize the Signs of Internet Addiction—and a Winning Strategy for Recovery*. New York, NY: John Wiley & Sons, Inc.
- Zilber, T.B., Tuval-Mashiach, R., & Lieblich, A. (2008). The Embedded Narrative: Navigating Through Multiple Contexts. *Qualitative Inquiry*, 14(6), 1047-1069. <https://doi.org/10.1177/1077800408321616>
- Zillman, D., & Bryant, J. (1988). Effects of Prolonged Consumption of Pornography on Family Values. *Journal of Family Issues*, 9(4), 518–544. <https://doi.org/10.1177/019251388009004006>
- Zillmann, D. & Bryant, J. (1989, 2009). *Pornography: Research Advances and Policy Considerations*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Zillmann, D. (2000). Influence of Unrestrained Access to Erotica on Adolescents' and Young Adults' Dispositions Toward Sexuality. *Journal of Adolescent Health* 27(2), 41-44.
[https://doi.org/10.1016/S1054-139X\(00\)00137-3](https://doi.org/10.1016/S1054-139X(00)00137-3)
- Zimmerman, B. (1990). *The Safe Sea of Woman: Lesbian Fiction 1969-1989*. Boston, Mass: Beacon Press.

9. נספחים

9.1 טופס הסכמה להשתתפות במחקר

שם המחקר: "לא רואה את עצמי בסרט הזה" – גברים ופורנוגרפיה

החוקר: דן פולק, מטפל מיני מוסמך ומטפל באמנות,

נייד: 052-4564283 ; דוא"ל: danpo@bezeqint.net

הנחיית: ד"ר ליאת פרידמן, המחלקה ללימודי מגדר, אוניברסיטת בר-אילן.

מטרת המחקר לבחון האופן בו חווים גברים שצופים או/ו צפו בפורנוגרפיה את הצפייה בהקשרים שונים ומגוונים של חייהם, המיניים ובכלל. זהו מחקר איכותני, המתבסס על ראיונות, וימשך מספר שנים. הראיונות נמשכים (בדרך-כלל) כשעה וחצי עד שעתיים (עם אפשרות לראיון המשך), ומוקלטים. שמות המרואיינים ופרטיהם יישארו חסויים, כך שבמחקר יצוינו פרטים כלליים בלבד על כל מרואיין שיצוטט, תוך הבטחת טשטוש זהותו. הליך זה יתבצע בעזרת שם בדוי שינתן לכל משתתף בתחילת המחקר, וישמש לזיהויו הבלעדי. בגמר המחקר ימחק המפתח הקושר בין כל שם בדוי למרואיין, כך שלא תהיה אפשרות לשחזר את הקשר ביניהם. ההשתתפות במחקר היא על בסיס התנדבותי, ובכל שלב בראיון יכול המרואיין לבקש להפסיקו, מבלי שיאלץ לציין סיבה. גם לאחר סיום הראיון שמורה למרואיין הזכות לבקש להוציאו מן המחקר.

בכל שאלה ניתן לפנות לחוקר, דן פולק, ע"פ הפרטים שצויינו.

הריני לאשר כי קראתי והבנתי את ההסבר המופיע מעלה, ואני מאשר את

השתתפותי במחקר.

שם מלא: _____ ; נייד: _____

חתימה: _____ ; דוא"ל: _____

תאריך: _____

9.2 רשימת המרואיינים

תאריך ראיון	אותר דרך ...	מצב משפחתי	גיל	שם בדוי	
24.3.11	"גיליסט"	רווק	30	אדי	1
17.4.11	סדנת קונטקט	רווק	37	מאיר	2
6.5.11	סדנת קונטקט	גרוש	33	ערד	3
13.5.11	ערד (מס. 3)	רווק	26	יובל	4
16.5.11	"כדור-השלג"	גרוש + 2, בזוגיות פרק ב'	52	אבנר	5
18.5.11	לימודים משותפים	גרוש, בתחילת זוגיות חדשה	35	בני	6
29.5.11	"גיליסט"	גרוש + 2	46	אלון	7
31.5.11	"כדור-השלג"	בתחילת זוגיות	34	אייזיק	8
19.6.11	לימודים משותפים	רווק	29	אבי	9
27.3.13	קבוצת פוליאמורים	רווק	35	תמיר	10
4.5.13	קבוצת פוליאמורים	נשוי	35	מארק	11
20.6.13	פנה אליי למחקר שלו	רווק - גיי	27	אדם	12
6.8.13	"כדור-השלג"	רווק	31	איתן	13
7.8.13	"כדור-השלג"	נשוי + 1	34	חיים	14
8.8.13	"גיליסט"	רווק	26	גלעד	15
12.8.13	"כדור-השלג"	נשוי + 1	30	אופיר	16
12.8.13	"כדור-השלג"	רווק	28	דרור	17
12.8.13	דרור (מס. 17)	רווק	27	גדי	18
18.8.13	"כדור-השלג"	נשוי - לגבר	46	נועם	19
27.8.13	"גיליסט"	רווק - גיי	24	איתמר	20
5.1.14	"גיליסט"	נשוי	33	אוריאל	21
4.2.14	"כדור-השלג"	רווק - גיי	42	גיל	22
16.12.14 30.12.14	סטודנט שלי לשעבר (שפנה אליי)	נשוי + 5	53	רועי	23
28.12.14 14.1.15	ביקרתי בתערוכה שלו והצעתי	רווק - גיי	34	דני	24
7.1.15	מטופל שלי לשעבר (שפנית אליו)	נשוי + 2	34	ג'ון	25

9.3 שאלות מנחות לראיון מובנה למחצה בנושא פורנוגרפיה ופנטזיה

הסבר על מהות המחקר :

המחקר עוסק בצפייה גברים בפורנוגרפיה, ובפנטזיות. בחרתי לחקור גברים משום הנוחות היחסית (עבורי ועבורם) שבשיחה על הנושא, כגבר אל גבר, וגם משום שגברים צופים בפורנוגרפיה יותר מנשים. ברשותך, אדחה את ההסבר המהותי והמעמיק לשלב מאוחר יותר של הראיון, אולי לקראת סופו, על-מנת שלא לכוון ולהשפיע על תשובותיך. האם זה בסדר? ברשותך, אחתים אותך על טופס הסכמה להשתתפות במחקר. אני מקליט את הראיון כדי שאוכל להיות קשוב יותר. איש לא ייחשף להקלטות, למעט מתמללת שהחומרים לא ייוותרו בידיה. האם זה מקובל עליך? כל מה שתאמר יישאר חסוי לחלוטין. בדוקטורט שייכתב יופיעו ציטוטים חלקיים, בשם בדוי, וללא פרטים מזהים.

פרטים אישיים:

שם, גיל, מצב משפחתי, עיסוק.
באיזה שם בדוי תרצה שאשתמש?

קורות-חיך :

ספר מעט על ילדותך. איזה ילד היית? במה אהבת להעסיק את עצמך?
מה מאפיין את גיל ההתבגרות שלך?
איזה מן אדם אתה? איזה מן גבר אתה?

פורנוגרפיה :

לאיזה חינוך מיני זכית בילדותך?
מי/מה היה/היתה/היו המחנכים המיניים שלך?
ספר על ההתבגרות המינית שלך.
ספר על הגילויים הראשונים של עוררות מינית ועל התנסויות ראשוניות באוננות.
מתי גילית את הפורנוגרפיה ואיך?
ספר על הרגלי הצפייה בפורנוגרפיה: איזה שימוש עשית ואתה עושה בפורנוגרפיה?
מה משתנה בו לאורך השנים?
מה היא פורנוגרפיה עבורך?
מה החשיבות של הפורנוגרפיה עבורך?
איזה מקום יש לפורנוגרפיה בחיך, בעבר וכיום?
מהם התכנים שהפורנוגרפיה מביאה לחיך (לחיך המיניים ולחיך בכלל)?

פנטזיה :

מהי פנטזיה עבורך?
מה זה בשבילך לפנטז?
אלו אסוציאציות עולות בדעתך בהקשר לפנטזיה, דמיון ויצירתיות?
האם פנטזיות חשובות לחיים? לחיך שלך?
מהם חומרי הגלם מהם דמיוןך ונפשך מייצרים עבורך פנטזיות?
איך פנטזיות קשורות לעניינים שונים בחיך?
האם ישנם הבדלים (מהותיים) בין פנטזיות בילדות, בנערות ובחיך הבוגרים? מהם?
איך הגיבו ומגיבים סביבך על פנטזיות שלך, על היותך מפנטז?
ספר על סוגים שונים של פנטזיות שהיו לך.
ספר על סוגים שונים של פנטזיות שונות שאתה מפנטז כיום.

למה מתקשרות פנטזיות בחיירך? מה מוליד אותן? מה מעצב אותן?
מה מעצים או מחליש אותן?
איזה מקום יש לפנטזיה, לדמיון וליצירתיות בעולמך, בעבר וכיום?
מה מזין ומה מצמצם את עולם הפנטזיה והדמיון שלך?

חיבורים בין פנטזיה לפורנוגרפיה :

ספר לי על הקשר בין פורנוגרפיה לפנטזיה, כפי שאתה רואה אותו.

לסיום (אופציונאלי):

(חזרה לשאלה:) איזה מן אדם אתה? איזה מן גבר אתה?
איזה מן אדם וגבר אתה רוצה להיות?
אם ישנו פער משמעותי בין תשובותיך לשאלות האחרונות – מה הם הגורמים לפער הזה?
מה אתה רוצה ויכול לעשות כדי לצמצם את הפער?

מתוך רצון למנוע מבני-נוער (אולי מילדיך) ומבוגרים להתמכר לפורנוגרפיה –
מה היית אומר להם?

מה עוד ניתן וכדאי לעשות, חוץ מדיבורים?

הסבר על הנחת-המחקר :

המחקר נועד לבדוק את **תפיסת ההשפעה**, כלומר האם ואיך, **לדעתך**, משפיעה צריכה אינטנסיבית של פורנוגרפיה על פנטזיה, מינית ובכלל.
חוות-דעתי על ההשפעה של צריכת פורנוגרפיה אינטנסיבית על עולם הפנטזיה שלנו.

“Can’t See Myself in This Film”:

Fantasy and Reality in Men’s Pornography Watching

Abstract

Pornography watching has become very prevalent, and its use is quickly increasing as it becomes more accessible and convenient (Cooper, 1998; Attwood & Smith, 2014). Pornography watching is also on the rise and is expanding among women, however, more men than women watch pornography, and among the viewers, men watch more intensively than women (Lamish, Ribak & Aloni, 2009; Mor, 2017; Havaron & Havaron, 2017). This gap can be explained, for example, by the social permission for sexual pleasure, which is experienced differently by men and women (Hardy, 2004), or by the fact that most of the common pornographic scripts accommodate features of male passion and male sexuality (Ziv, 2013).

This study thoroughly explores the influences of pornography watching on the perceptions of the men who watch it intensively.

The research question: The study examined 4 derivatives in the lives of the men who watch pornography: 1. How do the men perceived the influences of the various masturbation practices—pornography watching and fantasy—on their lives? 2. How do men who intensively watch pornography perceive the viewed contents, on the scale between reality and imagination? 3. Which perceptions exist among men who intensively watch pornography with respect to prolonged romantic relationships? 4. How does the pornography watching relate to the process of the formation of masculinity?

The research method: In accordance with the principles of the qualitative research, which is based on the subjective experiences of the interviewees and views them as knowledgeable (Lincoln & Guba, 2000; Schwandt, 2000; Smith & Hodkinson, 2005; Shkedi, 2014)¹¹⁷. The interviewees are the ones who defined themselves, based on their subjective experience, as intensive pornography viewers. Multiple researches have examined and are examining the pornography watching, recently more than in the past, however, very few researches have been and are conducted using qualitative

¹¹⁷ On subjectivity as the basis of the study, see elaboration in p. 22.

methods. 25 men participated in the study; they volunteered for ninety minutes long semi-structured interview. Their voices reveal the practices, the perceptions and the worlds of content, emotion, and experience of the many men who routinely watch pornography. This research relies on the constructivist qualitative research methods. The meaning is that the themes that became meaningful were extracted from the words of the interviewees using the “grounded theory” method (Glaser & Strauss 1974; Strauss & Corbin 1998). My interpretative act as a researcher created new knowledge out of the combination of their knowledge, my knowledge, and that of other studies.

The 25 interviewees, aged 21–53, were recruited through an ad published on an Internet social network¹¹⁶, and using the “snowball” method (Deacon et al. 1999; Warren, 2002, p. 88), through my email mailing list.

The research findings:

The correlation and connections between the world of sexual fantasy and pornography watching: It was found that the men use various practices for masturbation, in relation to the use of pornography watching and/or the act of fantasy. The concern that intensive pornography watching reduces or even eradicates the ability to fantasize an arousing sexual fantasy was only found to be justified with regard to some of the men. Others described a use of fantasy alongside the pornography watching, or an alternate use of both techniques. The descriptions yielded and revealed a variety of 7 distinct masturbation techniques—masturbation with the sole accompaniment of pornography watching, fantasizing alone, and various options of combining the two.

The perception of the pornographic contents as reality: It became clear that pornography watchers perceive the sexual activity presented in the videos as realistic, as imaginary, or as located on various points on the scale between the presentation of reality and a fictional film (staged). It was further found that among the viewers, there are those who intentionally prefer genres which they perceive to be more realistic. The need for the various perceptions is apparently chiefly constituted out of the need to receive fulfilling sexual pleasure from the watching, a pleasure also influenced by the level of realness attributed to the viewed content by the watchers. The preference for genres that are perceived as more realistic than others has also

¹¹⁶ About the Internet list, see the “Methodology” chapter, p.25-26.

been explained in the context of certain viewers' attempt to neutralize self-critique for the pleasure derived from watching exploited women.

Perceptions regarding relationships: Some of the interviewees described the challenge of establishing a romantic relationship that maintains emotional closeness and sexual passion over time as an impossible mission. For them, relationships are perceived as difficult and even unattainable. Consequently, diversified attempts at “solutions”, some of them subversive, for the challenges of a relationship and its absence in their lives were described.

The process of the formation of masculinity under the auspice of pornography: Many of the interviewees reported that they began watching pornography with their friends or with their encouragement, and even experienced their fathers and/or other adult men as encouraging the watching. It was found that the experience of socialization into masculinity is reinforced and intensified also through pornography watching, and for many men, pornography constitutes a substantial component in the process of the formation of male sexuality, as part of the formation of masculinity. This study illuminated a bidirectional movement: on the one hand—most of the pornography is produced for men and its scripts are created pursuant to what is considered the characteristics of male sexuality, and on the other hand—pornography literally “plays a role”, a substantial role, in the formation of masculinity and in the shaping of male sexuality. Among many teenage boys and men, masculinity is formed on the foundations of a split (for example, between the physical experience and the emotional experience), and the interviewees' descriptions yielded the observation that intensive pornography watching may reinforce and deepen these foundations.

It was further found that homosexual men's pornography watching may deepen experiences of splitting and frustration—when they begin to watch heterosexual pornography with their friends, at a time when they have yet to come to terms or declare their orientation, and on the other hand—when they begin to watch homosexual pornography—the watching also reinforces the experience of the permission to be themselves, by normalizing the attraction that sets them apart.

Conclusion: Men's intensive pornography watching relates in significant ways to the practices they use for masturbation, with or without fantasies alongside the

watching, to their perceptions regarding reality and romantic relationships, and to processes of masculinity formation. The interviewees' narratives illustrate an intricate and fascinating picture, which pertains to the lives of numerous men today, and is also relevant to the lives of women—spouses, sexual partners, and women in general. It can be said that nowadays, the pornographic media and the pornography watching habits correspond with the culture and society in many essential ways. Therefore, men and women, researchers in the field of psychology and sociology, and emotional, couples, and sex therapists as well, will find an interest in expanding their acquaintance with these contexts.

Table of Contents

Hebrew Abstract	ix
1. Introduction.....	1
1.1 The History of Pornography	1
1.2 Normative, But Illegitimate	3
1.3 The Research Questions	5
1.4 The Research Population	7
1.5 Pornography and Sex Therapy.....	7
1.6 The Study of Pornography.....	11
1.6a The Emphasis on the Damage Caused by Pornography.....	11
1.6b The Feminist Controversy.....	12
1.6c The Study of Pornography in the Cultural-Social Field.	14
1.7 The Contents of the Study's Chapters.....	16
2. Methodology	22
2.1 Introduction — (Constructivist) Qualitative Research and a Feminist Research Perception	22
2.2 Interviewees Recruitment, the Research Process and Data Collection	25
2.3 Research Tools	31
2.3a Semi-Structured Interviews.....	31
2.3b Rapport.....	32
2.3c Interviewing Men.....	35
2.4 Data Analysis	37
2.5 Validity and Reliability	41
2.6 Reflexivity.....	45
2.7 Conclusion	48
3. “Porn is the Library of My Imagination”: The Connections Between Pornography and Fantasy.....	49

3.1	Introduction	49
3.2	The Advantages and Disadvantages of Fantasy and Imagination—Literature	52
3.3	Pornography’s Disadvantages and Its Advantages—Literature	55
3.4	Between Masturbation and Fantasy and Masturbation and Pornography Watching.....	58
3.5	Use It or Lose It?	62
3.6	The Advantages and Disadvantages of Pornography and Fantasy in the Participants’ Experiences.....	70
3.6a	The Advantages of Pornography (Compared to the Disadvantages of Fantasy)	70
3.6b	The Advantages of Fantasy (Compared to the Disadvantages of Pornography)	75
3.7	A Variety of Experiences	80
3.8	A Range of Options.....	82
3.9	Conclusion	86
4.	“Really-As-If”: Pornography—Reality or Imagination and Play	90
4.1	Introduction	90
4.2	Play-Imagination and Reality.....	94
4.3	Pornography as Make-Believe Play	102
4.3a	"One-Hundred Percent Real" — Realification	103
4.3b	"Appears to Be as Real as It Gets"— Identification	106
4.3c	"Really, I Like to Believe They’re Enjoying Themselves" — Playfulness	107
4.4	Pornography—Imagination-Play and Reality Grounded in the Field.....	108
4.5	Conclusion	113
5.	Singled Out: The Reflections of Relationships on the Pornographic Screen	118
5.1	Introduction	118
5.2	The Correlation Between Pornography Watching and Romantic Relationships among the Study’s Participants	124
5.3	Maturation	125
5.4	Intimacy.....	126
5.5	Monogamy is Just One Option	128

5.6	Odds and Evens, or Maybe.....	130
5.6.1	It Doesn't Work for Me.....	131
5.6.1a	It's Not for Me.....	136
5.6.1b	It's Not Enough for Me	140
5.7	Conclusion	146
6.	Split Masculinity: Forming Masculine Sexuality Under the Auspice of Pornography	151
6.1	Introduction	151
6.2	Pornographic Socialization.....	157
6.2a	You Gotta' Check This Out! You Go and Watch	158
6.2b	In the Name of the Father	163
6.3	Masturbation— “I Either Don't Masturbate or I Masturbate with Porn”	168
6.4	Forming Masculinity on the Basis of Splitting	171
6.4a	Forming Masculinity as the Splitting of Femininity and Its Negation.....	173
6.4b	Forming Masculinity as the Splitting of Sex and Love, and Grime and Purity	179
6.4c	Forming Masculinity as the Splitting from Homosexual Parts	184
6.5	Gay Porn—Representations of a Different Masculinity	187
6.6	Conclusion	200
7.	Conclusion	204
7.1	Distribution and Prevalence	204
7.2	Researching and Writing about Pornography.....	205
7.3	The Advantages of Pornography Watching.....	207
7.4	“Silverting”	208
7.5	The Process of the Chapters.....	210
7.5a	From Splitting and Separation to Integration	210
7.5b	The Trickling of Pornography into Real Life	212
7.5c	Control, Intimacy, and Relationships	216
7.5d	A Range of Practices	218
7.6	A Language for Pornography	220

7.7	The Limitations of the Study and Suggestions for Future Studies	221
7.8	The Study's Implications	224
8.	Bibliography	227
9.	Appendixes	255
9.1	Consent Form for the Participation in the Study	255
9.2	List of Interviewees	256
9.3	Guiding Questions for the Semi-Structured Interview on the Subject of Pornography and Fantasy	257
	English Abstract	I

**This work was carried out under the supervision of
Dr. Lyat Friedman, Senior Lecturer,
Head of the Policy and Theory of the Arts Master's Program,
Bezalel Academy of Arts and Design Jerusalem**

**“Can’t See Myself in This Film”:
Fantasy and Reality
in Men’s Pornography Watching**

Dan Polak

**Interdisciplinary Studies Unit, The Gender Studies Program
Ph.D. Thesis**

Submitted to the Senate of Bar-Ilan University

December 2018

Ramat-Gan, Israel